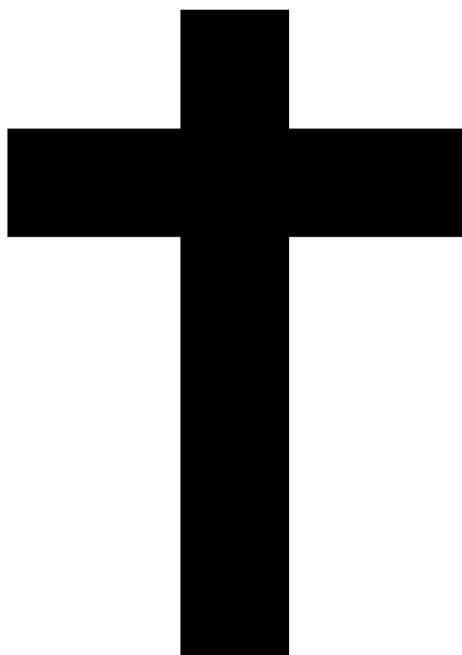

NGÖNËN PEPEWER

The New Testament in the Weri Language of Papua New Guinea

NGÖNĒN PEPEWER
The New Testament in the Weri Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Weri long Niugini

copyright © 1984 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Weri

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

ec1ac06d-1c8c-5be3-8326-dcf0ceacd4c2

Contents

Ngönën Pepewer	1
Matiu	2
Maak	47
Luk	72
Son	117
Ngön Yaaö Omnarö	150
Rom	195
1 Korin	216
2 Korin	236
Kalesia	250
Epesas	258
Pilipai	264
Kolosi	269
1 Tesalonaika	274
2 Tesalonaika	278
1 Timoti	281
2 Timoti	287
Taitas	291
Pailimon	294
Ipru	296
Sems	311
1 Pita	317
2 PITA	323
1 Son	326
2 Son	331
3 Son	332
Yut	333
Ēnēma Ngönte	335
Bible reading	359

Ngönën Pepewer

The New Testament in the Weri language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Weri long Niugini

Ngönën Pepewer

The New Testament in the Weri language
of Papua New Guinea

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1984, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 1984 by Bible League
International

Web version

© 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you
under the terms of the Creative Commons
license (Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Your are free to share – to copy, dis-
tribute and transmit the text under the
following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the
work to *Wycliffe Bible Translators* (but
not in any way that suggests that they
endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this
work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not
alter, transform, or build upon this
work.
- **In addition,** you have permission to
port the text to different file formats,

as long as you don't change any of the
text or punctuation of the Bible.

Notice – For any reuse or distribution,
you must make clear to others the license
terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok
orait na lo bilong Creative Commons
Attribution-Noncommercial-No Deriva-
tive Works license. Em i tok olsem **yu
ken givim kopi long narepela manmeri.**
Yu ken wokim kopi na givim long husat i
laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samt-
ing i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu
no ken kisim mani na salim dispela. **Yu
mas givim nating.** Na tu, **yu no ken
senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na nara-
pela buk i stap long dispela sait i gat tok
orait long usim wantaim dispela samting
tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu
mas askim husat i papa bilong copyright
long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait
long dispela tok orait, stretim tok, salim
Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long
nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English
i stap long [http://creativecommons.org/li-
censes/by-nc-nd/4.0/legalcode](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode).

Sapos yu gat askim long dispela, **plis
askim mipela.**

Ngönën Pepewer

Matiu

Yesu pi wel wiak kutömweri sèen wë enëmak Matiuuk Yesuu ngön ompyaö epët retëng ëa. Matiu, yapin nent Liwai, pöp Yesuu ru 12 pöröakaanëp. Pi tektek ngön yaauroa ngaan retëng ëa pöt Yesuu naë kè oröön pi Anutuu wa ngaöök nimëëpna pöt ngës rëere Yesuu ngön kësang ök ëa pöt retëng ëa. Ngön pöt, Yuta omnarö Yesuun Anutuu Yaö Mëëaup pöt ewat sèpënëak retëng ëa.

Pöt epël wia.

Yesuu ëere körööröre pim wilauta ngönte *1:1-2:23*

Son i yamëaupë ya mënaut *3:1-12*

Yesu i momëën morök elmëaut *3:13-4:11*

Yesuu Kalili yangerak ya mënaut *4:12-18:35*

Kalili yangerakaan Yerusalemë saut *19:1-20:34*

Yerusalem kak Yesuu naë oröaut *21:1-27:66*

Yesuu wal ëak ëö pet elmëaut *28:1-20*

Yesu Kristo pim ëere körööröa ngönte (Luk 3:23-38)

¹ Yesu Kristo pim ëere körööröa kurment epël. Yesu pi Tewit pim kurmentëkaanëp. Ën Tewit pi Apram pim kurmentëkaanëp.

² Apram pi Aisakë pepap.

Ën Aisak pi Yakopë pepap.

Ën Yakop pi Yutaare pim nangre nanöröa pepap.

³ Ën Yuta pi Peresre Siraë pepap, ën pi-arpim ëlëp Tema.

Ën Peres pi Esronë pepap.

Ën Esron pi Ramë pepap.

⁴ Ën Ram pi Aminatapë pepap.

Ën Aminatap pi Nasonë pepap.

Ën Nason pi Salmonë pepap.

⁵ Ën Salmon pi Poasë pepap, ën pim ëlëp Reap.

Ën Poas pi Opetë pepap, ën pim ëlëp Rut.

Ën Opet pi Sesi pim pepap.

⁶ Ën Sesi pi omp ak Tewit pim pepap.

Ën Tewit pi Solomonë pepap, pim ëlëp pöt Yuraiaë öng kapirëp.

⁷ Ën Solomon pi Riapoamë pepap.

Ën Riapoam pi Apaisaë pepap.

Ën Apaisa pi Esaë pepap.

⁸ Ën Esa pi Seosapatë pepap.

Ën Seosapat pi Soramë pepap.

Ën Soram pi Asaiaë pepap.

⁹ Ën Asaia pi Sotamë pepap.

Ën Sotam pi Easë pepap.

Ën Eas pi Esekaiaë pepap.

¹⁰ Ën Esekaia pi Manasaë pepap.

Ën Manasa pi Emosë pepap.

Ën Emos pi Sosaiaë pepap.

¹¹ Ën Sosaia pi Sekonaiaare pim nangaröa pepap.

Akun pötak Papilon nga omnarök Yuta omnaröa naëaan narö wii tëak wak sè Papilon yangerak moulmëen pitëm inëen eim wakaima.

¹² Yuta omën narö Papilon yangerak wakaima akun pötak Sekonaia Sialtielë pepap wakaima.

Ën Sialtiel pi Serapapelë pepap.

¹³ Ën Serapapel pi Apaiatë pepap.

Ën Apaiat pi Elaiakimë pepap.

Ën Elaiakim pi Esoë pepap.

¹⁴ Ën Eso pi Setokë pepap.

Ën Setok pi Ekimë pepap.

Ën Ekim pi Elaiatë pepap.

¹⁵ Ën Elaiat pi Eliesaë pepap.

Ën Eliesa pi Matanë pepap.

Ën Matan pi Yakopë pepap.

¹⁶ Ën Yakop pi Yosepë pepap.

Ën Yosep pi Mariaë ompöp.

Ënak Mariaak Yesu, pim yapinte Kristo pël yema pöp wila.

¹⁷ Apramökaan yewaisem wais Tewitëk elën, omën kur pöment 14 yaë. Ën Tewitëkaan yewaisem wais Papilon omnaröa pit wii tëak wak sè Papilon yangerak moulmëa akun pötak ela pöröeta 14 tapël yaë. Ën pitëm Papilon yangerak wii kaatak saö pöröeta 14 tapël yaë.

Yesu Kristoë wilauta ngönte (Luk 2:1-7)

¹⁸ Yesu Kristo pim wilauta ngönte epët. Öng Maria Yesu pim ël pöp omp Yosep pöp koirëpënëak yaö elmëen wëa. Pël

ëautak piarip yal naën om namp nerek wëen, Maria pi Ngëengk Pulöök elmëen önga namp tekeri sa. ¹⁹ Pël ëen pim omp yaö elmëaup Yosep pi omën wotpilëp yak Maria omnaröa ëöetak ëö sëpanëak ëlëep wes momëepënëak kön wia. ²⁰ Yosep pi pël kön wieim ka uraan Aköpë ensel nampök wangartak oröak piin epël ök mëea. “Yosep, Tewitë körööp, ni Maria pim öngaap wë piptaan kas ëengan. Pim önga tekeri sak wë pipop, Ngëengk Pulöök kaamök elmëenak wë. ²¹ Pël ëen pi yokotup wilën pöt pim yapinte Yesu pël mam. Pi tapöpök pim omnaröa ketre saunat ent ë nuulëak ut-petetakaan kama niöpnaap.”

²² Omën nant peene e orö yes epot, Aköp pimtë tektek ngön yaaö omën naröen ök maan pitëm tekeri wesak ök niaaö aprö ima pötök kë yaarö. ²³ “Kat wieë. Koont öng tek nampök ru yak sak yokot namp wilëpnaan yaë. Pël ëen pitök yokot pöpë yapinte Emanuel pël mapnaap.” Yapin pöta songönte epët. “Anutu tiarring wë.” ²⁴ Pël maan Yosep pi wal ëak Aköpë enselëpë ök mëea pöl ëak Maria koirä. ²⁵ Pël ëautak Maria yokot pöp nawilën wëen Yosep piiring ka naurön ëa. Pël ëen yokotup wilën pim yapinte Yesu pël mëea.

2

Këtëpë yengampiaulaan ëwat omën narö Yesuun itaampënëak waisa

¹ Omp Erot pim Yutia yangerak omp ak sak wëa pötak Mariaak pörek Petelem kak Yesu wila. Pël ëen ënëmak këtëpë yengampiaulaan ëwat omën narö Yerusalem kak së oröak epël pëel mëea. ² “Runga ngolöp oröaup, Yuta omnaröa omp ak sëpna pöp e tarëk wë? Ten pim tangewes këtëpë yengampiaulaan oröak wëen itenak yaya manëak yewais,” pël mëea. ³ Pël maan omp ak Erot pöpë ën Yerusalem kakë omnarö pit ngön pöten kat wiak yaan sak kön selap wia. ⁴ Pël ëak omën omp ak Erot pi kiri ar yaaö wotöököröere ën Mosesë ngön kosangotë ngarangk pouröen ngön maan së pim naë rongan ëen ngön pötaan yak pitën, “Kristo pi kak tarëk orööpnaap?” pël mëak pëlpël mëea. ⁵ Pël maanak pit epël mëea. “Petelem kak Yutia yangerak

orööpnaap. Ngön pöt tektek ngön yaaö omën nampök epël retëng ëaut.

⁶ ‘O Petelem kak Yutia yangerak wëaurö, arim kak Yutia yangerak ka wia pötë iri naëpan.

Pöt arim naëaan omën kësang nampök oröak

Israel nem omnaröa ngarangk sëpnaat.’ ”

⁷ Pël maanak omp ak Erot pi ëlëep këtëpë yengampiaulaan ëwat omën pöröen ngön maan pim naë sëen pitën, “Tangewes akun taltak oröak wëen itena?” pöten pëel kat wia. ⁸ Pël ëen pit ök maan pi pitën epël ök mëak Petelem kakë wes momëa. “Ar së kosang ngentiak ap wesak runga pöp koirak pöt kaalak wais neen ök nean. Pël ëen neenta së itenak piin yaya memaan,” pël mëea. ⁹ Pël maan pit kat wiak sëp wesak kan yesem itaangkën tang peen ngaantak pitëm këtëpë yengampiaulaan oröak wëen itena pöwes pitëm wet rëak së ruupë ka wieëaö pöta ngaarëk leng ëak wëa. ¹⁰ Ënak pit tang pöwesën itenak ya kë panë sa. ¹¹ Pël ëak ka pöta kakaati së itaangkën ruupre ën pim ëlëp Maria wëa. Pël ëen pit së rar rë mowesirak yaya mëak pitëm ul keus köröökaan sum kësang yaaö nant, aini koolre kos lölop kamp yaaöre i kamp ompyaö yaaut yowe mena. ¹² Pël ëak pit rö kan ka uraan Anutuuk wangartak omp ak Erotë ngësël sëpanëak nga mëak pepanöm maan pit sëp wesak pim naë nasën, kan munt naöök kaalak pitëm kakël kan sa.

Yesure ëlre pepaar Isëp yangerakë kas sa

¹³ Pit kan sëen Yosep ka uraan Aköpë ensel nampök wangartak oröak piin epël ök mëea. “Ni wal ëak Yesure ëlëp mësak kan kas Isëp yangerakël së. Erot pi runga pipop ap wesak mëmpënëak yaë pötaan. Ni pörek së wë kat wiaan ënëmak nemtok kaalak waisën pël niaanak waisënëen.” ¹⁴ Pël maan Yosep pi wal ëak Yesure ëlëp mësak Isëp yangerakël röök taptakëer kan sa. ¹⁵ Pël ëak pit Isëp yangerak së wëen omën omp ak Erot pöp ënëmak wel wiin akun pötak kaalak waisa. Pöt Aköpë ngönte tektek ngön yaaö nampök ök ëa pöt kë rëa. Ngön pöt epët. “Ne nem ruup Isëp yangerak wëen yas maan waisa.”

Erotök maan runga narö kësang panë mën wel wia

¹⁶ Omp ak Erot këtëpë yengampiaulaan ewat omën pörö pi morök elmëa pöten kön wiak ya sangën kaö pan ëa. Pël ëak pim omën naröen maan pit sê Petelem kakre ka kot naë wieëa pötë yokot kot narö krismaki nentepar il newasën pörö pourö mën won wesa. Pöt ewat omnaröa tangewesi oröön itenak ök mëëa akun pöten kön weswes ëak ök maan sê mën won wesa. ¹⁷ Akun pötak tektek ngön yaaö omën Seremaia pöpë ngön ëa pöt kë oröa. ¹⁸ Pöt epët.

“Rama kakaan ingre këlél kaö panë yaan kat wia.

Öng Resel pim ë köröörök pitëm rungaaröaan yaköm ëën ing aima.

Pël yaëën omnaröök yok pangk pit wiap nemowasën ëa.

Pöt pitëm rungaarö wel wia pötaanök.”

Yesure ëlre pepaar Isëp yanger sëp wesak kaalak sa

¹⁹ Omp ak Erot pöp wel wiin Aköpë en-sel namp kaalak Yosepë naë oröök wangerartak epël ök mëëa. ²⁰ “Omën rungaap mëmpënëak ëa pörö yok wel wia. Pötaanök piar ëlëp mësak Israel yangrakël sê.” ²¹ Pël maan Yosep pi wal ëak Yesure ëlëp mësak Israel yangerakël sa. ²² Pël ëak pi kat wiin Akeleas pöp pim pepap Erot pim urtak Yutia yangera omp ak sak wëa. Pël ëën pi we pöökël sê öpnaaten kas ëa. Ënak Anutuuk piin wangerartak pepanöm maan pi pörek sëp wesak Yesure ëlëp Kalili yangerakël mësak sa. ²³ Pël ëak pit sê ka naöökë yapinte Nasaret pël ya pöök wakaima. Pöt Anutuu tektek ngön yaaö omën naröa Yesu pimëën ëa pöt kë oröa. Ngön pöt epët. “Omnaröök piin Nasaret omnamp pël mapnaap.”

3

Son i yamëaup Anutuu ngönte ök aima (Maak 1:1-8; Luk 3:1-18; Son 1:19-28)

¹ Akun pötak Son omnarö i yamëa pöp oröök Yutia yang omën wonrek Anutuu ngönte ngës rëak epël ök maima.

² “Anutuuk tiar wa ngaöök nimëëpna akunet yok temanöm yes. Pötaanök ar lup kaip tiak utpetat sëp wesak kasëng mënëë.”

³ Son pöpön Anutuu tektek ngön yaaö omën Aisaia pöpök ngön epël ëa.

“Yang pultakaan omën nampök epël ya.

‘Aköpëën kanö wotpil weseë. Ngësak ompyaö panë weseë.’”

⁴ Son pöp pim ulpëën kosangëp pol kamel epötök ket ëak mëak wëa. Pël ëak pol koröpöök yepat ket ëaö naö ureëa. Ën pim kaömp pöt ngëntre mop pëën neima. ⁵ Yerusalem kakaanre Yutia yang poutëaanre Yotan i pouuk ka wieëa pötëaan omnarö pim naë sê rongan ëa. ⁶ Pël ëak pitëm ketre saunat tekeri wesak ök maan Sonök Yotan imeri i momëa.

⁷ Son pi itaangkën Parisiire Satusi ngönën omën narö kësang puuk i momëëpënëak yesën itenak pitën epël ök mëëa. “Kamalöröa morök yaalni pöl ar yaaurö. Ar kön wiin nem naë waisën i nimëëma pöt Anutuuk nga elniipënëak ëa pöt naalniipan. ⁸ Ar lup kaip tiak wëwë pötakël önë pötakëer omnaröök arën itaangkën lup kaip tian pël ëëpnaat. ⁹ Arimtë könöök epël angan. ‘Ten Apramë köröörö,’ pël angan. Ar kön wi kosang newasën wë, ‘Ten Apramë köröörö,’ pël anë pöt pangk naën. Ne niamaan kat wieë. Anutu pi apënëak pöt yok pangk aan kël epotök Apramë körö koröp orööpnaat. ¹⁰ Anutu pim iner këra songöntak wia. Pöwer këra nement ulöp ompyaö nautön ëëpna pöt ku tiak es marën kotöpnaat.

¹¹ “Omën nem ënëm waisëpna pöp pim weëre kosangtak nemët il wasëpnaap. Ne utpet epöpök pim ing korötepar yok pangk wak nasëngan. Ne ar lup kaip tiak arim utpetat sëp wasënëëtaan i yaaptaring yanimë. Ën puuk pöt ar Ngëëngk Pulöök i ket ëak nimëën esuwesi ök arim utpetat kotak won sëpnaat. ¹² Pi pim kat yaurautaring wais kat ur rongan ëak kaömp ompyaout wa pim kaömp kaatak wiipnaat. Pël ëak unönre söksök pöt wa top ëak es kosangwesi moolaan kot sëpnaat.”

Sonök Yesu i momëa (Maak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Akun pötak Yesu pi Kalili yanger sëp wesak Sonök i momëëpna yak Yotan i pouukë sa. ¹⁴ Pël ëën Son pi ke mourak piin epël ök mëëa. “Ni oröpmorëën nook

i nimëëmëak yenëaan? Ne omën pasip, ën nuukëër omën kaöap. Pötaan nuukëër yok pangk ne i nemëëmëep. Pël ëautak ni nook i nimëëmëak waisan.” ¹⁵ Pël maan Yesuuk kangiiir epël ök mëëa. “Ni peene kat newiak pël ëëm. Tepër wotpil wesak Anutuu ngön pout ngaarëk öpëa pöt pangk ëëpnaat.” Pël maan Son kuure mak mëak i momëa.

¹⁶ Sonök Yesu i momëën pi akun tapëtakëër imeriaan oröak itaangkën kutömwer këm nga ëën Ngëengk Pulö int ekëpë ök sak pim rangk irë ngentia. ¹⁷ Pël yaëën kutömweriaan ngön nent epël irëa. “Epop nem Ruup. Ne piin ya kë sak kent pan yaalmë.”

4

Setenök Yesu morök elmëa (Maak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Setenök Yesu morök elmëepna yak Pulöök Yesu mësak së yang pultak omën won panëerek moulmëa. ² Pël ëën Yesu pi kaömp nanën wë këtire röök akun 40 pël ëak sa. Pël ëën ënëmak pi këënëën elmëa. ³ Pël ëën Seten pi oröak morök elmëak epël mëëa. “Ni Anutuu Ruup. Pötaanök kël epotön maan kaömp sëën në.” ⁴ Pël maan Yesuuk kangiiir kaip tiak epël mëëa. “Ngönëntak epël wia. ‘Kaömp pöt pëënök omnaröa wëwëet nanimpan. Anutuu këmtakaan pim ngön ëaut pout ngaarëk weim öpna pöpökëër wëwë om wakaim öpnaap.’” ⁵ Pël maanak Setenök kaalak Yesu pi mës wak së Yerusalem ka kësang ngëengkööke ngönën tup kaöeta möröök moulmëak ⁶ epël ök mëëa. “Ni Anutuu Ruup. Pötaanök öngkrek sörok ola. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. ‘Anutu pi pim enselöröen maan ni ngarangk elniipnaat. Pël ëak këlötök nim ingesi niwalpanëën pitök morötök akaak elniipnaat.’” ⁷ Pël maan Yesu pi kaalak kangiiir epël mëëa. “Ngönën nenteta epël wia. ‘Aköp Anutu kaamök elniipnaaten ököök elmëengan.’” ⁸ Pël maanak Seten pi kaalak Yesu mës wak së rosir wali panë naöök moulmëak omnaröa kaare yang poutre ën pitëm omnant ompyaö poutön pet elmëak ⁹ piin epël mëëa. “Ni nemëën rar rë nowesirak yaya neamë pötak ne e yangerakë omën ompyaö epot pout nimpaat” mëëa. ¹⁰ Pël maan Yesuuk epël

mëëa. “Seten, ni mop wiak kama së. Pöt ngönëntak epël wia. ‘Aköp Anutuun yaya mam. Pimënt kopëtapön inëën elmëem.’”

¹¹ Pël maan Seten pi yok Yesu pörek sëp wesak kan sëën ensel narö së pi kaamök elmëa.

Yesu Kalili yangerak ya ngës rëak mëna (Maak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Yesu pi kat wiin Son pi omën naröak wak wii kaatak moulmëën wë pël maan Yesu pi Kalili yangerakë sa. ¹³ Pi Nasaret kak sëp wesak Kapaneam kak së wakaima. Ka pö i kaöökë ëöök Sepulanre Naptalai yang pöraarë tekrak wieëau. ¹⁴ Pël ëën Anutuu ngönte tektek ngön yaaö omën Aisaia pöp pim ök ëa pöt kë oröa. Pöt epët.

¹⁵ “Sepulanre Naptalai yang pöraarë, i kaöökë naë, i Yotanë nal komuntakël, Kalili yang ngönën wonöröa wëaurek,

¹⁶ omën narö pörek koutak wëa pörö pit yok ëwa kësangöön itena.

Ën omën pörek koutak wë wel wiak kö sëpënëak yaaö pöröa naë ëwaö yok oröa.”

¹⁷ Akun pötak Yesu pi ngës rëak ngönën epël ök maö ima. “Anutuu wa ngaöök nimëëpna akunet yok temanön yes. Pötaanök ar lup kaip tieë.”

Yesuuk omp 4 ëak ngön maan pim ënëm sa (Maak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Yesu pi Kalili i kaö pöökë pouuk yesem itaangkën omp nanang naar, namp Saimon pim yapin nent Pita, ën pim nangap Entru, piarip i kaö pöök iir yoolaan itena. Pöt piarip i kaö animaurö korak wes mëak mon wa pël eim wëa. ¹⁹ Pël yeem wëën Yesu pi piaripön ngön mëak epël mëëa. “Arip nem ënëm waiseë. Pël ëën nook aripön arpim i kaö animaurö yewan pi tapël omnaröeta önëën niulëëmaan.” ²⁰ Pël maan piarip teëntom panë piarpim iiröt om wiak pim ënëm sa. ²¹ Pël ëën pi kaalak yesem itaangkën omp nanangën munt naar, piarpim pepapring i kaö wang naöökë rangk wë iiröt ompyaö yewasën itena. Piarpim yapintepar, namp Sems, namp Son, ën piarpim pepap Sepeti. Pël ëën pi piaripön pim ënëm sëpënëak mëëa. ²² Pël maan piarip teëntom panë piarpim pepapre wangaö sëp wesak Yesu ënëm sa.

Yesuuk ngönën ök mëak omën kësang pan kääkë mowesa (Luk 6:17-19)

²³ Yesu pi Kalili yangerak ka wieëa pötë sê omnaröen ngönën tupötë kakaati Anutuun ngönte rê moulak pim wa ngaöök nimëëpna ngön ompyaö pöt ök mëak omën yauman ke nentere nent yaaö pöröere omën koröp lup nantë utpet ëa pörö pourö kääkë moweseima. ²⁴ Pël ëen Yesu pim pël yaaö pöta ngönte aö yesem Siria yangerak oröön yang pör pangk ëa. Pël ëen omën pörek wëaurö pöten kat wiak pitëm yauman omën pourö pim ngësë mësak sa. Yauman omën pörö, narö yauman ke nentere nent waurö, ën narö këlangön ke nentere nent kat yawiaurö. Ën këlangön kat yawia pörö, narö urmerarö pitëm lupötë wëaurö, narö om pas kawi ngentiak reireë ureim wëaurö, ën narö kosat kël waurö. Omën yauman piporö pourö pit pim naë mësak sêen kääkë moweseima. ²⁵ Pël yaëen Kalili yangerakaanre Tekapolis yangerak ka 10 pötëaanre Yerusalem kakaanre Yutia yangerakaanre i Yotanë nal komuntakëlaan omën kësang pan pim ënëm ëa.

5

Yesu pi rosiraöök isak ngönën ök mëëa

¹ Yesu pi omën kësang panë pim ënëm sa pöröen itenak rosir naöök sê wel aisëak wëa. Pël ëen ruurö pim naë sa. ² Pël ëen pi ngës rëak ya rê moulak pitën epël ök mëëa.

Omnaröa ërëpërëp ëëpnaata songönte (Luk 6:20-23)

³ “Omën pitëmtë lupötön kön wiin ompyaut won yaë piporö Anutuuk wa ngaöök yemomé. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁴ “Omën ingre ya ilak aim wë piporö Anutuuk wiap mowasëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁵ “Omën ya wiapring wë piporö yang ngolöpra omnantëen yaö sëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁶ “Omën wëwë wotpilte öpnaaten kent ëen weë yengenti piporö Anutuuk wëwë wotpil pöt mangkën öpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁷ “Omën karuröaan yaköm yaalmëa piporö Anutuuk yaköm elmëëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁸ “Omën lup kölam wë piporö Anutuun itaampnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁹ “Omën mayaap wiaapnaataan weë yengenti piporöen Anutuuk pim ruurö pël mapnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

¹⁰ “Omën pitëm wëwë wotpil yaaö pötaan omën munt narök utpet mowasën këlangön kat wiipna piporö Anutuuk wa ngaöök momëëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

¹¹ “Ën narök itaangkën ar nem ënëm yeëan ëen pöt ökre was niiaöre utpet elniire ngön utpet ke nentere nent ngön kaar niiaö pël yaëen pöt ërëpërëp ëënëet. ¹² Pöt narök tektek ngön yaaö omën ngaan wakaima pöröaan utpet ke pil elmëeimaarö. Pötaanök pitök peene ar pil yaalniin pöt, ‘Ënëmak kutömweriaan kangut kësang önaat,’ pël we-seë ya kë sak ërëpërëp ëën.”

Anutuu omnarö tomunatre ëwaöökë ökörö (Maak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ “Tomunat polötë olaan söp naën yaë pöl ar yangerakë omnarö utpet ëëpanëak kaamök yaalmëaurö. Pël yauröak tomun pötë misëngö som sak wiaan tiar tol ëak kaalak misëng wasën pangk ëëpën? Pël naëngan. Tomun som ke piltak omnant pangk misëng newaspan. Pötaanök wa moolaan omnarö ing mësaö kan ing ëëpnaat. Ar ngön epët kasëng menak pöt tomun misëng won pöta ök sënëet.

¹⁴ “Ën es ëwaöök rö kanötë omnarö kaamök elmëen kamtaöök yes pöl ar yangerakë omnarö Anutuu ënëm sëpënëak kaamök yaalmëaurö. Ar ka naö rosiraöök wieëa pöökë ökörö. Ka pö ëlëep wi naöpan, om tekeri wiaan omnarö maimerekaan pangk itaampnaat. ¹⁵ Ën omnarö esuwes mangiak kapita öngpök namëëpan, ngaarëk wasën kakaati ëwa ëaan omën kakaati wëaurö omnantön pangk itaampnaat.

¹⁶ Arim omnant yaaut esuwesi ök ëëp. Omnarö itenak arim Pep kutömweri wë pöpë yapinte ngaarëk wak isak apnaan omën ompyaut ëëë.”

Anutuu ngön kosangta ngönte

17 “Arök ne Moses pim ngön kosangötre tektek ngön yaaö omnaröa ngönöt wa moolamëak waisan pël wasnganok. Ne pipot wa moolamëak newaisënëp. Ngön pi tapöt kë orööpënëak waisaup. 18 Ne yaap pan niamaan. Kutömre yang epwëriar won nasën wiaan Mosesë ngön kosang lup kot nent ap nasëpan, pout kë rapnaat. 19 Omën Mosesë ngön kosang lup kot panë nent wa moolëak naröen tapël ëëpënëak mapna pörö pit omën Anutuu wa ngaöök momëëpnaaröa ikanöök öpnaarö. Ën omën ngön pöt pout ngaarek wak naröen tapël ëëpënëak mapna pörö omën Anutuu wa ngaöök momëëpnaaröa naë kaö sak öpnaarö. 20 Ne niamaan kat wieë. Arim Anutuu ngönte ngaarëk wak wëwë wotpil yaaö pötak omën ngön kosangötë ngarangköröere Parisi ngönën omnaröa pël yaaö pöt il newasën ëëpna pöt ar Anutuu naë rë olëak wëen wa ngaöök nanimëëpan.”

Ya sangën yaauta ngönte (Luk 12:57-59)

21 “Ëaröen ngön ök mëëa pöt ar yok kat yawiaurö. Pöt epët. ‘Ni nim karip mëngkanok. Ën ni namp pël ëëmë pöp ngön yaatak oröömëëp,’ pël yaan kat wi yeë. 22 Ën nook pöt ök niamaan kat wieë. Omën namp pim karipön ya sangën ëëpna pöp pi ngön yaatak orööpnaap. Ën namp pim karipön utpet wesak mapna pöp pi ngarangk wotöököröa naë oröak ngön ya mëmpnaap. Ën namp pim karipön, ‘Kaökaö,’ kip mapna pöp pi es parëaöökë yaö sëpnaap. 23 Pötaanök ni omën nant Anutuun kiri wiimëak wak së kiri yawiaurek wë kön wiin nim karipëen utpet elmëen pi niiring ngön wieëaupök ëanëen pöt 24 sëp mowasum. Pël ëak om kiri yaauta naë wiak kaalak së. Pël ëak nim karipring arpim ngön wieëa pöt wilak wotpil wesak sëak Anutuun yowe wiim.

25 “Ën omën nampök ni ngön yaatak nulëëpënëak yaan pöt ngön yaaurek nasën wieëaar ngön pöt teentom ë pet irak ngöntre kar ëëë. Pöt puuk ni omën ngön ë pet yairaupë moresi nuulëen polisöröa moresi wes nimëen wii kaatak nuulnëëpanëen.

26 Ne yaap panë niamaan kat wi. Ni pörek wë teent naaröongan. Nim karipë kangut pet pan ir olëakök oröömëëp.”

Öngre omp wëwëet utpet yawesauta ngönte

27 “Ngön kosang nent yaan ar yok kat yawiaurö. Pöt epët. ‘Ni öngre omp wëwëet kom ëenganok.’ 28 Ën nook pöt, ök niamaan kat wieë. Omp namp öng nampön itenak kent kön wiin pöt yok könöök öng ngësëp sëp yewas. Pël ëak öngre omp ë ngön kosangët ilap riak saun yokoir. 29 Ën omën nent nim it yaapkeöök itaampë pötak wak weru nuulaan utpet ëëmëak yeem pöt it pö ti moolam. Pöt koröp kaö nentak elniin utpet ëak nim koröp pou es parëaöökë sëpanëen koröp kaö kopët pöt won wasumë pötakëer ompyaö. 30 Ën nim mor yaapkeëwesök kentöökë ënëm ëak utpet nent ëëmë pöt nim mor pöwes kama il moolam. Pöt koröp kaö nentak elniin utpet ëak nim koröp pou es parëaöökë sëpanëen koröp kaö kopët pöt won wasumë pötakëer ompyaö.”

Öngre omp wes yamëauta ngönte (Matiu 19:9; Maak 10:11-12; Luk 16:18)

31 “Ngön kosang munt nenteta epël yaan ar yok kat yawiaurö. ‘Omp namp pim öngöp wes mëëpënëak pöt öngre omp yailauta pepewer pim öng pöp mamp.’ 32 Ën nook pöt, ök niamaan kat wieë. Omën namp pim öng omp nga naën yaaupök wes mëëpna pöt pim pël elmëëpna pötaan öngöp omp munt namp yokoirem öngre omp ë ngön kosangët ilap riak saun koirëpnaat. Ën namp pi munt nampë öng wes mëa pöp koirëpna pöt piita öngre omp ë ngön kosangët ilap riak saun koirëpnaat.”

Tiar ngön nent kosang wasëpenëak ngaarëkël wesak angan

33 “Ën ngön kosang munt nent ëaröen ök mëëa pöt ar yok kat yawiaurö. Pöt epët. ‘Ni omën nent ëëmëak Aköpë ëöetak kaar kosang wesak anganok. Omën nent pël ëëmëak pim ëöetak kosang wesak pöt ngaarëk wëen këet orööp.’ 34 Ën nook pöt, ök niamaan kat wieë. Ar ngön nent kosang wasënëak ngaarëkël wesak yaap pël anganok, won pan. Ar kutömweriil

wesak kosang wasnganok. Kutöm pöwer Anutu pim wëauwer pötaanök. ³⁵ Ën e yangerakëlta mëak kosang wasnganok. Yang epëreta Anutu pim ingesiarë urte pötaanök. Ën Yerusalem kakëlta yapin mëak kosang wasnganok. Yerusalem pö Omp Ak kaöapë ka kësangö pötaanök. ³⁶ Ën nim kepönöökëlta ngön nent kosang wasnganok. Nuuk yok pangk kepön ëp naön maan kööre kölam naëpan pötaanök. ³⁷ Ar omën nent ëenëak pöt om, 'Mak, ne pël ëëmaap,' pöt pëen an. Ma omën nent naën ëenëak pöt om, 'Won, pël naëngan,' pöt pëen an. Arim omën nantëël mëak kosang wasenëak ngön munt nant anë pöt Setenë naëaan orööpnaat."

Omën nampök utpet yaalniin pöt kangiiir elmëëngan
(Luk 6:29-30)

³⁸ "Ngön kosang nent epël yaan ar yok kat yawiaurö. 'Omën nampök nim it naö utpet nuwasën pöt kangiiir pim naö utpet mowasumëep. Ën omën nampök nim kë naö nitiin pöt kangiiir pim naö motimëep.' ³⁹ Ën nook pöt, epël niamaan kat wieë. Omën nampök ni utpet yaalniin pöt kangiiir elmëënganok. Ën omën nampök nim kerëm yaapkëetak nimöön pöt katnëëteta nimööpnaan mowasum. ⁴⁰ Ën omën nampök nim ulpëen iriip öpënëak ngön yaatak nuulëak ngön nent nimëen wesak niaan pöt ulpëen rangkëëpta përe mamp. ⁴¹ Ën omën kaö nampök kan mëntöök omën nant wak sumëak kosang wesak niaan pöt nuuk kan waliöököl wak sum. ⁴² Ën omën nampök ni omën nant pi mampëak kimang yeniaan pöt mamp. Ën nampök nim naëaan omën nant yaam öpënëak yaan pöt keimön ëënganëp mamp."

Kööre tokörö lup sant elmëëpa
(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ "Ngön kosang nent epël yaan ar yok kat yawiaurö. 'Nim karipön lup sant elmëem. Pël ëak nim kööre toköpön kaaö elmëem.' ⁴⁴ Ën nook pöt, ök niamaan

kat wieë. Arimëen kööre tok yaalni-aurö lup sant elmëen. Ën utpet yaalni-aurö Anutuuk kaamök elmëëpnaan kimang man. ⁴⁵ Ar omën ke pilöt ëenë pöt arim Pep kutömweri wëaup pim ru panë sënëet. Pöt puuk pim këtëpön maan omën utpetere ompyaö pouröa rangk yema. Ën pi tapöpök pim kopiirenta maan omën wotpilre korar pouröa naë yepel. ⁴⁶ Arën lup sant yaalni-aurö kangiiir elmëenë pöt Anutuuk ompyaut nimpnaat ma? Won. Utpet yaaurö pitta lup sant tapël elmë yaë. ⁴⁷ Ën arimtë karuröenökëer sant mowasënë pöten kön wiin arök omën muntarö il wesak ompyaö ëen sa ma? Won. Omën ngönën wonörö pitta sant tapël mowas yaë. ⁴⁸ Pötaanök arim Pep kutömweri wëa pöpë ompyaö wotpil wë pöl arta ompyaö wotpil wë arim kööre toköröen ompyaö moweseim ön."

6

Omën il ngentingenti yaaö pörö kaamök yaalmëauta ngönte

¹ "Ar arimtën ngarangk këëkë ëen. Arim ngönën yaat omnaröa ëöetak pit itenak arën kön wiin ompyaö ëëpna pöl wesak mëngkanok. Pël ëenë pöt arim Pep kutömweri wëaup kön wiin ompyaö naën ëen ompyaö kangut nangingkën ëëpnaat.

² "Ni omën il ngentingenti yaaurö omnant kaamök elmëëmëak pöt kaar yaauröa ök elmëënganok ëlëep mamp. Kaar omën pörö pit omën muntaröak itenak pitëmëen wak isak apëna yak omën il ngentingenti yaaurö kaamök ëak omnant ngönën tupötëere kamtatë omnaröa itöök yemengkaurö. Ne yaap yeniak. Omnaröa pitëmëen wak isak yaaö pötök pitëm kangut yok yemangk. Pötaanök pit puorö ënëmak Anutuuk kaalak ompyaö kang munt nant nemangkën ëëpnaarö. ³ Ni pöt omën il ngentingenti yaaurö kaamök elmëëmëak pöt omnant ëlëep panë wesak mamp. Nim mor yaapkëewesök omnant yemangkën katnëëwesi ëwat nasën ëëpna pöta ök karuröak nim mampëetön ëwat nasën ëëp. ⁴ Ni omnant ëlëep mampë pöt nim Pep omën ëlëep pipotön ity-eengkaupök ompyaö kangut nimpnaat."

Anutuun ök yamëëauta ngönte
(Luk 11:2-4)

⁵ “Ar Anutuun ök manëak pöt kaar omnaröa yaaul ëënganok. Pit omnaröak itenak pitëmëen wak isak apëna yak ngönën tupötë kakaatiire kamtatë, omnaröa itöök, taueë Anutuun ök mapnaaten kent yaaurö. Ne yaap yeniak. Omnaröa pitëmëen wak isak yaaö pötök pitëm kangut yok yemangk. Pötaanök pit ënëmak Anutuuk kaalak kang munt nant nemangkën ëëpnaarö. ⁶ Ar Anutuun ök manëak pöt arimtë kaatë kakaati së kan wariak arim Pep ëlëep wë pöpön ök man. Pël ëënë pötak arim Pep ëlëep yamëëautön ityeengkaupök kangut nimpnaat.

⁷ “Arim Anutuun ök yamëëautë ngönën wonöröa ök ëak ngön paspas nentere nent kësang anganok. Pitëm pël yaaö pöt, pitëmtok kön wiin ngön wali yemaan Anutuuk kat mowiipnaat wesak pël yaaurö. ⁸ Ar pitëm ök ëënganok. Pep piin kimang nemaan wëen arim ap yewesautön ëwat yaaup. ⁹ Pötaanök ar Anutuun epël ök man. “Tenim Pep kutömweri wëaup, nim yapinte ngëëngk wiaap.

¹⁰ Ni wais wa ngaöök nimë. Kutömweri wëaurö nim këm ngön ngaarëk yeö pöl e yangerak wëaurö teenta tapël ëënëak kent yaë.

¹¹ Ni peene kët epta könkön kaömp nimp.

¹² Tenim saunatë kangut kërë nuula. Tenökta omnaröa saun tenimëen yaalni pötë kangut tapël kërë yemoolak pötaanök.

¹³ Moröktak nuulëënganëp, pim naëaan ent ë nuulë.

¹⁴ “Yaap, ar omnaröa arimëen utpet elniauta kangut kërë moolanë pöt arim Pep kutömweri wë pöpökta arim utpet yaautë kangut kërë nuulapnaat. ¹⁵ Ën ar omnaröa arimëen utpet elniauta kangut kërë nemoolaan ëënë pöt arim Pepap puukta arim utpet yaautë kangut kërë nanuulaan ëëpnaat.”

Kaömp ngës olëak wëauta ngönte

¹⁶ “Ar Anutuun yak kaömp ngës olëak pöt omën ngön kaar yaauröa ök koöre sap ëak önganok. Pit kaömp ngës olëak wë pël yaëen omnaröak pitën itenak wak

isak apëna yak koöre sap ëak wëaurö. Ne yaap yeniak. Omnaröa pitëmëen wak isak yaaö pötök pitëm kangut yok yemangk. Pötaanök pit puorö ënëmak Anutuuk kaalak ompyaö kang munt nant nemangkën ëëpnaarö. ¹⁷ Ar kaömp ngës olanëak pöt arim wëaul uwari mëak arim këere wot kanöt iirën. ¹⁸ Arim kaömp ngës olëak önë pöt, omnaröak itenak ëwat nasëpan, arim Pep ëlëëptak wë pöpökëer itaampnaan pël ëen. Pël ëënë pötak arim Pep ëlëep pipotön ityeengkaupök ompyaö kangut nimpnaat.”

Omën ompyaut wieëauta ngönte
(Luk 12:33-34)

¹⁹ “Ar yangerakë omnant iwal ka ëere kumkum ë, omnaröak ka pör menak këkain wë pël yaaut kësang wiak önganok. ²⁰ Anutuuk arimëen omën ompyaut kutömweri ningkën önëen omën ompyaut ëëë. Kutömweri pötökëer iwal ka ëere kumkum ë, ën omnaröak ka pör menak këkain wë pël naën yaaut. ²¹ Arim omën ompyautë wia pörekël arim könötta wiaapnaat.”

Tiarim itöörar koröpöökë rampewesi ök
(Luk 11:34-36)

²² “It pipöörar arim koröpöökë rampewes. Arim itöök omnant itenak kön ompyaut yawiin pöt arim lupötë rampewesi yaë pöl ëwa ompyaö ëaapnaat. ²³ En arim itöök omnant itenak kön utpetat yawiin pöt arim lupötë koö olëaapnaat. Pötaanök arim lupötë ëwa wia pipët koö olapna pöt koö pöt sasa kësang panë olëaapnaat.”

Tiar Anutuu yaatere monere uröma yaat mëngkre mëngk namëngkan
(Luk 16:13)

²⁴ “Omën nampök yok pangk omën omp ak naarë inëen naën ëëpnaat. Pi nampön kaaö yaalmëem nampön ngöntre kar elmëëpnaat. Won ëen pöt, kangiir nampë naë rë olëak wë namp kasëng mampnaat. Pötaanök arta tapël Anutuu yaatere monere uröma yaat mëngkre mëngk namëngkan.”

Kön selap yaauta ngönte
(Luk 12:22-31)

25 “Pötaanök ne arën epël ök yeniak. Ar arimtë wëwëetaan kön selap äak epël anganok. ‘Tiar kaömpöt tarëkaan öpen? Ma iit tarëkaan öpen?’ Ën koröpöonta kön selap äak epël angan. ‘Oröpötök kör koëpen?’ Kaömp pöt këet won, wëwëetakëer këet. Ën ulpëenre poë koröp pöt këet won, koröpöökëer këö. 26 Ar intöröen kön wieë. Pit kaömp ngëntak neëre wa peram wi pël naën yaauröak arim Pep kutömweri wë pöpök kaömp koir mangkën neim wë. Omnarö arök intörö il yewas. Pötaanök pi ngarangk elniipnaat. 27 Ma arim naëaan nampök weëre kosang wia pöt yok pangk pimtë wëwëeten kön selap äak kot nent wali wes ulmëepën sa ma? Won. 28 Ën ar tol ëenak ulpëenre poë koröpötëen kön selap yeë? Ar polpol puutön kön wieë. Pit pitëm ulpëenre poë koröpötëen ya namëngkën yaë. 29 Pël yaëetak ne epël ök yeniak. Omp ak Solomon pi omnant kësang wieëaupök ë rangiak wakaima. Pël ëaap pim ë rangiatök polpol pu pötëet il nemowasën. 30 Këra pu ompyaut ya lupöök peene yaarö, ëlpamök tiak es marën won sëpnaat pël yewas pipotta Anutuuk maan ompyaut yaarö. Kön wi kosang panë newasënörö ar pöt, Anutuuk koröpöökë kaamököt nin yaë. 31 Pötaanök ar kön selap äak epël anganok. ‘Tiar kaömpöt tarëkaan öpen?’ ma ‘Iit tarëkaan öpen?’ ma ‘Oröpötök kör koëpen?’ pël angan. 32 Omën ngönën wonörö pit omën pipotëen kön kësang wia. Pël ëaap arim Pepap ar wëwë koirënëen iire kaömp nënë pöten kön wiak nimpnaat. Pötaanök omën pipotëen kön selap ëëngan. 33 Ar pöt, wot rëak Anutuuk wa ngaöök nimëen wëwë wotpil pim önëak nia pöt önëen weë ngentieë. Pël ëënë pötak yangërakë omën pipotta koir nimpnaat. 34 Pötaanök omën nant ëlpamök orööpna pötön peene kët eptak kön selap ëënganok Wangam kan orööpna akun pötakökëer omën pötön kön wiin. Ën kët nantë könömöt yaaröön yok pangk pötëen kön wiinëet.”

7

*Omnaröa wëwëat wël yaauta ngönte
(Luk 6:37-38, 41-42)*

1 “Anutuuk ngön ë pet yairaupë yaë pöl ar elniipanëen omnarö kom äak ngön ë pet yairaupë yaë pöl elmëëngan. 2 Arök omnaröaan ngön ya ke nal wesak mompunë pöt Anutuuk kangiir ke tapël wesak arimëen elniipnaat. Ën arök omnant omnaröaan elmëënë pöt Anutuukta tapël kaip ti nimpnaat. 3 Ni tol ëenak nim karipë itöök ulöl kotten iteneëak nimtëöökë këra elten kön nawiin yaën? 4 Nimtëöök om wiaan ni tol äak karipön epël maan pangk ëëpën? ‘Ni kat newiin ne nim itöök ulöl wia pipët niömaan.’ 5 Kaar omnamp, ni nimtë itöök këra elte wia pipët wakök këëkë iteneë nim karipë itöök ulöl wia pipët wëen pangk ëëpnaat.

6 “Omën utpet kentöröa ök pörö Anutuun ngön ngëëngkët köntak mengkanok. Pël ëënë pöt arim ë rangiat ent äak polöröa naë olanë pöta ök yaë. Ënak pol pöröak ing samsam yeem kaalak kaip tiak arimënt kant nimpnaat.”

*Anutuun ök yamëëauta ngönte
(Luk 11:9-13)*

7 “Kimang maim olëak omën këet önëet. Ngaöl ëeim sëak këet koirënëet. Kanwer körangkörang maimën të niwiipnaat. 8 Anutuun kimang yamëëauröak omnant yeö. Ngaöl yaaurö Anutuun naëaan këet yokoir. Kanweri körangkörang yamëëauröaan Anutuuk të yemowi. 9 Arim naëaan runga namp këënëen pepapön kaömp kimang maan këlö kor mampën ma? 10 Ma animautaan kimang maan kamal utpet namp wa mampën ma? Won. 11 Ar omën utpetaröak arim rungaarö omën ompyaut men yeë pöl arim Pep kutömweri wë pöpök il niwesak omën piin kimang manë pörö omën ompyaut kaö wesak nimpnaat.

12 “Arim omnaröak omën ompyaut elnipënëak kent kön yawi pipël arök kangiir pitën elmëen. Ngön piptak Mosesë ngön kosangötre tektek ngön yaaö omnaröa ngönöt kepön erën äak wia.”

*Wëwë kosangta kanër kotur
(Luk 13:24)*

13 “Ar kan koturak ilëak wëwë kosangta kanöök sën. Kö yesaurekë kanër kaöer, ën

pörekë kanö kaöaö. Pötaanök omën selap ilëak yesau. ¹⁴ Ën wëwë kosangtakël yesa kan pör kotur. Kan pöök sèpenëak pöt pomp ëak omën selap won kopët nampnampök koirak yesau.”

Tektek ngön yaaö kaar omnaröaan ngarang këékë ëëpa

(Luk 6:43-44; 13:25-27)

¹⁵ “Ar tektek ngön yaaö omën kaaröröaan ngarang këékë ëën. Pit arim naë wais wëën ar pitëm koröpötön pëën itenak pitën kön wiin pol sèpsèpöröa ök ëpre wiap yaaurö pël wasënëët. Pël ëënëëtak pitëm lupötë kent toköröa ök nga panë wia. Pötaanök ar utpet niwasèpnaarö. ¹⁶ Ar pitëm omnant yaautön itenak songönten ëwat sënëët. Pöt wëleri ëër nautpan. Ën rakësaöök kasu nautpan. ¹⁷ Këra ompyaut ulöp ompyaurö yaut. Ën këra utpetat ulöp utpetarö yaut. ¹⁸ Këra ompyautök ulöp utpetarö nautpan. Ën këra utpetatök ulöp ompyaurö nautpan. ¹⁹ Ën këraat ulöp ompyaurö nautön ëëpna pöt ku tiak es marën kotöpnaat. ²⁰ Pötaanök tektek ngön yaaö omën kaaröröa omnant yaautön itenak pitëm songönten ëwat sënëët.

²¹ “Ar epël kön wiingan. ‘Omën neen, ‘Nem Aköp,’ pël yenëa pörö pourö Anutuu wa ngaöök yamëautak ilapnaarö,’ pël wasngan. Nem Pep kutömweri wëaupë kentöökë ënëm yaaö pöröakëër pël ëëpnaarö. ²² Ënëmak akun kaöaöök omën kësang wais neen epël neapnaat. ‘Aköp, ten nim urtak wë Anutuu ngönte ök aöre omën naröa lupötëaan urmerarö waö ë momëëre omën weëre kosang it ngolöp kësang nant pet ë pël eimaut.’ ²³ Pël neaan ne pitën epël memaap. ‘Utpet omnaarö aë, ne arën köpël. Ar mop newiak kama seë.’”

Ka ökyarëauta songön nenteparë ngönte

(Luk 6:47-49)

²⁴ “Omën nem ngön epët kat wiak ngaarëk öpna pörö pit omën kön ompyaö wieëaup ka weit ök rëa pöpë ökörö. ²⁵ Pël ëën kopi kësang panë pelak i nga urak kent kësang nempel möak ka pöt tööl noolaan ëa. Pöt ka pöta wapöt yang weitak wesirak taë ë ulmëa pötaan. ²⁶ Ën omën nem ngön epët kat wiak ngaarëk naön ëëpna pörö pit

omën kaökaup pim kaat i kosemeri pisöök ök rëa pöpë ökörö. ²⁷ Pël ëën kopi kësang panë pelak i nga urak kent kësang nempel möak ka pöt töölak sasa utpet wes olëa.”

²⁸ Yesu pi ngön epët ök më pet yairën omën pim naë wa rongan ëa pörö pourö pim ngön pötaan yaan panë sa. ²⁹ Pöt pi pepapök öngpököt wa kotiak maan ngön kosangötë ngarangköröa ngön yaaut il mowesa pötaanök.

8

Yesuuk omën kësë ëa namp ompyaö mowesa

(Maak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Yesu pi rosiraöökkaan kaip tiak yengmaan omën rongan kësang panë nempel pim ënëm sa. ² Akun pötak omën kësë ëa namp pim naë sè rar rë mowesirak epël mëëa. “Aköp, ni ompyaö newasumëak pöt yok pangk ompyaö newasumëët.” ³ Pël maan Yesu mores el mëak pim rangk mowiak epël mëëa. “Pël elnimëak yeëerek ompyaö sè.” Pël maan tapëtakëër pim kësëat won sa. ⁴ Pël ëën Yesuuk piin ngön epël mëëa. “Kat wi. E yaalni epëta ngönte omnaröen ök manganok om el wesak sè nim koröpö kiri ar yaaö nampön pet elmë. Pël ëak omnarö nim ompyaö san pöt ëwat sèpnaan Moses pim ngön kosangta wia pöl kiri ar ëëm.”

Yesuuk nga omnaröa wotöök nampë inëën ruup ompyaö mowesa

(Luk 7:1-10)

⁵ Ënëmak Yesu pi Kapaneam kakë sa. Pël ëën Rom nga omnaröa wotöök namp sè piin ngön kosang wesak epël mëëa. ⁶ “Aköp, nem inëën ruup pi yauman ëak pim kosat kël wak këlangön kësang yaëën komun ureim kaatak wia,” pël mëëa. ⁷ Pël maan epël mëëa. “Ne sè ompyaö wasumaap.” ⁸ Maan nga omnaröa wotöököpök ngön kangit epël mëëa. “Aköp mosëp. Ne ompyaup talte nem kaatak waisum? Ni om eprek wë këm pëëntak aan nem inëën ruup ompyaö sèp. ⁹ Pöt ne omën isauröa ikanöök inëën yaaupök nem iri nga omnarö wë. Pötaanök nook nampön, ‘Së,’ maan sèpnaat, nampön, ‘Wais,’ maan waisèpnaat, ën nem inëën ruupön, ‘Pël

ë, maan pël eëpnant. Pötaanök nim naë weëre kosang wieëaup pöten ne kön wiin ni maan nem inëen ruup yok pangk ompyaö sëpnaap.”¹⁰ Pël maan Yesu pi kat wiak yaan sak omën pim ënëm yesa pöröen epël mëëa. “Ne yaap niamaan. Israel omnarö arim naë kön wi kosang yewesa epël nent nokoirën ë yeë.¹¹ Kat wieë. Omën kësang panë yang we naöokaan naöök, këtëpë yengampiaulaanre së yeilëaulaan omën pörö wais Apramre Aisakre ën Yakop pitëm naë kutömweri wel aisëak kaömp nëmnpnaarö.”¹² Pël eëpnaarök Anutuuk Yuta omën narö kutömweri së öpnaarö pël yewesa pörö koö panëetakël wa moolaan wë ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaarö.”¹³ Pël mëak pi kaip tiak nga omnaröa wotöököpön epël mëëa. “Ni së. Nim omën orööpënëak kön wi kosang yewesan pöt nim naë orööpnaat.” Pël yemaan akun tapëtakëer pim inëen ruup ompyaö sa.

Yesuuk Pita pim lëlamöp ompyaö mowesa

(Maak 1:29-34; Luk 4:38-39)

¹⁴ Yesu pi së Pita pim kaata kakaati ilëak itaangkën pim öng lëlamöp yauman koröp es nga kaö nent yeem ka ureëa.¹⁵ Pël ëën Yesu pi pim moresi mor moön yauman koröp es nga pöt won sëën pi wal ëak kaömp ar ë mena.

Yesuuk omën narö kësang ompyaö mowesa

(Maak 1:32-34; Luk 4:40-41)

¹⁶ Wiap kan koö olapënëak yaëën omën narök yauman omën kësang pan pitëm lupötë urmerarö ilëak wëa pörö pim ngësë wak sa. Pël ëën pi urmeraröen nga mëak pitëm lupötëaan waö ë momëak yauman yaaurö ompyaö mowesa.¹⁷ Pël ëa pötak tektek ngön yaaö omën Aisaia pöpë ngön epël ëa pöt kë oröa. “Pi tiarim yauman won nuwesak këlangön pöt kama wak sa.”

Omën naar Yesuu ënëm sëpënëak mëëa
(Luk 9:57-62)

¹⁸ Yesu pi itaangkën omën rongan kësang nempel pi wa taap elmëak wëën pim ruuröen i kaöökë ëngk komuntakël sëpnaan ko eëpënëak mëëa.¹⁹ Pël yaëën omën ngön kosangötë ngarangk nampök piin

epël mëëa. “Rë yanuulaup, nim yasumëëtë ne ënëm elniimaap.”²⁰ Pël maan Yesuuk kangiir epël ök mëëa. “Kent tokörö pit pitëm ka yauraut wia. Ën intörö pitta pitëm ka ëpöt wia. Pël ëaatak Omën Këep nem ka uröma kaat won.”²¹ Pël maan omën munt pim ënëm yaaö nampök epël mëëa. “Aköp, ni yok pangk kat newiin wet rëak së nem pepap yang kel weerum.”²² Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Mosëpnerek ni nem ënëm wais. Omën nem ngönte ngaarëk naön yaaö pöröak yok pangk wel pitëm karurö yang kel weerëpnaat.”

Yesuuk kent kësangöön maan won sa
(Maak 4:36-41; Luk 8:22-25)

²³ Pël mëak Yesu pi wangaöök ilaan pim ruurö pitta tapël ëak piiring sa.²⁴ Pël ëën kent kësang nempel möön i kaö maat kësang panë möak wangaöök ilaan utpet ëak iri i kaöök ilapënëak yeëa. Pël yaëën Yesu pi om ka kun sak wieëa.²⁵ Pël ëën Yesuu naë së it moilak epël mëëa. “Aköp, tiar kö sëpenëak yeëerek ni ten kaamök elni,” pël mëëa.²⁶ Pël maan Yesu pi pitën epël mëëa. “Ar tol ëënak kas yeë? Arim kön wi kosang yewesaut om kot panë wieëan epët.” Pël mëak pi kentöore i kaöön nga maan kentö leng ëën kaö maatta won sa.²⁷ Pël ëën pit yaan sak neneren epël mëëa. “Elei, omën epop ke tolëel namp apen? Puuk kentre kaö maatön nga maan pim ngönte ngaarëk yeöp.”

Yesuuk omën naarë lupmeriarëaan urmer narö waö ë momëa
(Maak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Pit i kaöökë ëngk komuntak së Katara yangerak oröön omën urmeraröaring wëa naar Yesuu naë së koirä. Omën pöaar pi- arip wel yangaöök wakaimën omnarö pi- aripön itaangkën nga panë sak wëën kas ëak piarpim naë nasën ëeima.²⁹ Pël ëën piaripök merëk ë olëak Yesuun epël mëëa. “Yesu, ni Anutuu Ruup. Ni ten tol el- niimëep? Akun kaöaö temanöm nasën wiaan këlangön kat niwiimëak yaën ma?”³⁰ Akun pötak pol narö kësang kamaarek wë kaömp neim wëa.³¹ Pël ëën urmer- arök kosang wesak piin epël mëëa. “Ni ten waö ë nimëëmëak pöt pol ëngkoröa lupötë öngpök wes nimëëm.”³² Pël maan,

“Yok seë,” pël maan pit sê polöröa lupötë öngpök ilëa. Pël eën pol pörö kas pöompö sê parëaöök oröak i kaöök ilëak em përeak wel wia. ³³ Pël eën omën pol ngarangk yaaö pörö kas sê pitëm ka kaöaöök oröak omën urmeraröaring wakaima pöarë naë oröa pöta ngönöt ök mëëa. ³⁴ Pël eën ka kaö pöökë omën pourö Yesuun itaampö sa. Pël ëak sê koirak pitëm yanger sêp wesak kaalak kaip tiak sêpënëak ke urak mëëa.

9

Yesuuk omën kosat kël wa namp ompyaö mowesa
(Maak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Yesu wangaöök ilëak pim ruuröaring kaalak i kaöökë engk komuntakël sê Kapaneam kak oröa. ² Pël eën omën narö omën kosat kël wa namp urweri wiak wak Yesuu naë sa. Pël eën Yesu pitëm kön wi kosang yewesauten itenak omën kosat kël wa pöpön epël ök mëëa. “Nem ruup, ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak. Pötaanök ni ya kë sak öm.” ³ Pël maan omën ngön kosangötë ngarangk narö neneren epël mëëa. “Omën epop, ‘Ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ pël yemaan Anutuu yapinte wa ngep yaalmë. Ya pöt Anutu pimtëët.” ⁴ Pël yemaan Yesuuk pitëm könre lupötön itenak epël mëëa. “Ar tol eënak kön utpet pipot yawi? ⁵ Pöt nem omnampön, ‘Nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ ngön pël yemak pöt kengkënte. Pöt ar ngön pöta këët tekeri nasën eën ar nem ngön pöt yaap ma kaar pël newasngan. En nem omnampön, ‘Wal ëak sê,’ ngön pël yemak pöt könömët. Pöt nem ngön pöta këët tekeri sëen ngön pöt yaap ma kaar pël wasënëët. ⁶ Pötaanök ar ne kaar omën wonöp Omën Këep e yangerak wë weëre kosang wak saunatë kangut ent ë yemoolak pöten ewat sënëak epël ök yemaan iteneë.” Pël mëak kosat kël wa pöpön epël mëëa. “Ni wal ëak korumönte wak nim kaatakë sê.” ⁷ Pël maan pi wal ëak pim kaatakë sa. ⁸ Pël eën omën kësang pöten itenak kas ëak Anutuuk weëre kosang ke pilte omën moresi mena pötaan pit Anutuun ping wesak mëëa.

Yesuuk Matiuun pim ënëm eëpënëak mëëa
(Maak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Yesu pi pörek sêp wesak yesem takis yewa omën namp Matiu ne nem takis yewa kaatak wëen itenak epël yenëa. “Ni nem ënëm elnë.” Pël neaan ne wal ëak omnant sêp wesak pim ënëm saut.

¹⁰ Yesu pi nem kaata kakaati wais wel aisëak kaömp yenën takis yewaare saun omën munt narö kësang wais Yesure ten pim ruuröaring wel aisëak kaömp naut.

¹¹ Pël yaëen Parisi ngönën omnaröak pöten itenak ten pim ruuröen epël niaut. “Arim rë yanuulaup pi tol eënak omën takis yewauröere saun omnaröaring kaömp ngawi yen?” ¹² Pël yeniaan Yesu kat wiak kangiir epël mëëaut. “Omën yauman wonörö rota ngësë nasën. Yauman-ringöröakëer rotaaröa ngësë sa yaë. ¹³ Ar pöt, sê ngön nent ngönëntak epël wia pöta songönten këëkë kön wiin. ‘Ne ar nemëen animaurö kiri ar elnëenëëten kaaö. Nem kentöök ar omnarö yaköm eën ompyaö elmëenëëtenök kent yaë,’ pël wia pöten kön wieim ön. Ne omën pitëmtën kön wiin wotpilörö pël yewas pörö lup kaip tiipnaan memëak newaisën. Won, omën pitëmtën kön wiin saun yaaurö pël yewas pörö ngön ök maan lup kaip tiipënëak waisaup.”

Omën naröak Yesuun kaömp ngës olëak wëautaan pëël mëëa
(Maak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Akun pötak Sonë ru narö Yesuu naë wais epël mëak pëël yema. “Ten Parisi ngönën omnarö Anutuun yak kaömp ngës olëak wëaurö. En nim ruurö pit tol eënak kaömp ngës olëak naön yaë?” ¹⁵ Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëaut. “Omën namp öng öpënëak yeem pim karuröaring wëen karuröak yaköm eën kaömp ngës olëak öpën ma? Won pan. Peene wë öng öpna pöp karuröaring akun wali naön eëpnaat. Pi peene wëen omën naröak pi wak kama ulmëen akun pötakökëer pim karurö yaköm eën kaömp ngës olëak öpnaat. Pöl pit ne kama neöpna pötakökëer nem ruurö neen yaköm eën kaömp ngës olëak öpnaat.

¹⁶ “Omën namp poë koröp ngolöpöökään kaö nent ilak ulpëen ngaanëpë keliaurek wiak korir namëëpan. Pël eëpna pöt

poë koröp ngölöp pötak ulpëen ngaanëp weruun ilak kaak sëpnaat. ¹⁷ Ën omën namp i kep pol koröpwerring ket ëa ngaan pötak wain i ngolöpöt kolön yok pangk naëpan. Pël ëëpna pöt wain i pöt kep wetak pol koröp pöt sak il ngentiin iit orö sëpnaat. Pël ëën pol koröpwerta utpet ëëpnaat. Pötaanök wain i ngolöpöt kep ngolöptak lë mëëpna pötak pangk ëëpnaat.” Yesuu pël mëëa pöta songönte epët. Mosesë ngön kosang ngaanötre pimtë ngön ngolöpöt pangk irikor naëpan pötenök mëëa.

Yesuuk ngarangk nampë koontupre öng namp ompyaö mowesa

(Maak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Yesu pi ngön pöt ök yemëem wëen ngarangk namp wais pim naë rar rë mowesirak epël yema. “Nem koontup peene ngolöp wel wia. Pël ëaarek ni wais mores pim rangk mowiin kaalak öp sëp.” ¹⁹ Pël maan Yesu pi wal ëak ten pim ruuröaring omp pöpring saut.

²⁰ Pi kan yesën öng namp öng yauman ëeim wëen krismaki 12 ëak saö namp kasngaël wais pim mores ulpëenëpök mësël yaalmë. ²¹ Pöt, “Ne om pim ulpëenëpök mësël elmëëma pöt ompyaö sumaat,” pimënt kön pël wesak pël yaë. ²² Pël ëën Yesu pi kaip ti itenak epël yema. “Koontup aë, nimtë kön wi kosang yewesautak ompyaö yesën. Pötaanök ya kë sak öm.” Pël maan öng pöp tapëtakëer ompyaö yes.

²³ Yesu pi së ngarangkëpë kaatak oröak itaangkën omnarö koontupëen yak yaköm ëën pitëm yaaul nger pëep mempöore ngön kaëp ilö pël eim wëa. ²⁴ Pël ëën pi pitën epël yema. “Ar mop wiak ka tomökël oröeë, koont epop wel nawiin om ka ura.” Pël maan pit sömre ëlak ya. ²⁵ Pël yaan Yesu pi omnarö tomökël wes momëak koontupë wieëa pörek ilë moresi wëen wal ëaut. ²⁶ Pël ëën pim pël elmëa pöta ngönte yang pörek ka poutë sa pet ira.

Yesuuk omën it il tëa naarre ngön won sa namp ompyaö mowesa

²⁷ Yesu pi ka pö sëp wesak ten pim ruuröaring yesën omën it il tëa naar pim ënëm yewaisem ngön ë olëak epël yema. “Yesu ni Tewitë ëapök tenipön yaköm kön niwi.”

²⁸ Pël maan Yesu pi pim ka sëpënëak ëa pötak ilaan omën it il tëa pöaar pim naë waisën pëel mëëaut. “Arip kön wiin ne yok pangk ompyaö niwasum ma?” Pël maan piaripök kangiir epël yema. “Aköp, mak.” ²⁹ Pël maan piarpim itöörarë mësël elmëak epël yema. “Arpim kön wi kosang yenewas pötak ne ompyaö yanuwat.” ³⁰ Pël maan piarpim itöörar nga ngëna. Pël ëën Yesuuk kosang panë wesak epël yema. “Omnaröen ök manganok.” ³¹ Pël maan piarip së Yesu pim pël elmëa pöta ngönte yang pörekë omnaröen ök maan yang pörek pangk ë pet ira.

³² Ten kaalak ka pöt sëp wesak kan yesën omën narö omën urmerapök elmëen ngön won sak wëa namp Yesuu naë wak waisa. ³³ Pël ëën Yesuuk urmer pöp waö ë momëen omën ngön won sak wëa pöpök ngön yaan omnarö kat wiak yaan sak epël ya. “Elei, tiar omën ke epël nent Israel yangerak oröön itnaangkën ëaut.” ³⁴ Pël yaan Parisi ngönën omnaröak epël yema. “Urmeraröa kaöapök kaamök elmëen urmerarö waö ë yemomë,” pël yema.

Yesuuk omnaröen yaköm elmëa

³⁵ Yesu pi ten pim ruuröaring ka kotre kaö poutë imeë pitëm ngönën tupötë ngönën rë moulöore Anutuuk wa ngaöök nimëëpna ngön ompyaö pöt ök maö, këlangönre yauman ke nentere nent ompyaö mowasö pël elmë imaut. ³⁶ Pël yeem pi omën selap pan itenak pitën kön wiin pol sëpsëp ngarangk wonöröa ök kön irikorring wë weëre kosang won wëen itenak pitën yaköm kön wia. ³⁷ Pël ëak pim ruurö tenën epël yenia. “Ya lupöök kaömp kë kësang pan köp sak wë. Pël ëaap ya omnaar kopët. ³⁸ Pötaanök ar ya Pepapön kimang man. Pël ëën puuk ya omën munt narö koirak wes mëen këet wa rongan ëëpnaan.”

10

Yesuu ngön yaaö omën 12 pöröa yapinöt (Maak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Yesuuk ten pim ru 12 pöröen ngön niaan sëen urmerarö waö ë mëëre këlangönre yauman ke nentere nent ompyaö mowasö pël ëënëak weëre kosang ninaut. ² Ten pim ngön yaaö omën 12 pöröa yapinöt epot. Wotöököp Saimon yapin nent

Pita piire ën pim nangap Entru, Semsre pim nangap Son, Sepeti pim ruuar, ³ ën Pilipre Patolomiu, Tomasre Matiu takis yewaup neere Sems Alpiasë ruupre Tatias, ⁴ Saimon Selot pël yamëëa pöp pi ngaan Rom kamanëp sëp mowasëpënëak aima omën tok pötakaanëp piire ën Yutas Keriot kakaanëp ënëmak Yesuun kup mowiipnaap.

Yesuuk pim ngön yaaö omën 12 pöröen ya ngön mëëa

(Maak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Ten omën 12 pöröen Yesuuk epël niak wes nimëen saut. “Ar omën ngönën wonöröa naë sëere Sameria omnaröa ka kaotatë së orö pël eënganok. ⁶ Om Israel omën pol sëpsëp ngarangk won ëen repak yes pöröa ök ëa pöröa naëëkëer sën. ⁷ Pël ëak ar yesem pöt ngönën epël ök man. ‘Anutuuk tiar wa ngaöök nimëëpna akunet yok temanöm yes.’ ⁸ Pël yeem yauman omnarö ompyaö mowasöore omën wel wiaurö wal ë moulmë, omën kësë ëaurö ompyaö mowasöore urmerarö omën naröa lupötëaan waö ë momë pël elmëen. Nem weëre kosangöt sum won yaningk. Pötaanök arta tapël sum won omnarö kaamök elmëen. ⁹ Ën monat arim kërötë waulak sënganok. ¹⁰ Ar kan kourakë kaömp waulönëak këröt wak sënganok. Ar ulpëenre ing kör muntatre sungkôratta wak sënganok. Pöt ar omnarö ya yamëngkën yok pangk kaamök elniak kaömp nimpnaat. ¹¹ Ar ka kaö naöök ma kot nentak së orök wet réak pitëm songönöt nampön peël mëak kat wiin ompyaö sant niwasëpnaap ëen pöt piiring wë olëak sënëetak sëp wesak sën. ¹² Ar ka nenta kakaati yeilëem pöt omën pörök wëauröen, ‘Anutuuk ompyaö elniip,’ pël ök man. ¹³ Pël ëen pit sant niwasëpna pöt Anutuuk arim ngön manë pöl pit ompyaö elmëëpnaat. Ën pit sant naniwasën eëpna pöt arim ngön Anutuuk ompyaö elmëëpënëak mëëan pöt pitëm naë kë naarööpan. Arimënt wak sënëët. ¹⁴ Ën ka naöök ma nentak omën narö sant niwesak arim ngönte kat nawiin yaëen pöt ar pörök sëp wesak yesem pit utpet ëen Anutuuk kangiir kasëng mampnaat pöt pet elmëak ing porpor elmëak arim ingötëaan yangre

ulölöt kërë pörök moolan. ¹⁵ Ne yaap pan niamaan. Ngaanëer Sotomre Komora ka pöteparë omnarö pit utpet ëeima. Pötaan akun kaöaöök Anutuuk Sotomre Komora omnarö pitëm utpetatë kangut mampnaat. Ën omën ar sant naniwasën eëpna pörö utpet pan ëen Sotomre Komora omnaröa kangut kaö wesak mampnaat.”

Könöm ke nentere nent orööpnaata ngönte (Maak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ “Kat wieë. Pol sëpsëp ruurö kent toköröa öngpök wes namëen yaautak nook ar kööre toköröa öngpök wes nimëen së önëen yeë. Pit utpet niwasëpënëak eëpnaat. Pötaanök ar pol reraupë yaë pöl it nganga yeem int ekëpë wë pöl wiap ëen. ¹⁷ Ar omnaröen ngarangk këëkë ëen. Pit ar kaöaröa naë niulëen pitök maan ngönën tupötë pës nimööpnaat pötaanök. ¹⁸ Ar nem ru sak wë pötaanök pitök ar yang ngarangkre omën omp ak naröa naë ngön yaatak niulëëpnaat. Pël ëen ar pitre omën ngönën wonöröa eëetak nem ngönte tekeri wesak manëët. ¹⁹ Yang ngarangköröa naë niulëen tol anet ëak kön selap eënganok. Akun pötak ngön anëët Anutuuk arim lupötë niwiipnaat. ²⁰ Pël ëen ngön anë pöt arimtok naëngan, arim Pepapë Pulöök tekeri wes nimpnaat.

²¹ “Omën naar nanëpök nangapëen kup mowiin mëmpnaat. Ën pepapökta ruupëen kup mowiin mëmpnaat. Ën koröngre ruurök ëlre pepaarëen kup mowiin mëmpnaat. ²² Ar nem ru sak wë pötaan omën pourö ya sangën ëen kööre tok elniipnaat. Pël eëpnaatak omën weë sak wëak wel wiipnaarö Anutuuk kama öpnaat. ²³ Ar kak nerek wëen nga elniin pöt kas nerekël sën. Ne yaap niamaan. Ar kak nerekaan waö elniin pöt nerekël kas sënëët. Israel kaatë wii saal ar sa pet nairën wiaan Omën Këep ne oröömaap.

²⁴ “Runga pep kaatak nampök pim pepap il newaspan. Ën inëen ru nampök tapël pim ngarangkëp il newaspan. ²⁵ Runga pep kaatakëp pim pepapë mëngkre mëngk wëen pangk eëpnaat. Ën inëen ruupta pim ngarangkëpë mëngkre mëngk wëen pangk eëpnaat. Pitök ne arim kaöapön utpet wesak neakneen, ‘Pielsepul urmeraröa kaöap,’ pël

neea. Pötaanök pitök il wesak ar nem ruuröen utpet panë wesak niapnaat.”

*Tiar Anutuunökëer kas ëëpa
(Luk 12:2-7)*

²⁶ “Pitën kas ëënganok. Pöt epël. Omën ngep ëen wia pipot wiakaim wi naöpanëët. Ënëmak wëlël ëen omnarö itaampnaat. Ën ëlëep wia pipot wi naöpanëët. Pipot tekeri sëpnaat. ²⁷ Nem arën koutak ök yeniak pipot ëwaatak ök an. Ën ngön laöök ök yeniak pipot omnaröa tekarak wë kaö wesak an. ²⁸ Ar omën könöp utpet newasën koröpö pëen nimëmpnaaröen kas ëënganok. Anutu es parëaöök niulëak könöpre koröpö pout kö niwasëpna pöpönökëer kas ëen. ²⁹ Omnarö tiar int sëpër naar 1 toea pötak sum ëëpenaat int ke pëlöröakaan namp köntak wel wiak yangerak nengentiipan. Anutuuk aanak pël ëëpnaat. ³⁰ Ar omnarö pöt, arim kepön ëpötönta pi ëwat wë. ³¹ Pötaanök ar kas ëëngan. Pöt Anutuuk kön wiin arim sumatök int kot pöröaat il yemowas. Pötaanök omën nant arim naë köntak naaröpan. Puuk aanak orööpnaat.”

*Yesuu yapinte aöre piin yak mowasö pël
yaauta ngönte
(Luk 12:8-9)*

³² “Namp pi omnaröa ëöetak, ‘Ne Yesuu ënëm yeë,’ pël apna pöp nookta kangiiir nem Pep kutömweri wë pöpön, ‘Pi nemop,’ pël memaat. ³³ Ën namp pi omnaröa ëöetak neen yak newasëpna pöp nookta nem Pep kutömweri wë pöpë ëöetak piin yak mowasumaat.”

*Yesu pi tiar kom elniipënëak waisa
(Luk 12:51-53; 14:26-27)*

³⁴ “Arök ne yangerakë ngaat won wasumëak waisan wasngan. Ne arim naë ngaat won wasumëak newaisën. Ne ar neen kön wi kosang wesak wëaurö omën neen pël naalnëen wëauröa naëaan kom elniin pit kööre tok elniipënëak waisaup. ³⁵ Nook elmëen ruupök pepapëen kööre tok ëere korömpök ëlëpëen kööre tok ëere koröng lëlamöpök ël lëlamöpëen kööre tok ë pël ëëpënëak waisaup. ³⁶ Omën ka kopëtetak wëaurö neneraan kööre tok ëëpnaat.

³⁷ “Omën namp pim ëlre pepaarëen kent panë yeem neen kent panë naën ëëpna pöp yok pangk nem omnamp pël naëpan. Ën namp pim rungaaröaan kent panë yeem neen kent panë naën ëëpna pöp yok pangk nem omnamp pël naëpan. ³⁸ Ën namp pi, ‘Ne Yesu pimëen wel wiima pöt pangk ëëmaap,’ pël wesak pim këra yetapër wak nem ënëm naalnëen ëëpna pipop nem omnamp pël naëpan. ³⁹ Namp pim wëwëet keimön ëak öpna pöt pim wëwëet kö sëpnaat. Ën namp nemëen yak wëwëet këëpöt wasëpna pöt pim wëwëet ompyaö orö morëëpnaat.”

*Omën narö ompyaö kangut öpnaata
ngönte
(Maak 9:41)*

⁴⁰ “Omën ar sant niwasëpna pöp ne elnëëpnaap. Ën omën ne sant newasëpna pöp Anutu nem wes nemëaup elmëëpnaap. ⁴¹ Omën namp tektek ngön yaaö namp pim ngësë yewaisën pi tektek ngön yaaup pël wesak sant mowasëpna pöt pi tektek ngön yaaupë ompyaö kangit piiring öpnaap. Ën namp omën wotpil namp pim ngësë yewaisën pi wotpil yaaup pël wesak sant mowasëpna pöt pi omën wotpilëpë ompyaö kangit piiring öpnaap. ⁴² Ën omën namp omën pas nampön itenak pi nem ruup pël wesak i ëpët nëmpënëak kelöntak kol mampna pöp pi Anutuuk yaap ompyaö kangit mampnaap.”

11

*Sonök Yesuu ngësëël ngön wes mäa
(Luk 7:18-35)*

¹ Yesuuk ten pim ruuröen wetete ngön pöt ök ni pet irak pörek sëp wesak ka munt pörek wieëa pötë ngönën ök mëak rë moulö saut.

² Son i yamëaup wii kaatak om wë Kristoë yaauta ngönte kat wiak pim ru naar wes mëen waisa. ³ Pël ëak piaripök piin epël mëak pëel yema. “Waisëpënëak aan kor wakaimaup ni tapöp ma muntapön kor ön?”

⁴ Pël maan omën pöaar wais ök maan Yesuuk kangiiir piaripön epël ök yema. “Arip së Sonön omnant arpim itaampöore kat wi yeë epötön ök man. ⁵ It ngaapörö

it nganga sē, ing il tēaurō ompyaō sak kan ē, kēsē ēaurō ompyaō sē, katun yaaurō kat nganga sē, welarō wal ē ulmē, ngöntök yaaurō ngön ompyaut ök maan kat wi, pël yeē epotön ök man. ⁶ Omēn namp nemēēn yak pim kön wi kosang yewesaut irikor naēn yaē pipop ērēpērēp ēēpnaap.”

⁷ Pël maan piarip yesēn Yesuuk omnarōen Sonē songōnte ök yema. “Ar ngaan yang omēn wonrek kalaō naō kent möön sak waisak yaēēn itaampunēak saurō ma? Won, Son pi pōta ök won. ⁸ Ma ar omēn ulpēēn ke nalēp mēaō nampön itaampunēak saurō ma? Won, omēn ulpēēn ke nalörō mēa pörō omēn omp akörōa ka ompyautē wēetak Son pi ulpēēn ke nalörō namēēn wēaup. ⁹ Ma ar omēn ke tolēlēpön itaampunēak saurō? Ar tektek ngön yaaō nampön itaampunēak saurō ma? Ar yok pël ēan. Ne ök niamaan. Epop tektek ngön yaaō tapöpök pim ya yamēngka pötök tektek ngön yaaō muntarōa ya yamēngka pöt il yemowas. ¹⁰ Pöt omēn pöpēēnök ngönēntak epël retēng ēa.

‘Kat wi. Ne omēn nem ngōnte waup wes mēēn wet rapnaat.

Puuk nim kanō ningēsēpnaat.’

¹¹ Ne yaap niamaan. Son puuk yangērakē omēn pourō il yemowas. Pël ēaap omēn Anutuuk wa ngaōök yamē pörōak pi il yemowas. Pitēm naēaan koturōakta pi il yemowas. ¹² Ngaan Son i yamēaup pim ngēs rēak ngönēn ök ēa pōtakaan wais peene e wē eptak omēn utpet ke nentere nent yaaō narōak Anutu pim wa ngaōök nimēak wē pōtak ilapēnēak wēē yengenti. ¹³ Mosesre tektek ngön yaaurōak Anutuuk wa ngaōök nimēēpēnēak ēa ngön pöt aō aō wais Sonē orōak wē eptak kē yaarō. ¹⁴ Ēn ar pitēm ngönöt kat wiak taē wasēnēak pöt Sonön pi Elia pitēm waisēpēnēak ēa tapöp pël wasēnēēt. ¹⁵ Katringēpök ngön epēt kat wiip.

¹⁶ “Ne ar akun eptak wēaurōen oröp nentak ök elniim? Ar rungaarōa ökörō. Run-gaarō pit ka tomök ngasam yeem pitēm karurōen epël yema.

¹⁷ ‘Ten intō tang yamōön ar tan naurōn yeē. Ten ingre tan yaan ar ingre ya ilak naēn yeē.’

¹⁸ Ar tapël yaaurō. Son pi wais wain i nanēn wē akun nantē kaōmp ngēs olēak wēēn ar piin, ‘Pi urmerapring wē,’ pël aiman. ¹⁹ Ēn peene Omēn Kēēp ne wais iire kaōmp yenēn ar epël aim. ‘Iteneē. Omēn epop wain iire kaōmp kaō yenēp. Pi takis yewaōre saun omnarōa karip,’ pël aim. Pël ēaap Anutu pim ēwat pöt arim naē wieēanēēn ar tenip sant elnian tapön.”

Yesuuk Kalili omnarōen pepanöm ngön mēēa
(Luk 10:13-15)

²⁰ Akun pōtak Yesu pim wet rēak ka nantē ya retēng wēere kosang mēngkēn itenak lup kaip natiin ēa pörōen epël mēak nga yema. ²¹ “Yakōmpe, Korasin omnarōen. Yakōmpe, Pesaita omnarōen. Nem retēng wēere kosangöt arim naē elnia pöl Taiiare Saiton omnarōen elmēanēēn pit ngaanēēr pitēm lupöt kaip tiak ulpēēnre poē koröp sinöt ēak ka kosöt kolak pitēm koröpōök wa mēan tapön. ²² Pōtaanök epël niamaan. Akun kaōaōök Anutuuk Taiiare Saiton omnarō pitēm utpetatē kangut mampnaat. Ēn ar pöt, utpet pan ēēn pitēm kangut kaō wesak nimpnaat. ²³ Ēn Kapaneam omnarō, ar kutōmweriil isēn ma? Won, ar es parēaōök ngemanēēt. Nem retēng wēere kosangöt arim naē elnia pöl Sotom omnarōaan elmēanēēn pitēm ka kaō pō kö nasēn peene om wieēan tapön. ²⁴ Pōtaanök epël niamaan. Akun kaōaōök Anutuuk Sotom omnarō pitēm utpetatē kangut mampnaat. Ēn ar pöt, utpet pan ēēn pitēm kangut kaō wesak nimpnaat.”

Yesuu naē sē kē sēpenaat
(Luk 10:21-22)

²⁵ Akun pōtak Yesuuk Pepapön epël ök mēēaut, “O Pep, ni kutōmre yang poutē pepap. Niin yowe yeniak. Ni omēn ēwatōrōaan nim ngönēntē ēlēēp yaalmēaup. Ēn kön nawiin yaaurōaan pet yaalmēaup. ²⁶ Mak, Pep nim kentōök pël yaaup.” ²⁷ Pël mēak omnarōen epël yema. “Pepak omnant pout ne nenaut. Pōtaanök omnarō pit ne Anutuu Ruupē songōnten köpël wē, Pepakēēr ēwat wē. Ēn Pepenta tapël wia. Omnarō piin köpël wē, Ruupökēēr ēwat wē. Pōtaanök Ruupök omēn nampön Pepapē

songönten ök maan yok pangk ewat sēpnaat. ²⁸ Ar Anutuu ngönte ngaarék önēetaan ya kaö mēneimeē kēlangön kat wieim wēaurö nem ngēsē waisēn. Pēl ēēn nook niaan kē sēnēēn. ²⁹ Ar nem inēēn ru sak neering ya mēneim wē nem naēaan ēwatöt ön. Pöt epēl. Ne ya wiap yaaupök nemtēn wak irēak wēēn arim saunatē könöm pöt won sēēn lup kengkēn sak önēēt. ³⁰ Omnant arim ēēnēak ök niaim pöt ompyaut, könöm won pangk ēēnēēt.”

12

*Kē yesa akun ngēēngkta ngönte
(Maak 2:23-28; Luk 6:1-5)*

¹ Wē kē yesa akun nentak ten Yesuring rais yaöökē lup yesem kēēnēēn ulöp nant töak söngsöng ēak naut. ² Pēl yaēēn Parisi omnaröak itenak Yesuun epēl yema. “Kat wi. Nim ruurö kē yesa akun ngēēngkötē naēnēēl yaē.” ³ Pēl maan kangiir epēl yema. “Ar Tewitre pim omnaröa kēēn wē ēa pöt ar sangk kelak kat nawiin yaurö ma? ⁴ Tewitre pim omnarö pit Anutuu ngönēn tup kaöeta kakaati sē kaömp Anutuu ēöetak wieēa pöt kiri ar yauröakēēr nēmpnaan piire omēn pas pim naē wēaurö nēmpnanēak nga yaaut wa na. ⁵ Ma Mosesē ngön kosangtak lup epēl wia pöt ar sangk kelak kat nawiin yaurö ma? Kiri ar yaurö Anutuu ngönēn tup kaöetak kēt kē yesa akun ngēēngkötē ya yamēngkem kē yesa akunatē nga wieēa pöt ilēn saun naēn ē yaē. ⁶ Ne niamaan kat wieē. Arim ēöetak e taua epöpök tup kaöet il yewas. ⁷ Ngönēntak ngön nent epēl wia. ‘Ne ar nemēēn animaurö kiri ar elnēēnēēten kaaö. Nem kentöök ar omnarö yaköm ēak ompyaö elmēēnēētenök kent yaē.’ Ar ngön pöta songönte ewat wēanēēn omēn ketre saun wonöröen nga nemaan ēan tapön. ⁸ Omēn Kēēp ne kē yesa akun ngēēngk pöta pepap. Pötaanök nem kentöök akun eptak nem ruröen omnant ēēpnaan memaat.”

*Kē yesa akun ngēēngk nentak Yesuuk omēn mores kēl wa nang ompyaö mowesa
(Maak 3:1-6; Luk 6:6-11)*

⁹ Pēl mēak pōrekaan pitēm ngönēn tup-tak sē ilēaut. ¹⁰ Pēl ēēn omēn namp pim mor nas kēl waup pōrek wēa. Pēl ēēn

pitök Yesuun morök elmēak ngön yaatak ulmēēpēnēak epēl pēl yema. “Tiar yok pangk kē yesa akun ngēēngktak ompyaö wasēpen ma won?” ¹¹ Pēl maan epēl mēēaut. “Arim naēaan namp pim pol sēpsēp namp kē yesa akun ngēēngk nentak yang öngöpöök ilēaan sēp wasēpēn ma? Pēl naēpan, öpnaat. ¹² Sēpsēp pöp omēn pasip. Ēn omnarö tiar kēērö. Pötaanök kē yesa akun ngēēngktak yok pangk ompyaö wasēpenaat.” ¹³ Pēl mēak pi omēn pim mores kēl wa pöpön epēl yema. “Nim mores el mē.” Pēl maan pim mores el mēēn kaalak muntasi ök ompyaö yes. ¹⁴ Pēl yaēēn Parisi omnarö ka tomök sē wa top ēak pit tol ēak Yesu mēmpēn pöta ngönte kopēta wesa.

Yesu pi Anutuu inēēnēp

¹⁵ Yesu pi pitēm ngönte ewat wēak pōrekaan yesēn omēn selap pim ēnēm waisa. Pēl ēēn pi yauman omēn pourö ompyaö mowesak ¹⁶ pitēm omēn muntaröen piin ök mēpanēak nga yema. ¹⁷ Pēl yaēēn tektek ngön yaaö Aisaia pöpē ngön epēl ēa pöt kē oröaut.

¹⁸ “Epop nem inēēn ruup, nem yaö mēēaup. Ne piin kent pan ēak ya kē yes.

Nem Pulö pim naē wes mēēn pim rangk wē weēre kosang mangkēn

nem ngön wotpilte omēn ngönēn wonöröen ök mapnaat.

¹⁹ Pi omnaröaring ngön nga elööre ngön ēak aö,

omnarö pim ngönte ka tomök kat wi pēl naēpan.

²⁰ Omēn kalaö pötöp möautē ök kēlangön kat yawiaurö pi utpet nemowaspan, kaamök elmēēn ompyaö sēpnaat.

Ēn omēn es wēlēngö riipēnēak yaē pöl wiap panē yauröeta puuk elmēēn wēl nawiipan, kaamök elmēēn wēē sak öpnaat.

Pi kosang ngentiak ya mēngkēn Anutuu wotpil yaautak omēn muntat il wasēpnaat.

²¹ Pēl ēēn omēn ngönēn wonöröak piin kön wi kosang wesak kor öpnaat.”

Omën naröak Yesuun Pielsepulök kaamök yaalmë pël mëä

(Maak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Wë enëmak omën narö omën urmer nampök elmëen it il tëere ngön won së pël ëa namp Yesuu naë wak waisa. Pël ëen ompyaö mowasën omën pöp ngön aöre it nga së pël äaut. ²³ Pël ëen omnarö pöten itenak yaan sak epël ya. “Elei, epop Tewitë ëap, Anutuu Yaö Mëëaup, tiarim ngarangk elniipnaap ma?” ²⁴ Pël yaan Parisi omnarö pöten kat wiak epël yema. “Kaar angan. Omën epop urmeraröa kaöap Pielsepul puuk kaamök elmëen waö ë yamë.” ²⁵ Pël yemaan pi pitëm lupötë itenak yema. “Yang nerakë omnarö pitëm naë nga oröön nener mënak kom ëak wë weëre kosangring naön ëëpnaat. Ën omën ka naöök wëaurö ma ka kopët nentak wëaurö tapël nener mënak kom ëëpna pöt repak sëen omën won wiaapnaat. ²⁶ Tapël Seten pimtök ne kaamök elnëen pim urmerarö waö ë yemomëanëen pimtök pimënt mëngkën pim weëre kosangöt won san tapön. ²⁷ Ar neen, ‘Pielsepul puuk kaamök elmëen urmerarö waö ë yamë,’ pël aim. Pötaanök arim ngön pipët yaap yeëanëen arim ruurö pitta Pielsepul kaamök elmëen urmerarö waö ë mëan tapön. Pötaanök arim ruurö pitëmtök arim ngön pöt kaar ëan pöt tekeri yewas. ²⁸ Ne pöt, Anutuu Pulöök kaamök elnëen urmerarö waö yeë. Pötaanök Anutuu wa ngaöök yanimë pöt arim naë yaarö.

²⁹ “Omën nga namp wëen munt nampök pim kaatak ilëak pim omnant naöpan. Wet reak omën nga pöp wii të wiakök pim omnant pout öpnaat. Nga pöp Seten.

³⁰ “Namp ne sant naalnëen yaë pipop kööre tok yaalnë. Namp neering pol sëpsëpörö wa top naën yaë pipop pi sëpsëpörö rep yamë. ³¹ Pötaanök ne ök niamaan. Omën utpet ke nentere nent ëak Anutuun utpet wesak mapna pöt Anutuuk omën utpet pöt poutë kangut yok pangk kërë moolapnaat. Ën namp pi Ngëengk Pulöön utpet wesak tapël mapna pöp pim saun pöta kangit ent ë nemoolapan. ³² Ën namp pi Omën Këep neen utpet wesak apna pöp pim saun pöta kangit Anutuuk

kërë moolapnaat. Ën namp pi Ngëengk Pulöön utpet wesak tapël mapna pöp pim saun pöta kangit peeneere enëm poutë ent ë nemoolapan.”

Këra ompyaöre utpet pötë ngönte
(Luk 6:43-45)

³³ “Këra ompyaumentëk ulöp ompyaaurö utöpnaat. Ën utpetementëk ulöp utpetarö utöpnaat. Këra ëlmenti songönte ulöpöröak war yewas. ³⁴ Kamalöröa morök yaë pöl ar yaaurö. Utpet yaauröak tol ëak ngön ompyaut an? Pël naëngan. Omën namp ke nantre nant pim lupmeri peö ëak wë pöt këmtak war yewas. ³⁵ Omën ompyaup pim lupmeri kön ompyaut wieë ngön ompyaut ya. Ën utpetap pim lupmeri kön utpetat wieë ngön utpet tapëlöt ya.

³⁶ “Ne ök niamaan. Enëmak kangiiir ëëpna akunetak Anutuuk omnaröa ngön köntak mosut yaaö pötaan ngön ya mëmpnaat. ³⁷ Arim ngön yaautak arim songön ompyaut tekeri wasën pöt Anutuuk niöpnaat. Ën arim ngön yaautak utpet yaaut tekeri wasën pöt sëp niwasëpnaat.”

Omën narö Yesu retëng weëre kosangring nent ëen itaampënëak mëä.

(Maak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ Pël maan ngön kosangötë ngarangköröere Parisi ngönën omën naröak Yesuun epël yema. “Rë yanuulaup, ten Anutu niiring wë ma won pöta songönte ewat sënaan, ni retëng weëre kosang nent ë. Pël ëen itaampunaan.” ³⁹ Pël maan pi epël yema. “Omën peene akun eptak wë eporö ar utpet ëak Anutuun kön wi kosang newasën yaaurö. Ar ya retëngöt yamëngka pöten ke urak yenëak. Pötaanök ne ya retëng nent naëngan, om ngaan tektek ngön yaaö omën Sona pim elmëa pöta ököp pëen pet elniin itaampunëet. ⁴⁰ Ngaan Sona pi i kaö imën kaöapë yaatak këtire röökö nentepar nent wakaima pöl Omën Këep ne këtire röökö nentepar nent yangera öngpök ömaap. ⁴¹ Enëmak Anutu pim ar kom elniipna akunetak Niniwa kakaanörö pit wal ëak arim kön wi kosang newasën yeë pöt war wasëpnaat. Pöt Sona puuk ngönën ök maan lup kaip tia pötaanök. Pël ëaap omën peene wë epop nook Sona il yemowesetak ar

nem ngönöt kat nawiin yeë. ⁴² Ënëmak Anutu pim ar kom elniipna akunetak öng ak namp yang we naöökël wakaimaup pi wal ëak arim kön wi kosang newasën yeë pöt war wasëpnaat. Pöt öng pöp yang kaö pantakaan Solomonë naë wais pim ëwat kësangöt kat wiipënëak waisaup pötaanök. Pël ëaap omën peene wë epop nook Solomon il yemowesetak ar nem ngönöt kat nawiin yeë.”

Urmerap omën namp sëp wesak së reak kaalak waisauta ngönte
(Luk 11:24-26)

⁴³ Pël mëak Yesuuk pitën watepang ngön nent epël ök yema. “Urmer namp omën nampökaan oröak së kosangöök wë urre korumön ap wesak ⁴⁴ epël kön wia. ‘Nem ka ngaan wakaim olëak waisautakë kaalak sumaan.’ Pël kön wiak së itaangkën ka tapët koore katëp ëak ë rangi ulmëën kos wieëa. ⁴⁵ Pël ëën pi kaalak së urmer muntarö 7 ëak koirak waisa. Pörö pim ök won, utpet panëerö koirak wais ka kopët taptak wëa. Pël ëën omën pöp pi ngaan utpet kot nent wakaimaupök ënëm sasa pan sa. Tapël Yuta omën utpet peene akun eptak wë eporö ar utpet panë sak önëerö.”

Yesu pim ëlre nangaröa ngönte
(Maak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Yesu pi omnaröen ngön ök maim wëën pim ëlre nang wais ka tomök wë piin ngön ök mapënëak yema. ⁴⁷ Pël ëën omën nampök piin epël yema. “Nim ëlre nang niin ngön ök niapënëak wais ka tomök wë.” ⁴⁸ Pël maan piin kangiir epël yema. “Nem elëp talëp? Nangarö talörö?” ⁴⁹ Pël mëak pim ruurö tenim ngësël mor song ëak kaalak epël yema. “Nem ëlre nang pörö eporö. ⁵⁰ Omën nem Pep kutömweri wëaupë ngön ngaarëk yeö piporö nem ëlre nangarö pël yaë.”

13

Omnant öp olëauta watepang ngönte
(Maak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Kët pötak Yesu pi pim kaatakaan oröak ten pim ruuröaring i kaö ëöök së wel aisëaan ² omën kësang pan wais pim naë wa rongan yaë. Pël yaëën pi wangaöökë ngaarëk is wel aisëak wëën omnarö i pisöök taueëa.

³ Pël ëaan pi watepang ngön nentere nent mëak nent epël yema. “Omën namp pim yaak së omnant öpöt olëa. ⁴ Pël ëën nant kamtaöök ngentiin intöröak oröak na. ⁵ Ën nant këlöökë rangk ngentia. Pël ëën yanget könyangap wiaan yak teënt oröa. ⁶ Pël ëën këtëp ngaarëk apër maan öp pöt kotön saap wak umön rëa. Pöt misënöt kotut pötaanök. ⁷ Ën nant nönötë öngpök olëa. Pël ëën nönöt oröak ngep ëën sësë ëa. ⁸ Ën nantökëer yang kolaptak olëa. Pël ëën pötökëer aprak kë kësang pan uta. Kengk nemorëet 100, nemorëet 60, nemorëet 30 pël uta. ⁹ Katringëpök ngön epët kat wiip.”

Yesu pi watepang ngöntaan mëëa
(Maak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Pël yemaan ten pim ruurö Yesuu naë së piin epël mëëaut. “Ni tol ëënak pitën watepang ngön yemaan?” ¹¹ Pël maan pi kangiir epël yenia. “Anutu pimtök wa ngaöök nimëak wë ngön ëlëëp pöta songönte arënöökëer pet yaalni. Ën muntarö puuk pël naalmëën yaë. ¹² Omën namp Anutuuk ngön ompyaö nant mangkën taë wak öpna pöp muntat mangkën pim naë kësang wiaapnaap. Ën namp mangkën taë wes wak naön ëëpna pöp kot weëa tapët Anutuuk kama wa ëp ëën elek öpnaap. ¹³ Nem watepang ngön yemak epëta songönte epël. Pit itöök iteneëak këëkë itna naskolön yaaurö. Katëëpök kat wieëak këëkë kön nawiin yaaurö. ¹⁴ Tektek ngön yaaö omën Aisaia pöpë ök ëa pöt pitëm naë kë yaarö. Pöt epël.

‘Ar ngön pëen kat wiinëetak songönte ëwat nasëngan.

Pël ëak ar itaampunëetak yok pangk omnantön itnaangkan.

¹⁵ Omën piporö pitëm lupöt kosang saurö, katöt il wariaurö, itöt mësëaurö.

Pit pël naën ëanëen itaampöore kat wiire kön wi pël ëan tapön.

Ën pit pël naën ëanëen nem naë rë olaan ompyaö mowesan tapön, Anutuuk pël ya.’

¹⁶ “Ar pöt arim itöök omën ngölöpötön itaampöore katëëpök ngön ompyaut kat wi pël yeë pötön ërëpërëp ëënëet. ¹⁷ Ne yaap ök niamaan. Ngaan tektek ngön yaaöre omën

wotpilörö kësang omën epotön iteempänëak äak itnaangkën äautak ar peene ityaangk. Kat wiipänëak äak kat nawiin äautak peene kat yawi.”

Omnant öp oläauta watepang ngön pöta songönte

(Maak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 “Peene omnant öpöt oläauta watepang ngön niak pöta songönte war wes nia-maan kat wieë. 19 Omnant öpöt kamtöök ngentia pötë ökörö omën narö Anutuuk wa ngaöök nimëepänëak yaë ngön pöt kat wiauröak kön nawiin yaëen ngön Anutuu pitëm lupötë wia pöt Setenök kama wa ëp yaë. 20 Ën omnant öpöt këlöökë rangk ngentia pötë ökörö, omën narö Anutuu ngönte kat wiak ërëpsawi äak öpnaat. 21 Pitëm lupötë misën il natëen. Pötaanök akun kot nent kön wi kosang wesak wëen pitëm Anutuu ngön ngaarëk yeö pötaan omnaröak këlängön kat mowiak utpet mowasën tapëtakëer wil këlök ëëpnaat. 22 Ën omnant öpöt nönötë öngpök ngentia pötë ökörö, omën narö Anutuu ngönte kat wiipnaatak wë koröpöökë omnantön kön selap ëere monere urömen kentre kaur ëere omën munt nantön war ë pël yaëen pötök ngep elmëen Anutuu ngönte mos ëëpnaat. 23 Ën omnant öpöt yang kolaptak ngentia pötë ökörö, omën narö Anutuu ngönte kat wiak këekë kön wiak wëen pitëm wëwëatë kë ompyaut orööpnaat. Narö kë 100, narö kë 60, narö kë 30 pël orööpnaat.”

Ya lupöök nön utpetat oröauta watepang ngönte

24 Pël mëak Yesuuk watepang ngön munt nent pitën epël yema. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt omën namp pim ya lupöök omnant öp ompyaut ngënta pötakël ök ëëmaan. 25 Pël ëen röök nentak pim kööre tok namp wais nön utpetatë öpöt ompyautë rangk olëak sa. 26 Pël ëen omën ompyaut oröak këet utöpänëak yaëen nön utpet pötta oröak kaö sa. 27 Pël ëen omp pöpë inëen ruurö pim naë wais epël mëëa. ‘Kaöap, ni öp ompyaut ya lupöök ngëntauppe. Nön utpetat tol äak oröa?’ 28 Pël maan epël mëëa. ‘Kööre tok nampök ëa.’ Pël maan pim inëen ruuröak, ‘Ten së nön utpetat ti moolan ma?’

pël mëëa. 29 Pël maan pi kangiir pitën epël mëëa. ‘Won. Ar nön utpetat yatiem omën ompyautta tiinganok. 30 Pout irikor äak öp. Pël ëen omnant köp sëen öpenaatak nem omën këet öpnaaröen epël memaat. Wet rëak nön utpetat tiak ut urak esuwesi moolan. Pël äak omën ompyaut wa rongan äak nem kaatak wiin.’ ”

Këra lëlëp kotupre yis pöteparë watepang ngönte

(Maak 4:30-34; Luk 13:18-21)

31 Pël mëak Yesuuk watepang ngön munt nent pitën epël yema. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt këra nementi lëlëp pöpökël ök ëëmaan. Omën nampök lëlëp pöp pim ya lupöök ngënta. 32 Lëlëp pöp kot panëep, omën muntatë lëlëpöröak il yewas. Pël yaëetak oröakökëer pöpök këra muntat il yewas. Pël äak kësang sak wëen intörö wais morötë ngentiak ka ëp yawi.”

33 Pël mëak watepang ngön munt nent epël yema. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt öng namp yis pöt korupaë kas möautring irikor ëen pötak ekek yes pötak ök ëëmaan.”

34 Yesu pi watepang ngön kësang omnaröen ök yema. Nent war wesak nemaan, watepang pëen yema. 35 Pël yaëen tektek ngön yaaö nampë ngön epël ëa pöt pim naë kë yaarö.

“Ne watepang ngön ök memaap.

Omnant ngaanëer Anutuuk kutömre yang ket ëa akun pötakaan wais peene e wë eptak ëlëep wiakaima pöt nook tekeri wasumaap.”

Nön utpetat ya lupöök oröauta watepang ngön pöta songönte

36 Yesu omnarö sëp wesak së kaata kakaati yeila. Pël ëen ten pim ruurö naë së epël mëëaut. “Ya lupöök nön utpetat oröautakël nim watepang ngön yaan pöta songönte ök nia.” 37 Pël maan kangiir epël yenia. “Omën öp ompyaut ngënta pöp Omën Këep ne epop. 38 Ya pöwer pöt yang epër. Ën omnant öp ompyaö pöt omën Anutu pim wa ngaöök yamë pörö. Ën nön utpetat omën Setenë ënëm yaëen pim ngarangk yaalmë pörö. 39 Kööre tok öp utpetat olëa pöp Seten, ën omën ompyaö

wa pöt akun kaöaö. Ën omën wa wia pörö enselörö. ⁴⁰ Omnaröa nön utpetat tiak esuwesi mera pöta ök akun kaöaöök orööpnaat. ⁴¹ Akun pötak Omën Këep nook nem enselörö wes meën nem wa ngaöök yamë pötak omën utpet yauröere omën munt narö utpet sêpênëak yaalmëa pörö kama wak ⁴² es kosangwesi moolapnaat. Es kosang pöwesi omnarö ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaarö. ⁴³ Pël ëen akun pötak omën ompyaö saurö pit Anutu pitëm Pepapök wa ngaöök yamëen ketëpë yema pöl ëwa elmëepnaat. Katringëpök ngön epët kat wiip.”

Omën nampök uröm ompyaut yangerak ëlëep wieëaut koirauta watepang ngönte

⁴⁴ “Ën Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt urömere omën ompyaut ngaanëer yangerak ëlëep wia pötakël ök ëëmaan. Ënëmak omën munt namp koirak muntarö koirpanëen kaalak ëlëep wia. Pël ëak teëntom ërëpsawiarang sê pim omën pout menak sumat wak yang lup pöt sum ëa.”

Songre sar ompyauta watepang ngönte

⁴⁵ “Ën Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt omën songre sar ompyaut ap yewesa pöpëel ök ëëmaan. ⁴⁶ Pi songre sar ompyaö panë nent koirak pim omnant pout menak sumat wak sê songre sar ompyaö pöt sum ëa.”

Iir yewaul pöta watepang ngönte

⁴⁷ “Ën Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt iirëep i kaöök olaan imën ke nampre namp ilëa pötakël ök ëëmaan. ⁴⁸ Iir pöëep imënörö peö ëen omnarö weruak ëöökël sa. Pël ëak wël ëak ompyaurö kaputë wesirak utpetarö wa moolëa. ⁴⁹ Pöta ök akun kaöaöök tapël ëëpnaat. Enselöröak wais omën utpetarö ompyauröa naëaan wël ëak kama wak ⁵⁰ es kosangwesi moolapnaat. Es kosang pöwesi ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaat.”

Uröm ngaanre ngolöpöt wieëauta watepang ngönte

⁵¹ Pël niak tenën epël pëel yenia. “Ar pöta songönten kön wia ma?” Pël niaan ten, “Mak,” pël mëëaut. ⁵² Pël maan tenën epël niiaut. “Pöt ompyaö. Ngön

kosangötë ngarangk namp Anutuu wa ngaöök yamëautak ilëak wë ngönënte këëkë ewat saup pi ka pepapë ököp. Ka pepöp pi uröm ompyaö ngaanre ngolöp pout pim peram wiaurekaan yeö pöl pi ngönën ompyaö ngaanre ngolöp poutepar ewat wëaup.”

Nasaret omnarö Yesuun kaaöre këëpöt elmëa

(Maak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Yesu pi watepang ngön pöt ök më pet irak ten pim ruuröaring saut. ⁵⁴ Pël ëak Nasaret pim ka songöntak oröak ngönën tuptak ilëak ngönën ök yemaan omnarö pit yaan sak epël ya. “Elei, omën epop omën yaap tiarim karippe. Tarëkaan ewat ompyaö epot wa? Ma talëpök weëre kosang mangkën ya weëre kosang epot yamëngk? ⁵⁵ Tiar piin ewat wëep. Pi ka ök yarëaupë ruuppe. Pim ëlëp Maria. Ën yokot pim nangarö Semsre Yosep, Saimonre Yutas pörö. ⁵⁶ Ën koont pim nangaröeta tiarring wë. Pël ëaap pi weëre kosang epot tarëkaan wa?” ⁵⁷ Pël mëak pit piin kaaöre këëpöt yaalmëen Yesuuk epël yema. “Tektek ngön yaaö namp ka poutë omnaröak piin ping wesak yema. Pël yaautak pimtë kaare yangerak wëen piiring wëauröak pi kaö nasën wë wesak piin ping wesak nemaan ë yaë.” ⁵⁸ Kak pörökörö pitëm kön wi kosang nemowasën ëautaan ya retëng weëre kosangring nant kësang pitëm naë namëngkën ëaut.

14

Son i yamëaup mëna

(Maak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹ Akun pötak yang ngarangk kaöap Erot pi Yesu pim yaauta ngönte kat wia. ² Pël ëak pim ya omnaröen epël mëëa. “Omën pipop Son i yamëaup, pi wel wiak wal ëaup yak weëre kosangring ya retëng pipot yamëngk.” ³⁻⁴ Erot pim pël mëëa pöta songönte epët. Ngaan pi pim nanëpë öngöp Erotias pöp wa ëp ëa. Pël ëen Sonök piin epël mëak nga mëëa. “Ni öng pipop wa ëp ëen pangk naën yaë.” Pël mëëa pötaanök Erotök pim ya omën naröen maan pitök Sonë ingre morötë wii tëak wii kaatak moulmëa. ⁵ Pël ëen Erot pi Son mëmpênëak kön wi autak omnaröak piin,

“Anutuu tektek ngön yaaö omnamp,” pël yamëëa pötaan kas ëën sêp wesa. ⁶ Pël ëën ënëmak Erotë oröa akunet temanöm sëën këere imën nëmpënëak omën kaöarö pourö pim naë wa top ëa. Akun pötak Erotiasë koontup omën pöröa ëöetak tan yaurön Erot pi itenak kent kön wia. ⁷ Pël ëäk pi koont pöpön epël mëëa. “Ne Anutuu ëöetak kosang wesak niamaan. Ni omën nenten kimang neamë pöt nimpaat.” ⁸ Pël maan pim ëlëpök këk maan epël mëëa. “Son i yamëaup pim kepönö töak söwar neweri wiak wak wais namp. Pël ëën ne pi wel wia pöt ëwat sumaan.” ⁹ Pël maan omën omp ak Erot pi pöt kat wiak ya këlangön kön wia. Pël ëaap pi omnaröa ëöetak ngön kosang wesautaan pim kimang ngönten kat wiak ¹⁰ pim ya omën naröen maan wii kaatak së Sonë kepönö töak ¹¹ söwar neweri wiak wak së koontup mangkën wak së ëlëp mena. ¹² Pël ëën Sonë ruurö kat wiak së pim sokur wak yang kel weera. Pël ëäk wais Yesuun ök yema.

*Yesu pi omën 5000 pörö kaömp mena
(Maak 6:30-44; Luk 9:10-17; Son 6:1-14)*

¹³ Yesu pi ngön pöt kat wiak ten pim ruuröaring yang pör sêp wesak wangaöök ilëak i kaöök yang omën wonrekël saut. Pël yaëën omnarö kat wiak pitëm kaat sêp wesak tenim ënëm yangerak waisa. ¹⁴ Pël ëën wangaöökaan oröak së itaangkën omën kësang pan wëën itenak yaköm ëën pitëm yauman omnarö ompyaö yemowas.

¹⁵ Wë wiap kan ten pim ruurö pim naë së epël ök mëëaut. “Omën wonrek wëën wiap kanëën yes. Pötaanök omnarö wes mëën kaatë së kaömp sum ëëp.” ¹⁶ Pël maan Yesuuk epël niiaut. “Pit tol ëën sêpën? Arök kaömp meneë.” ¹⁷ Pël niaan epël mëëaut. “Ten tarëkaan mampun? Tenim naë kaömp selap won, kaömp mor nas, ën i kaö imën kopët naar pël ëäk wia.” ¹⁸ Maan epël niiaut. “Nem naë wak waiseë.” ¹⁹ Pël niak omnaröen maan nönö mö mëak wel aisëaan kaömp mor nas pötring i kaö imënaar wak kutömweriil iteneë Anutuun yowe mëak kaömpöt pelak ten pim ruurö ningkën omnarö menaut. ²⁰ Pël ëën omën pourö nak kep wesak kaut olaan ten wak kër 12 pötë waulön peö yaë. ²¹ Omën kaömp na pörö

selap pan, ompörö 5000, ën öngre yokoturö pöt sangk nekelën.

*Yesu pi i kaöökë roro sa
(Maak 6:45-56; Son 6:15-21)*

²² Kaömp na pet irën Yesuuk ten pim ruuröen epël niak këk niiaut. “Ar wangaöök ilëak i kaöökë ëngk komuntakël seë. Pël yaëën ne omnarö wes mëëmaan.” Pël niaan saut. ²³ Pël ëën pi omnarö wes mëën yesën Anutuun ök mapënëak rosiraöök isa. Pël ëën koö olaan pimënt pörek wëën ²⁴ wangaö i kaöökë luptak yesën kentö maap yamöön kaö maat weëre kosangring wangaöök yamö. ²⁵ Pël ëën ëlpam wal ëëpënëak yaëën Yesu i kaöökë roro tenim ngësë yewais. ²⁶ Pël yaëën itenak ten kas kësang ëäk, “Elei, waötöp ëngk yewais,” pël mëak merëk ëaut. ²⁷ Pël ëën pi tapëtakëër tenën epël niiaut. “Arim lupöt weë sêp. Nemtok yewaiserek kas ëëngan.”

²⁸ Pël niaan Pitaak piin epël mëëaut. “Aköp, nimtok yaëën pöt aan ne i kaöökë roro nim naë waisum.” ²⁹ Pël maan, “Wais,” maan Pita wangaöökaan oröak kaöökë roro Yesu ngësël yes. ³⁰ Pël yeem kentö kësang yamöön itenak kas ëäk i kaöökë öngpök yengmëem ngön ëäk Yesuun, “Aköp, kaamök elnë,” pël mëëaut. ³¹ Maan Yesuuk tapëtakëër el mëak moresi weë epël yema. “Nim kön wi kosang yewesaut këlok pan yaën. Tol ëënak kön selap yaën?” ³² Pël mëak piarip wais wangaöök ilaan kentö leng yaë. ³³ Pël ëën wangaöök wëaurö ten piin yaya mëak epël mëëaut. “Yaap pan, ni Anutuu Ruup.”

*Yesu pi yauman omën kësang Kenesaret
yangerak ompyaö mowesa
(Maak 6:53-56)*

³⁴ Ten i kaö poö ëngköök së Kenesaret yangerak oröaut. ³⁵ Pël ëën omën pörek wëaurö Yesuun itenak ëwat sak ngön maan yauman omën yang pörek wëaurö pim naë wak waisa. ³⁶ Pël ëën pit pim ulpëen kautak pëen mësël ëäk ompyaö sêpënëak këk yema. Pël maan omën pël ëa pörö ompyaö saut.

15

*Anutuu ngön kosangötök ëaröaat il yewas
(Maak 7:1-13)*

1 Parisi ngönën omën naröere ngön kosangötë ngarangk narö Yerusalem kakaan Yesuu naë wais epël yema. 2 “Nim ruurö tol ëënak tiarim ëaröa ngön kosangöt ilap yari? Pit ngön kosangötë wieëaul kaömp nëmpënëak mor i nairën yaë.” 3 Pël maan Yesuuk epël yema. “Ar tol ëënak arim ëaröa ngön kosangöt ngaarëk önëak Anutu pimtë ngön kosangöt wa yoolak? 4 Anutuuk kosang wesak epël ëa. ‘Nim ëlre pepaarë ngön ngar wak ompyaö elmë.’ Ën nenteta epël. ‘Omën namp pim ëlëpön ma pepapön utpet wesak mapna pöp mën wel wiip.’ 5 Anutuuk pël yaatak ar ngön epël yaaurö. ‘Namp pim ëlre pepaar omën nenten ap yewasën omën pim piarip kaamök elmëëpna pöt pim naë wiaan pöten, “Ne omën epët Anutuun yaö ëaup,” pël mëëaupök pim ëlre pepaarë ikanöök wë kaamök naalmëën pöt pangk yaë.’ 6 Ar pël yeem arim ëaröa ngön kosangötë ënëm yeë pötak Anutuu ngönte ke ur yoolak. 7 Kaar omnarö aë. Tektek ngön yaaö omën Aisaia pim ngaanëer arimëën ngön ëa pöt kë yaarö. Pöt epël. 8 ‘Omën eporö pitëm këmötök neen yaya yenëem lupötök këëpöt yaalnëaurö. 9 Pitëm ngönöt nem ngön këëta urtak wiak nener rë yemoulaurö. Pël yeem neen yaya yenëaan itaangkën mos ë yaë.’”

*Tiarim lupmer utpet yewas pöta ngönte
(Maak 7:14-23)*

10 Pël mëak Yesu pi omnaröen ngön maan waisën epël yema. “Nem ngön ök niama epët kat wiak kön wi soköleë. 11 Omnant këmtak yen pötök lupmer utpet newasën yaë. Këmtakaan yaarö pötök lupmer utpet yewas.” 12 Pël maan ten pim ruurö së piin epël mëëaut. “Ni ngön pipot yemaan Parisi omnarö këëpöt kön yawi pöten ni ëwat wëën ma?” 13 Maan epël ya. “Këra pout nem Pep kutömweri wëaupök pim ya lupöök nangëntën ëa pipot ti moolapnaat. 14 Ar Parisi omnaröen kön selap ëëngan. Pit omën it il tëauröa ök yaë. It il tëa naar nampnamp mësak yesem kanö wiaan saarëak parë orööpnaat.” 15 Pël niaan Pitaak epël yema. “Watepang ngön pipta songönte ök nia.” 16 Maan Yesuuk epël ya. “E,

arta om köpël wëan ma? 17 Arim omnant këmtak yen pötök utpet naniwaspan, yaatak sëën ya yaar pöten ar köpël ma? 18 Ën këmtakaan yaarö pipotökëer lupmeriaan yaarö. Pipotök lupmer utpet yewas. 19 Omën lupmeriaan utpet epot yaarö. Kön utpet, yamëngka, öngre omp wëwëet kom yaaö, öngre omp nga yaaö, këkain, kaar, neneren utpet wesak yaaö, 20 pipot lupmeriaan oröak lupmer utpet wasëpnaat. Mor i nairën kaömp yen pötök omnampë lupmer utpet newaspan.”

*Kanan yangerakaan öng nampök Yesuun
kön wi kosang wesa
(Maak 7:24-30)*

21 Yesu pi ten pim ruuröaring Kenesaret yang pör sëp wesak Taaiaare Saiton ka pöorar wieëa yang pörekël saut. 22 Pël ëën Kanan yangerakaan ngönën köpël öng namp yang pörek wëaupök wais merëkre ngön ëak Yesuun epël yema. “O Aköp, Tewitë ëap, Anutuu Yaö Mëëaup, urmer namp nem koontupë lupmeri wëën këlangön kaö panë kat yawi. Pötaan ni neen yaköm elnë.” 23 Pël maan pi kangiir nemaan ëën ten pim ruurö pim naë së ke urak epël mëëaut. “Pi tiarim ënëm yewaisem merëkre ngön yaarek wes momëën sëp.” 24 Pël maan Yesuuk kangiir Kanan öng pöpön epël yema. “Anutuuk ne Israel pol sëpsëpöröa ök ëak repak sauröaan pëën wes nemëaup.” 25 Pël maan pi pim naë wais rar rë wesirak epël yema. “Aköp, kaamök elnë.” 26 Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Rungaaröa kaömpöt wa ëp ëak kentörö nemangkën ë yaë pöl ni maimap kaamök naalniingan.” 27 Pël maan pi kangiir epël ök yema. “Aköp, yaap yaan. Pël ëaap kentörö pit peparö kaömp yenaurek yenën lupöt ti ngentiin na yaë pöl ni kaamök elnë.” 28 Maan epël yema. “Öng epop, ni kön wi kosang kaö panë yenewasën. Pötaanök nim kent kön yawiin pöt orö nirëëpnaat.” Pël yemaan tapëtakëer koontup ompyaö sa.

*Yesuuk yauman omnarö kësang ompyaö
mowesa*

29 Yesu ten pim ruuröaring yang pör sëp wesak kaalak Kalili i kaöökël së oröak ë kankan rosiraöök së wel aisëaan 30 omën

selap pan pim naë oröa. Omën ingöt kël wë, it il tē, kos korar sē, ngön won sē, yauman ke nentere nent yaaurö wak wais Yesuu naë rongan ë moulmëen ompyaö mowesaut. ³¹ Pël ëen omën ngön won saurö ngön aö, kos korar saurö wotpil sē, ing kël waurö kan ing ë, it il tēaurö it nga sē, pël yaëen omën kësang pörö itenak yaan sak Israel omnaröa Anutuun yaya yema.

Yesuuk omën 4000 pörö kaömp mena (Maak 8:1-10)

³² Yesu pi ten pim ruuröen ngön niaan pim naë sēen epël niaut. “Ne omën kësang eporöen yaköm kön yawi. Pit neering wë kaömp nanën wëen kët nentepar nent ëak yes. Pötaanök ne pit kēen wes mëen kan kourak yesem utpet ëëpanëak ya ngēs yaë.” ³³ Pël niaan ten epël mëëaut. “Tiar omën wonrek wë omën kësang eporöa kaömp mangkën pangk nēmpna pöt tarëkaan öpen?” ³⁴ Pël maan Yesuuk, “Arim naë kaömp tolël ëak wia?” pël niaan tenök, “Kaömp 7, ën i kaö imën kopët naar,” pël mëëaut. ³⁵ Maan Yesuuk omnaröen yangerak wel aisapën mëak ³⁶ kaömp 7 pötring i kaö imënaar wak Anutuun yowe mëak pelak ten pim ruurö ningkën omnarö menaut. ³⁷ Pël ëen omën pourö nak kep wesak kaut olaan ten wak kër 7 pötë waulön peö yaë. ³⁸ Omën kaömp na pörö selap pan, ompörö 4000, ën öngre yokoturö pöt sangk nekelën. ³⁹ Pörö Yesuuk wes mëen yesën tenring wangaöök ilëak Makatan yangerakël saut.

16

Parisiire Satusi omnaröak retëng it ngolöp nent nent itaampëneak Yesuun mëëa (Maak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Parisiire Satusi ngönën omën narö Yesuu naë wais piin morök elmëak epël yema. “Ni maan retëng it ngolöp nent oröön Anutuu naëaan waisan pöt ëwat sënaan.” ² Pël maan pitën epël yema. “Ar wiap kanötë itaangkën yanget sapiire waö yamëen itenak, ‘Wangam kanök këtëp mapëneak yaë,’ pël ë yeë. ³ Ën wangam kanötë itaangkën yanget mëëtmëët yaëen pöt, ‘Kopi pelëpëneak yaë,’ pël ë yeë. Ar mopöök uröamre kepilötön itenak ëwat

yaauröak peene Anutuu yaalni epëta songönten köpël yeë. ⁴ Omën peene akun eptak wë eporö ar utpet ëak Anutuun kön wi kosang newasën yaaurö. Ar ya retëngöt yamëngka pöten ke urak yenëak. Pötaanök ne ya retëng nent naëngan, om ngaan tektek ngön yaaö omën Sona pi i kaö imënëpë öngpök wëen Anutu pim elmëa pöta ököp pëen pet elniin itaampunëët.” Pël mëak pit sêp wesak saut.

Parisiire Satusi omnaröak irikor elmëëpanëak pepanöm mëëa (Maak 8:14-21)

⁵ Ten Yesuu ruurö kaömpöt kat kol wiak piiring i kaöökë ëngk komuntakël sē oröak kön wiaut. ⁶ Pël yaëen Yesuuk epël yenia. “Ar Parisiire Satusi omnaröa yisötön ngarangk këëkë ëen.” ⁷ Pël niaan ten neneren epël mëëaut. “Tiar kaömp peretöt wak newaisën ëautaan epël yenia.” ⁸ Tenimënt neneren yemaan kat men ëak epël yenia. “Arim kön wi kosang yewesaut këlok pan yaaurö, aë. Ar tol ëënak kaömp won pöten yak? ⁹ Ar om neen köpël wë ma? Ne kaömp mor nas wak ulöl wesak omën 5000 pörö mangkën nëen pangk ëaut pöt ar kat kola ma? Pit kep wasën ar kaömp kaut kër tolël ëak waulön peö ëa? ¹⁰ Ën ne kaömp 7 pöteparök wak ulöl wesak ömën 4000 pörö mangkën nëen pangk ëaut pöteta ar kat kola ma? Pit kep wasën ar kaömp kaut kër tolël ëak waulön peö ëa? ¹¹ Ar tol ëënak nem ngönten kön nawiin yeë? Ne kaömp peret pöten neniaan. Ar Parisiire Satusi omnaröa yisötön ngarangk këëkë ëen.” ¹² Pël niaan ten pim niaa pöta songönten kön wiaut. Pi yis kaömp peretötë yamëa pöten neniaan, Parisiire Satusi omnaröa ngön kaaröt tenim yaapta öngpök ilapanëak niaa.

Pitaak Yesuun pi Kristo pöt war wes ök mëëa

(Maak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Yesu pi tenring Sisaria Pilipai kak naë sē oröak tenën epël pëel yenia. “Omnarö pit Omën Këep neen talëp aim?” ¹⁴ Pël niaan epël mëëaut. “Naröak niin, ‘Son i yamëaup,’ pël yaan naröak, ‘Elia,’ naröak, ‘Seremaia ma tektek ngön yaaö namp wes,’ pël aim.” ¹⁵ Pël maan epël yenia. “Ën arimtok pöt neen talëp aim?” ¹⁶ Pël niaan

Saimon Pitaak epël yema. “Ni Kristo, Anutuuk Yaõ Niiaup. Ni Anutu wëwëetaringëpë Ruup.” ¹⁷ Pël maan Yesuuk epël yema. “Saimon, Sona pim ruup, ni ërëpërëp ëëmëep. Yang omën nampök ngön pipët ök neni-aan, nem Pep kutömweri wëaupök yenia. ¹⁸ Pötaanök ne niamaan kat wi. Nim yapinte Pita, pöt kël kosangö. Ën nim nem songönte tekeri yewasën pipëteta kël kosangöökë ökö. Nook maan nem ingre mor saurö kël kosang pöökë rangk tauaan Setenë weëre kosangtak il nani-waspan. ¹⁹ Ne Anutuuk wa ngaöök yanime pötak yeilëauta kiet nimpaat. Pël ëen yangerak omnant yaautön, ‘Pël ëengan,’ mamë pöt kutömweriita pël naën ëëpnaat. Ën yangerak omnant yaautön, ‘Pël ë,’ mamë pöt kutömweriita pël ëëpnaat.” ²⁰ Pël mëak tenën kosang wesak epël yenia. “Ar ne Kristo, Anutuu Yaõ Neeaup, pöt omnaröen ök manganok,” pël niiaut.

Yesuuk pi weletakaan wal ëëpnaap pöt ök mëä

(Maak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Akun pötak Yesuuk ngës rëak ten pim ruuröen omnant ënëm pim naë orööpnaatë ngönöt war wesak epël yenia. “Ne Yerusalem kak sëen ngarangkre kiri ar yaaõ kaõaröere ngön kosangötë ngarangköröak këlängön kësang kat newiak nemëngkën kët nentepar nent won sëen kaalak weletakaan wal ëëmaap,” ngön pöt ök yenia. ²² Pël niaan Pitaak pëentakël koirak së epël mëak nga yema. “Anutuuk ngarangk elniaan omën ke pipot orö nanirëen ëëp.” ²³ Maan Yesuuk kaip tiak epël yema. “Seten, ni sëp newesak së kan newariingan. Nim ngön yaan pipët Anutuu ngönte won, omën ngönte.”

²⁴ Pël mëak Yesuuk ten pim ruuröen epël niiaut. “Omën namp pi nem ënëm elnëepënëak pöt pimtë könöökë kentöt këëpöt weseë, ‘Ne Yesu pimëen wel wiima pöt pangk ëëmaap,’ pël wesak pim këra yetapër waalak nem ënëm ëëp. ²⁵ Namp pim wëwëet keimön ëak öpna pöt pim wëwëet kö sëpnaat. Ën namp nemëen yak wëwëet këëpöt wasëpna pöt pim wëwëet ompyaõ orö morëëpnaat.” ²⁶ Ën namp yangerakë omnant pout kent ëak weim

wëen pötök pim wëwë ompyaut utpet mowasën won sëen omën pötök tolëël kaamök elmëepën? Pël naëpan. Ma namp pim wëwë ompyaut kaalak öpënëak pöt oröpöt kangiir mampën? ²⁷ Omën Këëp nem Pepapë ëwaõ nem rangk wiaan nem enselörö koirak waisumaap. Pël ëak omën pourö neenem wëwëatë kangut mempaap. ²⁸ Ne yaap pan niamaan. E taua eporö arëkaan narö wel nawiin wëen Omën Këëp ne omp ak sak yewaisën itaampun sa.”

17

*Yesu pim möönre koröp maim wa
(Maak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

¹ Kët 6 ëak won sëen Yesu pi Pitaare Semsre pim nangap Son pörö koirak rosir wali naöök së pitëmënt wakaima. ² Pël ëak pi pitëm ëöetak möönre koröp maim wa. Ën pim këere wot kante këtëpë ök ëwa ëen ulpëenëpta kölam panë tëa. ³ Pël ëaan pit itaangkën Mosesre Elia piarip oröak Yesuring ngönaak yeëa. ⁴ Pël ëen Pita pi Yesuun epël ök mëä. “Aköp ten eprek wëen ompyaõ yaë. Ni kent yaëen pöt ne ka kot nentepar nent ök remaan. Nent nimëen, nent Mosesëen, nent Eliaëen pël ëak ök remaan.” ⁵ Pël yemaan tapët pöt uröam kölam ëwa nempel irë kaka elmëen Anutuuk uröamta öngpökaan epël mëä. “Epop nem Ruup. Ne piin ya kë sak kent pan yaalmë. Ar pim ngönte kat wiin.”

⁶ Ruurö pit ngön pöt kat wiak kas panë ëen yangerak së ngentiak wot nön ëak wieëa. ⁷ Pël ëen Yesu pi së pitën ngëen elmëak epël ök mëä. “Wal ëëë. Kas ëengan.” ⁸ Pël maan pit we riak itaangkën muntaar won, Yesu pimënt wëa.

⁹ Pit rosiraöökaan yeirëem Yesuuk pitën pepanöm epël mëä. “Arim omën it köpëlöt ityaangk pöten omnaröen peene ök mangan. Ënëmak Omën Këëp ne weletakaan wal ëënak omnaröen ök man.” ¹⁰ Pël maan pim ruuröak epël mëak pëel mëä. “Ngön kosangötë ngarangkörö pit tol ëënak Elia wet rëak oröönak Anutuu yaõ mëëaup ënëm orööpnaat pël aim?” ¹¹ Maan pi epël mëä. “Yaap, Elia pi wet rëak oröak Anutuu yaõ neëaup nemëen omnant kopëta

wasëpënëak äaut. ¹² Pël wiaap ne epël nia-
maan. Elia pi yok oröak wëen omnarö piin
këekë ewat nasën wë pitëm könöök utpet
mowesaut. Pötaanök Omën Këëp neenta
tapël elnëëpnaat.” ¹³ Pël maan pit epël kön
wia. “Pipët Son i yamëaupön ya.”

*Yesuuk yokot nampë lupmeriaan urmer
namp waö ë mëa*

(Maak 9:14-29; Luk 9:37-43)

¹⁴ Omën kësang pan wa top ëak wëen pit
wais oröön omën namp Yesuu naë wais rar
rë mowesirak epël yema. ¹⁵ “Kaöap, ni nem
yokotupön yaköm kön wi. Pi it ngengën
yeem imeri ilaöre es kotö pël yaë. ¹⁶ Pël
yaëen nim ruuröa naë wak wais ompyaö
wasëpënëak maan poprak äaut.” ¹⁷ Pël
maan Yesuuk epël yema. “O kön wi kosang
yewesaut wonörö, aë. Ar lup kosarö.
Ar neen kön wi kosang nenewasën yeem
ar kön wiin akun tolëel arring wë arim
könömöt weim öm?” Pël mëak epël yema.
“Yokotup wak wais.” ¹⁸ Pël maan wak
waisën Yesuuk urmerapön nga maan kas
oröak yes. Pël ëen akun tapëtakëer ompyaö
saut. ¹⁹ Pël ëen ten pëentak së Yesuun,
“Ten tol ëenak urmerap waö ë momëenëak
poprak ëan?” pöten pëel mëëaut. ²⁰ Pël
maan epël niiaut. “Arim kön wi kosang
yewesaut këlok yaë pötaan poprak ëan. Ne
yaap niamaan. Ar kön wi kosang kot
panë nent wieëan talte rosir epöön, ‘Ni tiak
eprekaan ëngkrek së orö,’ pël maan yok
pangk pël ëëpën. Ar kön wi kosang kaö
newasënë pöt omnant pout pangk ëënëët.
²¹ [Urmer ke pilörö weëre kosangring wë.
Pötaanök pit waö ë momëenë pöt kan munt
naö won, om Anutuun kimang manëak
kaömp ngës olëak önë kopët pötakëer waö ë
momëenëët.]”

*Yesuuk pimtë wel wiak wal ëëpnaata
ngönte ök maan akun nentepar ëa*

(Maak 9:30-32; Luk 9:44-45)

²² Ënëmak Yesuuk ten pim ruurö wa top ë
niulëak epël niiaut. “Omnaröak Omën Këëp
ne ngaaröa moresi neulëëpnaat. ²³ Pël ëen
pit nemëngkën kët nentepar nent won sëen
kaalak weletakaan wal ë neulëëpnaap.” Pël
niaan ten yaköm panë kön wiaut.

Yesuuk ngönën tup kaöeta takis mena

²⁴ Ënëmak ten Yesu piiring Kapaneam
kak së oröön omën Anutuu ngönën tup
kaöetaan takis yewa pörö Pitaë naë wais
epël mëak pëel yema. “Arim rë yanuu-
laup ngönën tup kaöetaan takis nawiin yeëa
ma?” ²⁵ Pël maan Pitaak, “Won, yawiaup,”
pël mëak Yesuu kaatak së ilëak ök nemaan
wëen pimtök epël mëak pëel yema. “Sai-
mon, ni kön tolëel yawiin? Yang omp akörö
pit talöröa naëaan takis yewa? Pitëmtë om-
naröa naëaan ma maimaröa naëaan yewa?”
²⁶ Pël maan Pitaak, “Maimaröa naëaan,” pël
yemaan Yesuuk epël mëëaut. “Pël yaëen
yang omp aköröa karurö pangk takis ne-
mangkën ë yaë. ²⁷ Pël ëaap tepër ne-
mangkën ëen pit kön wiin utpet ëëpanok i
kaöök së tatë olëak i kaö imën wet reak ömë
pöp këm nga ëak itaangkën sum nent wiaan
pöt wak së tepërim könkön takis mamp.”

18

*Yesuu ruuröak piin talëpök wotöök sak
wë pöten pëel mëëa*

(Maak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Yesuuk Pitaan pël yemaan akun tapëtak
ten pim ruurö naë së epël mëak pëel
mëëaut. “Anutuu wa ngaöök yanimë eporö
tenëkaan talëpök wotöök wë?” ² Pël maan
pi runga nampön ngön maan waisën tenim
tektrak tau ulmëak ³ epël yenia. “Ne yaap
niamaan. Ar kön kur kaip tiak arimtën
kön wiin iraan rungaaröa ök nasën ëënë pöt
Anutuuk wa ngaöök nanimëëpan. ⁴ Namp
pi pimtën kön wiin iraan runga epopë ök
sak öpna pöp omën Anutuu wa ngaöök
yamëautak wëauröa wotöök sak öpnaap.
⁵ Omën nemëen yak runga kot ke epëlëp
sant elmëëpna pipop ne sant elnëëpnaap.”

Utpetatëen këk nemaan ëëpenaat

(Maak 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ “Ën omën nampök kot ke epëlöröakaan
namp neen kön wi kosang yewesaupön këk
maan pim kön wi kosang yewesaut sëp
wasëpënëak yaëen pöt pël ëëpanëen naröak
wet reak kël kësangö pim mesetak öngö
moutak i kaöök moolaan i nak wel wiipna
pöt pangk ëëpnaat. Pöt omën pöpök maan
kot ke epëlöröa namp pim kön wi kosang
yewesaut sëp wasën pöt kangiir utpet kaö
panëët pim naë orööpnaat. ⁷ Yaköm. Morök

ke nentere nent yaaröön omnarö saun yokoir. Yaap, morök ke nentere nent oröön omnarö saun koirëpnaat. Pël äaap omën morök elmëen omnarö saun koirëpna pöp tol ëëpën? ⁸ Nim moresök ma ingesök utpet nent koirën pöt il olam. Mor kopëtasring ma ing kopëtasring wëwë kosangtak ömë pöt ompyaö. Pouwesiarring wëen Anutuuk es kosangwesi nuulaan pangk naën ëëpnaat. ⁹ Ën omën nim itöök itaampëetak weru nuulaan utpet ëëmëak yeem pöt it pö ur olam. It kopët naööring wëwë kosangtak ömë pöt ompyaö. Pourarring wëen Anutuuk es parëaöök wa nuulaan pangk naën ëëpnaat.”

*Sëpsëp kö saupë watepang ngönte
(Luk 15:3-7)*

¹⁰ “Ar ngarangk këekë ëën. Runga neen kön wi kosang yewesa kot eporöen kön wiin irepan. Ne yaap niamaan. Ensel pitën ngarangk yaaurö kët ëlötë nem Pep kutömweri wëaupë ëöetak wë pitëmëen ya yamëngk. ¹¹ [Omën Këëp ne omën utpet ëak kö sëpënëak yaaurö koirak ompyaö wasumëak waisaup.]

¹² “Ar kön tolëel yawi? Omën namp pim pol sëpsëp 100 ëak wëauröak kopët namp kö sëen pöt pi tol ëëpën? Pi 99 ompyaö wëa pörö rosiraöök moulmëak kö sak sa pöpön ngaöl ëëpnaat. ¹³ Ne yaap niamaan. Pi ngaöl ë së koirak 99 kö nasën ëa pöröaan ya kë nasëpan, ngaöl ëak koira pöpönökëer ya kë panë sëpnaat. ¹⁴ Pötaanök nem Pep kutömweri wëaupë kentöök pim omën runga kot eporöa ök sak wëauröakaan kopët namp kö sëpnaaten kaaö yaë.”

*Kar nampök utpet elniin wotpil
wasëpenaata ngönte*

¹⁵ “Nim kar nampök utpet elniin pöt ni pim naë së arpimënt wë utpet pöta ngönte an. Pël ëën pi nim ngönte kat wiak ënëm ëën pöt arip lup kopëtemer sak önëet. ¹⁶ Ën nim ngönte kat nawiin ëën pöt ni omën kopët namp ma naar koirak pim naë sën. Pël ëak ar naar ma naar namp pöröak pim ngönte ëak wotpil wasën. ¹⁷ Ën pi arim ngönte wa olaan pöt së ingre moröröen ök man. Pël ëën pitëm ngönteta wa olaan pöt piin,

‘Ngönën wonöröere utpet yaauröa ököp,’ pël mëak waö ë mëen.

¹⁸ “Ne yaap niamaan. Ar yangerak wë omnant yaautön, ‘Pël ëëngan,’ manë pöt Anutu kutömweri wëaupökta tapël apnaat. Ën yangerak wë omnant yaautön, ‘Pël ë,’ manë pöt Anutu kutömweri wëaupökta tapël apnaat.

¹⁹ “Ën nenteta epël niamaan. Arim naëaan omën naar omën nentaan Anutuun kimang manëak lup kopëtemer sak kimang manë pöt nem Pep kutömweri wëaup yok pangk kat wiipnaat. ²⁰ Ar omën naar ma naar nampök nem yapintakël kimang manë pöt ne arim tekarak wë kaamök elniimaat.”

Inëen ru utpetapë watepang ngönte

²¹ Yesuuk pël niaan Pitaak naë së epël yema. “Aköp, nem karip utpet yaalnëen ne akun tolël ëak pim utpet pöt ent ë moolam? Akun 7 ëak pël ëën pangk ëëpën ma?” ²² Pël maan Yesuuk epël yema. “Ne akun 7 ëak pël nenaan, sangk naalngan, om pël ëeim ömëeten yeniak.

²³ “Pöta watepang ngön nent epël niamaan. Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt ne yang omp ak nampë pim inëen ruurö sumat mangkën kangut mampënëak yas mëea pötakël ök ëëmaan. ²⁴ Pi nampön yas maan waisa. Pöp 10 milion kina pël mangkën kangut nemangkën ëa. ²⁵ Pi sum kësang pöta kangiir mon oröpöt mampënëak ap yewasën omp aköpök pimëntre pim öngre ruure omnant pout omnarö menak sum öpënëak mëea. ²⁶ Pël maan inëen ru pöp omp aköpë naë së rar rë wesirak wiap sësë mëak epël mëea. ‘Kaöap, ni yaköm kön newi. Pël ëën ne sapsap nimpö së pet irumaan.’ ²⁷ Pël maan omp aköpök pim kang kësang pöt sëp wesak sëpënëak mëea. ²⁸ Pël ëën inëen ru pöp kaatakaan oröak së kan kourak inëen ru pim kar namp koira. Pim kar pöp puuk 100 kina pël mangkën kangut nemangkën ëaup. Pöp koirak ngerngeröök moröak, ‘Nem kangut peene nan,’ pël mëak këk mëea. ²⁹ Pël maan pim karip rar rë wesirak wiap sësë mëak epël mëea. ‘Ni yaköm kön newi. Pël ëën ne kangut sapsap nimpö së pet irumaan.’ ³⁰ Pël maan pi kat nemowiin wii

kaatak moulmëak epël mëëa. ‘Nem kangut pout pet irakök oröömëep.’ ³¹ Pël èen inëen ru pim karuröak pim ëa pöten itenak ya këlangön panë èen së omp aköpön ök mëëa. ³² Pël èen inëen ru mon kësang mena pöpön kaalak yas maan waisën epël mëëa. ‘Ni inëen ru utpetemor. Nem sum kësangötë kangut ni wiap sësë yenëaan yaköm èen pout sëp wesaut. ³³ Nem niin yaköm elnian pöl tol èenak nim karipön naën ëaup?’ ³⁴ Pël mëak omp aköpök ya sangën èen wii kaatak moulmëak epël mëëa. ‘Nem kangut pout pet irakök oröömëep.’ ”

³⁵ Yesu pi watepang ngön pöt ök ë pet irak tenën epël niiaut. “Arim karuröa utpet elniaut yaap ent ë nemoolaan èënë pöt nem Pep kutömweri wëaupök tapël elniipnaat.”

19

*Öng wes yamëauta ngönte
(Maak 10:1-12; Luk 16:18)*

¹ Yesu pi ngön pöt ök ni pet irak ten pim ruuröaring Kalili yangër sëp wesak Yotan olëak ëngk komuntakël Yutia yangera kautakël saut. ² Pël ëak wëen omën kësang ënëm wais pörek oröön yauman omnarö ompyaö mowesaut.

³ Pël yaëen Parisi ngönën omën narö wais piin morök elmëak epël yema. “Omën namp pim öngöp omën nant èen yok pangk wes mëepën ma?” ⁴ Maan epël yema. “Ar ngönëntak epël wia pöt sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? Anutu pi ngaan omën ket ëepënëak öngre omp pouwaar ket ëa. ⁵ Pël ëak Anutu pi epël ëa. ‘Ne ompöpë kosaöokaan öngöp ket ëaut. Pötaanök omp namp pim ëlre pepaar sëp wesak öngöpring erën èen piarip pouwaarök möönre koröp kopëtaö sëpnaat.’ ⁶ Anutuuk pël ëa pötaanök piarip naarök erën èen möönre koröp kopëtaö yes. Anutuuk erën elmëa. Pötaanök omnaröak yok pangk kom naën ëëpenaat.” ⁷ Pël maan pit piin epël yema. “Moses pi tol èenak epël ëa? ‘Namp pim öngöp wes mëepënëak pöt kaöaröa naëaan pep kosangwer wa öngöp menakök wes mëëpnaat,’ pël ëa.” ⁸ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Moses pim ngön kosangtak arim lup kosangtaanök öng wes mëëneëtaan kuure mak niia. Pël ëaatak ngön pöt won

wiaan ngaan panëer Anutu pim öngre omp ket ëa pötak pël èënëak neniaan. ⁹ En nook pöt epël niamaan kat wieë. Namp pi pim öngöp öngre omp wëwëet utpet newasën wëen wes mëak öng muntap koirëpna pöp pi öngre omp wëwëet utpet wesak saun koirëpnaap.”

¹⁰ Pël yemaan ten epël mëëaut. “Pil wiaan pöt öng naön öpën seëa.” ¹¹ Pël maan epël niiaut. “Omën pourö arim ngön pöta ënëm pangk naëpan. Om Anutuuk öng naön ëëpënëak mapna pörö pëen arim ngön pöta ënëm ëak öng naön ëëpnaat. ¹² Omnaröa öng naön yaaö pöta songön nentere nent wia. Narö pitëm ëloröak mos wilën öng naön ëëpnaat. Narö omën naröak öp ilën öng naön ëëpnaat. Narö Anutuu yaat mëmpënëak kön wiak öng naön ëëpnaat. Omën nem ngön epët kat wiak Anutuu yaat mëmpënëak tek öpna pörö yok pangk pël ëëpnaarö.”

*Yesuuk rungaarö welaköt elmëa
(Maak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Akun nentak omën narö pitëm rungaarö Yesu pim moresiar pitëm rangk mowiak Anutuun kimang mapënëak wak waisa. Pël yaëen tenök nga yemaan ¹⁴ Yesuuk epël niiaut. “Nga mangan. Wes mëen nem naë waisëp. Ke pilörö Anutuuk wa ngaöök mëepënëak yaö yema pötaanök.” ¹⁵ Pël niak pim moresiar pitëm rangk mowiak wes mëak yang pör sëp wesak nal saut.

*Omp ulwas omnant kësang wieëaupë
ngönte*

(Maak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Akun nentak omp ulwas namp Yesuu naë wais epël yema. “Rë yanuulaup, ne ya ompyaö tol nent mënak wëwë kosangta yaö sum?” ¹⁷ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni tol èenak ya ompyauten pëel yenëaan? Anutu kopëtapökëer ompyaup. Ni wëwë kosangtak ömëak pöt Anutuu ngön kosangöt ngaarök öm.” ¹⁸ Maan “Ngön kosang tal nent ngaarök öm?” pëel yema. Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Ni omën mëngkanok. Ni öngre omp wëwëet kom ëënganok. Ni këkain ëënganok. Ni omën muntaröen kaar manganok. ¹⁹ Ni nim ëlre pepaarë ngön ngar öm. Nimtëen lup sant yaën tapël muntaröen elmëem.” ²⁰ Pël

maan omën pöpök epël yema. “Pipot nem kotuukaan ë waiseimautöp wëwë kosangtak ömaan munt tal nent ëëm?” ²¹ Maan Yesuuk epël yema. “Ni ompyaö sumëak pöt së nim omnant pout menak sumat wak omën omnant wonörö mamp. Pël ëëmë pöt kutömweri omën ompyaut orö nirëepnaat. Pötaanök pël ëak wais nem ënëm elnëëm.” ²² Pël maan omnamp pi pöt kat wiak ya këlangön kön wiak sa. Pöt pi urömere kaar es kësang wieëa pötaanök.

²³ Omën pöp yesën Yesuuk ten pim ruröen epël niaut. “Ne yaap niamaan. Omën omnant kësang wieëaurö Anutuu wa ngaöök yamëa pöta öngpök ilapnaataan poprak ë yaë. ²⁴ Pöta nokoli nent epël niamaan. Pol kamel namp yok pangk wap poë koröp korir yamë pöökë kanöök ilapna pöt kengkënte. Ën omën monere uröm selap wieëauröak Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapna pöt könöm panëët.” ²⁵ Pël niaan ten kat wiak weëre kosang won sëen epël mëëaut. “Omën ke pilörö Anutuu wa ngaöök yamëautak neilaan ëëpna pöt omën tolëëlöpök yok pangk wëwë kosangtak öpën?” ²⁶ Maan Yesuuk tenën it kos ëëë epël yenia. “Omnaröak Anutuu wa ngaöök yamëautak ilanë pöt pangk naën ëënëetak Anutuuk yok pangk kanö koir nimpnaat. Pöt pi weëre kosangringëpök omnant pout pangk yaaup.” ²⁷ Pël niaan Pitaak kangiir epël yema. “Kat wi. Ten omnant pout sëp wesak nim ënëm elniaut. Pöta kangiir ten ënëmak oröpöt orö nirëepën?” ²⁸ Maan Yesuuk epël yenia. “Ne yaap niamaan. Ënëmak omnant pout ngolöp wasën ompyaö sëpna pötak Anutuuk Omën Këep ne weëre kosang nangkën nem ur kësangtak wel aisëaan ar nem ënëm elnëimauröeta kaö sak ur kësang 12 pötë wel aisëak neering Israel kur 12 pötë ngön ë pet irëpen sa. ²⁹ Omën namp nemëen yak pim kaare yang, öngre ru, sasre nan, ëltre pep, ëmre ya sëp wasëpna pöp Anutuuk kangiir omën ke pilöt kësang pan tekeri wes mangkën wëwë kosangët pep sëpnaap. ³⁰ Wetëëröakaan selap ënëm rapnaat. Ën ënëmaröakaan selap wetë rapnaat.”

Wain yaaweri ya mëmpënëak wes mëauta watepang ngönte

¹ Akun nentak Yesuuk watepang ngön nent epël niaut. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt wain yaawer wieëa nampök pim ya pöweri omnarö ya mëmpënëak wes mëen sa pötakël ök ëëmaan. ² Omën pöp pi kët kopët nentaan 2 kina mampna pöten maan pit kat wiin pangk ëen yaakë wes momëen sa. ³ Pël ëen këtëp kosang yesën pi së itaangkën narö pit ka tomök tauwal ëeim wëen epël ök mëëa. ⁴ ‘Arta nem yaak së ya mëngkën ne sum ompyaö nimpaan.’ ⁵ Pël ëen këtëp luptak wëen së tapël ök mëak kaalak këtëp tingk yewasën tapël ëa. ⁶ Pël ëak wiap kan kaalak së itaangkën munt narö ka tomök tauwal yaëen pitta koirak epël mëak pëël mëëa. ‘Ar tol ëënak kët ël epöök ya namëngkën wisën eprek wakaim?’ ⁷ Pël maan pit epël mëëa. ‘Ten omën nampök ya ngön nent neniaan.’ Maan, ‘Arta nem yaak së ya mëmpunëen sëë, pël mëëa.

⁸ “Koö yoolaan ya pepap pimënt së pim ya ngarangkëpön epël ök mëëa. ‘Ya omnaröen ngön maan waisën pitëm sumat man. Wet rëak ënëm waisa puorö pitëm sumat man. Pël ëak pitëm rakörö tapël tapël mampö së wetëerö ënëm man.’ ⁹ Pël maan omën wiap kan oröak ya mëna pörö waisën 2 kina 2 kina mena. ¹⁰ Pël ëak mampö yesën wet rëak ya mëna pörö pit sum isak öpnaat wesa pöt om 2 kina tapël mena. ¹¹ Pël ëen pitëm sum mena pötaan ya pepapön kaaö ngön mëak epël mëëa. ¹² ‘Ënëm ya ngës rëaö eporö pit akun kot nent ya mëna. Ën ten kët ël epöök kët nga köpël ya mëneimaurö. Pël ëauröak tenim yaningkën tapël pit yemangkën. Pöten kaaö.’ ¹³ Pël maan pi kangiir pitëm tekrakaan nampön epël mëëa. ‘Ngöntöp, ne niin utpet naalniin. Ne 2 kina nimpa pöten niaan ni kuure mak neeaup. ¹⁴ Pötaanök nim sumet wak së. Nim yaningk tapël ënëm waisa eporöeta mampëak kön yawi. ¹⁵ Sumat nemotöp nem kön wiaul naalmëëngan ma? Ni tol ëen nem kësangënten kön wiin utpet yaë?’ ” ¹⁶ Watepang ngön pöt niak epël yenia. “Pöta ök ënëm Anutuu naë waisauröakaan selap wotöök moulmëëpnaat. Ën wet rëak

waisauröakaan selap tapël ënëm moulmëepnaat.”

Yesuuk pim wel wiak kaalak wal ëëpnaata ngönte ök maan akun nentepar nent ëa (Maak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Yesuuk ten pim ru 12 pöröaring Yerusalem kakë yesem tenën peën wesak epël niaut. ¹⁸ “Kat wieë. Tiar peene Yerusalem kakë yewais. Pörek sëen Omën Këëp ne omnaröak kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröa naë neulëen pit ngön yaatak ne wel wiimëak neak ¹⁹ ngönën köpëlöröa naë wes nemëen pitök ökre was neak pës nemöak këra yetaprak nemöön wel wiak akun nentepar nent won sëen kaalak wal ëëmaap.”

Semsre Son piarip wotöök sëpënëak mëëa (Maak 10:35-45)

²⁰ Pël niaan Sepeti pim öngöpök pim yokot Semsre Son pöaar Yesuu naë wak sè rar rè wesirak omën nentaan kimang yema. ²¹ Pël ëen Yesuuk, “Ni oröptaan kent yaë?” pël maan epël yema. “Ënëmak nim omën poutë kaö sak ömë akunetak nem ru epaar, nim kopirarë, namp yaap-këel namp katnëel, wel aisëak wë niiring ngarangk ëëpnaan kosang wes mamëak yeniak.” ²² Pël maan Yesuuk epël yema. “Arim yenëak pöta songönte ar köpël wë. Ne kelöntak i kakam yaaut yen pöl këlangön kësang kat wiimaap. Pöt arip pangk ëënëëwaar ma?” Pël maan piaripök, “Pangk ëënaawaar,” pël yema. ²³ Maan epël yema. “I kakam pöt pangk nënëët. Pël ëënëëtak nem kopirarë yaap-këëlaan katnëel wel aisapnaata ngönte nook naëngan. Nem Pepapök wel aisapënëak yaö mëëa pöröakëer wel aisapnaat.” ²⁴ Pël yemaan ten ru 10 pörö Sepeti pim ruaarëen mëëa pöt kat wiak ya sangën äaut. ²⁵ Pël ëen Yesuuk tenën ngön niaan pim naë sëen epël niaut. “Yang nantë omp akörö pitëm omnarö nga ëak ngarangk yaalmë. Pël yeem pitëm ikanöök ngarangk narö moulmëen pitta tapël omnarö ngarangk yaalmë. ²⁶ Ar pël ëëngan. Arim naëaan namp kaö sak öpënëak pöt pi ar pouröa inëen elniip. ²⁷ Ën namp wotöök sëpënëak pöt pi kot panë sak ar pouröa inëen panë elniip. ²⁸ Pi nem

yeë epël ëëp. Omën Këëp ne omnaröak inëen elnëëpënëak newaisën. Nook arim inëen elniak omnarö utpetatë öngpökaan kama niömaan arim kangiiir wel wiimëak waisaup.”

Yesuuk omën it il tëa naar ompyaö mowesa (Maak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Ten Yeriko kakaan yesën omën kësang pan Yesuu ënëm waisa. ³⁰ Pël yaëen omën it il tëa naar kan ëöök wel aisëëë Yesuu yesa ngön pöt kat wiak ngön ëak epël yema. “Aköp, Tewitë ëap, Anutuu Yaö Niiaup, ni tenipön yaköm kön niwi.” ³¹ Pël yemaan omnaröak leng ëëpën mëak nga yemaan piarip pöten kat nemowiin ke urak kaalak ngön ëak epël yema. “Aköp, ni Tewitë ëapök tenipön yaköm kön niwi.” ³² Pël maan Yesu pi leng ëak kamtaöök taueë ngön maan waisën piaripön epël pëel yema. “Arip tol elniimëak yak?” ³³ Maan piaripök epël yema. “Aköp, ni aan tenip it nga sën.” ³⁴ Pël maan Yesuuk piaripön yaköm ëen pim moresiar piarpim itöörarë rangk mowiin tapëtakëer ompyaö sak Yesuu ënëm saut.

21

Yesu pol tongkiipë rangk isak Yerusalem kakë sa

(Maak 11:1-11; Luk 19:28-40; Son 12:12-19)

¹ Ten Yesuring Yerusalem kak temanöm yesem Petepasi ka Olip tomök wieëa pöök oröak Yesuuk pim ru naar epël mëak wes yamë. ² “Arip ka ëngköök sè oröak itaangkën pol tongki ruupring namp këraamentëk wii ngan ë ulmëen öpnaat. ³ Pël yaëen omën nampök pëel yeniaan pöt epël man. ‘Aköpök epaarën ya.’ Pël maan kat wiak tapëtakëer pëel niaan mësak waisënëët.” ⁴ Pël yaëen tektek ngön yaaö nampë ngaan ngön ök ëa nent kë oröa. Ngön pöt epët.

⁵ “Omën Saion kak wëauröen epël man. ‘Kat wieë. Arim omën omp aköp arim naë yewais.

Pi pimtën kön wiin nawis, ya wiapring pol tongkiipë rangk yewais.

Yaap, pi pol tongki ruupë rangk wel aisëak yewais.’”

⁶ Maan ru pöaar sê Yesu pim ök mēēa pöl ēa. ⁷ Piarip pol tongkiipre ruup mēsak wais piarpim ulpēen rangköt pērēak pol tongkiipē rangk mourōn Yesu rangk wel aisēa. ⁸ Pēl ēak kan yesēn omēn kēsang pan pitēm ulpēen rangköt pērēak kamtaōōk mourō yesēn narōak ya lupōōk sē kewisat ilak kēēmre kewis elmē yes. ⁹ Pēl ēak omēn wet rēak yesaurōere ēnēm yesa pourō ērēpsawi yeem ngōn ēak epēl yema.

“Tewitē ēap, yowe.

Akōpē kēm ngōntak yewais epopōn yaya mepa.

Anutu ngaarēk wēaup, yowe.”

¹⁰ Pēl ē sē Yerusalem kak jaarōōn pōrek wēaurō yaan sak epēl yema. “E, pipop talēp?” ¹¹ Pēl yemaan omēn Yesuring yesaurōak epēl yema. “Epop tektek ngōn yaaō omnamp, Yesu, Kalili yangerak Nasaret kakaanēp.”

Omēn narō ngōnēn tup kaōetak omnant mampōōre sum ē pēl ēeim wēēn waō ē mēa (Maak 11:15-19; Luk 19:45-48; Son 2:13-22)

¹² Yesu pi Anutuu ngōnēn tup kaōeta kakaati sē itaangkēn omnarō omnant ngawi yeem wēēn itenak pit waō ē momēak omēn mon ngawingawi yaaurōa urōtere omēn int ekōrō menak sum yewaurōa urōt kaip ti yemoola. ¹³ Pēl ēak pitēn epēl yema. “Ngōnēn pepeweri Anutuuk epēl ēa. ‘Nem tup pipten omnarōak kimang yenēa kaat pēl apnaat.’ Ar pipēl yaēēn kēkain yaaurōa kaata ök yes.”

¹⁴ Omēn it il tēaare ing il tēaurō pim naē waisēn ngōnēn tup kaōetak ompyaō mowesaut. ¹⁵ Pēl yaēēn kiri ar yaaō kaōarōere ngōn kosangōtē ngarangkörōak pim ya retēngōt mēmpōōre rungaarōak piin, “Tewitē ēap, yowe,” pēl maō yaauten itenak pit ya sangēn ēēn ¹⁶ piin epēl yema. “Ni pitēm yenia pōten kat wian ma?” Maan Yesuuk epēl yema. “Mak, ne yok kat wia. Pēl ēaap ngōn nent ngōnēntak wia pōt ar sangk kelak kat nawiin yaaurō ma? Pōt epēl. ‘Ni runga kotre kapaatakōrō kengkēn mowasēn pitēm kēmōtēaan ompyaō wesak yaya yenia.’” ¹⁷ Pēl mēak pit sēp mowesak Yerusalem kakaan orōak Petani kak sē wē koō olaan ka uraut.

Yesuuk maan kēra kemment umōn rēa (Maak 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Wangam kanōk ka kaōaōōkēl kaalak yesem kēēn ēa. ¹⁹ Pēl ēēn kēra kem kan ēōōk wēa nementēn itaangkēn ulōpōrō nautōn, om epōt pēēn wēa. Pēl ēēn pōmentēn epēl yema. “Ni kaalak ulōp utnganok.” Pēl maan kem pōment tapētakēēr saap wak umōn yarē. ²⁰ Pēl yaēēn ten pim ruurō pōten itenak yaan sak epēl mēēaut. “Kem epment tol ēak teēntom umōn yera?” ²¹ Pēl maan Yesuuk epēl yenia. “Ne yaap niamaan. Ar kōn selap ēak yok pangk pēl ēēpēn ma won pēl kōn nawiin, kōn wi kosang wasēnē pōt arōkta nem kemmentēn maan yaē epēl ēēnēēt. Pōt pēēn won. Tomōn epōōnta, ‘Ni tiak i kaōōkēl sē orō,’ pēl maan pangk pēl ēēpnaat. ²² Ar kōn wi kosang yewesautaring wē Anutuun nem yapintakēl omēn nenten kimang manē pōt nimpnaat.”

Kaōarōak Yesu ya yamēngkauten pēēl mēēa (Maak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Yesu pi kaalak ngōnēn tup kaōetak sē ilēak omnarōen ngōnēn ök maim wēēn kiri ar yaaō kaōarōere ngarangkörō pit pim naē wais epēl mēak pēēl yema. “Nim eprek ē yaēn pipot talēpē kēm ngōntak ēeimēn? Talēpōk pēl ēēm niia?” ²⁴ Pēl maan Yesuuk kangiir epēl kaip ti mēēaut. “Nookta arēn pēēl niamaan. Ar kēēt ök neaan pōt ne talēpē kēmtak omnant yeēan pōt ök niamaan. ²⁵ Sonē i mēeima pōt talēpōk maan eima? Anutuuk ma pimtōk kōn wiak eima?” Pēl maan pit neneren epēl yema. “Tiar tol mapen? ‘Anutuuk,’ pēl mepenaatep pi epēl niepan. ‘Tol ēēnak Sonē ngōnten kōn wi kosang newasēn yeē?’ ²⁶ Ēn tiar ‘Sonōk’ pēl mepenaatep omēn pourōak piin, ‘Tektek ngōn yaaō namp,’ pēl yaaurō yak utpet niwaspan. Pōtaan kas yaē.” ²⁷ Pēl mēak Yesuun kangiir epēl yema. “Ten kōpēl.” Pēl maan Yesuuk epēl mēēaut. “Nem yeē epotta talēpōk neaan yeē pōt ök neniangan.”

Yokot naarē watepang ngōnte

²⁸ Pēl mēak Yesuuk ngōn nent epēl ök yema. “Ar kōn tolēl yawi? Omēn namp pim yokot naar wēa. Pēl ēēn wetēēpē naē sē epēl mēēa. ‘Yokotup, ni peene sē nem

wain yaöök ya mën.’²⁹ Pël maan pi, ‘Won, ne pël naëngan,’ pël mëak wë ënëmak lup kaip tiak sa.³⁰ Pël yaëën pepap pi pim yokot muntapë naë së tapël ök mëëa. Pël maan pi, ‘Mak, ne sumaap,’ pël mëak nasën ëa.³¹ Ar kön tolël yawi? Yokot talëpök pepapë ngönte ngaarëk wa?” Pël maan pit, ‘Wetëep,’ maan Yesuuk epël yema. “Ne yaap niamaan. Takis yewaö utpetere öng omp nga yaaö utpet ke pilöröak ar il niwesak Anutuu wa ngaöök yamëautak ilapnaat.³² Pöt Son pi wotpil yaauta kanö pet elniipënëak yewaisën ar pim ngönten kön wi kosang newasën yaëën takis yewaö utpetaröere öng omp nga yaauröakëer pim ngönten kön wi kosang wesa. Pit pël yaëën ar itenakök lup kaip tiak tapël naën ëan.”

Wain yaaweri ngarangk utpetaröa watepang ngönte
(Maak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ “Ne watepang ngön munt nent niamaan kat wieë. Omën kaö namp wain ya newer ngëntak ëm ök rëak wain ulöpörö wamp olapna yang öngöpö tëak ngarangk ëëpna ka wali nent ök rëa. Pël ëak ya omnarö ngarangk moulmëak pimënt yang wali nerek së wakaima.³⁴ Wë köp yesa akunet temanöm sëën tööpënëak inëen narö wes mëen sa.³⁵ Së oröön ngarangk moulmëaurö pit inëen namp pës möa, namp mën wel wia, namp kël mö wel wia.³⁶ Pël ëen ya pepapök inëen munt narö kësang wes mëen së oröön tapël elmëa.³⁷ Pël ëen ënëmak pimtë ru panëëpön, ‘Pit nem ruupë ngönte kat wiak ngaarëk öpnaat,’ pël weseë wes momëen sa.³⁸ Pël ëen ngarangkörö piin itenak pitëmënt neneren epël mëëa. ‘Omën epop pim pepapë mor kolut pout öpnaap. Pötaanök tiar mëmpa. Pël ëen yaat tiarimëen sëpnaan.’³⁹ Pël mëak wain yaaweriaan wa wilëngkëel olëak mëna.”

⁴⁰ Yesuuk ngön pöt mëak epël pëel yema. “Ënëmak wain ya pepap wais ngarangkörö tol elmëëpën?”⁴¹ Pël maan pitök epël yema. “Pi yaap omën utpet pörö mënak utpet wesak ngarangk munt köp yesa akunatë ulöpörö pi mampna pörö wain yaaweri moulmëëpnaat.”

⁴² Pël mëak Yesuuk kaalak pitën epël yema. “Ngönën pepeweri epël wia pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? ‘Wap omën ka ök yarëauröa wël ë moolëaut Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.

Anutu pimtok pël yaalmëen ten itaangkën ompyaö panë yaë.’

⁴³ Pël wia pötaanök ne ök niamaan kat wieë. Anutuuk pim omën ompyaut ngaan ar nina pöt arim naëaan kama wak omën maimarö mangkën pit Anutuu könöökë ënëm ëen kë ompyaut pitëm wëwëetak orööpnaat.⁴⁴ [Omën namp wap epëtak soë urak kawi ngentiipnaap, pi koröp ilak utpet ëëpnaap. Ën wapëtak pim rangk ngentiipna pöt, omën pöp ilak unön ëak utpet panë sëpnaap.]”

⁴⁵ Kiri ar yaaö kaöaröere Parisi omnarö pim watepang ngön pöt kat wiak pi pitëmël ko wesak ya pël wesak⁴⁶ wali öpënëak kön wia. Pël ëautak omën pouröak piin, “Tektek ngön yaaö omnamp,” pël yamëëa pötaan kas ëen sëp wesa.

22

Öngre omp mës mampënëak këere imën yenauta ngönte
(Luk 14:15-24)

¹ Yesu pi kaalak omnaröen watepang ngöntak epël ök yema.² “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamëaut omën omp ak nampë pim ruup öng mës mampënëak këere imën kaö wa pötakël ök ëëmaan.³ Pi kaömpöt ar ëak kopëta wes pet irak pim inëen ruurö omën pim wet rëak ngön ök mëëauröa ngësë yas wes mëen sëen pit kat wiak waisëpnaaten kaaö ëa.⁴ Pël ëen pi kaalak inëen ru munt naröen epël mëak wes mëa. ‘Omën nem wet rëak ngön ök mëëauröen epël man. “Kaömpöt ar ëak kopëta wes wiak wë. Purimakaö kaöaröaring ru ompyauröeta möak omnant pout yok kopëta wes pet iraut. Pötaanök peene wais këere imën yenem ërëpsawi ëëpa.”⁵ Pël maan pit së ök maan kat wiak pitëmötön sa. Namp pim yaakë sa. Namp pim uröm kaatakë sa.⁶ Ën narö inëen ruurö wali wak utpet wesak mëna.⁷ Pël ëen omën omp aköp pi ya sangën

ëen pim nga omnarö wes meën omën pim inëen ruurö mënaurö mënak pitëm kaaö es kor meën kot sa. ⁸ Pël ëen pim inëen ru naröen kaalak epël ök mëea. ‘Këere imën pöt kopëta wes pet irautak omën nem wet reäk yas mëëauröak utpet ëa. ⁹ Pötaanök ar kamtatë yesem omën koirënëerö pouröen wais këere imën nëmpnaan ök man.’ ¹⁰ Pël maan pim inëen ru pörö kamtatë yesem omën koirauröen ök maan ompyaöre utpet pourö së kaatak ilaan peö ëa.

¹¹ “Omën omp aköp pi omën waisauröen itaampënëak kaata kakaati ilëak itaangkën omën namp wa top ke pötë ulpëen yamëaup namëen wëen itena. ¹² Pël ëak epël mëea. ‘Ngöntöp, ni tol ëen wa top epta ulpëenëp won wais wel aisëaan? Ni pil yaëen pangk naën yaë.’ Pël maan ngön won sak wëa. ¹³ Pël ëen omën omp aköpök pim inëen ruuröen epël mëea. ‘Omën epop ingre morötë wii tëak koö panëetak wa moolan. Pi pörek wë ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaan.’” ¹⁴ Yesu pi watepang ngön pöt më pet irak epël yema. “Ne yaap niamaan. Anutuu omën selap yas mëëauröakaan kopët naar waisën wël ë yaulmë.”

*Takis yaautaan Yesuun morök elmëa
(Maak 12:13-17; Luk 20:20-26)*

¹⁵ Pël maan Parisi ngönën omnarö pit së wa top ëak ngön tol nentak Yesuun nga wiipën pël mëak kopëta wesa. ¹⁶ Pël ëak pitök pitëm ru naröere Erotë omën narö wes meën wais epël yema. “Rë yanuulaup, ten niin ëwat wë. Ni ngön wotpil yaaup, ngön ompyaö Anutuuk ök niaut pëen omën pourö yaap wesak rë yanuulaup. Ni omën isaare irëaurö omnant mööngkraar kangk naalmëen yaaup. ¹⁷ Pötaanök ni kön tolëel yawiin? Rom omën omp ak Sisa pöp takis mampen ma Anutu pimënt mampen?” ¹⁸ Pël maan Yesuuk pitëm utpet mowasëpënëak yaauten iteneë epël mëëaut. “Kaar, omnarö ar tol ëënak morök yaalnë? ¹⁹ Mon kël nent wak wais neneë.” Pël maan pit nent wak wais yemangk. ²⁰ Pël ëen Yesuuk pitën epël mëak pëel yema. “Könre yapin epot talëpëet?” ²¹ Pël maan pit epël yema. “Sisaëët.” Pël maan puuk epël yema. “Sisaën yaö ëa pipot

Sisa mampun. Ën Anutuun yaö ëa pipot Anutu mampun.” ²² Pël maan pit yaan sak sëp wesak saut.

*Weletakaan wal yaauta ngönte
(Maak 12:18-27; Luk 20:27-40)*

²³ Kët pötak Satusi ngönën omën narö Yesuu naë waisa. Omën pörö weletakaan wal naëngan pël yaaurö. Pit wais Yesuun epël mëak pëel yema. ²⁴ “Rë yanuulaup, Mosesök epël ëa. ‘Omën namp öng wak ru won wë wel wiin pöt pim nangapök kaalak öng pöp wak wë ru oröön pöt pim nanëpë yaö sëpnaat.’ ²⁵ Pël wiaap tenim naë omën nanang narö 7 ëak wakaima. Pël ëaurö nanëpök öng namp wak ru won wë wel wiin nangap öng kapirëp wa. ²⁶ Pël ëen pi tapël wel wiin nang muntap öng kapir pöp wa. Pël pël ë seim omën nanang 7 pörö öng kopët tapöp wak ru won wë wel wi won sa. ²⁷ Pël ëen ënëmak pitëm öng kapirëpta tapël wel wia. ²⁸ Pötaanök omën 7 piporö öng kopët tapöp wauröep wë wal ëëpena akunaöök ni kön wiin talëpë öng sëpën?”

²⁹ Pël maan Yesuuk pitën epël yema. “Ar ngönëntre Anutuu weëre kosangöön ëngk ma e weseë irikor ngön yak. ³⁰ Wal ëënë akunaöök ar omnarö öngre omp naëngan. Kutöm enselöröa ök tek önëerö. ³¹ Ën weletakaan wal yaaö pöt ngönëntak Anutuuk epël ëa pöt sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? ³² ‘Ne Apramre Aisakre Yakop pitëm Anutu.’ Ngön pöta songönte epët. Omën pörö wel wiaurö öp sak kutömweri wë. Pötaanök Anutu pi wel wiauröaap won, öp wëauröa Anutu.” ³³ Pël maan kat wiak pim ngönëntaan yaan sa.

*Yesuun ngön kosangötë kaöeten pëel mëëa
(Maak 12:28-34; Luk 10:25-28)*

³⁴ Yesu pi ngön pöt ök maan Satusi omnarö ngön won sa. Pël ëen Parisi omnaröak pöten kat wiak pit pimëen ngön nent kopëta wasëpënëak wa top ëa. ³⁵ Pël ëak pitëm naëaan ngön kosangötë ngarangk nampök piin morök elmëak epël pëel yema. ³⁶ “Rë yanuulaup, Anutuu ngön kosang tal nentak kaöet?” ³⁷ Pël maan epël yema. “Anutu pi nim Aköp. Ni piin lup sant elmëak nim lupre könre kön yawia pipot pout pimëen pëel elmëem. ³⁸ Pipët Anutuu

ngön kosangötë kaöet, muntat il yewas. ³⁹ Pël ëäk pöta kar nenteta wia. Pöt epël. Nimtëen lup sant yaën tapël nim karipön elmëem. ⁴⁰ Ngön pipteparök Mosesre tek tek ngön yauröa ngön kosangöt erën ëäk wia.”

*Yesuuk Parisi omnaröen Kristoë songönten morök elmëa
(Maak 12:35-37; Luk 20:41-44)*

⁴¹ Parisi omnarö wa top ëäk wëen Yesuuk pitën epël mëäk pëel yema. ⁴² “Ar Kristo, Anutuu Yaö Mëëaupön talëp aim? Pi talëpë ëap?” Maan pitök, “Tewitë ëap,” pël yema. ⁴³ Pël maan Yesuuk epël yema. “Yak tol ëënak Ngëengk Pulöök Tewitën elmëen Kristoon, ‘Nem Aköp’ pël mëëa? Pöt epël.

⁴⁴ ‘Anutu puuk nem Aköpön epël yema. “Ni wais nem yaapkeëtakël öm.

Pël ëaan nimëen kööre tok yaaö piporö nook nim weëre kosangöökë karök moulmëëmaat.”

⁴⁵ Tewitök piin, ‘Nem Aköp’ pël mëëaupök tol ëënak Tewitë ëap pël yaë?” ⁴⁶ Pël maan pit ngön pöta kangit mapnaat pangk naën ëën akun pötak ngës réak pëel muntat mapnaaten kas ëën sëp yewas.

23

Yesuuk omnaröen Parisiire ngön kosangötë ngarangköröa utpet yaautë ënëm ëëpanëak pepanöm mëëa

(Maak 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

¹ Akun pötak Yesuuk ten pim ruuröere omnaröen epël ök niaut. ² “Ngön kosangötë ngarangköröere Parisi ngönën omnarö pit Mosesë urötak wë ngön kosangöt ré yanuul. ³ Pötaanök pitëm ök yenia pöt kat wiak ngaarëk ön. Ën pitëm wëwë wë pötak öngan. Pit ré yanuulem pitëmënt ngaarëk naön yaë pötaanök. ⁴ Pit ngön kosang nantta ar ngaarëk önëak pitëm könöökään rangk ök niaan ar ngaarëk önëak poprak yaëen pitëmënt kaamök kot nent naën yaë. ⁵ Pitëm omnant yaaut omnaröak itaangkën ompyaö ëëpnaataan yaurö. Pit ngön kosang lup nant retëng ëäk kör koëak kepön upakötë wii ngan ë utöore moresi tapël ë, ën pitëm ulpëënöröa kautë poë koröp sëtöt ngan ë më pël ëäk yaurö. ⁶ Pit këere imën yena akunatë

itëkëel kaöaröa urötë wel aisapnaaten kent yeem ngönën tupötë kakaatiita omnaröa itëkëel wel yaisëaurö. ⁷ Pël yeem omnaröak wa topök koirak ërëpsawi ngön maöre ‘Rë yanuulaup,’ maö pël ëëpnaaten kent yaurö. ⁸ Ar pöt omnaröak arën, ‘Rë yanuulaup,’ pël niapnaaten kent ëënganok. Ar ke kopëtalörö, Anutu kopëtap arim Rë Yanuulaup. ⁹ Yang omën nampön, ‘Pep,’ manganok. Arim Pep kopëtap kutömweri wë. ¹⁰ Omnaröak arën, ‘Wotöököp,’ pël niapnaaten kent ëënganok. Arim wotöök kopëtap Kristo nemënt. ¹¹ Arimëen kaö sak wëaupök ar pouröa inëen elniip. ¹² Omën namp pimtök pimtën kön wiin isëpna pöp Anutuuk wak irapnaap. Ën namp pimtën kön wiin irapna pöp Anutuuk wak isak mapnaap.”

Yesuuk Parisiire ngön kosangötë ngarangköröen pitëm kaar yaautaan nga mëëa

(Maak 12:40; Luk 11:39-42, 44, 52; 20:47)

¹³ “Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi ngönën omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omnarö Anutuu wa ngaöök yamëautak ilapënëak yaëen kan yemowariem arimëntta neilaan yaurö.

¹⁴ [“Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Ar öng kapiröröa omnant pout arimëen weimeë morök elmëak omnaröak arën kön wiin isëpënëak Anutuun kimang wali yamëëaurö. Ar kangiir akunetak könöm kësangöt koirënëet.]

¹⁵ “Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi ngönën omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omën namp pim ngönënte sëp wesak arim ngönënta ënëm ëëpënëak i kaöök olëak yang kaö poutë yesaurö. Pël yeem arim utpet yaaut pet elmëen pi ënëm panë ëäk ar il niwesak arim es parëaöökë sënë pöl piita teëntom së orööpnaat.

¹⁶ “Elei, wotöök it il tëaurö, ar Anutuu kanö omnaröen pet yaalmëem arimënt kan pök nasën yaurö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omnaröen ngön kaar epël yamëëaurö. ‘Omën namp ngön nent kosang wasëpënëak Anutuu ngönën tup kaöetakël utak kosang wasën pöt mos ëëpnaat. Ën namp aini kool ngönën tup kaöeta kakaati

ë rangia pötëel utak kosang wasën pöt kë ëëpnaat.' ¹⁷ It il tēja kaökaurö aë! Tol nentak kaöet? Ngönën tup kaöetak këet ma aini kool kakaati ë rangia pötök këet? Anutuun ngönën tuptakëer kaöet. ¹⁸ Ar tapël ngön kaar epël yamëëaurö' 'Omën namp ngön nent kosang wasëpënëak ur Anutuun kiri yawiautakël utak kosang wasën pöt mos ëëpnaat. Ën namp urta rangk kiri wiautëel utak kosang wasën pöt kë ëëpnaat.' ¹⁹ It il tēja kaökaurö aë! Tol nentak kaöet? Ur Anutuun kiri yawiautak këet ma urta rangk kiri wiautak këet? Urtakëer kaöet. ²⁰ Pël yaë pötaanök omën namp urtakël utak kosang wesak yemaan pöt urötere kiri wiaut pouteparëel utak kosang wesak yema. ²¹ Ën namp Anutuun ngönën tup kaöetakël utak kosang wesak yemaan pöt ngönën tupëtere tuptak wëaupököl utak kosang wesak yema. ²² Ën tapël namp kutömweriil utak kosang wesak yemaan pöt Anutuu ur kësangëtere pötak wel aisëaupököl utak kosang wesak yema.

²³ "Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar ëwamre kaëkoöre këenre pöt wa top ëak moresiar wesak kom ëak kopët nent Anutuun yaö yaalmë. Ar omën pas pöt yeemak nokoliil wotpil mëmpöore yaköm ëak ompyaö elmëere Anutuun kön wi kosang wasö ngön kosang kaö pipot ngaarëk naön yeë. Poutepar ëënë pötaar ompyaö. ²⁴ Wotöök it il tëaurö, ar Anutuu kanö omnarö pet yaalmëem arimënt kan pöök nasën yaaurö. Omën namp iiste nëmpënëak yaëen iwal namp ilaan pöt nanëmpan, lë olapnaat. Pël ëëpnaatak pol kamal kësangëp ilaan iistaring köntak nëmpnaat. Tapël ar Anutuu ngön kosangötë ënëm ëënëak kot panë nantë ënëm yeem kaöat sëp yewas.

²⁵ "Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar kelönre söwaröt kasngaëel pëen i yairem öngpök i nairën ëen kewil wia pöl ar koröpöök ompyaö wasën arim lupötë pöt kainre koröpöökë kentöökë ënëm yaaö pöt peö ëak wë. ²⁶ Parisi omën it il tëaup ni! Wet rëak kelönre söwarötë öngpök iirën kewil won sëpna pöt kasngaëelta won

wiaapnaat.

²⁷ "Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omën yangaöökë ökörö. Tomök pöt omnaröak ë rangiin itaangkën ompyaö yaë. Ën öngpök pöt omën kosere söp kampöt wia. ²⁸ Ar tapël arim koröpöök omnaröa ëöetak wotpil koröp oröak wëen arim lupötë pöt kaar yaaöre utpet yaaut wia."

Yesuuk Parisiire ngön kosangötë ngarangkörö utpet kangut öpnaat pël mëëa (Luk 11:47-51)

²⁹ "Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar tektek ngön yaaö omën ngaanëer wel wiauröa yangaö wa ngolöp weseim wë. Pël yeem wotpil wakaimauröa yangaö ë morangieim wë. ³⁰ Pël yeem ar epël aim. 'Tenim ëaröa wakaimauuk wakaimanëen pit kaamök ëak tektek ngön yaaö omnarö namëngkën ëan tapön.' ³¹ Arim ngön yak piptak ar omën tektek ngön yaaö omnarö mëneimauröa ëarö pöt tekeri yewas. ³² Arim ëaröa mëneima kaut wia pöt arök mën pet irën. ³³ Kamal ëlre ruuröa ök utpetarö, arim saunatë kangiiir es parëaöök sënë akun temanöm yesën kas tarëk së ëlëep ilan? Pangk pël naëngan. ³⁴ Pötaanök ne niamaan kat wieë. Ne tektek ngön yaaö omnaröere ngön ompyaut ëwatöröere ngön ompyaö pöt rë nuulöpnaarö arim naë wes nimëëmaat. Pël ëen arök narö mëmpöore këra yetaprak mö pël ëënëët, narö arim ngönën tupötë pës momöak ka nantëaan nantë waö ë momëënëët. ³⁵ Pël ëënë pötak Anutuu omën wotpilörö mënan pöta kangut arim naë orööpnaat. Ngaanëer arim ë nampök ngës rëak Apel mënak mëmpö mëmpö ë wais Sekaraia, Perekaiaë ruup, Anutuu ngönën tup kaöetak kiri yawiautere ngëëngk panë tupta ngeröök mënaut. ³⁶ Ne yaap niamaan. Omën mënauröa kangut ar peene e wë epöröa naë orööpnaat."

Yesuuk Yerusalem omnaröen yaköm köm mëëa (Luk 13:34-35)

³⁷ Yesuuk kaalak epël ök yema. "O Yerusalem omnarö, Yerusalem omnarö,

yaköm. Ar tektek ngön yaaö omnarö mämpöore ngönën omën arim naë wes niméaurö kël mö wel wi pël yaaurö. Ne kët ël epotë kokor ëlëpë ruurö wereweriarë öngpök wa mëak ngarangk yaalmë pöl ar wa rongan ëak ngarangk elniimëak kent kön wiak pël yaalniin ar kaaö elnëimaurö. ³⁸ Pötaanök ne söp niwasën ar ngarangk won önëët. ³⁹ Yaap, ne epël niamaan. Ar neen itnaangkën wakaim akun kaöaöök neen kaalak itenak epël neanëët. ‘Aköpök wes mëen yewais epopön yaya mepa.’ ”

24

Yesuuk Anutuu ngëengk tupët utpet sëpnaat ök mëä

(Maak 13:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yesu pi ngön pöt ök më pet irak Anutu pim ngönën tup kaöetakaan oröak yesën ten pim ruurö naë së ka yal menmen ë seëautön sös mëak pet elmëaut. ² Pël ëën epël niiaut. “Ne yaap niamaan. Omën ompyaö e wiaan ityaangk epot epël wi naöpan. Ënëmak ngaaröak wais tup epët tööl olaan kël naö naöökë rangk wi naöpan, utpet panë sëpnaat.”

Yesuuk këlangön ke nentere nent orööpnaata ngönte mëä

(Maak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Pël niak Yesu pi Olip tomök së wel aisëaan pim ruurö tenimënt naë së epël mëak pëël mëëaut. “Nim ngönën tupët tööl komun ëëpnaat aan pöt taan pël ëëpën? Ën nim kaalak waisën akun pet irëpna pöt temanöm yesën oröpöt oröön ten itenak ëwat sën?” ⁴ Pël maan Yesuuk tenën epël niiaut. “Ar omnaröak lup wa irikor elniipanëën këëkë ngarangk ëën. ⁵ Naröak wais nem yapintakël, ‘Ne Kristo,’ pël niak omën selap pitëm lup wa irikor elmëëpnaat. ⁶ Ar nga yapinte kat wiak ngarangk ëë. Kas ëëngan. Akun kaöaö ngolöp yaëën omën pipot wet rëak orööpnaat. ⁷ Omën kur nementëkaanöröak kur nementekël nga ëëpnaat. Ën yang omp ak nampë omnaröak munt nampë omnaröaan nga ëëpnaat. Pël yaëën yang nantë kaömp ngöntök oröeim wëën moup selap mööpnaat. ⁸ Omën pipot om öng namp ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat yawi pöta ök ëëpnaat.

⁹ “Akun pötak omnaröak ar wali nuwak naröa naë nuulëën këlangön kat niwiak nimpënaat. Ën yang poutë omnaröak ar nemorö pël weseë arën kööre tok elniipnaat. ¹⁰ Omën pöt yaaröön omën selap pitëm kön wi kosang yewesaut söp wesak pitëm karuröen kup mowiin neneraan kööre tok ëëpnaat. ¹¹ Pël yaëën tektek ngön yaaö kaar omën narö selap oröak omën kësang morök elmëën pitëm kaarötë ënëm sëpnaat. ¹² Pël ëën utpet yaautök ulöl sëën omën selap pitëm lup sant yaaut won sëpnaat. ¹³ Ën omën weë sak wakaim wel wiipna pöp Anutuuk kama öpnaap. ¹⁴ Pël ëën Anutuuk wa ngaöök yanimë pöta ngön ompyaö epët nem omnaröak yang poutë omnaröen ök maan kat wi pet yairën akunet pet irëpnaat.”

Omën utpet panëët orööpnaata ngönte
(Maak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ “Ënëmak omën utpet panëët omnant utpet yewesaut Anutuu ngëengk tuptak wiaan itaampunëët. Omën pöt tektek ngön yaaö namp Taniel puuk orööpënëak ëaut.” (Ar ngön epët sangk kelënëerö pöten këëkë kön wiaan.) ¹⁶ “Pël yaëën Yutia yangerak wëaurö kas rosiraöökël sën. ¹⁷ Ka tomök öpnaapök kaata kakaati së omnant öpan. ¹⁸ Ën yaak öpnaapta kak së ulpëënre omnant öpan. ¹⁹ Elei, akun pötak ru kepringre ru kapa yemenaurö tol ëëpën? ²⁰ Ar omën kas yaaö pipot kopi akunetakre Anutuu kë yesa ngëengk akunetak orööpanëën Anutuun kimang man. Akun pötë ar yok pangk kas nasëngan pötaanök. ²¹ Akun pötak këlangön kaö panë kat wiipnaat. Ke pil nent kutömre yang oröaurekaan yewaisem e wë eptak naaröön ëaut. Ënëmeta naaröön ëëpnaat. ²² Anutu pi akun pöt mënt wasëpënëak kön wia. Pi pël naën ëa talte omën pourö kö sën. Omën pim yaö wesauröaan akun pipët mënt wasëpnaat.

²³⁻²⁴ “Akun pötak kaar omën selap oröak naröak pitëmtën, ‘Ne Kristo,’ pël yaan naröak, ‘Ne tektek ngön yaaö omnamp,’ pël niapnaat. Pit omnarö morök elniin pitëm ënëm ëënëak retëng weëre kosangringöt ëëpnaat. Yaap, pit omën Anutuu yaö

wesauröeta morök elniak pël eëpnaat. Pötaanök nampök, 'Kristo e oröak wë,' pël yeniaan nampök, 'Kristo engkrek oröak wë,' pël yeniaan pöt kat mowiinganok. ²⁵ Ne omën pöt naaröön wiaan ök yeniak. Pötaanök enëmak jaaröön engk ma e wasnganok. ²⁶ Enëmak naröak, 'Kristo yang omën wonrek jaaröön itenaut,' pël niaan pöt sengan. En naröak, 'Kristo ka eptak elëep wë,' pël niaan pöteta kat wiingan. ²⁷ Omën Këep ne kent tangarta yamëngk pöl eëmaap. Kent tangarët kopëter tar elmëen këtëpë yengampiaulaan yeilëaul poutë ëwa ë pet yair. Pipta ök Omën Këep nem waisuma akunetak tekeri yesën omën pourö neen itaampun sa. ²⁸ Omnantë söp kampaöök wer moön tuparö wa top yaë. Pöta ök enëmak ne wais utpet yaaurö kangut mempaat."

*Omën Këep orööpnaata ngönte
(Maak 13:24-27; Luk 21:25-28)*

²⁹ "Akun pötak omnarö këlangön kat wi pet yairën këtëp röök ulöpnaat. Pël eën ngoonöpta ngaap yesën ariat kutömweriaan tiak yengentiin kutömweri omën weëre kosangringöt këlok sëpnaat. ³⁰ Pël eën Omën Këep nem tekeri suma retëng kësang nent kutömweri jaaröön yang omën pourö itenak kas ëak merek apnaat. Pël yaëen ne weëre kosangre iere kasir nemotring kutöm kepilötë rangk jaaröön itaampnaat. ³¹ Pël eën Anutuuk kuup kaö yamëngkën nem enselörö wes mëen së nem omën yaö wesaurö yang we naöökaan naöök, oorekaan öngkrek yang poutëaan koirëpnaat."

*Akun kaöaö temanöm yesën omnant
orööpnaata ngönte
(Maak 13:28-31; Luk 21:29-33)*

³² "Ar këra wasmentë yaë pöten kön wieë. Këra pöment ëp këre sak wil yewatën itenak pöt kopi akunet temanöm yes pël yewas. ³³ Pöta ök omën yeniak epot jaaröön itenak pöt, 'Pim waisëpna akunet temanöm sëen waisëpënëak yaë,' pël wasënëet. ³⁴ Ne yaap niamaan. Omën e wë epörö wel wi won nasën wiaan omën yeniak epot orööpnaat. ³⁵ Kutömre yang eptepar won sëpnaatepar. En nem ngön epët won nasëpan."

*Akun kaöaö orööpna akuneten köpël wë
(Maak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)*

³⁶ "Omnarö ar omën pötë orööpna akun kë panëeten ewat naön. En ensel kutömweri wëauröere Anutuu Ruup neenta ewat naön. Pep pimtökëer ewat wë. ³⁷ Noaë akunetak omnaröa ëa pöl Omën Këep nem waisuma akunetak tapël eëpnaat. ³⁸ I ngaampel naaröön wiaan pit iire kaömp në, öngre omp ë pël ëeim Anutu kasëng menak wëen Noa wangaöök ilëa. ³⁹ Pël yaëen pit köpël wëen i ngaampel oröön omën pourö i nak won sa. Pöta ök Omën Këep nem waisumaatak omnarö köpël wë pitëm omnant yaaut ëeim wëen waisumaap. ⁴⁰ Akun pötak omp naar ya lupöök wëen namp yeweem namp sëp wasumaap. ⁴¹ En öng naarta kaömp koröp yokoëem wëen namp yeweem namp sëp wasumaap. ⁴² Ar Aköp nem waisuma akuneten köpël wë. Pötaanök ngaire wa kom ëeim ön. ⁴³ Ar epël kön wieë. Ka pepap pi kainëpë rö kan waisëpna akuneten ewat wëanëen itit wë ngarangk eën kainëp kaat pör menak neilaan ëan tapön. ⁴⁴ Omën Këep nem waisuma akunetak ar kön nenewiin wëen pipël eëm sa. Pötaanök ko ëak ön."

*Inëen ru ompyaupre utpetapë ngönte
(Luk 12:41-48)*

⁴⁵ "Ar inëen ru ompyaupë ök sën. Inëen ru namp kön ompyaö wieë ya ompyaö yamëngkën kaöapök muntarö ngarangk ëëë akunatë kaömp mampënëak moulmëak sa. ⁴⁶ Enëmak inëen ruup kaöapë ök mëak sa pöl ëeim wëen kaöap wais itaangkën pöt pi ërëpsawi eëpnaat. ⁴⁷ Ne yaap niamaan. Kaöap pi pim omnant pout ngarangk eëpënëak moulmëepnaat. ⁴⁸ En inëen ru utpet pöp pi, 'Nem kaöap pi teënt newaispan,' pël weseë ⁴⁹ inëen ru pim karurö tang mööre omën i ngaat nak kön irikor yaauröaring kaömpre i ngawi në pël eim wë ⁵⁰ pim kaöapë waisëpna akuneten kön nawiin öpna pötak kaöap kaalak waisëpna pöt ⁵¹ pi yokot pöp möak utpet wesak kaar omnaröa naë moulmëepnaat. Pörek omnarö ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaan."

25

Öng ulwas 10 pöröa ngönte

1 “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt öng ulwas 10 pitëm karip omp koirëpna pörökël ök eëmaan. Ong pörö omp namp pim öng yaup koirëpënëak yewaisën pit neenem rampeet wak kan kourak koirëpënëak sa. 2 Öng 5 äak könringörö, 5 äak wonörö. 3 Öng kön won pörö pit i kön korat naön, rampeet pëen wak sa. 4 Ën könringörökëer i kön korat rampeetring wak sa. 5 Pël äak sê kor wëen omp öng koirëpnaap teënt newaisën eën kor wê ka kom eën ka ura. 6 Pël eën rök lupöök ngön nent ngön äak epël mëea. ‘E, öng koirëpnaap yewaisrek wal äak sê koireë.’ 7 Pël maan pit yaan sak wal äak rampeet mangia. 8 Pël yeem kön wonörök könringöröen epël mëea. ‘Tenim rampeet yariirek i nant lë nineë.’ 9 Maan könringörök epël mëea. ‘Tol äak pël eëpen? I epot tiar pourö pangk naalniipan. Arta uröm kaatak sê arimot sum eë.’ 10 Pël maan pit yesën omën öng koirëpnaap wais kopëta wesak kor wëaurö koirak sa. Pël äak kak sê orök kaata kakaati sê ilëak kan wari ulmëak öng koirëpnaapë këere imën neim wëa. 11 Pël eëim wëen öng kön wonörö sê ap wesak ngön äak öng waupön epël mëea. ‘Kan tē niwi. Kan tē niwi.’ 12 Maan epël mëea. ‘Yaap niamaan. Ne arën it köpël yaningëngk.’”

13 Yesu pi watepang ngön pöt niak kaalak tenën epël niiaut. “Nem kaalak waisuma akunet köpël. Pötaanök ngai eëim ön.”

Omën mon menaurö watepang ngönte (Luk 19:11-27)

14 Yesuuk kaalak watepang ngön munt nent epël niiaut. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt omën kaö nampë äa pötakël ök eëmaan. Pi yang wali nerakël sêpënëak pim inëen ruuröen yas mëak pim omnant ngarangk eëim öpënëak kom ë mena. 15 Pi pitëm ya yamëngkauten kön weswes eëë kom äak namp 5000 kina, namp 2000 kina, namp 1000 kina pël meank sa. 16 Pël eën inëen ru 5000 kina mena pöpök ya kosang mënak 5000 kina tapël koira. 17 Ën kar 2000 kina mena pöpök

ya kosang mënak 2000 kina tapël koira. 18 Ën kar 1000 kina mena pöp pim kaöapë monat wak sê yang kel weera.

19 “Akun wali sëen kaöap kaalak wais pim inëen ruurö mon mena pöt öpënëak wa rongan elmëa. 20 Pël eën mon 5000 kina mena pöpök naë wais epël mëea. ‘Nem kaöap, ni mon 5000 kina nenaup. Pël eën nook ya mënak 5000 kina tapël koiraut.’ 21 Maan kaöapök epël ök mëea. ‘Inëen ru ompyaup, ni ya ompyaö mënan. Ni omën pasut ngarangk ompyaö eëiman. Pötaanök nook omën këeta ngarangk niulëëmaan. Neering wë ërëpsawi eëpa.’ 22 Pël yemaan inëen ru 2000 kina mena pöpökta tapël naë wais epël mëea. ‘Kaöap, ni mon 2000 kina nenaup. Pël eën nook ya mënak 2000 kina tapël koiraut.’ 23 Maan kaöapök epël ök mëea. ‘Inëen ru ompyaup, ni ya ompyaö mënan. Ni omën pasut ngarangk ompyaö eëiman. Pötaanök nook omën këeta ngarangk niulëëmaan. Neering wë ërëpsawi eëpa.’ 24 Pël yemaan inëen ru 1000 kina mena pöpökta tapël naë wais epël mëea. ‘Kaöap, ne nim songönte ewat wë. Ni nga yaaup yak omnant omën muntarök ngëntën yewetaup. Ni omnant nangëntën yeem omën naröa ngëntaurekaan këet wak yenaup. 25 Pël yaaup yak kas eën nim 1000 kina nenan pöt wak sê yang kel weerak wakaimaut. Pötaanök nim monat kaalak yaningk. E.’ 26 Pël maan kaöapök epël mëea. ‘Inëen ru utpet wisënep. Ne omnant omën muntarök ngëntën watööre omnant nangëntën wë omën naröa ngëntaurekaan këet wa nê pël yaaup pël kön wiaup ma? 27 Ni nem songönten pipël ewat wëak tol eënak nem monat mon kaatak nawiin ëaup? Pël ëanëen ne wais mon pöt kangitaring wan tapön.’ 28 Pël mëak omën pörök wëauröen epël mëea. ‘Ar mon 1000 kina epot piikaan wa ëp äak mon 10,000 kina wa epop meneë. 29 Namp pi omnant menaut ngarangk äak wëen pöt muntat erën äak mangkën ulöl wesak wak öpnaat. Ën namp pi menaut ngarangk naën wëen pöt wa ëp eën om pas öpnaat. 30 Inëen ru utpet epop wak köö panëetak moolaë. Pël eën pörök ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaat.’”

Yesuuk kom elniipnaat

³¹ “Wë enëmak Omën Këep nem ewaö wak nem enselöröaring waisumaatak kaö sak nem ur kësangtak wel aisëaam sa. ³² Pël èen yang omën pourö nem iri wa top è nuulëen sèpsèp ngarangkèpök sèpsèpörö memeeröa naëaan kom yaë pöl èen rongan nentepar èëpnaat. ³³ Pël èen omën ompyaö sèpsèpöröa ökörö nem yaapkeël, utpet memeeröa ökörö katnëel pël è nuulëemaat. ³⁴ Pël ëak Omp Ak kësangèp nook yaapkeël önëeröen epël ök niamaap. ‘Nem Pepapök ompyaö niwesauro, ar wais pim wangaöök nimëepënëak kutömre yang naaröön wiaan kopëta wes niwia pötak ilaë. ³⁵ Ne këen wëen ar kaömp nenauro. Iiten yaëen iit nenauro. Maimerakaanëp sant elnäaurö. ³⁶ Ulpëen won wëen nenauro. Yauman yaëen ngarangk elnäaurö. Wii kaatak neulëen wëen wais ëö nenauro.’ ³⁷ Pël niaan omën wotpilöröak neen epël neanëet. ‘Aköp, ni taan këen wëen itenak kaömp ninan? Èn taan iiten yaëen iit ninan? ³⁸ Ma taan maimerakaanëp sant elnian? Ma taan ulpëen won wëen ninan? ³⁹ Èn taan yauman yaëen ngarangk elnian? Ma taan wii kaatak wëen wais ëö ninan?’ ⁴⁰ Pël neaan nook epël ök niamaat. ‘Ne yaap niamaan. Ar nem kar pas eporö kaamök elmëan pöt neen elnëan pël yaë.’ ⁴¹ Pël niak nem katnëel öpnaaröen epël ök memaat. ‘Anutuuk kemp elniauro ar mop wiak es kosangwesi seë. Es pöwes Anutuuk ngaanëer Setenre pim enselöröaan merauwes. ⁴² Pöt epël. Ne këen wëen ar kaömp nenangkën ëaurö. Iiten yaëen iit nenangkën ëaurö. ⁴³ Maimerakaanëp sant naalnëen ëaurö. Ulpëen won wëen nenangkën ëaurö. Yauman yaëen ngarangk naalnëen ëaurö. Wii kaatak neulëen wëen wais ëö nenangkën ëaurö.’ ⁴⁴ Pël maan pit neen epël ök neapnaat. ‘Aköp, ni taan këen wëere iiten è, maimerakaan waisöore ulpëen won wë, yauman ëere wii kaatak wë, pël yaëen itenak kaamök naalniin ëan?’ ⁴⁵ Pël neaan pitën epël memaat. ‘Ne yaap niamaan. Ar nem kar pas eporö kaamök naalmëen ëan pöt neen elnëan pël yaë.’ ⁴⁶ Omën utpet pörö pit kö yesa kak sè utpetat ëeim öpnaat. Èn wotpilörö wëwë

kosangtak sè önëet.”

26

Omën kaöarö Yesu mëmpnaata ngönte ëmön ëa

(Maak 14:1-2; Luk 22:1-2; Son 11:45-53)

¹ Yesuuk ngön pöt ni pet irak kaalak ten pim ruuröen epël ök niiaut. ² “Ar ewat wë. Kët nentepar won sëen Anutuu mait elmëa akunet temanöm sèpnaat. Akun pötak Omën Këep ne omnaröak kööre toköröa moresi neulëen këra yetaparak nemööpnaat.”

³ Akun pötak kiri ar yaaö kaöaröere ngarangkörö pit kiri ar yaaö wotöököp, Kaiapas, pim kaatak sè wa top ëak ⁴ Yesu ëlëep wali wak mëmpnaata ngönte ëmön ëa. ⁵ Pël yeem pit epël mëea. “Omnarö tiarring nga elpanok akun kësangtak pël naëngan.”

Öng nampök Yesu i nga kampët lë momëa

(Maak 14:3-9; Son 12:1-8)

⁶ Yesu ten pim ruuröaring Petani kak sè oröak kësë omën namp Saimon pim kaatak sè wëa. ⁷ Pël èen öng namp kël kep ompyaö nentak i köp nga kamp sum kësangring nent pim naë wak waisa. Pël ëak Yesu kaömp yenën i pöt pim kepönöök lë yemomë. ⁸ Pël yaëen ten pim ruurö itenak öngöpön nga ngön epël ëaut. “Pi tol èenak i sum kaöaring epët pas köntak lë yemomë? ⁹ I piptak mon kësang koirën omën omnant wonörö mangkën pangk èëpnaatep.” ¹⁰ Pël yaan Yesu pi tenim ngönten kön waswas ëëë epël niiaut. “Ar tol èenak maan pi ya këlangön kön yawi? Pi neen ompyaö pan yaalnë. ¹¹ Omën omnant wonörö pit akun wali arring wëen ompyaö elmëenëak pöt yok pangk pël èenëet. Èn ne pöt akun wali arring naön èëmaap. Pötaanök pim ompyaö yaalnë epët yok pangk yaalnë. ¹² Ne teënt wel wiin yang kel neweerëpnaap. Pötaanök Yuta omnaröa sokutë yaaul nem koröpöön kan yaö elmëak i nga kamp yaaut lë yenemë. ¹³ Ne yaap niamaan. Nem ngönte yang ël epotë aö yesem pöt öng epopë yaalnë epëta ngönte aan omnarö kat wiak kön wiipnaat.”

Yutas pi Yesuun kup mowiipënëak sum wa

(Maak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Pël niaan ten ru 12 pöröakaan namp, yapinte Yutas Keriot kakaanëp, pi kiri ar yaaö kaöaröa naë së ¹⁵ epël ök mëëa. “Ne Yesu arim moresi niulëën pöt ar mon tolël äak nampön?” Pël maan pit mon siluwa 30 pöt mena. ¹⁶ Pël ëën akun pötak ngës rëak Yesuun kup mowiipënëak kan ap weseima.

Yesu pi pim ruuröaring Anutuu mait kaömpöt na

(Maak 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; Son 13:21-30)

¹⁷ Kaömp peret yis namëënöt yena akun ngëëngkët temanöm sëën Yesuu ruurö ten pim naë së epël mëak pëël mëëaut. “Ka taltak Anutuu mait elmëa akunetak kaömp nempenaat ar äak kopëta wasënëak kent kön yawiin?” ¹⁸ Pël maan epël niiaut. “Ar Yerusalem kak së oröak omën nem yeniak pöp koirak epël man. ‘Rë yanuulaupök epël yenia. “Nem akun newiaut temanöm yes. Pötaanök Anutuu mait elmëa akunetak nem ruuröaring kaömp ngawi numaat.” ’ ”

¹⁹ Pël niaan ten pim ök niia pöl äak së Anutuu mait elmëa akunetak kaömp nënaat ar äak kopëta wesaut.

²⁰ Koö olaan Yesu ten pim ruuröaring kakaati së kaömp yenautak wel aisëak wëa. ²¹ Pël äak Yesuuk tenën epël niiaut. “Ne yaap niamaan. Arim naëaan nampök nemëën kup mowiipnaat.” ²² Pël niaan ten ya këlangön pan ëën pöppöp piin epël mëak pëël mëëaut. “Aköp, nook ma?” “Aköp, nook ma?” pël maö saut. ²³ Pël ëën puuk epël niiaut. “Neering kaömpöt iistak wariak yen epopök nemëën kup mowiipnaat. ²⁴ Omën Këëp ne ngönëntak nemëën ëa kan pöök së wel wiimaap. Ën nemëën kup mowiipna pöp, elei, kangut kësang pan öpnaap. Pim ëlëpök nawilën ëanëën ompyaö ëan tapön.” ²⁵ Pël maan kup mowiipnaap, Yutas Keriot kakaanëp, puukta tapël epël mëak pëël yema. “Aköp, nook ma?” Maan, “Ni tapöp,” pël yema.

Yesuuk ruurö kë mena

(Maak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Korin 11:23-25)

²⁶ Pël mëak ten kaömp yenem Yesuuk kaömp nent wak Anutuun yowe mëak pel ninak epël yenia. “Epët nem mësepëtak wa neë.” ²⁷⁻²⁸ Pël niak wain kelön nent

wak Anutuun yowe mëak ten ninak epël yenia. “Epët nem iit. Il yoolaan Anutuuk omën selap pitëm saunat won yewasem pim sulöp ngolöpët taë yewas. Pötaanök ar pourö wak neë. ²⁹ Ne niamaan kat wieë. Yangerak eprek wain iit peene nëën pet yair. Arring kaalak nanën wë ënëmak akun kaöaöök nem Pepapë naë wain i maim nent nëmpenen ëa.”

³⁰ Ten kaömp na pet irak ngönën tan nent mëak kakaan oröak Olip tomökël saut.

Yesuuk Pitaë piin yak mowasëpnaaten ök mëëa

(Maak 14:27-31; Luk 22:31-35; Son 13:36-38)

³¹ Kan kourak yesem Yesuuk tenën epël niiaut. “Röök eptak ar pourö ne sëp newesak kas sënëët. Arim pël ëënë pöt ngönëntak ngön nent epël wia. ‘Ne sëpsëp ngarangkëp mëngkën sëpsëpörö repak sëpnaat.’ ³² Ne yaap wel wiin weletekaan wal ë neulëën wet rëak Kalili yangerak së wëën ar ënëm waisënëët.” ³³ Pël niaan Pitaak epël yema. “Eporö sëp niwesak kas sëpën koröp. Ne pöt, pël naëngan pan.” ³⁴ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ne yaap niamaan kat wi. Ni röök eptak kokor ngön naën wiaan akun nentepar nent yak newasumëët.” ³⁵ Pël maan Pitaak kaalak epël yema. “Nimënt yanimëngkem ne nempënëak yaan pöteta yak naniwasën ëëmaap.” Pël yemaan ten pourö tapël mëëaut.

Yesu pi Kesemani ngësöök së Anutuun kimang mëëa

(Maak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Pörekaan yesem yang lup nenta yapinte Kesemani pörek së oröak Yesuuk tenën epël yenia. “Ar eprek wëën ne ëngkrek së Anutuun kimang memaan.” ³⁷ Pël niak Pitaare Sepeti pim ruaar koirak saut. Yesem ngës rëak ya këlangön kön wiak ya ngës pan ëa. ³⁸ Pël yeem epël mëëa. “Ne ya këlangön panë yeem wel wiima yangap yaë. Pötaanök kosang newesak neering itiiit öpa.” ³⁹ Pël mëak kot nent ëngkël së ë kosaö yangerak wesirak wë Anutuun kimang ngöntak epël mëëa. “Pep, ni kön wiin pangk ëën pöt këlangön nem naë orööpënëak yaë epot mop wasum. Nem könöök won, nim könöökë wiaul ëëm.” ⁴⁰ Pël më pet irak pim

ru naar namp pöröa naë së itaangkën ka uraan Pitaan epël ök mëëa. “Ar neering kot nent itiit naongan ma? ⁴¹ Moröktak wiap senganëën lup itiit wë Anutuun kimang maë. Arim lupöt kengkën yeëetak koröpöt könöm yaalni.” ⁴² Pël mëak kaalak së Anutuun kimang mëak epël mëëa. “Pep, këlangön epot ilap neriipënëak kön wiin pangk naën ëën pöt yok pangk kat wiimaat. Nim könöökë wiaul ëëm.” ⁴³ Pël më pet irak kaalak pim ru naar namp pöröa naë së itaangkën pitëm itöt könöm yaëën ka ureim wëen itena. ⁴⁴ Pël ëak kaalak së kimang maan akun nentepar nent ëa. Ngön wet rëak kimang ngöntak ök mëëa tapët kaalak mëëa. ⁴⁵ Kimang më pet irak ru naar namp pöröa naë së epël mëëa. “Ar om ka könkôn ureim wë ma? Peene epët nemëën kup mowiipna akunet temanöm yes. Omën Këëp nemëën kup mowiak omën utpetaröa moresi neulëëpnaat. ⁴⁶ Wal ëën sëpa. Omën nemëën kup mowiipnaap e yaarö.”

Yutasök Yesu kööre toköröa moresi ulmëa (Maak 14:43-50; Luk 22:47-53; Son 18:3-12)

⁴⁷ Yesu pi pël yamëem wëen ten pim ru 12 pöröakaan namp yapinte Yutas pöpring omën kësang pan kiri ar yaaö kaöaröere ngarangköröak maan inre tang wak wais oröaut. ⁴⁸ Yutas Yesu kup mowiipna pöp wet rëak pitën epël mëëa. “Ar ëwat sënëën tot numaatak pël yaëën tapöp wesak wali ön.” ⁴⁹ Pël mëak pi teëntom Yesuu naë wais, “Aköp, ni e wëen ma?” pël mëak tot yen. ⁵⁰ Pël ëën Yesuuk epël yema. “Ngöntöp nim ëëmëak waisan pöl ë.” Pël maan pit wais yeö. ⁵¹ Pël yaëën ten Yesuring wëauröakaan nampök pim öpwer yepatuukaan tëak kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp möak pim katëëp per yoola. ⁵² Pël ëën Yesuuk piin epël yema. “Ni öpwer yepatuuk më. Omën öpwerring nga yaë pörö naröak kangiiir öp möön wel wiipnaarö. ⁵³ Ne nem Pëpapön kimang maan pi teëntom ensel kësang pan rongan 12 pöt wes mëen wais kaamök el-nëëpna pöt ni köpël ma? ⁵⁴ Pël ëëmaatëp ngönëntak utpet nem naë orööpënëak ëa epot tol ëak orööpën?”

⁵⁵ Pël niak pi öpënëak waisauröen epël yema. “Ar neen ngaap wesak wali neönëak

inre tang wak yewais ma? Ne kët ël epotë ngönën tup kaöetak arring wëaup. Pël ëën ar akun pötë neneön yaurö. ⁵⁶ Pël ëaap omën epot yaaröön tektek ngön yaaö omnaröa ngaanëer retëng ëa pöt kë yaarö.” Pël yemaan ten pim ruurö sëp mowesak kas saut.

Yesu ngön yaatak moulmëa

(Maak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Son 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö pit kiri ar yaaö wotöököp, Kaiapas pim kaatak wa top ëak wëen omën Yesu wali wa pörö pi pörek mësak së moulmëa. ⁵⁸ Pël ëën Pita pi ënëmënëm sa. Pël ëak pi kiri ar yaaö wotöököpë kaatak oröak ëmöökö kakaati së ilëak pit Yesu tol yaalmë pöt itaampënëak ngai omnaröa tektrak wel aisëa. ⁵⁹ Pël ëën kiri ar yaaö kaöaröere kansol pourö Yesu mëmpnaan omën naröak kaar rëak pim utpet ëautön mapënëak ap wesa. ⁶⁰ Pël yeem pimëen ngön kaar kësang pan koiraap pöt könöm naën ëën om ap weseim wëen ënëmak omën naar pitëm naë së ⁶¹ epël mëëa. “Omën epmor epël ëaumor. ‘Ne Anutuu ngëëngk tup epët tööl olëak kaalak kët nentepar nent ök remaap,’ pël yaan kat wiaumor.” ⁶² Pël maan kiri ar yaaö wotöököpök wal ëak Yesuun epël ök mëëa. “Pitëm nimëën ngön ya epëten tol yewasën? Ni kangiiir nent naengan ma?” ⁶³ Pël maan Yesu ngön nemaan wëen kiri ar yaaö wotöököpök kaalak epël ök mëëa. “Ne Anutu wëwëetaringëp pim ëöetak pëël niamaan kosang wesak am. Ni Anutuu Yaö Niiaup, Kristo, Anutuu Ru tapöp ma?” ⁶⁴ Pël maan Yesuuk kangiiir epël mëëa. “Nimtë yaan pi tapët. Pötaanök ne niamaan kat wieë. Ënëmak Omën Këëp ne Anutu weëre kosangëp pim yaapkëël wel aisëak kutöm kepilötë rangk yewaisën it nengempun sa.” ⁶⁵ Pël maan kiri ar yaaö wotöököp ya utpet pan ëën pimtë ulpëënëp keli olëak pim omnaröen epël ök mëëa. “Pi Anutu il yemowasem utpet wesak ya. Tol ëën omën munt narö piin ngön mapnaaröen kaalak ap weseim öpen? Ar pim Anutuun utpet wesak ya pöt yok kat wia. ⁶⁶ Ar tol yak?” Pël maan epël mëëa. “Pi utpet yaarek wel wiip.” ⁶⁷ Pël mëak

pim kääre wot kantik wasöp ngës menak momöa. Ën naröak kerëmteparë mor kaë yemomöem ⁶⁸ utpet wesak epël mëä. “Kristo, omën ni yanimö pöpë yapinte ök a.”

Pitaak Yesuun yak mowesa

(Maak 14:66-72; Luk 22:56-62; Son 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Pita pi ka tomök ëmöökö kakaati wel aisëaan inëen koont nampök pim naë së piin epël mëä. “Namp ni, Yesu Kalili yangerakaanëp piiring wëaup.” ⁷⁰ Pël maan pi omnaröa ëöetak yak wesak epël mëä. “Ne nim yaan pipten ëngk ma e yewas.”

⁷¹ Pël mëak ëm kanrak orööpënëak yaëen inëen koont munt nampök itenak omën naë wëauröen epël mëä. “Omën epop Yesu Nasaret kakaanëpring wëaakë yaaup.”

⁷² Pël yemaan Pita pi yak weseë kosang wesak epël mëä. “Anutuu ëöetak ne piin köpël.” ⁷³ Pël maan wë ngöpngöp yaëen omën pim naë wëauröak së piin epël mëä. “Ten nim ngön köngkömööön kat yawi. Ni yaap pim toktakaanëp.” ⁷⁴ Pël yemaan Pita pi kosang panë wesak ngön köntak epël mëä. “Ne Anutuu ëöetak omën pöpön köpëlëp.” Pël maöataring kokor ngön ëa. ⁷⁵ Pël ëen Pita pi Yesu epël mëä pöt kön wia. “Ni kokor ngön naën wiaan akun nentepar nent yak newasumëep,” pël mëä pöten kön wiak yaköm pan ëen së ing kaö ëa.

27

Omnarö Yesu Pailatë naë wak sa

(Maak 15:1; Luk 23:1-2; Son 18:28-32)

¹ Ëlpam walën kiri ar yaaö kaöaröere ngarangk pourö wa top ëak Yesu mëngkën wel wiipnaata ngönte kosang wesa. ² Pël ëak maan wii tëak mësak së Rom yang ngarangk Pailat pöpë naë moulmëa.

Yutas wel wia
(Ngön 1:18-19)

³ Wel wiipënëak kosang wesa pöt Yutas kup mowiaup kat wiak tol ëënak ëan pël kön wiak ya utpet ëen siluwa mon 30 ëak mena pöt wak së kiri ar yaaö kaöaröere ngarangkörö kaip ti menak epël mëä. ⁴ “Ne utpet ëak saun wonöpön kup niwiin mëmpunëak yeë.” Maan pit epël mëä. “Tol

ëen tenën yeniaan? Pipët nimtëetep.” ⁵ Pël maan monat Anutuu ngönën tup kaöetak moolëak së kaö töa. ⁶ Pël ëen kiri ar yaaö kaöaröere ngarangkörö siluwa mon pöt wa rongan ëak epël mëä. “Mon epot kup ni-wiak waut. Pötaanök ke epëlöt ngönënëen yawiautak wiipenaataan nga wia.” ⁷ Pël mëak pit ngön ë kopëta wesak omën kamaatëaanörö yang kel weerëpënëak omën yang kaap ket yaaupë yang lup nent sum ëa. ⁸ Pël ëa pötaanök yang lup pöta yapinte omën iita yanget pël ya. ⁹ Pël ëen tektek ngön yaaö namp Seremaia pim ngaanëer ngön ëa pöt kë oröa. Ngön pöt epët. “Israel omën naröak siluwa mon 30 pöt omën sum ëëpënëak kosang wiak mena pöt pit kaalak wa. ¹⁰ Pël ëen aköpë ök neea pöl pit sum pötring omën yang kaap ket yaaupë yang lup nent sum ëa.”

Pailatök Yesuun pëël mëä

(Maak 15:2-5; Luk 23:3-5; Son 18:33-38)

¹¹ Yesu pi Rom yang ngarangkëpë ëöetak tauaan epël mëak pëël mëä. “Ni Yuta omnaröa omën omp aköp ma?” Maan, “Yok yaan pi tapët,” pël mëä. ¹² Pël maan kiri ar yaaö kaöaröere ngarangköröak pimëen ngön ya yamëngkën pi kangiiir nemaan ëa. ¹³ Pël yaëen Pailatök epël mëä. “Omnaröa ngön yaatak nimëen ngön ke nentere nent ya pöt kat nawiin ma?” ¹⁴ Pël maan Yesu pi ngön kangut nemaan pan yaëen yang ngarangkëp pi yaan sa.

Pailatök Yesu këra yetaparak mööpënëak mëä

(Maak 15:6-15; Luk 23:13-25; Son 18:39-19:16)

¹⁵ Krismakiatë akun kësang pötak yang ngarangkëp pi omnaröak omën namp wii kaatakaan wes mëëpënëak maan pöt wes më pël yeëa. ¹⁶ Akun pötak omën namp yapinte Parapas pöp wii kaatak wë pöt omën pourö ewat wëa. ¹⁷ Pötaanök omnarö wa top ëak wëen Pailatök epël mëä. “Talëp wes nimëëmëak aim? Parapas ma Yesu yapin nent Kristo yemak pöp?” ¹⁸ Yuta omën kaöarö Yesuun om pas kaaö kön wieë wii kaatak moulmëa pöt pi ewat wëak pël mëä.

¹⁹ Yang ngarangkëp pi ngön pöt më pet irak pim ngön ë pet yaira urtak wel aisëaan pim öngöpök ngön nent epël wes mëa. “Ni

omën wotpil puopë ngönte pet irngan. Ne peene wangarëtak piin itenak ya këlangön pan kön yawi.”²⁰ Pël yaëen kiri ar yaaö kaöaröere ngarangköröak omnaröen Parapas wes mëak Yesu mëmpnaan mapënëak këk mëä. ²¹ Pël ëen yang ngarangkëp pi kaalak epël mëak pëel mëä. “Epaarëkaan talëp wes nimëëmëak aim?” Maan pitök, “Parapas,” pël mëä. ²² Pël maan epël mëä. “Ën Yesu, yapin nent Kristo pël yemak epop tol ëëm?” Maan epël mëä. “Pi këra yetaprak möön wel wiip.” ²³ Pël maan pi kaalak epël mëä. “Omën epop utpet oröp nent ëa?” Maan ngön ë olëak epël mëä. “Këra yetaprak möön wel wiip.”

²⁴ Pël maan Pailat pi wiap yemowasem itaangkën pim ngönte kat nemowiin yeem ngön kaëp kësang yaan pi maan iit kol mangkën Yesu mëmpna saunet pim naë won pöt pet elmëepënëak pim moresiar i yairem epël mëä. “Omën wotpil epopë mëmpnaata saunet nemëen nasën, arimëen yes.” ²⁵ Maan pit këm top ëak epël mëä. “Pim mëmpnaata saunet tenre tenim ëaröaan wiaap.” ²⁶ Pël maan Parapas pëel elmëak Yesu pol koröp wapötringöök momöak këra yetaprak mööpënëak ngaaröa ngësë wes momëa.

Nga omnarö Yesuun ökre was elmëa

(Maak 15:16-20; Son 19:2-3)

²⁷ Yang ngarangkëpë nga naröak Yesu mësak së ngarangkëpë kaatak ulmëak maan nga omën pourö pim naë wa rongan ëa. ²⁸ Pël ëak pim ulpëenëp përe moolëak ngaaröa ulpëen köp möa namp momëa. ²⁹ Pël ëak wii këmpön ulte ket ë mowaëak kalaö naö mangkën mor yaapkëesi sungkör ëak taueëa. Pël ëen pim naë së ököök elmëak rar rë wesirak epël mëä. “Yowe, Yuta omnaröa omp aköp.” ³⁰ Pël mëak waasöp ngës menak sungkoraö wa ëp ëak kepönöök momöa. ³¹ Ngaaröak ököökre waswas pël elmëak ngaë ulpëenëp përeäak kaalak pimtëep më moulmëak këra yetaprak mööpënëak mësak sa.

Yesu këra yetaprak möa

(Maak 15:21-32; Luk 23:26-43; Son 19:17-27)

³² Pit kan yesem kamtaöök omën namp Sairini kakaanëp, pim yapinte Saimon, pöp

koirak Yesu këra yetapër wak sëpënëak këk maan wak sa. ³³ Pël ëak pit yang lup nenta yapinte Kolkota, tiarim ngöntak Kepön Kos pël yamëä pötak së oröa. ³⁴ Pël ëak pit wain iitaring kakam yaaut irikor ëak mangkën na pet ëak kaaö ëa. ³⁵ Pël ëen pit pi këra yetaprak möak pim ulpëenre poë koröpöt wak ngasamtak wiak talëpök öpën pöten itena. ³⁶ Pël ëak pörek wel aisëak piin ngarangk ëa. ³⁷ Pël ëak “Omën epop Yesu, Yuta omnaröa omën omp aköp,” ngön yaatak pimëen ngön pël ëa pöt këra wel- ingweri retëng ëak kepön löötak mö ulmëa. ³⁸ Pël ëak pit ngaare këkain omën naar, namp yaapkëel, namp katnëel mö ulmëa. ³⁹ Pël ëen omnarö sak waisak yeem piin sömre ëlakëer kepön keke elmëak ⁴⁰ epël mëä. “Ni, ‘Anutuu ngëengktupët tööl olëak kaalak akun nentepar nent ök remaap,’ pël ëauppe nimtë koröpö kaamök ë. Ni yaap Anutuu Ruup pöt këra yetaprakaan ent ëak ira.” ⁴¹ Pël yemaan kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö pit tapël ökre was elmëak epël mëä. ⁴² “Pi omën muntarö kaamök yaaupök pimtëen poprak yaë. Pi yaap Israel omnarö tiarim omën omp aköp pöt peene këra yetaprakaan ent ëak irap. Pël ëen tiar itenak piin kön wi kosang wasëpenaan. ⁴³ Pi Anutuun kön wi kosang yewasem, ‘Ne Anutuu Ruup’ pël yaaup. Pötaanök Anutuuk kent yaalmëa pöt ent ë moulmëepnep.” ⁴⁴ Pël yemaan ngaare këkain omën pöaarökta tapël utpet wesak mëä.

Yesu wel wia

(Maak 15:33-41; Luk 23:44-49; Son 19:28-30)

⁴⁵ Këtëp luptak 12 kilok pötak wëen yanget köö olëak wiaan së wiap kan 3 kilok oröa. ⁴⁶ Pël ëen 3 kilok këtëp tingk wesak yengmaan Yesu pi ngön ëak epël mëä. “Eli, eli, lama sapaktani?” Pöt tiarim ngöntak epël. “Nem Anutu, nem Anutu, ni tol ëenak sëp yenewasën?” ⁴⁷ Pël yemaan omën pörek taueëaurö pit pöten kat wiak epël mëä. “Kat wieë. Omën epop Eli- aan merëk yema.” ⁴⁸ Pël yemaan pitëkaan namp pöömpö së i kaö kelwer wak wain i som yaautak wariak këkalëp kautak wa tëak Yesu nëmpënëak mena. ⁴⁹ Pël yaëen

naröak epël mëëa. “Kora, Elia pi wais kaamök elmëëpën ma won pöten iteempa.”⁵⁰ Pël yemaan Yesu pi kaalak merëk kaö ëäk pim könöp wes mëäk wel wia.

⁵¹ Wel yawiin ngönën tup kaöetak poë koröp kësang ngeröök uteëaumpel oorekaan luptak keliak nempelnempel ëa. Pël yaëën yanger moup yamöön kël kësangöt luptak weling wera. ⁵² Pël yaëën omën yangatta këm nga ëën Anutuu omën ngaan wel wia narö selap weletakaan wal ëa. ⁵³ Pël ëën Yesu wet rëäk weletakaan wal ëënak pit omën yangat sëp wasak ka ngëëngk Yerusalem pöök së oröak wëën omën narö selap pitën itena.

⁵⁴ Nga omën wotöököpre omën piiring Yesu ngarangk wëa pörö yanger moup yamöön omnant oröa pötön itenak kas kësang pan ëäk epël mëëa. “Yaap, epop Anutuu Ruup.”

⁵⁵ Yesu yamöön öng Kalili yangerakaan pim ënëm yewaisem kaömpre omnant kaamök elmë ima pörö kamaarek wë iteneëa. ⁵⁶ Öng pël ëa pöröakaan narö eporö. Maria Matala kakaanëpre Maria muntap Semsre Yosep pöaarë ëlëpre, Sepeti pim ruaarë ëlëp piporö.

Yesu yang kel weera

(Maak 15:42-47; Luk 23:50-55; Son 19:38-42)

⁵⁷ Wiap kanök Arimatia kakaan omën uröm kësang wieëa namp yapinte Yosep pöp sa. Pi Yesuu ru namp. ⁵⁸ Puuk Pailatë naë së Yesuu sokuren ök mëëa. Pël maan Pailatök pim onnaröen sokur mampënëak ök mëëa. ⁵⁹ Pël ëën Yosep pi sokur wak poë koröp kölam ompyaö naöök kör koëak ⁶⁰ wak së pimtëën wesak kël öngöp ngolöp tëa naöök wiak kël kaö naö kur kaip tiak kanrak il wari ulmëak sa. ⁶¹ Pël ëën Maria Matala kakaanëpre Maria muntap piarip naë wel aisëäk ngarangk wëa.

Ngaarö yangaöök ngarangk wakaima

⁶² Kë yesa akun ngëëngktakëën omnant kön yaëën ëlpam walën ngëëngk akun pöt oröön kiri ar yaaö kaöaröere Parisi ngönën onnarö wa top ëäk Pailatë naë së epël mëëa. ⁶³ “Kaöap, kaar omnamp pim öp wë epël ëaö pöten ten kön yawi. ‘Ne wel wiak kët nentepar nent won yesën kaalak

wal ëëmaap.’ ⁶⁴ Pötaanök pim ruuröak së sokur kékain wak së ëlëëp wiak kaar ‘Wal ëa’ epanok ni maan nga onnarö pit yangaöök së ngarangk wëën kët nentepar nent won sëp. Pim ngaan kaar, ‘Ne Kristo,’ ëa pöt wiaan kaalak ‘Weletakaan wal ëëmaap,’ ëa epët rangk sëën kaö sëpan. Pötaanök yeniak.” ⁶⁵ Pël maan Pailatök epël mëëa. “Ar nga onnarö mësak së moulmëën këëkë ngarangk ëëp.” ⁶⁶ Pël maan pit ngaaröaring së këlöökë rangk kë il mowiak ngaarö ngarangk öpënëak moulmëa.

28

Yesu wal ëa

(Maak 16:1-10; Luk 24:1-12; Son 20:1-10)

¹ Kë yesa akunet pet irën Sante wangam kan ëlpam walëpënëak yaëën Maria Matala kakaanëpre Maria muntap piarip itaampënëak yangaöökë sa. ² Yesën moup kësangpel möön Aköpë ensel namp kutömweriaan irëäk këlö wa pëlëër wiak rangk wel aisëëa. ³ Pim möönre koröpö kent tangarötë ököp, ën ulpëënëp kölam panë tëaup. ⁴ Pël ëën ngarangk wëaurö pit itenak kas kësang ëäk reireë urak it köpköp tiak së ngentiak wieëa. ⁵ Pël ëën öngaar së oröön enselëpök epël mëëa. “Arip kas ëëngan. Ne ewat wë. Arip Yesu këra yetaprak möaupön itaampunëak waisan. ⁶ Pël ëanëp eprek won wiaap. Pim ngaan ök niia pöl ëäk wal ëa. Wais, ur koseten iteneë. ⁷ Pël ëäk së pim ruuröen epël ök maë. ‘Yesu pi weletakaan wal ëa. Pël ëäk wet rëäk Kalili yangerak së wëën ar ënëm së itaampunëët.’ Ngön kot pi tapët ök yeniak.” ⁸ Pël maan piarip teëntom yangaöökaan kaip tiak ërëpsawi kaö ë ruuröen ök mapënëak sa. ⁹ Yesën Yesu kan kourak koirak, “Yowe” mëëa. Pël ëën piarip pim naë së tok oriak ingesiarë moröak yaya mëëa. ¹⁰ Pël ëën Yesuuk piaripön epël mëëa. “Kas ëëngan. Arip së nem karuröen Kalili yangerak wais neen itaampnaan ök man.”

Yangaöök ngarangk wakaimauröa ngönte

¹¹ Öng pöaar yesën nga omën yangaöök ngarangk wakaimauröakaan narö kak së kiri ar yaaö kaöaröen omnant yangaöök oröön itena pötön ök mëëa. ¹² Pël ëën

pit ngarangkörö wa top ë ulmäak ngön ë kopëta wesak nga omnarö sum kësang menak ¹³ epël mëëa. “Ar omnaröen epël man. ‘Rö kan ten ka uraan pim ruurö wais sokur këkain wak ëlëëp wia.’ ¹⁴ Ngön pöt yang ngarangkëp kat wiak nga yaalniin pöt tenök wiap mowasën nga sëp wasëpnaat.” ¹⁵ Pël maan ngaarö pit mon pöt wak së pitëm mëëa pöl ëa. Pël ëën ngön kaar pöt Yutia yangerak kaö wesak om aim wë.

Yesu pim ruuröen ya ngön mëëa

(Maak 16:14-18; Luk 24:36-39; Son 20:19-20)

¹⁶ Ten ru 11 pörö Kalili yangerak së Yesuuk ngaan rosir naö pi koirënëak ök niia pöökël saut. ¹⁷ Së piin itenak narö yaya yemaan narö kön selap äaut. ¹⁸ Pël yaëën Yesu tenim naë wais epël yenia. “Kutömweriire yangerakë weëre kosang pout Anutuuk ne nen pet iraut. ¹⁹ Pötaanök ar yang ël epotë yesem omën ke nampre namp pourö nem ingre mor sëpnaan ngönën ök maim ön. Pël yeem Pepere Ruupre Ngëëngk Pulö tenim yapintak i momëën. ²⁰ Pël ëak nem ngön ök niiaöre rë niulö pël elnieim pöt rë moulön ënëm ëëp. Ne niamaan kat wieë. Ne kët ël epotë arring wëën akun kaöaö temanöm sëpën sa.”

Maak

Yesu pi wel wiak kutömweri sèen wè krismaki 35 pöta ök won sèen Maak puuk Yesuu ngön ompyaö epèt retèng äa. Maak yapin nent Son pöp Yerusalem kak wilèn wè Pitaare Pool kaamök elmëa. Pi Rom omnaröaan retèng äa. Rom omnarö pöt, weëre kosangötön kön wiin ompyaö yaurö yak pi Yesuu ya retèng weëre kosangring mëneimauta ngönte retèng äa.

Pöt epël wia.

Ngön ompyaut ngës rëaut 1:1-13

Yesuu Kalili yangerak ya mënaut 1:14-9:50

Kalili yangerakaan Yerusalemë saut 10:1-52

Yerusalem kak Yesuu naë oröaut 11:1-15:47

Yesu wal äaut 16:1-8

Yesuu ëö pet elmëaut 16:9-20

Son i yamëaupök ngönën ök maima

(*Matiu 3:1-12; Luk 3:1-18; Son 1:19-28*)

¹ Yesu Kristo Anutuu Ruup pim ngön ompyaut ngës rëak epël oröa. ² Aisaia Anutuu tektek ngön yaaupök epël retèng äa.

“Kat wi. Ne omën nem ngönte waup wes mëen wet rapnaat.

Puuk nim kanö ningësëpnaat.

³ Yang pultakaan omën nampök epël ya. ‘Aköpëen kanö wotpil weseë. Ngësak ompyaö panë weseë.’ ”

⁴ Aisaia pim retèng äa pöl Son i yamëa pöp yang pultak oröak ngön epël äa. “Arim utpetat sèp wasën ne ar i nimëëmaan. Pël ëen Anutuuk arim utpetat ent ë nuulapnaan.”

⁵ Pël maan Yutia yangrakaanre Yerusalem kakaan omën narö selap pim naë sè ngön kat wiak pitëm ketre saunat tekeri wesak ök maan Sonök Yotan imeri i momëa.

⁶ Son pöp pim ulpëen kosangëp pol kamel epötök ket äak mëak wëa. Pël äak pol koröpök yepat ket äaö naö urëea. Ën pim kaömp pöt ngëntre mop pëen neima.

⁷ Ngönte pöt epël ök maima. “Omën nem ënëm waisëpna pöp pim weëre kosangtak nemët il wasëpnaap. Ne utpet epopök pim ing korötepar wii nemowilnganëep. ⁸ Ne i yaaptaring yanimë. Puuk pöt Ngëengk Pulöök nimëepnaat.”

Sonök Yesu i momëa

(*Matiu 3:13-17; Luk 3:21-22*)

⁹ Akun pötak Yesu Nasaret kak Kalili yangerakaan sè oröön Sonök Yotanëk i momëa. ¹⁰ Pël ëen imeriaan yaaprem itaangkën kutömweri këm nga ëen Pulö ekëpë ök sak pim rangk irëa. ¹¹ Pël yaëen kutömweriaan ngön nent epël mëea. “Ni nem Ruup. Ne nimëen ya kë sak niin kent panë yaalni.”

Setenök Yesu morök elmëa

(*Matiu 4:1-11; Luk 4:1-13*)

¹² Pël yemaan Pulöök tapëtakëer yang omën wonrekë wes mëen sa. ¹³ Pörek sè akun 40 wëen Setenök morök elmëeima. Pi animauröa tekarak wëen enselöröak kaamök elmëeima.

Yesu pim yaat ngës rëa

(*Matiu 4:12-17; Luk 4:14-15*)

¹⁴ Son wii kaatak moulmëen wëen Yesu pi Kalili yangerak sè oröak Anutuu ngön ompyaut war wesak epël ök mëea. ¹⁵ “Akun temanöm yesën Anutuuk peene wa ngaök nimëepnaan yaë. Pötaanök lup kaip tiak ngön ompyaut wak taë weseë.”

Yesuuk ru kong nent pimëen koirä

(*Matiu 4:18-22; Luk 5:1-11*)

¹⁶ Yesu pi Kalili i kaö pöökë pouuk yesem itaangkën omp nanang naar, Saimonre nangap Entru, piarip i kaö pöök iir yoolaan itena. Piarip i kaö imënörö korak wes mëak mon wa pël eim wëa. ¹⁷ Pël ëen epël mëea. “Arip nem ënëm waiseë. Pël ëen nook arpim i kaö imënörö yewan pi tapël omnaröeta önëen niulëëmaan.” ¹⁸ Pël maan piarip tapëtakëer piarpim iiröt om wiak pim ënëm sa. ¹⁹ Pël ëen pi kot nent ëngkël yesem itaangkën omën nanang munt naar Sem-sre nangap Son, Sepeti pim ruaar, piarpim wangaökë rangk iiröt ompyaö yewasem wëen itena. ²⁰ Pël äak piaripön ngön maan piarpim pepap Sepeti pim ya omnaröaring wangaök wëen sèp mowesak Yesuu ënëm sa.

Yesuuk urmerap waö ë momëa

(*Luk 4:31-37*)

²¹ Pël äak pit Kapaneam kak sè oröak kët kë yesautak Yesu pi Yuta omnaröa ngönën tuptak sè ilëak ngës rëak ngönën ök mëea.

²² Pël yaëen omnarö pim ngöntaan yaan

panë sa. Pi pepapök öngpököt wa kotiak maan ngön kosangötë ngarangköröa ngön yaaut il mowesa. ²³ Pël yaëen akun tapëtak ngönën tup pöta kakaati omën urmerap pim lupmeri wëaö nampök Yesuun ngön ëak epël mëëa. ²⁴ “Elei, Yesu Nasaretaanëp. Ni ten tol elniim? Ni utpet niwasumëak waisan koröp. Ne niin ëwat wë. Ni Anutuu naëaan Omën Ngëëngkëp.” ²⁵ Pël maan Yesuuk urmer pöpön ngön kosang mëak epël mëëa. “Ni ngön angan. Omën pipop sëp mowesak oröak së.” ²⁶ Pël maan urmerap orööpënëak omnamp mök ë moolaan së ngentiak wiaan ngönëer oröak sa. ²⁷ Pël ëen omnarö yaan panë sak neneren epël mëëa. “Elei, epët oröpët? Ngön epët maim nent. Weëre kosangring maan urmeraröeta pim ngön ngaarëk yëo.” ²⁸ Pël ëen ngön pöt ulöl sak Kalili yanger pangk ëa.

*Yesuuk Pitaë lëlamöp ompyaö mowesa
(Matiu 8:14-15; Luk 4:38-39)*

²⁹ Akun pötak ngönën tuptakaan oröak Semsre Sonring Saimonre Entru piarpim kaatakë sa. ³⁰ Pël ëak Saimon pim öng lëlamöp yauman koröp es nga yeem wiaan teënt Yesuun ök mëëa. ³¹ Ök maan pim naë së moresi moröak wal ë moulmëen tapëtakëer koröp es nga pöt won sëen kaömp ar ë mena.

*Yesuuk omën selap ompyaö mowesa
(Matiu 8:16-17; Luk 4:40-41)*

³² Wiap kan pötak këtëp yeilaan omën kak pörek wëaurö pit omën yauman yaauröere urmerarö pitëm lupötë wëaurö pourö pim naë wak sa. ³³ Pël ëen kak pörekörö ka kanrak së rongan ëa. ³⁴ Pël ëen yauman ke nentere nent yaaurö ompyaö mowesak urmerarö selap waö ë momëa. Pël ëak urmerarö pim songönte ëwatörö yak tekeri wesak apanëak nga mëëa.

*Yesu pi Kalili yangerak ngönën ök maö sa
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Röök nginömööring ëlpam këëkë newalën wiaan wal ëak yang lup omën won nentak së Anutuun ök mëëa. ³⁶ Pël ëen Saimonre pim karurö piin ap wasö ënëm së ³⁷ koirak epël mëëa. “Omnarö niin ap yewas.” ³⁸ Pël maan epël mëëa. “Tiar

ka munt temanöm wia pötëeta ngönën ök maö sëpa. Ne ya pöt mëmpëak waisaup.” ³⁹ Pël mëak Kalili yangerak ka wieëa pötë së ngönën tupötë ngönën ök maöre urmerarö waö ë më pël ëeim wakaima.

*Yesu pi omën kësë ëa namp ompyaö mowesa
(Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16)*

⁴⁰ Omën kësë ëa namp pim naë së rar rë mowesirak epël mëëa. “Aköp, ni ompyaö newasumëak pöt yok pangk ompyaö newasumëet.” ⁴¹ Pël maan Yesu pi piin yaköm ëen mores el mëak pim rangk mowiak epël mëëa. “Pël elniimëak yeëerek ompyaö së.” ⁴² Pël maan tapëtakëer pim kësëat won sa. ⁴³ Pël ëen teënt wes yamëem pepanöm mëak epël ök mëëa. ⁴⁴ “Epël yaalni epta ngönte omnaröen ök manganok om el wesak së nim koröpö kiri ar yaaö nampön pet elmë. Pël ëak omnarö nim ompyaö san pöt ëwat sëpnaan Moses pim ngön kosangta wia pöl kiri ar ëëm.” ⁴⁵ Pël ëen Yesu pi ka kaöatë yoolök naaröön ëlëëp omën wonötë wëen omën nalaan nal wëaurö pim naë seima.

2

*Yesuuk omën kosat kël wa namp ompyaö mowesa
(Matiu 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹ Wë ënëmak akun nentak Yesu pi kaalak Kapaneam kak së oröak ka nentak së wëen ka reparö kat wiak ² pim ka wëa pötak së wa top ëak peö ëen ka kanëreta il wariak wëa. Pël ëen Yesuuk pitën ngönën ök yemaan ³ omën mor kong nent pöröak omën kosat kël wa namp urtak wiak wak së oröa. ⁴ Pël ëak pim naë mowiipënëak omën selap peö ëak wëen pomp ëak kaata ngaarëk is Yesu wëaurek ka möör wak omnamp urtaring wes mëen irëa. ⁵ Pël ëen Yesu pitëm kön wi kosang yewesauten itenak omën kosat kël wa pöpön epël ök mëëa. “Nem ruup, ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak.” ⁶ Pël yemaan ngön kosangötë ngarangk pörek wëa narö kat wiak epël kön wia. ⁷ “Elei, omën epop pi oröp ëënak epël ya? Pi, ‘Ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ pël yemaan Anutuu yapinte wa ngep yaalmë. Ya pöt Anutuu pimtëetep.” ⁸ Pël yaëen Yesu pitëm könötön

pim könöök itenak epël mëëa. “Arim lupötë tol ëënak kön ke pil yawi? ⁹ Nem omën kosat kël waupön, ‘Nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ ngön pël yemak pöt kengkënte. Pöt ar ngön pöta këet tekeri nasën ëën nem ngön pöt yaap ma kaar pël newasngan. Ën nem omnampön, ‘Wal ëak së,’ ngön pël yemak pöt könömët. Pöt nem ngön pöta këet tekeri sëën ngön pöt yaap ma kaar pël wasënëët. ¹⁰ Pötaanök ar ne kaar wonöp Omën Këep e yangerak wë weëre kosang wak saunatë kangut ent ë yemoolak pöten ëwat sënëak epël ök yemaan iteneë.” Pël mëak kosat kël wa pöpön epël mëëa. ¹¹ “Ne epël niamaan kat wi. Ni wal ëak korumönte wak nim kaatakë së.” ¹² Pël maan pi wal ëak tapëtakëer korumönte wak pit pouröa itöök kan sa. Pël ëën yaan sak Anutuun ping wesak epël ök mëëa. “Tiar omën ke epël nenten itnaangkën ëaut.”

*Yesuuk Liwai pimëën koira
(Matiu 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Yesu pi pël ëak kaalak i kaö ëöökël yesën omën selap pim ënëm sëën ngönën ök mëëa. ¹⁴ Pël ëak pörekaan së Liwai, Alpias pim ruup, pim mon yewaö kaatak wëën itenak epël ök mëëa. “Nem ënëm elnë.” Pël maan pi wal ëak pim ënëm sa.

¹⁵ Pël ëak Yesuun yas maan pim kaatak së wel aisëak kaömp yenën takis yewaöre utpet yaaö munt narö kësang piire pim ruuröaring kaömp ngawi na. Omën ke pilorö kësang pan pim ënëm sa pötaanök. ¹⁶ Pël ëën Parisi omën ngön kosangötë ngarangk naröak itaangkën pi omën utpet yauröere takis yewauröaring kaömp ngawi yenën pim ruuröen epël mëak pëël mëëa. “Arim rë yanuulaup, pi tol ëënak omën takis yewauröere utpet omnaröaring kaömp ngawi yen?” ¹⁷ Pël maan Yesu kat wiak kangiir epël mëëa. “Omën yau-man wonörö rota ngësë nasën. Yauman-ringörökëer rotaaröa ngësë sa yaë. Ne omën pitëmtën kön wiin wotpilörö pël yewas pörö lup kaip tiipnaan memëak newaisën. Won, omën pitëmtën kön wiin saun yaurö pël yewas pörö ngön ök maan lup kaip tiipënëak waisaup.”

*Kaömp ngës yoolëauta ngönte
(Matiu 9:14-17; Luk 5:33-39)*

¹⁸ Akun pötak Sonë ruuröere Parisi omnaröa ruurö kaömp ngës olëak wëa. Pël ëën omën narö Yesuu naë së epël mëak pëël mëëa, “Sonë ruuröere Parisi omnaröa ruurö kaömp ngës olëak wë. Ën nim ruurö tol ëënak pël naën yaë?” ¹⁹ Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Omën namp öng öpënëak yeem pim karuröaring wëën karuröak yaköm ëën kaömp ngës olëak öpën ma? Won. Pitring wëën kaömp ngës olëak naöpan. ²⁰ Ënëmak omën naröak pi wak kama ulmëën akun pötakökëer pim karurö yaköm ëën kaömp ngës olëak öpnaat. Pöl pit ne kama neöpna pötakökëer nem ruurö neen yaköm ëën kaömp ngës olëak öpnaat.

²¹ “Omën namp poë koröp ngölöpöökään kaö nent ilak ulpëën ngaanëpë keliaurek wiak korir namëëpan. Pël ëëpna pöt poë koröp ngölöp pötak ulpëën ngaanëp weruun ilak kaak sëpnaat. ²² Ën omën namp i kep pol koröpwerring ket ëa ngaan pötak wain i ngölöpët kolön yok pangk naëpan. Pël ëëpna pöt wain i pöt kep wetak pol koröp pöt sak il ngentiin iit orö sëpnaat. Pël ëën pol koröpwerta utpet ëëpnaat. Pötaanök wain i ngölöpët kep ngölöptak lë mëëpna pötak pangk ëëpnaat.” Yesuu pël mëëa pöta songönte epët. Mosesë ngön kosang ngaanötre pimtë ngön ngölöpöt pangk irikor naëpan pötenök mëëa.

*Akun kë yesauta ngönte
(Matiu 12:1-8; Luk 6:1-5)*

²³ Kë yesa akun ngëëngk nentak Yesure pim ruurö pit rais yaöökë lup yesem ruurö ulöp narö töa. ²⁴ Pël yaëën Parisi naröak piin epël mëëa. “Kë yesa akun ngëëngktak pitëm ya yamëngk pipotön pepanöm wia. Pit tol ëënak yaë?” ²⁵ Pël maan Yesuuk epël ök mëëa. “Tewitre pim omnaröa kaömp won wë këënëën ëa pöt ar sangk kelak kat nawiin yaurö ma? ²⁶ Apaiata pim kiri ar yaaö wotöök sak wëa akunetak Tewit pi Anutuu ngönën tup kaöeta kakaati së kaömp Anutuu ëöetak wieëa pöt kiri ar yauröakëer nëmpnaan omën pasurö nëmpanëak nga yaaut wak pimënt nak pim omnarö karut mangkën na. Pöt ar sangk kelak kat nawiin yaurö ma?” ²⁷ Pël mëak

epël mēea. “Anutu pi omnarō kaamök ēēpēnēak akun kē yesaut ket ēa. Pi akun kē yesaut kaamök ēēpēnēak omnarō ket naēn. ²⁸ Pōtaanōk Omēn Kēēp ne kē yesa akun ngēēngk pōta pepap. Nem kentōök akun eptak nem ruurōen omnant ēēpnaan memaat.”

3

Yesuuk omēn kēl wa namp ompyaō mowesa

(Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Akun nentak Yesu pi kaalak ngōnēn tupta kakaati ilēak itaangkēn omēn mores kēl wa namp wēa. ² Pēl ēēn omnarō pit Yesuuk akun ngēēngktak ompyaō wasēn pōt ngōn yaatak ulmēēpēnēak ngai yeem wēa. ³ Pēl ēēn puuk omēn mores kēl wa pōpōn epēl mēea. “Wal ēak wais itēkēēl tau.” ⁴ Pēl mēak omnarōen epēl pēēl mēea. “Kē yesa akun ngēēngktak omnarō ompyaō elmēēpen ma utpet elmēēpen? Omnarō ompyaō mowasēpen ma utpet mowasēpen?” Pēl maan pit nerek nemaan. ⁵ Pēl yaēēn pi pitēm lup kosang yaauten ya kēlangōn ēēn nga it nalnal elmē pet irak omēn pōpōn epēl mēea. “Nim mores el mē.” Maan mores el mēēn kosang sa. ⁶ Pēl ēēn Parisi omnarō ka tomök sē tapētakēēr Erotē omnarōaring pit tol ēak Yesu mēmpēn pōta ngōnte kopēta wesa.

Omnarō i kaōök wa rongan ēa

⁷ Yesu pi pim ruurō koirak i kaōök sē wēēn Kalili yangerakaan omēn selap pan pitēm ēnēm sa. Pōrō pēēn won, Yutia yangerakaanre ⁸ Yerusalem kakaan, Itumia yangerakaanre i Yotanē ēngk komuntakēlaanre Taaiaare Saiton ka pōōrarēaan omēn selap pan pim yaautōn kat wiak sē orōa. ⁹ Pēl ēēn omēn selap pōrō pi ngepre un elmēēpanēak pim ruurōen wang naō temanōm wes ulmēēpēnēak mēea. ¹⁰ Omēn selap pan ompyaō mowesa. Pōtaanōk omēn ēmpōlre yau-manōrō pi mēsēl elmēēpēnēak sē ngepre un elmēēpanēak wangaōōn mēea. ¹¹ Pēl ēēn omēn urmerarōaringōrōak Yesuun itenak pim ingrak rar rē wesirak ngōn ēak epēl mēea. “Ni Anutuu Ruup.” ¹² Pēl yemaan pit

pim songōnte tekeri wesak apanēak kosang wesak nga mēea.

Yesuuk pim ngōn yaaō omēn 12 pōrō wa ulmēa

(Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Wē akun nentak pimēt rosir naōök sē wē pim ru opēnēak kent kōn wiaurōen yas maan pim naē sē rongan ēa. ¹⁴ Pēl ēēn omēn 12 pōrō ru wesak piiring wē ngōnēn ök maōre ¹⁵ urmerarō waō ē momē pēl ēēpēnēak mēea. ¹⁶ Pim omēn 12 ēak wa ulmēa pōrō eporō. Saimonōn yapin ngolōpēt Pita mēea. ¹⁷ Pēl ēak Sems Sepeti pim ruupre nangap Son, piaripōn yapin ngolōpēt Poanesis mēea. Tiarim ngōntak tangre kaō pōta okaar pēl apenaat. ¹⁸ Ēn Entruure Pilip, Patolomiuure Mati, Tomasre Sems Alpiasē ruup, Tatiasre Saimon Selot pēl yamēea pōp pi ngaan Rom kamanēp sēp mowasēpēnēak aima omēn tok pōtakaanēp piire ¹⁹ ēn Yutas Keriot kakaanēp Yesuun kup mowiipnaap.

Yesure Pielsepulē ngōnte

(Matiu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yesu pi kaatak sē wēēn omēn kēsang pan kaalak wa top yaēēn pit ruurōa kaōmp nēmpna mopēt won ēa. ²¹ Pēl yaēēn pim ēlre nang kat wiak, “Kōn irikor yaalmē,” pēl mēak koirēpēnēak sa.

²² Pēl ēēn ngōn kosangōtē ngarangk Yerusalem kakaan sa pōrōak epēl mēea. “Urmerarōa kaōap, Pielsepul, pim lupmeri wēēn pōpē weēre kosangōök urmerarō waō ē yamē.” ²³ Yemaan wa top elmēak ngōn nokoliil nent epēl mēea, “Setenök tol ēak pimēt waō elmēēpēn?” ²⁴ Yang nerakē omnarō pitēm naē nga orōōn nener mēnak kom ēak pōt naōn ēēpnaat. ²⁵ Ēn ka kopēt nentak wēaurō tapēl nener mēnak kom ēēpna pōt repak sēēn ka kosaō wiaapnaat. ²⁶ Tapēl Setenök werak pimēt mōak waō elmeēpna pōt pangk kosang sak naēn ēēpnaat. Pi kō sēpnaat. ²⁷ Omēn nga namp wēēn munt nampök pim kaatak ilēak omnant naōpan. Wet rēak omēn nga pōp wii tē wiakōk pim omnant pout opnaat. Nga pōp Seten.

²⁸ Ne yaap niamaan kat wieē. Omēn utpet ke nentere nent ēak Anutuun utpet

wesak mapna pöt Anutuuk omën utpet pöt poutë kangut yok pangk kërë moolapnaat. ²⁹ Ën namp pi Ngëengk Pulöön utpet wesak tapël mapna pöp pim saun pöta kangit ent ë nemoolapan, om kosang wiaapnaat.” ³⁰ Ngön pipët, “Pim lupmeri urmerap wë,” mëëa pötaanök pil mëëa.

*Yesuu ëlre nangaröa ngönte
(Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21)*

³¹ Ngön pipot ök yamëem wëen pim ëlre nang ka tomök së wë orööpënëak kakaatiil ngön wes mëa. ³² Pël ëen Yesu pi omnaröa öngpök wëen epël ök mëëa. “Nim ëlre nang tomök wë niin ya.” ³³ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Nem ëlre nang talörö?” ³⁴ Pël mëak omën wirö wa taap elmëak wëa pöröen iteneë epël mëëa. “Nem ëlre nang pörö eporö. ³⁵ Omën Anutuu këm ngön ngaarëk yeö piporö nem ëlre nangarö pël yaë.”

4

*Omnant öpöt olëauta watepang ngönte
(Matiu 13:1-9; Luk 8:4-8)*

¹ Yesu pi kaalak i kaö eöök së këëkë wesak ngönën ök mëëa. Pël yaëen omën kësang pan pim naë wa rongan ëa. Pël ëen pi wangaöökë ngaarëk is wel aisëak wëen omnarö yangerak wëa. ² Pël ëaan watepang ngön nentere nent yamëem nent ngës réak epël mëëa. ³ “Niamaan kat wieë. Omën namp pim yaak së omnant öpöt olëa. ⁴ Pël ëen nant kamtaöök ngentiin intöröak oröak na. ⁵ Ën nant këlöökë rangk ngentia. Pël ëen yanget kënyangap wiaan yak teënt oröa. ⁶ Pël ëen këtëp ngaarëk apër maan öp pöt kotön saap wak umön réa. Pöt misënöt kotut pötaanök. ⁷ Ën nant nönötë öngpök olëa. Pël ëen nönöt oröak ngep ëen sësë ëak mos ëa. ⁸ Ën nantökëer yang kolaptak olëa. Pël ëen pötökëer aprak ulöl sak kë kësang pan uta. Kengk nemorëët 30, nemorëët 60, nemorëët 100 pël uta.” ⁹ Ngön pipët maö së epël mëak pet ira. “Katringëpök ngön epët kat wiip.”

*Yesu pi tol ëënak watepang ngönöt
mapënëak mëëa
(Matiu 13:10-17; Luk 8:9-10)*

¹⁰ Omnarö sa pet yairën pimënt wëen pim ru 12 pöröere omën munt piiring

wëaurö pim watepang mëëautë songönötön pëel mëëa. ¹¹ Pël ëen epël mëëa. “Anutu pimtök wa ngaöök nimëak wë ngön ëlëep pöta songönte arënökëer pet yaalni. Ën omën muntarö pit pöta songönte kat wiipanëak watepang ngön ök yak. ¹² Pit Anutuu naë rë olaan pitëm saunatë kangut kërë olapan itöök itaampënaatak këeten yok pangk itnaampan ma katëepök kat wiipnaatak songönten këëkë kön nawiipan.”

*Omnant öpöt olëauta watepang ngönta
songönte
(Matiu 13:18-23; Luk 8:11-15)*

¹³ Pël mëak epël mëëa. “Watepang niak pöta songönten ewat nasën ma? Pël yaëen tol ëak watepang ngön pout niaan ewat sën? ¹⁴ Omnampë öpöt olëa pöt ngönën öpöt olëa. ¹⁵ Öpöt kamtaöök ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiak wa lupmeri wiin Seten tapëtakëer wais wak sëpnaat. ¹⁶ Ën öpöt këlöökë rangk ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiak tapëtakëer kent kön wiak wak öpnaat. ¹⁷ Pël ëak lupötë misën il natëen. Pötaanök akun kot nent kön wi kosang wesak wëen pitëm Anutuu ngön ngaarëk yeö pötaan omnaröak këlangön kat mowiak utpet mowasën tapëtakëer wil këlok ëëpnaat. ¹⁸ Öpöt nönötë öngpök ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiipnaatak ¹⁹ wë koröpöökë omnantön kön selap ëere monere urömen kentre kaur ëere omën munt nantön war ë pël yaëen pötök ngep elmëen ngönën mos ëëpnaat. ²⁰ Ën öpöt kolaptak ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiak wak wëen pitëm wëwëatë kë ompyaut orööpnaat. Narö kë 30, narö kë 60, narö kë 100 pël orööpnaat.”

*Esuwesi ngönte
(Luk 8:16-18)*

²¹ “Talëpök esuwes mangiak wak së kapita öngpök mëere urta ikanöök wi pël ëëpën? Pël naëpan. Urta ngaarëk wesiren ëwa ëëpnaat. ²² Omën ëlëep wia pipot wi naöpanëët. Pipot tekeri sëpnaat. Ën ngep ëen wia pipot wiakaim wi naöpanëët. Ënëmak wëlël ëen omnarö itaampnaat. ²³ Katringëpök ngön epët kat wiip.” ²⁴ Pël mëak epël mëëa. “Ar nem ngönöt këëkë wesak kat wieë. Arök

omnant omnaröaan elmëenë pöt Anutuuk tapël kaip ti nimpnaat. Pël äak muntat kaö wesak nimpnaat. ²⁵ Namp Anutuuk ngön ompyaö nant mangkën taë wak öpna pöp muntat mampnaap. Ën namp mangkën taë wes wak naön ëëpna pöp kot weëa tapët Anutuuk kama wa ëp ëën elek öpnaap.”

Omnant öpöt olaan jaaröauta watepang ngönte

²⁶ Yesu pi ngön nent epël mëëa. “Anutuu wa ngaöök yanimë pöt epël. Omën namp pim yaak omnant öpöt olapnaat. ²⁷ Pël äak rö kan ka urööre këtëk wal äak wë pël yeem rëngap jaaröön pöta songönte köpël öpnaat. ²⁸ Yanger pimtök kaamök elmëen rëngap orööpnaat. Wet rëak rëngap orööpnaat. Pörekaan ëp wilëpnaat. Pörekaan këët utöpnaat. ²⁹ Pël äak köp sëën omnamp tööpnaat. Këët yatöa akunet temanöm yes.”

Këra lëlëp kotupë watepang ngönte (Matiu 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Yesuuk omnaröen ngön nent epël ök mëëa. “Anutuu wa ngaöök yanimë pöt tolëelte? Ne oröp nantë ök äak am? ³¹ Pipët këra lëlëp nampë ökö. Lëlëp pöp kot panëep, omën muntatë lëlëpöröak il yewas. ³² Pël yaëetak oröakökëer pöpök këra muntat il wesak wap wiak wëen intörö wais ngentiak kët kosöptak wëere ka ëp wi pël yaë.”

³³ Yesu pi watepang ngön nentere nent mëak ngönën ök maima. Pitëm ëwat sëpnaat ök maima. ³⁴ Nent war wesak nemaan, watepang pëen maima. Pimtë ruuröaring pëen wëakëer war wesak ök maima.

Kentöök Yesuu ngönte ngaarëk wa (Matiu 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Kët taptak wiap kanök pim ruuröen epël mëëa. “Tiar i kaö olëak ëngk komuntakël sëpa.” ³⁶ Pël maan omën kësang pörek wëen sëp mowesak teëntom piiring wangaöök ilëak yesën wang munt nant ënëm sa. ³⁷ Yesën kent kësang panë möak kaö maat wangaöök ilëak peö ëëpënëak ëa. ³⁸ Pël yaëen Yesu pimënt wangaöökë kasngaël ngan rerekta rangk ka uraan it moilak epël ök mëëa. “Rë yanuulaup, tiar kö sëpenëak yeëep ya ngës naën ma?” ³⁹ Pël maan wal äak kentöön nga mëak i kaöön

epël ök mëëa. “Ni leng äak wia.” Pël maan kentö leng ëën i kaö wiap sa. ⁴⁰ Pël ëën pitën epël mëëa. “Ar oröpëen kasiin sak yeë? Arim kön wi kosang yewesaut won ma?” ⁴¹ Pël maan pit yaan sak neneren epël mëëa. “Elei, omën epop tal namp apen? Puuk kentre i kaö maatön nga maan pim ngönte ngaarëk yeöp.”

5

Yesuuk omën nampökaan urmerarö waö ë mëa (Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Pit i kaö olëak ëngk komuntakël Kerasa yangerak së oröa. ² Pël äak wangaöökaan jaaröön omen urmerap pim lupmeri wëaö namp omën yangaöökaan së pi koira. ³ Omën pöp omën yangaöök wë nga yaëen ingre morötë wii yaapötökre seenötök të yemowiin pangk naën yaaup. ⁴ Omnaröak kët ël epotë ingre morötë wii yaapötök tëere seenötök të pël ëën wii yaapöt il olëak seenötta tapël il olëak wëen omnarö mor öpënëak yaëen pangk naën yaaup. ⁵ Pi rö kanre këtëk poutë omën yangaöökro rosiratë ka ureim wë ngön ë olëak aimeë pimtök pimtë koröpö kël möeimën utpet ëaup. ⁶ Omën pöpök kamaarek wë Yesuun itenak pöömpö së rar rë wesirak yaya yamëem ⁷ ngön äak epël mëëa. “Yesu ni Anutu Ngaarëk Panëepë Ruup. Ni ne tol elnëem? Ne Anutuu ëöetak niamaan. Ni këlangön nangkan.” ⁸ Yesuuk, “Urmerap ni, omnampökaan oröak se,” pël ök mëëa pötaanök. ⁹ Pël äak Yesuuk pim yapinten pël maan epël mëëa. “Nem yapinte Selap. Ten selap wë pötaanök.” ¹⁰ Pël mëak ke urak kimang epël mëëa. “Ten yang epër sëp wasënaataan waö elnëengan.” ¹¹ Pël ëën yang pörek tangitak pol narö kësang lupönöök wëa. ¹² Pël ëaan urmerarö pit Yesuun ke urak epël kimang mëëa. “Ni ten wes nimëen polöröa öngpök ilenaan sën.” ¹³ Pël maan Yesuuk kuure mak maan urmerarö pit omën pöpökaan oröak së polöröak ilëa. Pël ëën polörö pöömpö së parëaöök oröak së i kaöök ilëak i nak wel wia. Pol pörö selap 2000.

¹⁴ Pël ëën pol ngarangkörö kas së kaare yang pörekë omën wëauröen ök më pet ira. Pël ëën omnarö itampënëak sa. ¹⁵ Pël äak

omnarö pit pöten itaampänëak Yesuu naë sê oröak itaangkën omën urmerarö selap piikaan oröak sa pöp könö koirak poë koröp urak Yesuu naë wel aisëaan itenak kas ëa. ¹⁶ Pël yaëen itenauröak omën urmerarö wakaima pöpë ngönteere polöröa ngönte poutepar ök mëëa. ¹⁷ Pël ëën pit Yesu pitëm yanger sêp wesak sêpänëak ke urak mëëa.

¹⁸ Yesu wangaöök yeilaan omën urmeraröaring wakaima pöp piiring sêpänëak ke urak mëëa. ¹⁹ Pël yaëen Yesuuk ke mourak epël mëëa. “Nim kak sê nimoröaring wë Aköpë nim naë retëng kaö elniak sant yanivas pipta ngönte ök mam.” ²⁰ Maan omën pöp Tekapolis yangerak ka 10 pötë Yesuuk pim elmëa pöt pout ök maö sa. Pël ëën pit kat wiak yaan sa.

Yesuuk Sairasë koontupre öng namp ompyaö mowesa

(Matiu 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Pël ëäk Yesu pi wangaöök ilëak ëngk komuntakël sê oröak i pisöök ngentiak wëen omën kësang pim naë sê oröak wa top ëa. ²² Pël yaëen ngönën tupta ngarangk namp yapinte Sairas pi Yesuu naë sê pim ingrak tok oriak ²³ kosang wesak epël mëëa. “Nem koontup wel wiipänëak yaë. Pötaanök ni wais moresi mor wëen ompyaö sak öp.” ²⁴ Pël maan kat wiak yesën omën kësang pan pim ënëm yesem pi il mowari yesa.

²⁵ Pël yaëen pitëm tekarak öng namp öng yauman ëeim wëen krismaki 12 ëäk won saup wëa. ²⁶ Öng pöp rotaaröak ya mëngkën pangk naën om këlangön kat wieim wëa. Pël yeem pim sumat meneimën won sa. Pël ëën yaumante won nasën om ëeim wëa. ²⁷ Öng pöpök Yesuu yaauta ngönte kat wiak omnaröa tekarak wë Yesuu kasngaël sê pim ulpëänëpök mësël elmëa. ²⁸ Pöt, “Ne om pim ulpëänëpök mësël elmëëma pöt ompyaö sumaat,” pël wesakök ëa. ²⁹ Pël elmëen tapëtakëer won sëen kat men ëën pim koröpö taë sa. ³⁰ Pël ëën Yesu pim weëre kosangö won yesem yaan kat men ëäk omnaröa tekarak kaip tiak, “Talëpök nem ulpëänëpök mësël yaalnë,” mëäk pëel mëëa. ³¹ Maan ruuröak epël mëëa. “Om-narö selap wë naröak mök ë yanimëërek, ‘Talëpök neek mësël yaalnë?’ pël angan.” ³² Yemaan Yesu pi pöt talëpök yaalmë

pöt ëwat sêpänëak omnaröen it nalaan nal elmëa. ³³ Öngöp pi pöt pim koröpök retëng oröa pöten itenak kas kön wiak reireë urak Yesuu naë sê pim ingrak tok oriak pim songönte war wesak ök mëëa. ³⁴ Pël maan puuk epël mëëa. “Koontup aë, nimtë kön wi kosang yewesautak ompyaö yesën. Pötaanök ya kë sak sê ompyaö öm.”

³⁵ Öng pöpön pël yamëem wëen omën narö ngarangkëpë kaatakaan sê ngarangkëpön epël mëëa. “Nim koontup wel wiaarek këpök rë yanuulaup koirak waisngan.” ³⁶ Pël yemaan Yesu kat mowieë ngarangkëpön epël ök mëëa. “Kön selap ëënganëp om kön wi kosang newas.” ³⁷ Pël mëäk omën muntaröen nga mëäk Pitaare Semsre nangap Sonringörö pitëmënt sa. ³⁸ Sê ngönën tupta ngarangkëpë kaatak oröak omën selap pan pit ingre këlël aö ngön kaëp kaö aim wëen itena. ³⁹ Pël ëäk kakaati sê omnaröen epël mëëa. “Ar tol ëënak ingre ya ilak aö epël yeë? Koontup wel nawiin om ka ura.” ⁴⁰ Pël yemaan sömre ëlak yeëa. Pël ëën pit koö ë mëen yaaröön ëlre pepaaring pim ruurö pëen koontupë wieëa pörek ilëa. ⁴¹ Pël ëäk koontupë moresi moröak epël mëëa. “Talita kumi.” Pöt tiarim ngöntak, “Koontup, ni wal ëëmëäk yeniak,” pël apenaat. ⁴² Maan tapëtakëer koontup wal ëäk sak waisö ëa. Koont pöpë krismakiat 12 pël won saup. Pël ëën omnarö itenak yaan utpet sa. ⁴³ Pël yaëen omnaröen ök mepänëak kosang wesak nga mëäk koontup kaömp mangkën nëmpänëak mëëa.

6

Nasaret omnarö Yesu kasëng mena
(Matiu 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Yesu pi kaare yang pör sêp wesak pimtë ka songöntakël yesën pim ruurö ënëm sa. ² Sê wëen ngëëngk akunet temanöm sëen ngönën tuptak sê ngönën ök mëëa. Pël ëën omën selap kat wiak yaan sak epël mëëa. “Elei, omën epët tarëkaan orö morëa? Èwat kësang eppel talëpök rë moula? Pël ëäk pim retëng kaö yaaö pöt kaö panë maimal yaë. ³ Tiar piin ëwat wë. Pi ka ök yarëaupë ruup. Pim ëlëp Maria. Yokot

pim nangarö Semsre Yosep, Saimonre Yutas pörö. Ën koont pim nangaröeta tiaring wë.” Pël mëak piin kaaöre këëpöt elmëa. ⁴ Pël yaëen Yesuuk epël mëea. “Tektek ngön yaaö namp ka nantëeröak piin ping wesak yema. Pël yaautak pimtë kaare yangerak wëen piiring wëauröak kaö nasën wë wesak piin ping wesak nemaan ë yaë.” ⁵ Kak pörökörö pitëm piin kön wi kosang nemowasën äautaan ya retëng weëre kosangring nant kësang pitëm naë namëngkën ëa. Om yauman omën kopët nampnamp pim moresiar rangk mowiak ompyaö mowesa. ⁶ Pël ëak pitëm piin kön wi kosang nemowasën ëa pötaan yaan sa.

*Yesuuk pim ru 12 pörö ya nga wes mëa
(Matiu 10:5-15; Luk 9:1-6)*

Yesu pi ka muntatë ngönën ök maö seima. ⁷ Pël yeem pim ru 12 pöröen yas maan sëen urmerarö waö ë momëëpënëak weëre kosang menak ngës rëak kom ëak naar naar pël pël ëak wes momëa. ⁸ Pël ëak kan kourakë omnant wak sëpanëak nga mëak sungkörat pëen wak sëpënëak mëea. Kaömpre kërre monere pöt wak sëpanëak mëea. ⁹ Ing körötökëer mëak ulpëënaarta pouwaar mëëpanëak nga mëea. ¹⁰ Pël mëak epël ök mëea. “Kak nerek së oröak ka ilanë piptak pëen wë olëak oröak sën. ¹¹ Kak nerek së oröön ngöntre kar elniak arim ngönöt kat nawiin yaëen pöt kasëng menak ing porpor elmëak arim ingötëaan yangre ulölöt ka pöök kërë moolëak sëen pitëmtë songönöt kön wiipnaan.” ¹² Pël maan pit së lup kaip tiipënëak ngönën ök mëea. ¹³ Pël yeem urmerarö selap waö ë momëëre yauman yaaurö selap tapël i kolapöt wa momëak ompyaö mowasö pël ëa.

*Erotök maan Son mëna
(Matiu 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)*

¹⁴ Yesuu yaauta ngönte aö aö yesem yang omp ak Erot pim naë oröön kat wia. Omën naröak epël mëea. “Omën pipop Son i yamëaup pi wel wiak wal ëaup yak weëre kosangring ya retëng pipot yamëngk.” ¹⁵ Narëak Yesuun, “Elia,” pël mëea. Ën naröak, “Pi tektek ngön yaaö ngaan wakaimauröa ök namp.” ¹⁶ Pël yemaan Erot pi kat wiak epël mëea. “Won,

Son nem ngernger ilaup pi tapöpök weletakaan wal ëak wë.” ¹⁷⁻¹⁸ Erot pi wet rëak pim nanëp Pilipë öngöp, Erotias, wa ëp ëa. Pötaanök Sonök Erotön epël ök mëea. “Ni nim nanëpë öngöp wa ëp ëan pöt yok pangk naën.” Pël maan Erotök Sonë nga mëea pötaan pi wali wak wii tëa. ¹⁹ Erotias Sonë piin nga mëëautaan ya sangën kön wiak mëmpënëak kan ap wesak sëp wesa. ²⁰ Erot pi pöt Sonön kön wiin omën wot-pilre ompyaup pël weseë piin kasinkasin ëak mait elmëa. Pël yaëen yak Erotias pi namëngkën ëa. Pël yaëen Erot pi Sonë ngönöt kat wiak ëngk ma e wesak kön selap ëa. Pël yeemak kat wiipnaataanta kent ëa.

²¹ Wë ënëmak Erot pim wila akunet temanöm sëen pim ngarangköröere nga omën wotöököröere Kalili yangerakaan omën kaöarö wa top elmëak këëre kaömp mena. Pël yaëen Erotiasë Son mëmpna kanö oröa. ²² Pit wa top ëak wëen Erotias pim koontup pitëm ëöetak së tan yaura. Pël yaëen Erotre piiring wëaurö itenak kent kön wia. Pël ëak Erotök koontupön epël mëea. “Ni omën nenten kent ëen aan pöt nimpaat. ²³ Pël mëak Aköpë ëöetak kosang wesak epël mëea. “Omën pasutön aan pöt nimpaat. Ën nem yangereta kom ëak kaö ner nimpëak aan pöt pangk nimpaat.” ²⁴ Pël maan koontup së ëlëpön epël mëak pëel mëea. “Ne omën oröpötön mam?” Maan ëlëpök mëea. “Son i yamëaup pim kepönöön ma.” ²⁵ Pël maan koontup pi pöömpö omp aköpë naë së epël mëea. “Ni Son i yamëaup pim kepönö peene tapëtakëer söwarweri wiak nampëak kent yaë.” ²⁶ Pël maan omp aköp pi ya utpet kön wia. Pël ëaap kaöapre omën piiring wëauröa ëöetak ngön kosang wesak ök mëea pötaan kuure mak mëea. ²⁷ Pël ëak teënt nga omën namp Sonë kepönö wak waisëpënëak mëea. Pël ëen pi wii kaatak së Son ngernger ilak ²⁸ kepönö söwarweri wiak wak së koontup mangkën wak së pim ëlëp mena. ²⁹ Pël ëen Sonë ruurö kat wiak së sokur wak së yang kel weera.

*Yesuuk omën 5000 pörö kaömp mena
(Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Son 6:1-13)*

³⁰ Yesuu ngön yaaö omnarö ya nga ë im olëak kaalak sê pim naë wa top ëak pitëm ya mëmpöore ngönën ök maö imautë ngönöt ök mëëa. ³¹ Pël ë pet irën omën selap yesën yewaisën yaëën kë sëere kaömp në ëëpna mopö won yaëën ruuröen epël mëëa. “Tiarimënt omën wonrek sê kë sëpa.” ³² Pël mëak pitëmënt wangaöök ilëak yang omën wonrekël sa.

³³ Pël yaëën omën selap pitëmtok itenak ewat sak ka poutëaan i kaö pouuk kan pöömpö sê wet rëak oröa. ³⁴ Pël ëën Yesu pi wangaöökaan oröak omën selap pan wëën itenak sêpsëp pep wonöröa ök wakaima pötaan yaköm kön wiak ngës rëak ngönën ngönöt selap ök mëëa. ³⁵ Pël yaëën könöp wali yesën itenak ruuröak Yesuu naë sê epël mëëa. “Tiar yang omën wonrek wëën könöp wali yesrek ³⁶ ni omnarö wes mëën ka wia pötë sê kaömp sum ëak nëmp.” ³⁷ Maan Yesuuk epël mëëa. “Arök nant meneë.” Pël maan ruuröak mëëa. “Ten sê 200 kina pötak kaömp sum ëak wais mampunëak yaan ma?” ³⁸ Maan epël mëëa. “Arim naë kaömp tolël ëak wiaarek sê iteneë.” Maan pit sê itenak, “Kaömp mor nas, ën i kaö imën kopët naar pël ëak wia,” pël mëëa. ³⁹ Pël ëën omnaröen nönö mö mëak rek mëak wel aisapënëak mëëa. ⁴⁰ Pël maan pit rek nemor 100, nemor 50 pël pël ëak wel aisëa. ⁴¹ Pël ëën Yesu pi kaömp mor nas pötring i kaö imënaar wak kutömweriil iteneë Anutuun yowe mëak pelak omnarö kom ë mampënëak ruurö mena. Pël ëak i kaö imën pöarta tapël kom ë mampënëak mena. ⁴² Pël ëën pit pourö nak kep wesak ⁴³ kaut olaan wak kër 12 pötë waulön peö ëa. ⁴⁴ Omën kaömp na pörö selap pan, ompörö 5000.

*Yesu i kaöökë roro sa
(Matiu 14:22-23; Son 6:15-21)*

⁴⁵ Kaömp na pet irën tapëtakëër Yesuuk pim ruurö wes mëën wangaöök ilëak ëngk komuntak Pesaita kakël wet rëak yesën pimënt omnarö wes mëa. ⁴⁶ Pël ëën yesën pimënt Anutuun ök mapënëak rosiraöök isa. ⁴⁷ Pël ëën koö yoolaan wangaö i kaö luptak yesën pimënt wëa. ⁴⁸ Pël ëak pi itaangkën kentö sëpnaalaan yamöön pit wëë ngentiak poprak yaëën ëlpam walëpënëak

yaëën kaöökë roro sê pitëm naë oröak il mowasëpënëak ëa. ⁴⁹ Pël yaëën pit itenak kas kësang ëak, “Elei, waötöp ëngk yewais,” pël mëak merëk ëa. ⁵⁰ Pit pourö itenak kas kësang ëën pël ëa. Pël yaëën teënt epël mëëa. “Nemtök yewaiserek kas ëëngan.” ⁵¹ Pël mëak pitëm naë wangaöök ilaan kentö leng ëa. Pël ëën pit yaan sak ngön won sak wëa. ⁵² Pöt kaömp mena pöta songönte ëngk ma e wesa pötaan pitëm lupöt om il wariak wëa.

Yesu pi Kenesaret yangerak omnarö ompyaö mowesa

(Matiu 14:34-36)

⁵³ I kaö olëak Kenesaret yangerak sê oröak wangaö leng ë ulmëa. ⁵⁴ Pël ëën wangaöökaan yaaröön tapëtakëër omnarö Yesuun itenak ⁵⁵ kaatë pöömpö sê yaumanörö urötring wak Yesuu wëautëël kat wiak pötëël seima. ⁵⁶ Pël ëën ka kaöre kot Yesuu yesautë yauman omnarö wak sê ka tomök mowiin pim ulpëën kautak pëën mësël ëak ompyaö sëpënëak këk mëëa. Pël maan omën pël ëa pörö ompyaö sa.

7

*Yuta omnaröa ëaröa yaautë ngönte
(Matiu 15:1-9)*

¹ Parisi ngönën omën naröere ngön kosangötë ngarangk narö Yerusalem kakaan Yesuu naë sê wa rongan ëa. ² Pël yeem pim ruuröakaan narö kaömp nëmpënëak ngön kosangta wieëaul mor i nairën kewilring kaömp yenën itena. ³ Parisiire Yuta omën pourö kaömp nëmpënëak pöt pitëm ëaröa ngön kosangta wieëaul mor iirakök yenauro. ⁴ Pötaanök sum yaaurekaan pitëm kaatë sê oröak mor i nairën kaömp nanëmpan. Pöt pëën won kapre kelönre omnant pout iirak pitëm ëaröa ngön kosangta wieëaul yaauro. ⁵ Pötaanök Parisiire ngön kosangötë ngarangkörö pit Yesuun epël mëëa. “Nim ruurö pit tol ëënak tenim kaöaröa ngön kosangöt ilak pitëm moröt i nairën omnant wak yen?” ⁶ Maan epël mëëa, “Kaar omnarö aë. Tektek ngön yaaö omën Aisaia pim ngaanëër arimëën ngön ëa pöt kë yaarö. Pöt epël. ‘Omën eporö pitëm këmötök neen yaya yanëem

pitëm lupötök kääpöt yaalnëaurö.

⁷ Pitëm ngönöt nem ngön kääta urtak wiak nener rë yemoulaurö.

Pël yeem neen yaya yenëaan itaangkën mos ë yaë.

⁸ Ar Anutuu ngön kosangöt moolëak arimtë ngönöt kosang wesak wak wëaurö.”

⁹ Pël mëak epël mëëa. “Arim ëaröa ngön kosangöt ulöl wesak aö imeë Anutuu ngön kosangöt utpet wesak komun yauraurö. ¹⁰ Mosesök kosang wesak epël ëa. ‘Nim ëlre pepaarë ngön ngar wak ompyaö elmë.’ Ën nenteta epël. ‘Omën namp pim ëlëpön ma pepapön utpet wesak mapna pöp mën wel wiip.’ ¹¹ Mosesök pël yaatak ar ngön epël yaaurö. ‘Namp pim ëlre pepaar omën nenten ap yewasën omën pim pi- arip kaamök elmëëpna pöt pim naë wiaan pöten, “Ne omën epët Anutuun yaö ëaup,” yemaan’ ¹² arök pim ëlre pepaarë ikanöök wë kaamök elmëëpna pöt il yemowari- aurö. ¹³ Ar pël yeem arim ëaröa ngön kosangötë ënëm yeë pötak Anutuu ngönte ke ur yoolak. Pël yeem omën utpet munt nantta yaaurö.”

Yenautök omnaröa lupöt utpet newaspan (Matiu 15:10-20)

¹⁴ Yesu pi pël mëak kaalak omnaröen ngön maan sëën epël ök mëëa. “Ar pourö nem ngön ök niama epët kat wiak kön wi sokoleë. ¹⁵ Omën nëën yaatak yes pipotök lupmer utpet newasën yaë. Lupmeriaan yaarö pötök lupmer utpet yewas. ¹⁶ [Katringöpök ngön epët kat wiip.]”

¹⁷ Pël mëak omnarö wëën kaata kakaati yesën ruuröak watepang ngön pötaan pëël mëëa. ¹⁸ Pëël maan Yesuuk epël mëëa. “E, arta om köpël wëan ma? Omën nëën yaatak yes pipötök tol ëak lupmer utpet niwasëpën? ¹⁹ Pipot lupmeri nasën, yaatak sëën ya yaar pöten ar köpël ma?” Yesu pim ngön pöt, yenautök utpet naniwaspan pël mëëa. ²⁰ Pël mëak yal menak epël mëëa. “Lupmeriilaan omnant apër yaarö pötök utpet yaniwas. ²¹ Omën lupmeriaan yaarö pöt epot. Kön utpet, öngre omp nga yaaö, këkain, omën yamëngka, öngre omp wëwëet kom yaaö, ²² war, omën utpet panëët, morök, omën kewilringöt, keimön, omnaröen utpet wesak yaaut, iep inging,

irikor. ²³ Omën utpet pipotök omën lupmeriilaan apër oröak lupmer utpet yaniwas.”

Pinisia köpël öng namp Yesuun kön wi kosang wesa

(Matiu 15:21-28)

²⁴ Yesu kaare yang pör söp wesak Taia kak naë së oröak ka nenta kakaati ilëak omnarö pim wëaut kat wiipanëak ëlëëp wëaap tol ëak ëlëëp öpën? ²⁵ Tapëtakëër öng namp pim wëaut kat wia. Öng pöp pim koontup lupmeri urmerap wëaup yak Yesu naë së pim ingrak tok oria. ²⁶ Öng pöp pi maim Siria yangerak Pinisia yangerakaanëp. Pöpök pim koontupökaan urmerap waö ë mëëpënëak ke urak mëëa. ²⁷ Pël ëën Yesuuk epël mëëa. “Rungaarö kaömp nak kep ëëpënëak ëaut. Pötaanök rungaaröa kaömpöt wa ëp ëak kentörö nemangkën ë yaë pöl ni maimap kaamök naalniingan.” ²⁸ Pël maan öngöpök kangiiir epël mëëa. “Aköp yaap yaan. Pël ëaup kentörö rungaarö kaömp yenën ikanöök wë lupöt ti ngentiin na yaë pöl ni kaamök elnë.” ²⁹ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ni pil yaan nim koontupökaan waö ë yamëerek së.” ³⁰ Pël maan öngöp kaatak së itaangkën pim koontup urmerap piikaan oröak sëën ompyaö ka uraan itena.

Yesu pi omën ngön won katun namp ompyaö mowesa

³¹ Yesu pi Taia kakaan kaip tiak Saiton kak il wesak Kalili i kaöökë naë Tekapolis yangerak ka 10 ëak wieëa pörek së oröa. ³² Pël ëën omën ngön won katun namp pim naë mësak së mores rangk mowi- ipënëak ök mëëa. ³³ Pël ëën omën pöp omnaröa naëaan mop nentakël mësak së ulmëak pim mor wotö kat kanöök mowiak waasöp ngësak yangapöök wa momëak ³⁴ kutömweriil iteneë ëm mëak omnampön epël mëëa, “Epata.” Tiarim ngöntak, “Kat kan të.” ³⁵ Maan katëëp kan tëën yangapööta kaip tiin ngön yaap ëa. ³⁶ Pël yaëën Yesu pi pöta ngönte kaö wesak apanëak nga mëëa. Pi kosang wesak yemaan pit ke ur moolëak aö sëën kaö sa. ³⁷ Pit yaan panë sak epël mëëa. “Omnant pout ompyaö wes pet yair. Katunörö kat nga mowasööre ngön wonörö ngön nga mowasö pël yaë.”

8

*Yesuuk omën 4000 pörö kaömp mena
(Matiu 15:32-39)*

¹ Akun pötak omën kaö pan pim naë wa top äak wë këen wëen ruuröen ngön mäak epël mëäa. ² “Ne omën kësang eporöen yaköm kön yawi. Pit neering wë kaömp nanën wëen kët nentepar nent äak yes. ³ Pit këen wes mëen pöt kan kourak yesem utpet eëpnaat. Narö yang waliitëaan waisaurö.” ⁴ Pël maan ruuröak epël mëäa. “Pultak wëep kaömpöt tarëkaan koirak omën selap eporö mangkën pangk eëpën?” ⁵ Pël maan Yesuuk, “Arim naë kaömp tolël äak wia?” pël maan, “Kaömp 7,” pël mëäa. ⁶ Pël maan omnarö wel aisapën mäak kaömp 7 pöt wak Anutuun yowe mäak pelak ruurö mangkën omnarö mena. ⁷ Pël äak i kaö imën kopët naar wieëa pöaar tapël wak yowe mäak omnarö mampënëak mëäa. ⁸ Pël ëen omën pourö nak kep wesak kaut olaan wak kër 7 pötë waulön peö ëa. ⁹ Omën kaömp na pörö selap pan, 4000. Nëen wes mëen kaalak yesën ¹⁰ tapëtakëer ruuröaring wangaöök ilëak Talmanuta yangerak së oröa.

*Parisi omnaröak retëngtaan mëäa
(Matiu 16:1-4; Luk 12:54-56)*

¹¹ Pörek wëen Parisi omnarö Yesuu naë së oröak kutömweri retëng nent oröön itaampënëak morök elmëak këkre tö mäak piiring ngön nga ela. ¹² Pël ëen pi ya këlangönring ëm mäak epël mëäa. “Omën peene akun eptak wë eporö ar tol ëënak ya retëngët eëmëak yak? Ne yaap niamaan kat wieë. Ne utpet ke piloro arimëen ya retëng nent naalniingan.” ¹³ Pël mäak sëp wesak wangaöök ilëak ëngk komuntakël sa.

*Parisiire Erotë omnaröa yisötë ngönte
(Matiu 16:5-12)*

¹⁴ Yesem ruurö kaömpöt kat kol wiak sa. Pël ëen om kopët nent wangaöök wieëa. ¹⁵ Pël ean Yesuuk pitën pepanöm mäak epël mëäa. “Ar Parisiire Erotë omnaröa yisötön ngarangk këëkë ëën.” ¹⁶ Pël maan pitëmënt neneren epël mëäa. “Tiar kaömp peretöt wak newaisën ëautaan epël yenia.” ¹⁷ Pitëmënt pël yaan kat men äak epël mëäa. “Kaömp peretöt kat kol wiak waisan pöten tol ëen neneren yemak? Ar songönten ewat

nasën ma? Ar kön tektek nasën wë ma? ¹⁸ Ar iteneëak omnant këëkë itnaangkën ëëre katöt wëak ngönöt këëkë kat nawiin yeë ma? Nem omnant yeë pöten kat kolak wë ma? ¹⁹ Ne kaömp 5 pöt kom äak omën 5000 pörö mangkën nëen kaut om wiaan wak kër tol äak waulön peö ëa?” Pëel maan, “12,” mëäa. ²⁰ Ën kaömp 7 äak kom äak omën 4000 pörö mangkën nëen kaut om wiaan kër tol äak waulön peö ëa?” Pëel maan, “7,” mëäa. ²¹ Pël maan epël mëäa. “Pöten ar om kön tektek nasën wë ma?”

Yesuuk Pesaita kak omën it il tëa namp ompyaö mowesa

²² Yesure ruurö Pesaita kak së oröak wëen omën naröak omën it il tëa namp Yesuu naë wak së mësël elmëepënëak ke urak mëäa. ²³ Pël ëen omën it il tëaupë moresi wak kaöökë wilëngkëel së ulmäak itöörarë waasöp mongësak mores kepönöök mowiak pëel mëäa. “Omnantön ityaangkën ma?” ²⁴ Maan it il tëaupök it ngaulak epël mëäa, “Ne omnaröen itaangkën këraatë ökörö sak waisak yaë.” ²⁵ Pël maan Yesuuk pim mores itöörarë mowiin ompyaö sa. Ompyaö sak itöörarë nga ngëna. Pël äak omnant kamaarekre naë wieëa poutön këëkë pan itena. ²⁶ Pël ëen Yesuuk, “Ka epöök ilangan,” pël mäak pim kaatakë wes mëen sa.

*Pitaak Yesuu songönte war wes mëäa
(Matiu 16:13-20; Luk 9:18-21)*

²⁷ Yesu pi pim ruurö koirak Sisaria Pili-pai kakë naë ka kot wieëa pötëel sa. Kam-taöök yesem Yesuuk epël mäak pëel mëäa. “Omnarö neen talëp aim?” ²⁸ Pël maan epël mëäa. “Naröak niin, ‘Son i yamëaup,’ pël yaan naröak, ‘Elia,’ naröak ‘Tektek ngön yaaö namp wes,’ pël aim.” ²⁹ Pël maan epël mëäa. “Ën arimtok pöt neen talëp aim?” Pël maan Pitaak epël mëäa. “Ni Kristo, Anutuuk Yaö Niiaup.” ³⁰ Pël maan omnaröen pim songönte ök mapanëak nga mëäa.

*Yesuuk pimtë wel wiipna ngönte war wes mëäa
(Matiu 16:21-28; Luk 9:22-27)*

³¹ Akun pötak Yesuuk ngës rëak war wesak epël mëäa. “Omën Këep ne wë ënëmak këlangön kësang kat newiire ngarangkre kiri ar yaaö kaöaröere ngön

kosangöte ngarangkörö pit kaseng neme-nak nemëngkën wel wiak kët nentepar nent yangaöök wieë wal ëëmaap.”³² Ngön pöt war wesak ök mëëa. Pël ëën Pitaak pëëntak koirak së ngës reak nga mëëa.³³ Pël ëën kaip ti ruuröa ngësël iteneë Pitaan nga mëak epël mëëa. “Seten, ni sêp newesak së kan newariingan. Nim yaan pipët Anutuu ngönte won, omën ngönte.”

³⁴ Yesu pi omën selap pörek wëauröere pim ruurö wa top ë ulmëak epël ök mëëa. “Omën namp pi nem ënëm elnëëpënëak pöt pimtë könöökë kentöt këëpöt weseë, ‘Ne Yesu pimëën wel wiima pöt pangk ëëmaap,’ pël wesak pim këra yetapër waalak nem ënëm elnëëp.³⁵ Namp pim wëwëet keimön ëak öpna pöt pim wëwëet kö sêpnaat. Ën namp nemëënre nem ngön ompyautaan yak wëwëet këëpöt wasêpna pöt pim wëwëet orö morëëpnaat.³⁶ Ën namp yangerakë omnant pout kent ëak weim wëën pötök pim wëwë ompyaut utpet mowasën won sëën omën pötök tolëël kaamök elmëëpën? Pël naëpan.³⁷ Ma namp pim wëwë ompyaut kaalak öpënëak pöt öröpöt kangiir mampën?³⁸ Namp pi omën utpet ëak Anutuun kön wi kosang newasën yaaö eporöa tekrak wë nemëntre nem ngönëntaan kön wiin ëö ëëpna pöp pi Omën Këëp nook nem Pepapë ëwaö nem rangk wiaan nem ensel ngëëngkörö koirak wais oröak piin kaaö elmëëmaap.

9

¹ Ne yaap pan niamaan. E taua eporö arëkaan narö wel nawin wëën Anutuu wa ngaöök nimëëpna pöt weëre kosangring jaaröön itaampun sa.”

*Yesu pi möönre koröp maim wa
(Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36)*

² Kët 6 ëak won sëën Yesu pi Pitaare Semsre pim nangap Son pörö koirak rosir wali naöök së pitëmënt wakaima. Pël ëak pi pitëm ëöetak möönre koröp maim wa.³ Ulpëënëp kölam panë tëën ëwa elmëa. Pöt yang omnaröa naënganëël ëa.⁴ Pël ëën pit itaangkën Eliaare Moses piarip oröak Yesuring ngönaak yeem wëa.⁵ Pël yaëën Pita pi köpël yak Yesuun köntak epël mëëa. “Kaöap, ten eprek wëën ompyaö

yaë. Pötaan ka kot nentepar nent ëak ök renaan, nent nimëën, nent Mosesëën, nent Eliaëën ëak.”⁶ Ruurö pit yaan sak reireë yaurem Pita pi köntak pël mëëa.⁷ Pël yaëën tapët pöt uröam kölam ëwa nempel irë kaka elmëën Anutuuk uröamta öngpökaan epël mëëa. “Epop nem Ruup. Ar pim ngönte kat wiin.”⁸ Pël maan pit it nalaan nal ëak itena pöt Yesu pimënt wëa.

⁹ Pit rosiraöökaan yeirëem Yesuuk pitën pepanöm epël mëëa. “Arim omën it köpëlöt ityaangk pöten omnaröen peene ök man-gan. Ënëmak Omën Këëp ne weletakaan wal ëënak omnaröen ök man.”¹⁰ Maan ruurö pit ngön pöt yak wesak wë pitëmënt neneren epël mëëa. “Weletakaan wal ëëpna pöt tol nent?”¹¹ Pël mëak Yesuun epël mëak pëël mëëa. “Elia wet reak waisêpnaap ngön kosangöte ngarangkörö pit tol ëënak pël aim?”¹² Pëël maan epël ök mëëa. “Yaap, Elia pi wet reak oröak Anutuu Yaö Neeaup nemëën omnant kopëta wasêpënëak äut. Pötaanök ‘Omën Këëpön utpet wesak mëak këlangön kat mowiipnaat,’ ngönëntak pël retëng ëa pöta songönte tol nent?¹³ Eliaan pöt epël ök yeniak. Pi yok oröak wëën om-naröak pitëm kentöök utpet mowasêpënëak ngönëntak ëa pöl elmëaup.”

*Yesuuk yokot nampökaan urmerap waö ë
momëa
(Matiu 17:14-21; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Pit rosiraöökaan ru muntaröa naë së itaangkën omën selap pitëm naë oröak wëën ngön kosangöte ngarangk narö pitring ngön nga yaalem wëa.¹⁵ Pël yaëën omën pörö Yesuun itenak yaan sak tapëtakëër së koirak yoöre ërëp mëëa.¹⁶ Pël ëën pi epël mëak pëël mëëa. “Ar tol ëënak ngön nga yaal?”¹⁷ Maan omën pöröakaan nampök oröak epël mëëa. “Rë yanuulaup, urmer ngön won sa nampök nem yokotup utpet yemowasënak wak yewais.¹⁸ Yokot epop urmerapök kët ël epotë mök ë moolaan ngentiak këmtakaan kepop jaaröem këët nampnamp mënak ingre mor kosang sak wiaakë yaë. Pël yaëën nim ruuröa naë wak wais waö ëëpënëak ök maan pit ök ëën pangk naën yaë.”¹⁹ Maan Yesuuk epël ök mëëa. “O omën kön wi kosang yewesaut wonörö, aë. Ar

neen kön wi kosang nenewasën yeem kön wiin akun tolëel arring wë arim könömöt weim öm? Yokotup nem naë wak waiseë.”
²⁰ Pël maan yokotup wak yesën urmerap Yesuun itenak tapëtakëer yokotup mök ë yangerak moolaan rikrik yaurem wieë kepop yangësa. ²¹ Pël yaëen Yesuuk pepapön epël mëak pëel mëëa. “Epët akun taltak orö morëa?” Maan pepapök epël ök mëëa. “Kotuukëer. ²² Urmer epop yokotup utpet wasëpënëak esuwesiire imeri wa yemoolëaup. Ni pöta weëre kosang wiaan pöt tenipön yaköm kön niwiak kaamök elni.” ²³ Maan Yesuuk epël mëëa. “Weëre kosangtaan yaan. Pötaan niamaan kat wi. Namp pi kön wi kosang yewesautaring öpna pöp omnant pout yok pangk ëëpnaap.”
²⁴ Pël maan tapëtakëer rungaapë pepapök ngön ë olëak epël mëëa. “Ne kot nent kön wi kosang yaniwas. Nimtok nem kön wi kosang yewesaut wiapre kor epët kosang newas.” ²⁵ Pël yemaan Yesuuk omën selap pim naë së yaaröön urmerapön nga mëak epël mëëa. “Ngön won katun epop, ngön kosang yeniak. Ni oröak kama së kaalak waisngan.” ²⁶ Pël maan urmerap ngön kaëpëer oröak sëpënëak yokotup wa moolaan ngentiak wel ök wiak wieëa. Pël ëaan omnarö itenak, “Wel wia,” pël mëëa.
²⁷ Pël yemaan Yesuuk yokotup moresi moröak wal ë tau moulmëa. ²⁸ Pël ëak kaata kakaati yeilaan pim ruurö pëëntak së epël mëak pëel mëëa. “Ten tol ëak waö elmëënëak poprak ëan?” ²⁹ Maan epël ök mëëa. “Urmer ke pipëlörö omën nentak won, kimang ngöntak waö ë momëët.”

Yesuuk pim wel wiipna ngönte ök maan akun nentepar ëa

(Matiu 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ Pit yang pör sëp wesak Kalili yangerak së oröak sa. Pöt omnarö piin kat wiipanëak ëlëep sa. ³¹ Yesem ruuröen epël mëak rë moula. “Omnaröak Omën Këep ne ngaaröa moresi neulëen pit nemëngkën ket nentepar nent won sëen kaalak weletakaan wal ëëmaap.” ³² Pël maan pit ngön pöt kat wiak ëngk ma e ëen pëel mapënëak ëak kas ëen sëp wesa.

Wotöök wëauta ngönte

(Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Pël ëen yesem Kapaneam kak së oröa. Pël ëak kakaati së ruuröen pëel mëëa. “Ar kamtaöök oröpmorëenök neneren mëëaurö?” ³⁴ Pël maan pit om ngön won sak wëa. Pöt pit kamtaöök yesem, “Talëpök wotöök wë,” pël mëak neneren maö seima pötaanök. ³⁵ Pël ëen wel aisëak ruurö wa top elmëak epël ök mëëa. “Namp pi wotöök öpënëak pöt muntaröa kasngaël wë inëen elmëep.” ³⁶ Pël mëak runga kot namp wak pitëm tekarak tau moulmëak moresök kaamök elmëë epël mëëa. ³⁷ “Omën nemëen yak runga kot ke epëlëp sant elmëëpna pipop ne sant elnëëpnaap. Neen sant elnëëpa pöpök nemënt won, nem wes nemëaupönta sant elmëëpnaap.”

Utpetatëen këkre tö yaauta ngönte

(Luk 9:49-50; Matiü 18:6-9; Luk 17:1-2)

³⁸ Sonök Yesuun epël mëëa. “Rë yanuu-laup, ten itaangkën omën namp nim yapintak urmerarö waö ë yamëen itenaut. Pël ëaupök omën pöp tiarim ënëm naën yaë. Pötaanök tenök pël ëëpanëak kan mowariaut.” ³⁹ Maan Yesuuk epël mëëa. “Kan mowariingan. Namp nem yapintak retëng ke pipëlöt yaaupök tol ëak kengkën sak neen utpet wesak apën? ⁴⁰ Tiarim yaat komun naurön ëëpnaapök tiarim karip kaamök yaalniaup pël sak öpnaap. ⁴¹ Ne yaap niamaan. Nampök ar Kristoë omnarö pël wesak i pëente nimpna pöt kangit won naëpan.

⁴² “Namp pi kot ke epëlöröakaan namp neen kön wi kosang yewesaupön këk maan pim kön wi kosang yewesaut sëp wasëpënëak yaëen pöt pël ëëpanëen naröak wet rëak kël kësangö pim mesetak öngö moutak i kaöök moolaan i nak wel wiipna pöt pangk ëëpnaat. Pöt omën pöpök maan kot ke epëlöröa namp pim kön wi kosang yewesaut sëp wasën pöt kangiiir utpet kaö panëët pim naë orööpnaat. ⁴³ Pël ëak nim moresök utpet nent koirën pöt il olam. Mor kopëtasring wëwë kosangtak ömë pöt ompyaö. Pouwesiarring wëen Anutuuk parëaöök es kosangwesi niolaan pangk naën ëëpnaat. ⁴⁴ [Parëaöökë ngëëpörö wel nawiipanëerö. Esuwesta nariinwes.] ⁴⁵ Ma nim ingesök utpet nent koirën pöt il olam. Ing kopëtasring wëwë kosangtak ömë pöt

ompyaö. Pouwesiarring wëen Anutuuk es parëaöök niolaan pangk naën ëëpnaat. ⁴⁶ [Parëaöökë ngëëpörö wel nawiipanëërö. Esuwesta nariinwes.] ⁴⁷ Ën omën nim itöök itaampëetak weru nuulaan utpet ëëmëak yeem pöt it pö ur olam. It kopët naööring Anutuu wa ngaöök yanimë pötak ömë pöt ompyaö. Pourarring wëen Anutuuk es parëaöök wa niolaan pangk naën ëëpnaat. ⁴⁸ Parëaöökë ngëëpörö wel nawiipanëërö. Esuwesta nariinwes. ⁴⁹ Tomunat yenautë yoola pöl esuwesök omën pouröa rangk olapnaat. ⁵⁰ Tomun pöt ompyaut. Pël äautak pim misëngö won sak wiaan tol äak kaalak misëng wasën pangk ëëpën? Ar tomuneta ök sak wë neneraan mayaap ëeim ön.”

10

Öng wes yamëauta ngönte (Matiu 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Yesu pi pörekaan Yutia yangerere Yotan ëngk komuntakël së oröa. Pël äak pörek wëen omën selap pan kaalak pim naë së oröa. Pël ëën pim yaaö pöl kaalak ngönën ök mëak rë moula.

² Pël yaëën Parisi naröak së morök elmëak pëël mëëa. “Omën namp pim öngöp wes mëën pangk ëëpën ma?” ³ Maan Yesuuk epël mëëa. “Moses pi pöta ngönte tolëël niia?” ⁴ Pël maan pit epël mëëa. “Namp wes mëëpënëak pöt pep kosangwer menak wes mëëpnaat. Moses pi pötaan kuure mak niiaut.” ⁵ Maan Yesuuk epël mëëa. “Moses pi arimtë lup kosang yaautaan yak ngön kosang pipët retëng ë nina. ⁶ Pël äaap songöntak Anutuuk omën ket ëëpënëak öngre omp pouwaar ket ë ulmëa. ⁷ Pël äa pötaanök omp namp pim ëlre pepaar sëp wesak öngöpë naë rë olaan ⁸ piarip möönre koröp kopët naö pël sak wë. Ngönte pël wia pötaanök piarip pouwaar won, kopëtap pël sak wë. ⁹ Anutuuk erën ë ulmëa pötaanök omnaröak pangk kom naëngan.”

¹⁰ Pël mëak kakaati së wë ruuröak Yesuun taptën pëël maan ¹¹ songönte epël ök mëëa. “Omp namp pim öngöp wes mëak muntap öpna pöp pi öngre omp wëwëet kom äak saun koirëpnaap. ¹² Ën öng namp pim ompöp sëp

wesak muntap koirëpnaap pi tapël öngre omp wëwëet kom äak saun koirëpnaap.”

Yesu pi rungaarö welaköt elmëa (Matiu 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Omnarö pitëm rungaarö Yesuuk pim mores pitëm rangk mowiak welaköt elmëëpënëak wak yesën pim ruuröak pitën nga mëëa. ¹⁴ Pël yaëën pi itenak kön wiin utpet sëen ya këlangön kön wiak epël mëëa. “Nga mangan. Wes mëën naë waisëp. Ke pilorö Anutuuk wa ngaöök momëëpënëak yaö yema pötaanök. ¹⁵ Ne yaap niamaan. Namp pi runga kot eporöa Anutuun kön wi kosang yewesa pöl naën ëëpna pöt Anutuu wa ngaöök yamëautak yok pangk neilaan ëëpnaat.” ¹⁶ Pël mëak pit moröëë pim mores pitëm rangk mowiak welaköt elmëa.

Omën omnant kësang wieëaupë ngönte (Matiu 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Yesu pi pörek sëp wesak sëpënëak yaëën omën namp pöömpö së pim naë oröak ingrak tok oriak epël mëak pëël mëëa. “Tenim rë yanuula ompyaup, ne tol äak wëwë kosangta yaö sum?” ¹⁸ Maan Yesuuk epël mëëa? “Tol ëënak neen, “Ompyaup,” pël yenëaan? Anutu kopëtapökëer ompyaup. ¹⁹ Ni ngön kosangöt epël kat yawiaup. Ni omën mëngkanok. Öngre omp wëwëet kom ëënganok. Ni këkain ëënganok. Ni omën muntaröen kaar manganok. Ni muntarö morök elmëak pitëm omnant wa ëp ëënganok. Ni nim ëlre pepaarë ngön ngar öm.” ²⁰ Pël maan omnamp pi mëëa. “Rë yanuulaup, pipot pout nem kotuukaan ë waiseimaut.” ²¹ Pël maan Yesu pi pöpön iteneë piin kent ëën epël ök mëëa. “Kopët nent wia pöt ëëm. Ni së nim omnant menak sumat wak omën omnant wonörö këëpöt wes man. Pël ëën kutömweri omnant kosangöt orö nirëëpnaan. Pël äak wais nem ënëm elnë.” ²² Pël maan omnamp pi urömere kaar es kësang wieëaup yak këëpöt sak ya utpetaring sa.

²³ Yesën Yesu kaip ti ruuröen iteneë epël ök mëëa. “Omën monere uröm kaö wieëaurö Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapënëak pomp ë yaë.” ²⁴ Pël maan ruurö pit ngön pöt kat wiak yaan sak yaëën kaalak rangk epël mëëa. “Nem ruurö, Anutuu wa ngaöök yanimë pötak yeila

pöt omën könöm panëet. ²⁵ Pol kamel namp yok pangk wap poë koröp korir yamë pöökë kanöök ilapna pöt kengkën. Ën omën monere uröm kësang wieëauröak Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapna pöt könöm panëet.” ²⁶ Pël maan ruurö pit kat wiak yaan panë sak epël mëea. “Omën ke pilörö Anutuu wa ngaöök yamëautak neilaan eëpna pöt omën tolëëlöpök wëwë kosangtak öpën?” ²⁷ Maan ruuröen it kos eë epël mëea. “Omnaröak pangk naëngan. Pël eëneëtak Anutu ke nentere nent yaaupök omën ke pilötë kanöt koirëpnaataan poprak naëpan.” ²⁸ Pita pi ngön pöt kat wiak Yesuun epël mëea. “Kat wi. Ten omnant pout sëp wesak nim ënëm elniaut.” ²⁹ Maan Yesuuk epël mëea. “Ne yaap niamaan. Namp pi kaare yang, sasre nan, ëlre pep, koröngre ru, ëmre ya pöt nemëenre nem ngön ompyautaan yak sëp wasëpna pöp ³⁰ pi omën kangut kësang pan öpnaap. E yangerak wë kaare yang, sasre nan, ëlre pep, koröngre ru, ëmre ya omën pipot kööre tokë rangk orö morëëpnaat. Pël ëak wë ënëmak akun kaöaöök wëwë kosangët öpnaap. ³¹ Pël ëak pöt wetëeröakaan selap ënëm rapnaat. Ën ënëmaröakaan selap wetë rapnaat.”

Yesuuk pim wel wiipna ngönte ök maan akun nentepar nent ëa

(Matiu 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Pël mëak kan yesem Yesuuk wet rëak Yerusalemë kanöököl yesën sa. Pël yeem pöl ko wesak yesën pit yaan sa. Pël ëak ënëm imaurekaan kas kön wial sa. Pël yaëen pim ru 12 pöröen pëlëer wa top elmëak omnant pim naë orööpnaatön war wesak epël ök mëea. ³³ “Kat wieë. Tiar peene Yerusalem kakë yewais. Pörek sëen Omën Këep ne omnaröak kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröa naë neulëen pit ngön yaatak ne wel wiimëak neak ngönën köpëlöröa naë wes nemëen ³⁴ pitök ökre was neak waasöp ngës nenak pës nemöak këra yetaprak nemöön wel wiak akun nentepar nent won sëen kaalak wal eëmaap.”

Semsre Son piarpim kaö sak öpënëak kimang mëeauta ngönte

(Matiu 20:20-28)

³⁵ Sepetii ruaar, Semsre Son, piarip Yesuu naë së epël mëea. “Rë yanuulaup, tenip omën nenten kimang niaan nimpëak kent kön yawi.” ³⁶ Maan, “Tol elniimëak yak?” mëak pël mëea. ³⁷ Pël maan piarip epël mëea. “Ni kat wiin wë ënëmak nim weëre kosang ierre kasiröök tenip nim kopirarë, namp yaapkëel namp katnëel, wel aisëeë ngarangk öpenaat.” ³⁸ Pël maan Yesuuk epël mëea. “Arpim yenëak pöta songönte arip köpël wë. Ne kelöntak i kakam yaaut yen pöl këlangön kësang kat wiimaap. Pöt arip pangk eëneëwaar ma? Ën omnaröak i yanimë pöl këlangön kësang kat newiipnaap. Pöt arip pangk eëneëwaar ma?” ³⁹ Maan epël mëea. “Yok pangk pël eënaawaar.” Maan Yesuuk epël mëea. “Nem i kakam numa pöt arip yaap nënëëwaar. Ën i nemëepna pöt yaap pël eëneëwaar. ⁴⁰ Pël eëneëtak nem kopirarë yaapkëelaan katnëel wel aisapnaata ngönte nook naëngan. Pël eëpënëak yaö mëeauröakëer wel aisapnaat.” ⁴¹ Pël yaëen ru munt 10 pörö kat wiak Semsre Son piaripön kön wiin utpet ëa. ⁴² Pël yaëen Yesuuk wa top elmëak epël ök mëea. “Yang nantë omp akörö pitëm omnarö nga ëak ngarangk yaalmë. Pël yeem pitëm ikanöök ngarangk narö moulmëen pitta tapël omnarö ngarangk yaalmë. ⁴³ Arim naë pël orööpan. Arëkaan namp kaö sak öpënëak pöt ar pouröa inëen elniip. ⁴⁴ Ën arëkaan namp arim wotöök sëpënëak pöt pi kot panë sak ar pouröa inëen panë elniip. ⁴⁵ Pi nem yeë epël eëp. Omën Këep ne arök inëen elnëenëak neiraan. Nemtok inëen yaat mënak omën pouröa kangiir nem wëwëet këepöt wes nimpëak irëaup.”

Yesuuk Yeriko kak omën namp it nga mowesa

(Matiu 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Yesure ruurö kak së oröak ka pö il wesak yesën pitëm ënëm omën kësang sa. Pël yaëen omën il tëa omnant won namp kan eöök wel aisëak wëa, yapinte Patimias Timiasë ruup, ⁴⁷ puuk, “Yesu Nasaret kakaanëp yes,” yemaan kat wiak ngës rëak ngön ë olëak epël mëea. “Yesu

Tewitë äap, ni neen yaköm kön newi.”⁴⁸ Pël yemaan omnarök leng äepën mäak nga yemaan pi kat nemowiin ke urak kaalak ngön äak epël mëä. “Ni Tewitë äapök neen yaköm kön newi.”⁴⁹ Ngön yemaan Yesu kat wiak kamtaök leng äak taueë epël mëä. “Maan waisëp.” Pël maan omnarök it il täaupön epël mëä. “Ngön yeniaarek kosang sak wal äak wais.”⁵⁰ Pël maan pi ngön pöt kat wiak tapetakëer pim kelte er olëak wal äak Yesuu naë sa.⁵¹ Së oröön epël mëak pëel mëä. “Tol elniimëak yaan?” Maan it il täaupök epël mëä. “Aköp, ni aan ne it nga sum.”⁵² Maan Yesuuk epël ök mëä. “Nimtë kön wi kosang yewe-sautak ompyaö yesënrek së.” Pël yemaan tapetakëer itöörar nga sëen Yesuu ënëm sa.

11

Yesu pi pol tongkiipök Yerusalem kak së oröa
(*Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Son 12:12-19*)

¹ Pörekaan yesem Yerusalem kak temanöm wesak Olip rosiraök Petepasiire Petani ka pöteparë së oröak Yesuuk ru naar wes mäak² epël mëä. “Arip ka ëngköök së oröak tapetakëer itaangkën pol tongki ru namp omnaröa wel naisaanëp wii ngan ë ulmëen öpna pipop wilak mësak waisën.³ Yawilën omën nampök aripön, ‘Oröp ëënëak yeë?’ pël yeniaan pöt epël man. ‘Aköpök epopön ya. Teënt kaalak wes mëen waisëpnaat.’”⁴ Pël maan ruaar piarip së pol tongki ruup ka kanrak temanöm wii të ulmëen wëen koirak wila.⁵ Yawilën omën pörek wëaurök itenak epël mëä “Äë, arip tol ëënëak yawil?”⁶ Pël yemaan Yesuu ngön mëä pöt ök maan kat wia.⁷ Pël ëen Yesuu naë mësak së pitëm ulpëenörö përeak rangk wiin Yesu wel aisëa.⁸ Pël ëen omën selap pitëm ulpëenöt përeak kamtaök mourö yesën narök ya lupöök së kewisat ilak këemre kewis elmë sa.⁹ Pël äak omën selap, narö wetëere narö ënëm, pël yeem ngön äak epël maö sa.

“Yowe.

Aköpë këm ngöntak yewais epopön yaya mepa.

¹⁰ Tiarim äap Tewit pim wa ngaök mëa pöta ököt orööpënëak yaë.

Pötaan ërëpsawi ëëpa.

Anutu ngaarëk wëaup, yowe.”

¹¹ Pël elmë Yerusalem kak së oröak Yesu pi ngönën tup kaöeta kakaati së ilëak omnant itenak ewat sak yanget wiap yoolaan pim ru 12 pörö koirak Petani kakë sa.

Yesuuk kemmentën nga maan umön rëa
(*Matiu 21:18-19*)

¹² Ëlpamök Petani kakaan wal äak yesem Yesu këen elmëa.¹³ Pël ëen kamaarekaan itaangkën kem nement ëp wileëa. Pël ëen uta wesak naë së ap wesa. Ulöp yauta akunet temanöm nasën yak ëpöt pëen wëa.¹⁴ Pël ëen itenak epël mëä. “Niikaan ulöpörö utön omnarö kaalak nanën panë ëëpnaat.” Pël yemaan ngön pöt pim ruurö kat wia.

Yesuuk ngönën tup kaöeten muumöngk mëä
(*Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Son 2:13-22*)

¹⁵ Pël äak Yerusalem kak së oröak Yesu pi ngönën tup kaöeta kakaati së itaangkën omnarö omnant ngawi yeem wëen itenak pit waö ë momëak omën mon ngawingawi yauröa urötere omën int ekörö menak sum yewauröa uröt kaip ti moolëa.¹⁶ Pël elmëak ngönën tup kaöetak omën ke pilöt wak sëpanëak nga mëä.¹⁷ Pël elmëak epël mëä. “Ngönën pepeweri Anutuuk epël äa. ‘Nem tup pipten yang ël epotë omnaröa kimang yenëa kaat pël apnaat.’ Ar pipël yaëen këkain yauröa kaata ök yes.”¹⁸ Pël yaëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit itenak, “Tol äak mëngkën won sëpën?” pël mëak neneren mëä. Pël äak, “Omën pourö pim ngönëntaan yaan sak yaurö,” pël mëak kas ëen sëp wesa.¹⁹ Pël äak wiap kan Yesure ruurö pit ka kësangö sëp wesak sa.

Kemmenti umön rëauta songönte ök mëä
(*Matiu 21:20-22*)

²⁰ Ëlpamök kemmenti wëa pörek kaalak së itaangkën këra pöment umön rëak wëa, misënötëaan ëpötë pout.²¹ Pël ëen Pita itenak ngön mëä pöt kön wiak epël mëä. “Aköp itan. Këra kem nim umön rapënëak mëan pöment umön rëak wëep.”²² Pël maan Yesuuk epël mëä. “Ar Anutuun kön wi kosang weseim ön.²³ Ne yaap niamaan.

Nampök tomön epöön, 'Tiak i kaöökël sê orö,' pël yamëem kön selap äak yok pangk pël ëëpën ma won pël kön nawiin pim ök mëëa pöt kè orööpnaat pël kön wi kosang wasëpna pöt kè orööpnaat. ²⁴ Pötaanök ök niamaan. Ar omën nentaan kön wiak Anutuun kimang manë pöt, 'Yok wa,' pël weseë kön kosang yawiin orö nirëëpnaat. ²⁵ Kimang manëak omën nampë saunat arim naë wiaan pöt won wes moolan. Pël yaëën arim Pep kutömweri wë pöpök arimot tapël ent ë nuulapnaat. ²⁶ [Ën ar omnaröa saunat won wes nemoolan ëënë pöt Pep kutömweri wë pöpök arimot nemoolaan ëëpnaat.]

Yesure wotöökörö neneren morök elmëa (Matiu 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Yesure ruurö pit kaalak Yerusalem kak sê oröak Yesu ngönën tup kaöeta kakaati sê wëën kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö pit pim naë sê oröak ²⁸ epël mëak pëël mëëa. "Nim eprek ë yaën pipot talëpë këm ngöntak ëeimën? Talëpök pël ëëm niia?" ²⁹ Maan Yesuuk kaalak epël mëëa. "Ne ngön kopët nent pëël niamaan. Ar këët ök neaan pöt ne talëpë këmatak omnant yeëan pöt niamaan. ³⁰ Sonë i mëëima pöt talëpök maan eima? Anutuuk ma pimtök kön wiak eima? Aan kat wiim." ³¹ Pël maan pitëmënt neneren epël mëëa. "Tiar tol mapen? 'Anutuuk,' pël mapenaatep pi epël niepan. 'Tol ëënak Sonë ngönten kön wi kosang newasën yeë?' ³² Ën, 'Son pimtök,' pël mapenaatak pöteta omën pourö Sonön tektek ngön yaaö omën këëp pël yamëëa pötaan kas ëa." ³³ Pël mëak Yesuun kangiiir epël mëëa. "Ten köpël," maan Yesuuk epël mëëa. "Nookta ne talëpë këmatak yeëan pöt ök neniangan."

12

Wain ya ngarangk utpetaröa watepang ngönte

(Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Yesu pi watepang ngönöt apënëak ngës rëak nent epël mëëa. "Omën namp wain ya newer ngëntak ëm ök rëak wain ulöpörö wamp olapna yang öngöpö tëak ngarangk ëëpna ka wali nent ök rëa. Pël äak ya omnarö ngarangk moulmëak pimënt yang

wali nerek sê wakaima. ² Pël äak wë kè yaaröa akunet temanöm sëën inëën ru namp ulöp narö öpënëak ngarangk moulmëauröa naë wes mëën sê oröön ³ tang möak waö elmëën elek kaalak sa. ⁴ Sëën ya pepapök kaalak inëën ru muntap wes mëën sëën kepönöök möak utpet mowesa. ⁵ Pël ëën pi kaalak muntap wes mëën sê oröön mëna. Pël ëën kaalak muntarö wes mëën sê oröön ngarangköröak nga elmëak narö tang möak narö mëna. ⁶ Pël ëën pimtë ru ulööpök kopëtap pimënting wëaup pim ngönte ngaarëk öpnaat wesak wes mëa. ⁷ Pël ëën ngarangkörö piin itenak pitëmënt neneren epël mëëa. 'Omën epöp pim pepapë mor kolut pout öpnaap. Pötaanök mëmpa. Pël ëën yaat tiarimëën sëpnaan.' ⁸ Pël mëak mënak pim sokur ya lupöökaan wilëngkëël moolëa." ⁹ Pël mëak Yesuuk epël mëëa. "Yaaweri pepapök ngarangkörö tol elmëëpën? Pi oröak ngarangk pörö mënak pim ya lupöök ngarangk ompyaö narö moulmëëpnaat. ¹⁰ Ngönën pepeweri ngön epël wia pöt sangk kelak kat nawiin yaaurö ma?

'Wap omën ka ök yarëauröa wël ë moolëaut Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.

¹¹ Anutu pimtök pël yaalmëën itaangkën ompyaö panë yaë."

¹² Yesu pi pël maan wotöökörö pit watepang ngön pöt kat wiak pi pitëmëën ko wesak ya pël wesak wali öpënëak kön wia. Pël äautak omnaröen kas ëën sëp wesak sa.

Yesuun takis yemengkautaan morök elmëa

(Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Yuta omën wotöököröak Parisi-ire Erotë omën narö Yesuun morök elmëëpënëak wes mëa. ¹⁴ Pël ëën pit Yesu naë sê oröak epël mëëa. "Rë yanuulaup, ten nim songönte ëwat wë. Ni ngön kaar naën, yaap panëët yaaup. Ni isaare irëa pouröen omnant mööngkraar kangk naalmëën yaaup, omën ompyaut pëën Anutuuk ök niaut omën pourö yaap wesak rë yanuulaup. Pötaanök ni aan kat wiin. Sisa takis monat yemangk pöt pangk yeë ma won? ¹⁵ Sisa pöp takis mampen ma Anutu pimënt mampen?" Pël yemaan Yesu pi pitëm morök yaalmëa pöten itenak epël

mëea. “Ar tol ëënak morök yaalnë? Mon kël nent neneë.” ¹⁶ Pël maan nent mangkën pëël mëea. “Könre yapin epot talëpëët?” Maan pit epël mëea. “Sisaëët.” ¹⁷ Pël maan puuk epël mëea. “Sisaën yaö ëa pipot Sisa mampun. Ën Anutuun yaö ëa pipot Anutu mampun.” Pël maan pit yaan sa.

*Weletakaan wal yaauta ngönte
(Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40)*

¹⁸ Pit yesën Satusi ngönën omën narö Yesuu naë sa. Pit weletakaan wal yaaö pöt won wia pël yaaurö. Pit së oröak epël mëak pëël mëea. ¹⁹ “Rë yanuulaup, Moses pi tiarimëën ngön kosang nent epël retëng ëaap. ‘Omën namp öng wak ru won wë wel wiin pöt pim nangapök kaalak öng pöp wak wë rungaap oröön pöt pim nanëpë yaö sëpnaat.’ ²⁰ Pël ëën omën nanang narö 7 ëak wakaima. Pël ëaurö nanëp öng namp wak ru won wë wel wia. ²¹ Pël ëën nang pim rakëp öng tapöp wak ru won wë wel wia. Pël ëën ënëmak nang 3 pöpök öng tapöp wak ru won tapël wë wel wia. ²² Pël ëaap omën 7 eporö pit öng kopët tapöp wak ru won wë wel wiin ënëmak pitëm öng kapirëpta tapël wel wia. ²³ Pötaanök omën 7 piporö öng kopët tapöp wauröp wë wal ëëpna akunaöök talëpë öng sëpën?” ²⁴ Pël maan Yesuuk pitën epël mëea. “Ar ngönënre Anutuu weëre kosangöön ëngk ma e weseë irikor ngön yak. ²⁵ Weletakaan wal ëënë akunaöök ar omnarö öngre omp naëngan. Kutöm enselöröa ök tek önëëro. ²⁶ Ën weletakaan wal yaauta ngön pöt, Moses pi këra kotumentëk es wëlëng yokotön itenak sëën Anutuu ngön ök mëea pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? Ngön pöt epët. ‘Ne, Apramre Aisakre Yakop pitëm Anutu.’ ²⁷ Anutu pi wel wiauröaap won, öp wëauröa Anutu. Ar irikor ngön yak.”

*Yesuun ngön kosang kaöeten pëël mëea
(Matiu 22:34-40; Luk 10:25-28)*

²⁸ Pit Yesuring neneren ngön kaip tik-tik maim wëën ngön kosangötë ngarangk namp naë së kat wiin Yesu pi këëkë wesak kaip ti yemaan kat wiak epël mëak pëël mëea. “Ngön kosang taltak kaöet?” ²⁹ Maan Yesuuk epël mëea. “Ngön kosang kaöet epël wia. ‘Israel omnarö, ar kat wieë. Anutu

tiarim Aköp, pi kopëtap Omp Ak Këëp. ³⁰ Pötaan nim lupmerre könöpre kön yawiautere wëëre kosang pipot nem Omp Ak, Anutuun muumöngk wasën wiaap.’ ³¹ Pöta kar nent epël wia. ‘Nimtëën lup sant yaën tapël nim karipön elmëëm.’ Ngön kosang piptepar kaöetepar, muntat il yewas.” ³² Pël maan ngön kosangötë ngarangkëpök epël ök mëea. “Rë yanuulaup, ni ngönte aan kat wiin kë panë yes. Anutu pi yaap Omp Ak kë kopëtap. Pim ök namp naön. ³³ Pël ëak piin lupre kön yawiaare weëre kosangöt muumöngk pëël elmëëre ën nimtëën yaën tapël nim karipëën lup sant elmëëmëët pip-tak Anutuun kiri ke nentere nent ar yaaö pöt il yewas.” ³⁴ Pël maan Yesu kat wiin om-namp kön tektekring yemaan kat wiak epël mëea. “Ni Anutuu wa ngaöök nimëëpna pöta temanöm yesën.” Pël maan akun pötak omnarö Yesuun pëël mapnaaten kas ëën sëp wesa.

*Yesu pimtök Kristoon pëël mëea
(Matiu 22:41-46; Luk 20:41-44)*

³⁵ Yesu pi ngönën tup kaöetak ngönën ök yamëem epël mëak pëël mëea. “Ngön kosangötë ngarangkörö pit tol ëënak Kristo pi Tewitë ëap pël aim? ³⁶ Ngëëngk Pulöök Tewitën maan epël ëa. ‘Anutu puuk nem Aköpön epël yema. ‘Ni wais nem yaapkëetak öm. Pël ëaan nimëën kööre tok yaaö piporö nook nim weëre kosangöökë karök moulmëëmaat.’” ³⁷ Tewit pimtök piin, ‘Nem Aköp,’ pël mëeaupök tol ëënak Tewitë ëap pël yaë?” Pël yemaan omën ngönën tup kaöetak wëaurö kat wiin misëng pan ëa.

Yesuuk ngön kosangötë ngarangköröaan pepanöm mëea

(Matiu 23:1-36; Luk 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Yesu pi ngön ök maö yesem yal menak epël mëea. “Ar ngön kosangötë ngarangköröa utpetatön ngarangk këëkë ëën. Pit ulpëën waliit mëak wa topöök omnarö koirak ërëpsawi ngön mapnaaten kent yaaurö. ³⁹ Pël ëak ngönën tupötëëre këëre imën akunatë itëkëël omën kaöaröa urötë wel aisapnaaten kent yaaurö. ⁴⁰ Pit pël yeem öng kapiröröa omnant pout pitëmëën weimeë morök elmëak omnarök

pitèn kön wiin isëpënëak Anutuun kimang wali yamëëaurö. Omën ke pilörö pit kangüir akunetak könöm kësangöt koirëpnaat.”

*Öng kapir omnant wonöpë ngönte
(Luk 21:1-4)*

⁴¹ Yesu pi ngönën tupta kakaati mon yawia urta ngësngësöök wel aisëë itenaan omnarö mon yawia. Pël yaëen omën mon kësang wieëa selap së mon kësangöt wia. ⁴² Pël yaëen öng kapir omnant won namp pi mon kot köp möa nentepar wia. ⁴³ Pël yaëen Yesuuk pim ruuröen ngön meäk epël ök mëëa. “Öng kapir omnant won epopë mon yawi eptak omën muntaröaat il yewas. ⁴⁴ Omën monaringörö pit ëlöt wiaan kopëtetepar yawi. Ën öng kapir epop pi omnant wonöpök pim wieëaut wiak won pan wesak wë.”

13

Yesu pi ngönën tup kaöet utpet sëpnaata ngönte ök mëëa

(Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yesu ngönën tuptakaan oröak yesën pim ru nampök epël ök mëëa. “Elei, ru yanuulaup itan. Ngönën tup epët kël kosangötök taë panë wesak ök rëaap. Ompyaö pan.” ² Maan Yesuuk epël mëëa. “Peene itaangkën kësangpel ök rëaan itenak yaan pippel epël wi naöpan. Ënëmak ngaaröak wais tup epët tööl olaan kël naö naöökë rangk wi naöpan, utpet panë sëpnaat.”

*Këlangön akunet orööpnaata ngönte
(Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19)*

³ Ngönën tup pöt nal komuntakël wiaan Yesu Olip tomök së wëen Pitaare Sems, Sonre Entru pit së Yesuun pëentak epël meäk pëel mëëa. ⁴ “Omën nim yaan pöt akun taltak orööpën? Akun pöt temanön yesën oröpöt oröön ten itenak ewat sën?” ⁵ Pël maan Yesuuk ngës rëak epël mëëa. “Ar omnaröak lupöt wa irikor elniipanëen këëkë ngarangk ëën. ⁶ Naröak wais nem yapintakël, ‘Ne Kristo,’ pël niak omën selap pitëm lup wa irikor elmëëpnaat. ⁷ Ar nga yapinte kat wiak kas ëëngan. Akun kaöaö ngolöp yaëen omën pipot wet rëak orööpnaat. ⁸ Omën kur nementëkaanöröak

kur nementekël nga ëëpnaat. Ën yang omp ak nampë omnaröak munt nampë omnaröaan nga ëëpnaat. Pël yaëen mouppötta tapël we naöökël së möak naöökël pël ëëpnaat. Pël yaëen kaömp ngöntök kësangpel orööpnaat. Pipot öng nampë ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat yawi pöta ök ëëpnaat.

⁹ “Ar omnaröen ngarangk këëkë ëën. Pit ar kaöaröa naë niulëen pitök maan ngönën tupötë pës nimööpnaat pötaanök. Ar nem ruurö pël weseë pitök ar yang ngarangkre omën omp ak naröa naë ngön yaatak niulëëpnaat. Pël ëën pitëm ëöetak nem ngönte tekeri wesak manëët. ¹⁰ Akun pöt teënt pet nairpan. Wet rëak ngön ompyaut yang ël epotë pangk ë pet irëpënëak ëaut. ¹¹ Pötaanök ngön yaatak yanuulëen ngön tol nant man pël ëak kön selap ëënganok. Akun pötak Anutuuk arim lupötë anëët ök niapna pipot an. Pël ëën anë pöt arim ngönöt pël naëpan, Ngëëngk Pulöökë ngönöt pël ëëpnaat. ¹² Omën naar nanëpök nangapëen kup mowiin mëmpnaat. Pepapökta ruupëen kup mowiin mëmpnaat. Ën koröngre ruuröak ëlre pepaarëen kup mowiin mëmpnaat. ¹³ Ar nem ru sak wë pötaan omën pourö ya sangën ëën kööre tok elniipnaat. Pël ëëpnaatak omën weë sak wëak wel wiipnaarö Anutuuk kama öpnaat.”

Omën utpet panëët omnant utpet yewesaut ngönte

(Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ “Ënëmak omën utpet panëët omnant utpet yewesaut wiaapanëak nga ëaurek wiaan itaampunëët.” (Ar ngön epët sangk kelënëerö pöten këëkë kön wiaan.) “Pël yaëen Yutia yangerak wëaurö kas rosiraöökël sën. ¹⁵ Pël yeem ka tomök öpnaapök kaata kakaati së omnant öpan. ¹⁶ Ën yaak öpnaapta kak së ulpëenre omnant öpan. ¹⁷ Elei, akun pötak ru kepringre ru kapa yemaurö tol ëëpën? ¹⁸ Ar omën kas yaaö pipot kopi akunetak orööpanëen Anutuun kimang man. Akun pötak ar yok pangk kas nasëngan pötaanök. ¹⁹ Akun pötak këlangön kaö panë kat wiinëët. Ke pil nent Anutuu kutömre yang ket ëaurekaan yewaisem e wë eptak naaröön

ëaut. Ënëmeta naaröön ëëpnaat. ²⁰ Aköp pi akun pöt mënt wasëpënëak kön wia. Pi pël naën ëa talte omën pourö kö sën. Omën yaö wesauröaan akun pipët mënt wasëpnaat. ²¹⁻²² Akun pötak kaar omën selap oröak naröak pitëmtën, ‘Ne Kristo,’ pël yaan naröak, ‘Ne tektek ngön yaaö omnamp,’ pël niaapnaat. Pit omnarö morök elniin pitëm ënëm ëënëak retëng weëre kosangringöt ëëpnaat. Yaap, pit omën Anutuu yaö wesauröeta morök elniak pël ëëpnaat. Pötaanök nampök, ‘Kristo e oröak wë,’ pël yeniaan nampök, ‘Kristo ëngkrek oröak wë,’ pël yeniaan pöt kat mowiingan. ²³ Ne omën pöt naaröön wiaan ök yeniak. Pötaanök ënëmak yaaröön ëngk ma e wasnganok.”

Omën Këëpë orööpnaata ngönte
(*Matiu 24:29-31; Luk 21:25-28*)

²⁴ “Akun pötak omnarö këlangön kat wi pet yairën këtëp röök ulöpnaat. Pël ëën ngoonöpta ngaap yesën ²⁵ ariat kutömweriaan tiak yengentiin kutömweri omën weëre kosangringöt këlok sëpnaat. ²⁶ Pël yaëën Omën Këëp ne weëre kosangre iere kasir nemotring kutöm kepilötë yaaröön itaampnaat. ²⁷ Pël ëën nem enselörö wes mëën së nem omën yaö wesaurö yang we naöökkaan naöök, oorekaan öngkrek, kutömre yang kauteparëëlaan wa top elmëepnen ëa.”

Këra wasmentë ngönte
(*Matiu 24:32-35; Luk 21:29-33*)

²⁸ “Ar këra wasmentë yaë pöten kön wieë. Këra pöment ëp këre sak wil yewatën itenak kopi akunet temanöm yes pël yewas. ²⁹ Pöta ök omën yeniak epot yaaröön itenak pöt, ‘Pim waisëpna akunet temanöm sëën waisëpënëak yaë,’ pël wasënëët. ³⁰ Ne yaap niamaan. Omën e wë epörö wel wi won nasën wiaan omën yeniak epot orööpnaat. ³¹ Kutömre yang eptepar won sëpnaatepar. Ën nem ngön epët won nasëpan.”

Omën Këëpë akunet köpël wë pöta ngönte
(*Matiu 24:36-44; Luk 17:26-30, 34-36*)

³² “Omnarö ar omën pötë orööpna akun kë panëëten ëwat naön. Ën ensel kutömweri wëauröere Anutuu Ruup neenta ëwat naön. Pep pimtökëer ëwat wë. ³³ Ar nem waisuma akuneten köpël wë. Pötaan

ngarangk ëak ngaire wa kom ëeim ön. ³⁴ Omën namp ka wauret wiaan yang wali nerek sëpënëak pim inëënörö ngarangk moulmëak neenem ya ngönöt mëak kaata ngarangkëp ngai ëëpënëak mapnaat. ³⁵ Pöta ök arimtë wëwëat ngarangk këëkë ëeim ön. Ka pepap pi wiap kanök ma röök lupöök ma röökre ëlpamën yaëën ma wangam kanök orööpën pöten köpël wë pötaan ngarangk ëeim ön. ³⁶ Ar om ka ureim wëën teënt wais oröön yaan sënganëën. ³⁷ Ngön epët ar omën pouröen ök yeniak. Ngarangk këëkë ëeim ön.”

14

Yesu mëmpënëak kup wia

(*Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Son 11:45-53*)

¹ Kaömp yis namëënöt yenaare Anutuu mait elmëa akunetepar temanöm sëpënëak yaëën kët nentepar wiaan kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö Yesu ëlëëp wak mëmpënëak ngön ë kopëta wesa. ² Pël yeem epël mëëa. “Omnarö pit tiarring nga elpanok akun kësangtak pël naëngan.”

Öng nampök Yesu i köp nga kampët lë momëa

(*Matiu 26:6-13; Son 12:1-8*)

³ Yesu pi Petani kak Saimon kësë ëaup pim kaatak së ilëak wëa. Pël ëak kaömp yenem wëën öng nampök i köp nga kamp ompyaö sum kësangring nent kep ompyautaring wak së rëak kepönöök pout lë momëa. ⁴ Pël yaalmëën omën pörek wëauröakaan naröak neneren këëpöt ngön epël mëëa. “Omën sum kësangringët oröp ëën utpet yewas? ⁵ I kamp ompyaö piptak mon 300 kina il wesak koirën omën omnant wonörö mangkën pangk ëëpnaatep.” Pël mëak öng pöpön ngön kosang mëëa. ⁶ Pël yemaan Yesuuk epël mëëa. “Pël mangan. Ar tol ëënak maan pi ya këlangön kön yawi. Pi neen ompyaö pan yaalnë. ⁷ Omnant wonörö pit akun wali arring wëën sant elmëënëak pöt yok pangk pël elmëënëët. Ne pöt, arim naë akun wali naön ëëmaap. ⁸ Öngöp pi pim elnëëpnaal yaalnë. Ne teënt wel wiin yang kel neweerëpnaat. Pötaan tiarim yeë pöl nem koröpöön kan yaö yaalmë. ⁹ Ne yaap niamaan. Ngön

ompyaut yang elötë aö sëen pangk eëpnaal öng epopë nem koröpöön kan yaö yaalmë epta ngönteta aö sëen pangk eëpnaat.”

*Yutasök Yesuun kup mowiipënëak mëëa
(Matiu 26:14-16; Luk 22:3-6)*

¹⁰ Akun pötak Yesuu ru 12 pöröakaan namp yapinte Yutas Keriot kakaanëp puuk kiri ar yaaö kaöaröa naë së piin kup mowiipënëak war wesak ök mëëa. ¹¹ Pël eën pit kat wiak ya kë sak sum mampënëak mëëa. Pël maan pi Yesuun kup mowiipënëak kan ap weseima.

*Yesure ruurö mait kaömp na
(Matiu 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Son 13:21-30)*

¹² Kaömp peret yis namëënöt yena akun ngëëngktak Anutuu mait elmëautaan kiri sëpsëporö yamöa akunet temanöm yesën Yesuu ruuröak piin epël mëak pëël mëëa. “Ka taltak së Anutuu mait elmëa akunetak kaömp nempenaat ar ëak kopëta wasënëak kent kön yawiin?” ¹³ Pël maan ru naarën epël mëak wes mëa. “Arip kak së oröak omën namp i kepit wak wëen koirak pöt pim ënëm sën. ¹⁴ Pël ëak kaatak yeilaan pöt ilëak ka pepapön epël ök man. ‘Rë yanuulaupök, “Nem ruuröaring ka taltak Anutuu mait elmëauten kön wiinaan kaömp nën,” pël ya, pël man. ¹⁵ Pël ök maan ka kaö ngaarëk nent urre korumön ëak ompyaö wesauten pet elniin pötak tiarimëën kaömp ar ëak kopëta wasën.” ¹⁶ Pël maan ruar kak së oröak mëëaul ëak mait kaömpöt ar ëak kopëta wesa.

¹⁷ Wiap kan Yesu pi ru 12 pöröaring ka pötak së ilëa. ¹⁸ Pël ëak kaömp yenem Yesuuk epël ök mëëa. “Ne yaap niamaan. Arëkaan nampök neen kup mowiipnaat. Neering kaömp yenem wë eporö arëkaan.” ¹⁹ Maan ruurö pit ngës rëak pöppöp epël mëak pëël mëëa. “Aköp, nook ma?” “Aköp, nook ma?” pël maö sa. ²⁰ Pël maan mëëa. “Ru 12 arëkaan namp neering kaömp peret iistak wariak mangkën yen epöpök. ²¹ Omën Këep ne ngönëntak nemëën ëa kan pöök së wel wiimaap. Ën nemëën kup mowiipna pöp, elei, kangut kësang pan öpnaap. Pim ëlëpök nawilën ëanëën ompyaö ëan tapön.”

*Kë mena
(Matiu 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Korin 11:23-25)*

²² Pit kaömp yenem Yesuuk kaömp nent wak Anutuun yowe mëak pel menak epël mëëa. “Epët nem mësëpëtak wa neë.” ²³ Pël mëak wain kelön nent wak Anutuun yowe mëak mangkën pourö na. ²⁴ Yenën mëëa. “Epët nem iit. Arimëën il yoolaan Anutuuk sulöp ngölöpët taë yewas. ²⁵ Ne yaap niamaan. Yangerak eprek wain iit peene nën pet yair. Aring kaalak nanën wë ënëmak akun kaöaöök Anutuu naë wain i maim nent nempenen ëa.”

*Yesu pi Pitaë yak mowasëpnaaten ök mëëa
(Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Son 13:36-38)*

²⁶ Pit kaömp na pet irak ngönën tan nent mëak kakaan oröak Olip tomökël sa. ²⁷ Kan kourak yesem Yesuuk epël mëëa. “Peene eptak ar pourö ne sëp newesak kas sënëët. Arim pël eënë pöt ngönëntak ngön nent epël wia. ‘Ne sëpsëp ngarangkëp mëngkën sëpsëporö repak sëpnaat.’ ²⁸ Ne yaap wel wiin weletakaan wal ë neulëen wet rëak Kalili yangerak së wëen ar ënëm waisënëët.” ²⁹ Pël maan Pitaak epël mëëa. “Eporö sëp niwesak kas sëpën koröp. Ne pöt, pël naëngan pan.” ³⁰ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ne yaap niamaan. Peene rök eptak kokor ngön nentepar naën wiaan ni akun nentepar nent yak newasumëët.” ³¹ Maan Pitaak epël mëëa. “Nimënt yanimëngkem ne nempënëak yaan pöteta yak naniwasën eëmaap.” Maan ru pim karurö kaamök ëak tapël mëëa.

*Yesu pi Kesemani ngësöök Anutuun ök mëëa
(Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46)*

³² Pörekaan yesem yang lup nenta yapinte Kesemani pörek së oröak Yesuuk ruuröen epël mëëa. “Ar eprek wëen ne ëngkrek së Anutuun kimang memaan.” ³³ Pël mëak Pitaare Semsre Sonringörö koirak sa. Yesem ngës rëak ya këlangön kön wiak ya ngës pan ëa. ³⁴ Pël yeem epël mëëa. “Ne ya këlangön panë yeem wel wiima yangap yaë. Pötaanök kosang newesak neering itiit öpa.” ³⁵ Pël mëak kot nent ëngkël së ë kosaö yangerak wesirak këlangön akunet

Pepapök kat wiin pël naën eëpnaat eën pöt mop mowiipënëak kimang mëëa. ³⁶ Pël yeem epël mëëa. “Pep ni omnant poprak naën yaaup. Pötaanök ni kön wiin pangk eën pöt këlangön nem naë orööpënëak yaë epot mop wasum. Nem könöök won, nim könöökë wiaul eëm.” ³⁷ Pël më pet irak kaalak së itaangkën ka uraan Pitaan epël mëëa. “Saimon, ni tol eënak ka uraan? Kot nent neering itiit naöngan ma? ³⁸ Moröktak wiap senganëen lup itiit wë Anutuun kimang maë. Arim lupöt kengkën yeëetak koröpöt könöm yaalni.” ³⁹ Pël mëak kaalak së kimang mëëa tapët kaalak mëëa. ⁴⁰ Kimang më pet irak kaalak së itaangkën ka ureëa. Pit ka urakaim olëak wal eën pangk naën eën ngön nent nemaan ëa. ⁴¹ Pël eën kaalak së kimang mëak waisën akun nentepar nent sëen epël mëëa. “Ar om ka könkön ureim wë ma? Peene epët nemëen kup mowiipna akunet temanöm yes. Omën Këep nemëen kup mowiak omën utpetaröa moresi neulëepnaat. ⁴² Wal eën sëpa. Omën nemëen kup mowiipnaap e yaarö.”

Yesu wali wa
(*Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Son 18:2-12*)

⁴³ Yesu pi pël yamëem wëen pim ru 12 pöröakaan namp yapinte Yutas pöpring omën kësang pan kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö maan inre tang wak së oröa. ⁴⁴ Yutas Yesuun kup mowiipna pöp wet rëak pitën epël mëëa. “Ar ewat sënëen tot numaatak pël yaëen tapöp wesak wali wak taintaë wesak wak sën.” ⁴⁵ Pël mëak pi teëntom Yesu naë së, “O Aköp,” pël mëak tot na. ⁴⁶ Pël yaalmëen itenak wak kosang wesa. ⁴⁷ Pël yaëen ru piiring wëauröakaan nampök pim öpwer yepatuukaan tëak kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp möak pim katëep per olëa. ⁴⁸ Pël yaëen Yesuuk epël mëëa. “Ar neen ngaap wesak ne wali neönëak inre tang wak yewais ma? ⁴⁹ Ne kët ël epotë ngönën tup kaöetak arring wëaup. Pël eën ar akun pötë neneön ëaurö. Pël ëaap epël yaalnëen ngönën pepeweri nemëen retëng ëa pöt kosang yes.” ⁵⁰ Pël yemaan pim ruurö sëp mowesak kas sa.

⁵¹ Pël yaëen yokot ulwas namp poë koröpö pëen ureëaup pim ënëm yesën ⁵² wali wëen poë koröpö wil menak kas pöömpö sa.

Yesu kiri yaaö wotöököpë kaatakël mësak sa
(*Matiu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Son 18:13-14, 19-24*)

⁵³ Pit Yesu mësak kiri ar yaaö wotöököpë naë së wëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö wa top ëa. ⁵⁴ Pël eën Pita pi ënëmënëm sa. Pël ëak kiri ar yaaö wotöököpë ka tomök oröak ëmöökö kakaati së ilëak pit Yesu tol yaalmë pöt itaampënëak ngai omnaröa tekarak wel aisëak es mor yesa. ⁵⁵ Pël eën kiri ar yaaö kaöaröaere kansol pourö Yesu mëmpnaan omën naröak kaar rëak pim utpet ëautön mapënëak ap wesa. ⁵⁶ Pël yeem omën selap pan pimëen kaar maan pitëm ngön pöt mëngkre mëngk naën ëa. ⁵⁷ Pël yaëen omën naarök kaar epël mëëa. ⁵⁸ “Ten epël aan kat wiaut. ‘Ne ngëengk tup omën moresök ök rëa epët tööl olëak kët nentepar nent omën moresök ök nerapanë nent ök remaat.’ ” ⁵⁹ Pöteta aan mëngkre mëngk naën ëa. ⁶⁰ Pël eën kiri ar yaaö wotöököpök pitëm tekarak wal ëak Yesuun epël ök mëëa. “Pitëm nimëen ngön ya epëten tol yewasën? Ni kangiir nent naëngan ma?” ⁶¹ Pël maan Yesu pi nerek wak nemaan wëen kiri ar yaaö wotöököpök epël mëak pëel mëëa. “Ni Kristo Yaya Yemak pöpë Ruup ma?” ⁶² Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Nimtë yaan pi tapët. Pötaanök ne niamaan kat wieë. Ènëmak Omën Këep ne Anutu weëre kosangëp pim yaapkëel wel aisëak kutöm kepilötë yewaisën it nengempun sa.” ⁶³ Pël maan kiri ar yaaö wotöököp ya utpet pan eën pimtë ulpëenëp keli yoolëem pim omnaröen epël ök mëëa. “Tol eën omën munt narö piin ngön mapnaaröen kaalak ap weseim öpen? ⁶⁴ Pi Anutu il yemowasem utpet wesak yaan ar yok kat wia. Ar tol yak?” Pël maan epël mëëa. “Pi utpet yaarek wel wiip.” ⁶⁵ Pël mëak naröak ngës rëak waasöp ngës menak itöörarë ngep elmëë möak, “Talëpök yanimö?” pël mëak polisörö mangkën pitök wak möa.

Pitaak Yesuun yak wesa

(*Matiu 26:67-75; Luk 22:56-62; Son 18:15-18, 25-27*)

⁶⁶ Pita pi ka tomök emöökë kakaati wëen kiri ar yaaö wotöököpë inëen koont nampök sê ⁶⁷ itaangkën Pita es mor yesën itenak epël mëä. “Namp, ni Yesu Nasaret kakaanëpring wëaup.” ⁶⁸ Pël maan pi yak wesak epël mëä. “Ne nim yaan pipiten ëngk ma e yewas.” Pël mëak ëm kanrak yaaröön kokor ngön ëa. ⁶⁹ Pël ëen inëen koontup piin itenak kaalak omën naë wëauröen epël mëä. “Yaap, pitëkaan omën namp epop.” ⁷⁰ Pël maan pi kaalak yak wesa. Pël ëak akun kot nent wë olëak omën pim naë wëauröak epël mëä. “Ni yaap pitëm toktakaanëp, Kalili omnamp.” ⁷¹ Pël yemaan Pita pi kosang panë wesak ngön köntak epël mëä. “Ne Anutuu ëöetak omën arim yak pipopön köpëlëp.” ⁷² Pël yemaan kokor ngön aan nentepar ëa. Pël ëen Yesuuk ngön epël mëä pöt kön wia. Kokor akun nentepar ngön naën wiaan akun nentepar nent yak newasumëëp mëä pöten kön wiak yaköm ëen ing kaö ëa.

15

Yesu Pailatë naë wak sa

(*Matiu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Son 18:28-38*)

¹ Ëlpam walën kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöaröere kansol pourö wa top ëak Yesu mempnaata ngönte kosang wesa. Pël ëak wii tëak naröak mësak sê Pailatë naë moulmëa. ² Pël ëen Pailatök epël mëak pëël mëä. “Ni Yuta omnaröa omën omp aköp ma?” Maan “Yok yaan pi tapët,” pël mëä. ³ Pël yemaan kiri ar yaaö kaöarö pit ngön kësang panë kosang wesak ök mëä. ⁴ Pël yaëen Pailat pi Yesuun epël mëak pëël mëä. “Pit nimëen ngön könöm wesak yaan tol ëënak kat wieëak nerek naën yaën?” ⁵ Pël maan Yesu pi ngön kangut nemaan pan yaëen Pailat pi yaan sa.

Pailatök Yesu mëmpënëak mëä

(*Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Son 18:39-19:16*)

⁶ Krismaki poutë akun kësang pötak yang ngarangkëp pi omnaröak omën namp wii

kaatakaan wes mëepënëak maan pöt wes më pël yeëa. ⁷ Akun pötak omën namp wii kaatak wëa yapinte Parapas. Puuk omën muntaröa wotöök wëak nga yaalem namp mëna. Pël ëen pötaan wii kaatak ulmëa. ⁸ Pël ëen omën selap pit Pailatë naë sê wa rongan ëak krismaki poutë yaalmëaul elmëepënëak ök mëä. ⁹ Pël ëen Pailatök epël ök mëä. “Yuta omnarö arim omp aköp mait elmëak wes nimëëmaan. Kat wiin pangk yaë ma?” ¹⁰ Yuta omën kaöarö Yesuun om pas kaaö kön wieë wii kaatak moulmëa pöt pi ëwat wëak pël mëä. ¹¹ Pël maan kiri ar yaaö kaöaröak omnaröen Parapas Yesu urtak wilak wes mëepnaan mapënëak këk mëä. ¹² Pël yaëen Pailatök kaalak epël mëak pëël mëä. “Pël ë kosang yewas pöt arim omp ak pël yemak pöp tol ëëm?” ¹³ Maan elek wiak mëä. “Pi këra yetaprak wel wiip.” ¹⁴ Maan epël mëä. “Omën epop utpet oröp nent ëa?” Maan rangkrangk ngön ë olëak epël mëä. “Këra yetaprak wel wiip.” ¹⁵ Pël maan Pailat pi pitëm kentöt pet irëpnaak yak Parapas wes mëa. Ën Yesuun pöt maan pol koröp wapötringöök momöak këra yetaprak mööpënëak ngaaröa ngësë wes momëa.

Ngaaröak Yesuun ököökre waswas elmëa

(*Matiu 27:27-31; Son 19:2-3*)

¹⁶ Pël ëen ngaarö pit Yesu mësak oröak sê yang ngarangkëpë ka kaö nerak ulmëak maan nga omën pourö pim naë wa rongan ëa. ¹⁷ Pël ëak ngaaröa ulpëen köp möa namp momëak wii öng oröauuk ul ket ëa nent kepönöök mowaëa. ¹⁸ Pël elmëak rar rë mowesirak epël mëä. “Yowe, Yuta omnaröa omp aköp.” ¹⁹ Pël mëak kalaö naöoring kepönöök momöak waasöp ngës menak rar rë mowesirak ngëëngk yemowesaul ököök elmëa. ²⁰ Ököökre waswas pël elmëak ulpëen köp möaup përeak kaalak pimtëëp më moulmëak këra yetaprak mööpënëak mësak sa.

Yesu këra yetaprak möa

(*Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Son 19:17-27*)

²¹ Kamtaöök yesem omën namp koira yapinte Saimon, Sairini kakaanëp, Alesantaare Rupas piarpim pepap. Pi yaakaan yewaisën koirak këk maan Yesu këra

yetapër waalën sa. ²² Yesem yang lup nenta yapinta Kolkota, tiarim ngöntak Kepön Kos pötak, së oröa. ²³ Pël ëak wain iitarung i kön kat yokola nent irikor ëak nempênëak mangkën kaaö ëa. ²⁴ Pël ëën pit këra yetaprak möak pim ulpëênre poë koröpöt narö nant öpênëak ngasamtak wia. ²⁵ Pit këtëp kot nent luptakël yaaprën 9 kilok pötak möa. ²⁶ Pël ëak pim kepön löötak epël retëng ëa. “Epop Yuta omnaröa omën omp aköp.” ²⁷ Pël ëak ngaare këkain omën naar, namp yaapkëel namp katnëel, mö ulmëa. ²⁸ [Pël ëën ngönëntak epël ëa pöt kë oröa. “Omën utpet yaauröa rongan-tak ulmëaup.”] ²⁹ Pël ëën omnarö sak waisak yeem piin sômre ëlakëer kepön keke elmëak epël mëea. “Aë, ni, ‘Anutuu ngëëngk tupët tööl olëak kaalak akun nentepar nent ök remaap,’ pël ëauppe ³⁰ nimtë koröpö kaamök ëëm. Ni yaap Anutuu Ruup pöt këra yetaprakaan ent ëak ira.” ³¹ Pël yemaan kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit tapël ökre was elmëak neneren epël mëea. “Pi omën muntarö kaamök yaaupök pimtëen poprak yaë. ³² Pi Kristo, Israel omnarö tiarim omën omp aköp pöt këra yetaprakaan ent ëak irap. Pël ëën tiar itenak piin kön wi kosang wasëpenaan.” Pël yemaan omën ngësgës mö ulmëa pöarta tapël utpet wesak mëea.

Yesu wel wia

(*Matiu 27:45-56; Luk 23:44-49; Son 19:28-30*)

³³ Këtëp luptak 12 kilok pötak wëen yanget koö olëak wieë së 3 kilok ëa. ³⁴ Pël ëën 3 kilok këtëp tingk wesak yengmaan Yesu pi ngön ëak epël mëea. “Eloi, eloi, lama sapaktani?” Pöt tiarim ngöntak epël. “Nem Anutu, nem Anutu, ni tol ëënak ne sëp yewasën?” ³⁵ Pël yemaan omën pörek taueëaurö pit pöten kat wiak epël mëea. “E kat wieë. Eliaan merëk yemaap.” ³⁶ Pël yaan omën namp pöömpö së i kaö kel newer wain i som yaautak wariak këkalëp kautak wa tëak Yesu nempênëak yemangkem epël mëea. “Kora. Elia pi wais kaamök elmëepën ma won pöten itempa.” ³⁷ Pël yemaan Yesu pi merëk kaö mëak wel wia.

³⁸ Wel yawiin ngönën tup kaöetak poë koröp kësang ngeröök uteëaumpel oorekaan luptak keliak nempelnempel ëa. ³⁹ Pël ëën ngaaröa wotöököp Yesu pim koëel tau wëaup pi itaangkën Yesu wel wiin epël ëa. “Omën epop yaap Anutuu Ruup.”

⁴⁰ Yesu yamöön öng Kalili yangerakaan pim ënem yesem kaömpre omnant kaamök elmë ima pörö kamaarek wë iteneëa. Öng pël ëa pöröakaan narö eporö. Maria Matala kakaanëpre Maria muntap Sems kotupre Yose pöaarë ëlëpre Salomi pörö. ⁴¹ Pit Kalili yangerakaan Yesuu ënem inëen elmë imaurö. Pitëmënt pëen won, öng munt naröeta Yesuring së Yerusalem kak wakaima.

Yesu yang kel weera

(*Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Son 19:38-42*)

⁴² Kë yesa akun ngëëngkët ëlpamökëen wiaan omnant kön yaaö akuneta wiap kanök Yosep Arimatia kakaanëp sa. ⁴³ Pi kansolöröa wotöök wë Anutuu wa ngaöök nimëepnaaten kent kön wieimaup. Puuk kas kön nawiin Pailatë naë së Yesuu sokuren ök mëea. ⁴⁴ Pël ëën Pailat pi teënt wel wia pöten yaan sak nga omnaröa wotöököpön yas maan sëen pëel mëea. ⁴⁵ Pël ëën nga omnaröa wotöököpök “Teënt wel wia,” pël maan kat wiak Yosepön sokur öpnaaten kuure mak mëea. ⁴⁶ Pël maan Yosep pi së poë koröp kölam naö sum ëak së Yesuu sokur yetaprakaan ent ëak poë koröp pöök kör koëak wak së pimtëen wesak kël öngöp tëa naöök wiak kël kaö naö kur kaip tiak kanrak il wari ulmëa. ⁴⁷ Pël yaëen Maria Matala kakaanëpre Maria Yoseë ëlëp piarip itena.

16

Yesu wal ëa

(*Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Son 20:1-10*)

¹ Kë yesa akunet pet irën Maria Matala kakaanëpre Maria Semsë ëlëpre Salomiir-ingörö pit Yesuu sokurak kolap köp nga kamp ompyaut wa mëepênëak sum ëak kopëta wesa. ² Pël ëak Sante ëlpam yewalën oröak kan kourak yesën këtëp apra. ³ Pël ëën yangaö temanöm yewasem neneren epël mëea. “Yangaöökë kanraakaan këlö

talëpök wa pëlëer niwiipën?”⁴ Pël mëak itaangkën kël kësang pö wa pëlëer wieëa.⁵ Pël éaan yangaöök ilëak itaangkën omp ulwas namp ulpëen kôlam waliip mëaup yaapkëel wel aisëaan itenak yaan sa.⁶ Pël yaëen epël mëëa. “Yaan sëngan. Ar Yesu Nasaret kakaanëp yetaprak möaupön itaampunëak waisan. Pi eprek won wia. Yok wal éa. Ur koseten iteneë.⁷ Ar së pim ruurëere Pitaan ök man. ‘Pi Kalili yangerakël arimëen wet réak sëpënëak ök niiaup. Pörek së itaampun.’”⁸ Pël maan öngörö kas utpet ëak reireë urö yangaöökaan oröak kas pöömpö sa. Pël ëak kas panë ëen omnaröen ök nemaan éa.

Yesuuk Maria Matala kakaanëp ëö pet elmëa

(Matü 28:9-10; Son 20:11-18)

⁹ [Yesu pi Santeetak ëlpam yewalën wal ëak wet réak Maria Matala kakaanëp ngaan urmer⁷ ëak waö ë momëa pöp ëö pet elmëa.¹⁰ Pël ëen së piiring wëaö muntarö ingre ya ilak aim wëen ök mëëa. ¹¹ Pël ëen Yesu pi wal ëak wëen öngöp itena ngön pöten kat wiin kë won éa.

Yesuuk ru naarën ëö pet elmëa

(Luk 24:13-35)

¹² Akun nentak ingre mor sauröakaan omën naar kak nereké sëpënëak yesën kan kourak möönre koröp maim wak ëö pet elmëa. ¹³ Pël elmëen piarip së ru muntaröen ök maan kat wiin tapël kë won éa.

Yesuuk ru 11 pöröen ëö pet elmëa

(Matü 28:16-20; Luk 24:36-49; Son 20:19-23)

¹⁴ Ënëmak ru 11 pörö wa top ëak kaömp neim wëen ëö pet elmëa. Pël ëak wal ëak wëen itenauröak ök maan pitëm lupöt il wariak wëen kön wi kosang nemowasën éa pötaan kos elmëa. ¹⁵ Pël elmëak epël ök mëëa. “Ar yang ël epotë yesem omnaröa wëaul ngön ompyaut ök man. ¹⁶ Kön wi kosang yewesautaring i mëëpnaap pi kutömweri yaö sëpnaap. Kön wi kosang yewesaut wonöp pi pöt es parëaöökëen yaö sëpnaap. ¹⁷ Kön wi kosang yewesautaring öpnaarö nook weëre kosang mangkën retëng ke nentere nent epël ëëpnaarö. Nem yapintak urmerarö waö

ë momëëpnaat. Ngön köngköm ngolöpöök apnaat. ¹⁸ Kamalörö moröak mësël ëëpnaat. I nak wel yawiaut nëen utpet nemowaspan. Yauman yauröa rangk pitëm moröt mowiin ompyaö sëpnaat.”

Yesu kutömweri isa

(Luk 24:50-53; Ngön 1:9-11)

¹⁹ Aköp Yesu pi ngön pipël ök më pet irën Anutuuk wak kutömweri isa. Pörek së pim yaapkëetakël wel aisëak wë. ²⁰ Pël ëen pit kaare yang ël epotë pim ngönte aö sa. Pël yaëen Aköpök kaamök elmëak retëng nentere nent yaalmëem pim ngön yaaö pöt yaap pël pet elmëa.]

Luk

Yesu pi wel wiak kutömweri sèen wè ènèmak Luk puuk Yesuu ngön ompyaö epèt retèng èa. Luk pi ngaan root yaatak wakaimaupök Pool kaamök elmèa. Pi Yuta omèn wonöp, köpèl omnaröakaanèpök Krik omnaröaan retèng èa. Krik omnarö pöt, wotpil yaauten kön wiin ompyaö yaaurö yak pi Yesuun wotpil yaapöp pöta ngönte retèng è mena. Pi omnaröen Yesuuk yaköm yaalni pöt pet elmèa. Luk pi Ngön Yaaö Omnaröa Ya Mëmpeimauta Ngönteta retèng èa.

Pöt epèl wia.

Son i yamèaupre Yesuu wilauta ngönte
1:1-2:52

Son i yamèaupè ya mènaut 3:1-20

Yesu i momèèn morök elmèaut 3:21-4:13

Yesuu Kalili yangerak ya mènaut 4:14-9:50

Kalili yangerakaan Yerusalemè saut
9:51-19:27

Yerusalem kak Yesuu naè oröaut 19:28-23:56

Yesuu wal èak kutömweri isaut 24:1-53

Luk puuk Tiopilas pöpèèn pep epwer retèng èa

¹ O omèn kaöap Tiopilas, tenim tekraakaan omèn selap pöröak Anutuuk elmèèn tenim naè omnant oröa pötön ökre was retèng èaut. ² Pit omèn wet rëak omnant oröön itena pöröa këmötèaan ngön kat wiak retèng èaut. ³ Pèl yaèèn nem itena pöröen pèèl mèak songönöt kèèkè kat wiaut. Pötaanök wotpil wesak nimèèn è yaningk. ⁴ Ni kat wiak wet rëak omèn muntarök ök niaan kat wian epot yaap tapöt pèl wasumèak retèng è yaningk.

Ensel nampök Sonè wilèpnaaten Sakaraiaan ök mèa

⁵ Erot pim Yuta omnarö ngarangk èak wèa akun pötak kiri ar yaaö omèn namp wèa yapinte Sekaraia pöp Eron pim kurmentèkaanöröa naèaan Apaisa pim tok-takaanèp. Èn pim öngöp Elisapet piita Eron tapöpè kurmentèkaanèp. ⁶ Piarip Anutuu èöetak wotpil wè pim ngön kosang pout ngar weim wakaima. ⁷ Pèl èak Elisapet pi ru köpèlèp yak piarip ru won wè ulöp sa.

⁸ Sekaraiaare kiri ar yaaö pim karurö pit Anutuu ngönèn tup kaöetak sè ilèak Anutuu èöetak neenem yaat mëmpö yesem ⁹ Sekaraia puuk ka ngerö ngèèngktak sè köp nga kaampöt kiri ar èak koulöp wes mëèpènak pitèm yaaul wèl èlmèèn sa. ¹⁰ Pèl yaèèn akun pötak omèn yaap sa pörö pit tomök wa top kèsang èak Anutuun kimang maim wèa. ¹¹ Pèl èèn Sekaraia pi itena pöt Aköpè ensel namp köp nga kaampöt kiri ar yaaö pöta wèè yaapkèöökèl tauaan itenak ¹² kas kaö èak reèrèè ura. ¹³ Pèl yaèèn enselèpök epèl mèèa. “Sekaraia, ni kas èèngan. Anutu pi nim kimang ngönte kat wia. Pötaanök nim öngöp Elisapet pi nim yokot namp wilèpnaat. Pèl èèn pim yapinte Son pèl mam. ¹⁴ Pèl èak ni ya kè sak èrèpèrèp yaèèn omnaröeta pim orööpna pötaan èrèpèrèp èèpnaat. ¹⁵ Pi Aköpè èöetak kaö sak wè wain iire i nga muntat nanèmpan. Pim èlèpè yaatak wèèn Ngèèngk Pulö pim lupmeri peö èèpnaap. ¹⁶ Puuk Israel omèn selap pan lup kaip motiin Anutu pitèm Aköpè naè rë olapnaat. ¹⁷ Pi Eliaè èa pöl wèère kosang wak Aköpè wotöök rapnaap. Puuk peparöa könöt kaip motiin rungaaröaring lup yal mampnaat. Pèl èèn omèn ngön wa olèolè yaauröeta tapèl elmèèn wotpil wèauröa könöt kat mowiiipnaat. Pèl elmèèn omèn pörö Aköpè waisèpnaataan ko èak öpnaat.” ¹⁸ Pèl maan Sekaraia pi enselèpön epèl mèèa. “Ten öngöp pouwaar ulöpaar. Pötaanök nim ngönta kèèt orööpnaalèn kön nawiin yeè.” ¹⁹ Pèl maan enselèpök kangiir epèl mèèa. “Ne Kepriel, Anutuu èöetak wè piin inèèn elmèeim wèaup. Pimtök ngön ompyaö epèt ök niamèak wes nemèèn waisaup. ²⁰ Pèl èèn ni kat wiak kön wi kosang newasèn yaèn. Pötaanök ngön won sak wèèn nem ngön yeniak pipot kè oröönak kaalak ngön amèèt.”

²¹ Sekaraia pi ka ngerö ngèèngktak akun wali wèèn omnarö kor wè kön selap èa. ²² Pèl èeim wèèn ènèmak kakaatiaan orök ngönaak mapènèak poprak èa. Pèl èèn omnarö pit epèl kön wia. “Pi ka ngèèngkta kakaati omèn it ngölöp nent itena koröp.” Pèl èèn pi ngön apènèak pomp èak more-siarèring ök elmèa.

²³ Ènèmak Sekaraia pim ngönèn tup

kaöetak ya yamëngka akunet pet irèn kaalak kakë sa. ²⁴ Pël èèn ènëmak Elisapet ru kepring sa. Pël äak èlëëpëlëëp èeim wëèn ngoon mor nas won sa. Pël èèn epël mëëa. ²⁵ “Aköp pi kaamök elnëak omnaröa èöetak nem èöempel won newesak rungaap yenangk.”

Ensel nampök Yesu wilëpnaaten Mariaan ök mëëa

²⁶ Elisapet pöp ru iirak äaan ngoon mor nas nasiaan namp won sëèn Anutuuk ensel Kepriel pöp wes mëèn Kalili yangerak ka naö yapinte Nasaret pörekë sa. ²⁷ Pörek öng ulwas namp wëa yapinte Maria pi omp namp Yosep piin yaö elmëèn wëa. Yosep pi Tewit pim körööp. ²⁸ Pël èèn Kepriel pi Maria pim naë së epël mëëa. “Yowe, Aköp pi nimëèn ya èrëp äak niiring wë.” ²⁹ Pël maan Maria pi kat wiak ya ngës èèn epël kön wia. “Tol èënak yoöre èrëp epël yenëa?” pël kön wia. ³⁰ Pël èèn enselëpök epël ök mëëa. “Maria, ni kas èëngan. Anutu pi nimëèn ya èrëp yaë. ³¹ Nim yokot kepring sak wilumë pipop yapinte Yesu pël mam. ³² Puuk omën kaö sak öpnaap. Pël èèn omnaröak piin yaya mëak Anutu kaö panëëpë Ruup pël mapnaap. Pël èèn Anutuuk pim körööp Tewit pim äaul yangerakë omnaröa kaö wes moulmëëpnaap. ³³ Pi Yakopë èere köröörö ngarangk äak wakaim öpnaap. Pël èèn pim wa ngaöök nimëëpna pöt won nasëpan.” ³⁴ Pël maan Maria enselëpön epël mëëa. “Tol äak pël èëm? Ne omp wonöppe.” ³⁵ Maan enselëpök kangiir epël mëëa. “Ngëëngk Puloök nim naë wais Anutu ngaarëkëp pim weëre kosangët nim rangk niwiin kaamök elniipnaat. Pël èèn nim ru wilumë ngëëngk pöpön omnaröak Anutuu Ruup pël apnaat. ³⁶ Kat wi. Nim karip Elisapet pi ulöp saupök ru kepring wë. Ngaan, ‘Pi ru nawilpanëëp,’ pël aimautak peene pöt pi ru kepring wëèn ngoon mor nas nasiaan namp äak yes. ³⁷ Anutu pi omën nant èëpënëak poprak naën yaaup.” ³⁸ Pël maan Mariaak kangiir epël mëëa. “Ne Anutuu inëèn koontup. Pötaanök yaan pil elnëëp.” Pël maan enselëp pi sëp wesak sa.

Maria pi Elisapeten itaampö sa

³⁹ Maria pi akun tapëtakëer wal äak Yutia rosir omnaröa kak nerekël sa. ⁴⁰ Pël äak Sekaraia pim kaata kakaati së ilëak Elisapeten yoöre èrëp mëëa. ⁴¹ Pël yemaan Elisapet pi Mariaë yoöre èrëp pöt kat yawiin ru Elisapet pim yaatak wëaö pöp elel äa. Pël èèn Ngëëngk Pulö Elisapet piik ilëak peö äa. ⁴² Pël èèn ngön äak Mariaan epël mëëa. “O öng epop, ni öng muntaröa ök won. Anutu pi niin ompyaö yaalni. Èn nim ru wilumë pöpta ompyaö elmëëpnaat. ⁴³ Ne ompyaö talëpëèn nem Aköpë èlëpök nem naë yewaisën? ⁴⁴ Yoöre èrëp ngön neaan kat yawiin nem yaatak wëaupta kat wiak èrëpsawi äak elel yaë. ⁴⁵ Ni Aköpë ngön ök niia pöt kë rapna pöten kön wi kosang yewasën. Pötaan èrëpsawiarung ömëëp.”

Mariaak èrëpsawi ngön mëëa

⁴⁶ Pël maan Maria pi epël mëëa. “Nem lupmerök Aköpë yapinte wak yawis. ⁴⁷ Èn nem könöpök Anutu ne utpetetakaan yeneö pötaan èrëpsawi yaalmë. ⁴⁸ Pi ne pim inëèn koont pasip sant yaalnë. Pötaanök omën peene wë eporöere ènëm orööpnaarö pitök neen, ‘Anutuuk ompyaö yaalmë,’ pël apnaat. ⁴⁹ Anutu weëre kosangëp puuk retëng epët yaalnë. Pötaan pim yapinte ngëëngk wia. ⁵⁰ Pi omën pim iri wëaurö sant yaalmëaup. Omnaröa öpnaal sant pöt pangk äak wiaapnaat. ⁵¹ Pim moresök ya kosang mënak omën pitëmtëèn wak isak yaauro wa moolaan yes. ⁵² Pi yang omp ak weëroeta wa moolëak omën yapin wonöro pitëm yapinöt wak isak yema. ⁵³ Pi omën ngöntök yaaö omnant wonöro ulöl wes yemangk. Èn ulöpre moupring wëaurö ngöntök yëmowas. ⁵⁴⁻⁵⁵ Pi tiarim ëaröen Apramre pim ruure ëarö kaamök elniipënëak kosang wesak ök mëëa. Pötaanök pi pim ngön kosang wesa pöten kön wiak Israel pim ya omnarö kaamök elnieim wë.”

⁵⁶ Maria pi Elisapetring wëen ngoon naar namp ëak won sëen kaalak pim kakë sa.

Elisapetök Son wila

⁵⁷ Elisapet pim akunet temanöm sëen yokot namp wila. ⁵⁸ Pël ëen omën kaköröere nanangarö pit Aköpë sant elmëa pöt kat wiak piiring top ëak ërëpsawi ëa.

⁵⁹ Wë akun 7 ëak won sëen 8 pötak pit yokotup Anutuun yaö wesak pim koröp kaut ilëpënëak wa top ëa. Pël ëak pit Sekaraia pim pepapë yapin ngamp mapënëak mëëa. ⁶⁰ Pël maan ëlëpök ke urak epël mëëa. “Won, tiar pim yapinte Son pël mepa.” ⁶¹ Pël maan pit epël mëëa. “Nim nanang nampë yapinte pil won wia.” ⁶² Pël mëak pepapön mor ök elmëak yapin talte mapën pöten pëël mëëa. ⁶³ Pël ëen pi kël wësap naöön kimang elmëen wa mangkën puuk, “Yapinte Son,” pël retëng ëëen pit yaan sa. ⁶⁴ Pël ëen tapëtakëër pim këmët kengkën sëen ngönte orö rëen Anutuun yaya mëëa. ⁶⁵ Pël ëen kak pörök wëaurö pit yaan sak pöta ngönte ka poutë ök maö yesem Yutia yangerak rosiratë ka wieëa pötëeta ök aö sëen pangk ë pet ira. ⁶⁶ Pël ëen omën pöt kat wia pörö om ngön pöt kön wieim wë Aköpök weëre kosang mena pël wesak epël mëëa. “Yokotup kaö sak tol ëëpën?”

Sekaraiaak tektek ngön mëak Aköpön yaya mëëa

⁶⁷ Ngëengk Pulö Sonë pepap Sekaraia pim lupmeri peö elmëen tektek ngön epël mëëa.

⁶⁸ “Tiar Aköp, Israel omnaröa Anutu pim yapinte wak isak mapa.

Puuk tiar kaamök elniak utpetetakaan ent ë yanuulë.

⁶⁹ Pim inëen ruup Tewit pim kurmentëkaan namp tiar utpetetakaan niöpënëak omën weëre kosangring pöp tau yaulmë.

⁷⁰ Omën pöpön ngaanëër pim tektek ngön yaaö ngëengköröen ök maan pitëm këmötëaan epël aimaut.

⁷¹ Aköpök tiarim kööre toköröere këöpöt yaniwesaurö pitëm naëaan ent ë nuulëëpnaat.

⁷² Pi ngaanëër ngön ngëengk kosang wes mena pöten kön wieë tiarim ëarö lup sant elmëeima.

⁷³ Pim ngön kosang wes mena pöt tiarim körööp Apramön epël mëëa.

⁷⁴⁻⁷⁵ ‘Ne ar neen akun poutë ompyaöre wot-pil wë kas naën inëen elnëenëen arim kööre toköröa naëaan kama niömaat.’

⁷⁶ Ën yokot epop, ni wet rëak Aköpëen kan ngësum.

Pël ëëmë pötak omnaröak niin, ‘Anutu Ngaarëkep pim tektek ngön yaaup,’ pël niapnaat.

⁷⁷ Ni Anutuuk pitëm utpetatë kangut kërë moolëak utpetetakaan öpnaat pël ök maan kat wiipnaat.

⁷⁸ Anutu pi tiarimëen sant yaaup.

Pötaan pël elniipnaat.

Pi kutömweriaan namp tiarim naë wes mëen puuk këtëpë yema pöl ëwa elniipnaat.

⁷⁹ Pël ëen omën koutak wëauröere wel wiipënëak yaauro

ëwa elniak mayaap kanöök niulëen öpenaat.”

⁸⁰ Ënëmak yokot Son pöp kaö sëere könö kaö së pël ëa. Pël ëak yang omën wonrek së wakaim wiak pim ya mëmpna akunet temanöm sëen Israel omnaröa naë orö tekeri sa.

2

Yesu wila (Matiu 1:18-25)

¹ Akun pötak Rom yang omp ak Sisa Okastas puuk omën pim iri wëauröa yapinöt öpënëak ngön kosang wia. ² Ya pöt ngaan namëngkënte, Sairinias pim Siria yangerak yang ngarangk ëak wëaö akun pötak ngës rëa. ³ Pël ëen omën pourö pit yapin wiipënëak pitëm ka songönötë sa.

⁴ Yesën Yosep pi Tewit pim körööpök Kalili yangerak Nasaret pörök wëa. Pötaanök Yutia yangerak Tewit pim kak Petelem pörökë sa. ⁵ Sëpënëak pim öng yaup Maria pöpta yapin wiipënëak koirak piarip pouwaar sa. Maria pöp ru kepringëp. ⁶ Pël ëak wëen Maria pim ru wilëpna akunet temanöm sa. ⁷ Pël ëen pim yokot wetkaalëp wila. Pël ëak poë koröp kautak kör koëak pol purmakaöröa kaömp umweri öngpök mowiin wieëa. Su kaat omën peö ëa. Pötaanök ur ap wesak purmakaö kaatak së wëa.

Enselöröak pol sêpsêp ngarangköröen ök mēēa

⁸ Petelem kak pōrekē naē omēn narō pitēm pol sêpsêpōrō rō kan koinē ngarangk eim wēa. ⁹ Pēl ēēn Akōpē ensel namp pitēm naē sē orōōn Akōpē ēwaōōk pitēk ēwa elmēēn kas kaō ēa. ¹⁰ Pēl yaēēn enselēpōk epēl mēēa. “Ar kas ēēngan. Kat wieē. Ne arimēēn ping ngōn ompyaut wak yewais. Yang poutē omnarō kat wiak ērēpsawi ēēnēēt. ¹¹ Peene ōng nampōk Tewitē kak eprek rungaap yawil pipop ar omēn pourō utpetetakaan niōpnaap. Pi Akōp Kristo, Anutuuk Yaō Mēēaup. ¹² Itenak yaap ēa wasēnēētaan wetete niamaan. Poē korōpōōk kōr koēak pol purmakaōrōa kaōmp umweri wiaan itaampunēēt.” ¹³ Pēl maōtaring ensel muntarō kēsang pan tapēt pōt pitēm karipē naē orōak Anutuun yaya mēak epēl mēēa.

¹⁴ “Anutu Ngaarēkēp pim yapinte wak isēp. Omen pim lup sant elmēaurō pitēm naē mayaap wiaap.”

Pol sêpsêp ngarangkörō Yesuun itena

¹⁵ Enselörō pit kaalak kaip tiak kutōmweri sēēn sêpsêp ngarangkörō pit neneren epēl mēēa. “Tiar Petelem kak sē orōak Akōpē ök yenia pipten iteempa.” ¹⁶ Pēl mēak pit teēntom pan sē Mariaare Yosep koirak itaangkēn ōngaap poē korōpō kōr koēak pol purmakaōrōa umweri wiaan itena. ¹⁷ Pēl ēak yokot pōpēēn ngōn ök maan kat wia pōt ök mēēa. ¹⁸ Pēl ēēn omēn pōrek wēa pōrō pourō pit sêpsêp ngarangkörōa ngōn ök mēēa pōt kat wiak yaan sa. ¹⁹ Ēn Maria pōt ngōn pōt kat wiak pim lupmeri wa wiak om kōn wieima. ²⁰ Pēl ēēn pol sêpsêp ngarangkörō pit kaalak yesem enselēpōk rungaapēēn ök mēēa pōl itaampōōre kat wi ēa pōtēēn Anutuun yaya maima.

Yesuun yapin mēēa

²¹ Yesu wilēn wieē akun 7 ēak won sēēn 8 pōtak pit pim korōp kaut ilak yapinte Yesu mēēa. Yapin pōt pi yaatak won wiaan enselēpōk ök mēēaut.

Simionre Ana piarpim ngōnte

²² Mariaare ruup piarip kak wē piarpim iirēpna akunet temanōm yesēn Moses

pim ngōn kosangōt ngar wak Yosepring Yerusalem kak sē yokotup Akōpēēn yaō mowasēpēnēak wak sa. ²³ Pōt Akōpē ngōn kosang epēl wia pōt ngar wak pēl ēa. “Yokot wetkaalōrō wilēn pōt Akōpēēn yaō mowasēn.” ²⁴ Pēl ēak piarip Akōpē ngōn kosangōt ngar wak Akōpēēn yaō mowasēpnaataan int ek naar kiri ar ēēpēnēak wak sa.

²⁵ Yerusalem kak omēn namp wakaima yapinte Simion. Pi omēn wotpil ngōnēringēpōk omēn Israel omnarō utpetetakaan moōpna pōpōn kor wēēn Ngēēngk Pulō piiring wakaima. ²⁶ Ngēēngk Pulōōk ngaan piin epēl ök mēēa. “Ni wel nawiin om wēēn Akōpē Yaō Mēēaup, Kristo, orōōn itenakōk wel wiimēēt.” ²⁷ Omēn pōp Ngēēngk Pulōōk elmēēn Anutuu ngōnēn tup kaōetak sē wēa. Pēl ēēn Yosepre Maria piarip rungaap wak ngōn kosangta wieēaul elmēēpēnēak ngōnēn tupta kakaati sa. ²⁸ Pēl ēēn Simion pi Yesu wak kapariak epēl mēak Anutuun yaya mēēa.

²⁹ “Akōp nim neaan pōt yok kē yaarō.

Pōtaanōk nuuk aan ne ya kē sak wē wel wiimaan.

³⁰ Nem itōōk nim omēn ten utpetetakaan niōpēnēak yaan pōpōn ityaangk.

³¹ Akōp ni omēn pourōak piin itaampunēak ko ē ninaup. ³² Puuk kopēl omnarōa lupōt ēwa yaalmē.

Ēn Israel nim omnarō tenim yapinte wak yawis.”

³³ Yokotupōn pēl yemaan ēlre pepaar piarip kat wiin pōlōppōlōp ēa. ³⁴ Pēl ēēn Simion pi welakōt elmēak yokotupē ēlēp Mariaan epēl mēēa. “Yokot epopē naē Israel omnarō pit komre kap ēēpnaap. Pēl ēak narō pim naēaan kawi ngentiipnaat. Ēn narō pim naē tauak kosang sēpnaat. Puuk sowi mowiin omnarō pimēēn ngōn utpet apnaat. ³⁵ Pit pēl yemaan pitēm kōn ēlēpōt yoolōk wasēpnaat. Pēl yaēēn nimēntta ya kēlangōn ēak yakōm kōn wiimēēt.”

³⁶ Tektek ngōn yaaō ōng namp wēa yapinte Ana. Pi Panuel pim koontup, Asa pim kurmentēkaanēp. Pim ōng ulwasōōk omp wak wēēn krismaki 7 ēak sēēn ³⁷ wel wiin ōng tek wakaima. Pim krismakiat 84. Ōng ulōp pōp pi akun poutē ngōnēn

tup kaöet sêp newasën kêtêkre rô kan poutë Anutuun yak kê ngës olëak wë kimang maim wakaima. ³⁸ Öng pöp pi akun pötak pitëm naë së Anutuun yokotupëen yaya mëak Yuta omën Anutuuk pit utpetetakaan moöpënëak kor wakaimauröen yokotupë ngönte ök mëëa.

Yosep Mariaare Yesu mësak Nasaret kakë sa

³⁹ Yosepre Maria piarip Aköpë ngön kosangta wieëa pöl omnant pout ë pet irak kaalak Kalili yangerak Nasaret kakë sa. ⁴⁰ Pël ëak yokotup kaö sak weëre kosang wak ëwat kaöempelring wëen Anutu pimëen ya kê sa.

Yesu kotupök Anutuu ngönën tup kaöetakë sa

⁴¹ Yesuu ëlre pepaar piarip Anutuu mait elmëa akun poutë Yerusalem kak seim yeëa. ⁴² Pötaanök piarpim yaaul Yesu kris-makiat 12 ëak won saupök mësak pit pourö sa. ⁴³ Pël ëak wë ngëengk akunet pet irën kaalak kakë sêpënëak yokotup Yerusalem kak om wëen piarip pöten köpël yak sa. ⁴⁴ Pël ëak yesem yokotup omën karuröaring yes wesak kêt pöt seim wiap kan piarpim kar pöröa naë ap wesa. ⁴⁵ Pël ëak pitëm naë ap wes pet irak kaalak Yerusalem kak ap wasëpënëak sa. ⁴⁶ Pël ëak ap we-seim wëen akun nentepar nent ëak won sa. Pël ëen ënemak ngönën tup kaöeta kakaati së itaangkën pörek rë yemoulauröa tekarak wel aisëë pitëm ngönöt kat wiak songönötön pëel maim wëa. ⁴⁷ Pël ëen omën pim ngön kat wia pörö pit pim ngön kaip ti mampöore ëwat yaautaan itenak yaan sa. ⁴⁸ Pël ëen pim ëlre pepaar piin itenak yaan sak ëlëpök epël mëëa. “Yokot epop, tol ëënak tenipön epël yaalniin? Ten pep yaköm ë sak niin ap wasö imep.” ⁴⁹ Pël maan kangiir epël mëëa. “Oröpmorëenök neen ap wasö im? Arip köpël ma? Ne nem Pepapë kaatak wëep.” ⁵⁰ Pël maan piarip ngön pöt kat wiak ëngk ma e wesa. ⁵¹ Pël ëen ëlre pepaaring pit kaalak Nasaret kak së wë piarpim ngön ngar weim wakaima. Ën ëlëp pöt pi omën itenak kat wia pöt pim lupmeri wa wiak kön wieima. ⁵² Pël ëen Yesu pi wë kaö sak pim ëwatte ompyaö ëa. Pël ëen Anutüre omnarö piin itaangkën pangk ëa.

3

Son i yamëaup pim yaat ngës rëa
(*Matiu 3:1-12; Maak 1:1-8; Son 1:19-28*)

¹⁻² Son, Sekaraiaë ruup, pi yang omën wonrek wëen Anutuuk ya ngön mëëa. Akun pötak omën eporöak yang ngarangk eim wëen Anutuuk pël mëëa. Rom omp ak Taipirias Sisa pi Rom yang pör ngarangk ëak wëen kris-maki 15 ëak won sa. Akun pötak Pontias Pailat pi Yutia yanger ngarangk ëëëa. Ën Erot pi Kalili yangera kaö sak wëen pim nangap Pilip pi Ituriaare Trekonaitas yangera kaö sak ngarangk ëa. Ën Laisenias pi Apilini yanger ngarangk ëëëa. Ën Anasre Kaiapas piarip kiri ar yaauröa wotöök wëa. Akun pötak Anutuuk Sonön ya ngön mëëa. ³ Pël ëen pi i Yotanë we naöökaan naöök yesem Anutuuk omnaröa saunatë kangut ent ë moolap-naataan lup kaip tiin i momëëpënëak ök maima. ⁴ Pöta ngönte tektek ngön yaaup Aisaia puuk epël ngönëntak retëng ëa pöt Son pim naë kê oröa.

“Yang pultakaan omën nampök epël ya.

‘Aköpëen kanö wotpil weseë.

Ngësak ompyaö panë weseë.

⁵ I kön pipotta yang rë ngep ëëë.

Pël ëak rosir kotre kaö pipotta pout mëngkën iri rëëp.

Kan pek wia pipotta wotpil weseë.

Pël ëak kamtaöök kël wia pipotta wa moolëak won weseë.

⁶ Pël ëen omën pourö Anutuuk utpetetakaan yaniö pöten itaampenaan.’”

⁷ Omën kësang Sonök i momëëpënëak pim naë sëen epël mëëa. “Kamalöröa morök yaalni pöl ar yaaurö. Ar kön wiin nem naë waisën i nimëëma pöt Anutuuk nga elniipënëak ya pöt naalniipan. ⁸ Ar lup kaip tiak wëwë pötakël önë pötakëer omnaröak arën itaangkën lup kaip tian pël ëëpnaat. Arimtë könöök epël angan. ‘Ten Apramë köröörö,’ pël angan. Ar kön wi kosang newasën wë, ‘Ten Apramë köröörö,’ pël anë pöt pangk naën. Ne niamaan kat wieë. Anutu pi apënëak pöt yok pangk aan kël epotök Apramë körö koröp orööpnaat.

⁹ Anutuuk iner këra songöntak wia. Këra nement ulöp ompyaö nautön ëëpna pöt ku tiak es marën kotöpnaat.”

10 Pi pël maan pit piin pëel mëea. “Elei, ten tol ëen?” 11 Pël maan puuk kangüir epël mëea. “Omën namp pim ulpëen naar wiaan pöt omën wonöp namp mamp. Ën namp kaömpöt selap wiaan pöt tapël muntap nant mamp.”

12 Takis yewa omën naröeta i mëepënëak sa. Pël ëak pi ngön pöt maan kat wiak epël mëea. “Rë yanuulaup, ten tol ëen?” 13 Maan puuk epël mëea. “Ar onnaröa naëaan takis önëak pöt ngarangköröa niaa pil pëen ön. Arök arimëen kaut önganok.” 14 Pël maan nga omën naröeta kaalak pëel mëea. “Ën ten tol ëen?” Pël maan puuk epël mëea. “Arta onnarö mööre kaar ëak sumat wë pël ëënganok. Ar arimtë ya yamëngkauta sumat pëen weë. Muntat önëak kent ëëngan.”

15 Son pi pël maan onnarö pit ërëpërëp ëak pimëen kön selap ëak epël mëea. “Epop Yaö Mëeaup Kristo tapöp koröp.” 16 Pël yaan pit pouröen epël ök mëea. “Omën nem ënëm waisëpna pöp pim weëre kosangtak nemët il wasëpnaap. Ne utpet epopök pim ing korötepar wii nemowilnganëëp. Ne i yaaptaring i yanimë. Puuk pöt ar Ngëëngk Pulö nimëen esuwesi ök arim utpetat kotak won sëpnaat. 17 Pi pim kat yaurautaring wais kat ur rongan ëak kaömp ompyaut wa pim kaömp kaatak wiipnaat. Pël ëak unönre söksök pöt wa top ëak es kosangwesi moolaan kot sëpnaat.”

Erotök Son wii kaatak moulmëa

18 Son pi ngön pöt ök mëak wa korör ngön munt nantre ngön ompyaut onnaröen ök mëea. 19 Pël ëak yang ngarangk kaöap Erot pi utpet nant yaaupök pim nanëpë öngöpta wa ëp ëa pötaan ngön kosang mëea. 20 Pël ëa pöta rangk saun kaö panëet Son wii kaatak moulmëa.

Yesu i mëa (Matiu 3:13-17; Maak 1:9-11)

21 Son pi wii kaatak nemoulmëen wiaan onnarö i momëak Yesuta i momëa. Pël ëen pi Anutuun kimang yemaan kutömwer këm nga ëen 22 Ngëëngk Pulö int ekëpë ök sak Yesuu rangk irëa. Pël yaëen kutömweriaan ngön nent epël mëea. “Ni nem Ruup. Ne niin ya kë sak kent pan yaalni.”

Yesuu ëere köröörö (Matiu 1:1-17)

23 Yesu pi pim krismaki 30 ëak won sëen pim yaat ngës rëa. Pël yaëen onnaröak piin kön wiin Yosepë ruup pël ëa.

Yosep pöp Ilai pim ruup.

24 Ilai pöp Matat pim ruup.

Matat pöp Liwai pim ruup.

Liwai pöp Melkai pim ruup.

Melkai pöp Sanai pim ruup.

Sanai pöp Yosep pim ruup.

25 Yosep pöp Matataias pim ruup.

Matataias pöp Emos pim ruup.

Emos pöp Neam pim ruup.

Neam pöp Eslai pim ruup.

Eslai pöp Nakai pim ruup.

26 Nakai pöp Meat pim ruup.

Meat pöp Matataias pim ruup.

Matataias pöp Semen pim ruup.

Semen pöp Sosek pim ruup.

Sosek pöp Sota pim ruup.

27 Sota pöp Soanan pim ruup.

Soanan pöp Resa pim ruup.

Resa pöp Serapapel pim ruup.

Serapapel pöp Sialtiel pim ruup.

Sialtiel pöp Nerai pim ruup.

28 Nerai pöp Melkai pim ruup.

Melkai pöp Etai pim ruup.

Etai pöp Kosam pim ruup.

Kosam pöp Elmatam pim ruup.

Elmatam pöp Er pim ruup.

29 Er pöp Yosua pim ruup.

Yosua pöp Eliesa pim ruup.

Eliesa pöp Sorim pim ruup.

Sorim pöp Matat pim ruup.

Matat pöp Liwai pim ruup.

30 Liwai pöp Simion pim ruup.

Simion pöp Yuta pim ruup.

Yuta pöp Yosep pim ruup.

Yosep pöp Sonam pim ruup.

Sonam pöp Elaiakim pim ruup.

31 Elaiakim pöp Melia pim ruup.

Melia pöp Mena pim ruup.

Mena pöp Matata pim ruup.

Matata pöp Netan pim ruup.

Netan pöp Tewit pim ruup.

32 Tewit pöp Sesi pim ruup.

Sesi pöp Opet pim ruup.

Opet pöp Poas pim ruup.

Poas pöp Salmon pim ruup.

Salmon pöp Nason pim ruup.

³³ Nason pöp Aminatap pim ruup.

Aminatap pöp Atmin pim ruup.

Atmin pöp Anai pim ruup.

Anai pöp Esron pim ruup.

Esron pöp Peres pim ruup.

Peres pöp Yuta pim ruup.

³⁴ Yuta pöp Yakop pim ruup.

Yakop pöp Aisak pim ruup.

Aisak pöp Apram pim ruup.

Apram pöp Tera pim ruup.

Tera pöp Neo pim ruup.

³⁵ Neo pöp Serak pim ruup.

Serak pöp Reu pim ruup.

Reu pöp Pelek pim ruup.

Pelek pöp Epe pim ruup.

Epe pöp Sela pim ruup.

³⁶ Sela pöp Kenan pim ruup.

Kenan pöp Apaksat pim ruup.

Apaksat pöp Sem pim ruup.

Sem pöp Noa pim ruup.

Noa pöp Lamek pim ruup.

³⁷ Lamek pöp Metusala pim ruup.

Metusala pöp Inok pim ruup.

Inok pöp Saret pim ruup.

Saret pöp Malalel pim ruup.

Malalel pöp Kenan pim ruup.

³⁸ Kenan pöp Inos pim ruup.

Inos pöp Set pim ruup.

Set pöp Atam pim ruup.

Atam pöp Anutu pim ruup.

4

*Setenök Yesu morök elmëa
(Matiu 4:1-11; Maak 1:12-13)*

¹ Yesu pi Ngëengk Pulöök pim lupmeri peö äak mësak Yotan imer sëp wesak yang omën wonrekë sa. ² Pël äak wë ket 40 äak won sëen Seten pim naë së oröak morök elmëa. Akun pötak pi kaömp won pan ëa. Pël ëen akun pöt won sëen këen wel wia. ³ Pël yaëen Setenök epël mëea. “Ni Anutuu Ruup. Pötaanök kël epotön maan kaömp sëen në.” ⁴ Pël maan Yesuuk kangiiir epël mëea. “Ngönëntak epël wia. ‘Kaömp pöt pëenök omnaröa wëwëet nanimpan.’” ⁵ Pël maan Seten pi Yesu mësak rosir naöök is moulmëak tapëtakëer yangerakë omën poutön pet elmëak ⁶ epël mëea. “Yang epotë omën nantre nant

pötë weëre kosang nem naë wiaan namp ngarangk elmëepnaataan mempëak pöt mempaak. Pötaanök ni ngarangk ëëmëëtaan nimpëak yeë. ⁷ Pötaanök ni nem iri ilëak yaya neamë pöt omën epot pout nimëen sëpnaat.” ⁸ Maan Yesuuk kangiiir epël mëea. “Ngönëntak epël wia. ‘Aköp Anutuun yaya mam. Pimënt kopëtapön inëen elmëem.’” ⁹ Pël maan Seten pi kaalak Yesu mësak Yerusalem kak së ngönën tup kaöeta möröök moulmëak epël mëea. “Ni Anutuu Ruup. Pötaanök eprekaan öngkrek sörok ola. ¹⁰ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. ‘Anutu pi pim enselöröen maan ni ngarangk elniipnaat.’” ¹¹ Ën ngönën nenteta epël wia. ‘Këlötök nim ingesi niwalpanëen pitök morötök akaak elniipnaat.’” ¹² Pël maan Yesuuk kangiiir epël mëea. “Ngönën nenteta epël wia. ‘Aköp Anutuun kaamök elniipnaaten ököök elmëengan.’” ¹³ Pël maan Seten pi morök ke nentere nent elmë pet irak akun nentakëen wesak sa.

*Yesu pi Kalili yangerak pim yaat ngës rëa
(Matiu 4:12-17; Maak 1:14-15)*

¹⁴ Yesu pi Pulöök weëre kosang kaamök elmëen Kalili yangerakël kaalak sa. Pël ëen pim ëa pöta ngönte yang pörek sa pet ira. ¹⁵ Pël ëen ngönën tupötë ngönën ök yemaan omën pourö pim yapinte ngar wa.

*Nasaret omnarö Yesu kaseng mena
(Matiu 13:53-58; Maak 6:1-6)*

¹⁶ Yesu pi Nasaret kak pim kotuuk wakaimaurekë sa. Pël äak pim yaaul kë yesa akun ngëëngktak ngönën tuptak së ngönënte sangk kelëpënëak wal ëa. ¹⁷ Pël ëen nampök Aisaia pim ngönën pepewer mangkën wilak epël retëng ëaö pöt koira.

¹⁸ “Aköpë Pulö neering wë.

Pim ngön ompyaut omën omnant wonöröen ök mamëak yenëa.

Pi ngön epël ök mamëak wes nemëen waisaut. ‘Ar wii kaatak wëaurö, nook wil niulëen kan sënëet.

Ën ar it ngaap wëaurö, nook ompyaö ni-wasën nga sënëet.’

Pi këlangön kat wieim wëaurö pitëm këlangön yemengkauröa naëaan wil moulmëen sëpënëak wes nemëaut.

19 Pi Aköpë omnarö utpetetakaan moöpëna akunet temanöm yes pötenta ök mamëak wes nemëaut.”

20 Yesu pi ngön lup pöt sangk kelak pepewer kaalak koö möak ya omnamp menak wel aisëa. Pël ëën omën ngönën tup pötak wëa porö pourö piin it kos elmëëëa.

21 Pël ëën ngës rëak epël ök mëëa. “Ngönën lup sangk kelën kat yawi pipët peene kë yaarö.” 22 Pël maan pit piin kön wiin isën kön selap ëak pim këmtakaan ngön ompyaut oröa pöten yaan sak neneren epël mëëa. “E, tiar piin ëwat wëep. Pi Yosepë ruuppe.” 23 Pël maan Yesuuk kangiiir epël mëëa. “Tiar akun poutë, ‘Rotap nimtë yaumantë won wasum,’ pël yaaurö. Pöta ök arök neen, ‘Pi yaap ma kaar ya,’ pöt itaampunëak waswas ngön pöt an koröp. Pël neak arök kaalak, ‘Nim Kapaneam kak ya mëngkën kat wian pöt nimtë wëaö eprekta pël namëngkan ma?’ pël an koröp.”

24 Pël mëak epël mëëa. “Ne yaap niamaan. Tektek ngön yaaö nampök ngönte aan pimtë ka songöntakörö kat nawiin yaaurö. 25 Ne yaap niamaan kat wieë. Arim köröörö tektek ngön yaaup Elia pim ngönten kat nawiin ëën Anutuuk maan kopi nepelën wiaan krismaki 3 ngoon 6 ëak won sëën kaömp ngöntök kësang pan yang poutë wiakaima. Akun pötak öng kapir kësang Israel yangerak wë kaömp ngöntök wakaima. 26 Pël yaëën Anutuuk Elia pitëm naë wes namëën, Saiton yangerak Sarepat kak öng kapir kopët namp wëa pöpë ngësël wes momëën sa. 27 Pöta ök, tektek ngön yaaup Ilaisaë wakaima akunetak Israel omnaröa naë omën selap kësë ëak wakaima. Omën porö pitëm naëaan namp ompyaö nemowasën won. Neaman Siria yangerakaanëp pi kopëtapökëër ompyaö mowesa.”

28 Pël maan omën ngönën tupta kakaati wëaurö pit ngön pöt kat wiak ya sangën pan ëa. 29 Pël ëën wal ëak Yesu moröak kaöökë wilëngkëël sa. Pitëm ka pö tomönta rangk wieëa. Pötaanök pit pi wak parëaöök moolapënëak sa. 30 Pël ëën Yesu pi pitëm teköök ilëak kö sak sa.

*Yesuuk urmer namp waö ë momëa
(Maak 1:21-28)*

31 Yesu pi Kalili yangerak ka naöökë yapinte Kapaneam pörek së kët kë yesa akun ngëëngktak omnaröen ngönën ök mëëa. 32 Pël ëën pit kat wiin pi pepapök öngpököt wa kotiak yemaan kat wiak yaan sa. 33 Pël ëën ngönën tup pöta kakaati omën urmerap pim lupmeri wëaö namp puuk Yesuun ngön ëak epël mëëa. 34 “Elei, Yesu Nasaretaanëp. Ni ten tol elniim? Ni utpet niwasumëak wasan koröp. Ne niin ëwat wë. Ni Anutuu naëaan Omën Ngëëngkëp.” 35 Pël maan Yesuuk urmer pöpön ngön kosang mëak epël mëëa. “Ni ngön angan. Omën pipop sëp mowesak oröak së.” Pël maan urmer pöp utpet nemowasën, om oröak sëpënëak pi kutpat ë omnaröa teköök moolëak oröak sa. 36 Pël ëën pit yaan panë sak neneren epël mëëa. “Elei, ngön epët tol nent? Pi weëre kosangring urmeraröen ngön maan kat wiak oröak kas yesëp.” 37 Pël mëak pit pöta ngönte aö sëën yang pörek ka wieëa pötë sa pet ira.

*Yesuuk Pitaë lëlamöp ompyaö mowesa
(Matiu 8:14-15; Maak 1:29-31)*

38 Yesu pi ngönën tuptakaan oröak Saimonë kaata kakaati sa. Pël ëak itaangkën Saimonë öng lëlamöp yauman koröp es nga kaö nent yeem wieëa. Pël yaëën pit puuk kaamök elmëëpënëak mëëa. 39 Pël ëën Yesu pi öng yauman wieëaupë naë së taueë yaumanten nga mëëa. Pël ëën öngöp pi tapëtakëër koröp es nga pöt won sëën wal ëak kaömp ar ë mena.

*Yesuuk omën selap ompyaö mowesa
(Matiu 8:16-17; Maak 1:32-34)*

40 Kët yeilaan omnarö pitëm kar yauman ke nentere nent yaaurö mësak pim naë sëën pim moresiar pitëm rangk mowiak yaumanöt ompyaö mowesa. 41 Pël yaëën urmerarö pit omën naröakaan oröak yesem ngön ëak epël mëëa. “Ni Anutuu Ruup.” Pöt pit pi Kristo, Yaö Mëëaup, pöten ëwat wëa. Pötaanök pim songönten ök mapanëak nga mëëa.

*Yesu pi ka nantë ya mëmpö sa
(Maak 1:35-39)*

42 Ëlpam walën Yesu pi kaöökaan oröak yang lup omën won nentak së wëën omnarö pit ap wasö së koirak pi sëpanëak

mëëa. ⁴³ Pël èèn Yesu pi epël mëëa. “Ne Anutuu omnarö wa ngaöök nimëëpna ngön ompyaö pöt ök niamëak wes nemëaup. Pötaanök omën ka muntatëëröenta ök maö sum.” ⁴⁴ Pël mëak Yuta omnaröa ngönën tup wieëa pötë ngönën ök maima.

5

Yesuuk maan Pita i kaö imënörö kësang pan wa

(Matiu 4:18-22; Maak 1:16-20)

¹ Akun nentak Yesu pi Kenesaret i kaöökë pisöök wëën omën kësang pan pit Anutuu ngönte kat wiipënëak sê wa rongan ëak pi kör mokoëa. ² Pël èèn i pisöök pörek wang kot naöörar wieëa. Pëpaar pöt wi ulmëak sê iiröt iireim wëa. ³ Pël èèn Yesu pi Saimon pimöökë ngaarëk isak Saimonön kot nent mök ë i kaöökël mëepënëak mëak pöök wel aisëak wë omnaröen ngönën ök mëëa.

⁴ Pël ë pet irak Saimonön wangaö kaalak i kaöökël mök ë mëak iiröt olëak i kaö imën narö waulöpënëak mëëa. ⁵ Pël maan Saimonök kangiiir epël mëëa. “Kaöap, ten röök epöök weë ngentiak pël ëeim imën namp naön ëautep nim ngöntak kaalak olamaan.” ⁶ Pël mëak pit iiröt olaan imën kësang pan ilëak peö èèn iiröt ilëpënëak ëa. ⁷ Pël èèn pit pitëm karurö wang muntaöök wëauröen kaamök elmëepënëak moresring waiseë elmëen sê kaamök ëak wangaöörarë wiin könöm menaki kaöök ilapënëak ëa. ⁸ Pël èèn Saimon Pita pi pöten itenak Yesuu ingrak tok oriak epël mëëa. “O Aköp, ne utpetapök sêp newesak sê.” ⁹ Pöt piire omën pörek wëa pörö pit imën kësang pan wa pöten yaan sak pël mëëa. ¹⁰ Pël maan Sepeti pim ruaar Semsre Son, Saimon pim karaar, piaripta tapël yaan sa. Pël èèn Yesuuk Saimonön epël mëëa. “Ni kas ëengan. Ènëmak nim i kaö imënörö yewan pi tapël omnaröeta ömëet.” ¹¹ Pël maan pit wangaöörar weruak sê i pisöök më ulmëak pitëm omnant pout sasa sêp mowesak Yesuu ënëm elmëa.

Yesuuk omën kësë ëa namp ompyaö mowesa

(Matiu 8:1-4; Maak 1:40-45)

¹² Yesu pi kak nerek sê wëën omën namp pim koröp pou kësë ëaup Yesuun itenak pim naë sê tok oriak ë koset yangerak

elak wë epël mëak kimang mëëa. “Aköp, ni ompyaö newasumëak pöt yok pangk ompyaö newasumëet.” ¹³ Maan Yesuuk moresiar pim rangk mowiak, “Pël ëëmëak yeëerek, ompyaö sê,” pël maan tapëtakëer pim kësëat won sa. ¹⁴ Pël èèn Yesuuk ngön kosang mëak epël mëëa. “Epël yaalni epëta ngönte omnaröen ök manganok om el wesak sê nim koröpö kiri ar yaaö nampön pet elmë. Pël ëak omnarö nim ompyaö san pöt ëwat sêpnaan Moses pim ngön kosangta wia pöl kiri ar ëëm.” ¹⁵ Pël maan Yesu pim elmëa pöta ngönte ka poutë kat wi pet irak omën kësang pan pim ngön kat wiire yaumanöt won wasö pël ëëpënëak pim naë sê oröa. ¹⁶ Pël yaëen pi yang omën wonrekël sê Anutuun kimang mëëa.

Yesuuk omën kosat kël wa namp ompyaö mowesa

(Matiu 9:1-8; Maak 2:1-12)

¹⁷ Kët nentak Yesu pi omnaröen ngönën ök maim wëën ka poutë Kalili yangerakaanre Yutia yangerakaanre Yerusalem kakaan omën ngön kosangötë ngarangk naröere Parisi ngönën omën narö pitta pörek wel aisëak wëën Aköpë weëre kosangöök Yesu kaamök elmëen yauman omnarö ompyaö mowesa. ¹⁸ Pël yaëen omën narö omën kosat kël wa namp urweri wiak wak naë sê kakaati ilëak Yesuu naë mowiipënëak itaangkën omën kësang pan peö ëak wëa. ¹⁹ Pël èèn pit yaumanëp wak kakaati sêpënëak omnaröaan kan pomp ëak kamöröökë ngaarëk is kamörö kan wesak omën pöp urtaring wes mëen yangerak omnaröa tekarak Yesuu naë ngemëa. ²⁰ Pël èèn Yesu pi pitëm kön wi kosang yewesautön itenak epël mëëa. “Ngöntöp, ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak.” ²¹ Pël yemaan omën ngön kosangötë ngarangköröere Parisi omnarö neneren epël mëëa. “Omën epop pim oröptak Anutu wa iri yemowas? Omën nampök yok pangk omën muntapë saunatë kangut ent ë nemoolangan. Ya pöt Anutu pimtëetep.” ²² Pël yaan Yesu pi pitëm lupötön itenak epël mëëa. “Ar tol èënak kön pil yawi? ²³ Nem omnampön, ‘Nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ ngön pël yemak pöt kengkënte. Pöt ar ngön pöta këet tekeri

nasën eën nem ngön pöt yaap ma kaar pël newasngan. Ën nem omnampön, ‘Wal ëak së,’ ngön pël yemak pöt könömët. Pöt nem ngön pöta këët tekeri sëen nem ngön pöt yaap ma kaar pël wasënëët. ²⁴ Pötaanök ar ne kaar omën wonöp Omën Këep e yangerak wë weëre kosang wak saunatë kangut ent ë yemoolak pöten ëwat sënëen epël ök yemaan iteneë.” Pël mëak kosat kël wa pöpön epël mëëa. “Ne epël niamaan kat wi. Ni wal ë korumönte wak nim kaatakë së.” ²⁵ Pël maan tapëtakëer pitëm itöök wal ë pim korumönte wak pim kaatakë yesem Anutuun yaya mëëa. ²⁶ Pël eën omën pourö itenak yaan panë sak Anutuun ping wesak epël mëëa. “Peene ten omën it ngolöp nenten ityaangk.”

*Yesuuk Liwaiën yas mëëa
(Matiu 9:9-13; Maak 2:13-17)*

²⁷ Yesu pi kaatakaan oröak yesem takis yewa omën namp yapinte Liwai pöp pim takis yewa kaatak wëen itenak epël mëëa. “Ni nem ënëm elnë.” ²⁸ Pël maan Liwai pi wal ëak pim omnant pout sëp wesak Yesuu ënëm sa.

²⁹ Liwai pi Yesuun sis nëmpënëak kaömp ar ëak takis yewa pim kar naröere omën munt naröen maan pim kaatak së pi-aripring kaömp na. ³⁰ Pël eën Parisi omnaröere pitëm ëwat omnarö pit Yesuu ruröen epël ök mëëa. “Ar tol ëënak omën takis yewauröere saun omnaröaring iire kaömp ngawi yen?” ³¹ Pël maan Yesu kangiir epël mëëa. “Omën yauman wonörö rota ngësë nasën. Yaumanringörökëer ro-taaröa ngësë sa yaë. ³² Ne omën pitëmtën kön wiin wotpilörö pël yewas pörö lup kaip tiipnaan memëak newaisën. Won, ne omën pitëmtën kön wiin saun yaaurö pël yewas pörö ngön ök maan lup kaip tiipënëak waisaup.”

*Ngës olëak wëauta ngönte
(Matiu 9:14-17; Maak 2:18-22)*

³³ Yesuuk pël maan pit kangiir epël mëëa. “Sonë ruurö pit Anutuun yak kaömp ngës olëak wë kët poutë Anutuun kimang më yaë. Ën Parisi tenim ruuröeta tapël ë yaë. Ën nim ruurö pöt kaömp nëëre i në pël ëeim.” ³⁴ Maan Yesuuk pitëm pim karuröaan kaaö ngön mëëa pöten kat wiak kangiir

epël mëëa. “Ar yok pangk omën namp öng öpënëak yeem pim karuaröaring wëen pöt karuröen, ‘Kaömp ngës olëak weë,’ pël maan pit kat wiipën ma? Won pan. ³⁵ Peene wë omën öng öpna pöp pim karuröaring akun wali naön ëëpnaat. Pi peene wëen ënëmak omën naröak pi wak kama ulmëen akun pötakökëer pim karurö yaköm eën kaömp ngës olëak öpnaat.” Pöl pit ne kama neöpna pötakökëer nëm ruurö neen yaköm eën kaömp ngës olëak öpnaat.

³⁶ Yesu pi watepang ngön pil mëak kaalak munt nent epël mëëa. “Omën namp pim ulpëen ngolöpöpökaan lup nent ilak ngaanëpök wiak korir namëëpan. Pël ëëpna pöt ulpëen ngolöpöp utpet wasën ngolöp pöp köpöpring ngöntre kar naën ëëpnaat. ³⁷ Ën omën namp i kep pol koröpwerring ket ëa ngaan pötak wain i ngolöpët kolön yok pangk naëpan. Pël ëëpna pöt wain i pöt kep wetak pol koröp pöt sak il ngentiin iit orö sëpnaat. Pël eën pol koröpwerta utpet ëëpnaat. ³⁸ Pötaanök wain i ngolöpët kep ngolöptak lë mëëpna pötak pangk ëëpnaat. ³⁹ Omën namp wain i ngaante yenaupök ngolöpta songönte köpël ëak nanën ëëpnaat. Pël ëëpnaatak ngaante ëwat wë pöt pëen kent ëak nëmpnaat.” Yesuu pël mëëa pöta songönte epët. Mosesë ngön kosang ngaanötre pimtë ngön ngolöpöt pangk irikor naëpan pötenök ya.

6

*Kë yesa akun ngëëngkta ngönte
(Matiu 12:1-8; Maak 2:23-28)*

¹ Kë yesa akun ngëëngk nentak Yesure pim ruurö pit rais ya neweri lup sa. Pël ëak ruurö pit ulöp narö töak söngsöng ëak na. ² Pël yaëen Parisi naröak pitën epël mëëa. “Kë yesa akun ngëëngktak arim ya yamëngk pipotön pepanöm wia. Tol ëënak yeë?” ³ Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Ar Tewitre pim omnaröa këen wë ëa pöt sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? ⁴ Tewit pi Anutuu ngönën tup kaöeta kakaati së kaömp Anutuu ëöetak wieëa pöt kiri ar yaauröakëer nëmpnaan omën pasurö nëmpnëak nga yaaut wak pimënt nak pim omnarö karut mangkën na. Pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma?” ⁵ Pël mëak

epël mēēa. “Omēn Kēēp ne kē yesa akun ngēēngk pōta pepap.”

Kē yesa akun ngēēngk nentak Yesuuk omēn namp ompyaō mowesa

(Matiu 12:9-14; Maak 3:1-6)

⁶ Kē yesa akun ngēēngk nentak Yesu pi kaalak ngōnēn tupta kakaati sē omnarōen ngōnēn ōk yamēem pōrek omēn namp pim mor yaapkēēs kēl waup wēēn itena. ⁷ Pēl ēēn ngōn kosangōtē ngarangkōrōere Parisi ngōnēn omnarōak Yesuuk akun ngēēngktak ompyaō wasēn pōt ngōn yaatak ulmēēpēnēak ngai yeem wēa. ⁸ Pēl ēēn pimtōk pitēm lupōtē itenak omēn mores kēl wa pōpōn epēl mēēa. “Ni wal ēak wais omnarōa itēkēēl tau.” Pēl maan omēn pōp wal ēak sē pōrek taua. ⁹ Pēl ēēn Yesuuk epēl mēēa. “Ne arēn pēlpēl niamaan. Tiar yok pangk kē yesa akun ngēēngktak omnarō ompyaō elmēēpen ma utpet elmēēpen? Yauman omnarō ompyaō mowasēpen ma mēmpen?” ¹⁰ Pēl mēak pitēm nga it nalnal elmē pet irak omēn pōpōn epēl mēēa. “Nim mores el mē.” Maan omnamp pi pēl ēēn mores kosang sa. ¹¹ Pēl ēēn pit ya kēlangōn utpet ēēn pitēmēt wa top ēak neneren epēl mēēa. “Tiar Yesu epop tol elmēēpen?” pēl mēēa.

Yesuuk pim ngōn yaaō omēn 12 pōrō il ulmēa

(Matiu 10:1-4; Maak 3:13-19)

¹² Akun pōtak Yesu pi Anutuun ōk mapēnēak rosir naōōkēl sa. Pēl ēak rōōk pōtak ōk maim wēēn ēwa tēa. ¹³ Pēl ēēn ēlpam walēn pim ruurōen yas maan sēēn pi pitēm naēaan omēn 12 ēak il moulmēak pitēm yapinten pim ngōnte yaaō omnarō pēl mēēa. ¹⁴ Nampē yapinte Saimon pōpōn Yesuuk yapinte Pita pēl mēēa. Ēn namp Entru pōp Saimon pim nangap. Ēn narōa yapinōt Semsre Son, Patolomiūure ¹⁵ Matiū, Tomasre Sems Alpiasē ruupre Saimon Selot pēl yamēēa pōp, ¹⁶ Yutas Sems pim ruupre Yutas muntap Keriot kakaanēp, ēnēmak Yesuun kup mowiip-naap.

Omēn selap pan wēēn Yesuuk ya mēna
(Matiu 4:23-25)

¹⁷ Yesu pitring rosiraōōkaan ēētōōk sē orōak pim ruurō selap pan pitring tauaan omēn selap Yutia yangerakaanre Yerusalem kakaanre i kaō ēōōk Tajaare Saiton ka pōteparēaan narō pit pourō wa top ēa. ¹⁸ Omēn pōrō pit Yesuuk ngōnēn ōk maan kat wiire pitēm yaumanōt won wasō pēl ēēpēnēak sa. Pēl ēēn Yesuuk omēn urmerarō pitēk wēaurōeta ompyaō mowesa. ¹⁹ Pēl ēēn omēn pourō pit itaangkēn weēre kosangō pim naēaan sēēn ompyaō sēpēn seēa pōt itenak pitta ompyaō sēpēnēak kent ēēn piik mōring ngēēn elmēēpēnēak ōk ēa.

Ērēpsawiarīng wēautere yakōm ē sak wēauta ngōnte

(Matiu 5:1-12)

²⁰ Yesu pi pim ruurōen iteneē epēl mēēa. “Omnant wonōrō ar Anutuuk wa ngaōōk yanimē. Pōtaanōk ērēpērēp ēēnēēt.

²¹ “Omēn peene kēēn ēeim wēaurō ar ēnēmak kep ēēnēēt. Pōtaan ērēpērēp ēēnēēt.

“Omēn peene ingre kēlēl aim wēaurō ar ēnēmak sōm anēēt. Pōtaan ērēpērēp ēēnēēt.

²² “Ēnēmak omnarō pit arēn Omēn Kēēp nemorō pēl niak nga elniak kasēng ni-mampnaat. Pēl ēak ngōn utpet niak arim yapinōt utpet pan wesak niapnaat. Pēl ēēn ar pōten ērēpērēp ēēnēēt. ²³ Ngaan pitēm ēarō tektek ngōn yaaurōen pil elmēaurō. Pōtaanōk pit ar pēl yaalniin pōt, ‘Ēnēmak kutōmweriaan kangut kēsang ōnaat,’ pēl we-seē ya kē sak ērēpērēpring tan urōn.

²⁴ “Ēn monere urōmaringōrō ar omnant weimaurō, yakōmpe. Ar kutōmweri kaalak munt nant naōngan.

²⁵ “Kaōmp nak kepring wakaimaurō, yakōmpe. Ar kēēn eim ōnēēt.

“Sōm aim wakaimaurō, yakōmpe. Ar ingre ya ilak aim ōnēēt.

²⁶ “Omēn peene omnarōak arim yapinōt ping wesak yaaurō, yakōmpe. Ngaan arim ēarōak tektek ngōn kaarkaar yaaurōen tapēl elmēa.”

Kōōre tokōrō lup sant yaalmēauta ngōnte
(Matiu 5:38-48)

²⁷ “Nem ngōnte kat yawiaurō arēn ōk niamaan. Arimēēn kōōre tok yaalni-aurō lup sant elmēēn. Utpet yaalni-aurō

ompyaö elmëen. ²⁸ Omën ar utpet ni wasëpënëak ngön yaaurö Anutuuk ompyaö mowasëpnaan kimang man. Ën arimëen ökre was yaalniauröaan Anutuun kimang man. ²⁹ Omën nampök kerëm nentak yanimöön pöt nenteta nimööpnaan mowasum. Ulpëen rangkëp yeön pöt iriipön nga elmëenganok. ³⁰ Namp niin omën nantön kimang niaan mamp. Nampök niikaan wa ëp ëen kaalak nimpënëak ke urak manganak. ³¹ Ar omnaröak omnant elniipënëak kent kön yawi pipël arökta pitëmëen elmëen.

³² “Arim kar lup sant yaalniaurö kangiiir lup sant elmëenë pöt pangk naëpan. Omën saunaringörö pitta lup sant tapël elmë yaë.

³³ Ën omën ompyaö yaalniaurö kangiiir ompyaö elmëenë pöt pangk naëpan. Omën saunaringörö pitta ompyaö tapël elmë yaë.

³⁴ Ën ar omnarö kangut nimpënaak pël wesak omnant mampunë pöt pangk naëpan. Omën saunaringörö pitta omnarö kangiiir tapël mampënaak pël wesak omnant men yaë. ³⁵ Ar pöt, arimëen kööre tok yaalniaurö lup sant elmëak ompyaö elmëen. Ar omnarö omën kangutëen kön wiak mengkanok. Pël ëenë pötak kangut kaö pan wak Anutu Ngaarëkëpë ru sënëet. Pöt pi omën pimëen yowe nemaan yaaöre utpet yaalmëa pöröaan kësangën yaaup. Ar Anutu ru sënë pötaan pim ök tapël omnarö elmëen. ³⁶ Arim pepapök yaköm yaalni tapël arta yaköm elmëen.”

*Ngön ë pet yairauröa yaë pöta ngönte
(Matiu 7:1-5)*

³⁷ “Ar omnarö kom ëak ngön ë pet yairaupë yaë pöl ëenganok. Pël ëenë pöt Anutuuk ngön ë pet yairaupë yaë pöl naalniipan. Ar omnarö ngön ë pet yairaupë yaë pöl könöm mangkanok. Pël ëenë pöt Anutuuk ngön ë pet yairaupë yaë pöl könöm naningkën ëëpnaat. Ar omnaröa saunatë kangut kerë moolan. Pël ëenë pöt Anutuuk arimotë kangut kerë nuulapnaat. ³⁸ Ar omnarö kësangën yaalmëen Anutuuk ar tapël elniipnaat. Pöt arim ëenë pöt il wesak kësang panë wesak wa top elniipnaat. Pöta ök omnaröen elmëenë pöt Anutuukta ar elniipnaat.”

³⁹ Pël mëak Yesu pi yal menak watepang ngön nent epël mëea. “Omën it il tëa naar piarip yok pangk nampnamp mësak sëpën ma? Won, pël naëpan. Piarip pouwaar kanö wiaan saarëak së parë orööpnaat. ⁴⁰ Runga pep kaatak nampök pim pepap il newaspan. Pi omnant ëwat sa pet irak pim pepapë ök sëpnaat. ⁴¹ Ni tol ëënak nim karipë itöök ulöl kotten iteneëak nimtëöökë këra elten kön nawiin yaën? ⁴² Nimtëöök om wiaan ni tol ëak karipön epël maan pangk ëëpën? ‘Ngöntöp, ni kat newiin ne nim itöök ulöl wia pipët niömaan.’ Kaar omnamp, ni nimtë itöök këra elte wia pipët wakök nim karipë itöök ulöl wia pipët wëen pangk ëëpnaat.”

*Këraatë songönte
(Matiu 7:16-20; 12:33-35)*

⁴³ “Këra ompyaumentëk ulöp utpetarö nautpan. Ën këra utpetementëk ulöp ompyaurö nautpan. ⁴⁴ Këraamenti songönte ulöpöröak war yewas. Wëleri ëër nautpan. Ën rakësäöök kasu nautpan. ⁴⁵ Omën ompyaup pi pim lupmeri kön ompyaut wieëa. Pötaanök omnant ompyaö yaë. Ën omën utpetap pim lupmeri kön utpetat wieëa. Pötaanök pi utpetat yaë. Omën namp ke nentere nent pim lupmeri peö ëak wë pöt këmtak war yewas.”

*Ka ök yarëauta songön nentepar wia
(Matiu 7:24-27)*

⁴⁶ “Oröp ëen, ‘Tenim Aköp,’ pël yeneemak nem ngönte kat nawiin ëeim? ⁴⁷ Omën nem naë wais ngönte kat wiak nem këm ngön ngar öpna pipopön omën eptak ök ëen ar ëwat sënëen. ⁴⁸ Omën pipop pi omën ka weit ök rëaupë ököp. Omën pöp pi pim kaat ök rëëpënëak wap waliit ilak pongön tëak wes mëen ngemaan yang menak taintaë wesa. Pël ëen kopi akunaöök i nga urak tööl noolaan ëa. Pöt omën pöp pi taintaë pan wesak ök rëa. Pötaanök kosang ëa. ⁴⁹ Ën omën nem ngönte kat wiak ngar naön ëëpna pipopön omën kaat mangkimangki ök rëa pöpëel ök ëëmaan. Omën pöp pi ka wapöt taë newasën ëa. Pötaanök kopi akunaöök i nga urak tööl olaan yangerak gentiak utpet pan ëa.”

7

Yesuuk Rom nga omnaröa wotöököpë inëenëp ompyaö mowesa (Matiu 8:5-13)

¹ Yesu pi ngön pöt omnaröen ök më pet irak Kapaneam kak sê oröa. ² Pörek Rom nga omnaröa wotöök nampë inëen namp yauman kaö pan yeem wel wiipënëak ëa. Wotöököp piin kent yaaup. ³ Pël ëen wotöököp pi Yesu pim yaauten kat wiak Yuta kaö narö pi koirak waisën pim inëen ruup ompyaö mowasëpënëak wes momëa. ⁴ Pël ëen pit Yesuu naë sê oröak kosang wesak epël mëëa. “Omën pöp ompyaö yaaup. Pötaanök ni kaamök elmë. ⁵ Pi tiar Yuta omnarö lup sant elniak tiarim ngönën tupët ök réaup.” ⁶ Pël maan Yesu pitring sê kaata temanöm yesën nga wotöököp pim kar narö epël ök mapënëak wes mëen sa. “Aköp mosëp. Ne ompyaup talte ni nem kaatak waisum? ⁷ Ne nemtëen kön wiin pangk naën ëen nim ngësël waisumataan pomp yeë. Pötaanök ni om pirek wë këm pëentak aan nem inëen ruup ompyaö sëp. ⁸ Ne omën isauröa ikanöök inëen yaaup. Ën nem iri nga omnarö wë. Pötaanök nook nampön, ‘Së,’ maan sëpnaat, nampön, ‘Wais,’ maan waisëpnaat, ën nampön, ‘Pël ë,’ maan pël ëëpnaat. Pötaanök nim naë weëre kosang wieëaup pöten ne kön wiin ni maan nem inëen ruup yok pangk ompyaö sëpnaat.” ⁹ Pël maan Yesu pi kat wiak yaan sak kaip ti omën pim ënëm yesa pöröen epël mëëa. “Ne ök niamaan. Israel omnarö arim naë kön wi kosang yewesa epël nent nokoirën ë yeë.” ¹⁰ Pël maan nga wotöököpë karurö pit kaalak kaatak sê itaangkën inëen ruup ompyaö sak wëa.

Yesuuk yokot namp weletakaan wal ë moulmëa

¹¹ Wë akun nentak Yesu pi ka nenta yapinte Nain pörekë yesën pim ruuröaring omën kësang pan piiring sa. ¹² Pël ëen kak temanöm yesën öng kapir namp pim yokot kopëtap wëa pël ëëëaup wel wiin yang kel weerëpënëak omën pourö wak kakaan kan kourak koira. ¹³ Pël ëak Yesu pi öng pöpön itenak yaköm ëen epël mëëa. “Ing angan.” ¹⁴ Pël mëak naë sê umkekët mor wëen wak sa pörö leng ëak tauaan epël mëëa. “Yokot

epop, ni wal ëëmëak yeniak.” ¹⁵ Pël ök maan welap wal ëak ngön ëa. Pël ëen Yesuuk pim ëlëpring öpënëak mëëa. ¹⁶ Pël ëen omnarö pöten itenak kas ëen Anutuun yaya mëak epël mëëa. “Tektek ngön yaaö kaö namp peene tiarim tektrak yaarö.” Pël yemaan naröak epël mëëa. “Anutu pim omnarö kaamök elniipënëak yewais.” ¹⁷ Pël ëen Yesu pim ëa pöta ngönte Yutia yang pour pangk ëen yang naë wieëa pötë sa.

Sonök Yesuu ngësë ru naar wes mëa (Matiu 11:2-19)

¹⁸ Sonë ruurö pit Sonön Yesuu ëa pöta ngönte ök mëëa. ¹⁹ Pël maan Son pi ru naar ngön maan sëen Aköpön epël pëlpël mapënëak wes mëa. “Waisëpënëak aan kor wakaimaup ni tapöp ma muntapön kor ön?” ²⁰ Pël mëak wes mëen omën pöaar Yesuu naë sê oröak epël mëëa. “Son i yamëaup puuk niin epël pëel nianëak wes yanimë. ‘Waisëpënëak aan kor wakaimaup ni tapöp ma muntapön kor ön?’ ”

²¹ Akun pötak Yesu pi omën yauman ke nentere nent yaurö ompyaö mowasööre omën urmeraröaring wëaurö urmerarö waö ë momëëre omën it il tëaurö it nganga mowasö pël ëeim wëa. ²² Pël ëen omën pöaar sê ök maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Arip sê Sonön omnant arpim itaampööre kat wi yeë epotön ök man. It ngaapörö it nganga sê, ing il tëaurö ompyaö sak kan ë, kësë ëaurö ompyaö sê, katun yaurö kat nganga sê, welarö wal ë ulmë, ngöntök yaurö ngön ompyaut ök maan kat wi, pël yeë epotön ök man. ²³ Omën namp nemëen yak pim kön wi kosang yewesaut irikor naën yaë pipop ërëpërëp ëëpnaap.”

²⁴ Pël maan omën Sonë wes mëa pöaar yesën Yesuuk omnaröen Sonë songönte epël mëëa. “Ar ngaan yang omën wonrek kalaö naö kent möön sak waisak yaëen itaampunëak saurö ma? Won, Son pi pöta ök won. ²⁵ Ma omën ulpëen ke nalëp mëaö nampön itaampunëak saurö ma? Won, omën ulpëen ke nalörö mëa pörö omnant kësangring omën omp aköröa ka ompyautë wë. Son pi ulpëen ke nalörö namëenëp. ²⁶ Ma ar omën ke tolëëlëpön itaampunëak saurö? Ar tektek ngön yaaö nampön itaampunëak saurö ma? Ar yok

pël äan. Ne ök niamaan. Pi tektek ngön yaaö tapöpök pim ya yamëngka pötök tektek ngön yaaö muntaröa ya yamëngkaut il yemowas. ²⁷ Omën pöpëenök ngönëntak epël retëng äa.

‘Kat wi. Ne omën nem ngönte waup wes mēen nimēen wet rapnaat.

Puuk nim kanö ningēsēpnaat.’

²⁸ Ne ök niamaan. Son puuk yangerkäkē omën pourö il yemowas. Pël äaap omën Anutuuk wa ngaöök yamē pöröak pi il yemowas. Pitēm naēaan koturöakta pi il yemowas.” ²⁹ Omën yaapöröere takis yewaurö pit makre ku mäak epël mēea. “Mak, Anutu pi ompyaö yaaup.” Pöt Sonök wet rëak pit i momëa. Pötaanök pël mēea. ³⁰ Ën Parisi ngönën omnaröere ngön kosangötē ngarangkörö pit Sonök i momēēpnaaten kaaö yeem Anutuu kan ompyaö pet yaalmē pö kasëng mena.

³¹ Pit pël yaēen Yesuuk epël mēea. “Ne ar akun eptak wëauröen oröp nentak ök elniim? Ar talöröa ökörö? ³² Ar rungaaröa ökörö. Rungaarö pit ka tomök ngasam yeem neneren epël yema.

‘Ten intö tang yamöön ar tan naurön yeë. Ten ingre tan yaan ar ingre ya ilak naën yeë.’

³³ Ar tapël yaurö. Son i yamëaup pi wais wain i nanën wë akun nantë kaömp ngës olëak wëen ar piin, ‘Pi urmerapring wë,’ pël aiman. ³⁴ Ën peene Omën Këep ne wais iire kaömp yenën ar epël aim. ‘Iteneë. Omën epop wain iire kaömp kaö yenëp. Pi takis yewaöre saun omnaröa karip,’ pël aim. ³⁵ Pël äaap Anutu pim ëwat pöt arim naë wieëanëen ar tenip sant elnian tapön.”

Öng utpet nampök Yesuu ingesiarë i köp nga kamp nent lë momëa

³⁶ Parisi ngönën omën nampök Yesu piiring kaömp nēmpënëak yas maan pim kaata kakaati sē kaömp yenem wëa. ³⁷ Pël ëen kak pörök öng utpet namp Yesu Parisi omnampë kaatak kaömp yenem wë pöt kat wiak i köp nga kamp nent kep ompyautaring wak sa. ³⁸ Pël äak Yesuu kasngaël sē pim ingrak tauëë ing äa. Pël ëen ing lelapöt pim ingesiarë ngentiin pim kepön ëptak kol mowesak ingesiar tot nak i köp

nga kamp pöt lë momëa. ³⁹ Pël yaēen Parisi omën Yesuun yas mēea pöp itenak kön epël wia. “Pi tektek ngön yaaö namp äanëen öng epopë songönten ëwat äan tapön. Öng epop saun öngöp.” ⁴⁰ Pël kön yawiin Yesu pim kön pöt itenak epël mēea. “Saimon, ne ngön nent ök niamaan kat wi.” Maan Saimonök epël mēea. “Rë yanuulaup, ök a.” ⁴¹ Pël maan Yesuuk epël mēea. “Omën naar piarpim sum kangit wiaapnaat. Namp 500 kina, namp 50 kina. ⁴² Piarip sum pöt kangiir mampënaat pangk naën äa. Pël ëen mon pepap piarpim kangiir mampëna pöt sēp mowesa. Ni kön wiin omën pöarëkaan talëpök mon pepapön lup sant elmëepën?” ⁴³ Pëel maan Saimonök epël mēea. “Ne omën sum kangit selap sēp mowesa pöpön kön yawi.” Pël maan Yesuuk epël mēea. “Ni pangk yaan.” ⁴⁴ Pël mäak kaip ti öngöpön itneë Saimonön epël mēea. “Ni öng epopön itenaan ma? Ne nim kaatak waisën ni ingesiar iirömaan iit nenangkën. Pël ëen öng epop pim ing lelapatak nem ingesiar i neirak kepön ëptak kol yewas. ⁴⁵ Ne waisën ni sant elnëak tot nenenën äaup. Pël ëen öng epopök nem ingesiar tot yen. ⁴⁶ Ni nem kepön ëptak iit wa nenemëen yaēen öng epopök ingesiarë i köp nga kampët wa yenemë. ⁴⁷ Pötaanök öng epopë lup sant kësang yaalnë pöta songönte ök niamaan. Pim utpetat kësang pan pötë kangut kërë moolëaut. Namp pi nook pim saun kotta kangit kërë moolëma pöt pim lup santeta kot tapël elnëepnaat.” ⁴⁸ Pël mäak Yesu pi öngöpön epël mēea. “Nim saunatë kangut kërë niolëaut.” ⁴⁹ Pël yemaan omën piiring kaömp neim wëaurö pit kön epël wesa. “Saunatë kangut yakërë epop pi omën ke tolëälëp?” ⁵⁰ Pël ëen Yesuuk öngöpön epël mēea. “Nimtë neen kön wi kosang yewesautak utpetetakaan yaniö. Pötaanök ya kësak sē öm.”

8

Öng narö Yesuu ënëm sa

¹ Akun kot nent won sēen rangkël Yesu pi ka kotre kaö poutë ngön ompyaut ök mäak Anutuuk wa ngaöök nimëepna pöta ngönte ök maö yesën pim ru 12 pöröeta piiring sa. ² Pël yaēen öng narö Yesuu ngaanëer

urmerarö pitëkaan waö ë mëere yauman ompyaö mowasö ëa pörö pitta Yesuring sa. Namp Maria Matala kakaanëp urmerarö 7 ëak waö ë momëa pöp. ³ Namp Soana ngarangk namp Susa Erotë kaatak wëaup pim öngöp. Ën namp Susana piporöere öng munt narö pit Yesuring yesem Yesure ruurö sumre omnant kaamök elmë sa.

Omnant öpöt yaak yoolëauta ngönte
(*Matiu 13:1-9; Maak 4:1-9*)

⁴ Ka poutëaan omën selap pan së wa top ëen Yesuuk watepang ngön nent epël ök mëëa. ⁵ “Omën nampök pim yaak omnant öpöt olëa. Pël ëen nant kamtaöök ngentiin omnaröak kan së waisö yeem ing mësak pötöp rep olaan intöröak wa na. ⁶ Ën nant këlöökë ngaarëk ngentia. Pël ëaut oröak yang kolapët won ëen umön rëa. ⁷ Ën nant nönötë öngpök olëa. Pël ëen nönöt oröak ngep ëen sësë ëa. ⁸ Ën nantökëer yang kolaptak olëa. Pël ëen pötökëer aprak kë kësang pan, kengk nemorëët 100, nemorëët 100 pël uta.” Yesu pi pël mëak ngön ëak epël mëëa. “Katringëpök ngön epët kat wiip.”

Yesu pim watepang mëëauta songönte
(*Matiu 13:10-17; Maak 4:10-12*)

⁹ Pël maan ruuröak Yesu pim watepang ngön pöta songönten pëël mëëa. ¹⁰ Pëël maan Yesuuk epël mëëa. “Anutu pimtok wa ngaöök nimëak wë ngön ëlëëp pöta songönte arënkëer pet yaalni. Ën omën muntarö pit pöta songönte kat wiipanëak watepang ngön ök yak. Pit Anutuu naë rë olaan pitëm saunaté kangut këre ola-pan itöök itaampënaatak këeten yok pangk itnaampan ma katëëpök kat wiipnaatak songönten këëkë kön nawiipan.”

Omnant öpötëen watepang ngön ëa pöta songönte
(*Matiu 13:18-23; Maak 4:13-20*)

¹¹ “Watepang ngön niak pöta këët epët. Anutu pim ngöntak omnant öpöt yoolak pötë ök yaë. ¹² Omnant öpöt kamtaöök ngentia pötë ökörö, omën narö ngönën kat wiak Anutuun kön wi kosang wasën utpetetakaan moöpanëak Setenök pitëm lupötëaan wa yemoola. ¹³ Ën öpöt këlöökë rangk ngentia pötë ökörö, omën narö ngönte kat wiak ërëpsawi ëak öpnaat. Pitëm

lupötë misën il natëen. Pötaanök akun kotent kön wi kosang wesak wëen morököt oröön wil këlok ëëpnaat. ¹⁴ Ën öpöt nönötë öngpök ngentia pötë ökörö, omën narö ngönën kat wiipnaatak wë koröpöökë omnantön kön selap ëere monere urömen kentre kaur ëere omën munt nantön war ë pël yaëen pötök ngep elmëen ngönën këët mos ëëpnaat. ¹⁵ Ën öpöt yang kolaptak ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiak lupöt ompyaö wesak wak wëen pitëm wëwëatë kë ompyaut koirëpnaarö.”

Esuwes mangiak ëlëëp yawiauta ngönte
(*Maak 4:21-25*)

¹⁶ “Omnarö esuwes mangiak kapita öngpök mëere urta ikanöök wi pël naengan. Ngaarëk wesirën ëwa ëaan omën kakaati waisëpnaarö ëwa pöön itaampnaat. ¹⁷ Omën ëlëëp wia pipot wi naöpanëët. Pipot tekeri sëpnaat. Ën ngep ëen wia pipot wiakaim wi naöpanëët. Ënëmak wëlël ëen omnarö itaampnaat. ¹⁸ Ar nem ngönöt këëkë wesak kat wieë. Omën namp Anutuuk ngön ompyaö lup nant mangkën ompyaö wesak öpna pöp muntat kësang wesak mampnaat. Ën namp naön wë wak wë wes öpna pöt wa ëp ëëpnaat.”

Yesure ëlre nang pitëm ngönte
(*Matiu 12:46-50; Maak 3:31-35*)

¹⁹ Akun nentak Yesuu ëlre nang pit Yesuun itaampënëak sa. Pël ëen omnarö kësang pan peö ëen pit om pëlëer wëa. ²⁰ Pël ëen omën nampök epël mëëa. “Nim ëlre nang niin itaampënëak wais tomök wë.” ²¹ Maan kangiir epël mëëa. “Omën Anutuu ngönöt kat wiak ënëm yaë piporö nem ëlre nangarö pël yaë.”

Yesuuk kent kaöaöön nga maan leng ëa
(*Matiu 8:23-27; Maak 4:35-41*)

²² Kët nentak Yesure pim ruurö pit wang naöök ilëak pitën epël mëëa. “Tiar i kaö olëak ëngk komuntakël sëpa.” Pël mëak sa. ²³ Yesem Yesu pi itkaan ëen ka ura. Pël ëen kent nempel möön i kaö maat wangaöök ilaan utpet ëak i kaöök ilapënëak ëa. ²⁴ Pël ëen pit Yesuu naë së it moilak epël mëëa. “Rë yanuulaup, tiar kö sëpenëak yeë.” Pël maan pi wal ëak kentöore kaö maatön nga maan kentö leng ëen kaö maat wiap sa.

²⁵ Pël èen pitèn epël mëëa. “Ar oröpmorëen neen kön wi kosang nenewasën yeë?” Pël maan pit yaan sak kas ëak neneren epël mëëa. “Omèn epop tal namp apen? Puuk kentre kaö ma pöteparën nga maan pim ngönte ngar yeöp.”

Yesuuk omèn kaökaö yaaö nampökaan urmerarö waö ë mëä

(Matiu 8:28-34; Maak 5:1-20)

²⁶ I kaö olëak sê Kalili ëngk komuntakël Kekesa yangerak sê oröa. ²⁷ Pël ëak pörek wangaö leng ë ulmëak wëen ka pöökaan omèn namp pitëm naë sa. Omèn pöp pim lupmeri urmerarö wëen akun wali yool wakaimaup. Akun wali urmer pörö omèn pöpök taintaë wakaima. Pël ëaan omnaröak kët poutë ngarangk këëkë elmëimeë wii weistring wii motëeima. Pël ëaap omèn pöp pi wii pötta wil moolaima. Pël ëak urmer pöröak omnamp mësak omèn wonrekë seima. Pi kakaati ka naurönöp, omèn yangaöök pëen wëaup. ²⁸ Omèn pöpök Yesuun itenak merëk mëak pim ingesiarë sê ngentiak epël mëëa. “Yesu ni Anutu Ngaarëk panëepë Ruup. Ni ne tol elnëem? Ne këlangön nangkanëak kimang yeniak.” ²⁹ Pöt Yesuuk urmeraröen ngön ök maan orööpëneak yeem urmeraröak ngön pil mëëa. ³⁰ Pël èen Yesuuk pim yapinten pëel maan epël mëëa. “Nem yapinte Selap.” Pöt urmer selap piik ilëak wakaima pötaanök. ³¹ Pël èen urmer pöröak Yesuun ngön ëak epël kimang mëëa. “Ni ten es parëaöökël waö ë nimëengan.” ³² Yang pörek tangitak pol narö kësang lupönöök wëa. Pël èen urmerarö pit es pariaöökël sëpanëak kas èen Yesuun ke urak epël kimang mëëa. “Ni ten om wes nimëen polöröa öngpök ilenaan sën.” Pël maan Yesuuk kuure mak mëëa. ³³ Pël èen urmerarö pit omèn pöpökaan oröak sê polöröak ilëa. Pël èen polörö pöömpö sê parëaöök oröak sê i kaöök ilëak i nak wel wia.

³⁴ Pël èen pol ngarangkörö pit itenak kas sê ngön pöt ök maan kaare yang pörekë omèn wëaurö pangk ë pet ira. ³⁵ Pël èen omnarö pit pöten itaampëneak Yesuun naë sê itaangkën omèn urmerarö piikaan oröak sa pöp könö koirak poë koröp urak Yesuun naë wel aisëaan pit itenak kas ëa. ³⁶ Pël

èen omèn pöten itena pöröak Yesuun omèn urmerarö lupmeri wakaimaup ompyaö mowesa pöta ngönte omnaröen ök mëëa. ³⁷ Pël èen Kekesa yang pörekë omèn pörö pim ëa pöten kas èen Yesuun pi pitëm yanger sêp wesak sêpëneak maan kaalak wangaöök ilëa. ³⁸ Pël yaëen omèn urmerarö piikaan waö ë momëa pöpök Yesuun ing sêpëneak ke urak kimang mëëa. Pël èen Yesuuk kaalak wes mëak epël mëëa. ³⁹ “Nim kak sê omnaröen Anutuu nim naë retëng kaö elniak sant yaniwas pipta ngönte ök mam.” Pël maan omèn pöp pim kak sê omèn pörek wëauröen Yesuuk pim elmëa pöt pout ök maima.

Yesuuk öng namp ompyaö mowesak Sairasë koontup weletekaan wal ë moulmëä
(Matiu 9:18-26; Maak 5:21-43)

⁴⁰ Omnarö pit Yesuun kaalak sêpëneak yaëen kor wëen sê oröön omèn pourö wa top ëak ërëpsawi elmëa. ⁴¹ Pël èen ngönën tupta ngarangk namp Sairas pi Yesuun naë sê pim ingrak tok oriak kosang wesak kimang epël mëëa. “Ni nem kaatak wais,” pël mëëa. ⁴² Omèn pöp pim koont kopëtap krismaki 12 ëak saup wëa pöp yauman kaö pan wel wiipëneak yeëa.

Yesuun piiring yesën öngre omp kësang pan pi il mowaria. ⁴³ Pël èen pitëm tekarak öng namp öng yauman ëeim wëen krismaki 12 ëak saup wëa. Pël yaëen rotaaröakta kaamök elmëen pangk naën ëa. ⁴⁴ Öng pöp Yesuun kasngaë sê pim mores ulpëenëpök mësel elmëen tapëtakëer won sa. ⁴⁵ Pël yaëen Yesuun kat men ëak pëel mëëa. “Talëpök mësel yaalnë?” Pël maan pit wonwon yemaan Pitaak epël mëëa. “Kaöap, omnarö tetang menak wëep naröak mësel yaalniip oröpmorëen yaan?” ⁴⁶ Maan Yesuuk epël mëëa. “Won, omèn nampök mësel elnëen nem weëre kosang nant piik yesën kat men yeë.” ⁴⁷ Pël maan öngpöp pi itaangkën pim songönte tekeri yewasën reireë urak Yesuun naë sê pim ingrak tok oriak omnaröa itöök pim yaumanta songöntere mësel ëlmëak teëntom ompyaö sa pöta ngönte war wesak ök mëëa. ⁴⁸ Pël èen Yesuuk epël mëëa. “Koontup aë, nimtë kön wi kosang yewesautak ompyaö yesën. Pötaanök ya kë sak öm.”

49 Pi pël yamëem taprek om wëen omën namp ngarangkëpë kaatakaan sê ngarangkëpön epël mëëa. “Nim koontup wel wiaarek këpök rë yanuulaup koirak waisngan.” 50 Pël maan Yesu pi ngön pöt kat wiak kangiir ngarangkëpön epël mëëa. “Ni kon selap eënganëp om kön wi kosang newas. Pël eën nim koontup ompyaö sêpnaan.” 51 Pël mëak kaatak sê oröak omën muntaröen kakaati sêpanëak nga mëak Pitaare Sonre Semsre koontupë ëlre pepaar pitëmënt piiring koontupë wieëaurekë sa. 52 Pël ëak öngre ompörö koontupëen ingre ya ilak kësang yaan Yesuuk epël mëëa. “Ar ing angan. Koontup pi wel nawiin om ka ura.” 53 Pël maan pit wel yaap wiaup pël kön wiak sôm ëa. 54 Pël yaëen Yesu pi koontupë moresi wak epël mëëa. “Koontup aë, ni wal ë.” 55 Maan pim könöp kaalak sê ilaan tapëtakëer teëntom wal ëa. Pël eën kaömp mampënëak ök mëëa. 56 Pël eën ëlre pepaar pöten itenak yaan panë sa. Pël yaëen Yesuuk omën oröa pöta ngönte omnaröen mepanëak nga mëëa.

9

*Yesuuk pim ru 12 pöröen ya ngön mëëa
(Matiu 10:5-15; Maak 6:7-13)*

1 Yesu pim ru 12 pöröen yas maan sëen urmerarö waö ë momëere yauman yaaurö ompyaö mowasö pël eëpënëak weere kosang mena. 2 Pël ëak Anutuuk wa ngaöök nimëak wë pël maöre yaumanörö ompyaö mowasö pël eëpënëak pit wes momëa. 3 Wes momëepënëak yeem epël ngan rë mena. “Ar kan kourakë omnant wak sënganok. Sungkörere kërre kaömpre monere pötring ulpëen naar wak sënganok. 4 Kak nerek sê oröak ka ilanë piptak pëen wë olëak sën. 5 Nerek sê oröön pit ka naningkën eën pöt ing porpor elmëak arim ingötëaan yangre ulölöt kërë ka pöök moolan.” 6 Pël maan sa. Pël ëak ka poutë yesem ngönën ök maö yauman omnarö ompyaö mowasö pël ë sa.

*Erot pi Yesuu ngönte kat wia
(Matiu 14:1-2; Maak 6:14-29)*

7 Omën omp ak Erot pi Yesuu omnant yaaö pötön kat wiak ëngk ma e wesa. Pöt omën naröak Yesuun Sonök weletakaan

wal ëak wë yaë pël mëëa pötaanök. 8 Ën naröak tapël, “Eliaak oröak yaë koröp,” yemaan naröak, “Tektek ngön yaaö ngaan wakaimauröakaan nampök wal ëak yaë koröp,” pël mëëa. 9 Pël yemaan Erot pi epël mëëa. “Son pöp nook maan ngernger ilauppe. Talëpök yaauteen ne kat yawi?” Pël mëak Yesuun itaampënëak kent elmëa.

*Yesuuk omp 5000 ëak kaömp mena
(Matiu 14:13-21; Maak 6:30-44; Son 6:1-13)*

10 Yesuu ngön yaaö pim wes mëa pörö pit ya nga im olëak kaalak sa. Pël ëak pitëm ya mëmpöore omnant ë ima pötön ök mëëa. Pël eën pit koirak kak pörek sêp wesak ka nenta yapinte Pesaita pörek sê pitëmënt öpënëak sa. 11 Pël eën omnarö pöten kat wiak kaalak pim ënëm sê oröön Yesu pitën itenak ngöntre kar elmëak Anutuuk wa ngaöök nimëak wë pöta ngönte ök mëak yaumanringörö ompyaö mowesa. 12 Pël ëeim wëen wiap kanök këtëp yeilaan ru 12 pörö pim naë sê epël mëëa. “Tiar omën wonrek wë. Pötaanök ni omnaröen maan repak yang eprek ka wieëautë sê kaare kaömp koirëp.” 13 Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Arök kaömp meneë.” Maan pit epël mëëa. “Tenim naë kaömp selap won, kaömp mor nas ën i kaö imën kopët naar pël ëak wia. Ma ten kak sê omën selap eporöa kaömp nant sum eëneak yaan ma?” 14 Ompörö selap pan 5000. Pötaanök pël mëëa. Pël maan Yesuuk pitën epël ök mëëa. “Ar omnaröen ök maan pit kom ëak rongan 50 50 pël wel aisap.” 15 Pël maan ruurö pit pël elmëen omën pourö wel aisëa. 16 Pël eën Yesu pi kaömp mor nas pötring i kaö imënaar wak kutömweriil iteneë Anutuun yowe mëak pelak omnarö kom ë mampënëak ruurö mena. 17 Pël eën omën pourö nak kep ëak kaut olaan ruurö wak kër 12 pötë waulön peö ëa.

*Pitaak Yesuun Kristo mëëa
(Matiu 16:13-19; Maak 8:27-29)*

18 Akun nentak Yesu pi pimtë ruuröaring pëen wë kimang ya mëna. Pël ëak pitën epël mëak pëël mëëa. “Omnarö neen talëp aim?” 19 Pël maan pit kangiir epël mëëa. “Naröak niin, ‘Son i yamëaup,’ pël aim. Ën

naröak pöt, 'Elia,' pël yaan naröak, 'Tek-tek ngön yaaö ngaan wakaimauröakaan nampök wal äa,' pël aim." ²⁰ Maan Yesuuk epël mëäa. "Ën arimtok pöt talëp aim?" Pël maan Pitaak kangsiir epël mëäa. "Ni Kristo, Anutuuk Yaö Niiaup."

Yesu pi pimtë wel wiak wal ëëpna ngönte ök mëäa

(Matiu 16:20-28; Maak 8:30-9:1)

²¹ Pël maan Yesuuk pitën Pitaë ngön mëäa pöt omnaröen ök mepanëak nga mëäa. ²² Pël mëak yal menak epël mëäa. "Omën Këëp ne wë ënëmak këëmre këlangön kësang kat wiire ngarangkre kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit kasëng nemenak nemëngkën wel wiak akun nentepar nent kaalak wal ëëmaap."

²³ Pël mëak omën pouröen nent epël mëäa. "Namp pi nem ënëm elnëëpënëak pöt pimtë könöökë kentöt këëpöt weseë, 'Ne Yesu pimëën wel wiima pöt pangk ëëmaap,' pël wesak pim këra yetapër kët poutë waalak nem ënëm ëëp. ²⁴ Namp pim wëwëet keimön ëak öpna pöt pim wëwëet kö sëpnaat. Ën namp nemëën yak wëwëet këëpöt wasëpna pöt pim wëwëet ompyaö orö morëëpnaat. ²⁵ Ën namp yangerakë omnant pout kent ëak weim wëën pötök pim wëwë ompyaut utpet mowasën won sëën omën pötök tolëël kaamök elmëëpën? Pël naëpan. ²⁶ Namp pi nemëntre nem ngönëntaan omnaröa ëöetak ëö ëëpna pöp ënëmak Omën Këëp ne nem Pepapre ngëëngk enselöröaring pitëm ëwaat nem rangk elaan nem kutöm ëwaöring oröak piin kaaö elmëëmaap. ²⁷ Ne yaap niamaan. E taua eporö arëkaan narö wel nawiin om wëën Anutuu wa ngaöök nimëëpna pöt yaaröön itaampun sa."

Yesu pi möönre koröp maim wa

(Matiu 17:1-13; Maak 9:2-13)

²⁸ Yesu pi ngön pöt mëak wë kët 8 ëak won sëën Pitaare Sonre Semsre pël ëak pit koirak Anutuun ök mapënëak rosir naöökë sa. ²⁹ Pël ëak ök yemaan ë kosaö maim koröp oröön ulpëënëpta kölam panë tëën ëwa elmëa. ³⁰ Pël ëën omën naar oröak piiring ngönngön ëa yapintepar Mosesre Elia. ³¹ Piarip kutöm ëwaöring oröak wë Yesu pi

Anutuu yaö mëäa pöl Yerusalem kak së wel wiipna pöta ngönte piiring aim ³² wëën Pitaare karaar pit kakom pan yaëënak ke urak it nganga sak itaangkën Yesuu ëwaö wiaan omën pöaar piiring tauaan itena. ³³ Pël ëën piarip Yesu wil moulmëak sëpënëak yaëën Pita pi köpël yak Yesuun köntak epël mëäa. "Kaöap, ten eprek wëën ompyaö yaë. Pötaanök ten ka kot nentepar nent ëak ök renaan, nent nimëën, nent Mosesëën, nent Eliaëën ëak." ³⁴ Pël yemaan tapët pöt uröam nempel iri kaka elmëën pit kas ëa. ³⁵ Pël ëën uröam pömpelë öngpökaan ngön epël oröa. "Epop nem Ruup, piin yaö mëëaup. Pötaanök ar pim ngönte kat wiin." ³⁶ Pël ëën pit ngön pöt kat wieë itaangkën Yesu pimënt tauaan itena. Pël ëak pit omnant pitëm itaampööre kat wi ëa pöt tapëtakëer omnaröen ök nemaan om yak wesak wakaima.

Yesuuk yokot namp urmerap piik wëën waö ë momëa

(Matiu 17:14-21; Maak 9:14-29)

³⁷ Ëlpam walën rosiraöökaan ngemaan omën kësang pan Yesu kan kourak koirak. ³⁸ Pël ëak omën pöröa tekraakaan nampök epël mëäa. "Rë yanuulaup, ni nem yokotupön iteempëek yak kosang wesak kimang yeniak. Pi kopëtapök yaë pötaanök. ³⁹ Urmerapök pi taintaë wak wëën këlël aim wë. Pël ëak pöpök pi kutpat ë moolaan ngentiak ing elre mor el ëak wieë kepeep yangësem wiaakë yaë. Pël ëën këlangön panë yemengkem wil nemoulmëën yaëën ⁴⁰ nim ruuröak waö ë momëëpënëak kosang wesak kimang maan pitök waö ëën pangk naën äaut." ⁴¹ Pël maan Yesuuk epël mëäa. "O kön wi kosang yewesaut wonörö, aë. Ar lup kosarö. Ar neen kön wi kosang nenewasën yeem kön wiin akun tolëël arring wë arim könömöt weim öm? Nim yokotup nem naë wak wais." ⁴² Maan yokotup wak yesën urmer pöpök kutpat ë moolaan ngentiak ing elre mor el ëak wiaan Yesuuk urmerapön ngön kosang mëak yokotup ompyaö mowesak pim pepap kaalak mena. ⁴³ Pël ëën omnarö Anutuu wëere kosang pöten itenak yaan sa.

Yesu pi kaalak pim wel wiipnaata ngönte ök mēēa

(Matiu 17:22-23; Maak 9:30-32)

Pit Yesuu ēa pōten om kōn wieim wēēn Yesuuk pim ruurōen yas mēak epēl mēēa. ⁴⁴ “Ar ngōn epēl kēēkē kat wieē. Omnarōak Omēn Kēēp ne ngaarōa moresi neulēēpna akunet temanōm yes.” ⁴⁵ Yesuuk pit ngōn pōta songōnten kōn wiipanēak ēlēēp mowesa. Pēl ēēn pit ngōn pōt kat wiak ēngk ma e ēēn pēēl mapēnēak ēak kas ēēn sēp wesa.

Kaō sak wēauta ngönte

(Matiu 18:1-5; Maak 9:33-37)

⁴⁶ Ruurō pit, “Tiarim naēaan talēpōk kaō sak wē,” pēl mēak pitēmēt ngōn nga ela. ⁴⁷ Pēl yaēēn Yesu pi pitēm kōn pōten itenak runga kot namp wak pim naē tau ulmēak ⁴⁸ pitēm epēl mēēa. “Omēn namp nemēēn yak runga kot ke epēlēp ompyaō elmēēpna pipop ne elnēēpnaat. Ne elnēēpna pipop nem wes nemēaup elmēēpnaat. Arim tekraakan namp, ‘Ne irēak wē,’ pēl apna pipop pi isak öpnaap.”

Omēn namp arim yaaut utpet newasēn ēēpna pipop arim karip

(Maak 9:38-40)

⁴⁹ Pēl maan Sonök epēl mēēa. “Kaōap, ten itaangkēn omēn namp nim yapintak urmerarō waō ē yamēēn itenaut. Pēl ēaupōk omēn pōp tiarim ēnēm naēn yaē. Pēl ēēn tenök pēl ēēpanēak kan mowariaut.” ⁵⁰ Pēl maan Yesuuk piin epēl mēēa. “Ar kan mowariingan. Omēn namp arim yaat komun naurōn ēēpna pipop arim karip.”

Sameria omnarōak Yesu ka nemangkēn ēa

⁵¹ Yesu pi Anutuuk pi koirak kutōmweri sēpna pōt temanōm yesēn kosang weseēak Yerusalem kakē sēpēnēak mēēa. ⁵² Pēl ēak omēn narō wes mēēn wet rēak sē Sameria yangerak ka naōōk sē orōak Yesuun kaare omnant kopēta wasēpēnēak mēēa. ⁵³ Pēl maan omēn pōrō pit Yesu Yerusalem kakē sēpnaat ēwat wē yak pi sant nemowasēn ēa. ⁵⁴ Pēl ēēn Yesuu ruaar Sonre Sems piarip pōten itenak epēl mēēa. “Aköp, tenip maan kutōmweriaan esuwes irē pit kotōpēn ma?” ⁵⁵ Maan kaip ti nga mēēa. ⁵⁶ Pēl ēak pit kak nereke sa.

Yesuu ēnēm ēēpenaata ngönte (Matiu 8:19-22)

⁵⁷ Yesēn kan kourak omēn nampōk epēl mēēa. “Nim yasumēētē ne ēnēm elni-imaap.” ⁵⁸ Maan Yesuuk epēl mēēa. “Kent tokōrō pit pitēm ka yauraut wia. Ēn intōrō pitta pitēm ka epōt wia. Pēl ēaap Omēn Kēēp nem ka urōma kaat won.” ⁵⁹ Pēl mēak Yesuuk omēn nampōn epēl mēēa. “Ni nem ēnēm ē.” Pēl maan kangiir epēl mēēa. “Aköp, ni yok pangk kat newiin wet rēak sē nem pepap yang kel weerum.” ⁶⁰ Maan Yesuuk epēl mēēa. “Sēp was. Omēn nem ngönte ngaarēk naōn yaaō pōrōak yok pangk wel pitēm karurō yang kel weerēpnaat. Ēn ni pōt sē Anutuuk wa ngaōōk nimēak wē pōta ngönte ök ma.” ⁶¹ Pēl maan omēn munt nampōk epēl mēēa. “Aköp, ne nim ēnēm elniimaaten kent yaē. Pēl ēaap ni kat wiin wet rēak kak sē nem karurō mor menak waisum.” ⁶² Maan Yesuuk epēl mēēa. “Omēn namp pi Anutuu yaatak wē wēwē ngaanten yakōm ēēpna pōpōk Anutu pim wa ngaōōk mēak wēaō pōta yaat yok pangk namēmpan.”

10

Yesuuk omēn 70 ēak ngōnēn yaatak wes mēa

¹ Ēnēmak Aköp pi omēn munt 70 ēak kom ē ulmēak pim ēnēm sēpnaal ka kotre kaō poutē naar kak nerekeēn naar kak nerekeēn pēlpēl ēak wet rēak wes mēēn sa. ² Wes mēēpēnēak yeem epēl mēēa. “Ya lupōōk kaōmp kē kēsang pan kōp sak wē. Pēl ēaap ya omnaar kopēt. Pōtaanōk ar yesem pōt ya Pepapōn kimang man. Pēl ēēn puuk ya omēn munt narō koirak wes mēēn kēēt wa rongan ēēpnaan. ³ Seē. Yesem epēl kōn wieē. Pol sēpsēp ruurō kent tokōrōa ōngpōk wē pōl nook ar omnarōa ōngpōk wes nimēēn sē ōnēēn yeē. ⁴ Pōtaanōk monere kēre ing kōrre pōt wak sēnganok. It wompwomp ēēnganēēn kan kourak yesem omnarō koirak ngōnaak manganok. ⁵ Ar ka nentak sē ilanē piptak wet rēak epēl man. ‘Anutuuk ōngre omp ka eptakōrō mayaap elniip.’ ⁶ Pēl ēēn ka pōtak omēn mayaap namp wēa pōt arim mayaap ök mēēa pōt pim naē orōōpnaat. Won ēēn

pöt arim mayaap pöt arimtë ngësël kaip tiak waisëpnaat. ⁷ Ya omnarö pit pitëm ya yamëngkauta kangiiir omnant yok pangk yeö. Pötaanök ar ya omnarö arim ka önë pötak pëen wëen kaömpre iire pöt pit ningkën pöt yok pangk nën. Pël ëak ar ka paspas ëënganok. ⁸ Kak nerek së oröön sant niwesak kaömp ningkën pöt nën. ⁹ Pël ëak kak pörekë yauman omnarö ompyaö mowesak, 'Anutuuk wa ngaöök nimëëpënëak yaë,' pël man. ¹⁰ Ën ar kak nerek së oröön pit sant naalniin ëen pöt ar ka tomök së tauëë epël man. ¹¹ 'Ar kön wiak "Ten utpet yeë," pël wasënëëk yak arim ka epöökaan yangre ulöl tenim ingötë el menaut kaalak kërë arimtëen yanuulak. Pötaanök ar këëkë kön wieë. Anutuuk wa ngaöök nimëëpnaaten kaaö yeë.' ¹² Ne nia-maan kat wieë. Ngaanëer Sotom kakörö pit utpet ëeima. Pötaan akun kaöaöök Anutuuk Sotom kakaanörö pitëm utpetatë kangut mampnaat. Ën ka ke pilötë pörö utpet pan ëen Sotom omnaröa kangut kaö wesak mampnaat."

Yesuuk ka nantë omën lup kaip natiin ëauröaan yaköm ngön mëëa
(*Matiu 11:20-24*)

¹³ "Yakömpe, Korasin omnaröen. Yakömpe, Pesaita omnaröen. Nem retëng weëre kosangöt arim naë elnia pöl Taiiare Saiton omnaröen elmëanëen pit ngaanëer pitëm lupöt kaip tiak ulpëenre poë koröp sinöt ëak ka kosöt kolak pitëm koröpöök wa mëan tapön. ¹⁴ Pötaanök wë ënëmak akun kaöaöök Anutuuk Taiiare Saiton omnarö pitëm utpetatë kangut mampnaat. Ën ar pöt utpet pan ëen pitëm kangut kaö wesak nimpnaat. ¹⁵ Ën Kapaneam omnarö, ar kutömweriil isën ma? Won, ar es parëaöök ngemanëët." ¹⁶ Pël mëak Yesuuk pim ruuröen epël mëëa. "Arim ngönöt kat wiipna piporö nem ngönte kat wiipnaat. Ar kasëng nimampna piporö ne kasëng nemampnaat. Ne kasëng nemampna piporö wes nemëaupta kasëng mampnaat."

Ya omën 70 pörö kaalak waisa

¹⁷ Omën 70 pörö ya nga im olëak kaalak ërëpsawiarang së oröak Yesuun epël mëëa. "Aköp, ten nim yapintak urmerarö waö

elmëen tenim ngönöt kat yawi." ¹⁸ Maan epël mëëa. "Ne itaangkën Seten pim weëre kosang won sëen pi kent tangaarötë yaë pöl kutömweriaan wais yengenti. Pötaanök ar peene urmerarö waö yaalmë. ¹⁹ Kat wieë. Ne yok weëre kosang ninaut. Pötaanök ar kamalre körngap pörö ing mësaan kööre toköp Seten pim weëre kosang pötak ar il naniwaspan ma këëre nga nentak utpet naniwaspan. ²⁰ Ar pöt, urmerarö arim ngönöt kat wia pötaan ërëpsawi ëëngan. Won, ar Anutuuk arim yapinöt kutömweri wa yawi pötaanökëer ërëpsawi ëëë."

Yesu pi ërëpsawi ëak pim Pepapön yaya mëëa

(*Matiu 11:25-27; 13:16-17*)

²¹ Akun pötak Ngëëngk Pulöök Yesu kaamök elmëen ërëpërëp kësang ëak Pepapön epël mëëa. "O Pep, ni kutömre yang poutë Pepap. Niin yowe yeniak. Ni omën ëwatöröaan nim ngönënte ëlëëp yaalmëaup. Ën kön nawiin yaauröaan pet yaalmëaup. Mak, Pep nim kentöök pël yaaup." ²² Pël mëak omën pouröen epël mëëa. "Pepak omnant pout ne nenaut. Pötaanök omnarö ne Anutuu Ruupë songönten köpël wë, Pepakëer ëwat wë. Ën Pepenta tapël wia. Omnarö piin köpël wë, Ruupökëer ëwat wë. Pötaanök Ruupök omën nampön Pepapë songönten ök maan yok pangk ëwat sëpnaat."

²³ Pël mëak Yesu pi kaip tiak ruurö pitëmtën epël mëëa. "Omën it ngölöpöt arim ityaangk epötön ërëpërëp ëënëët. ²⁴ Ne ök niamaan. Ngaan tektek ngön yaaöre yang omp akörö kësang pit omën epötön itaampënëak ëak itnaangkën ëautak ar peene ityaangk. Kat wiipënëak ëak kat nawiin ëautak peene kat yawi."

Sameria omën nampök pim kööre toköp ngarang elmëa

²⁵ Omën ngön kosangöt ëwat nampök Yesuun morök elmëëpënëak epël mëëa. "Rë yanuulaup, ne tol ëak wëwë kosangta yaö sum?" ²⁶ Maan Yesuuk kangiiir epël mëëa. "Ngön kosangöt pepeweri tolëël wiaan sangk kel yaaup?" ²⁷ Pël maan omën pöpök epël mëëa. "Anutu pi nim Aköp. Ni piin lup sant elmëak nim lupmerre könre weëre kosangre kön yawiaare pipot pout pimëen

pëel elmëak nimtëen lup sant yaën tapël nim karipön elmëem pël wiaap.”²⁸ Maan Yesuuk epël ök mëëa. “Yok pangk yaan. Pël ëëmë pötak wëwë kosangta yaö sumëët.”

²⁹ Pël maan omën pöp pi pimtën wak isëpënëak Yesuun epël mëëa. “Ën nem karip talëp?”³⁰ Maan Yesuuk watëpang ngön nent epël ök mëëa. “Yuta omën namp Yerusalem kakaan Yeriko kakë sëpënëak yesën këkain yaaö naröak kamtaöök koirak mën olëak pim ulpëenre omnant wak sëen wel wiipënak eim wieëa.³¹ Pël ëën kët pötak kiri ar yaaö namp kan tapöök së itaangkën wiaan keker elmëak sa.³² Pël ëën Li-wai ngönën omën kiri ar yaaö kaata inëen namp kan tapöök së oröak itenak keker elmëak sa.³³ Pël ëën Sameria omën namp Yuta omnaröa kööre toköröa naëaanëp pi kan tapöök së oröak omën pöpön itenak yaköm pan ëa.³⁴ Pël ëën naë së mën ilautë kolapötë wain iit wa momëa. Pël ëak kör mokoëak wa pim pol tongkiipë rangk ulmëak mësak së su ka nentak moulmëak ngarangk yeem ka ura.³⁵ Pël ëak wangam kanök sëpënëak sum 2 kina pöt su ka pöta pepap menak epël mëëa. ‘Ni omën epop ompyaö wesak ngarangk ëëm. Nim sum nant pimëen won wesan ëën pöt nem kaalak waisumaatak kangit nimpaat.’ ”

³⁶ Yesuuk watëpang ngön pöt më pet irak ngön kosangöt ewat pöpön epël mëëa. “Omën naar namp pöröakaan talëpökëer omën këkainöröak mëna pöpë karip yaë?”³⁷ Pël maan omën pöpök mëëa. “Mënaup sant mowesa pöp.” Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. Niinta së tapël ëëm.”

Mataare Maria piarpim ngönte

³⁸ Yesure pim ruurö pit së kak nerek oröön öng nampë yapinte Mata puuk Yesu pim kaatak koirak së ulmëak sant mowesa.³⁹ Pël ëën Mataë nang namp wëa yapinte Maria pöpök Yesuu naë së pim ingrak wel aisëak wë ngönën yaan kat wia.⁴⁰ Pël ëën Mata pimënt kaömp kësang ar yeem pangk naën ëën kön selap ëak Yesuu naë së epël mëëa. “Aköp, nem nangap pi ne wil neulëak sëen nemënt kaömp ar yeë. Pöten ni kön wiin yok pangk yaë ma? Ni maan ne kaamök elnëep.”⁴¹ Pël maan Yesuuk piin epël mëëa. “Mata, Mata, ni kaömp kësang ar

ëëmëetaan kön selap ëak ya ngës yaën.⁴² Pël ëaap ar omën kopët nent ëënë pöt pangk. Maria pi omën kopët ompyaö tapët yaë. Pötaanök sëp waspanok mangan.”

11

Kimang yamëëauta ngönte (Matiu 6:9-15; 7:7-11)

¹ Akun nentak Yesu pi nal së Anutuun ök maima. Pël ëak pet irën ruuröakaan nampök epël mëëa. “Aköp, Son pi pim ruuröen Anutuun ök mapënëak rë mouleima pöl nuuk ten nent rë nuul.”² Maan Yesuuk epël ök mëëa. “Ar Anutuun ök manëak pöt epël man:

‘Pep, nim yapinte ngëengk wiaap.

Ni wais wa ngaöök nimë.

³ Kët poutë tenim kaömpöt nimp.

⁴ Tenim saunatë kangut kërë nuula.

Tenök omnaröa saun tenimëen yaalni pötë kangut tapël kërë yemoolak pötaanök.

Moröktak nuulëenganok,’ ”

⁵ Pël mëak Yesuuk kaalak yal menak pim ruuröen epël mëëa. “Arim naëaan nampök rök ulöpöök së pim karip ka uraan it moilak epël mapnaat. ‘Ngöntöp, ni kaömp nemesiar nemes ëak nan.⁶ Nem kar namp kan im wais nem naë oröön kaömp mempaat won.’⁷ Pël maan ka pepap pi wal ëak epël mapnaat. ‘Ni tol ëën ka uraan it yeneilën? Kaat kan wariaan rungaaröeta ka uraap. Yok pangk kaömp naningkan sa.’ ”⁸ Pël mëak Yesuuk yal menak epël mëëa. “Ka pepap tol ëëpën? Ne niamaan kat wieë. Pi ‘Nem ngöntöpök ya,’ pël wesak nemampan. Om pim ke urak mapna pötaan omnant pim mapna pöt mampnaat.⁹ Pöta nokoliit niamaan. Kimang maim olëak omën këët önëët. Ngaöl ëeim së këët koirënëët. Kanwer körangkörang maimën të niwiipnaat.¹⁰ Anutuun kimang yamëëauröak omnant yeö. Ngaöl yaaurö Anutuu naëaan këët yokoir. Kanweri körangkörang yamëëauröaan Anutuuk të yemowi.¹¹ Arim naëaan namp pim ruupök animauten maan kamal utpet namp wa mampën ma?¹² Ma kokor ngeepön maan körngap namp wa mampën ma?

Won. ¹³ Ar omën utpetaröak arim run-gaarö omën ompyaut men yeë pöl arim Pep kutömweri wëaup puuk il niwesak Ngëengk Pulöön piin kimang maan nimpnaat.”

Omën naröak, “Pielsepul pöpök Yesu kaamök ëen ya yamëngk,” pël mëëa (Matiu 12:22-30; Maak 3:20-27)

¹⁴ Yesuuk omën urmerapök elmëen ngön naën wëaö namp waö ë momëen oröak sëen ngön yaap yaan omnarö itenak yaan sa. ¹⁵ Pël yaëen naröak epël mëëa. “Pi urmeraröa kaöap Pielsepul puuk kaamök elmëen urmerarö waö ë yemomë,” pël mëëa. ¹⁶ Pël yaëen naröak Anutu piiring wë ma won pöten itaampënëak kutöm retëng nent ëëpën mëak morök elmëa. ¹⁷ Pël yaëen pi pitëm lupötë itenak mëëa. “Yang nerakë omnarö pitëm naë nga oröön nga elak kom ëak wëen weëre kosangring naön ëëpnaat. Ën ka naöök wëaurö pit tapël kom elmëen repak sëen ka kosaö wiaapnaat. ¹⁸ Pöta ök Setenë omnarö pit kom ëak pitëmënt nga elëpna pöt tol ëak pim yaat kosang sëpën? Ar neen, ‘Pielsepulök kaamök elmëen urmerarö waö ë yamë,’ pël yak. Arim ngön pöt yaap ëanëen nemorö waö ë mëan tapön. ¹⁹ ‘Pielsepul puuk kaamök elmëen urmerarö waö ë yamë,’ pël aim. Pötaanök arim ngön pipët yaap yeëanëen arim ruurö pitta Pielsepul kaamök elmëen urmerarö waö ë mëan tapön. Pötaanök arim ruurö pitëmtok arim ngön pöt kaar ëan pöt tekeri yewas. ²⁰ Ne Anutu weëre kosangöök urmerarö waö yeë. Pötaanök Anutuu wa ngaöök yanimë pöt arim naë yaarö. ²¹ Omën nga namp, Seten, pim raëëp wak tupre ka pimtak ngarangk ëak öpna pöt pim omnant muumöngk wiaapnaat. ²² Pël ëaap omën nga munt namp weëre kosangringëp nook wais il mowesak raare inre tang pim kosang wesak weëa pöt wa ëp ëak pim omnant pout kom ëak omën muntarö mempaat. ²³ Namp ne sant naalnëen yaë pipop kööre tok yaalnë. Namp neering pol sëpsëporö wa top naën yaë pipop pi sëpsëporö rep yamë.”

Urmerap kaalak waisëpna pöta ngönte (Matiu 12:43-45)

²⁴ Pël mëak Yesuuk pitën watepang ngön nent epël ök mëëa. “Urmer namp omën nampökaan oröak së kosangöök wë urre korumön ap wesak epël kön wia. ‘Nem ka ngaan wakaim olëak waisautakë kaalak sumaan.’ ²⁵ Pël kön wiak së itaangkën ka tapët koore katëp ëak ë rangi ulmëen kos wieëa. ²⁶ Pël ëen pi kaalak së urmer muntarö 7 ëak koirak waisa. Pörö pim ök won, utpet panëerö koirak wais ka kopët taptak wëa. Pël ëen omën pöp pi ngaan utpet kot nent wakaimaupök ënëm sasa utpet pan sa. Pöta ök namp pim lupmeri ne won kos wiaapna pöt pi ënëmak utpet pan ëëpnaat.”

Ërëpsawiarung wëauta ngönte

²⁷ Yesu pi pël yemaan öng nampök omnaröa tekrakaan ngön ëak epël mëëa. “Niwilak kapa nina pöpön kön wiin ërëpsawi yaë.” ²⁸ Maan Yesuuk epël mëëa. “Pipët yaap yaan. Nook pöt, Anutuu ngönte kat wiak wak wë piporöen kön wiin ërëpsawiarung yaë.”

Omën naröak Yesu ya retëng nant mëmpënëak mëëa (Matiu 12:38-42; Maak 8:12)

²⁹ Omën kësang pan pim naë së wa top yaëen pi pitën epël mëëa. “Omën peene akun eptak wë eporö ar utpetarö. Ar ya retëngöt yamëngka pöten ke urak yenëak. Pötaanök ne ya retëng nent naëngan, ngaan Sona pim elmëa pöta ököp pëen pet elniin itaampunëet. ³⁰ Sona pim naë omën oröa pipët Niniwa kak wëauröaan Anutuuk pitën retëng pipët pet elmëa. Pipta ököp Omën Këep nem elnëëpna pipët akun eptak wë eporö arën retëng pet elniimaat. ³¹ Ënëmak Anutuu omën kom elniipna akunetak öng ak namp yang we naöökël wakaimaup pi wal ëak arim kön wi kosang newasën yeë pöt war wasëpnaat. Pöt öng pöp yang kaö pantakaan Solomonë naë wais pim ëwat kësangöt kat wiipënëak waisaup pötaanök. Pël ëaap omën peene wë epop nook Solomon il yemowasetak ar nem ngönöt kat nawiin yeë. ³² Ënëmak Anutuu omën kom elniipna akunetak Niniwa kakaanörö pit wal ëak peene wë eporö arim utpetat tekeri wasëpnaat. Pöt Niniwa omnarö pit

Sonaak ngönën ök maan kat wiak lup kaip tiaurö pötaanök. Pël äaap omën peene wë epop nook Sona il yemowasetak ar nem ngönöt kat nawiin yeë.”

*Tiarim lupötë ëwa wiaap
(Matiu 5:15; 6:22-23)*

³³ “Ar esuwes mangiak karök wiire kapita öngpök më pël naengan. Ngaarëk wesirën ëwa äaan omën kakaati waisëpnaarö ëwa pöön itaampnaat. ³⁴ It pipöörar arim koröpöökë rampewes. Arim itöök omnant itenak kön ompyaut yawiin pöt arim lupötë rampewesi yaë pöl ëwa ompyaö äaapnaat. Ën arim itöök omnant itenak kön utpetat yawiin pöt arim lupötë koö olëaapnaat. ³⁵ Pötaanök arim lupötë ëwa wia pipët koö olapanëen ngarangk këkë ëen. ³⁶ Pël ëen arim lupötë kout won, ëwaat pëen wiaan pötak esuwesi yaë pöl ëwa elniaan önëet.”

*Yesuuk Parisi omnaröere ngön kosangötë
ngarangkörö pitëm utpet yaaut war wesa
(Matiu 23:1-36; Maak 12:38-40; Luk
20:45-47)*

³⁷ Yesu pi ngön pöt më pet irak wëen Parisi ngönën omën nampök kaömp nëmpënëak yas maan pim kaatak së ilëak wel aisëa. ³⁸ Pël ëen omën pöp itaangkën Yesu Yuta omnaröa yaaul kaömp akunetak i nairën äa pöten kön wiin pangk naën äa. ³⁹ Pël yaëen Yesuuk itenak epël ök mëëa. “Ar Parisi omnarö kelönre söwarre pöt kasngaëël pëen i yairem öngpök i nairën ëen kewil wia pöl ar koröpöök ompyaö wasën arim lupötë pöt kainre utpet yaaut peö äak wë. ⁴⁰ Kaökaurö äë. Anutu omnantë koröpöt ket äaup pi lupötta ket naën äa ma? Ar pöt, arim koröp pëen kölam wasënëak kent yeëetak Anutu pöt, tiarim lupötta kölam sëpenëak kent yaë. ⁴¹ Ar arim lupötëaan kësangën yaat mëmpunë pötak arim lupötë kout won sëpnaat.

⁴² “O Parisi omnarö, yakömpe. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar ëwamre kaëkoöre këenre pöt wa top äak moresiar wesak nokoliil nent Anutuun yaö yaalmë. Ar omën pas pöt yeemak nokoliil omën ompyaut ëere Anutuun lup sant elmë pöt naën yeë. Poutepar ëënë pötaar ompyaö.

⁴³ O Parisi omnarö, yakömpe. Arim naë

könöm nant orööpnaat. Ar ngönën tupötë kakaati së omnaröa itëkëel wel aisanëëten kent yaauro. Pël äak omnarö wa ronganöök koirak ërëpsawi ngön niapnaaten kent yaauro. ⁴⁴ O yakömpe. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omnarö yangaöökë ongpök weera pöta ök. Pël äaan omnarö utpet wia pöten köpëlëk roro sak waisak yaë.”

⁴⁵ Yesu pi ngön pöt maan ngön kosangötë ngarangk nampök epël mëëa. “Rë yanu-ulaup, nim ngön pipët tenta yaniö.” ⁴⁶ Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “O ngön kosangötë ngarangkörö, yakömpe. Arta arim naë könöm nant orööpnaat. Ar ngön kosang nant pit ngar öpënëak arim könöökëen mangkën pit ngar öpënëak këlangön kat yawiin arimënt kaamök naën yeë. ⁴⁷ Yakömpe. Arim äaröak tektek ngön yaauro mënaut. Pël ëen arök pitëm yangaö wa ngolöp wesak ë yemorangi. ⁴⁸ Pël yeem arim äaröa eima pötön kön wiin ompyaut yaë. Pitök tektek ngön yaauro mëngkën wel wia. Ën arök yangaö ë yemorangi. ⁴⁹ Pötaanök Anutu ewatëpök epël äaut. ‘Ne tektek ngön yaauroere nem ngön yaaö omnarö pitëm naë wes mëen narö këlangön kat mowiire narö mëmpö pël ëëpnaat. ⁵⁰ Ar arim äaröa eima pötön kön wiin ompyaut yaë. Pötaanök omën ngaan tektek ngön yaauro mëmpö waiseima pöröa saunatë könömët akun eptak wë eporö ar önëet. ⁵¹ Ngaanëer arim ë nampök ngës rëak Apel mënak mëmpö mëmpö ë wais Sekaraia pi kiri ar yaaö kaata kakaati mënaut. Pötaanök ne niamaan kat wieë. Mëneima pöta könöm pöt peene ar akun eptak wë eporöa naë pet irëpnaat. ⁵² O ngön kosangötë ngangkörö, yakömpe. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar ngönën kat yawiauröa kanö il yemowariaurö. Arimëntta kan pöök nasën wë omnarö sëpanëak kan yemowariaurö.”

⁵³ Ngön pöt mëak yesën ngön kosangötë ngarangköröere Parisi ngönën omnarö ngës rëak pim ököök ë yesem morök elmë sa. ⁵⁴ Pël yeem pim këmtakaan ngön nent kat wiin korar aan pöt pötak utöpënëak ngarangk këkë pan äa.

12

Kaarötön ngarangk eëpenaata ngönte (Matiu 10:26-27)

¹ Omën selap pan Yesuu naë wa top äak teptep äak naröa ingötë rangk naröaat mësëak wëa. Pël eën Yesuuk pim ruuröen wet rëak epël mëëa. “Parisi omnarö pit kaar yaurö. Yis kaömp peret ket yaaö pöt korupaë kas möautë öngpök ëlëëp repak yes pöl pitëm kaar yaaö pöt repak yes. Pötaanök arim naë repak waispanëën ngarangk këëkë eën. ² Omën ngep eën wia pipot wiakaim wi naöpanëët. Ënëmak wëlël eën omnarö itaampnaat. Ën ëlëëp wia pipot wi naöpanëët. Pipot tekeri sëpnaat. ³ Pötaanök arim koutak ngön yak pipot omnarö pit ëwaatak kat wiipnaat. Ën arim kaata kakaati ngön laöök yak pipot ënëmak omnaröa tekarak wë kaö wesak orööpnaat.”

Omën kopët nampönökëer kas elmëëpa (Matiu 10:28-31)

⁴ “Ngöntörö, ne niamaan. Ar koröpö pëën nimëmpnaaröen kas eëngan. Pit pël äak rangkël munt nant naalniipan. ⁵ Ën arim kas eëne pöpön nook ök niamaan. Ar Anutu nimënak ënëmak kaalak es parëaöök wa nuplapna pöpönökëer kas eën. ⁶ Omnarö tiar int sëpër mor nas pörö 2 toea pötak sum eëpenaatak Anutu pi int kot ke pëlöröenta kat nokolön yaaup. ⁷ Ën omnarö ar pöt, arim kepön epötönta ewat wëaup. Pötaanök ar kas eëngan. Anutuuk kön wiin arök int koturöa sum pöt il mowasën arën kat nokolön yaaup.”

Yesuu yapinte apenaata ngönte (Matiu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ “Ne niamaan kat wieë. Namp pi omnaröa eöetak, ‘Ne Yesuu ënëm yeë,’ pël apna pöp Omën Këep nookta kangiiir Anutuu enselöröa eöetak, ‘Pi nemop,’ pël amaas. ⁹ Ën namp pi omnaröa eöetak neen yak newasëpna pöp nookta Anutuu enselöröa eöetak piin yak mowasömaap. ¹⁰ Namp pi Omën Këep neen utpet wesak apna pöp pim saun pöta kangit Anutuuk këre moolapnaat. Ën namp pi Ngëengk Pulöön utpet wesak tapël mapna pöp pim sauneta kangit ent ë nemooolapan.

¹¹ Ën omnaröak ngönën ngarangköröere yang ngarangköröa naë mës nuwak së ngön yaatak niulëëpënëak yaëën pöt ngön nokoliit tolël menet äak kön selap eënganok.

¹² Akun pötak ngön anë pöt Ngëengk Pulöök tekeri wes nimpnaat.”

Mon omën kaökaupë ngönte

¹³ Omnarö pitëm tekraakan nampök Yesuun epël mëëa. “Rë yanuulaup, nem nanëp pi tenpim pepapë mor kolöt pimënt wak wë. Pötaan ni ök ma. Pël eën nent kom äak ne nampnaan.” ¹⁴ Maan Yesuuk epël mëëa. “Talëpök ne arim ngön ë pet irööre omnant kom ë pël eëmëak yaö neea? Pël naëngan.” ¹⁵ Pël mëak yal menak pitën epël mëëa. “Ar ngarangk eën. Ar omnantëën kentre kaur eënganok. Omnarö pitëm omën kësang wa pipotök wëwëet koir nemangkën yaaout.” ¹⁶ Pël mëak watepang ngön nent epël mëëa. “Omp ak namp pim yaak kaömp kësang pan oröa. ¹⁷ Pël eën pi epël kön wia. ‘Ne kaömp kaat wonöp. Oröptak kaömp epot wa wiim? ¹⁸ Ne epël eëm. Kaömp kaat töölak kaö wes ök rëak nem kaömpre omnant pout wa wiimaan. ¹⁹ Pël äak epël kön wiimaat. Peene akun eptak nem kaömpre omnant kësang pan wia. Pötaanök akun wali wak wë në pël eëimeë ërëpsawaring kë seim ömaat.’ ²⁰ Pël maan Anutuuk epël mëëa. ‘Kaökaup, ni rööök eptakëer wel wiimëep. Talëpök kopëta wes wian pöt öpën?’ ” Pël mëak Yesuuk ngön kaut epël mëëa. ²¹ “Omën narö Anutuu naëaan ulöpre moup pöt pitëm lupötë won wiaan yangaakë omnant ulöpre moupring öpna pörö omën pöpë ök sëpnaat.”

Koröpöökë omnantëën kön selap naën ëëpa

(Matiu 6:25-34)

²² Pël mëak Yesuuk pim ruuröen epël mëëa. “Pötaanök ne niamaan. Ar arim wëwëetaan kön selap äak epël anganok. ‘Tiar kaömp tarëkaan öpen?’ Ën koröpöönä kön selap äak epël angan. ‘Oröpötök kör koëpen?’ ²³ Kaömp pöt këët won, wëwëetakëer këët. Ën ulpëenre poë koröp pöt këët won, koröpöökëer këö. ²⁴ Ar intöröen kön wieë. Pit kaömpöt ngëntööre

wa peram wi pël naën yaaurök Anutuuk kaömp koir mangkën neim wë. Omnarö arök intörö il yewas. Pötaanök pi ngarangk elniipnaat. ²⁵ Ma arim naëaan nampök weëre kosang wia pöt yok pangk pimtë wëwëeten kön selap ëak kot nent wali wasëpën sa ma? Won. ²⁶ Arök kot ke pëlöt naënörök tol ëënak omën muntatëën kön selap yee? ²⁷ Ar polpol puutön kön wieë. Pit pitëm ulpëenre poë koröpötëën waur naën yaë. Pël yaëetak ne niamaan. Omp ak Solomon pi omnant kësang wieëaupök ë rangiak wakaima. Pël ëaap pim ë rangiatök polpol pu pötëët il nemowasën. ²⁸ Këra pu ompyaut ya lupöök peene yaarö, ëlpamök tiak es marën won sëpnaat pël yewas pipotta Anutuuk maan ompyaut yaarö. Kön wi kosang panë newasënörö ar pöt, Anutuuk koröpöökë kaamököt nin yaë. ²⁹ Pötaanök ar iire kaömp nënë pötön kön selap ëëngan. ³⁰ Yangerak köpël omnarö pit omën pipotëën kön kësang wia. Pël ëaap arim Pepap ar wëwë koirënëën iire kaömp nënë pöten kön wia. Pötaanök omën pötëën kön selap ëëngan. ³¹ Ar pöt, Anutuuk wa ngaöök nimëëpnaataan weë ngentiin. Pël ëën puuk omën pipotta koir nimpnaat.”

Kutömweri omën ompyaut wa top ëëpenaata ngönte
(*Matiu 6:19-21*)

³² “Sëpsëp rongan kot epët ar kas ëëngan. Pep pi ar wa ngaöök nimëëpënëak kön wiin pangk yaë. ³³ Arim omnant pout sum ëak mon kangiiir önë pöt wonörö meneë. Pël ëak ar mon weë panëët wak wëen utpet nasëpanëët. Titi tëere kain wë pël naëpanëët. Mon pöt arimëën kutömweri wiaapnaat pötaanök. ³⁴ Arim omën ompyaut wia pörekël könötta wiaapnaat.”

Lup itit öpenaata ngönte

³⁵ “Ar poë koröp mënt wes urak es rangiak kopëta weseë. ³⁶ Ar pël ëak inëën omën narö pitëm kaöap wa topöokaan wais kanwer körang elmëen të mowiipënëak kor wakaima pöta ök ëëë. ³⁷ Pël ëën inëën ruurö ka naurön wiaan wais itaangkën pöt pit ërëpsawi ëëpnaat. Ne yaap niamaan. Kaöap pi poë koröp mënt wes urak urötë wa moulmëak kaömp nëmpnaataan inëën

elmëëpnaat. ³⁸ Ën pi rök lupöök ma ëlpam walëpënëak yaëën pit ka naurön wëen wais itaangkën pöt pit ërëpsawi ëëpnaat. ³⁹ Ar epël kön wieë. Ka pepap pi kainëpë waisëpna akuneten ewat wëanëën pi itit wë ngarangk ëën kainëp kaat pör menak neilaan ëan tapön. ⁴⁰ Omën Këep nem waisuma akunetak ar kön nenewiin wëen pipël ëëm sa. Pötaanök ko ëak ön.”

Inëën ru ompyaupre utpetapë ngönte
(*Matiu 24:45-51*)

⁴¹ Yesu pi ngön pöt maan Pitaak epël mëëa. “Aköp, ni watepang ngön pipët tenimëntëën ma ten omën pouröaan yaan?” ⁴² Pël maan Aköpök epël mëëa. “Ar inëën ru ompyaupë ök sën. Inëën ru namp kön ompyaö wieë ya ompyaö yamëngkën kaöapök pim karurö ngarangk ëëë akunatë kaömp mampënëak moulmëak sa. ⁴³ Ënëmak inëën ruup kaöapë ök mëak sa pöl ëeim wëen kaöap wais itaangkën pöt pi ërëpsawi ëëpnaat. ⁴⁴ Ne yaap niamaan. Kaöap pi pim omnant pout ngarangk ëëpënëak moulmëëpnaat. ⁴⁵ Ën inëën ru pöp pi, ‘Nem kaöap pi teënt newaispan,’ pël weseë inëën koont yokot muntarö tang mö kaömpre i ngaat nak kön irikor ëeim wë ⁴⁶ pim kaöapë waisëpna akuneten kön nawiin öpna pötak kaöap kaalak waisëpna pöt pi yokot pöp möak utpet wesak omën ngön wa yoolëauröa naë moulmëëpnaat.

⁴⁷ “Inëën ru namp pim kaöapë këm ngönten ewat wëak kangk naën kat koko öpna pöp kaöapök pës kaö panë mööpnaat. ⁴⁸ Ën ru namp kaöapë këm ngönten köpël wë omnant pës mööpna salöt ëëpna pöp kaöapök pës kaö namöön ëëpnaat. Pötaanök nem kaalak waisuma pötak ko ëak ön. Namp pi omnant kësang mampnaap këët kësang tapël koirën pangk ëëpnaat. Ën namp pi ya kaö tapël menaupök kosang ngentiak ya kaö mëmpna pöp kësang tapël koirën pangk ëëpnaat.”

Yesu pi omnarö kom elniin kööre tok ëëpenëak irëaup
(*Matiu 10:34-36*)

⁴⁹ “Ne esuwes marën ulölöt yokot pöta ök ar omnarö kom elniimëak yangerak waisaup. Pötaanök esuwes teëntom wëlëng

kotöpnaaten kent yaë. ⁵⁰ Ne këlangön kat wiimëak äautak pël naën wë. Pötaan ya ngësring wë pet irumaaten kent yaalnë. ⁵¹ Arök ne yangerakë ngaat won wasumëak waisan wasngan. Ne omnarö kom elniin kööre tok eëneäk waisaup. ⁵² Pötaanök peene ngës reak ka nentak omën mor nas önëerö ar kom elniin naar namp ëak nal naar nal pël ëak neneraan kööre tok eëneët. ⁵³ Epël eëneët. Pepapök ruupön kööre tok yeëa. Ruupök pepapön kööre tok yeëa. Elëpök korömpëen kööre tok yeëa. Korömpök elëpëen tapël yeëa. Pël yaëen öng lëlamringaarta nampnampön kööre tok eëpnaat.”

*Omën orööpnaatön ewat sëpenaata ngönte
(Matiu 16:2-3; Maak 8:11-13)*

⁵⁴ Yesuuk pël mëak omën pouröen epël mëea. “Ar uröam yewariin itenak, ‘Kopi waisëpënëak yaë,’ pël yaan yok wais yaë. ⁵⁵ Ën yanget ompyaö ëak yesën itenak, ‘Kët mapnaan yaë,’ pël yaan yok kët më yaë. ⁵⁶ Kaar omnarö, ar mopöök uröamre kepilötön itenak ewat yaauroak tol eën akun wë eptak Anutu pim yaauta songönten köpël yeë?”

*Omën nimëen ngön apnaapring ngönte
wotpil wasum
(Matiu 5:25-26)*

⁵⁷ “Tol eënak utpetre ompyaö pötepar kom naën yeë? ⁵⁸ Ni ngön yaatak sumëak yeem pöt wet reak niiring ngön wieëaupring ë kopëta wasum. Ni pël naën së niiring ngön wieëaupök ë pet yairaupë naë niulëen puuk ë pet irak polisöröa naë niulëen pitök wii kaatak niulëëpan. ⁵⁹ Ne niamaan kat wi. Ni pörek wë teënt naaröongan. Nim karipë kangut pout pet ir olëakök oröömëep.”

13

*Omnanarö lup kaip natiin eëpena pöt kö
sëpenaat*

¹ Akun pötak omën naröak Yesuu naë së epël mëea. “Kalili yangerakaan omën narö ngaan animaö iit Anutuu kiri eëpënëak yaëen Pailatök maan pim ngaaröak mëngkën wel wia.” ² Maan Yesuuk kangiir epël mëea. “Ar epël

kön wiingan. ‘Pitëm saunat Kalili omën muntaröaat il yemowasën yak mëngkën wel wia,’ pël wasnganok. ³ Won, arta lup kaip natiin eëne pöt tapël wel wiinëët. ⁴ Ën ngaan Yerusalem kak Siloam ka waliimpel töölak omën 18 ëak ngep eën wel wia pöröeta pitëm saunat Yerusalem omën muntaröaat il yemowasënak ëa wasngan. ⁵ Won, arta lup kaip natiin eëne pöt tapël wel wiinëët.”

*Këra ulöp nautön yaauta watepang
ngönte*

⁶ Yesu pi ngön pöt mëak watepang ngön nent epël mëea. “Omën namp pim ya lupöök kem nement ngëntën wëa. Pël eën ënëmak ulöpörö tööpënëak së itaangkën won wieëa. ⁷ Pël eën inëen yaaupön epël ök mëea. ‘Krismaki nentepar nent pötë öngpök këra epment töömëak wais itaangkën won yaë. Pi këpök yang kolapöt yen. Pötaanök ni ku ti ola,’ pël mëea. ⁸ Pël maan inëen ruupök epël mëea. ‘Pël eënganëp om öp. Pël eën krismaki kopët epëta öngpök nook songöntak yang inin ëak pol yaat köm lëëmaat. ⁹ Pël eën krismaki ootak utöpna pöt yok pangk. Nautön eëpna pöt ku tiinëët.’”

*Yesuuk kë yesa akun ngëëngk nentak öng
namp ompyaö wesa*

¹⁰ Yesu pi kë yesa akun ngëëngk nentak ngönën tup nentak së omnaröen ngönën ök mëea. ¹¹ Pël yaëen omnaröa tekarak öng namp urmerap piik wëen yauman sësë eim wëen krismaki 18 ëak won saup wëa. Öng pöp kasngelö pak ëak wë wotpil tau naön yaaup. ¹² Pël eën Yesuuk öng pöpön ngön mëak epël mëea. “Öng epop, nook nim yaumante wa yoolak.” ¹³ Pël mëak moresiar pim rangk mowiin tapëtakëer wotpil sak Anutuun yaya mëea. ¹⁴ Pël yaëen ngönën tup pöta ngarangkëp Yesuuk akun ngëëngktak ompyaö yemowasën itenak ya sangën eën omnaröen epël mëea. “Kët 6 pipot ya akunat. Pötaanök ar ompyaö niwasëpënëak pöt akun pipotë waisën. Ën akun ngëëngktak pipotëen waisngan.” ¹⁵ Pël maan Yesuuk kangiir epël mëea. “Kaar omnarö ar, akun ngëëngkötë ar pol purmakaöre tongkiiröa kaatak së

kan të mowiak mësak sëen i na yaë. Ar kön wiin arim animaurö pël yaalmëem ya yamëngk pipët ompyaut pël yewas. ¹⁶ Pël äaap öng epop pöt tiar Yuta omnaröa kar namp Apramë äapök Setenök krismaki 18 pötë öngpök wii motëak wakaima. Pötaanök nook akun ngëëngktak wil yemoulmëep pangk naën yaë ma?" ¹⁷ Pël maan pimëen kööre tok yaaurö pit ëö sa. Ën omën ëlörö pöt pim ya ompyaö yamëngka pötëen ërëpërëp ëa.

*Këra lëlëpre yis pöteparë ngönte
(Matiu 13:31-33; Maak 4:30-32)*

¹⁸ Yesu pi yal menak epël mëëa. "Anutuu wa ngaöök yanimë pöt tolëëlte? Ne oröp nantë ök ëëm? ¹⁹ Pipët këra lëlëp nampë ökö. Omën nampök lëlëp pöp pim yaak së ngëntën oröak kaö sak wëen intörö wais morötë ngentiak ka ëp yawi."

²⁰ Pël mëak munt nent epël mëëa. "Anutuu wa ngaöök yanimë pöten oröptak ök ëëm? ²¹ Pöt yis pöta ökö. Öng nampök yis pöt korupaë kas möautring wa irikor ëen pötak ekek sëpnaat."

*Kan koturakë ngönte
(Matiu 7:13-14, 21-23)*

²² Yesu pi Yerusalemë sëpënëak yesem ka kotre kaö poutë ngönën ök maö sa. ²³ Pël yaëen omën nampök pëel mëak epël mëëa. "Aköp, Anutu pi omën kopët nampnamp utpetetakaan öpën sa ma?" Maan Yesuuk pitën epël mëëa. ²⁴ "Ar kan koturak ilëak wëwë kosangta kanöök sënëëtaan weë panë ngentiin. Ne niamaan. Omën selap pan kan pörak ilapënëak weë ngentiipnaatak pourö neilapan. ²⁵ Ka pepap pi pim kaat kan wariak öpnaat. Pël ëen ar tomökël wë pomp ëak taueë körang elmëak epël manëët. 'Aköp, tenimëen kan të niwi.' Pël maan puuk epël niapnaat. 'Ne arën köpël. Ar tarëkaanörö?' ²⁶ Pël niaan ar epël manëët. 'Ten niiring kaömpre i ngawi naut. Ni tenim kak wais rë nuuleimënte.' ²⁷ Pël maan puuk epël niapnaat. 'Ne arën köpël. Ar tarëkaanörö? Utpet omnarö, ar mop newiak kama seë,' pël niapnaat. ²⁸ Pël ëen ar itaangkën Apramre Aisakre Yakopre tektek ngön yaaurö pit Anutuu naë wëen itaampunëët. Ën ar pöt kaaö

yaaurö. Pötaanök tomökël wë ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim önëët. ²⁹ Pël ëen omën yang we naöökkaan naöök, këtëp yengampiaulaanre yeilëaulaan pourö wais Anutuu naë wel aisëëë kaömp neim öpnaat. ³⁰ Kat wieë. Tiar yang omnaröa naëaan kot narö kutömweri së kaö sëpnaat. Ën kanggiir kaö narö kot sëpnaat."

*Yesuuk Yerusalem omnaröen yaköm
ngön mëëa
(Matiu 23:37-39)*

³¹ Akun taptak Parisi omën narö së Yesuun epël mëëa. "Yang omp ak Erot pi ni nimpënëak ya. Pötaanök ni eprek sëp wesak nal së." ³² Maan Yesuuk epël mëëa. "Ar kaalak së kent tok utpet pöpön epël man. 'Yesuuk pimtën epël ya. Pi akun eptak omën urmerarö wëaurö waö ë momëak yauman omnarö ompyaö mowesak akun kot nent won sëen pet irëpnaap pël ya,' pöt man. ³³ Peeneere ëlpamök yesem muntetak Yerusalem kak oröömaap. Pöt tol ëënak? Tektek ngön yaaö namp Yerusalem kak naaröön wiaan namëngkën ëëpnaat." ³⁴ Pël mëak pimtëen epël mëëa. "O Yerusalem omnarö, Yerusalem omnarö, yaköm. Ar tektek ngön yaaurö mëmpöore ngönën omën arim ngësë wes nimëaurö kël mö wel wi pël yaaurö. Kët ël epotë ne kokor ëlëpë ruurö wereweriarë öngpök wa mëak ngarangk yaalmë pöl ar wa rongan ëak ngarangk elniimëak kent kön wiak pël yaalniin ar kaaö elnëeimaurö. ³⁵ Pötaanök ne sëp niwasën ngarangk won önëët. Ne yaap niamaan kat wieë. Ar it nenengaangkën wakaim akun kaöaöök neen kaalak itenak epël neanëët. 'Aköpök wes nimëen yewais epopön yaya mepa.'"

14

*Yesuuk omën namp kë yesa akun ngëëngk
nentak ompyaö mowesa*

¹ Kë yesa akun ngëëngk nentak Yesu pi Parisi omën kaö nampë kaatak së kaömp yenën omnarö pit iteneëa. ² Pël yaëen omën koröpö pön mena namp pim naë wëa. ³ Pël ëen Yesuuk itenak ngön kosangötë ngarangköröere Parisi omnaröen epël mëak pëel mëëa. "Tiar yok pangk akun ngëëngktak yauman omnarö ompyaö

mowasëpen ma won?”⁴ Pël maan pit om ngön won sak wëen omën pöp moröak ompyaö mowesak wes mëen sa.⁵ Pël ëen pitën epël mëea. “Arim naëaan namp akun ngëengktak pim rungaap ma pol namp yang öngöpöök ilëaan sëp wasëpën ma yok pangk akun ngëengk taptak öpën?”⁶ Pël maan pit kangiir mapënaat ap wesak sëp wesa.

Omnarö irëak öpenaat

⁷ Yesuuk omën kaömp nëmpënëak së wëa narö itkëel wel aisapënëak yaëen itenak watepang ngön nent epël mëea.⁸ “Ni omën nampë këere imëntak yas niaan së pöt itkëel wel aisanganok. Pël ëëmë pöt omën yapinring namp ni il niwasëpna pöp waisën pöt⁹ omën yas niia pöpök epël niapnaat. ‘Ni itkëel ur epët omën epop man.’ Pël niaan ëö kaö sak kasngaëël së ömëet.¹⁰ Ën nampök pim këere imën nentak yas niaan së pöt kasngaëël pan wel aisam. Pël ëen këere imën pepapök wais itenak epël niapnaat. ‘Ngöntöp, ni itkëel wais wel aisa.’ Pël niaan ni omën muntaröa ëöetak itkëel wëen niin kön wiin isëpnaat.¹¹ Namp pi pimtën kön wiin isëpna pöp Anutuuk wak irapnaat. Ën namp pimtën kön wiin irapna pöp Anutuuk wak isëpnaat.”

Këere imën nëmpënëak yas mëëauta ngönte

¹² Pël mëak omën yas mëea pöpön epël mëea. “Ni këere imën numëak nim ngöntre kar, sasre nanre nim kak omën mon wieëa piporöen yas manganok. Ni pitën mamë pöt pitök kangiir niin yas niak kangut nimpnaat.¹³ Pötaanök pël ëenganëp. Ni këere imën ar ëak pöt omën omnant won, ingre mor il téaare it il téa piporöen yas mam.¹⁴ Omën ke pilörökëer kangut nan-impan. Pötaanök ni ërëpsawi ëëmëet. Om wiaan wë ënëmak omën ompyauröa weletakaan wal ëëpna akunetak Anutuuk nim kangut nimpnaat.”

Këere imën kaö ëauta watepang ngönte (Matiu 22:1-10)

¹⁵ Yesu pi pël maan kaömp yenaurö pit kat wiak pitëm naëaan nampök epël mëea. “Omën Anutuuk wa ngaöök mëaan piiring kaömp nëmpna pörö ërëpsawi ëëpnaarö.”¹⁶ Pël maan Yesuuk ngönaak nent piin epël

ök mëea. “Omën nampök këere imën kaö nent nëmpënëak omën kësang pan yas mëea.¹⁷ Pël ëak nëmpëna akunet temanöm sëen pim inëen ruup wes mëen së yas mëëauröen epël mëea. ‘Yok waiseë. Omnant pout yok wa kön ë pet iraut.’¹⁸ Pël maan pit pourö omën pasutëel utak om öpënëak nampök epël mëea. ‘Ne yang nent sum ëaut yak pötak wer yeneön sumaan yeë. Pötaanök nemop newaisngan sa.’¹⁹ Pël yemaan nampökta tapël mëea. ‘Ne pol purmakaö moresiar ya kaamök elnëepënëak waut yak së ya ökre was ë pet ëëmaan yeë. Pötaanök nemop ne newaisngan sa.’²⁰ Yemaan nampök epël mëea. ‘Ne peene tapët öng waup. Pötaan newaisngan sa.’²¹ Pël maan inëen ruup së pim kaöapön ök mëea. Pël ëen kaöap pi kat wiak ya këlangön ëen inëenëpön epël mëak kaalak wes mëa. ‘Ni teënt së kaatë omën omnant won ingre mor il téaare it il téa piporö pourö koirak nem kaatakë waisum.’²² Pël maan inëen ruup pim mëea pöl ëak së kaöapön epël mëea. ‘Kaöap, nim aan pöl ëautep omnarö pangk naën ur nant om wiaap.’²³ Maan kaöapök kaalak epël mëea. ‘Ni kan kaö poutë së pël ëak wilëngkë kaatë së öngpök ilëak omën pouröen këkre tö mëak koirak wais ulmëen nem kaat peö ëëp.²⁴ Ne niamaan kat wi. Omën wet réak nem yas mëea piporö nem kaömp pöt nanëmpan pan.’” Yesu pi watepang ngön pipët yamëem yas maan pim naë sëpnaaten kaaö yaaurö kutömweri piiring kaömp nanën ëëpën pël mëea.

Yesuu ënëm ëëpenaata ngönte (Matiu 10:37-38; 5:13; Maak 9:50)

²⁵ Omën kësang pan Yesuring sa. Pël ëen pi kaip ti pitën itneë epël mëea.²⁶ “Omën namp nem ënëm ëëpënëak pim ëlre pep, öngre ru, sasre nan pimoröen kent ëak neen kaaö elnëëpna pipop ma pimtë koröpöökë wëwëeteta kasëng nemangkën ëëpna pipop nem ruup pël nasëpan.²⁷ Pötaanök omën namp pi, ‘Ne Yesu pimëen wel wiima pöt pangk ëëmaap,’ pël wesak pim këra yetapër wak ënëm naalnëen ëëpna pipop nem ruup pël nasëpan.²⁸ Arim naëaan namp pim ka kaö nent ök rapën pël kön wiak pöt wet réak monet ka pöt pangk ëëpën ma won pöten sangk kelëpnaat.²⁹ Ën

pël naënrek köntak wap wesirak mormor ë yesem luptak sê pangk naën ëën sêp mowasën om wiaan pöt omnaröak itenak ökre was epël mapnaat. ³⁰ ‘Omën epop pi kaat ök rapënëak ngës rêaupök pet nairën ëa.’ ³¹ Ën yang omp ak namp pi yang omp ak munt nampring nga elëpënëak wet rëak pimëntë nga omnaröa saarëët sangk kelën pimtëët 10,000, ën muntapëët 20,000. Pël ëën pimënt kön wiipnaat. Pi yok pangk muntapring nga elëpën ma won pöten kön wiipnaat. ³² Pël ëäk pi kön wiin pangk naën ëën pöt pim kööre toköp kamaarek wëën omën narö wes mëën sê ngön ëäk nga pöt wiap wasëpnaat. ³³ Pötaanök arim naëaan omën namp pi pim omnant pout kasëng nemangkënëpök nem ru nasëpan.

³⁴ “Tomun pöt omën ompyaut. Pël ëautak pim misëngö won sak wiaan tiar tol ëäk kaalak misëng wasën pangk ëëpën? Pël naëngan. ³⁵ Tomun ke pëltak ya lupöök olaöre purmakaö yaatring irikor ë pël naëngan om moolapenaat. Katëëpringëpök ngön epët kat wiip.” Pöta ök tapël narö yaap Yesu pim ënëm naën ëëpna pöt Anutuuk wa moolapnaat.

15

Sëpsëp kö saupë watepang ngönte (*Matiu 18:12-14*)

¹ Akun nentak omën takis yewaare utpet yaaö munt narö Yesuuk ngönën ök yemaan kat wiipënëak pim naë sa. ² Pël yaëën Parisi omnaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit Yesuun yak këëpöt ngön mëak epël mëëa. “Omën epop omën utpet yaauro ngöntre kar elmëak kaömp ngawi yen.”

³ Pël yemaan Yesu pimënt kat wiak watepang ngön nent epël mëëa. ⁴ “Ar nampë pol sëpsëpörö 100 ëäk wëauröak kopët namp kö sëpnaat. Pël ëën sëpsëpöröa pepap pi 99 pörö we naöökël kaömp neim wëën pi we naöökël kö sa pöpön ngaöl ë sê koirëpnaat. ⁵ Pël ëäk ya kë sak wa kuröpweri waalak ⁶ kak sê oröak karuröen ngön ëäk epël ök mapnaat. ‘Nem sëpsëp epop kö sëën ngaöl ë sê koirak yewais. Pötaanök ërëpsawi ëëpa.’ ⁷ Ne ök niamaan kat wieë. Pöta ök omën wotpil 99 pörö lup kaip tiipënëak kön

nawiin yaauro omën kutömweri wëaurö pitëmëën ërëpsawi kotkot yaë. Ën utpet kopët epop lup kaip yati pötaan kutömweri wëaurö ërëpsawi kaö yaë.”

Mon kö sauta watepang ngönte

⁸ “Öng namp pi mon 1 kina wak wëën 10 toea nent kangk ngentiin pöt pi kalaö rangiak kakaati katëp ilak këëkë panë ap wesak koirëpnaat. ⁹ Pël ëäk pim karuröen epël mapnaat. ‘Nem 10 toea irikor ëën ap weseim pöt peene yokoir. Pötaanök ërëpsawi ëëpa.’ ¹⁰ Ne ök niamaan kat iweë. Pöta ök omën utpet kopëtap lup kaip tiin Anutuu enselörö ërëpsawi yaë.”

Yokot pim pepap sêp wesak maimerekë saupë watepang ngönte

¹¹ Yesu pi pël mëak munt nent epël mëëa. “Omën namp pim yokot naar wëa. ¹² Wë yokot ënëmapök pepapön epël mëëa. ‘Nim monere uröm tenpimëën yaö ëan pöt kom ëäk nemëën ëaut nan.’ Pël maan pepapök pim omnant pout kom ëäk yokotaar mena. ¹³ Pël ëën akun kot nent wë yokot ënëmap pi pimot wak yang wali nerekël sa. Pörek sê wë omnantëën kentre kaur ëäk pim monat pout won wes olëa. ¹⁴ Pël ëäk omnant pout won wesak wëën ënëmak yang pörek këën kësang nempel oröa. Pël ëën pi ngöntök panë ëën ¹⁵ yang pörek omën nampë naë sê wëën omën pöpök pim polöröa ngarangk moulmëën wakaima. ¹⁶ Pël ëäk polöröa kaömp karut mangkën nak kep ëëpën wesak itaangkën pötta nemangkën ëa. ¹⁷ Pël ëën pi kön tektek sak epël kön wia. ‘Nem pepapë inëën ruurö kaömp kësang pan neim wëën ne eprek wë këënëën wel wiimëak yeë. ¹⁸ Pötaanök nem pepapë ngësë kaalak sumaat. Sê oröak epël memaat. ‘Pep, ne Anuture niire ëäk utpet elniaut. ¹⁹ Pötaanök peene pöt nim ru panëëp pël neangan. Om nim inëën ru newasën ömaat.’ ²⁰ Pël wesak wal ëäk pim pepapë ngësël sa. Seim sê kak temanöm yesën pepap itenak ya utpet ëën naë sê kapariak tot na. ²¹ Pël ëën ruupök epël mëëa. ‘Pep, ne Anuture niire ëäk utpet elniaut. Pötaanök peene pöt nim ru panëëp pël neangan.’ ²² Pël maan pepapök pim inëën ruuröen epël mëëa. ‘Ar teëntom nem

ulpëen wali ompyaup momëak mor ëngö wak wais moresi momëak ing körtepar wak wais ingesiarë momëak pël ëë. ²³ Pël ëak purmakaö ru ompyaö mësëpringëp möëë. Pël ëën ar ëak yenem ërëpsawi ëëpenaan. ²⁴ Nem ruup wel wia wesaupök kaalak waisa. Irikor ëaupök kaalak orö yarë.' Pël mëak pit ërëpsawi ëa.

²⁵ "Wëen yokot kaöap pi yaak wakaim olëak kaalak wais kaat temanöm yewasem kat wiin intö ngönre tanre pöt yeëa. ²⁶ Pël ëën inëen ru nampön maan sëën, 'Tol ëënak ya?' pël mëak pëël mëëa. ²⁷ Pël maan puuk epël mëëa. 'Nim nangap kaalak waisa. Pi irikor ëak saupök kaalak wais oröa. Pötaanök arpim pepapök maan purmakaö ru ompyaö mësëpringëp möak ar ëak yen.' ²⁸ Pël maan pi kölöp ëak kakaati sëpnaaten kaaö ëa. Pël ëën pepapök wais wiap wesak ngön ök mëëa. ²⁹ Pël ëën pi kangiir epël mëëa. 'Kat wi. Ne krismaki selap pan nim naë pas ya mëneimeë nim ngön nent wa noolaan ëaut. Pël ëën ni pol meme ru namp nem karuröaring ërëpsawi ëëmaan nenangkën ëaupök ³⁰ nim ru pipmor pi öng paspas yaauröaan nim omnant pout won wes olëak kaalak waisën ni pimëënkëër purmakaö ru ompyaö mësëpringëp yamöön.' ³¹ Pël maan pepapök epël mëëa. 'Yokot epop, ni kët ël epotë tepër wëaup. Pötaanök nem omnant epot pout nimot. ³² Ën nim nang epop wel wia wesaupök kaalak waisa. Irikor ëaupök kaalak orö yarë. Pötaanök tiar pimëën ërëpsawi ëën pangk yaë.' "

16

Ngarangk utpetapë watepang ngönte

¹ Yesuuk pim ruuröen ngönaak nent epël ök mëëa. "Omën omp ak namp pim inëen ru omnant ngarangk yaaö namp wëa. Pël ëën wë akun nentak omnaröak omp aköpön epël mëëa. 'Nim omnant ngarangk yaaup pi nimot köntak pentak yaë,' pël mëëa. ² Pël maan kat wiak omnant ngarangk yaaupön yas mëak epël mëëa. 'Ni tol yaëën omnarö nimëën yaan kat yawi? Pöta songönte iteempaan nem omnant nim ngarangk yaën pötë pepewer wak wais nan. Ke pilëpök nem omnant

ngarangk naëngan.' ³ Pël maan inëen ru omnant ngarangk yaaup pim könöök epël wesa. 'Nem kaöapök nem omnant ngarangk yaauten nga neak wes nemëën tol ëëm? Ne yang kelumaata weëre kosang won. Ën sumatön kimang memaatenta ëö yaë. ⁴ Peenök nem ëëmaaten kön yokoir. Pël ëëma pötak nem kaöapök wes nemëën pöt kaamök elmëëmaaröa naë sëën sant el-nëëpnaat.' ⁵ Pël kön wiak omën pim kaöapë naë kangut wieëauröen ngön maan pöppöp waisa. Pël ëën wet rëak waisaupön pëël mëëa. 'Nem kaöapë kangut nim naë tolëël wia?' ⁶ Maan pi epël mëëa. 'Kolap tram 100,' pël mëëa. Pël maan ngarangkëpök pep nent menak epël mëëa. 'Nim pep eptak 100 pöt kërëak 50 retëng ë.' ⁷ Pël mëak nampön pëël mëëa. 'Nim naë nem kaöapë kangut tolëël wia?' Pël maan puuk epël mëëa. 'Rais kër 100,' pël mëëa. Pël maan pep nent menak epël mëëa. 'Ni eptak 100 pöt kërëak 80 retëng ë,' pël mëëa. ⁸ Pël ëën kaöap pi ngarangk utpet pöpë ewat ëa pöten itenak piin ping wesak mëëa. Pöt tol ëënak? Omën yangerakë omnantön kentre kaur yaaurö pit pitëm omnant ngarangk ëëpënëak pitëm ewat pöt omën Anutuu ewaatak wë pöröa ewatöt il yewas.

⁹ "Pötaanök ne niamaan. Ar tapël monere uröm omën pasut omnarö menak ngöntre kar rëak önë pötak omën pas pöt pet irën Anutuuk yas niaan wëwë kosangta kaatak së önëët. ¹⁰ Ën namp pi omën pasut ompyaö wesak ngarangk ëëpna pöp omën ompyautta tapël ompyaö wesak ngarangk ëëpnaat. Ën namp omën pasut ompyaö wesak ngarangk naën ëëpna pöp omën ompyautta tapël ompyaö wesak ngarangk naën ëëpnaat. ¹¹ Ar yangerakë monere uröm pasut ompyaö wesak ngarangk naën yaëën talëpök omën këët arök ngarangk ëëneën nimpën? ¹² Ar omnaröaat yaam ninaut ompyaö wesak ngarangk naën yaëën Anutuu yaö niaa pöt nankingën ëëpnaat. ¹³ Inëen ru kopëtapök kaö naarë inëen naëpan. Pi nampön kaaö yaalmëem nampön ngöntre kar elmëëpnaat. Won ëën pöt, nampë naë rë olëak wë namp kasëng mampnaat. Pötaanök arta tapël Anutuu yaatere monere uröma yaat mëngkre

mëngk namëngkan.”

*Yesuuk Parisi omnaröen pepanöm mëëa
(Matiu 11:12-13; 5:31-32; Maak 10:11-12)*

¹⁴ Yesu pi ngön pöt maan Parisi omnarö pit monere urömen kent yaaurö yak kat wiak ökre was mëëa. ¹⁵ Pël yemaan Yesuuk epël mëëa. “Arimtok arimtën omnaröa itöök ping wesak yaaurö. Pël äaap Anutuuk arim lupötë ityaangk. Omnaröak ompyaut pël yewas pipot Anutuuk itaangkën kömkëënring yaë.

¹⁶ “Moses pim ngön kosangötre tektek ngönöt im wais Son pim naë oröak pet ira. Ën Sonë naëaan wais peene wë epëtak pöt Anutu pim wa ngaöök nimëak wë pöta ngön ompyaut yaan omën pourö kat wiak pötak ilapënëak weë yengenti. ¹⁷ Wë ënëmak kutömre yang epraar won sëpënëak pöt yok pangk won sëpnaat. Ën ngön kosang pöt nent won nasëpan, pout om wiaapnaat.

¹⁸ “Omp namp pi pim öngöp wes mëak munt namp öpna pöp pi öngre omp wëwëet kom ëak saun koirëpnaat. Ën namp pi munt nampë öng wes mëaup öpna pöp pi öngre omp wëwëet kom ëak saun koirëpnaat.”

Mon omnampre Lasaras piarpim ngönte

¹⁹ “Mon omën namp wakaima. Pël äaup pi akun poutë ulpëen retëngretëng äa ompyaut mëak wë kaömp ompyaut neim wakaima. ²⁰ Pël ëen omën elek yaaö namp wëa yapinte Lasaras. Pöp koröp pouuk ëmpöl pep saup pi mon omnampë kaata kanra naë wëen ²¹ mon omën pöp kaömp yenën lupöt ngentiin wa nëmpënëak kön wieim wëaakë yeëa. Pël yaëen kentöröak wais pim ëmpölöt öngör neim yeëa. ²² Pël ëen wë elek yaaö omën pöp wel wiin en-selöröak koirak së Apramë naë moulmëa. Pël ëen wë mon omën pöpta wel wiin yang kel weera. ²³ Pël ëen pi es parëaöök së wë këlangön kaö kat yawiem ool itaangkën Apram maimerek wëen Lasaras pim naë wëa. ²⁴ Pël ëen mon omën pöpök Apramön ngön ëak epël mëëa. ‘Pep, ni neen yaköm kön wiak Lasaras wes mëen wais pim mor wotö iitak wariak nem yangapöök wa nemëen kot nent ëp sëp. Ne esuwesi öngpök wë këlangön kaö kat yawi.’ ²⁵ Pël maan

Apramök epël mëëa. ‘Nem ruup, ni kön wi. Ni ngaan yangerak wë omën ompyaut ëeim wëen Lasaras pi pöt utpetat pëen eima. Pötaanök peene pöt pi kak eprek wais ya kë sak wëen ni kangiir këlangön kat yawiin. ²⁶ Pël äaap Anutuuk tiarim tektrak parë naö wiau wia. Pötaanök eprekaanörö pipël yeiraan pirekaanörö epël yaaprën pël naëngan.’ ²⁷ Pël maan mon omnampök epël mëëa. ‘Pep, ne kosang wesak ök yeniak. Ni Lasaras wes mëen nemoröa naë sëp. ²⁸ Nem nangarö mor nas wë. Pötaanök Lasaras pi së pitta eprek wais këlangön kat wiipanëen nga map.’ ²⁹ Pël maan Apramök epël mëëa. ‘Won. Pit Mosesre tektek ngön yaauröa ngön pitëm naë wia pipot kat wiip.’ ³⁰ Maan mon omnampök epël mëëa. ‘Apram nem pepap, pöt pangk naëpan. Omën wel wiaö nampök weletakaan wal ëak së ngön ök mapna pöt pit kat wiak lup kaip tiipnaat.’ ³¹ Pël maan Apramök kaalak epël ök mëëa. ‘Pit Mosesre tektek ngön yaauröa ngönöt wa olapna pöt weletakaanëpök wal ëak së mapna pöteta wa olapnaat.’ ”

17

Utpetatök kön wi kosang yewesaut utpet yewas

(Matiu 18:6-7, 21-22; Maak 9:42)

¹ Yesuuk pim ruuröen ngön nent epël ök mëëa. “Morök ke nentere nent oröön omnarö saun koirëpnaat. Pël äaap omën morök elmëen omnarö saun koirëpna pöp tol ëëpën? Yaköm. ² Omën ke pilëpök runga kotup morök elmëen saun koirpanëen ar kël kaöaö wii ngan ëak omën pöpë mesetak öngö moutak i kaöök moolaan i nak wel wiipna pöt ompyaö. ³ Ar ngarangk këëkë ëen. Arim kar namp saun yokoirën pöt nga man. Pël ëen pi lup kaip tiin pöt saun pöta kangit ent ë moolan. ⁴ Pël ëen arim kar namp pi kët kopët nenta öngpök akun 7 ëak utpet elniak akun 7 tapël arim naë wais, ‘Ne lup kaip yati,’ pël niaan pöt ar pim saun pötë kangut ent ë moolan.”

Kön wi kosang yewesauta ngönte

⁵ Yesuu ngön yaaö omnarö pit Yesuun epël mëak kimang mëëa. “Ni tenim kön wi kosang yewesaut kaö wes nin.” ⁶ Pël

maan Yesuuk epël mëëa. “Ar kön wi kosang yewesa kot panë nent wieëan talte këra kaõ epmentën, ‘Ni kaam tiak i kaõökë õngpök së orõ,’ pël maan yok pangk kat wiak pël ëëpën.”

Inëën yaauta ngõnte

⁷ “Arim tekraakan nampë inëën ruupök ya lupöök së yang mëmpën ma polörõ ngarangk ëëpën pël ëeim olëak yewaisën yok pangk epël mam ma? ‘Ni kakaati wais kaõmp numëën,’ pël mam ma? ⁸ Pël naëpan. Pi epël mapnaat. ‘Ni nem kaõmpöt ar elnëëm. Pël ëak poë koröpõ mënt wes urak kaõmpre iit wak waisën numaan. Pël ëën ënëmak nimtëët ar ëak numëën.’ ⁹ Pi inëën ruup pim ngan rë menaul ëa pötaan yowe mapën ma? Yok pangk pël naëpan. ¹⁰ Pötaanök arim naë tapël ëëpnaat. Anutuu ya ngõn niaut ë pet irak pöt epël an. ‘Ten inëën ru katkoko yaaurõ. Ya ngõn niaut pëën yaaurõ,’ pël an.”

Yesuuk omën kësë ëa moresiar pörõ ompyaõ mowesa

¹¹ Yesu Yerusalem kakë sëpënëak Kalili yanger nal, Sameria yanger nal pël ëaan teköök sa. ¹² Pël ëak së kak nerek oröön omën kësë ëa narõ moresiar pörõ pit kamtaöök së koirak pëlëer tauëë ¹³ ngõn ëak epël mëëa. “Yesu, Kaõap, ni tenën yaköm kön wi.” ¹⁴ Pël maan pi pitën epël mëëa. “Ar së kiri ar yaaurõen arim koröpöt pet elmëen pit ar ompyaõ san pël apnaat.” Pël maan yesem koröpöt ompyaõ sa. ¹⁵ Pël ëën pitëkaan kopët namp pi pim koröpöön itaangkën ompyaõ sa. Pël ëën kaalak së ngõn ë olëak Anutuun yaya mëëa. ¹⁶ Pël ëak Yesuu ingesiarë së tok oriak ë koset yangaak wesirak wë yowe mëëa. Omën pöp Sameria yangerakaanëp. ¹⁷ Pël ëën Yesuuk epël mëëa. “Omën moresiar ompyaõ saurõep 9 pörõ tarëk wë? ¹⁸ Pit kaip tiak së Anutuun yoöre ërëp mapnaaten kön nawiin. Katkoko ëak sëen Sameria yangerakaan omën maim epop pimënt waisa.” ¹⁹ Pël mëak omën pöpön epël mëëa. “Nimtë kön wi kosang yewesautak ompyaõ yesënrek wal ëak së.”

Anutuuk wa ngaöök nimëëpnaata ngõnte (Matiu 24:23-28, 37-41)

²⁰ Parisi ngõnën omnaröak Yesuun, “Anutu taan wa ngaöök nimëëpën?” pël mëak pël mëëa. Maan Yesuuk kanggir epël mëëa. “Anutuu wa ngaöök nimëëpna pöt yoolök pël yaalniin itnaangkan. ²¹ Kat wieë. Anutu pi peene arim tekarak wë wa ngaöök yanimë. Pël yaëen naröak, ‘Anutuu wa ngaöök yanimë pöt e yaarõ,’ pël yaan naröak, ‘O ëngk yaarõ,’ pël naëpan.”

²² Pël mëak ruurõen epël mëëa. “Wë ënëm akun nent temanöm sëen ar këlëre ngõn epël anëët. ‘Omën Këep yaaröön ten itaampun,’ pël anëetak yok pangk itnaangkan. ²³ Pël yaëen akun pötak naröak, ‘Eprek yaarööre iteneë,’ pël yeniaan naröak, ‘Ëngkrek yaarööre iteneë,’ pël yeniaan kat wiak pitëm ënëm ëënganok. ²⁴ Kent tangarët kopëter tar elmëen yang poutë ëwa ë pet yair. Pipta ök Omën Këep nem waisuma akunetak pël ëëm sa. ²⁵ Pötaanök omën peene wë eporõ kasëng nangkën këëmre këlangõn kësang kat wi-imaat. ²⁶ Noaë akunetak omnaröa ëa pöl Omën Këep nem waisuma akunetak tapël ëëpnaat. ²⁷ Pit iire kaõmp në, õngre omp ë, pël ëeim Anutu kasëng menak wëen Noa wangaöök yeilaan i ngaampel oröön omën pourõ i nak won sa. ²⁸ Lot pim naëëta tapël ëaut. Omnarõ iire kaõmp në, omnant sumre kap ë, ëmre ya ë, ka ök raõ, pël ëeim Anutu kasëng menak wëa. ²⁹ Pël ëën Lot pi Sotom kak sëp wesak yesën akun tapëtak kutõmweriaan esutre kël es ngaat kopiitë yepel pöl ëën omën pourõ won sa. ³⁰ Pöta ök omnarõ tapël eim wëen Omën Këep nem tekeri suma akunetak tapël ëëpën sa.

³¹ “Akun pötak omën ka tomök õpnaapök kakaati së pim omnant õpan. Ën yaak õpnaapta tapël kaalak kakë sëpan. ³² Ar Lot pim õngöp Anutuu ngõn wa olëak wel wia pöten kön wieë. ³³ Omën namp pi pim wëwëet keimõn ëëpna pöt pim wëwëet kö sëpnaat. Ën namp pim wëwëet këëpöt wasën pöt orõ morëëpnaat. ³⁴ Ne niamaan kat wieë. Akun pötak omën naar rö kan ur kopëtetak ka uraan namp yeweem namp sëp wasumaat. ³⁵ Öng naarta kaõmp koröp yokoëem wëen namp yeweem namp sëp wasumaat. ³⁶ Ën omp naar ya lupöök wëen namp yeweem namp sëp wasumaat.” ³⁷ Pël

maan ruuröak epël mäak pëel mëëa. “Tarëk pël ëëpën?” Maan Yesuuk omën piin kön wi kosang newasën yauröa këlangön kat wiipnaataan kön wiak watepang ngön nent epël mëëa. “Omnantë söp kampaöök wer moön tuparö wa top yaë.”

18

Öngöp ngön ë pet yairaupön kimang mëëauta ngönte

¹ Yesuuk pim ruuröen kaaö köpël kimang maim öpënëak watepang ngön nent epël mëëa. ² “Kak nerek ngön ë pet yaira namp wëa. Omën pöp pi Anuture omën pouröen kas naën yaaup. ³ Kak taprek öng kapir namp wëaup pi kët poutë omën pöpë naë së, ‘Nemëen kööre toköpëen ngön yaatak kaamök elnëem,’ pël më yeëa. ⁴ Pël ëeimën omën pöp pim lupmeri epël kön wia. ‘Ne Anuture omën pouröen kas naën yaauppe. ⁵ Öng kapir epop ke urak neaim. Pötaanök kaalak wais neaan kaaö kön wiingönëen kaamök elmëëmaat.’ ”

⁶ Yesu pi ngön pöt mäak kaalak epël mëëa. “Ar ngön ë pet yaira utpetapë ngön ök yeniak epëten kön wieë. ⁷ Ën Anutuun tol yewes? Omën pimëen yaö wesaurö kët kanaan rö kanë piin kimang maim wëen kaamök naalmëëpan ma? Ma kat wiak kat nawiin koröp oröak öpën ma? Pël naëpan. ⁸ Ne niamaan. Pi teënt kaamök elmëëpnaap. Omën Këep nem waisuma akun pötak yangerakë omnaröa naë kön wi kosang yewesaut koirum ma won?”

Parisi omnampre takis yewaö omnampë watepang ngönte

⁹ Omën narö pitëmtok pitëmtën kön wiin wotpilörö pël kön wieë muntaröen wak irëak ya pöröaan Yesuuk watepang ngön nent epël mëëa. ¹⁰ “Omën naar piarip ngönën tup kaöetak së Anutuun ök mapënëak sa. Namp Parisi ngönën omën namp, namp takis yewa namp. ¹¹ Pël ëak Parisi omnampök taueë pimtën weseë epël mëëa. ‘O Anutu, ne omën naröa ök wonöp. Pötaanök niin yowe yeniak. Pit këkain ëëre omën utpet nant ë, öngre omp wëwëet utpet wasö pël yaurö. Ne pitëm ök wonöp. Pël ëak omën takis yewa epopë ök wonöp. ¹² Pël ëak sant poutë akun nentepar

pöteparë kaömp ngës olëak wëaakë yaaup. Pël yeë omnant koirak pöt wa top ëak moresiar wesak nokoliil nent nimëen yaö yaalniaup.’ ¹³ Pël yemaan takis yewa pöp pëlëer taueë kutömweriil itaampnaaten ëö ëen tok oriak epël mëëa. ‘O Anutu, ne saun omnamp. Pötaan yaköm kön newi.’ ¹⁴ Kat wieë. Takis yewaup pi Anutuuk pim saunatë kangut won wes moolëak piin, ‘Omën wotpilëp,’ pël maan kaalak pim kaatakë sa. Ën Parisi pöp pim saunatë kangut om wiaan sa. Omën namp pimtök pimtën wak isak apna pöp Anutuuk wak irapnaap. Ën namp pimtën kön wiin irapna pöp Anutuuk wak isak mapnaap.”

Yesuuk runga koturö welaköt elmëa (Matiu 19:13-15; Maak 10:13-16)

¹⁵ Omnarö pit pitëm runga koturö Yesuuk pim mores pitëm rangk mowiak welaköt elmëëpënëak wak yesën pim ruuröak pitën nga mëëa. ¹⁶ Pël ëen Yesuuk rungaaröen ngön mäak pim ruuröen epël mëëa. “Nga mangan. Wes mëen nem naë waisëp. Ke pilörö Anutuuk wa ngaöök mëëpënëak yaö yema pötaanök. ¹⁷ Ne yaap niamaan. Namp runga kot eporöa Anutuun kön wi kosang yewesa pöl naën ëëpna pöt Anutuu wa ngaöök yamëautak yok pangk neilaan ëëpnaat.”

Ngarangk monere urömaringëpë ngönte (Matiu 19:16-30; Maak 10:17-31)

¹⁸ Ngarangk nampök Yesuun pëlpël mäak epël mëëa. “Rë yanuula ompyaup, ne tol ëak wëwë kosangta yaö sum?” ¹⁹ Maan Yesuuk epël mëëa. “Tol ëënak neen, ‘Ompyaup,’ pël yenëaan? Anutu kopëtapökëer ompyaup. ²⁰ Ni ngön kosangöt epël kat yawiaup. ‘Ni öngre omp wëwëet kom ëënganok. Ni omën mëngkanok. Ni këkain ëënganok. Ni omën muntaröen kaar manganok. Ni nim ëlre pepaare ngön ngar öm.’” ²¹ Maan ngarangkëpök epël mëëa. “Nem kotuukaan pipot ë waiseimaut.” ²² Pël maan Yesu pi ngön pöt kat wiak epël mëëa. “Kopët nent wia pöt ëëm. Ni së nim omnant menak sumat wak omën omnant wonörö këëpöt wes man. Pël ëen kutömweri omnant kosangöt orö nirëëpnaan. Pël ëak wais nem ënëm

elnë.” ²³ Pël maan omën pöp pi monere uröm kaö panë wieëaup yak ngön pöt kat wiak ya utpet ëa. ²⁴ Pël yaëen Yesu itenak epël mëëa. “Omën monere uröm kaö wieëaurö Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapënëak pomp ë yaë. ²⁵ Pol kamel namp wap poë koröp korir yamë pöökë kanöök ilapna pöt kengkën. Ën omën monere uröm kësang wieëauröak Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapna pöt könöm panëet.” ²⁶ Pël maan omën ngön pöt kat wia pöröak epël mëëa. “Omën ke pilörö Anutuu wa ngaöök yamëautak neilaan ëëpna pöt omën tolëëlöpök wëwë kosangët öpën?” ²⁷ Maan Yesuuk epël mëëa. “Omnaröak omnant pangk naën ëënë pipot Anutuuk yok pangk ëëpnaat.” ²⁸ Pël maan Pitaak epël mëëa. “Kat wi. Ten omnant pout sëp wesak nim ënëm elniaut.” ²⁹ Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Ne yaap niamaan. Namp pi Anutu wa ngaöök yamëauta yaat mëmpënëak pim kaare öngre ru, sasre nan, ëlre pep pörö sëp wasëpna pöt ³⁰ pi peene akun epöök kangut selap wak wë ënëm akunaöök wëwë kosangët öpnaap.”

Yesuuk pimtë wel wiak wal ëëpnaaten ök maan akun nentepar nent ëa

(Matiu 20:17-19; Maak 10:32-34)

³¹ Yesu pi pim ruurö wa top elmëak epël mëëa. “Kat wieë. Tiar Yerusalem kakë yewais. Pël ëën Omën Këëp nemëën tektek ngön yaauröak ngön epël retëng ëa pöt kë rapnaat. ³² Pit ne newak ngönën köpëlöröa moresi neulëën pitök ökre was neak utpet newesak waasöp ngës nampnaat. ³³ Pël ëak pës nemöak mën wel newiin akun nentepar nent yangaöök wieë kaalak wal ëëmaap.” ³⁴ Pël maan ngön pöta songönte ilëëp ilaan pit ëngk ma e wesak ëwat nasën ëa.

Yesuuk omën it il tëa namp ompyaö mowesa

(Matiu 20:29-34; Maak 10:46-52)

³⁵ Yesu pi yesem Yeriko kak temanöm së itaangkën omën it il tëa namp kan ëöök wel aisëëë monatön kimang maim wëa. ³⁶ Pël ëak pi kat wiin onnarö yesem yaan omën muntaröen epël mëëa. “Pit tol yaë?” ³⁷ Maan pitök epël mëëa. “Yesu Nasaretöpök yewais.” ³⁸ Pël maan pi ngön

ëak epël mëëa. “Yesu, Tewitë ëap, ni neen yaköm kön newi.” ³⁹ Pël yemaan omën wet rëak yesauröak leng ëëpën mëak nga yemaan pöten kat nemowiin ke urak kaalak ngön ëak epël mëëa. “Ni Tewitë ëapök, neen yaköm kön newi.” ⁴⁰ Pël maan Yesu pi leng ëak kamtaöök taprek taueë epël mëëa. “Nem ngësël wak waiseë.” Maan mësak sëen piin epël mëak pëël mëëa. ⁴¹ “Nook ni tol elniimëak yaan?” Maan puuk epël mëëa. “Aköp, ni aan ne it nga sum.” ⁴² Pël maan Yesuuk epël mëëa. “It nga së. Nimtë neen kön wi kosang yewesautak ompyaö yesën.” ⁴³ Pël yemaan tapëtakëër itöörar nga sëen Yesuu ënëm yesem Anutuun yaya mëëa. Pël yaëen omën pörök wëaurö pöten itenak pitta Anutuun yaya mëëa.

19

Sakias pim ngönte

¹ Yesu pi Yeriko kak së oröak el wesak sëpënëak yaëen ² kak pörëkaan omën takis yewauröa ngarangk namp wëa yapinte Sakias. Pöp pi mon kaö wieëaup. ³ Pi Yesuu möönre koröp itaampënëak kent elmëa. Pël ëaap pi omën mëntëp yak omën muntaröak il mowariin pomp ëak itnaangkën ëa. ⁴ Pël ëak wet rëak pöömpö së, “Eprek yewaisën itaampaatak,” pël wesak këra nementë ngaarëk isa. ⁵ Pël ëën Yesuuk pörök së oröak ngaarëk itenak epël mëëa. “Sakias, teënt ira. Ne peene nim kaatak wais ömaat.” ⁶ Pël maan pi ya kë sak këraamentëkaan irë ngentiak Yesu koirak pim kaatakë sa. ⁷ Pël yaëen omën pörök wëaurö pit pöten itenak kaaö mëak epël mëëa. “Pi tol ëënak saun omnampë naë së ilëak wë,” pël mëëa. ⁸ Pël ëën Sakias pi Yesuu naë taueë epël mëëa. “Kaöap, ni kat wi. Nem omnant kom ëak tok nentepar wesak nent omën omnant wonörö mempaat. Pël ëak onnaröen morök elmëak monat waut pötë kangiir peene nook il wesak maim oorek mempaan.” ⁹ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Omën epop niinta Apram pim körööp yak Apram pim ök Anutuun kön wi kosang yewasën. Pötaanök ni ire nim kaatakörö Anutuuk utpetetakaan yaniö. ¹⁰ Ne Omën Këëpök omën epopë

ök Anutuu naëaan kö saurö wa rongan ëäk ompyaö mowasumëäk waisaup.”

*Inëen ru moresiar mon wa pöta wa-
teping ngönte*

(Matiu 25:14-30)

¹¹ Yesu pi ngön pöt ök maan omnaröäk kön epël wia. “Pi Yerusalem kak temanöm yewasën Anutu peene wa ngaöök nimëepnaan yaë,” kön pël yewasën Yesuuk itenak yal menak wateping ngön nent epël mëëa. ¹² “Omp kaö namp yang wali nerak sëen omp ak wes moulmëen wë kaalak waisëpënëak sa. ¹³ Pi sëpënëak yeem pim inëen ru moresiar pöröen yas maan waisën mon 20 kina, 20 kina pël pangkpangk menak epël mëëa. ‘Ar mon epot wak ya mënak kaö wes wiak wëen waisumaat.’ ¹⁴ Pël mëak yesën pim kaatak narö kaaö ëäk piin epël mapënëak omën narö pim ënem wes mëëa. ‘Ten nuuk omp ak sak ngarangk elniimëeten kaaö.’ ¹⁵ Pël maan pi së wëen pit pi omp ak wes moulmëen wakaim olëak kaalak waisa. Pël ëäk inëen ru mon menak sa pöröen ngön ëäk epël mëëa. ‘Ar nem mon ninak san pötök ya mëngkën muntat tolëel koirak wë pöten itaampaan.’ ¹⁶ Pël maan nampök wet rëak wais epël mëëa. ‘Kaöap, ne nim mon 20 kina nangkën pötak nook ya mëngkën 200 kina pël oröa.’ ¹⁷ Pël maan epël mëëa. ‘Inëen ru ompyaup, ni ya ompyaö mënan. Ni omën pasut ompyaö wesak ngarangk ëan. Pötaanök nook ka moresiar pötë ngarangk niulëëmaan.’ ¹⁸ Pël ëen inëen ru munt nampök wais epël mëëa. ‘Kaöap, ne nim mon 20 kina nangkën pötak nook ya mëngkën 100 kina pël oröa.’ ¹⁹ Maan omp aköpök epël mëëa. ‘Nook, ni ka mor nas pötë ngarangk niulëëmaan.’ ²⁰ Pël maan inëen ru munt nampök wais epël mëëa. ‘Kaöap, nim mon 20 kina nangkën pöt e wia. Ne poë koröp kautak kör koë wiak wakaimaut e wia. ²¹ Ne niin itaangkën ni nga yaaup yak muntaröa naëaan omnant yewaup. Ni omnant omën muntaröäk ngëntën yewetaup. Pötaanök niin kas ëäk kö sëpanëak poë koröp kautak kör koë wiak wakaimaut.’ ²² Maan omp aköpök epël ök mëëa. ‘Ni inëen ru utpetap. Nimtë ngön yaan taptak nimënt utpet ëaup pël yeniak.

Ni neen, “Nga yaaup yak muntaröa naëaan omnant wëere omnant omën muntaröäk ngëntën watö pël yaaup,” pël yenëaan pöt yaap. ²³ Ni nem songönte pipël ewat wëak tol ëënak nem monet mon kaatak nawiin ëaup? Pël ëanëen ne wais kangitaring wan tapön.’ ²⁴ Pël mëak omën pörök wëauröen epël mëëa. ‘Ar mon 20 kina epët piikaan wa ëp ëäk 200 kina wa epop mënëë.’ ²⁵ Pël maan pit epël mëëa. ‘Kaöap, pi yok 200 kina waap.’ ²⁶ Maan puuk epël mëëa. ‘Ne nia-maan kat wieë. Namp pi omnant menaut ngarangk ëäk wëen pöt munt nant erën wes mempaat. Ën namp pi menaut ngarangk naën tapët wak wëen pöt wa ëp ëen om pas öpnaat. ²⁷ Peene pöt, nem kööre tokörö nook pitëm omp ak sumaaen kaaö ëa pörö mësak wais nem itöök mëngkën wel wiip.’ ”

*Yesu pi pol tongkiipë rangk wel aisëäk
Yerusalem kakë sa*

*(Matiu 21:1-11; Maak 11:1-11; Son
12:12-19)*

²⁸ Yesu pi ngön pöt më pet irak Yerusalem kakël ko wesak wet rëak isa. ²⁹ Pël ëäk yesem Olip tomök is oröäk Petepasi-ire Petani ka pötëparë temanöm yesem ru naarën epël mëak wet rëak wes momëa. ³⁰ “Arip ka ëngköök së oröäk öngpök së itaangkën pol tongki ru namp omnaröa wel naisaanëp wii ngan ë ulmëen öpna pipop wilak mësak waisën. ³¹ Arip së pël yaëen omën nampök aripön, ‘Oröp ëënëak yawil?’ pël yeniaan pöt epël man. ‘Aköpök epopön ya.’ ” ³² Pël maan piarip së itaangkën Yesuu mëëa pël ëëëa. ³³ Pël ëen itenak yawilën tongkiipë pëparöäk itenak epël mëëa. “Arip oröp ëënëak yawil?” ³⁴ Maan piaripök mëëa. “Aköpök epopön yaanak yeë.” ³⁵ Pël mëak Yesuu naë mësak së tongkiipë rangk pitëm ulpëenöt përe mourak Yesu wa ngaarëk moulmëa. ³⁶ Pël ëen wel aisëäk yesën ulpëenöt përeäk kamtaöök mourö sa. ³⁷ Pël ëen Olip tomökaan ngemë Yerusalem kak temanöm yewasën omën pimëen saö rongan pötak wëauröäk pim ya it ngolöpöt yaaö pötëen ngön ëäk epël maö Anutuun yoöre ërëp mëëa.

³⁸ “Yowe.

Omën omp aköp Aköpë këm ngöntak yewais epopön yaya mepa.
Kutömweri mayaap wiaap.

Anutu Ngaarëkëp pim yapinte wak isak mepa.”

³⁹ Ëlak wiak pël yemaan Parisi omën narö pitëm öngpök wëauröak Yesuun epël mëëa. “Rë yanuulaup, nim ruuröen pël epan ma.”

⁴⁰ Pël maan Yesuuk mëëa. “Ne niamaan kat wieë. Pit yaya yenëa pöt ompyaö ya. Leng ëëpna pöt kël epotök yaya neapnaat.”

Yesuuk Yerusalem omnaröaan ing ëa

⁴¹ Yesu pi pël mëak yesem Yerusalem kaöökë tomök së oröak kakën itenak yaköm ëën ing yeem epël mëëa. ⁴² “Yerusalem wëaurö, ar peene eptakëer mayaap önë kanöön ewat wë talte yok pangk ön. Pël ëaap kan pö ëlëëp wia. Pötaanök itnaangkën yeë. ⁴³ Kat wieë. Wë akun nentak arim kööre toköröak wais taap elniak ëm ket ëak kaö poutë il niwariipnaat. ⁴⁴ Pël ëak arimëntre arim ruurö pourö won niwesak arim kaat töölak wapötta ti olaan ur kosat wiaapnaat. Pöt tol ëënak? Anutuuk kaamök elniipënëak wes nemëën arim ngësë yewaisën köpël ëak kaaö ëan. Pötaanök pël elniipnaat.”

Yesu ngönën tup kaöetakaan omën narö waö ë momëa

(Matiu 21:12-17; Maak 11:15-19; Son 2:13-22)

⁴⁵ Yesu pi ngön pöt më pet irak ngönën tup kaöeta kakaati së itaangkën omnarö omnant ngawi yeem wëen itenak pit waö ë yemomëem epël mëëa. ⁴⁶ “Ngönën pepeweri Anutuuk epël ëa. ‘Nem ka pipët kimang yenëa kaat pël ëëpnaat.’ Ar pipël yaëën këkain yaauröa kaata ök yes.” ⁴⁷ Pël ëak pi akun poutë ngönën tup kaöetak së omnaröen ngönën ök maim wëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere omën kaöarö pit mëmpënëak kanten ngaöl ëa. ⁴⁸ Omën pourö pim ngönëntaan pim naë rë olëak wëen sëp wesa.

20

Yesure ngarangkörö neneren pëel elmëa (Matiu 21:23-27; Maak 11:27-33)

¹ Kët nentak Yesu pi ngönën tup kaöetak së omnaröen ngönën ök maim wëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö pit së epël mëëa.

² “Nim eprek ë yaën pipot talëpë këm

ngöntak ëeimën? Talëpök pël ëëm niia?”

³ Pël maan Yesuuk kangiiir pitën epël mëëa. “Nookta arën kangiiir nent pëel niamaatak ök nean. ⁴ Sonë i mëeima pöt talëpök maan eima. Anutuuk ma pimtök kön wiak eima?” ⁵ Pël maan pitëmënt neneren epël mëëa. “Tiar tol mapen? ‘Anutuuk,’ pël mepenaatep pi epël niepan. ‘Tol ëënak Sonë ngönten kön wi kosang newasën yeë?’

⁶ Ën, ‘Son pimtök,’ pël mepenaatep omnarö pit Sonön. ‘Pi tektek ngön yaaö namp,’ pël weseë kël nimööpan.” ⁷ Pël mëak Yesuun kangiiir epël mëëa. “Sonë i mëeima pöta songönten ten köpël.” ⁸ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Nookta ne talëpë këmtak yeëan pöt neniangan.”

Wain ya ngarangk utpetaröa watepang ngönte (Matiu 21:33-46; Maak 12:1-12)

⁹ Yesu pi ngön pöt ök mëak watepang ngön nent omnaröen epël mëëa. “Omën namp wain ya newer ngënta. Pël ëak ya omnarö ngarangk ëëpënëak moulmëak pimënt yang wali nerek së wakaima.

¹⁰ Pël ëak wë kë yaaröa akunet temanöm sëen ngarangk moulmëauröak ulöp narö tö mëmpënëak inëen ru namp wes mëen sa. Së oröön pit möak waö elmëen elek kaalak sa. ¹¹ Pël ëen pepapök kaalak munt namp wes mëen sëen pöpta möak utpet mowesak waö elmëen elek tapël sa. ¹² Pël ëen pepapök kaalak wa ngolöp wesak wes mëen sëen pöpta këlangön kat mowiak ke ur mëen elek sa. ¹³ Pël ëen ya pepap pi epël wesa. ‘Ne tol ëëmete? Nem ru ulöpöököp wes mëëmaan. Pit yok pangk pim ngönte kat wiak ngar öpën koröpok.’ ¹⁴ Pël ëak wes mëen sëen yaakë ngarangkörö piin itenak pitëmënt neneren epël mëëa. ‘Omën epop pim pepapë mor kolut pout öpnaap. Pötaanök mëmpa. Pël ëen yaat tiarimëen sëpnaan.’ ¹⁵ Pël mëak pit wain yaaweriaan wa wilëngkël moolëak mëna.” Yesu ngön pöt mëak epël pëel mëëa. “Yaaweri pepapök ngarangköröen tol elmëëpën? ¹⁶ Pi wais ya ngarangk pörö mënak pim ya lupöök ngarangk ompyaö narö moulmëëpnaat.” Pël maan pit ngön pöt kat wiak epël mëëa. “Won. Pël ëëpan.” ¹⁷ Pël yaan Yesu pi pitën

iteneë epël mëëa. “Ngönën pepeweri ngön nemëën epël wia pöt tol nentaanök? ‘Wap omën ka ök yarëaurök wël ë moolëaut Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.’

¹⁸ Omën namp wap epëtak söë urak kawi ngentiipnaap pi koröp ilak utpet ëëpnaap. Ën wapëtak pim rangk ngentiipna pöt omën pöp ilak unön ëak utpet panë sëpnaap.”

Yesuun Sisa takis yemengkauten pëël mëëa

(Matu 22:15-22; Maak 12:13-17)

¹⁹ Pël maan ngön kosangötë ngarangköröere kiri ar yaaö kaöarö pit Yesu pim wain ya ngarangk utpetaröaan watepang ngön mëëa pöt pitëmël ko wesak yemaan kat wiak mor öpënëak ëäkök omnaröen kas ëën sëp wesa. ²⁰ Pël ëak Yesu morök Rom yang ngarangkëpë moresi moulmëëpënëak it wawaö ëeim wëa. Pël ëëë omën narö wes mëën Yesuu naë së ngönën kat yawia koröp orök wë ngön nent maan pöt öpnaat weseë Yesuun morök elmëak epël mëëa. ²¹ “Rë yanuulaup, ten niin ëwat wë. Ni ngön wotpil yaaup, omnaröenta wotpil wesak ök yeniaup. Ni omën isaare irëaurö omnant mööngkraar kangk naalmëën yaaup, omën ompyaut pëën Anutuuk ök niaut omën pourö yaap wesak rë yanuulaup. ²² Pötaanök ni kön wiin Rom omp aköp Sisa takis mampen ma Anutu pimënt mampen?” ²³ Pël maan pitëm morök yaalmëa pöten itenak epël mëëa. ²⁴ “Mon kël nent koirak neneë. Könre yapin epot talëpëët?” Pël maan pit epël mëëa. “Sisaëët.” ²⁵ Pël maan puuk epël mëëa. “Omnant Sisaën yaö ëa pipot Sisa mampun. Ën Anutuun yaö ëa pipot Anutu mampun.” ²⁶ Pël maan omnaröa itöök pi aan wali öpna nent nokoirën ëa. Pël ëak pit kaip ti mangkën kat wiak yaan sak këm ur wariak wëa.

Weletakaan wal yaauten Yesuun pëël mëëa

(Matu 22:23-33; Maak 12:18-27)

²⁷ Akun nentak Satusi ngönën omën narö Yesuu naë sa. Omën porö weletakaan wal yaaö pöt won wia pël yaaurö. ²⁸ Pit së Yesuun epël mëëa. “Rë yanuulaup, Moses

pi tiarimëën ngön kosang nent epël retëng ëaap. ‘Omën namp öng wak ru won wë wel wiin pöt pim nangapök kaalak öng pöp wak wë ru oröön pöt pim nanëpë yaö sëpnaat.’ ²⁹ Pël wiaap omën nanang narö 7 ëak wakaima. Pël ëaurö nanëp öng namp wak ru won wë wel wia. ³⁰ Pël ëën nang pim rakëp öng tapöp wak wë wel wia. ³¹ Pël ëën ënëmak nang 3 pöpök öng tapöp wak ru won tapël wë wel wia. Pël ëaap omën 7 eporö pit öng kopët tapöp wak ru won wë wel wia. ³² Pël ëën ënëmak pitëm öng kapiirëpta tapël wel wia. ³³ Pötaanök omën 7 piporö öng kopët tapöp wauröep wë wal ëëpna akunaöök talëpë öng sëpën?”

³⁴ Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Peene yangerak wë epöök öngre omp yeë. ³⁵ Ën wë ënëm akun kaöaöök Anutuuk kat mowiin wëwë kosangtak weletakaan wal ë rëëpnaarö pit yok pangk öngre omp naëpan. ³⁶ Anutuuk pit weletakaan wal ë moulmëëpnaat. Pötaanök pit pim ru sak enselöröa ök wë kaalak wel nawiipan. ³⁷ Weletakaan wal ëëpena pöta ngönte Mosesök ngönën pepeweri retëng ëaut. Këra kotumentëk es wëlëng koteima pöta ngöntak Anutuuk piin epël mëëa. ‘Ne Apramre Aisakre Yakopre porö pitëm Anutu.’ ³⁸ Omën wel wia pourö Anutuuk wëwëetaring wë pël wesa. Pötaanök Anutu pi wel wiauröaap won. Pi omën öp wëauröa Anutu.” ³⁹ Pël maan ngön kosangötë ngarangk narök, “Rë yanuulaup, ni aan ompyaö yes,” pël mëëa. ⁴⁰ Pit kaalak pëël mapnaaten kas ëën sëp wesak pipët pëën mëëa.

Yesuuk Kristo pötaan Parisi omnaröen pëël mëëa

(Matu 22:41-46; Maak 12:35-37)

⁴¹ Pël ëën Yesu pi epël mëak pëël mëëa. “Tol ëënak, ‘Kristo, Yaö Mëëaupön pi Tewitë körööp’ pël aim? ⁴² Tewit pimtök Sam pep öwëri tan nent epël ëa.

‘Anutu puuk nem Aköpön epël yema.

‘Ni wais nem yaapkëëtakël öm.

⁴³ Pël ëaan nimëën kööre tok yaaö piporö nook maan nim weëre kosangöökë karök moulmëëmaat.”

⁴⁴ Tewit pimtök piin, ‘Nem Aköp,’ pël mëëaupök tol ëënak Tewitë ëap pël yaë?”

*Ngön kosangötë ngarangköröa ngönte
(Matiu 23:1-36; Maak 12:38-40; Luk
11:37-54)*

⁴⁵ Pël mäak Yesu pi omnaröa ëöetak pim ruuröen ngön epël ök mëëa. ⁴⁶ “Ar ngön kosangötë ngarangköröa utpetatön ngarangk ëën. Pit ulpëen waliit mäak wa topöök koirak ërëpsawi mapnaaten kent yaaurö. Pël ëak ngönën tupötëere këere imën akunatë omën kaöaröa urötë wel aisapnaaten kent yaaurö. ⁴⁷ Pit pël yeem öng kapiröröa omnant pout pitëmëen weimeë morök elmëak omnaröak pitën kön wiin isëpënëak Anutuun kimang wali yamëëaurö. Omën ke pilörö pit wë kangiiir akunetak könöm kësangöt koirëpnaat.”

21

*Öng kapir nampë Anutuun kiri wiauta
ngönte*

(Maak 12:41-44)

¹ Yesu pi ngönën tup kaöetak wë we riak itaangkën omën monaringörö pit Anutuun monat kiri yawia. ² Pël yaëen Yesu pi itaangkën öng kapir omnant won nampta pim mon kot köp möa nentepar wia. ³ Pël yaëen Yesuuk itenak epël mëëa. “Ne yaap niamaan. Öng kapir omnant won epopë mon yawi epëtak omën muntaröaat il yemowas. ⁴ Omën monaringörö pit ëlöt wiaan kopëtetepar yawi. Ën öng kapir epop pi omnant wonöpök pim wieëaut wiak won pan wesak wë.”

*Yesuuk ngönën tup kaöet utpet sëpnaata
ngönte ök mëëa*

(Matiu 24:1-2; Maak 13:1-2)

⁵ Yesu pim ru narö pit ngönën tup kaöetak këlot retëng ke nalre nal ëak ök rëëëa pötön itenak aöre mon Anutuun kiri mowia pötë ngönöt aö pël ëeim wëen Yesuuk epël mëëa. ⁶ “Wë akun nent temanöm sëen omën ityaangk epot epël wi naöpan. Ënëmak ngaaröak wais tööl olaan kël naö naöökë rangk wi naöpan, utpet panë sëpnaat.”

*Yesuuk könöm nentere nent orööpnaat pël
mëëa*

(Matiu 24:3-14; Maak 13:3-13)

⁷ Pël maan pit epël mäak pëël mëëa. “Rë yanuulaup, nim yaan pöt akun tal-tak orööpën? Akun pöt temanöm yesën

oröpöt oröön ten itenak ewat sën?” ⁸ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ar omnaröak lup wa irikor elniipanëen këëkë ngarangk ëën. Pit morök elniak naröak nem yapintak wais, ‘Ne Kristo,’ pël aöre naröak, ‘Kristo pim orööpna akunet yok temanöm yes,’ pël yeniaan pitëm ënëm elmëënganok. ⁹ Ar nga yapinte kat wiak kas ëëngan. Akun kaöaö ngölöp yaëen omën pipot wet rëak orööpnaat.”

¹⁰ Pël mäak yal menak epël mëëa. “Omën kur nementëkaanöröak kur nementëkël nga ëëpnaat. Ën yang omp ak nampë omnaröak nampëëroaan nga ëëpnaat. ¹¹ Pël yaëen moup kësang pan yangerak mööpnaat. Pël ëak yang we nantë këenre yauman kaöat orööpnaat. Pël yaëen mopöök oorek omën retëng ke nentere nent yaaröön ar kas ëënëët. ¹² Omën pöt naaröön wiaan pit wet rëak wa niulëak këlangön kat niwiipnaat. Pël ëak ngön kaatë së niulëak wii kaatë niulëëpnaat. Pël ëak omën omp akre yang ngarangköröa naë niulëëpnaat. Ar nem yapinte wak wë pötaanök pël elniipnaat. ¹³ Akun pötak ar nem songönten ök manëët. ¹⁴ Ar epël kön kosang wiaan. Ar wa nanuulëen wiaan tol man pël ëak kön selap ëënganok. ¹⁵ Nemtok arim këmötë ngön anëëtë wetetöt nimpaaat. Pël ëak ompyaö elniin kööre tokörö arim ngönöt wak irëak ke ur noolepan. ¹⁶ Arim ëlre pep, sasre nan, ngöntre kar, pöröak arim kööre toköröen kup mowiin arim tekraakan narö nimpënaat. ¹⁷ Pël ëak nem yapinte wak wë pötaan omën pourö ya sangën ëak kööre tok elniipnaat. ¹⁸ Nook ngarangk elniak wëen ar kö nasëngan pan, arim ngan ëp naööta mop nerapan. ¹⁹ Weëre kosangring wakaim olëak wëwë kosangët önëët.”

*Yesuuk Yerusalem kaö utpet ëëpnaata
ngönte ök mëëa*

(Matiu 24:15-21; Maak 13:14-19)

²⁰ “Ar itaangkën ngaarö Yerusalem kaö taap yawiin pöt ka töölak utpet wasëpna akunet temanöm yes pël wasënëët. ²¹ Pël ëak Yutia yangerak wëaurö ar kas rosiraöökël sën. Yerusalem kak wëaurö ar kaö sëp wasën. Ën yang nantë wëaurö ka kaöaöökël sëngan. ²² Ngönëntak retëng

ëa pöt kë rapnaan Anutuuk akun piptak kangut wes meën orööpnaat. ²³ Elei, öng ru kepringöröere ru kapa yemenaurö, tol ëënëerö? Akun pötak Anutuuk omnaröen ya sangen elmëen yangerakë omnarö këlangön kaö panë kat wiipnaat. ²⁴ Ngaaröak narö öp wesir olapnaat, narö moröak wii tëak wak pitëm kaatë së inëen wesak ulmëak öpnaat. Pël ëak ngönën köpëlörö pit Yerusalem kaö utpet weseim wëen Anutu pimtë akun mampna pötak säak pet irëpnaat.”

Omën Këep orööpnaata ngönte

(Matiu 24:29-31; Maak 13:24-27)

²⁵ “Këtre ngoonre ari pötë omën it köpëlöt yaaröön yangerak i kaö maat kësangöt yamöön omnarö kas kaö ëëpnaat. ²⁶ Pël yaëen kutömwer ëtëp ëen ariat tiak yesën omnarö yangerak omnant orööpna pötaan kor wë kas kaö panë ëak it köpköp tiak së wiaapnaat. ²⁷ Pël yaëen Omën Këep ne nem weëre kosangre iere kasir nemotring kutöm kepiltak yaaröön itaampnaat. ²⁸ Omën ke pöt yaaröön, ‘Anutuuk niöpna akunet temanöm yes,’ pël wesak wal ë tauëë we riak itaampun.”

Këra nantön itenak akunet ëwat yes pöta watepang ngönte

(Matiu 24:32-35; Maak 13:28-31)

²⁹ Pël mëak watepang ngön nent epël mëëa. “Ar këra wasre munt nantön itenak wa weswes ë yeë. ³⁰ Ar itaangkën këre sak wil yewatën itenak kopi akunet temanöm yes pël yewas. ³¹ Pöta ök omën yeniak epot yaaröön itenak pöt, ‘Anutu wa ngaöök nimëëpënëak yaë,’ pël wasën. ³² Ne yaap niamaan. Omën e wë eporö wel wi won nasën wiaan omën yeniak epot orööpnaat. ³³ Kutömre yang eptepar won sëpnaatepar. Èn nem ngön epët won nasëpan.”

Pim ruuröen wa korkor ngön ök mëëa

³⁴ “Ar iire kaömp na olëölë imeë yangerakë omnantëen kön selap pötëen lupre kön arimot wes mëak wëen akun kaöaö kalaapöökë yaë pöl teënt pan niöpanëen ngarangk këëkë ëëimeëak ön. ³⁵ Akun kaö pöt yang ël epotë wë eporö ar pouröa naë orö nirëëpnaat. ³⁶ Pötaanök ar kët el epotë ngaire wa kom eimeë Anutuun kimang

ngaangan maim ön. Pël ëen omën könöm orööpënëak yeniak pöt yaaröön Anutuuk weëre kosang ningkën ing mës ngep ëak Omën Këep nem ëöetak tauanëët.”

³⁷ Akun poutë Yesu pi këtëkötë ngönën tup kaöetak omnaröen ngönën ök maim olëak pöt rö kanötë Olip tomöntak së ka ur pël ëëima. ³⁸ Pël ëen omnarö pit ngönën kat wiipënëak wangam kan röökëerötë ngönën tup kaöetak pim naë seima.

22

Yutasök Yesuun kup mowiipënëak kosang wes mena

(Matiu 26:1-5, 14-16; Maak 14:1-2, 10-11; Son 11:45-53)

¹ Kaömp peret yis namëënöt yena akun ngëëngkët pitök Anutuuk mait elmëaut pël yamëëa pöt temanöm sa. ² Pël yaëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit omnaröen kas ëen Yesu ëlëëp mëmpëna kanten ap weseima. ³ Pël yaëen Seten pi Yutas Keriot kakaanëp pim lupmeri ilëa. Pöp Yesuu ru 12 pöröakaanëp. ⁴ Pël ëen kiri ar yaaö kaöaröere ngönën tup kaöeta polisöröa naë së Yesuun kup mowiak pitëm moresi ulmëëpnaata ngönte pitring ëa. ⁵ Pël ëen pit ërëpëpëp ëak mon mampnaata ngönte ë kopëta wesa. ⁶ Pël ëen Yutas pi makre ku mëak ngës rëak akun nentak omnarö Yesu ent ë mëen pimënt wëen kup mowiipna kan ap weseima.

Ru naar mait elmëa akun ngëëngktakëen kaömp kopëta wesa

(Matiu 26:17-25; Maak 14:12-21; Son 13:21-30)

⁷ Kaömp peret yis namëënöt yena akun ngëëngktak Anutu mait elmëautan kiri sëpsëpörö yamöa akunet temanöm sa. ⁸ Pël ëen Yesuuk Pitaare Sonön epël mëak wes mëëa. “Arip së mait elmëauten kön wiipënaan kaömpöt kopëta wes wiin. Pël ëen ten waisën nëmpënaan.” ⁹ Pël maan piarip epël mëëa. “Ka taltak kopëta wes wiinëak kent kön yawiin?” ¹⁰ Maan puuk kangiir epël mëëa. “Kat wieë. Arip kak së oröak itaangkën omën namp i kepit wak wëen koirak pöt pim ënëm së ka ilapnaatak ilan.

¹¹ Pël äak ka pepapön epël man. ‘Rë yanuu-laupök, “Ne nem ruuröaring ka taltak Anutuuk mait elmëauten kön wiinaan kaömp nën?” pël ya,’ pël man. ¹² Pël ök maan ka kaö ngaarëk nent urre korumön äak ompyaö wesauten pet elniin pötak kaömp ar äak kopëta wasën.” ¹³ Pël maan piarip së mëëaul äak mait kaömpöt ar äak kopëta wesa.

Mait kaömp nak kë mena

(Matiu 26:26-30; Maak 14:22-26; 1 Korin 11:23-25)

¹⁴ Nëmnpna akunetak Yesure pim ngön yaaö omnarö pit kakaati së kaömp yena-tak wel aisëak wëa. ¹⁵ Pël äak Yesuuk epël ök mëëa. “Nem këlangön kat wiima akunet temanöm yenewas. Pötaanök wet rëak mait kaömp epët arring ngawi numaataan kent pan yaalnë. ¹⁶ Ne yaap niamaan kat wieë. Ne mait kaömp epët kaalak nanën wë Anutuuk wa ngaöök nimëëpnaatak kaömp pöta këet tekeri sëen numaat.” ¹⁷ Pël mëak wain kelön nent wak Anutuun yowe mëak epël mëëa. “Ar epët wak ngawi neë. ¹⁸ Ne niamaan. Yangerak eprek wain iit peene nëen pet yair. Arring kaalak nanën wë ënëmak Anutuuk wa ngaöök nimëak wëen piiring nëmpenen ëa.” ¹⁹ Pël mëak kaömpöt wak Anutuun yowe mëak pelak epël mëak mena. “Epët nem mësepët. Ar kaamök elniipnaan këeröt wes nimpaat. Pötaanök nënëël neen kön wieim ön.” ²⁰ Kaömp pöt nëen wain kelönte wak tapël äak epël mëak mena. “Wain i epët sulöp ngolöpta nem iit. Wain i epëtak ne wel yawiem nem iit olama pötaan Anutuuk omnaröaring sulöp ngolöp pöt kosang yewas pöt pet yaalni. ²¹ Iteneë. Omën kup newiak kööre toköröa moresi neulëëpnaap neering kaömp ngawi yen. ²² Omën Këëp ne pöp nem Pepapë kan yaö neaöök së wel wiimaap. Ën nemëen kup mowiipna pöp, elei, pi kangut kësang pan öpnaap.” ²³ Pël maan ngön yaaö omnarö pit, “Talëpök ëëpnaaten ya,” mëak neneren pël mëëa.

Ruurö pit pitëm naëaan talëpök isëpën pötaan ngön nga ela

²⁴ Ruurö pit, “Talëpök tiarim naëaan isak wë,” pël mëak ngön nga ela. ²⁵ Pël yaëen Yesuuk epël mëëa. “Yang omp

akörö pit omën pitëm iri wëaurö ngarangk elmëimeë pitök kangiir pitëmëen ping wesak, ‘Kaamök yaaurö,’ pël mapënëak kent yaaurö. ²⁶ Ar pël ëënganok. Ar pöt, kaöarök koturöa ök sak ön. Ën wotöökörök inëen yaauröa ök sak ön. ²⁷ Ma ar aë. Talëpök isa? Wel aisëë kaömp yen pöpök ma ar äak korak wais yemangk pöpökëër isa? Wel aisëë kaömp yen pöpökëër. Pël ëaap ne pöt, arim tekarak wë inëen yaauröa ök koröp orök wëaup.

²⁸ “Akun poutë këemre këlangön pöt nem naë yaaröön ar sëp nenewasën yaaurö. ²⁹ Nem Pepapök ar wa ngaöök nimëëmëak wes nemëaut nook ar tapël wa ngaöök momëënëak yeniak. ³⁰ Ne wa ngaöök nimëak wëen ar neering këere kaömp ngawi neimeë omp aköröa urötë wel aisëë Israel kur 12 pötëaanöröa ngönte ë pet irënëët.”

Yesuuk Pitaë piin yak mowasëpnaaten ök mëëa

(Matiu 26:31-35; Maak 14:27-31; Son 13:36-38)

³¹ “Saimon, Saimon kat wi. Seten pi raisatë koröp köëak wël yeë pöl ar morök elniipënëak ya. ³² Pël ëen nook nim kön wi kosang yewesaut won sëpanëak kaamök elniak Anutuun kimang mëëaut. Pötaanök ni ënëmak kaalak kaip tiak pöt nim karurö taë mowasum.” ³³ Pël maan Pitaak epël mëëa. “Aköp, ni weletak ma wii kaatak yesën pöt ne tepër sëpëaap.” ³⁴ Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Pita ne niamaan kat wi. Ni peene rök epëtak kokor ngön naën wiaan akun nentepar nent äak neen wonwon mamëëp.”

Kërre monere öpre pötön mëëa

³⁵ Pël mëak pim ruuröen epël mëëa. “Ngaan ne ar wes yanimëem, ‘Monere kërre ing kërre pöt wak sëngan,’ pël niiaut. Pël ëa akun pötak omën nantön elek ëaurö ma won?” Pël maan pit, “Won,” mëëa. ³⁶ Pël maan kaalak epël mëëa. “Peene pöt nga akunaö yaaröön namp monet wiaan pöt pangk waap. Ën namp kërëëp wiaan pöt yok pangk wetaap. Ën namp öpwer won ëen pöt ulpëen rangkëp përe omnamp mangkën öpwer kangiir mamp. ³⁷ Ne niamaan kat wieë. Ngönën pepeweri ngön

epël äa pöt nem naë kë orööpnaan yaë. 'Pit pi utpetap wesak utpetaröa öngpök moulmëaup.' Ngön nemëen retëng äa pipot kë orööpnaat." ³⁸ Maan ruuröak epël mëäa. "Kaöap, ni itan. Ten öp neweriar wia." Pël maan Yesuuk epël mëäa. "Ngönte sëp weseë."

Yesuuk Kesemani ngësöök së kimang maima

(Matiu 26:36-46; Maak 14:32-42)

³⁹ Pël mëak wë olëak kakaan oröak pim ë yaaul Olip tomöntakël yesën ruurö ënëm sa. ⁴⁰ Pël äak së oröön Yesuuk ruuröen epël mëäa. "Ar moröktak wiap sënganëen kimang maë."

⁴¹ Pël mëak këlotë mööna yaë pöl äak së rar rë wesirak Anutuun kimang epël mëäa. ⁴² "Pep ni kat wiin pangk ëen pöt këlangön nem naë orööpënëak yaë epot keker elnëep. Nem könöök won, nim kentöökë wiaul ëëm." ⁴³ Pël yemaan kutömweriaan ensel namp irë pim naë oröak kosang mowesa. ⁴⁴ Pël ëen Yesu pi lupmer këlangönring wë ke urak kimang yemaan köömöt omën iitë ök sak oröak yangaak il ngentia.

⁴⁵ Kimang më pet irak wal äak së pim ruuröen itaangkën pit piin yaköm pan ëen ka uraan ⁴⁶ epël mëäa. "Ar tol ëënak ka ureim? Moröktak wiap sënganëen wal äak Anutuun kimang maë."

Yesu kööre toköröa moresi moulmëa
(Matiu 26:47-56; Maak 14:43-50; Son 18:3-12)

⁴⁷ Pël yamëem wëen omën kësang pan pim naë oröa. Pël äak pim ru 12 pöröakaan namp Yutas pöp Yesu tot nëmpënëak pim naë sa. ⁴⁸ Pël ëen Yesuuk epël mëäa. "Yutas, ni Omën Këep neen kup mowiin nempëna pötaan tot yenenën ma?" ⁴⁹ Pël ëen pim ruurö pit omën orööpënëak yaaö pöten itenak piin epël mëäa. "Aköp, ten öp möön ma?" ⁵⁰ Pël mëak pitëm naëaan nampök kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp möak pim kat yaapkëep per olëa. ⁵¹ Pël ëen Yesuuk itenak epël mëäa. "Ar sëp weseë." Pël mëak omën pöpë katëep moröak ompyaö mowesa. ⁵² Pël äak Yesu kiri ar yaaö kaöaröere ngönën tup kaöeta polisöröere kaöarö pi öpënëak sa pöröen itenak epël mëäa. "Ar neen ngaap wesak wali neönëak

inre tang wak yewais ma? ⁵³ Ne kët ël epotë ngönën tup kaöetak arring wëaup. Pël ëen ar akun pötë neneön ëaurö. Pël ëaap peene akun epët arim akunet. Akun eptak kouta weëre kosangët tekeri yaarö."

Pitaak Yesuun wonwon mëäa.

(Matiu 26:57-58, 69-75; Maak 14:53-54, 66-72; Son 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Pël maan pit Yesu wali wak kiri ar yaaö wotöököpë kaatakë sa. Pël ëen Pita pi ënëmënëm sa. ⁵⁵ Pël äak itaangkën ngaarö ëmöökö kakaati së ilëak ka tomök es merak mor yesem wëen Pita pi pitëm tekrak së wel aisëa. ⁵⁶ Pël äak es ëwaöök wel aisëaan inëen koont nampök piin itneë epël mëäa. "Omën epopta Yesuring wëaup." ⁵⁷ Pël maan Pitaak wonwon mëak epël mëäa. "Koont epop, ne piin köpëlöp." ⁵⁸ Pël mëak kot nent wëwë yaëen kaalak omën nampök piin itenak epël mëäa. "Niinta pitëkaan nampök." Pël maan Pitaak epël mëäa. "Omp epop, ne wonöp." ⁵⁹ Pël mëak wë ngöpngöp yaëen kaalak omën munt nampök kosang wesak mëäa. "Yaap, omën epopta Yesuring wëaup. Pi Kalili omnamp." ⁶⁰ Maan Pitaak mëäa. "Omp epop, ne nim ngön yaan pipten ëngk ma e yewas." Pël maötaring kokor ngön äa. ⁶¹ Pël ëen Aköp kaip ti Pitaan itena. Pël ëen Pita pi Aköpë ngön epël mëäa pöten kön wia. "Ni peene röök epëtak kokor ngön naën wiaan akun nentepar nent äak neen wonwon mamëep." ⁶² Ngön pël mëäa pöten kön wiak ya ilak sëen tomökël së ing kaö pan äa.

Ngaaröak Yesuun ökre was mëak tang momöa

(Matiu 26:67-68; Maak 14:65)

⁶³ Yesu ngarangk wëaurö pit piin ökre was mëak tang momöa. ⁶⁴ Pël äak itöörarë poë koröpöök kör mokoëak epël mëäa. "Ni tektek ngön yaauppe. Talëpök yanimö?" ⁶⁵ Pël mëak ngön utpetat kësang mëäa.

Yesu kansolöröa naë moulmëak ngön ya mëna

(Matiu 26:59-66; Maak 14:55-64; Son 18:19-24)

⁶⁶ Ëlpam walën omën kaöarö, kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö, wa top äak wë maan Yesu mësak pitëm naë sëen epël mëäa. ⁶⁷ "Ni tenën ök nia. Ni Yao

Niaup Kristo tapöp ma?” Pël maan Yesuuk epël mēëa. “Ne niamaatep ar kat wiak wa yaap newasngan. ⁶⁸ Ën nookta pēël niaan yok pangk ök nenēangan. ⁶⁹ Peene pöt Omēn Kēēp ne Anutu weēre kosangēp pim yaapkēel wel aisēaama akunet temanöm yes.” ⁷⁰ Maan pit pourōak epël mēëa. “Ni Anutuu Ruup ma?” Pël maan kangiir epël mēëa. “Yok yak pil.” ⁷¹ Pël maan pit epël mēëa. “Oröp morēēn ngön ya mēmpen? Pimtē kēmtakaan yok aan kat yawi.”

23

Pit Yesu Pailatē naē sē ulmēak ngön ya mēna

(*Matiu 27:1-2, 11-14; Maak 15:1-5; Son 18:28-38*)

¹ Omēn pourō wal ēak Yesu mēsak Rom yang ngarangkēp Pailatē naē sa. ² Pël ēak Pailatēn ngēs rēak epël mēëa. “Tenim itōök omēn epmor ten omēn pourō morök elnieimeē pi omp ak Sisa takis mangkanēak nga naiimeē pimtök pimtēn, ‘Ne Kristo Yaō Neeaup,’ pël aōre ‘Ne omēn omp aköp,’ pël yaaumor.” ³ Pël maan Pailat pi Yesuun pēël mēak epël mēëa. “Ni Yuta omnarōa omēn omp aköp ma?” Maan kangiir epël mēëa. “Yok yaan pi tapēt.” ⁴ Pël maan Pailat pi kiri ar yaaō kaōarōere omnarōen epël mēëa. “Ne omēn epopē saun nent nokoirēn.” ⁵ Maan pit kosang wesak ke urak epël mēëa. “Pi omnarōen ngön ök mēak lup es nga mowasēn Yutia yang pourak akak yes. Pi Kalili yangerak ngēs rēak pël ē waisaumorök eprekta tapēl yaē.”

Pit Yesu Erotē naē sē ulmēak ngön ya mēna

⁶ Pël maan Pailat pi pōten kat wiak pitēn epël mēëa. “Omēn epop Kalili yangerakaanēp ma?” ⁷ Maan pit kangiir mēëa. Pël ēēn Pailat pi omēn omp ak Erot pim yang ngarangk ēēaurekaanēpök ēa pël wesak akun pōtak Erot piita Yerusalem kak wēēn yak Yesu wes mēēn pim ngēsēl sa. ⁸ Pël ēēn Erot pi Yesuun itenak ērēpērēp ēa. Pöt pi Yesuu yaaütōn kat yawiem itaampēnēak kent kōn yawia. Pël ēak pim itōök retēng nent ēēn itaampēn pël wesak

ērēpērēp ēa. ⁹ Pël ēak Yesuun pēel ke nentere nent yemaan Yesu pi ngön kangut nemaan ēa. ¹⁰ Pël ēēn kiri ar yaaō kaōarōere ngön kosangōtē ngarangkōrō pit pim naē sē tauak kosang wesak pi utpet ēa pöt mēëa. ¹¹ Pël ēēn Erotre pim ngaarō pit piin ököök elmēak ökre was mēëa. Pël ēak ulpēēn wali retēngretēng ēa ompyaō namp wa momēak kaalak wes mēēn Pailatē ngēsē sa. ¹² Erotre Pailat piarip ngaan pöt nampnampōn kōore tok yaauwaarök akun pōtak göntre kar ēa.

Pailat pi Yesu kēra yetaparak mööpēnēak kat mowia

(*Matiu 27:15-26; Maak 15:6-15; Son 18:39-19:16*)

¹³ Pailatök maan kiri ar yaaō kaōarōere ngarangkōrōere omēn muntarō wa top ēa. ¹⁴ Pël ēēn epël mēëa. “Ar omēn epopōn, ‘Pi omnarō wa irikor yaalmēaup,’ pël aō nem naē wak waisan. Pël ēēn nook pim songōnte tekeri wasēpēnēak arim ēōetak pēel mēëaut. Pël ēautak ne piin kat wiin pim utpet yaēēn arim ngön yaatak moulmēan pöt nokoirēn yeē. ¹⁵ Erotta tapēl ēak kaalak wes mēēn waisa. Kat wieē. Omēn epop pi utpet tiarim mēmpena nent naēn. ¹⁶ Pōtaanök ne maan ngaarōak om tang pēēn möak wes mēēpnaat.”

¹⁷ [Krisimaki poutē Anutuu mait elmēa akun ngēēngktak Pailatök omēn namp wes mē yeēa.] ¹⁸ Pël maan pit omēn pourō ēlak wiak epël mēëa. “Pipmor mēngkēn wel wiip. Parapasökēer wes nimē.” ¹⁹ Parapas pöp kak wē omēn narōaring nga yaalem namp mēngkēn wii kaatak ulmēaup.

²⁰ Pël maan Pailatök kaalak epël mēëa. “Ne Yesu wil momēēmaat.” ²¹ Maan pit ngön ēak epël mēëa. “Kēra yetaparak möön wel wiip. Kēra yetaparak möön wel wiip.” ²² Pël maan Pailat pi akun nentepar nent pōtak epël mēëa. “Omēn epop pi utpet oröp nent ēa? Ne itaangkēn pi mēmpena nent naēn. Pōtaanök ne maan ngaarōak tang pēēn möak wii kaatakaan wes mēēpnaat.” ²³ Pël maan pit ke ur olēak ngön ēak, “Pi kēra yetaparak möön wel wiip,” pël mēak ngön kaēpre ngön ēak Pailatē ngōnte wa irikor ē olēa. ²⁴ Pël ēēn Pailat pi pitēm ngön mēëa pöt kat wiak möön wel wiipēnēak

mëea. ²⁵ Pël ëak pitëm këk mëea pötaan omnamp mëngkën wii kaatak ulmëaö pöp wil moulmëak Yesu pitëm kentöök möön wel wiipënëak pëel elmëa.

Yesu këra yetaprak möa

(*Matiu 27:32-44; Maak 15:21-32; Son 19:17-27*)

²⁶ Pit Yesu mësak yesem kamtaöök omën namp yapinte Saimon, Sairini kakaanëp, pi yaakaan yewaisën koirak wali wak këra yetapër mangkën waalak Yesuu ënëm sa. ²⁷ Pël ëen omën selap ënëm yesem öng narö Yesuun ingre tanëer sa. ²⁸ Pël ë yesën Yesu kaip ti epël mëea. “Yerusalem öngörö, ar neen ing angan. Arimëntre arim ruröaanökëer ing aë. ²⁹ Kat wieë. Ënëmak akun nent temanöm sëen epël anëet. ‘O, öng ru köpëlörö. Pit ru wilöore kapa mampö pël naën yaaurö. Pötaanök pitökëer ërëpërëp yaë,’ pël anëet. ³⁰ Akun pötak rosir kaöatön, ‘Pelak ngep elnieë,’ pël mëak kotutön, ‘Kör elnieë,’ pël manëet. ³¹ Këra iiringöt es yemarën pangk naën yaë pöta ök ne omën ompyaö yaaup wel newiinë pöt pangk naën yaëetak ar wel newiinëak kent yeë. Pötaanök këra umönöt es marën pangk yaë pöta ök ar utpet yaauröak wel wiinëet.”

³² Pit omën utpet yaaö naarta Yesuring mööpënëak mësak sa. ³³ Pël ëak yang lup nent yapinte “Kepön Kos” pël yamëea pörek së oröak pi këra yetaprak momöa. Pël ëak utpet omën naarta, namp yaapkeël namp katnëel, mö ulmëa. ³⁴ Pël ëen Yesu pi epël mëak kimang mëea. “Pep, pitëm yaalnë epot köpël wë yaalnë. Pötaan pitëm saun epotë kangut won mowas.” Pël yemaan ngaarö pit pim ulpëenre poë koröpöt wak ngasamtak wiak talëpök öpën pöten itena. ³⁵ Pël yaëen omnarö itenaan omën kaöarö pit epël mëak ökre was mëea. “Pi omën muntarö kaamök yaaupök peene pimtök pimënt kaamök ëep. Pi Kristo, Anutuu Yaö Mëeaup pöt pël ëep.” ³⁶ Pël yemaan ngaaröakta ökre was mëak naë së wain i somit menak epël mëea. ³⁷ “Ni yaap Yuta omnaröa omën omp aköp pöt nimitok nimënt kaamök ë.” ³⁸ Pël mëak pim kepön löotak epël retëng ë ulmëa. “Omën epop Yuta omnaröa omën omp aköp.”

³⁹ Pël yaëen utpet omën naar piiring möa pöaar nampök utpet wesak epël mëea. “Nim ök pilëpta Kristo ma? Ni yaap pöp pöt nimënt kaamök yeem tenipta pël elni.” ⁴⁰ Pël yemaan ngöntöpök nga mëak epël mëea. “Nim këlangön kat yawiin tapël yaëep ni Anutuun kas naën yaan ma? ⁴¹ Tepër pöt, tepërim saunatë kangiir ompyaö yaalni. Ën omën epop pöt, saun wonöp.” ⁴² Pël mëak Yesuun epël mëea. “Yesu nim omp ak sak waisumëetak neen kön wiim.” ⁴³ Pël maan Yesuuk epël mëea. “Ne yaap niamaan. Peene tapëtakëer ni neering ngës ompyauuk ömëet.”

Yesu wel wia

(*Matiu 27:45-56; Maak 15:33-41; Son 19:28-30*)

⁴⁴ Këtëp luptak 12 kilok pötak wëen kët itte utpet ëen yanget köö olëak wieë së wiap kan 3 kilok oröa. ⁴⁵ Pël yaëen ngönën tup kaöetak poë koröp kësang ngeröök uteëaumpel luptak keliak nempelnempel ëak sa. ⁴⁶ Pël ëen Yesu pi ngön ëak epël mëea. “Pep, nem könöp nim moresi yanuulë.” Pël mëak yok wel wia. ⁴⁷ Pël ëen ngaaröa wotöököp pi omën oröa pötön itenak Anutuun yaya mëak epël mëea. “Omën epop pi yaap saun wonöp.” ⁴⁸ Pël yaëen omën itaampënëak së wa top ëa pörö pit omën oröa pötön itenak yaköm kön wi kakë sa. ⁴⁹ Pël yaëen Yesu pim karuröere Kalili yangerakaan ënëm sa pörö pit pëlëer wë omnant oröa pötön itena.

Yesu yang kel weera

(*Matiu 27:57-61; Maak 15:42-47; Son 19:38-42*)

⁵⁰ Omën namp yapinte Yosep pöp Yutia yangerak ⁵¹ Arimatia kakaanëp, pi omën ompyaup yak wotpil wë Anutuuk wa ngaöök momëepënëak kor wakaima. Pi kansol wotöököröaring wëaup. Pël ëaupök pim karurö Yesu mëmpënëak ngön yaan pi nerek wak nemaan ëa. ⁵² Omën pöpök Pailatë naë së Yesuu sokuren ök mëea. ⁵³ Pël ëen kat mowiin së yetaprakaan ent ëak poë koröp kölam ompyaö naöök kör köak kël öngöp naö omnarö wa wiipënëak tëau wieëa pörekël wak sa. Kël öngöp pö omën namp wa nawiinö. ⁵⁴ Pöt kë yesa akun ngëngkët ëlpamök wiaan omnant

kön äa. ⁵⁵ Pël eën öng Kalili yangerakaan Yesuring saurö pit Yosepë enëm së omën yangaöön itena. Pël äak Yosep pi sokur tolëel yawi pöten itena. ⁵⁶ Pël äak kaalak kak së kolap köp nga kamp ompyaut Yesuu sokurak wa mëepnaan wak sêpënëak kopëta wes wiak akun ngëengktak ngön kosangta wieëaul koröp kë sa.

24

Yesu kaalak wal äa
(*Matiu 28:1-10; Maak 16:1-8; Son 20:1-10*)

¹ Sante wangam kan röökëer pan öngörö kolap köp nga kamp kopëta wes wia pöt wak yangaöökë sa. ² Së oröak itaangkën kël kësang kan wari ulmëaumpel wa olaan kan të wieëa. ³ Pël eën pit kël öngöpöökë kakaati së itaangkën Yesuu sokur won wieëa. ⁴ Pël eën ap wesak engk ma e wasö yaëen omën naar ulpëen kölam panëepëaar mëauwaar piarpim naë oröak taua. ⁵ Pël eën öngörö itenak kas eën tok oriak yangaakël itenaan omën pöaarök epël mëëa. “Ar oröp eënak öp wëaupön welaaröa naë ap yewas? ⁶ Pi eprek won. Yok wal äa. Ar pim ngaan Kalili yangerak wë ngön epël ök niaaö pöten kön wieë. ⁷ Pi epël niaaup. ‘Omën Këep ne saun omnaröa naë neulëen pitök këra yetaprak nemöön wel wiak kët nentepar nent yangaöök wieë kaalak wal eëmaap, pël niaaup.’” ⁸ Pël maan öngörö Yesuu ngaan ngön ök mëëa pöten kön wiak ⁹ yangaöökaan kaalak kak së Yesuu ru 11 pöröere omën muntaröen pitëm omën itaampööre kat wi äa pötön ök mëëa. ¹⁰ Öng pörö Maria Matala kakaanëpre Soanaare Maria Semsë ëlëpre öng munt naröere pël äak öng pöröak së Yesuu ngön yaaö omnaröen ök mëëa. ¹¹ Pël eën pit ngön pöt kat wiak, “Öngre yokot ngön ya,” pël mëak wa yaap newasën äa. ¹² Pël äak Pita pi wal äak pöömpö së yangaöök oröak tok oriak kël öngöpöök itaangkën poë koröp kör koëau pëen wiaan itena. Pël äak omën oröa pöten kön selap ë kakë sa.

Omën naar Emeasë kanöök Yesuun itena
(*Maak 16:12-13*)

¹³ Kët tapëtak Yesuu ingre mor sauröakaan naar Emeas kakë sêpënëak sa.

Ka pö Yerusalem kak naë 11 kilomita pöta ök wieëa. ¹⁴ Omën pöaar kamtaöök yesem omnant oröa pötë ngönöt aö yesa. ¹⁵ Pël yaëen Yesu pimënt piarpim naë oröak piaripring sa. ¹⁶ Pël eën omën pöaar itenak Yesuun pi newasën äa. ¹⁷ Pël eën pël mëak epël mëëa. “Oröp nantëen nampnampön maö im?” Pël maan piarip leng äak tok orieë yaköm ë sak äa. ¹⁸ Pël äak namp Kliopas puuk epël mëëa. “Elei, ka ël epotëaan omën pourö Yerusalem kak wëep ni kopëtapökëer omën pörök oröauten köpël wëen ma?” ¹⁹ Pël maan Yesuuk piaripön pël mëak epël mëëa. “Pöt tol äa?” Pël maan piarip kangiir epël mëëa. “Yesu Nasaret kakaanëpë elmëa pöten yak. Pi tektek ngön yaaö namp, Anuture omnaröa ëöetak ngön kosang aöre ya weëre kosangringöt mëmpö pël yaaupök ²⁰ kiri ar yaaö kaöaröere tiarim ngarangköröak Rom yang ngarangkëpë naë wes mëen puuk mëmpënëak maan këra yetaprak möaup. ²¹ Ten pöt, puuk Israel omnarö tiar utpetetakaan niöpnaat pël weseëan pöt pitök möön wel wia pöta ngöntere kët nentepar nent eën munt nant oröa pötë ngönöt yak. ²² Tenim naëaan öng naröak Santeetak röökëer yangaöök së itenak wais ök niaan yaan saut. ²³ Pit së sokuren ap wesak wais epël niaaut. ‘Ten së itaangkën ensel naarök, “Yesu pöp öp sak wë,” pël yenia.’” ²⁴ Pël niaan benim naëaan omën naar piaripta së yangaöök itaangkën öngöröa aan kat wia tapël itena. Pël äaap pimtën itnaangkën äa.” ²⁵ Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Arip kön won pan. Arip oröp eënak tektek ngön yaaö omnaröa ngön retëng ëautön kön wi kosang newasën yeë? ²⁶ Kristo Yaö Mëëaup pi këlangön kat wiak kaalak pim ëwaare weëre kosang pimot öpna pöten arip köpël ma?” ²⁷ Pël mëak Moses pim ngön äa pötak ngës rëak tektek ngön yaauröak ngönën pepatë pimëen ngön äa pöt pout ök mëëa.

²⁸ Piaripring kak së oröak el wesak sêpënëak yaëen piarip epël mëëa. ²⁹ “Këtëp ilaan köö olapënëak yaëerek tenipring öpa.” Pël maan piaripring kakaati sa. ³⁰ Pël äak wë kaömp nëmpënëak wel aisëë puuk kaömpöt wak Anutuun yowe mëak pelak piarip mena. ³¹ Pël yaëen piarip pörökök

kön tektek sak iten sokola. Pël een pi elëep ilëa. ³² Pël een piarpimënt nampnampön epël mëëa. “Tepër kamtaöök yewaisem pi ngönën pepatëaan ngön songönöt ök niaan kat wiak ya kë saut.” ³³ Pël mëak akun tapëtakëer wal ëak kaalak Yerusalem kakël sa. Pël ëak pörek së itaangkën ru 11 pöröaring piarpim karurö wëen itena. ³⁴ Pël een pitök epël mëëa. “Yaap pan, Aköp wal ëak wë Saimonön ë pet elmëen itena.” ³⁵ Pël maan piaripök piarpim kamtaöök yesën ëa pöta ngönte ök mëak kak së kaömpöt yepelën piarpim piin këëkë itena pöta ngönteta ök mëëa.

Yesuu ruurö pit piin itena

(Matiu 28:16-20; Maak 16:14-18; Son 20:19-23)

³⁶ Pit ngön pöt aim wëen Yesu pimënt pitëm tekarak orö rëak epël mëëa. “Arim lupötë mayaap wiaap,” pël mëëa. ³⁷ Pël een pit yaan sak, “Yesuu könöpök yaë,” wesak kas ëa. ³⁸ Pël een pi epël mëëa. “Ar oröp een yaan utpet sak kön selap yeë? ³⁹ Nemënt tapöpök wë. Ar nem ingre morötön iteneë. Pël ëak morö pat ëak këëkë it nengëneë. Ne koröpre mësëpring wë. Kön pörö epël wonörö.” ⁴⁰ Pël mëak pim ingre moröt pet elmëa. ⁴¹ Pël een pit ya kë sak pim ngönte kat wiak kön wi kosang newasën om yaan sak yeem wëen epël mëak pëël mëëa. “Arim kaömp nant eprek wia ma?” ⁴² Pël maan pit i kaö imën kota kaö nent mangkën ⁴³ wak pitëm itöök na.

⁴⁴ Na pet irak epël mëëa. “Ne arring wë epël niaimaut. ‘Ngaanëer Mosesë ngön kosangötre tektek ngön yaauröa pepatë ngön wia pipotre tan pep Sam pöweri nemëen ngön ëa pipot pout kë rapënaat,’ pël niaut.” ⁴⁵ Pël mëak pimtök ngönën pepeweri ngön wia pöt ök maan kat wiak pitëm lupöt kan tëa. ⁴⁶ Pël een Yesuuk epël ök mëëa. “Ngönën pepeweri epël wia. ‘Yaö Mëëaup, Kristo, pi këlangön kat wiak wel wiak akun nentepar nent pël wieë kaalak yangaöökaan wal ëëpnaap. ⁴⁷ Pël een omnarö lup kaip tiin pitëm utpetat kërë moolapëna pöt pim yapintak ök maan Yerusalem kak ngës rëak aö yesem yang poutë së pet irëpnaat,’ ëaut. ⁴⁸ Pötaanök arim itenan puot tekeri wesak

ök man. ⁴⁹ Kat wieë. Nem Pepapök ngaan omnant arimëen yaö niaa pöt nook wes nimëëmaat. Pötaanök ar om kak eprek wëen kutömweriaan weëre kosang pöt arim naë irapnaat.”

Yesu kutömweri isa
(Maak 16:19-20; Ngön 1:9-12)

⁵⁰ Pël mëak pit mësak Petani kak naë së oröak pim moresiar ngaarëk weë pit welaköt elmëa. ⁵¹ Pël yeem wil moulmëak kutömweri isa. ⁵² Pël een pit piin yaya mëak ërëpsawi kaö ë kaalak Yerusalem kak së ⁵³ wë kët ël epotë ngönën tup kaöetak wakaimeë Anutuun yaya maim wakaima.

Son

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê kris-maki 60 pöta ök won sêen Sonök Yesuu ngön ompyaö epët retêng äa. Son pi Yesuu ru 12 pöröakaanëpök omën pouröaan äa. Pim ngön pöt, omnarö Yesuun kön wi kosang wesak wëwë kosangët öpenëak retêng äa. Pötaanök Yesuu ya mëna pöta ngönte naën, pim ök mëëa pöta ngönte äa.

Pöt epël wia.

Yesu pi Anutuu Këmët 1:1-18

Son i yamëaupre Yesuu ru wetëëro 1:19-51

Yesuu ya mënaut 2:1-12:5

Yerusalem kak Yesuu naë oröaut 13:1-19:20

Yesuu wal äak ëö pet elmëaut 20:1-21:25

Këm Ngönte wëwëetaringtak omën sak oröa

¹ Ngaan panëer kutömre yang won wiaan Këm Ngön pi wakaima. Këm Ngön pi Anuturing wakaima. Këm Ngön pi Anutu tapöp. ² Ngaan panëer pi Anuturing wë. ³ Piaripök ël epot pout ket äauwaar. Omën nant kan naöökëlaan naaröön. Won, Anutu puuk Këm Ngön piin maan omën ël epot pout ket äa. ⁴ Pël äak pimënt wëwë pepap pël saarëen pim wëwë pötak omnarö piin kön wiipenëak ëwa elnia. ⁵ Ëwa pepap pi ëwa elnieim wë. Pötaanök koutak ëwaat ngep naalmëëpan.

⁶ Omën namp Anutuuk wes mëen oröa yapinte Son. ⁷ Pi ëwa pöta ngönte omnaröen ök maan ëwa pepapön kön wi kosang wasëpenëak oröa. ⁸ Son pi pöp ëwa wonöp pi om ëwa pepapë ngönte ök apënëak oröa. ⁹ Ëwa pep kë pöp pi oröak yanggerakë omën pourö ëwa elnia, wë epop.

¹⁰ Anutu puuk Këm Ngön piin maan puuk yanggerakë omënere omnant ket äaup pitring wëënak pit piin ëwat nasën wakaima. ¹¹ Pi pimtë yang songöntak oröak wëënak omnarö pit piin ngöntre kar naalmëen äa. ¹² Ën omën ngöntre kar elmëak piin kön wi kosang wesaurö tiar Yesuuk pimëen yaö niwasën wë Anutuu koröngre ru seim wë. ¹³ Tiar omnaröa yaaul Anutuu koröngre ru sak naön. Ëlre peparö

pitëm kentöök ma könöök pël naën. Anutu puuk elniin pim koröngre ru seim wë.

¹⁴ Këm Ngön pi omën orö reak tenim tekarak wëen ten pim ë rangiatön iteneimaut. Pi komre kolap elnieimeë ngön këet pëen ök niamaup. Ten pim ë rangiat iteneimaö pöt Anutuuk pim ru kopëtap mena.

¹⁵ Son i yamëaup pi ru pöpë songönten war wesak ök mëak epël mëëa. “Omën epopön ne ngaan arën epël ök niaut. ‘Omën nem ënëm yewais pöp puukëer kaöap. Ne naaröön wiaan pi wakaimaup.’ ”

¹⁶ Pi komre kolap pepap yak tiar pourö pim naëlaan komre kolap kësangën yaalniin ngangan weim wë. ¹⁷ Pöt tol ëënak? Anutuuk tiarimëen tektek ngönöt pëen Moses pim moresi mowiin nina. Pël äautak Yesu Kristo puuk komre kolap niwesak ngön këet tekeri wes nina. ¹⁸ Omën nampök Anutuun itnaangkëntak pim Ruup pimtokëer Pepapring wëaup. Pötaanök Pepapë songönte war wesak tiarën ök yenia.

Son i yamëaupök war wesak mëëa

(Matiu 3:1-12; Maak 1:1-8; Luk 3:1-18)

¹⁹ Yuta ngarangk Yerusalem kak wëaurö pit Anutuun kiri ar yaaö naröere Liwai ngönën omën narö Sonë naë wes mëen së epël pëlpël mëëa. “Ni talëp?” ²⁰ Pël maan Son pi ngep naën war wesak epël ök mëëa. “Ne Yaö Mëëaup, Kristo won.” ²¹ Pël maan pit piin kaalak epël pëlpël mëëa. “Ën ni Anutuu tektek ngön yaaö omnamp Elia ma?” Pël maan pi wonwon mëëa. Pël maan pit kaalak epël pëlpël mëëa. “Ma ni Anutuu tektek ngön yaaö omnamp tenim kor wakaima pöp ma?” Pël maan pi kaalak wonwon mëëa. ²² Pël maan pit epël mëëa. “Ën ni talëp? Tenim wes nimëauröen së ök menaan. Nim songönten ök nia. Nimtok nimtëen talëp yamëëaup?” ²³ Pël maan Son puuk epël mëëa.

“Ne yang pultak wë ngön äak epël yaaup. ‘Aköpëen kanö ngëseë.’

Ngaanëer Anutuu tektek ngön yaaö omnamp Aisaia pim tektek ngön äa pöt nem naë kë yaarö.” ²⁴ Pël maan omën wes mëauröa naëaan Parisi ngönën omën narö pit piin epël pëlpël mëëa. ²⁵ “Ni Kristo won, ma ni Elia won ma ni Anutuu tektek

ngön yaaö omnamp tenim kor wakaima pöp won eën pöt ni tol eënak omnarö i yamëaup?”²⁶ Pël maan Son pi epël mëëa. “Ne omnarö i yaaptaring yamëaup. Ën omën namp arim tekrak wëen itnaangkën wë. ²⁷ Ne utpet epopök yok pangk pim ing korötepar wii nemowilngan.”

²⁸ Yotan i pouuk Petani kak Son pim omnarö i mëa lup pötak ngön pöt oröa.

Yesu Anutuu Sëpsëp Ruup

²⁹ Ëlpamök Son pi itna pöt Yesu yewaisën itenak epël mëëa. “Iteneë. Ëngkop Anutuu Sëpsëp Ruup. Kiri ar yaaurö sëpsëp ruurö Anutuuk omnaröa ketöt won wasëpënëak pit kiri ar ë yaë ök tapël Anutuuk tiar omnaröa ketöt puuk won niwasëpënëak wes mëen oröaup. ³⁰ Omën pipopönök ne ngaan epël niaut. ‘Omën nem ënëm yewais pöp puukëer kaöap. Ne naaröön wiaan pi wakaimaup.’ ³¹ Nemëntta piin köpëlöp. Pël äautak ar Israel omnarö piin ewat sënëak i yanimë.” ³²⁻³³ Pël niak Son pi epël yenia. “Neenta köpël wëenak Anutuu omnarö i momëëmëak neeapök epël neeaut. ‘Ni omën namp i yemomëen Ngëëngk Pulö irë rangk ngentiak öpna puopök omnarö Ngëëngk Pulö momëëmnaap. Pël neaan ne itaangkën Ngëëngk Pulö int ekëpë ök sak kutömweriaan irë pim rangk ngentiak wëa. ³⁴ Ne pöten itenak war wes niamaan. Yaap, epop Anutuu Ruup.”

Yesuuk ru kong nent koirra

³⁵ Ëlpamök Son pim ru naarring wë ³⁶ itaangkën Yesu kan yesën epël ök yenia. “Iteneë. Ëngkop Anutuu Sëpsëp Ruup.” ³⁷ Pël niaan tenip kat wiak Yesuu ënëm saut. ³⁸ Pël eën Yesu kaip ti itaangkën tenip pim ënëm yesën itenak epël pëlpël yenia. “Arip oröp wë yewais?” Pël niaan tenip epël pëel mëëaut. “Rë yanuulaup, ni ka taltak wëaup?” ³⁹ Pël maan Yesuuk tenipön epël yenia. “Arip wais iteneë.” Pël niaan tenip piiring së ka wëauten itenak kët tap-tak piiring wë ka uraut. Tenip wiap kan 4 kilok saut pötaanök.

⁴⁰ Yokot Son pim ngönte kat wiak neering Yesuu ënëm sa pöpë yapinte Entru, Saimon Pita pim nangap. ⁴¹ Pi teëntom së pim nanëp Saimon koirak epël ök mëëa. “Tenip

Anutuu Yaö Mëëaup Kristo koirak itenaut.” ⁴² Pël mëak Entruuk Saimon koirak Yesuu naë waisa. Pël eën Yesuuk Saimon piin itenak epël mëëa. “Ni Saimon, Sonë ruup. Ne nim yapinte Sipas yenia.” Yapin Sipas pötëre Pita pötepar tiarim ngöntak kël.

Yesuuk Pilipre Nataniel koirra

⁴³ Ëlpamök Yesu pi Kalili yangerakë sëpënëak kön wia. Pël äak itaangkën Pilip wëen epël ök mëëa. “Ni nem ruuröaring wë.” ⁴⁴ Pilip pi Entruure Pita piarpim ka songönte Pesaita pörekaanëp. ⁴⁵ Pilip pi së Nataniel koirak epël ök mëëa. “Ngaanëer Anutuuk ngön kosangöt Moses mangkën retëng eëre tektek ngön yaauröa retëng ë pël äaut kat wieim pöp ten koiraut. Pöp Yesu Yosep pim ruup Nasaret kakaanëp.” ⁴⁶ Pël maan Nataniel pi epël mëëa. “Omën ompyaup ke pëlöp Nasaret kakaan naarööpanpe.” Pël maan Pilipök epël mëëa. “Wais itaampëen.” ⁴⁷ Pël mëak Pilip Nataniel koirak Yesu pim naë waisën itenak pim songönten epël yenia. “Omën yewais ëngköp pi yaap Israel omën yaapöp. Pi morököt wonöp.” ⁴⁸ Pël yeniaan Nataniel pi Yesuun epël yema. “Ni tol äak nem songönten ewat wëen?” Pël maan Yesuuk epël yema. “Pilipök ngön neniaan wiaan ni kem songöntak wëen itenaut.” ⁴⁹ Pël maan Nataniel kangiiir epël mëëaut. “O rë yanuulaup. Ni Anutuu Ruup. Ni Israel omnaröa omën omp aköp.” ⁵⁰ Maan Yesuuk kangiiir epël ök yema. “Kem songöntak wëen nem itnak niaaö kot taptaan kön wi kosang yewasën. Pötaanök ënëmak omën kaöat oröön itaampëët.” ⁵¹ Pël mëak Yesuuk kaalak rangk epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Ënëmak ar itaangkën kutömwer kan tëen Anutuu enselörö Omën Këep nem naë isak yeiraan itaampunëët.”

2

Yesuuk maan i yaaptak wain i sa

¹ Kët nentepar won sëen Kena kak Kalili yangerak omën namp öng mor mampënëak yaëen Yesu pim ëlöp omën pöpë kaatak wëa. ² Pël eën Yesure pim ruurö ten këere imën nënëak tenën yas niaa. ³ Pël eën së wë wain iit won sëen Yesu pim ëlöpök piin epël ök

yema. “Pitëm wain iit kos sa.” ⁴ Pël maan Yesuuk epël yema. “Öng epop, ni nem eëma pöten kön selap eëngan. Nem songönte tekeri wasuma akunet naën.” ⁵ Pël maan elëpök inëenöröen epël ök yema. “Omën nant eëneäk niaan pöt enëm elmëen.”

⁶ Yuta omnarö tenim ngönenta wieëaul kaömp nëneäk pöt mor i yairaut. Pötaanök ka pötak yang kap 6 ëak wieëa. Kap nent peö äaan pöt 20 ma 30 kalen i ke pël wiaapnaat. ⁷ Pël eën Yesu pi inëenöröen epël ök mëëa. “Ar i kolak lë mëen peö eëp.” Pël maan pit kolak wais mëak peö panë ë ulmëa. ⁸ Pël eën Yesu pi epël ök mëëa. “Ar nant kap pötëaan lë mëak wak së këere imën ngarangkëp meneë.” Pël maan pit kolak lë mëak wak së mangkën ⁹ i yaaptak wain i sa pöten kön nawiin ëa. Inëenörö i kolak së mena pörö pitökëer ewat wëa. Pël eën ngarangkëp pi omp öng koira pöpön ngön mëak epël mëëa. ¹⁰ “Omnaröa yaaul wain i ompyaut mangkën omën pourö nëmpënaatep tol eënak ompyaut om wiaan wain i pasit wet reak ningkën nak kep ëak wëenak enëmak wain i misëng wesaut elëep ngep ëak wakaimaut wak yaën? Talëp pël yeëa?” ¹¹ Yesu pim retëng nentere nent eëpna ngës reak Kena Kalili yangerak pim weëre kosang pet elniipënëak retëng pipët eën itenak ten pim ruurö weëre kosangö pim naë wia pël kön wi kosang wesaut.

¹² Enëmak Yesuu elre nangre ruurö pël ëak ten Kapaneam kak së oröaut. Pörek së akun wali naön.

Yesuuk ngönën tup kaöetak omnarö sum ëeim wëen waö ë mëa
(*Matiu 21:12-13; Maak 11:15-19; Luk 19:45-46*)

¹³ Anutuu mait elmëa akun ngëëngkët temanöm yesën ten Yesuring Yerusalem kakë saut. ¹⁴ Pël ëak pörek së Anutuu ngönën tup kaöetak ilëak Yesu pi itaangkën omnarö ka lup nentak wë pol purimakaöre sëpsëpre intre pörö sum ë en monat ngawingawi ë pël ëeim wëa. ¹⁵ Pël eën Yesu pi itenak wii koö nenges wak omënere pol purimakaöre sëpsëp pörek wëaurö waö ë mëak mon ngawingawi yaauröa monat wak kömen moolëak urötta kaip ti yemoola. ¹⁶ Pël ëak intörö wak ngawingawi ëeim wëauröen

epël yema. “Piporö wak kama seë. Nem Pepapë tup ngëëngk epët uröm kaatë ök wasngan.” ¹⁷ Pël yemaan pim ruurö ten ngönën pepeweri ngön epël retëng ëa pöten kön wiaut. “Ne nim kaat ompyaö wiaapnaataan weë yengenti.” ¹⁸ Yesu pit waö ë momëen ngönënë kaöaröak epël yema. “Nim ten waö yaalniin pöta songönte pet elniimëen retëng weë nent pet elniin itaampun.” ¹⁹ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Ar tup epët tööl olaan pöt nook kaalak akun nentepar nent ök rëëmaat.” ²⁰ Pël maan pit epël yema. “Akun selap pan krismaki 46 ke pël ök rëautep. Nuuk yok pangk akun nentepar nent kaalak ök ram ma?” ²¹ Yesu pim ngön mëëa pöt ngönën tupten nemaan, pimtë koröpöön yema. ²² Pël äautak wë enëmak weletakaan wal ë moulmëa akun pötak pim ruurö ten pim ngaanëer ngön ök niia pöten kön wiaut. Pël ëak ten ngönën pepeweri wieëa pötëre Yesuu ök niia pötëparën kön wi kosang wesaut.

Yesu pi omën pouröa songönöt ewatëp

²³ Anutuu mait elmëa akun ngëëngktak Yesu Yerusalem kak wëen omën selap pim retëng weëre kosangring yaaö pötön itenak piin kön wi kosang yemowas. ²⁴ Pël eën Yesu pi pitëm songönten ewat wëa. Pötaanök pitëm piin kön wi kosang yemowas pöten yaap newasën yaë. ²⁵ Pël eën nantön köpël naënëp yak omnaröak ök nemaan wiaan pimtök pitëm lupötë iten pet ira.

3

Yesu pi Nikotimasring ngönngön ëa

¹ Omën namp wëa yapinte Nikotimas, pi Parisi ngönën omën, Yuta omnaröa kaö namp. ² Pi röök nentak Yesuu naë së epël mëëa. “Rë yanuulaup, niin ten ewat wë. Anutuuk ni ten rë niulömëak wes nimëaup. Anutu omën nampë naë won wiaan yok pangk nim yaën epël retëng it ngolöp nent naëpan.” ³ Pël maan Yesuuk kangiir epël ök mëëa. “Ne yaap pan niaamaan. Namp pi ngolöp wesak yawilën wëwë kosangtak öpna pöp Anutuuk wa ngaöök mëëpnaap. Pël naënëpök yok pangk naëpan.” ⁴ Pël maan Nikotimas pi epël mëëa. “Tol ëak omën namp pi kaö saupök

ngolöp wesak wilëpën? Ma kot sak kaalak ëlëpë lupmeri ilaan ngolöp wesak wilëpën ma?”⁵ Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Yaap pan niamaan. Namp pi iitere Pulöök elmëen ngolöp wesak yawilën wëwë kosangtak naön ëëpna pöp Anutuuk wa ngaöök namëëpan.⁶ Omën kepëtakaan wilëpna pöp omën möönre koröp pëen wak öpnaat. Ën Pulöök elmëen ngolöp wesak wilën wëwë kosangtak öpna pöp Pulöökë weëre kosang wak öpnaap.⁷ Ni nem ngolöp wesak wilën wëwë kosangtak ön pël ök yeniak pötaan yaan sak ëëngan.⁸ Kentö pi pimtë yamöaul yamö. Pël ëak omnant pout ëtëp ë yesën nga ngönpel pëen kat yawiin. Ën songönte tarëkaan oröak yewais ma tarëk së pet yair pöt ni köpël wëen. Omën Pulöök elmëen ngolöp wesak wilën wëwë kosangtak öpnaarö pit tapël ëëpnaarö. Ni Pulöökë yaë pöten köpël wëen pötaanök.”⁹ Pël maan Nikotimas kangiir epël mëëa. “Pöt tol ëak pël ëëpën?”¹⁰ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ni Israel omnaröa rë yanuula kaö nampök tol ëënak köpël yaën?”¹¹ Ne yaap pan niamaan. Omnant tenim itenak kat wiak pël yaautön yeniak. Ök yeniaan ar kasëng yemengkaurö.¹² Ne yangerakë omnantëel niaanakta ar kön wi kosang newasën yeë. Pötaanök kutömweriil ko wesak niamaatep ar pötön köök kön wi kosang newasën ëën sa.¹³ Arëkaan namp kutömweri nawisën Omën Këëp nemtokëër kutömweriaan yangerakël irëaup.¹⁴ Ngaan Moses puuk yang pultak kamal könöp ket ëak këarak möak wesir ulmëa pöta ök Omën Këëp ne tapël elnëëpnaat.¹⁵ Pël ëën neen kön wi kosang newasëpnaarö wëwë kosangtak öpnaarö.¹⁶ Anutu pi yangerak omnarö lup sant elniak pim Ru kopëtap wes nemëen irëaut. Pötaanök narö ar neen kön wi kosang newasënëerö kö nasëngan, wëwë kosangtak önëerö.¹⁷ Ruup ne ngön ë pet yairauröa yaë pöl elniimëak won, omnarö utpetetakaan kama niömëak Anutuuk wes nemëen irëaut.¹⁸ Pötaanök namp pi kön wi kosang newasëpnaap pi ngön ya nampan. Ën namp pi kön wi kosang newasën ëëpna pöp pi kö sëpënëak ngön ë pet irën wë. Pöt tol ëënak? Anutuu Ru kopëtap neen kön wi kosang newasën ëa

pötaanök.¹⁹ Ngön ya mëmpna pöta songönte epël. Yesu pi ëwa pepap yangerak oröak wëënak omnarö pit pim ëwa pöten itaampnaaten kaaö ëën kouten kent ëa. Pöt pitëm wëwëet utpet pötaanök ëwaaten kaaö ëa.²⁰ Omën utpetat yaaurö pit ëwaaten kaaö yaë. Pit pitëm yaaut tekeri sëpan pötaan kas ëak ëwaatak naaröön yaë.²¹ Ën namp pi këet ngar öpna pöp ëwa pöt temanöm wasëpnaap. Pël ëën pim omnant yaaut Anutu pim ngönta ököök ima pöta songönte tekeri sëpnaat.”

Sonök Yesuu songönte war wesak ök mëëa

²² Pël mëak Yesu pi pim ruurö tenring Yutia yangerakël saut. Pörek së wë omnarö i momëaut.²³ Inon kak, Selim kak naë pörek i kësang wieëa. Pötaanök omnarö sëen Son piita i momëeim wëa.²⁴ Akun pötak Erot pi Son wii kaatak nemoulmëen wiaan pël ëa.

²⁵ Pörek Sonë ru naröere Yuta omën namp pitëm i yamëa pötaan neneren ngön nga ela.²⁶ Pël ëak pit Sonë naë së piin epël ök mëëa. “Rë yanuulaup, ni omën namp ngaantak Yotan i pouuk niiring wë pim songönte war wesak ök mëëan pöpön kön wiaan ma? Omën pöpök omën i yemomëen omën pourö pim ngësël sa pet yair.”²⁷ Pël maan Sonök kangiir epël mëëa. “Pi yok pangk yaë. Anutuuk omën namp omnant ëëpënëak weëre kosang nemangkën wiaan pimtök yok pangk naëpan.²⁸ Arimtokëër ëwat wë. Ne ngaan epël niiaut. ‘Ne Yaö Mëëaup, Kristo won. Pi tapöpëen wet rëak wes nemëaup.’²⁹ Omën namp pim öngyaup koirën pöt öngöp pimtë naë së öpnaat. Pël ëën ompöpë karip pi naë wë pim ngöntöpë ngönte kat wiak ërëpërëp ëëpnaat. Pöta ök omnarö Yesuu naë yesën itenak nem lupmer ërëpsawi kaö yeë.³⁰ Puukëër isëp. Ne irem.”

³¹ Omën ngaarëkaan irëaup pi omnant pout il niwesaup. Omën yangerakaan oröaup pi yangerakaanëp. Pi yangerakë omën epotëel ngön apnaat. Omën kutömweriaan irëaup pi omën epot pout il niwesaup.³² Pi pim omnant itaampöore kat wi ëautön ök yeniaanak omën naröak kat wiak kön wi kosang newasën yeë.³³ Omën

namp pi kat wiak kosang wasëpnaap Anutuu ngönte kēēt pöt pet yaalmē. ³⁴ Anutuu pim wes mēēn waisa pipop pim Pulö mangkēn peö ēaup. Pötaanök pi Anutuu ngön kēēt ya. ³⁵ Anutuu pi pim Ruup lup sant elmēak ngarangk elniipēnēak omnant pout pim moresi mowia. ³⁶ Pötaanök namp pi Ruupön kön wi kosang wasëpna pöp wēwē kosangtak wakaim öpnaap. Namp pi Ruupē kēm ngönta ēnēm naēn ēēpna pöp pi wēwēt naön ēēpnaap. Anutuu pim ya kēlangönte pim rangk wiakaim wiaapnaat.

4

Yesu pi Sameria öngöpring ngönaak ēa

¹ Akun pötak Parisi ngönēn omnarö pit ngön nent epël kat wia. “Yesu pi omnarö kēsang pan i momēēn pim ēnēm yesēn Sonē ruurö il yemowas,” pël kat wia. ² Pöt Yesu pi won, pim ruurö tenimēnt omnarö i momēēimaut. ³ Pël ēēn Yesu pi ngön pöt kat wiak ten Yutia yangerakaan kaip tiak kaalak Kalili yangerakël saut. ⁴ Tenim kan sa pö Sameria yangerak oröak seēau. ⁵ Pöök yesem Sameria yangerak ka naö Saika pël yamēēa pöök sē oröaut. Ka pö Yakop pim ruup Yosep pim yang mena pöra naē wieēa. ⁶ Ka pöökē naē Yakop pim i öngöp ngaanēer tēau wieēa. Ten kan im Yesu koröpön ēēn itaangkēn kētēp luptak wēēn i öngöp pöökē pourak wel aisēak kē yes.

⁷⁻⁸ Kē yesem wēēn pim ruurö ten ka pöökē omnaröa ngēsē kaömp sum ēēnēak saut. Pël ēēn pimēnt wēēn Sameria kak pörekaan öng namp i kolöpēnēak sa. Sē pim naē oröa. Pël ēēn pi öng pöpön iit nēmpēnēak kimang mēēa. ⁹ Pël maan öngöpök epël mēēa. “Ni Yuta omnampök yaanēp ne Sameria öngöppe. Tol ēēnak neen i kimang yenēaan?” Pim mēēa pöt Yuta omnaröere Sameria omnarö pit omnant ngawi naēn yeēa. Pötaanök mēēa. ¹⁰ Pël maan Yesuuk epël ök mēēa. “Ni Anutuu omēn ompyaut nimpna pöten ēwat wē omēn niin i kimang yeniak epop neen ēwat wēēn talte neen kimang nean nook i omnaröa kol mangkēn nak wēwē kosangta yaö sēpna pöt nimp.” ¹¹ Pël maan öngöpök epël mēēa. “Omēn kaöap, ni i kepit wonöpök ēaanēp öngöp epö wali panēööp nim i

won nasēn yaaut yaan pipēt tarēkaan öm? ¹² Tenim ēap Yakop puuk i öngöp epö tēak pimēntre pim ruuröere pim pol sēpsēpre purimakaö pörö neimau. Nuuk Yakop il mowesak i won nasēn yaaut koiröm ma?”

¹³ Pël maan Yesuuk kangiir epël mēēa. “Omēn i öngöp epöökaan yena piporö pourö kaalak iiten ēēpnaarö. ¹⁴ Ēn omēn nook iit ningkēn nēnēerö kaalak iiten naēngan. I kolököta olaim wē pöl arim lupötē wieē pötē menmen eim wēēn ar wēwē kosangtak önēerö.” ¹⁵ Pël maan öngöpök epël mēēa. “Omēn kaöap, i nim yaan pit nan. Pël ēēn ne i pipēt nak kaalak iiten naēn ēēmaan. Pël ēak eprek wais yokola pöt sēp wasumaan.”

¹⁶ Maan Yesuuk epël mēēa. “Ni sē nim ompöp koirak epël waisēē.” ¹⁷ Pël maan öngöpök epël mēēa. “Ne omp wonöp,” maan Yesuuk epël mēēa. “Nim omp wonöp yaan pipēt yaap. ¹⁸ Ngaan ni omp mor nas waup. Pël ēaupök peene omp namp niiring wē pipop nim omp yaapöp won. Nim ngön yaan pit yaap.” ¹⁹ Pël maan öngöpök epël mēēa. “Ne peene niin ēwat yes. Ni Anutuu tektek ngön yaaö namp. ²⁰ Tenim earö pit rosir epöök wais Anutuun yaya maimaurö. Ēn ar Yuta omnaröak pöt epël yak. ‘Omnaröa yaya mapena pörek Yerusalem kak.’ ” ²¹ Pël maan Yesuuk epël mēēa. “Öng epop, ni nem ngönte kat wiak kosang was. Akun nent orööpēn sa. Pël ēak tiar rosir epöök wais nem Pepapön yaya nemangan. Ēn Yerusalem kak sēeta yaya nemangan. ²² Ar omēn arim köpēlötön yaya yamēēaurö. Ēn ten Yuta omnarö pöt tenim ēwatötön yaya yamēēaurö. Pöt tol ēēnak? Anutuu pim omnarö utpetetakaan kama yewa ya pöt ten Yuta omnaröa naē oröa pötaanök. ²³ Akun nent temanöm sēpnaat ēa pöt yok oröa. Pël ēēn omnarö piin yaap yaya yamēēaö pörö nem Pepapön pitēm lupötök yaap yaya mapnaat. Nem Pepap pi omēn ke pēlöröaan kent yaaup. ²⁴ Anutuu pi Pulö. Pötaanök omēn piin yaya yamēēaurö pit lupötök yaap yaya map.” ²⁵ Pël maan öngöpök epël mēēa. “Ne ēwat wē. Yaö Mēēaup orööpnaap, pim yapinte Kristo. Pim orööpna akun pötak omēn epot poutēt war wesak ök niapnaap.” ²⁶ Maan

Yesuuk epël meëa. “Ne tapöp, niiring ngönaak yak epop.”

²⁷ Yesuuk pël yamëem wëen pim ruurö ten kaalak së oröak pim öngöpring ngönaak yeëa pöten itenak yaan saut. Pël äak nampök öngöpön, “Ni oröpmor ömëak yewaisën?” pël nemaan. Ën Yesuunta, “Oröp ëenak öng pipopring ngönaak yaan?” pöt nemaan äaut. ²⁸ Pël ëen öng pöp i kepit pörek wiak kak së omnaröen epël ök meëa. ²⁹ “Waiseë. Itaampunëen. Omën namp e wais wë nem ngaan äaö pöt poutön ök yenëa. Omën epop Anutuu Yaö Mëëaup, Kristo koröp.” ³⁰ Pël maan pit kakaan oröak Yesuu ngësë waisa.

³¹ Akun pötak Yesuu ruurö tenök piin ke urak epël meëaut. “Rë yanuulaup, ni kaömp në.” ³² Pël maan pi epël yenia. “Ne nem kaömp ke nampöt wia pöten ar köpël wë.” ³³ Pël niaan ten ruurö neneren epël meëaut. “Omën nampök kaömp nant wak wais mena koröp.” ³⁴ Pël yemaan Yesuuk epël yenia. “Nem kaömpöt epël. Nem wes nemëaupë ngönte ngaarëk wak pim ya ngön äaut mëmpa pötak nem kaömpöt yaë. ³⁵ Ar këere kaömp önëak epël aim. ‘Ngon kong nent won sëen këere kaömp köp sëenak öpen,’ pël aim. Pël äautak ne arën ök niamaan. Omnaröen iteneë. Arim këere kaömp yewaul arök pit nemëen neweë. Nem omën nemëen öma akunet temanöm sa. ³⁶ Ya omën namp këet yeön ya pepap pi sumat yemangk. Ök tapël ya omën namp nemëen wë pöp pi kangit mempaat. Pël ëen pim öpna pörö pit wëwë kosangtak öpnaat. Pötaanök omën yangëntaupre yewaup pi- arip pouwaar ërëpsawi ë yaë. ³⁷ Pötaanök ngaanëer omën namp pim ngön epël äa pöt yaapët. ‘Omën namp pi ya ngëntën nampök këet yeö.’ ³⁸ Ne arim ngaan ya mënak nangëntënrekëlök om këet önëëtaan wes yanimë. Ya pöt naröak mënak ngëntën kë oröaut. Ar om pep sak këet önëët.”

³⁹ Akun pötak Sameria omën kësang ka pöök wëaurö pit öng pöpë ngönte kat wiak Yesuun kön wi kosang wesa. Pöt öng pöp epël meëa. “Pi nem ngaan äaö pöt poutön ök yenëa.” ⁴⁰ Pël ëen Sameria omnarö pim naë wais pitring öpënëak yema. Pël ëen pi akun nentepar pitring wakaimaut. ⁴¹ Pël

ëen omën selap pimtë këmtakaan ngön kat wiak piin kön wi kosang wesak ⁴² öngöpön epël meëa. “Ten nim ngön pëente kat wiak omën epopön kön wi kosang newasën. Ten- imtokta pim ngönte kat wiak epël kön yawi. ‘Omën epopök yangerakë omnarö utpetetakaan kama niöpnaap,’ pöt peene kön yawi.”

Yesuuk yang ngarangkepë ya omnamp pim yokotup ompyaö mowesa

⁴³ Akun nentepar won sëen ten Kalili yangerakël saut. ⁴⁴ Pöt Yesu pimtök pimtëen wet rëak tekeri wesak epël ök äa. “Tektek ngön yaaö namp pimtë kaare yangerak wëen omnaröak pi kaö nasën wë wesak piin yaya nemaan ë yaë.” ⁴⁵ Pël äak Kalili yangerak së oröaut. Pël ëen Kalili omnarö pit Yesu piin itenak ërëpsawi yaë. Pöt wet rëak pit pourö Yerusalem kak Anutuu mait elmëa akun ngëengktak wëen pi ya yamëngkën itena. Pötaanök pi sëen ngöntre kar yaalmë.

⁴⁶ Ten Kena kak Kalili yangerak së oröaut. Pörek pimtë ngaan maan i yaaptak wain i sa pörek. Pël ëen kak pörekë naë Kapaneam kak pörek yang ngarangkep pim ya omën nampë yokotup yauman wieëa. ⁴⁷ Pël ëen pöp pi Yesu pim Yutia yanger sëp wesak Kalili yangerak së jaarö pöt kat wiak pim naë wais oröak epël kimang yema. “Nem yokotup yauman kaö panë yeem wel wiipënëak yaë. Pötaanök ni tepër së nem yokotup ompyaö wasumëak yewais.” ⁴⁸ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ar retëng it köpëlöt arim itöök pet naalniin ëen pöt kön wi kosang newasën ëënëerö.” ⁴⁹ Pël maan omën pöpök epël yema. “Kaöap, teënt pan sëpa, nem yokotup wel wiipanok.” ⁵⁰ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni së, nim yokotup öp wëerek.” Pël maan omnamp Yesuu ngönte wa yaap wesak kaalak kakë yes. ⁵¹ Pël äak pi kan kourak yesën pim inëen ruurö së koirak epël ök meëa. “Nim yokotup yok öp sak wë.” ⁵² Pël maan pi pitën akun taltak ompyaö sa pöten pëlpël maan pit epël meëa. “Kusi, kët luptak wëen pim koröp es nga pöt won sa.” ⁵³ Pël maan pepap pi pimënt epël kön wia. “Akun taptak Yesuuk neen, ‘Nim yokotup yok öp

öpnaap, pël neeautep.” Pël äak piire pimorö Yesuun kön wi kosang wesa.

⁵⁴ Yesu pi Yutia yangerakaan Kalili yangerak sê oröak retëng weëre kosang pipët kaalak eën nentepar pël saut.

5

Yesuuk Petesta i kaöök omën namp ompyaö mowesa

¹ Wë akun nentak Yuta omnarö pitëm akun ngëengki nent temanöm sëen ten Yesu piiring Yerusalem kakë saut. ² Yerusalem kak naë sêpsêpöröa ka kanra eöök i kaö nent Yuta ngöntak Petesta pël yamëeaut wieëa, pöta eöök kët kosöp ka mor nas wieëa. ³ Ka pötë omën yauman ke nentere nent yaaurö, it ngaap saare ing il tãaöre omën kël weëre pël ëaurö wë i kaö ëtëp elmëepënëak kor wakaima. ⁴ Akun nantë Aköp pim ensel namp wes mëen wais i kaö ëtëp elmëen ëtëp yaëen omën wet rëak ilapna pöp pim yaumante won sêpnaat. ⁵ Pël ë yaarek omën namp kët kosöp ka nentak wieëa. Pi yauman eim wëen akun wali pan krismaki 38 pël won saup wieëa. ⁶ Yesu pi omën pöp ka uraan itenak akun wali yauman eimaup pöten ëwat wë omnampön epël yema. “Nim yaumante won sêpënëak kent saan ma?” ⁷ Pël maan yauman omnampök epël yema. “Kaöap, i kaö ëtëp yaëënaar omën namp wa neulëpnaap won. Nemtok sumaat pangk naën ëak ilamëak yaëen wet rëak saupök il yenewas.” ⁸ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni wal ë tauak nim korumönte wak kan sê.” ⁹ Pël maan tapëtakëer ompyaö sak pim urte wak kan yes.

Yesu pim omnamp ompyaö mowesa akun pöt kë yesa akunetak ëa. ¹⁰ Pötaan Yuta omën kaöaröak omën ompyaö mowesa pöpön epël mëëa. “Peene akun epët kë yesa akunetak. Nim korumönte omë pötaan nga wia.” ¹¹ Pël maan omën ompyaö sa pöpök pitën epël mëëa. “Omën nem ompyaö newesaupök nem korumönte wak sum pël neeautep.” ¹² Pël maan pit epël pëel mëëa. “Omën talëpök nim korumönte wak sum pël yenia?” ¹³ Pël maan omën ompyaö sa pöp omën tok kësang ëaan Yesu

omën pöröak irikor ëak yesën köpël ëak ëngk ma e wesa.

¹⁴ Ënëmak Yesu pi Anutuu ngönën tup kaöetak sê omën pöp koirak epël yema. “Ni ompyaö saupök kaalak utpetat ëënganok. Pël ëëmë pöt omën könöm nant nim yaumante il niwasëpna pöt nim naë orööpnaat.”

¹⁵ Pël maan omën ompyaö mowesa pöp Yuta kaöaröa naë sê epël mëëa. “Omën ne ompyaö newesa pöp Yesuuk ëa.” ¹⁶ Pël maan Yuta kaöarö pit pöten kat wiak kë yesa akunetak Yesuuk omnamp këëkë mowesa pötaanök pörek ngës rëak kööre tok elmëak mëmpënëak kent wia. ¹⁷ Pël eën Yesuuk kangiir epël mëëa. “Nem Pepap pi akun poutë ya yamëngkaup. Pötaanök ne ök tapël yeë.” ¹⁸ Pël maan Yuta kaöarö pit akun pötak Yesu mëmpënëak nga kupria. Pöt pi pitëm ngön kosang wiaut ilapriak kë yesautak ëa pötaanök. Pi Anutu pim Pep panëep yamëem Anutuu ök sak pimtëen omnaröen pet elmëa. Pötaanök pit pouteparëen pi mëmpënëak ngön ë kosang wesa.

Yesuuk pi ya weëre kosangöt wak wë pël ök mëëa

¹⁹ Yesu pi kangiir yema. “Ne yaap pan niamaan. Ruup ne nemtë könöök omën nant naëngan. Nem Pepap yamëngkën itempa pöt mëmpaat. Pötaanök omnant nem yeë epot nem Pepap yaëënak ök yeë.” ²⁰ Nem Pepap ne pim Ruupön kent ëak pimtë omnant yamëngka pout neen pet elnëeim wë. Pël ëak kaalak munt kësang nant pet elnëen pöt epot il wesak mëmpa pötön ar yaan sënëët. ²¹ Nem Pepap pi omën wel wiaurö wal ë moulmëak wëwë yemengkaupök tapël Ruup neenta nem kentöök omën narö wëwë yemengkaup. ²² Nem Pepap pi omnarö ngön yaatak kom naalmëen yaaup. Ngön ya yamëngka pöt pout ne nenaut. ²³ Pötaanök omën narö Pepen yaya mapnaarö, ök tapël Ruup neenta yaya neapnaat. Ën omën Ruup neen yaya nenëaan ëëpnaarö pit Pep nem wes nemëaup piinta yaya nemaan ëëpnaat.

²⁴ “Ne yaap pan arën niamaan. Omën namp nem ngönte kat wiak nem wes nemëaup piin kön wi kosang wasëpnaap pi wëwë kosangtak öpnaap. Ne pi ngön yaatak naulmëëngan. Pi yok wel yawiaurek sêp

wesak peene wewë kosangtak wë. ²⁵ Ne yaap pan arën niamaan. Akun orööpënek äa pöt yaarö. Pötaanök omën wewë kosangtak naön lup wel wiaurö pit peene Anutuu Ruup nem ngönte kat wiipnaat. Pël äak këekë kat wiipna pörö wewëeta öngpök ilapnaan. ²⁶ Nem Pepap pi wewëeta songönte. Pötaanök pi pim Ruup ne elnëen neenta wewëeta songön saup. ²⁷ Ne Omën Këep. Pötaanök ar omnarö ngön ya mënak kom elniimëak weëre kosang nenaup. ²⁸ Ar epëten yaan sak ëengan. Akunet temanöm yesën omën wel yangaöök wieëaö pourö nem ngönte kat wiak ²⁹ wal ëëpnaat. Omën ompyaö ëaurö pit wal äak wewëetak öpnaan. Ën omën utpetatringörö pit wal äak nem naë ngön ya mëmpnaat.”

Narök Yesuu songönte war wesak ök mëëa

³⁰ Pël mëak Yesu pi kaalak epël yema. “Ne omën nant nemtë könöök naëngan. Nem Pepapök ëëmëak neea pöl ne omnarö ngön ya yemomëngk. Nem ngön ya yamëngk pöt wotpil panë yeë. Pöt ne nemtë könöök naën, wes nemëaup pim könöök yeë. ³¹ Nem ngön ök yeniak epot nemtë könöökkaan nemtok nga ilak yeniak talte ar kat wiak yaap ma kaar wasënëët. ³² Nem Pepapök nem songönte aan yaap ëëpnaat. ³³ Ar ngaan omën narö Sonë naë wes mëen pëël maan puuk nem ya yamëngkautaan ngön këet ök mëëa. ³⁴ Nem Pepapök nem songönte ök yaaup yak omën nampök nem songönte ök apëna pötaan ne kön selap naën. Pël yeëetak ar neen kön wi kosang wasën Anutuuk ar utpetatë öngpökaan niöpënëak Sonë nemëen ök niia pöt kön wiinëak ök yeniak. ³⁵ Son pi kalaötë rangiak ëwa yeë pöl omnarö ar ëwa elniin akun kot nent ëwa pöön ërëpsawi ëan. ³⁶ Ar nem songönte ewat sënëak omën munt nantök pet yaalni. Omën weëre kosang pöt Sonë neekël utak niia pöt il yewas. Omën epot pout mëmpö së mën pet irumëak Pepak neeaut. Pötaanök nem ya yamëngk epot pimtök omnaröen nem songönte pet yaalni. Pël ëen ar itenak neen, ‘Pi Pepapök wes mëen irëa,’ pöt kön wiinëët. ³⁷ Pep, nem wes nemëaup, pimtök nem songönte tekeri wes nina. Ar

pim këmtakaan ngön kot nent kat wiire ë kos iteempö pël naënörö. ³⁸ Pël äak pim ngönte arim naë wi naön. Pöt ar Pepak wes mëaup nemëen kön wi kosang newasën yeë. ³⁹ Ar wewë kosangtak önëak ngönën pepeweri ngön wia pipot pout sangk kelak kat yawiaurö. Ngön pipotök nem songönte war wes yaningk. ⁴⁰ Pël yaëënak arökëer nem naë wais wewëet önë pötaan kaaö yeë. ⁴¹ Ne omnarök yaya neapnakök naën. ⁴² Ën arën ne ewat wë. Arim lupöt Anutuun rë noolaan wë. ⁴³ Nemtok nem könöök newasën. Nem Pepapök wes nemëen waisën ar ne sant newesak nem ngönte ngar naön yeë. Ën omën namp pim könöök waisëpna pöpökëer ar pi sant mowesak pim ngönte kat wiinëët. ⁴⁴ Ar arimtok arimtëen neneraan yaya aimeë Anutu kopëtapök yaya niapnaaten kaaö yaurök tol äak Anutuun kön wi kosang wasën? ⁴⁵ Arök nook Pepa naë arimëen ngön ya mëmpaat wasngan. Moses pim ngön kosang retëng ëaut wia pipotök ar ngön yaatak niulëëpnaat. Moses pim ngön kosang retëng äa pötök, ‘Tiar kaamök elniipnaat,’ pël yewas. Pël naëpan. ⁴⁶ Moses pim ngön retëng äa pipot nemëen retëng ëaut. Pötaanök ar pim ngön pout kat wiak kosang wesan talte nemotta tapël kat wiak kosang wasën. ⁴⁷ Ar pim ngön retëng äa pöt kat wiak kosang newasën ëauröp tol äak nemotta kosang wasën?”

6

Yesuuk omën 5000 pörö kaömp mena (Matiu 14:13-21; Maak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹⁻⁴ Yesu pi ngön pit më pet irak wë Anutuu mait elmëa akun ngëëngk pöt temanöm yesën, Kalili i kaö yapin nent Taipirias pökë we naöökël saut. Pël ëen omën selap pan pi yauman omnarö ompyaö yemowasën itenaurö yak pim ënëm waisa. Pël ëen ten Yesu pim ruuröaring rosir naöök is wel aisëak ⁵ itaangkën omën kësang pan yewaisën Yesuuk Pilipön epël yema. “Omën selap eporö kaömp tarëkaan wak mangkën pangk ëëpën?” ⁶ Pöt pimënt pöp pim ëëpnaat kön wieëak Pilipön ököök mëëa. ⁷ Pël maan Pilipök epël yema. “Tiar

yok pangk mon kësang 200 kina pöta kön kaömp sum äak mempenatep pöteta omnarö pangk naëpan sa.”⁸ Pël maan Yesu ru namp Entru, Saimon Pita pim nangapök Yesuun epël yema.⁹ “Yokot omp ulwas namp e wë epop pim naë kaömp kotut mor nas ën i kaö imën kot naar pël äaap epteparök tiar omën selap eporö pangk naëpan sa.”¹⁰ Pël maan Yesu itna pöt nön kësang naö wieëa. Pël ëen ten pim ruuröen epël yenia. “Ar omnaröen wel aisapën maë.” Pël niaan omnaröen maan wel aisëa. Omp pörö kësang pan 5000.¹¹ Pël ëen Yesuuk kaömp pöt wak Anutuun yowe mëak mampö së pet irak kaalak i kaö imënaar wak tapël äak mangkën pangk ëa.¹² Pël ëen pit na pet irën Yesu pi ten pim ruuröen epël yenia. “Ar kaömp yenem kaö olëa epot wieë utpet ëëpanok wa top ëë.”¹³ Pël niaan ten kaömp mor nas pöteparë kaut wa top äak kër 12 pötë waulön peö äaut.

¹⁴ Omnarö pit pim retëng ëa pöten itenak epël yema. “Omën epop Anutuu tektek ngön yaaö kaöap tiarim kor wakaima pöp yangerak orööpnaat pël aan kat wia tapöp.”¹⁵ Pël mëak pit Yesu moröak pitëm kaö was ulmëepënëak yaëen pimënt itenak kaalak rosiraöökë sa.

*Yesu i kaöökë roro sa
(Matiu 14:22-23; Maak 6:45-52)*

¹⁶ Wiap kan kët yeilaan Yesu ruurö ten i kaö ëöökël ngemëaut.¹⁷ Pël äak pörök oröak wëen Yesu newaisën wiaan koö olaan ruurö tenimënt wangaöök ilëak Kapaneam kakël saut.¹⁸ Pël äak yesën kent kësangpel yamöön kaö maat kësang panë yamöa.¹⁹ Pël ëen ten kaö ma ilë luptak 7 ma 8 kilomita pöta ök yesem itaangkën Yesu pi i kaöökë roro wangaöökë naë yewaisën ten itenak kas äaut.²⁰ Pël ëen Yesuuk epël yenia. “Nemtök yeëerek kas ëëngan,” pël yenia.²¹ Pël ëen ten pi wangaöök wa moulmëënëak yaëen tapëtakëer tenimté san pörök yaarö.

Omnarö Yesu koirëpënëak ap wesa

²² Ëlpamök omnarö i kaöökë ëngk komuntakël wëen sa pörö pit wal ë Yesuun ap wesak epël mëëa. “Kusi rö kan wang kopëtaö wiaan iteengk pöök Yesu om wëen

pim ruurö pitëmënt saut.”²³ Pël yamëem wëen Taipirias kakëlaan wang nant kusi-itak Yesu pim kaömp Anutuun yowe mëak omnarö mangkën na pörök së oröa.²⁴ Pël ëen omën Yesu pim kaömp mangkën na pörö pit itaangkën Yesure pim ruurö ten pitëm naë won. Pël ëen wang nantë ilëak Yesuun ap wasö Kapaneam kakë waisa.

Yesu pi wëwë koirëpena pöta kaömpët

²⁵ Pörök wais i kaöökë ëngk komuntak Yesu koirak epël yema. “Rë yanuulaup, ni taan epël waisaup?”²⁶ Pël maan Yesu pi kangiir epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Ar nem retëng weëre kosangring pet elniin itenan pötaan won, om kaömpöt ningkën nëen kep elnia pötaan pëen neen ap wasö waisan.²⁷ Ar kaömp lëngë sasa yangerakë epëtaan pëen ya kaö mëngkanok. Kaömp munt arim nak wëwë kosangtak önë pötaan weë ngentiak ya mëmpun. Kaömp pöt Omën Këep nook ar nimpaat. Pöt nem Pepap Anutu puuk ne wëwë kosangët nimpëak yaaö neeaö pöt tekeri wesa. Pötaanök nook ningkën nak wëwë kosangtak önëet.”²⁸ Pël maan pit epël yema. “Ten tol äak Anutu pim yaat mëmpun?”²⁹ Pël yemaan Yesuuk kangiir pitën epël yema. “Anutu pim yaat mëmpunëak pöt pim wes mëen waisaup neen kön wi kosang wasënëet.”³⁰ Pël maan pit kangiir ngön epël yema. “Ni retëng talte yaëen ten itenak nim ngönte kön wi kosang niwasën? Ma ni ya oröpët mëmpëep?”³¹ Tiarim ëarö yang pultak imeë kaömp mana pëenë neima. Pöt ngönëntak epël retëng ëa. ‘Pi pit nëmpënëak kutömweriaan kaömp meneima.’”³² Pël mëak Yesu pi kaalak epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Moses pi kutöm kaömpöt nemangkën eima. Nem Pepapök kutöm kaömp yaapöt yangingk.”³³ Kaömp Anutu pim yangingk epët kutömweriaan irëaut. Pötaan omën pourö nak wëwë koirënëak irëaut.”³⁴ Pël maan pit epël yema. “Kaöap, ni kaömp epët kët poutë ten nineim öm.”

³⁵ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Nëmënt tapöpök arim wëwë koirënë pöta kaömpët. Pötaanök omën namp nem naë waisëpnaap pi kaalak këen naëpan. Ën namp pi neen kön wi kosang newasëpna pöp pi iitenta naëpanëep.”³⁶ Ne arën epël

niiaut. Ar nem yaautön iteneëak kön wi kosang newasën yeë. ³⁷ Omën pourö Pepak nem ngësël waisënëak niaurö nem ngësë waisënëët. Pël èën nem naë waisën nook yok pangk ke nanuurngan. Won pan. ³⁸ Ne nemtë könöök ya mëmpëak kutömweriaan neiraan. Nem wes nemëaup pim könöök ya mëmpëak yangerak wes nemëën irëaut. ³⁹ Pötaanök omën wes nemëaupë kentöök epël ya. Omën nemëën nenaö porö namp il nanimëëngan, won. Akun kaöaöök nenaül wal ë niulëëmaat. ⁴⁰ Nem Pepapë kentöök epël ya. Omën narö it këékë nengënak ne Anutuu Ruup pöt kön wi kosang newasënëerö ar wëwë kosangtak önëerö. Pël èën akun kaöaöök nook ar wal ë niulëëmaat.”

⁴¹ Yesu pi pimtök pimtëën, “Ne kaömp tapët kutömweriaan irëaup,” wet rëak pël mëëa. Pötaanök Yuta omnarö pit piin ya sangën ëak pimëën kaaö ngön mëëa. ⁴² Pit neneren epël mëëa. “Omën epop Yesu, Yosepë ruuppe. Tiar pim ëlre pepaarën ëwat wëep. Pi tol èënak, ‘Ne kutömweriaan irëaup,’ pël ya?” ⁴³ Pël yemaan Yesuuk epël yema. “Arimënt neneren kaaö ngön mangan. ⁴⁴ Omën namp pi pim könöök nem ngësë newaispan. Nem Pepapök mök ë momëënak nem ngësë waisëpnaat. Pël èën nook akun kaöaöök wal ë moulmëën wëwëetak öpnaat. ⁴⁵ Anutuu tektek ngön yaaurö pitök nem ngësël waisëpnaaröaan wesak ngön nent ngönëntak epël retëng ëaut. ‘Anutu pi omën pourö rë niulöpnaat.’ Pël èën omën narö Pepa ngönte kat wiak ëwat sënë porö nem naë waisënëët. ⁴⁶ Arim naëaan nampök nem Pepapön itnaangkënrö. Anutuuk wes nemëaup nookëer nem Pepapön itenaup. ⁴⁷ Ne yaap pan niamaan. Namp pi neen kön wi kosang newasëpnaap pi wëwë kosangtak öpnaap. ⁴⁸ Nemënt kopët tapöpök arim wëwë koirënë pöta kaömpët. ⁴⁹ Ngaanëer arim ëarö pit yang pultak kaömp mana pëënöt neimeë ulöp sak wel wi saurö. ⁵⁰ Ën kutömweriaan kaömp nak kö nasënganëët nem naë epët. ⁵¹ Wëwë kosangta kaömp epët kutömweriaan irëaut. Pötaanök narö ar kaömp pöt nënë porö wëwë koirënëët. Nem kaömp ar nimpa pöt nemtë mësëpët yangerakë omnarö wëwë koirënëëtaan

nimpaat.”

⁵² Pël maan Yuta omnarö pit pitëmënt neneren epël mëak ngön nga yaal. “Omën epop pi tol ëak pim mësëpët tiar ningkën nëmpenëak ya?” ⁵³ Pël yemaan Yesuuk kangiir epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Ar Omën Këep nem mësëpët nëere nem iit në pël naën èënë pöt wëwëetak naön èënëët. ⁵⁴ Omën nem iire mësëp nënë porö ar wëwë kosangtak wëën ënëm akun kaöaöök wal ë niulëëmaarö. ⁵⁵ Pöt tol èënak wasnganok. Yangerakë kaömp pöt kaömp pasut. Ën nem mësëp epët kaömp panëët, i epët i kë panëët. ⁵⁶ Pötaanök omën narö ar nem iire mësëp pöt në seim önë porö ar neering wëën ne arring wakaim ömaat. ⁵⁷ Nem Pep wëwë pepapök wes nemëën irëaut. Pötaanök ne pim wëwëetakël wëaup. Ök tapël omën ne neneim önëerö ar nem wëwëetakël wakaim önëët. ⁵⁸ Kaömp kutömweriaan irëa epët arim ëaröa ngaan yang pultak neimeë ulöp sak wel wieima pötaat won. Omën narö kaömp epët nënë porö akun wali pan wëwëetaring wakaim önëët.”

⁵⁹ Yesu pi Kapaneam kak wë Yuta omnaröa ngönën tupta kakaati ngön pipot ök mëak rë mouleima.

Wëwë kosangtak öpena ngönte Yesuu naë wia

⁶⁰ Pël maan Yesuu ënëm yaaö narö pit ngön pipot kat wiak neneren epël yema. “Ngön epot könöm yesëp. Talëp kat wiipën?” ⁶¹ Pitëmënt neneren kaaö ngön yemaan Yesu pimtë könöök itenak epël yema. “Ar ngön pipot kat wiin utpet yaë ma? ⁶² Ma ar itenaan Omën Këep ne nem ka songöntakë kaalak isën pöt tol èënëerö? ⁶³ Pulöök tiar wëwëat yaningk. Omnaröa weëre kosangöök yok pangk pël naëpan. Nem ngön ök yeniak epot kat wiak kosang wasën Pulöök arring wëën wëwëetaring önëët. ⁶⁴ Pël èënëëtak arim tekrakaan omën narö pit kön wi kosang newasën eim.” Pël mëëa pöt Yesu pi omën pimëën kön wi kosang newasën ëëpnaaröere ën pimëën kup mowiipna pöpön wet rëak ëwat wëa. ⁶⁵ Pël mëak yal menak epël yema. “Songön pi taptaanök epël niiaut. ‘Omën narö nem

Pepapök kan mowasëpnaarö pitëmënt nem ngësël waisëpnaat, pël niiaut.”

⁶⁶ Yesu ngön pötaan pim ënëm yaaö narö selap pit pi sëp mowesak sa, piiring kaal wak naën. ⁶⁷ Pël ëen Yesuuk ten pim ru 12 pöröen epël pëel yenia. “Arta sëp newesak sën ma?” ⁶⁸ Pël niaan Saimon Pita puuk epël yema. “Aköp ten talëpë ngësë sën? Ten nimtë ngöntakaan wëwë kosangët yeö. ⁶⁹ Pël niaimeë ten niin kön wi kosang wesak ni Anutu pim omën ngëëngkëp pël yaniwas.” ⁷⁰ Pël maan Yesuuk kangiir epël yenia. “Ne ar yokot 12 ëak wa niulëaut. Tol ëënak arim naëaan namp Setenë ënëm yeë?” ⁷¹ Pël niia pöt pi Yutas, Saimon Keriot kakaanëp pim yokotup piinök niia. Pi Yesu pim ru 12 pörö tenëkaan namp pi pöpök wë ënëmak Yesuun kup mowiipnaap.

7

Yesuu nangarö pit piin kön wi kosang newasën ëa

¹ Wë ënëmak Yesu pi kaalak Yutia yangerakël sëpnaaten kaaö ëen Kalili yangerakël sa. Pöt Yuta ngarangköröak pi mëmpënëak nga wëen kat wiak nasën ëa. ² Yuta omnarö akun ngëëngk nent wiire këra ëp ka yaaö akun nent temanöm yesën ³ pim nangaröak epël ök yema. “Ni kak eprek sëp wesak Yutia yangerakël së. Pël ëak retëng nant yaëen nim ruurö itaampnaan. ⁴ Omën namp pi pim yaautön omnarö itenak kent ëëpënëak pöt ëlëep naën yaaup. Ni retëng weëre kosangringöt yaaup. Pötaanök pitëm tekarak së wë yoolök pël yaëen omën pourö it ningampnaan.” ⁵ Pim nangarö pitta piin kön wi kosang nemowasën. Pötaan pël yema. ⁶ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Arimtokëer akun pasutë ëënëët. Ën ne pöt nem ya yamëngkaut pet elmëëma akun pöt ngolöp yaë. ⁷ Omën ngönën wonörö pit arimëen yok pangk kööre tok naalniipan. Pit nemëenökëer kööre tok yaalnëaurö. Pöt nook pitëm utpet yaaut war wesak yemak. Pötaanök nemëen kööre tok elnë yaë. ⁸ Pötaanök arökëer tiarim akun ngëëngk pipten itaampunëen seë. Ën ne pöt nem ya yamëngkaut pet elmëëma akunet ngolöp yaëërek peene nasëngan.”

⁹ Pël mëak Yesu pi Kalili yangerak om wakaima.

Yesu pi akun ngëëngktak Yerusalem kakë sa

¹⁰ Wëen nangarö wet rëak wa topöök së wëen ënëmak sa. Omnarö itaampnanëak ëlëep sa. ¹¹ Pël ëen Yuta ngarangkörö pit wa topöökë öngpök ap wasën won ëen epël mëëa. “Omën pöp tarëk wë?” ¹² Pël yemaan omnarö pit pimëen ngön laaök neneren naröak, “Ompyaö yaaup,” pël yemaan naröak, “Won, pi omnarö lup wa irikor yaalmëaup,” pël mëëa. ¹³ Pöt pit Yuta kaöaröen kas ëen ngaarëk wesak naën ëlëep pitëmënt pël ëa.

¹⁴ Akun ngëëngk pöta luptak Yesu pi Anutuu ngönën tup kaöeta kakaati së omnaröen ngönën ök yema. ¹⁵ Pël ëen Yuta ngarangkörö pit yaan sak epël mëëa. “Omën epop tiarim pep kaatak neilaanëppe. Pi tol ëak pepeweriaan ngönën songön ëwat sak ök ya?” ¹⁶ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Nem ngön arën ök yeniak epot nemtëët won. Anutuu ngönötök ök yeniak puuk ne wes nemëen waisaut. ¹⁷ Pötaanök narö ar Anutuu këm ngönta ënëm ëënë pörö nem ngön ök yak epotë songönöt ëwat sënëët. Pël ëak ar nemtok rëak yeëan ma Anutuuk ök neaan yeëan pöt ëwat sënëët. ¹⁸ Omën namp pimtë könöokaan apna pöp pimtök pimtëen koröp ngar wak apnaat. Ën omën namp pi pim wes mëaupë yaaat orööpënëak ya mëmpëna pöpön korar won, wotpil yaë pël mapnaat. ¹⁹ Ngaanëer Moses puuk ngön kosang retëng ëaut wiaan ngar naön yaurö. Tol ëënak ne nempunëak yeë?” ²⁰ Pël maan omnaröak kangiir epël yema. “Urmerap nim lupmeri ilëak wëen kaökaö saup. Talëpök ni nimpënëak yaë?” ²¹ Pël maan Yesu pi epël yema. “Ne kë yesa akun ngëëngktak retëng weëre kosang kopëtet ëen ar yaan sak yeë. ²² Moses puuk arim yokoturöa koröp kaut ilënëak niia pipët yaap Mosesök nga ilak neniaan. Ngaanëer arim ëaröak ngës rëaut. Pël ëautak Moses puuk rangk niaan kë yesaö akunatë arim yokoturöa koröp kaut ileim yeë. ²³ Ar Moses pim ngön kosangöt ilap ringanëak kön wieimeë arim yokoturö kë

yesa akunatë pitëm koröp kaut il yeë. Pël yauröak oröp eën kë yesa akunetak nook omën yauman wiakaima namp ompyaö yemowas pötaan nemëen ya sangën yeë?
²⁴ Ar itöök itneë ngön köntak angan. Omnant ompyaö wesak kön wi sokolak wotpil kanöökël ë pël eeë.”

Omnaröak Yesuun, “Pi Kristo ma?” pël mëëa

²⁵ Yerusalem kakaan omën naröak epël yema. “Omën mëmpënëak aim pöp e tapöp.
²⁶ Iteneë. Pi yoolök wë ngön ök yeniaan omën kaöaröak pit ke urak nemaan yaëep. Ma pit kön wiin pi Anutuu Yaö Mëëaup, Kristo tapöp yaë ma? ²⁷ Pël eaap tiar pim ka songönten ewat wë. Pi Anutuu Yaö Mëëaup Kristo ëanëen tiar pim ka songönten köpël ëan tapön.” ²⁸ Pël maan Yesu pi ngönën tup kaöetak ngönën ök yamëem ngön ëak epël yema. “Ar yaap neen ewat wë, nem ka songöntenta ewat wë ma? Ar pël naën yeëetak ne nem könöök newaisënëp. Nem Pepapök wes nemëen waisaup. Pi këep. Ar piin köpël wë. ²⁹ Ën ne piin ewat wë. Pöt ne ngaan piiring wakaimaupök puuk wes nemëen waisaup.” ³⁰ Pël maan pit wii motëepënëak kön wiin mor könöm ëa. Pöt pim mëngkën wel wiipna akunet temanöm nasën ngolöp yaëen yak mor könöm eën sêp wesa. ³¹ Pël eën omën selap piin kön wi kosang wesak epël mëëa. “Omën epop Anutuu Yaö Mëëaup, Kristo tapöp koröp. Omën munt nampök ënëm oröak pim retëng yaë epot il nemowaspan sa.”

Polisörö Yesu wali öpënëak sa

³² Omnarö ngön laaök pël yemaan Parisi ngönën omnarö kat wiak kiri ar yaaö kaöaröen ök maan polis narö Yesu wak wii tēepënëak wes mëen sa. ³³ Pël eën Yesuuk epël yema. “Akun kot nent ne arring wë olëak kaalak nem wes nemëen waisaupë ngësë sumaap. ³⁴ Pël eën arök yok pangk ngaöl ë wais ne koirak itnaangkan. Ma nem öma pörekta ar pangk newaisngan.” ³⁵ Pël maan Yuta kaöarö pitëmënt neneren epël mëëa. “Pi talël sēen tiar ngaöl eëpenaaten ya? Ma tiarim kar Krik omnaröaring wëaurö pitëm naë sē Krik omnarö rē moulöpënëak ya ma? ³⁶ Pi,

‘Ngaöl elnëenëetak yok pangk koirak itnaangkan,’ pël niak kaalak, ‘Nem sē öma pörek ar yok pangk newaisngan,’ pël yenia epëtep, tol eënak yenia?”

Yesu pi wëwë kosangta i köloköt yaningk

³⁷ Yuta omnarö pitëm akun ngëëngkët wieë pet irëpënëak temanöm yesën akun nent ngëëngk wesak wa top kaö yeëa. Akun pötak Yesu pitëm tekrak wal ë ngön ëak epël yema. “Omën namp iiten eën pöt wais nem naëaan iit nēmpnaat. ³⁸ Anutuu ngönëntak wia pöl, ‘Omën narö neen kön wi kosang newasēpnaarö i yaapötë kölok olaim wë pöl pitëkaan wëwë kosangët oröeim öpnaat.’” ³⁹ Yesu pim ngön mëëa pipët Pulöön kön wieëak mëëa. Pi Pul pö omën piin kön wi kosang wasēpna pöröaan wes mëen pitëk ilapnaat weseëak mëëa. Akun pötak Yesu pi pim ë rangi urtak nawisën wiaan Pulö neiraan. Pötaanök mëëa.

Omnarö kom ëak tok nentepar sa

⁴⁰ Pël maan omën narö pöten kat wiak epël mëëa. “Omën epop pi yaap Anutu pim tektek ngön yaaup tiarim kor wakaim pöp.” ⁴¹ Pël yemaan naröak epël mëëa. “Epop Yaö Mëëaup, Kristo tapöp.” Pël maan naröak epël mëëa. “Kristo puuk pöt Kalili yangerakaan newaispan. ⁴² Ngönëntak epël wia. ‘Kristo pöp Tewit pim kurmentëkaan orööpnaap. Pötaanök Tewit pim wakaimaurek Petelem pörek orööpnaat,’ pël äaut.” ⁴³ Pël maan omnarö pit komkap eën tok nentepar sa. ⁴⁴ Pël ëak naröak Yesu wii motëepënëak kön wiin mor könöm eën sêp wesa.

Omën kaöaröak Yesuun kön wi kosang newasën ëa

⁴⁵ Polisörö pit kaalak sē Parisi ngönën omnaröere kiri ar yaaö kaöaröa naë oröön, “Ar tol eënak pi koirak newaisën yeë?” pël mëëa. ⁴⁶ Pël maan polisörö pit kangüir epël mëëa. “Ngaan omën epopë ngön ya epël naënte.” ⁴⁷ Pël maan Parisi ngönën omnarö pit epël mëëa. “Pi arënta morök elnia ma? ⁴⁸ Ten Parisiire ngönënë kaöarö nampökta piin kön wi kosang yemowas ma? Won. ⁴⁹ Omën ngön kosang wi aut köpël piporö Yesuuk morök elmëen piin kön wi kosang wesa pörö pit Anutuuk kangut elmëen kö

sëpnaarö.”⁵⁰ Pël maan pitëm kar namp Nikotimas ngaan Yesuu naë sa pöpök pitën epël mëëa.⁵¹ “Ma tiarim ngön kosang nentak omnarö pas ngön yaatak ulmëëpen pël wia ma? Won. Pötaanök tiar pim songönten kat wiakök omën pipot elmëëpenaat.”⁵² Pël maan pitök kangiir epël mëëa. “Niinta Kalili omën namp ma? Ngönentak ngön wia pipot këëkë sangk kelak ewat së. Anutuu tektek ngön yaaö namp Kalili yangerak naarööpanpe.”

8

Öng utpet yaaö nampë ngönte

¹ [Omën pourö pitëm kaatë repak sëën Yesu pimënt Olip tomökël saut. ² Pël ëäk pörekaan ëlpamök röököër kaalak ngönën tup kaöetakë saut. Pël ëën omën pourö pim ngësë waisën pi wel aisëak pitën ngönën ök yema. ³ Pël yaëën ngönënë ngarangköröere Parisi ngönën omnarö pit öng namp ompringöpök omp këkainëpring yaëën itenak mësak Yesuu naë wais pitëm tektrak tau moulmëak epël yema. ⁴ “Rë yanuulaup, öng epop ompringöpök omp maimapring yaëën itena. ⁵ Pël ëautep Moses pim ngön kosangtak pöt öng ke pëlörö kël mö wel wiipënëak ëautep ni tol amte?” ⁶ Pitëm mëëa pöt pit pi morök elmëën ngön nent maan ngön yaatak moulmëëpënëak kön wiak yema. Pël ëën Yesu pi wel aisëak mor wotöök yangerak retëng yaë. ⁷ Pël yaëën pit piin pëël mëak rangköër yaëën wal ë tauak epël yema. “Arim tekraakaan namp saun wonöp wë pöt puuk wet rëak kël mööp.” ⁸ Pël mëak pi kaalak wel aisëak mor wotöök yangerak retëng yaë. ⁹ Pël yaëën pit ngön pöt kat wiak ngarangkörö wot raan omën pourö pöp pöp oröak yesem won sa. Pël ëën Yesu pimënt wëën öngöp pim naë taueëa. ¹⁰ Pël ëën Yesu pi we riak öngöpön itenak epël pëël yema. “Öng epop, omën ni mës niwak waisaurö pit tarëk wë? Ma pit nampök ni këlangön yaatak niulëëpënëak ngön ë pet nairën ëëpën ma?” ¹¹ Pël maan öngöpök epël yema. “Kaöap, omën nampök yok pangk pël naalnëëpan.” Pël maan Yesu kangiir epël yema. “Nookta yok pangk ni këlangön yaatak nanuulëëngan. Pötaanök ni së wë kaalak utpetat ëënganok.”]

Yesuuk yang omnarö ëwa yaalni

¹² Yesu pi omën ngönën tup kaöetak wëauröen kaalak epël ök yema. “Ne ar yangerakë omnaröaan es ëwa yaalniaup. Pötaanök namp pi nem ënëm elnëëpna pöp koutak kan sak waisak naëpan. Pi ëwaatak ëwa elmëaan wëwëetak öpnaat.”¹³ Pël maan Parisi ngönën omnarö pit kangiir epël yema. “Nimtok nimtë songönte war wesak aan kat wiak yaap newasën yeë.”¹⁴ Maan Yesuuk epël yema. “Omën namp pimtök pimtë songönte yaan pöt ar pi yaap ya pël newasngan pöt yaap. Pël ëaatak nemptok nemtë songönte ök yak epët yaap. Ne nemtë kak waisaurekën ewat wë. Ën kaalak suma pörökënta ewat wë. Pël ëaap ar nem kakën köpël wë. Ën ne talël sumaap pötenta ar köpël wë. ¹⁵ Ar pöt yangerakë wëwëetakël kön wieë omnarö ngön yaatak yaalmëaurö. Ne pöt arim yeë pöl ngön yaatak naniulëënganëëp. ¹⁶ Nook omnarö komkap ëëmëak pël ëëma pöt yaapët. Pöt nemënt won, nem Pep wes nemëaup tenip pouwaarök pël ëënaat. ¹⁷ Tiarim ngön kosangtak epël retëng ëaut wia. ‘Omën naar piarip ngön kopët nent, pouwaarök apna pöt yaap pël wasëpenaat.’ ¹⁸ Nemptok nemtë songönte ök yeniaan Pep wes nemëaup puukta kaamök ëäk ök yenia.”¹⁹ Pël maan pit epël yema. “Nim pepap tarëk wë?” Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Ar neen köpël wë. Pötaan nem Pepapönta köpël wë. Neen ewat sanëën nem Pepapönta ewat san tapön.”

²⁰ Yesu pi ngönën tup kaöeta ka kaö mon kiri yawiaurek wë omnaröen ngön pipot pout ök maimaut. Pël ëa akun pötak omnarö pit pi wii nemotëën yaë. Pöt pim mëngkën wel wiipna akunet temanöm nasën pötaanök.

Yesuuk, “Ar nem së öma pörök newaisngan,” pël mëëa

²¹ Yesu pi ngön wet rëak ök mëëa tapët ngolöp wesak epël ök yema. “Ne ar sëp niwesak sëën neen ap wasö wais itnaangkan. Arim saunatring wë wel wiinëët. Pël ëënë pötak nem së öma pörök newaisngan.”²² Pël maan Yuta kaöarö pit neneren epël mëëa. “Pi tol ëëpënëak, ‘Nem ömaarek ar newaisngan,’ pël ya? Ma

pimtok pimënt enen äak wel wiipenëak ya ma?”²³ Pël yemaan Yesuuk kangiir epël ök yema. “Ar yangerakaanörö. En ne ngaarëkaanëp. Ar yang eprekaanörö. En ne eprekaan wonöp.²⁴ Pötaanök ne epël niiaut. ‘Ar arim saunatring wë wel wiinëet.’ En arën nemtë songönte ök niak pöten kön wi kosang nenasen enë pötak arim saunatring wë wel wiinëet.”²⁵ Pël maan pit epël yema. “Ni talëp?” maan Yesuuk epël yema. “Ne tapöp ngaan nem songönte ök niaim tapöp.²⁶ Ne arim omnant yeë pötë ngönöt selap wia. Pël äak ök niak arim yaaut ngön ya nimpaat. Pël eëmaatak omën nem wes nemëaupë yaaut yaap yaaup. Pim neeautök ar yangerak omnaröen tekeri wesak ök niaim.”²⁷ Pël maan pit pim Pepap Anutuun mëä pöten kön tektek nasën äa.²⁸ Pël eën Yesuuk epël ök yema. “Ar enëmak ne Omën Këep wak ngaarëk nemöönë pötakök nem songönte ök niak pöten kön wi kosang newasënëet. Pël äak pörekök ne nemtë könöök omnant naën nem Pepapök ök neeautök iman pöten ewat sënëet.²⁹ Pep wes nemëen waisaup pi neering wë. Pi ne wil nenemëenëp kët epotë nem omnant yeë epot pim kentök yeë.”³⁰ Pël yemaan omën selap pan pim ngön pöt kat wiak piin kön wi kosang mowesa.

Ngön këetak söë niwasëpnaat

³¹ Yesu pi Yuta omën piin kön wi kosang wesa pöröen epël yema. “Ar nem ngönte kat wiak kosang yenewas pöt nem enëm panë yaalnë.³² Pötaanök ar ngön këet kat wiak ewat sënë pötak ngön epëtak söë niwasën utpetatë inëen naëngan.”³³ Pël maan pit ngön kangit epël yema. “Ten Apram pim earö. Ten omën naröak pitëm inëen naniwasënöröep. Tol eënak, ‘Ar söë sënëet,’ pël yeniaan?”³⁴ Pël maan Yesuuk kangiir pitëm epël yema. “Ne yaap pan ök niamaan. Omën narö utpetat yaë piporö pit utpetatë inëen yaë.³⁵ Inëen ruup pi inëen yaalmëaupë kaatak sasa naön yaaup. En ru panëepökëer pim pepapë kaatak sasa wëaup.³⁶ Pötaanök narö ar Anutuu Ruup nook söë yaniwas eporö ar söë pëen önëet.³⁷ Ar Apramë earö pöt ne ewat wë. Pël äaap nem ngönte arim lupötë wi naön. Pötaanök

ar ne nempunëak aim.³⁸ Ne nem Pepapë naëaan omnant itenak ewat saut arën ök yeniaan, arta arim pepapë ök niiaut pël yeë.”

Yesuuk, “Arim pepap Seten,” pël mëä

³⁹ Pël maan pitök kangiir, “Ten Apramë ruure earö,” maan Yesuuk epël yema. “Ar yaap Apram pim ruure earö talte pim omnant eima pöl eën.⁴⁰ Ne Anutuu naëaan ngön kë kat wiaut ök niaan ar peene ne nempunëak aim. Apram pi ngaan omën ke pil nent naën eimaup.⁴¹ Ar arim pepapë äaut yeë,” maan pitök kangiir epël yema. “Ten kain ru wonörö. Tenim Pep kopëtap Anutu.”⁴² Pël maan Yesuuk epël yema. “Anutu pöp yaap arim Pepap talte ar ne ompyaö elnëen. Pöt tol eënak? Ne Anutu piring wakaim wiak waisaut. Nemtë könöök newaisën. Won. Anutuuk wes nemëen waisaut.⁴³ Ar tol eënak nem ök yeniak pötön kön nawiin yeë? Ar nem ngönte kat wiinëetaan kaaö yeë pöta songönte epël wia.⁴⁴ Arim pepap Seten. Pötaanök ar pim kentökë enëm yeë. Pi ngaanëer omën mëneimaupök om pël eëim wë. Ngön këet pim naë won. Pötaanök ngön kë yaapët sasa sëp wesak wë. Pi kaar pepap yak kaar yaaup. Pötaanök pim könöökaan kaar aim wë.⁴⁵ En ne pöt, ngön kë yaapöt ök yeniaan ar kön wi kosang newasën eëim.⁴⁶ Ar nampök nem saun nent nokoirngan. Ne omën ke pëlöpök ngön yaap këet ök yeniaan tol eënak kön wi kosang newasën yeë?⁴⁷ Anutuu ruurö pit pim ngönöt kat yawiaurö. Ar pöt Anutuu ruurö won. Pötaanök pim ngönöt kat nawiin yeë.”

Yesuuk, “Ne Apram naaröön wiaan wakaimaup,” pël mëä

⁴⁸ Pël maan Yuta omnarö kangiir epël yema. “Ten niin, ‘Sameria omën urmerap pim lupmeri ilaan kaökaö saup,’ pël aim yaaut yaap aiman.”⁴⁹ Pël yemaan Yesuuk kangiir epël yema. “Urmerap nem lupmeri won. Ne nem Pepapön wak isak yaan ar koröp kolak neaim.⁵⁰ Ne nemtën wak isak naën. Neen wak isak apna pöp omën namp wë. Pöp Anutu pi tiar wak kom elniipnaap.⁵¹ Ne yaap pan niamaan. Omën namp nem ngön epët ngaarëk öpna pöp pi wel sasa nawiipan.”⁵² Pël maan

Yuta omnaröak epël yema. “Ten niin ewat yes. Urmerap niik isak wë. Apram wel wiaup. Ën tektek ngön yaaö omnaröeta wel wiaut. Pël äautep ni epël yaanëp. ‘Omën namp nem ngönta ë pël ëëpna pöp pi wel sasa nawiiipan.’ ⁵³ Pël äautep nuuk Apram tiarim äap il mowasumëak yaan ma? Pi wel wiaup. Ën tektek ngön yaauröeta wel wiautep. Nuukëer talëpë ök sak ömëak yaan?” ⁵⁴ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Nemtök nemtëen wak isak ama pöt pangk naëpan. Nem Pepapök neen wak isak yaaup. Arök, ‘Pi tiarim Anutu pël yemak pöp,’ pël yaatak neen wak isak naën yeë. ⁵⁵ Pël äaap ar piin köpël wëen nookëer ewat wë. Ën nook arën ne piin köpël pël niamaatep arim yeë pöl kaar niangan. Ne piin ewatëp. Pötaanök pim ngönte ngaar wak ënëm yaaup. ⁵⁶ Tiarim äap Apram pi nem yangerak oröömaaten ewat sak ërëpre sawi äa. Anutuuk elmëen pim könöök itenak ya kë sa.” ⁵⁷ Pël maan pitök kangiir epël yema. “Nim krismakiat 50 naën wiaap. Ni yaap Apramön itenaup ma?” ⁵⁸ Maan Yesuuk epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Ne ngaanëer Apram naaröön wiaan wakaimaup.” ⁵⁹ Pël maan kël korak mööpënëak yaëën Yesu ngönën tupta kakaati ëlëep ilëak oröak saut.

9

Yesu omën it il tääö namp ompyaö mowesa

¹ Yesure pim ruurö ten kan yesem itaangkën omën namp it il tääup wëen itenaut. Omën pöp pim pëlëp ëlëpök wilaup wëa. ² Pël ëën ten Yesuu ruuröak Yesuun epël pëel mëëaut. “Rë yanuulaup, talëpë saunetak omën epop it il tääup ëlëpökaan oröa? Pimtë saunetak ma pim ëlre pepaarë saunetak epël äa?” ³ Pël maan Yesuuk kangiir epël yenia. “Pimtë saunetakre ëlre pepaarë saunetak won. Omën epët Anutuu ya yamëngkauta këet war wasëpënëak omën epop epël oröa. ⁴ Pötaanök këtëp wë epëtakëer Anutu nem wes nemëen waisaup pim yaat mëmpa. Koö olapnaan yaëerek koutak omën nampök ya nent namëngkan. ⁵ Nem yangerak öma pötak ar

omnarö ewat sënëen nem es ewaöök ewa elniaapnaat.”

⁶ Yesu pi pël niak waasöpët ngësak yangetaring ngawi sak omën pöpë itöörarë wa yemomë. ⁷ Pël äak epël yema. “Ni Siloam i kaöök së nim itöörar iiröm.” Siloam pöt tiarim ngöntak, “Wes mëen sa,” pël yak pöt. Pël maan së iirën it nga ngënak kaalak waisa. ⁸ Pël ëën omën pim kaköröere ka nantëaan piin ewatörö, ngaan omnaröen sum kimang yemaan itenauröak pitëmënt neneren epël mëëa. “Omën epop ngaan wel aisëëë omnaröen sum kimang yeniauppe.” ⁹ Pël yemaan naröak mëëa. “Mak, omën epop tapöp.” Pël maan naröak epël mëëa. “Won, omën munt tapöpë ök nampök wë.” Pël yemaan omën pöp pimënt kat wiak mëëa. “Ne tapöp.” ¹⁰ Pël maan pit epël mëëa. “Ni tol äak itöörar ompyaö saup?” ¹¹ Pël maan puuk kangiir epël mëëa. “Omën pitëm Yesu pël aim pöpök pim waasöptaring yanget ngawi sak itöörarë wa nemëak epël neea. ‘Ni Siloam i kaöök së iiröm,’ pël neaan së iiran pötak nem itöörar ompyaö sak omnantön ityaangk.” ¹² Pël maan pit epël mëëa. “Omën pöp tarëk wë?” Pël maan pi, “Ne köpël,” pël mëëa.

¹³ Pël maan Yuta omnarö pit omën it il tääk wakaima pöp mësak Parisi ngönën omnaröa naë sa. ¹⁴ Akun Yesuu yanget kaplak ngawi sak omnampë itöörar ompyaö mowesa pöt Yuta omnaröa kë yesa akun ngëëngk nentakök äa. ¹⁵ Pötaan Parisi omnarö pit pëel mëak epël mëëa. “Tol äak nim itöörar ompyaö saup?” Pël maan itöörar ompyaö sa pöpök epël mëëa. “Puuk yanget waasöptaring kaplak ngawi sak itöörarë wa nemëen iirën it nga yangëngk.” ¹⁶ Pël maan Parisi omën naröak epël mëëa. “Omën epop akun ngëëngkët kë sëpënëak ngön kosang wiaut yailën yak ten Anutuuk wes mëen newaisënëp pöt ewat yes.” Pël maan naröak epël mëëa. “Tol äak omën saunaringëpök retëng ke epël ëëpën?” Pitëmënt neneren pël mëak pitëm wëwëet kom äa. ¹⁷ Pël äak pit kaalak omën it il tää pöpön epël mëëa. “Omën nim itöörar ompyaö niwesa pöpön talëp yemaan?” Pël maan epël mëëa. “Pi tektek ngön yaaö omën namp.”

18 Yuta kaõarõak omèn pöp it il tèak wakaimaupök it nga ngëna pöten kön wi kosang wasëpnaaten kaaõ èen èlre pepaarën yas mëea. 19 Pël èak epël mëea. “Epop arpim ruup ma? Èlëpë yaatakaan it ngaap orõaup ma? Yak tol èakök peene it nga yangëngk?” 20 Pël maan èlre pepaar kangiir epël mëea. “Epop tenpim ruup pöt ewat wë, èlëpök it ngaapöp wilaup. 21 Pël èaupök peene tol èak it nga yangëngk pöten tenip köpël. Talëpök itõõrar ngaul moulmëa wes pötenta tenip köpël. Ar pimtën pëël maë. Pi kaõ saupok pimtök pimtë songönten ök niapnaa.” 22 Èlre pepaar piarip Yuta kaõarõen kas èenak pël mëea. Pöt Yuta kaõarõ ngön epël kosang wia. Omèn nampök Yesuun pi Kristo, Anutuu Yaõ Mëeaup pël war wesak apna pöp ngönën tuptakaan yaya mepanëen waõ è mëepnaat. 23 Pël wieëa pötaanök èlre pepaar piarip epël mëea. “Pi kaõ saupök arimtok pëël maë.”

24 Pël maan pit kaalak omèn ngaan it il tèak wakaima pöpön ngön maan akun nentepar sa. Pël èak epël mëea. “Ni Anutuu èoetak yaap am. Ten omèn pipopön ewat wë. Pi saun omnamp.” 25 Pël maan pi kangiir epël mëea. “Pi saunaringëp ma won pöt ne köpël. Èn ne omèn kopët nentenökëer kön wia. Ne ngaan itõõrar ngaap wakaimaup. Pël èautak peenökëer it nga yangëngk.” 26 Pël maan pit epël mëea. “Pi tol elnia? Tol èak itõõrar ompyaõ niwesa?” 27 Pël maan pi kangiir pitën epël mëea. “Ar tol èenak ök yeniaan kat wiinëeten kaaõ yeë? Kaalak tol èak niaan kat wiin? Ma arta pim ènëm èen ma?” 28 Pël maan pit piin utpet wesak epël mëea. “Nimtokëer omèn pömorë ènëm yaaumoröp. Ten pörö Moses pim ngön wia pöta ènëm yaaurö. 29 Ten pörö Anutuuk Mosesën ngön ök mëea pöt ewatörö. Èn omèn pipmorön ten köpëlëp. Talëlaan orõa?” 30 Pël maan omèn pöpök kangiir epël mëea. “Elei, omèn epët piita ke nalte. Ar köpël, pi talëlaan waisa wes. Pël èaupök nem itõõrar ompyaõ newesaut. 31 Tiar ewat wë. Anutu pi saun omnarõa ngönöt kat nemowiin yaaup. Èn omèn namp Anutuun yaya maimëe pim könökë ènëm yaaupök më yaë pötak pim ngönte

kat mowi yaë. 32 Ngaanëer öng nampök ru it il tèa namp wilën omèn nampök itõõrar ompyaõ mowesa pël aan kat nawiin èaut. 33 Anutuuk omèn epop wes nemomëen èanëen retëng ke epëlte naën èan tapön.” 34 Pël maan pitök kangiir epël mëea. “Nim èlëpë yaatak saunaring wëen pötaring wil niulëen wakaimaumor. Nuuk yok pangk ten ngönen ré niulömëak yaan ma?” Pël mëak waõ è mëa.

Yesuun kön wi kosang newasën yaaurö pit lupmeri it ngaap sak wë

35 Yesu pitëm pimëen pël elmëa ngön pöt kat wiak omèn pöp koirak epël yema. “Ni Omèn Këepön kön wi kosang yewasën ma?” 36 Pël maan omèn pöpök epël yema. “Kaõap, Omèn Kë pöp talëp? Ni ök nea. Pël èen ne kön wi kosang wasumaan.” 37 Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni yok piin itenaup pöp peene niiring ngönngön yaë epop.” 38 Pël maan omèn pöpök epël yema. “Aköp, ne kön wi kosang yaniwas.” Pël mëak pi rar ré wesirak Yesuun yaya yema. 39 Pël yaëen Yesuuk epël yema. “Ne yangerakë omnarö ar kom elniimëak waisaup. Pötaanök omèn it ngaap pël yewesaurö pit it nga ngëmpnaat. Èn omèn pitëmtök pitëmtën it nga yangënaurö pël yewesaurö pit kangiir ngaap sëpnaat.” 40 Pël yemaan Parisi ngönën omèn narö pim naë wëaurö pit ngön pöt kat wiak Yesuun epël yema. “Nuuk tenën, ‘Arta it ngaapörö’ pël yeniaan ma?” 41 Pël maan Yesuuk epël yema. “Arim itöt ngaap talte saunatë kangut won ön. Ar it ngaarö pël yaaurö. Pötaanök arim saunatë kangut wiaan ön.”

10

Sëpsëp èmöökö watepang ngönte

1 Yesu pi watepang ngön nent epël yema. “Ne yaap pan niamaan kat wieë. Omèn namp sëpsëp èmöökö èm kanërak neilaan maimerek ngaar kaõ möak wel réak öngpök yes pipop pi koröp kosangëp omnant këkain yewaup. 2 Èn èm kanërak yeila pöpökëer sëpsëpöröa ngarangkëp. 3 Pi sëen kanweri ngarangkëpök kan tè mowiin ilapnaat. Pël èak yapin maan kat wiin mësak orööpnaat. 4 Pimorö mësak orö ulmëak pimënt wet

rapnaat. Pël èen sèpsèporö pit ngön kat yawiaurö. Pötaanök pimtë ngönte kat wiak ènëm sèpnaat. ⁵ Pit omën maimapë ènëm nasèpan. Won, pit piin kas èèpnaat. Pöt tol èènak? Pit omën maimaröa ngönötön köpël èak pötaan kas èèpnaat.”

⁶ Yesu pi watepang ngön pöt maan pit pim ngön pitën mëea pöta songönte èngk ma e wesa.

Yesu pi sèpsèp ngarangk ompyaup

⁷ Pël yaèen Yesuuk kaalak epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Nemënt tapöp sèpsèporöa kanwer. ⁸ Tektek omën kaarkaarörö, nem wet rëak waisa piporö, omnant këkain yaurö. Pötaanök sèpsèporö pitëm ngönöt köpël èak kat nemowiin eima. ⁹ Nemënt tapöpök kanwer. Pötaanök omën namp nem naë wais oröak kakaati ilapna pöp Anutuuk utpetetakaan kama moöpnaap. Pël èen pi ilëak oröak èeimeë kaömp neim öpnaap. ¹⁰ Kain omën pöp pas newaispan. Pi sèpsèporö kain wak mënak utpet wasèpnaap. Èn ne pöp ar omnarö nem naëaan wëwëet önëak waisaut. Pötaanök èrèpsawiarung wëwëetak önëet. ¹¹ Ne sèpsèporöa ngarangk ompyaup. Pötaanök sèpsèp ngarangk ompyaup pim wëwëet sèpsèporöaan këepöt wes mampnaat. ¹² Omën sèpsèp pep panëep won, sumetaan pëen ngarangk yaaup pi kent tokörö yewaisën itenak sèpsèporö moolëak kas sëen mënak rep mëepnaat. ¹³ Pöt pi sèpsèporöaan kön selap naën, sumetaan pëen yeëa pötaanök. ¹⁴⁻¹⁵ Ne sèpsèporöa ngarangk ompyaup. Pötaanök nem Pepap pi neen ewat wëen ne piin ewat wë. Ök tapël ne nem sèpsèporö arën ewat wëen ar neen ewat wë. Pötaanök nem wëwëet arimëen këepöt wes nimpaat. ¹⁶ Èn nem sèpsèp munt naröeta wë. Pörö èm epöök wonörö. Pötaanök ne pöröeta koirumaap. Pël èen pit nem ngönte kat wiak tok kopët nent èen ngarangk kopëtap nemënt pötaan nemtok ngarangk èëmaan. ¹⁷ Nem wëwëet pitëmëen sèp wesak kaalak ömaat. Pötaanök nem Pepap ne lup sant yaalnë. ¹⁸ Omën nampök elnëen pangk wel nawiingan. Won. Pöt nemtë könöök wëwëet sèp wasumaat. Ne nem wëwëet sèp wasuma pöta weëre kosangët pangk wia. Èn kaalak öma pöta

weëre kosang pöteta pangk wia. Ne pël èëmëak Pepak ngan rë nenaut.”

¹⁹ Yesu pi pël maan Yuta omnarö ngön pöt kat wiak kaalak kom èak tok nentepar sa. ²⁰ Pël èak naröak epël mëea. “Urmerap pim lupmeri ilëak wëen kaökaö yaë. Tol èènak ar pim ngönöt kat mowieim?” ²¹ Pël maan naröak epël mëea. “Ngön epët omën urmerapring wëaupë ngönte won. Urmerapring wëaupök yok pangk omën it il tëaurö ompyaö mowasèpën ma?”

Yuta omnarö Yesuun kööre tok elmëa

²² Yuta omnaröa Yerusalem ngönën tup kaöeta kan tëa akunet temanöm sëen pöt ngëengk wesak kë sa yeëa pöt kopiirir akunetak temanöm sa. ²³ Pël èen Yesu pi ngönën tup kaö pöta kaö nera yapinte Solomon pöta kakaati yesën, ²⁴ Yuta omnarö pit wais pi tekarak ulmëak taueë epël yema. “Ni tol èènak nim songönte wa ngep yaèen ten kön selap yeë? Ni yaap Kristo, Anutuu Yaö Niiiaup pöt tenën war wesak ök nia.” ²⁵ Pël maan Yesuuk pitën kangiir epël yema. “Ne yok ök niiautak ar kön wi kosang nenewasën yeë. Nem ya yamëngk epot pout nem Pepapë këm ngöntak yeë epotök ne Anutuu Yaö Nëeaup pöt tekeri yenewas. ²⁶ Pël yeëetak ar nem sèpsèp toktakaanörö won. Pötaanök ar kön wi kosang nenewasën yeë. ²⁷ Èn nem sèpsèporö nem ngön kat yawiaurö. Pël èen ne pitën ewat wëen nem ènëm yaurö. ²⁸ Pël èen nook wëwë kosangët koir mangkën wakaim öpnaarö. Pit kö nasèpan. Won pan. Omën nampökta nem moresiaan wa èp naëpan. ²⁹ Nem Pepapök pit nemëen nenauro. Pi weëre kosang panëep omën èl pout il wesaup. Pötaanök omën nampök Pepa moresiaan wa èp naëpan. ³⁰ Neere nem Pepap tenip kopëtap.”

³¹ Pël maan Yuta omnarö pit kaalak këlöt wak pi mööpënëak yaë. ³² Pël yaèen Yesuuk epël yema. “Ne ya ompyaö epot pout Pepa naëaanötök pet elniautep, tol nentaanök ar kël nemöönëak yeë?” ³³ Pël maan Yuta omnarö pit nerak wak epël yema. “Ten ya ompyaö pöt nentaan kön wiakök ni kël nimöönëak naën. Ni omën yaapöpök Anutuun ökre was aimeë nimtën Anutu pël aimën. Pötaanök kël nimöönëak yeë.”

34 Pël maan Yesuuk epël yema. “Arim ngönën pepeweri Anutuuk maan retëng äaut omën pim ya yamëngkauröaan epël wia. ‘Ar Anutu nem ökörö.’ 35 Omën pörö pit ngaan Anutuu ngönte pitëm naë sëen pitën Anutuu urtak wë mēëa ngönën ngön epët kaëngk naën yaë. 36 Pël äautak ne pöt, Pep pimtok neen yaö neak wes nemēënak yangerak irëaut. Pötaanök epël yak. ‘Ne Anutuu Ruup,’ pël yakap tol ēënak arök, ‘Ni Anutuun ökre was yaan,’ pël neaim? 37 Nem Pepapë yaat namëngkën yeë pöt ar neen kön wi kosang nenewasën ēëneët. 38 Ar nem ngönten kön wi kosang nenewasën yeë. Pël yeëetak ne nem Pepapë yaat yamëngk epot pöt Pep neering wēën ne Peparang wë pöt kēëkē ewat sēneën nem ya yamëngk epotön itenak neen kön wi kosang wasën.” 39 Pël maan pit kaalak wali öpënëak äak mor könöm ēën yes.

40 Ten Yesuring kaalak sē Yotan olëak ëngk komuntakël Sonë ngaan omnarö i momēeima pörök sē wakaimaut. 41 Pörök wēën omën selap pim naë wais oröak wë neneren epël yema. “Yaap, Son pi ya retëng nent naën äaut. Ën Son pim omën epopön ngön aim pöt nent kaar won.” 42 Pël mëak omën pörök wëa pörö narö piin kön wi kosang yewas.

11

Lasaras wel wia

1 Petani kak omën namp wëa yapinte Lasaras pi pörök yauman wieëa. Pim sasaar Mataare Maria piaripta kak taprekaar. 2 Ngaan Maria pöpök i köp nga kampët Aköpë ingesiarë lë momëak pim kepön ëptaring kol mowesau. Pim nangap Lasaras pi yauman yeëa. 3 Pël ēën sasaarök Yesuu ngësël ngön epël wes mëa. “O Aköp, nim kent yaën pöp yauman yaë.” 4 Pël maan Yesu pi ngön pöt kat wiak tenën epël yenia. “Yauman pipët pi wel wiipënëak naën. Piptak omnarö Anutuun yaya maimeë pim Ruup neenta yaya neanëët.”

5 Yesu pi Mataare Mariaare Lasarasringöröen kent yeëa. 6 Pël yaaup yak Lasarasë yauman yaaut kat wiak pim kak wëaurek wēën akun nentepar sa. 7 Pël

ēën ten pim ruuröen epël yenia. “Tiar kaalak Yutia yangerakë sēpa.” 8 Pël niaan ten epël mëëaut. “Rë yanuulaup, peene tapët Yuta kaöaröak kël nimööpënëak äautep ni kaalak tapël sēpenëak yaan ma?” 9 Pël maan Yesuuk epël yenia. “Kët nenta öngpök aöa 12 äak wia. Pötaanök yanget ëwa wiaan omën namp këtëk kan yesem kawi nengentiipan. 10 Ën omën namp rö kan yesem ëwaat won pötaan kawi ngentiipnaat.” 11 Pi ngön pöt niak kaalak ënem tenën epël yenia. “Tiarim ngöntöp Lasaras pi ka uraarek sē it moilmaan.” 12 Pël niaan ten epël mëëaut. “Aköp, pi ka urak pöt ompyaö sēpnaat.” 13 Yesu pi Lasaras wel wiauten yeniaanak tenök pöt ka yaap uraan yenia wesan. 14 Pël yeëan pöt Yesu pi war wesak epël yenia. “Lasaras wel wia. 15 Ne wet rëak pim naë nasën äaut. Ën wel wiak wiaan neen kön wi kosang newasënëëtaan sē ya momëmpaat. Pötaanök arim kön wi kosang wasëneëtaan ërëpërëp yeë. Yok peenök pim naë sēpa.” 16 Pël niaan Tomas, yapin nent Ruprup Äak Wilaup, puuk ten pim karuröen epël yenia. “Sēpa, tiarta piiring erën äak wel wiipenaan.”

Yesu pi weletakaan wal yaautere wëwëeta pepap

17 Pël niak ten Yesuring sē oröak Lasaras yangaöök kët kong nent wieëa pöt ewat saut. 18 Petani kak pörök Yerusalem kak naë 3 kilomita pöta ök wieëa. 19 Pötaanök Yuta omën narö selap pan Mataare Mariaan yaare sër mapënëak sē wëa. 20 Pël ēën Mata pi Yesu yesën kat wiak koirëpënëak kamtaöök tenim naë waisa. Pël ēën Maria pi om kak wëa. 21 Pël ēën Mata pi wais ten nikoirak Yesuun epël yema. “Aköp, ni eprek wëanëën nem nangap wel nawiin ëan tapön. 22 Pël äaap ne niin ewat wë. Peenta ni Anutuun omën nantön kimang maan pöt yok pangk nimpnaat.” 23 Pël maan Yesuuk epël yema. “Nim nangap kaalak wal ëëpnaap.” 24 Pël maan Mataak epël yema. “Pim akun kaöaöök ten omën pourö wal ëëna pötak wal ëëpna pöten ne yok ewat wë.” 25 Pël maan Yesuuk epël yema. “Weletakaan wal yaautere wëwëeta pepap nemënt tapöp. Omën namp neen

kön wi kosang newasëpna pöp pi wel sasa nawiipan. Om wakaim öpnaat. ²⁶ Pötaanök omën narö nem naëaan wëwëet wak neen kön wi kosang newasëpna pörö wel nawiipanëerö. Pit om wakaim öpnaarö. Ni pöten kön wi kosang yewasën ma won?” ²⁷ Pël maan Mataak Yesuun epël yema. “Mak Aköp, ne niin kön wi kosang yeniwas. Ni Anutuu Ruup, pim tenën Yaö Niaaup Kristo, ngaan Anutuuk yangaak oröömëep pël ëaup.”

Yesu pi ing ëa

²⁸ Mata pi Yesuun pël mëak së pim nangap Mariaan ngön laaök epël mëëa. “Rë yanuulaup pi wais wë niin ya.” ²⁹ Pël maan Maria pi kat wiak teënt wal ëak Yesu ngësë waisa. ³⁰ Yesu pi kakë nasën, Mataë koirapörek om wëa. ³¹ Pël ëën Maria pi teënt oröak yewaisën Yuta omën piaripön yaare sër mapnak së piarpim kaatak wëaurö pit itaangkën Maria pi teënt wal ëak yaaröön yangaök së ing apënëak yes wesak pit pim ënëm waisa. ³² Pël ëën Maria pi tenim naë wais oröak Yesuun itenak pim naë iri wel aisëak piin epël yema. “Aköp, ni eprek wëanéën nem nangap wel nawiin ëan tapön.” ³³ Pël mëak ing yemaan Yuta omën pim ënëm waisaö pöröeta top ëak ing ya. Pël ëën Yesu pi pöten itenak ya ilak sa. ³⁴ Pël ëak epël yema. “Ar pim sokur tarëk weeraurö?” Pël maan pit piin epël yema. “Aköp, së itaampa.” ³⁵ Pël maan Yesu pi ing ya. ³⁶ Pël yaëën Yuta omnarö pit neneren epël yema. “Iteneë. Omën epop pimëën kent pan kön wieëaap.” ³⁷ Yemaan naröak epël yema. “Omën epop pi it il tēaup ompyaö mowesauppe. Pi kaamök elmëanéën Lasaras wel nawiin ëan tapön.”

Yesu pi Lasaras wal ë moulmëa

³⁸ Yesu pi kaalak ya ilak sëën yangaök së oröa. Omën pöp kël öngöpöök wi ulmëak kël saulöp naök ur wari ulmëëëa. ³⁹ Pël ëaan Yesuuk epël yema. “Ar kël epö wa pëlëer wieë.” Pël maan omën wel wiaupë sasëp Mata puuk epël yema. “Aköp, pi wel wiin wieë akun kong nent saup yak kamp utpet yaë.” ⁴⁰ Pël maan Yesuuk piin epël yema. “Tol ëënak yaan? Ne wet rëak epël niakat. ‘Ni kön wi kosang wasumë pötak

Anutuu weëre kosangët oröön itaampëët,’ pël niakat.” ⁴¹ Pël maan pit këlö wa pëlëer wiin Yesu pi ngaarëkël iteneë epël yema. “Pep, ne niin yowe yeniak. Ne kimang niaan kat yawiaup. ⁴² Ne niin ëwat. Ni kët poutë nem kimang ngönöt kat yawiaup. Ën om omën e taua eporöaan kön wiak pit nuuk ne wes nemëën waisan pöt kön wi kosang wasëpna pötaanök epël yeniak.” ⁴³ Pël mëak pi ngön ëak epël yema. “Lasaras, ni wal ëak orö.” ⁴⁴ Pël maan omën welap wal ëak oröa. Ingre moresiarë wii tēautre ën kepönök poë koröp kör koëaöre pöt om ëaul ëaan. Pël ëën Yesuuk omnaröen epël yema. “Wil moulmëëë. Pël ëën sëpnaan.”

Kaöarök Yesu mëmpënëak kup ria

(Matiu 26:1-5; Maak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Yuta omën selap Mariaaring wais wëaurö pit Yesu ëa pöten itenak narö piin kön wi kosang wesa. ⁴⁶ Pël ëën naröak së Parisi ngönën omnaröen Yesu ëa pöten ök mëëa. ⁴⁷ Pël ëën kiri ar yaaö kaöaröere Parisi omnarö pit kansolörö wa top ë ulmëak epël mëëa. “Omën Yesu pömor retëng it ngolöpöt yaëep tol elmëëpen?” ⁴⁸ Pi om pël ëeim wëën tiar kat koko öpena pöt omën pourö pim naë së rë olëak piin kön wi kosang wasëpnaat. Pël ëën Rom ngaarö wais tiarim omnaröere ngönën tup kaöere pöt utpet niwasëpnaat.”

⁴⁹ Pël yaan pitëm kar namp yapinte Kaiapas pöp krismaki pötak kiri ar yauröa wotöök wëaup puuk epël mëëa. “Ar kön won pan. ⁵⁰ Epël kön wieë. Yuta omën pourö kö sënganéën kopëtapök wel wiipna pöt ompyaut.” ⁵¹ Pim ngön mëëa pipët pimtë könök won, pi krismaki pötak kiri ar yauröa wotöök wë yak Yesu kopëtapök Yuta omnaröaan wel wiipna pöten war wesak mëëa. ⁵² Pël ëaup Yesu pi Yuta omnarö tenimtëën won, Anutuuk pim omnarö yang ël epotë wë eporö rongan kopëtet ë niulëëpënëak pël ëaup. Pöt Kaiapas pi kön nawiin wë ëa.

⁵³ Pël maan pit kët pötak Yesu mëmpna ngönte ngës rëa. ⁵⁴ Pël yaëën Yesu pi Yuta omnaröa itöök sak waisak naën. Kak pörek sëp mowesak yang omën wonra kautakël kak nerekë yapinte Iprem pörek së ten pim ruuröaring wakaimaut.

⁵⁵ Yuta omnaröa Anutuu mait elmëa akun ngëëngkët temanöm yesën ka kotutëaan omnarö lup kölam tëëpënëak wet rëak Yerusalem kakë sa, pitëm ngön kosangta wieëaul. ⁵⁶ Pël ëën pit ngönën tup kaöeta kakaati së Yesuun ap wesak pitëmënt neneren epël mëëa. “Ar tol yewas? Pi akun ngëëngk eptak newaisën ëëpën koröp.” ⁵⁷ Pël yemaan kiri ar yaaö kaöaröere Parisi ngönën omnarö pit ngön kosang epël wia. “Omën namp pim wëaurekën ëwat wë pöt ök aan wali öpenaan.”

12

Mariaak Yesuu ingesiarë i köp kaampët lë momëa
(*Matiu 26:6-13; Maak 14:3-9*)

¹ Anutuu mait elmëa akunet temanöm sëpënëak ngölöp yaëën kët 6 ëak wiaan ten Yesuring Petani kak së oröaut. Kak pörek Lasaras Yesuuk weletakaan wal ë moulmëaup pim kak. ² Pël ëën omën pörek wëaurö pit Yesuring kaömp ngawi nëmpënëak kaömp ar ëa. Pël ëak Mata pi kaömp yokorön Lasaras pi omën Yesuring wel aisëë kaömp yena pöröaring wëa. ³ Pël ëën Maria pi i köp nga kamp sum kësang yaaö kep kot nent wak Yesuu ingesiarë lë momëak pim kepön ëptaring kol yemowas. Pël ëën i pöta kampil ka pöt ur wariak wieëa. ⁴ Pël ëën Yesuu ruurö tenim naëaan namp, Yutas Keriot kakaanëp, Yesuun kup mowiipnaap puuk epël ya. ⁵ “Tiar tol ëënak i köp nga kamp epët omnarö menak 300 kina wak omnant wonörö mempen naën?” ⁶ Pi omën omnant wonöröaan kön nawiin wë mëëa. Pi mon kërëëp ngarangk ëëë kain yaaup yakök pël ëëpënëak mëëa. ⁷ Pël yemaan Yesu pi epël yema. “Pël mangan. Pi epët nem yangerak neweerëpna akunetaan peram wiak wakaimautak yaalnë. ⁸ Omën ngöntök yaaö piporö arring akun wali öpnaaröak ar ënëmak yok pangk ompyaö elmëënëët. Ën ne pöt, arring akun wali naön ëëmaap yak pim ompyaö yaalnë epët yok pangk yaalnë.”

Kiri ar yaaö kaöarö Lasaras mëmpënëak kup ria

⁹ Yuta omën selap pan Yesu Petani kak wë pöt kak wiak waisa. Pit Yesu pimtën itaampënëak won, Lasaras Yesuuk weletakaan wal ë moulmëa pöpönta itaampënëak waisa. ¹⁰ Pël ëën kiri ar yaaö kaöarö pit Lasaras piita Yesuring mëmpënëak kup ria. ¹¹ Pöt Yuta omën selap pan Lasarasë ëa pötaan kiri ar yaaö kaöarö kasëng menak Yesuun kön wi kosang wesa pötaanök.

Yesu pi pol tongkiipök Yerusalem kakë sa
(*Matiu 21:1-11; Maak 11:1-11; Luk 19:28-40*)

¹² Ëlpamök omën rongan kësang Anutuu mait elmëa akun ngëëngktak wa top ëak wëa pörö Yesu Yerusalem kak waisëpnaan yaë pöt kat wia. ¹³ Pël ëak pit ërëpërëp yeem këëmre kewis wak kamtaöök koirëpënëak yewaisem ngön ëak epël ya.

“Yowe.

Aköpë këm ngöntak yewais epopön yaya mepa.

Pi Israel omnaröa omp aköp.”

¹⁴ Pël yemaan Yesu pi pol tongki ru namp koirak rangk wel aisëa. Pöt ngönën pepeweri wieëa pöl ëa.

¹⁵ “Saion kak wëaurö ar kas ëëngan.

Arim omën omp aköp arim naë yewais.

Pi pol tongki ruupë rangk wel aisëak yewais.”

¹⁶ Pël elmëauta songön pöt pim ruurö ten akun pötak kön nawiin äaut. Ënëmak pi kutömweri is ë rangiat wak wëënak ten epël kön wiaut. “Ngaan pimëën ngönën pepeweri wia pöt kë rapënëak omnaröak pimëën pël elmëa,” pöt kön wiaut. ¹⁷ Ngaan omën Yesuuk Lasarasën ngön mëak weletakaan wal ë yemoulmëën itena pöröak Yesu pim ëa pöten ök maima. ¹⁸ Pël ëën omën kësang pan pim retëng ëa pöt kat wiak pi koirëpënëak kamtaöök waisa. ¹⁹ Pël ëën Parisi ngönën omnarö pitëmënt neneren epël mëëa. “Ar iteneë. Omën pourö pim naë së rë olëak wë. Tiar yok pangk naënganpe.”

Krik omën naröak Yesuun itaampënëak mëëa

²⁰ Yuta omnarö akun ngëëngktak Yerusalem kak së Anutuun yaya mapënëak yesën Krik omën narö pitring sa. ²¹ Pël

ëak omën pörö pit Pilip, Kalili yangerak Pesaita kakaanëp, pim naë wais epël mëëa. “Ngöntöp, ten Yesuun itaampunëak yewais.”²² Pël maan Pilip pi sê Entruun mëak piarip sê Yesuun ök mëëa.²³ Pël ëën Yesuuk kangiiir epël ök mëëa. “Omën Këëp nem kutömweri is ë rangiat öma akunet temanöm yes.²⁴ Ne yaap pan niamaan. Korupaë öpö yangerak nangëntën ngaarëk wiaapna pöt kopët tapö om wiaapnaat. Ën yangerak ngëntëpna pötak rëngap yaaröön ëlëp moö sëën kaalak kè selap ütöpnaat.²⁵ Ök tapël namp pi pimtë möönre koröpöön kent ëëpna pöp kö sëpnaat. Ën namp e yangerak wë pi nemëën yak pim möönre koröpö këëpöt wasëpna pöp wëwë kosang koir mangkën wakaim öpnaat.²⁶ Pötaanök omën namp nem inëën elnëëpënëak pöt nem ngönte kat wiak ënëm ëëp. Pël ëak nem kak öma pörök nem inëën ru sak öpnaap. Pël ëën nem inëën elnëëpna pöp nem Pëpapök ping mowasëpnaat.”

Yesu pimtë wel wiipnaataan ök mëëa

²⁷ Yesuuk pël niak kaalak epël yenia. “Nem lupmer könöm yaëëp tol am? Ma epël mem ma? ‘Pep, nem naë orööpënëak yaë epët wa ap was,’ pël mam ma? Pël mema pöt pangk naëpan. Könöm orö nerëëpënëak waisaut.²⁸ Pötaanök Pep, ni nim yapinte kaö was.” Yesu pi pël yemaan kutömweriaan ngön nent epël irëa. “Ne nem yapinte kaö wesaut. Pötaanök kaalak kaö wasumaan.”²⁹ Pël ëën omën piiring taueëaurö pit ngön pöt kat wiak naröak epël yema. “Tangre kaö yera.” Pël yemaan naröak epël yema. “Ensel nampök piin ngön yema.”³⁰ Pël yaan Yesuuk nerek wak epël yema. “Ngön pipët nemëën naën. Ar kaamök elniipënëak yaarö.³¹ Peene Anutuuk omën ngönën wonörö këlangön yaatak niulëak yangerakë kaöap, Seten, pi il mowasëpnaat.³² Pöt omnarö pit ne yangerakaan wak ngaarëk këraarak nemöönak yang ël epotë omnarö pourö wa nem naë niulëëmaat.”³³ Pim ngön mëëa pöt pimtë wel wiipnaaten mëëa.³⁴ Pël ëën omën piiring wëaurö pit epël yema. “Ten ngön kosangtak epël kat wi yeë. ‘Yaö Mëëaup, Kristo pi akun wali wakaim öpnaap.’ Pël wiaap tol ëënak ni

epël yaan? ‘Omnarö pit Omën Këëp wa ngaarëk mööpnaat,’ pël yaan. Omën Kë pöp talëp?”³⁵ Pël maan Yesu pi pitën epël yema. “Nem es ëwa epö arim naë akun kot nent wiaapnaat. Pötaanök ar ëwa elniipnaatak koutak ngep elniipanok sak waiseë. Pöt omën namp koutak yesem pöt, pim sëpna kön wiaul nasën ëëpnaat.³⁶ Pötaanök ëwa elnia epöökëer pöten kön wi kosang weseë. Pël ëënë pötak ar ëwa pëpap nem ingre mor sënëët.”

Yuta omnarö Yesuun kön wi kosang newasën ëa

Yesu pi pël më pet irak sê ëlëëp ilaan pit itnaangkën ëa.³⁷ Pit ngaanëer pitëm itöök Yesu pim retëng selap pan yaëënak piin kön wi kosang nemowasën eima.³⁸ Pöt Aisaia pim tektek ngönte epël retëng ëa pöt kè oröa.

“Aköp, omnaröa naëaan nampök tenim ngönte kön wi kosang newasën yaë.

Ën Aköp, ni ya yamëngkem nim weëre kosangö pet elmëën nampökta pöten itenak kön nawiin yaë.”

³⁹ Pël ëak pitëm Yesuun kön wi kosang newasën ëa pöta songönte Aisaia puuk ngön nent epël ëa.

⁴⁰ “Pitëm itöök itaampööre lupmeri kön wi pël ëak

Anutuu naë rë olaan ompyaö mowaspanëak

Anutuuk pit it ngaap mowesak lupöt këlötë ök wes moulmëaurö.”

⁴¹ Aisaia pi Yesuu kutöm ë rangiatön it-neëak ngön pipot wet rëak ëaut.⁴² Pël ëaut omën kaö narö selap pit Yesuun kön wi kosang weseëak war wasëpnaatep Parisi omnaröak ngönën keimön elmëëpanëak kas ëën yak wesak wakaima.⁴³ Pit Anutuuk pitëm yapinte wak isëpnaaten kent panë naën. Omnarö pitëmtok pitëmtë yapinte wak isak mapna pötenök kent pan ëa.

Yesuu ngöntak omnarö kom elniipnaat

⁴⁴ Yesu pi ngön ëak epël yema. “Omën namp pi neen kön wi kosang newasëpna pöp nemtën pëën naëpan. Pep wes nemëën waisaup piinta kön wi kosang wasëpnaat.

⁴⁵ Ën namp neen itnengempëna pöp Pep wes nemëën waisaup piinta itaampnaat.

⁴⁶ Ne ëwa pëpap yak omën neen kön wi

kosang yenesaurö koutak önganëak ëwa elniimëak yangerak irëaut. ⁴⁷ Pötaanök omën namp nem ngönte kat wiak ngaar naön ëëpna pöp ne këlangön yaatak moulmëëmëak ngön ë pet nairën ëëmaap. Ne omnarö këlangön yaatak moulmëëmëak neiraan, utpetetakaan kama moömëak irëaup. ⁴⁸ Omën namp ne kasëng nemenak nem ngönten kaaö ëëpna pöp ngön ë pet yairauröa ök pi kom elmëëpnaap. Pöt nem ngön wet rëak ök yeniak epotök akun kaöaöök ngön ë pet yairauröa yaë pöl ëëpnaat. ⁴⁹ Nem ngön aim epot nemtë könöökään naën. Won, Pep wes nemëaup puuk ök neeautök pim neeaul war wesak ök niaim. ⁵⁰ Pël ëak ne ëwat wë. Ar nem Pepapë ngön ngaar önë pöt wëwë kosangët koir nimpnaat. Pötaanök nem ngön ök niaim epot pim ngan rë nenautök ök niaim.”

13

Yesuuk pim ruuröa ingöt i moira

¹ Anutuu mait elmëa akun ngëëngkët temanöm yesën Yesu pimtë ëëpnaaten epël kön wia. “Ne yanger sëp wesak nem Pepapë ngësë suma akunet temanöm yes,” pël kön wiak omën pimorö yangerak wëaurö lup sant elnieima. Pim lup sant elnieima pöt om wiaan wel wiipnaat.

² Wiap kanök ten kaömp neim wëen Setenök Yutas Keriot kakaanëp, Saimonë ruup, pim lupmeri ilaan Yesu kööre toköröa moresi moulmëëpënëak kön wia. ³ Ën Yesu pi pöt epël kön wia. “Ne nem Pepapë naëaan irëaup kaalak pim ngësë sumaap. Pötaanök pi nook omnant pout ngarangkëëmëak rë nemëa.” ⁴ Pël kön wiak kaömpöt sëp wesak wal ë ulpëen rangkëp përe wiak poë koröp sak kol yewas pöp nent wa ura. ⁵ Pël ëak Yesuuk iit söwarweri lë wiak ngës rëak ruuröa ingöt i yaniir. Pël ëak poë koröp pötaring kol niwesaut. ⁶ Pël ë Saimon Pitaë naë sëen epël yema. “Aköp, nuuk nem ingesiar yok pangk i neneirngan.” ⁷ Pël maan Yesuuk epël yema. “Nem yeë epëten ni köpël wëen. Ënëmak ëwat sumëët.” ⁸ Pël maan Pitaak epël yema. “Nuuk yok pangk nem ingesiar i neneirngan pan.” Pël maan Yesuuk kangiiir epël

yema. “Nook i naniir ëëma pöt ni neering naöngan.” ⁹ Pël maan Saimon Pitaak epël yema. “Aköp, ingesiar pëen i neirnganëp, morre kepönre pötta i neir.” ¹⁰ Pël maan Yesuuk kangiiir epël yema. “Omën namp koröp pou iirëpna pöp pi ënëm kaalak irëpnaataan ya kaö namëngkën ëëpnaat. Om ingesiar pëen kaalak iirëpnaat. Pël ëaap ar kölam tëauröak pourö kölam pëen naön.” ¹¹ Pim pël niia pöt piin kup mowiipnaap tenring wëen itneëak epël yenia. “Ar pourö kölam pëen naön.”

¹² Yesu pi ten pim ruuröa ingöt iir pet irak pim ulpëen waliip wa mëak kaalak tenim naë wel aisëak epël yenia. “Ar nem yaalni epëta songönten ëwat wë ma?” ¹³ Ar neen, ‘Aköp, tenim rë yanuulaup,’ pël neaim pöt yaap, ne arim pöp. ¹⁴ Pötaanök ne arim Aköp, rë yanuulaupök arim ingöt iir yanulë epël arök arim karuröa ingöt i moirën. ¹⁵ Arim ëënëël nook peene pet yaalni. Pötaanök nem yaalni epët arök yal menak nem yeë epël ëen. ¹⁶ Ne yaap pan niamaan. Inëen yaaö nampök pim ngarangkëp il nemowaspan. Ma omën ya nga wes mëen sa nampökta pim wes mëaup il nemowaspan. ¹⁷ Ar pipët ëwat wë. Pöta ök ëënë pötak ërëpsawiarëng eim önëët. ¹⁸ Ne ngön epët ar pouröaan neniaan. Omën nemëen wesa pöröen ne ëwat wë. Pël ëaap omën epot ngönën pepeweri ngön wia pöt kë rap. Pöt ngönën pepeweri epël wia. ‘Omën neering kaömp yen epopök neen utpet pan elnëëpënëak yaë.’ ¹⁹ Omën pöt naaröön wiaan wet rëak ök yeniak. Pötaan ënëmak oröön pöt epël kön wiinëët. ‘Pi yaap Kristo pim ök niia tapöt,’ pël kön wiinëët. ²⁰ Ne yaap pan niamaan. Omën namp nem ya ngan rë menak arim naë wes yanimë epop sant mowasënë pöt ne tapël sant newasënëët. Ën ar ne sant elnëënë pöt nem wes nemëaup tapël sant elmëënëët.”

Yesu pi Yutasë pimëen kup mowiipnaaten war wesak mëa
(*Matiu 26:20-25; Maak 14:17-21; Luk 22:21-23*)

²¹ Yesu pi pël niak ulöp es mokotön epël yenia. “Ne yaap pan niamaan. Arim naëaan namp ngaaröa naë së nemëen kup mowiipnaat.” ²² Pël niaan ruurö ten it

neneren äak talëpön ya pël kön wiak ëngk ma e wesaut. ²³ Pël äak ruuröa naëaan ne Yesu pi neen kent yaaup yak pim naë wëen, ²⁴ Saimon Pita puuk kepönööring, “Tol?” elnëak, “Talëpön yaarek pëel maan ök niap,” pël yaalnë. ²⁵ Pël elnëen ne Yesuu ngësäl ko wiak epël mëëaut. “Aköp, talëpön yaan?” ²⁶ Pël maan Yesuuk epël yenëa. “Kaömp kaut iistak mëak mempa pipopön yeniak.” Pël neak kaömp kaut iistak mëak Yutas, Saimon Keriot kakaanëp pim ruy, yemangk. ²⁷ Pël ëen Yutas kaömp pöt nëen Seten pim lupmeri ilëa. Pël ëen Yesuuk epël yema. “Omën nim ëëmëak yaën pipët teënt ëëm.” ²⁸ Pël ök yemaan ten piiring wëa pörö kat wiak këékë kön nawiin ëaut. ²⁹ Pël äak ten narök epël kön wiaut. “Yutas pi tiarim mon kërëep wieëaupok akun ngëengtakëen omën nant wë wes yamë ma ngöntök yaaurö omën nant mampëneak wes yemomé,” pël wesaut.

³⁰ Yutas pi kaömp kaö pöt wa nak tapëtakëer kakaatiaan orök rö kan koutak sa.

Kan ngolöpö

³¹ Yutas pi orök yesën Yesuuk epël yenia. “Peene Omën Këep nem yapin pingët tekeri yaaröön nook Anutuu yapin pingëteta tekeri wes yamë. ³² Omën Këep ne Anutuu weëre kosangöt tekeri yewas. Pötaanök Anutuuk Omën Këep nem weëre kosangöt tekeri wasëpnaat. Akun wali nasën wiaan pël ëëpnaat. ³³ Nem ruurö, ne akun kot nent arring wë olëak sëen ar neen ap wasënëët. Pötaanök Yuta omnaröen mëëa tapët arënta yeniak. Nem së öma pörek ar peene yok pangk newaisngan. ³⁴ Ne kan ngolöpö epël koir yanking. Ar neneren lup sant ëeim ön. Nem ar lup sant elnieimaa pöl arta arimtok neneraan lup sant ëeim ön. ³⁵ Pël ëënë pöt omnarök arën itaangkën nem ruurö pël koröp orööpnaat.”

Yesuuk Pitaë yak mowasëpnaat war wes mëëa

(Matu 26:31-35; Maak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Pël yeniaan Saimon Pitaak epël yema. “Aköp, ni talël sum?” Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Nem së öma pörek yok pangk peene newaisngan. Ënëmak

waisumëët.” ³⁷ Pël maan Pitaak epël yema. “Aköp, tol ëënak nim ënëm newaisën ëëm? Ne nimëen wel wiimëak pöt yok pangk wel wiimaat.” ³⁸ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Ni nim wëwëet nemëen këöpöt wasumëëp ma? Ne yaap pan niamaan. Kokor ngön naën wiaan ni akun nentepar nent yak newasumëët.”

14

Yesu pi tiarim Pepa ngësë sëpena kanö

¹ Yesuuk kaalak yal menak epël yenia. “Ar ya ngës ëëngan. Anutuun kön wi kosang wesak neenta kön wi kosang newasën. ² Pöt tol ëënak? Nem Pepapë kak kaat kësang wia. Pötaanök ne wet rëak pörek së arimëen ur nant kopëta wes ulmëëmaan. Pël naën wieëanëen ne wet rëak ngön pipët arën ök neniaan ëan tapön. ³ Pël ëa pötaanök ne pörek së arim uröt kopëta wes ulmëak ar neering önëen kaalak wais nikoirumaat. ⁴ Ën nem kan suma pöön ar ëwat wë.” ⁵ Pël niaan Tomasök epël yema. “Aköp, nim kan sumë pöön ten köpël. Tol äak ëwat sën?” ⁶ Pël maan Yesuuk epël yema. “Kan pö nemënt tapöp. Ne ngön këetere wëwëeta pepap. Kan maim naök së Pepa naë naarööngan. Nemënt kan kopët tapö. ⁷ Ar wet rëak neen yaap ëwat sanëen nem Pepapönta ëwat san tapön. Peenök ar piin itenak ëwat yes pël kön wiinëët.”

⁸ Pël maan Pilipök epël yema. “Aköp, ni Pepen pet elniimë pötak ten yok pangk ëënaat.” ⁹ Pël maan Yesuuk epël yema. “Pilip, ne akun wali pan arring wakaimauppe. Ni neen ëwat nasën ma? Omën neen ityaangk pöp nem Pepapönta ityaangk. Oröp ëënak ni epël yaan? ‘Ni Pepen pet elni,’ pël yaan. ¹⁰ Ni, ‘Ne Pepaaring wëen Pep pi neering wë,’ nem yak pöt kön wi kosang nenewasën imaup ma? Nem ngön arën ök yeniak epot nemtë könöokaan nga ilak ök neniaan. Pep pi neering wë pimtok pim yaat yamëngk. ¹¹ Ar ne Peparing wëen Pep pi neering wë nem ök yeniak epot kat wiak kosang weseë. Pël naën äak pöt nem ya yamëngk epotön itenak kön wi kosang neweseë. ¹² Ne yaap pan niamaan. Omën namp neen kön wi kosang newasëpna pöp puuk yok pangk

nem ya yamëngk epot mëmpnaat. Pël ëak kaö panë wesak mëmpö yesem pim ya pötak nemët il newasëpnaat. Ne Pepa ngësë sumen ëa pötaan pël ëëpën sa. ¹³ Pël ëën ar nem yapintakël kimang neanë pöt Anutuu Ruup nook nem Pepapë weëre kosangöt tekeri wesak yok pangk nimpaat. ¹⁴ Ar nem yapintak neen omën nant ëëmëak kimang neaan pöt pangk ëëmaat.”

Yesuuk Ngëëngk Pulö wes mëepënëak ök mëëa

¹⁵ “Ar ne lup sant elnëënë pötak nem ök yeniak pöl ëënëët. ¹⁶ Pël ëak ne Pepen kimang maan puuk Ël Kaamök munt namp arimëën wes mëëpnaat. Pël ëën akun wali arring wakaim öpnaat. ¹⁷ Ngëëngk Pul pö ngön këët tekeri yewesa pöta Pulö omën ngönën wonöröak itaampöore ewat së pël naën yaau. Pötaanök pit sant mowesak naön ëëpnaat. Pi peene arring wë arim lupötë wakaim öpnaap. Pötaanök ar piin ewat wë. ¹⁸ Ne ar sëp niwasën ru wamir sak naöngan. Arim ngësë kaalak waisumaap. ¹⁹ Akun kot nent wia pöt pet irën omën ngönën wonöröak neen itaangkën ëëpën sa. Ën ar pöt neen itaampunëët. Ne öp wëaup. Pötaanök arta öp önëët. ²⁰ Akun pötakök ne Peparang wakaiman, ar neering wëën ne arring wakaiman pöten ewat sënëët. ²¹ Omën namp nem këm ngönte ngaar wak öpna pöp pi lup sant elnëëpnaap. Ën namp lup sant elnëëpna pöp nem Pepapök pi lup sant elmëëpnaat. Nookta tapël lup sant elmëak nem songönte tekeri wesak pet elmëën itaampnaap.”

²² Yesu pi pël maan Yutas, Keriot kakaanëp won, pim ngampupök epël yema. “Aköp, ni tol ëënak nim songönte tenimtën tekeri wes niak omën ngönën wonöröaanta pël naalmëën ëëmëak yaan?” ²³ Pël maan Yesuuk kangiiir epël yema. “Omën namp ne lup sant elnëëpna pöp pi nem ngönta ënëm ëëpnaap. Pël ëën nem Pepapök pi lup sant elmëën tenip pim naë së piiring önaat. ²⁴ Ën namp pi ne lup sant naalnëën ëëpna pöp nem ngönötë ënëm naën ëëpnaap. Ngön arim e kat yawi epot

nemtëët won. Pep nem wes nemëaupök nangkën wak waisaut.

²⁵ “Nemënt arring wë ngön epot pout ök yeniak. ²⁶ Ënëmak arim Ël Kaamököp, Ngëëngk Pulö, Pepak nem yapintakël wes mëëpna pöök ar rë niulak arim könöt wa ngolöpngolöp niwasëpnaat. Pël ëën ar nem ök niaimaö pöt poutön kön wiinëët. ²⁷ Ne ar sëp niwasumëak nem mayaapët ningkën arring wiaapnaat. Nem pöt omnaröa mayaap pöta ök wontak yaningk. Ar ya ngës ëak kas ëëngan. ²⁸ Ar ngön epël ök niaan kat wiaurö. ‘Ne kamaarek së rëak kaalak waisumaat,’ pël niaut. Pep pi kaöap ne il newesaup. Pötaanök ar yaap neen lup sant elnëan talte nem Pepa ngësë suma pöten ërëpërëp ëën. ²⁹ Këët naaröön wiaan wet rëak ök yeniak. Pötaan ënëmak oröön itenak ar kön wi kosang newasënëët. ³⁰ Yangerakë kaöap Seten pi waisëpënëak kan ko yaë. Pötaanök ne arën ngön wali neniaan ëëm sa. Pi wais ne il nenewaspan. ³¹ Yangerakë omën ngönën wonörö nem Pepapön lup sant yaalmëa pöten itenak kön wiipënëak pim ngön ök neeautë ënëm yaaup. Yok, wal ëak sëpa.”

15

Yesu pi wain ëlweë

¹ Yesu pi ten pim ruuröen ök niak kaalak watepang ngön nent epël ök yenia. “Ne wain këwei ököp. Ën nem Pepap pi wain ya ngësëp. ² Nem lööre morötë nautön ëëpna pöt ngësëpök oröak il moolapnaat. Ën mor nant utöpna pöt pi mënt il moolëak ompyaö mowasën selap utöpnaat. ³ Ar pöt, nem ngön ök niaan kat wian pötak ompyaö niwesa. ⁴ Pötaanök nem arring eim öma pöl ar neering eim ön. Wain mor nemor ëlwei yal naën pëlëer wë yok pangk nautpan. Ök tapël, arta neering naön ëënë pöt kë won ëënëët. ⁵ Ne wain songönte. Ar nem moröt. Pötaanök namp neering wëën ne piiring ömaap pim këët selap uteim öpnaat. Ën ar ne sëp newesak wë arimënt omnant pangk naëngan. ⁶ Pötaanök neering naön ëëpna pöp ngësëpök wain morötë yaë pöl il moolaan wa top ëak esuwesi yemar pöl elmëëpnaat. ⁷ Ar neering wë nem ngönte kat wieim önë pöt ar omën nenten kimang

neaan yok pangk nineim ömaat. ⁸ Pötaanök ar kë selap yautön nem ruurö pöt tekeri yesën önë pöt nem Pepapë weëre kosangöt oröön omnarö itaampnaat. ⁹ Nem Pepapök ne lup sant elnäeim wë pöl nook ar lup sant yaalni. Pötaanök ar nem lup sant pöta öngpök ön. ¹⁰ Ar nem këm ngönta ënëm eim önë pötak nem lup sant pöta öngpök wakaim önëët. Neenta tapël nem Pepapë ngön ngaar weimeë pim lup sant pöta öngpök wëaup.

¹¹ “Ne ngön pipot nem ya ërëpërëp pöt arim naë oröak peö ëak wiaapënëak ök yeniak. ¹² Ne ngön epël niiaut. ‘Nem lup sant elnieima pöl ar nener lup sant elmëeim ön,’ pël niiaut. ¹³ Omën namp pim karuröaan wel wiipna pöpön, ‘Lup sant panë yaë,’ pël mepenaat. ¹⁴ Ar nem yeniak pöl ëënë pötak nook itaangkën nem ngöntörö pël koröp orööpnaat. ¹⁵ Inëen yaaup pi pim ngarangkëpë omnant yaaute köpël wë. Pötaanök nook arën, ‘Inëenörö,’ pël naniwasën yeë. Nem Pepapë naëaan ngön kat wiaut ök niaimaut. Pötaanök ne arën, ‘Nem ngöntörö,’ pël yaniwas. ¹⁶ Arök ne arimëen kom ë neneulëen ëaurö. Nookëer ar këët selap uteim önëak yaatak kom ë niulëaut. Pël ëen arim kë pöt oröak wiaan ar nem yapintak Pepen omën nantön kimang manë pöt yok pangk nimpnaat. ¹⁷ Ne arën kosang wesak epël yeniak. Ar neneraan lup sant ëeim ön.”

Ngönën wonöröak Yesuu ruurö kööre tok elniipnaat

¹⁸ “Ngönën wonöröak kööre tok yaalniin pöt, ‘Pit wet rëak Aköpön kööre tok elmëaurö yak tenënta tapël yaalni,’ pël wasën. ¹⁹ Ar yaap ngönën wonöröa rongantak wëan talte pitëm karurö pël wesak kent elniipën. Ar pitëm toktak wonörö. Nook pitëm naëaan kama niön pitëm wëwëet sëp wesaurö. Pötaan kööre tok yaalni. ²⁰ Arën nem ngön epël niak pöten kön wiaan. ‘Inëen yaaö nampök pim ngarangkëp il nemowaspan.’ Pit neen kööre tok elnäaut. Pötaan arënta tapël elniipnaat. Pit nem ngönta ënëm yeëa talte arimteta kat wiak ënëm ëëpën. ²¹ Pël ëëpnaatak pit Pep ne wes nemëaup piin köpël ëak kasëng mena. Pötaanök ar nemorö pël wesak kööre tok

elniipnaat. ²² Ne yaap pitëm naë oröak ngön ök nemaan ëan talte pitëm saun pötë kangut tekeri nasën ëëpën. Pël ëëpnaatak ök maan kat wiak kaaö ëaurö. Pötaan saunat wiaapnaat. ²³ Omën neen kööre tok yaalnë piporö nem Pepapönta kööre tok yaalmë. ²⁴ Ne ya ke nentere nent omën ngaanöröa naënöt pitëm tekrak mëneimaut. Pël naën ëan talte saunatë kangut pitëm naë naaröön ëëpën. Pël ëëpnaatak pit nem ya mëna pötön itenak ten Pep pouwaarën kööre tok yaalni. ²⁵ Pël yaë pötak ngönën pepeweri ngaan ngön kosang nent epël ëa pöt kë yaarö. ‘Pit pas neen kööre tok elnäaut.’ ²⁶ Ël Kaamököp nook nem Pepapë naëaan wes mëen arim ngësë waisëpnaat. Pöp ngön këët tekeri yewesa pöta Pulö Pepapring wëaupök wais nem ngönöt war wesak ök niapnaat. ²⁷ Pël ëen pöt arta ngaanëer nem ya ngës rëaurekaan akun wali neering wakaimaurö. Pötaan nem songönte arökta tekeri wesak ök anëët.”

16

¹ Yesu pi ten pim ruuröen kaalak epël ök yenia. “Ar kön wi kosang yewesaut sëp wasnganok pël niiaut. ² Pit ar pitëm ngönën tupötëaan waö ë nimëëpnaat. Pël ëak kaalak akun nent oröön pit ar mën wel yaniwiem Anutuun kaamök yaalmë pël kaar wasëpnaat. ³ Pit neen köpëlre Pepenta köpël. Pötaanök pël elniipnaat. ⁴ Naaröön wiaan ök yeniak. Pötaanök ënëmak oröön pöt epël wasënëët. ‘Pim ngaan ök niia pötak yaarö,’ pël wasënëët.”

Ngëëngk Pulöökë ya yamëngkaut

“Ne ngaan arëring wë yak ngön pipot ök neniaan äaut. ⁵ Pël äautak peene pöt nem wes nemëaupë ngësë sumëak yaëen arim naëaan nampök neen, ‘Ni talël sum?’ pël nenëaan yeë. ⁶ Ne sëen omën orööpnaaten ök niak pötaan ya ngës yeë. ⁷ Pötaanök ne yaap niamaan. Ne ar sëp niwesak sëen arim naë omën ompyaut orööpnaat. Ne nasën ëëma pöt Ël Kaamököp arim naë newaispan. Ën nem suma pötak nook wes mëen irapnaat. ⁸ Pi irapna pötak ngönën wonörö saunaring wëanre wotpil sak wëan pöta songönte tekeri wes menak ngön ya yamëngkauta songönteta tekeri wes

mampnaat. ⁹ Saunaring wëa pöta songönte eptakël tekeri wasëpnaat. Neen kön wi kosang nenasen yaaurö pötakël tekeri wasëpnaat. ¹⁰ Ën wotpil sak wëa pöta songönte eptakël tekeri wasëpnaat. Ne nem yaat pet irak Pepa ngësë sëen ar kaalak itnaangkën eëneët pötakël tekeri wasëpnaat. ¹¹ Ën ngön ya yamëngkauta songönte eptakël tekeri wasëpnaat. Anutuuk yangerkë kaöp Seten pi këlangön yaatak ulmëepënëak ngön ë pet irak wë pöl pit tapël elmëepnaat pötakël tekeri wasëpnaat.

¹² “Ngön kësang wiaap ök niamaatep peene tapëtakëer ar yok pangk ënëm naën eëneën sa. ¹³ Ngön këet tekeri yewesa pöta Pulö irëak ngön këeta songönte pet elniin ewat sënëet. Pël yeem pim könöokaan rëak nant neniapan. Pepa naëaan kat wiaul war wesak omën ënëm orööpnaatönta ök niapnaat. ¹⁴ Pi nem ngönre omnant wak ök yeniaan nem yayaat orööpnaat. ¹⁵ Pepa omën pout nemot. Pötaanök, ‘Pi nem ngönre omnant wak tekeri wes nimpnaat,’ pël niaut.”

Yesu pi sak kaalak waisëpnaap

¹⁶ “Akun kot nent won sëen ar neen itnaangkan. Kaalak akun kot nent tapël won sëen waisën itaampunëet.” ¹⁷ Pël niaan ruurö tenimtok tenimënt neneren epël mëëaut. “Pi tol eënak epël ya? ‘Akun kot nent won sëen ar neen itnaangkan. Kaalak akun kot nent tapël won sëen waisën itaampunëet,’ pël yaap. Pël niak kaalak, ‘Pepa ngësë sumaat,’ pël yaap. ¹⁸ ‘Akun kot nent,’ pël ya pöt tol nenten ya? Tiar pöta songönten köpël yeë.” ¹⁹ Pël mëak ten Yesuun pëel menëak yaëen pimtök itenak epël yenia. “ ‘Akun kot nent won sëen ar neen itnaangkan. Kaalak akun kot nent tapël won sëen waisën itaampunëet,’ ar nem pël niak pötaan pëel neanëak yeë ma? ²⁰ Ne yaap pan niamaan. Ar ingre ya ilak kaö panë anëet. Pël yaëen omën ngönën wonörö pit ërëpsawi ëëpnaat. Arim lupöt ya ngës eëneët. Pël eëneëtak pötak kaip tiin ërëpsawi koirënëet. ²¹ Öng namp pi ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat wiipna akunet temanöm yesën ya ngës ëëpnaat. Pël eëen ruup oröön pöt ya ngës pöt won sëen rungaap oröa pötaan ya ërëpërëp kön

wi yaë. ²² Pöta ök ar peene ya ngësring wë. Pël yeëetak ne kaalak arën itaangkën ënëmak ar ërëpsawiarung önëet. Pël eëen omën nampök arim ërëpsawi pöt wa ëp naalni-ipan. ²³ Akun pötak arök neen omën nentaan pëel nenëangan. Ne yaap pan niamaan. Ar nem yapintak Pepen omën nentaan manë pöt yok pangk nimpnaat. ²⁴ Ar ngaan omën nent önëetaan nem yapintak kimang nemaanörö. Pötaanök kimang maan ningkën arim naë ërëpsawi kësang pan oröak wiaapnaat.”

Yesu pi yangerkë omën utpetat il wesa

²⁵ “Ne wet rëak arën watepang ngön niaut. Ën ënëm pöt kaalak watepang neniangan. Nem Pepapë songönte tekeri wesak ök niamaat. ²⁶ Akun pötak arimtok nem yapintak Pepen kimang manëet. Nook arimëen kimang mema pöt neniapan yeë. ²⁷ Ar ne lup sant elnëak Pepa naëaan waisaup pöt kön wi kosang yenewes. Pötaan Pepak ar lup sant yaalni. ²⁸ Ne ngaan Peparang wakaim olëak pi moulmëak e yangerkë waisaup. Pël ëak peene wakaim olëak yanger sëp wesak kaalak Pepa ngësë sumaat.”

²⁹ Pël niaan ruurö ten epël yemak. “Peene pöt watepang neniapan, tekeri wesak ök yeniaan. ³⁰ Ten peene niin ewat yes. Omnarök pëlpël neniapan wiaan nim könök war wesak yaaup. Ni omën poutön ewatëp. Pötaanök ten peene ni Anutuun naëaan irëaup pöt kön wi kosang yewas.”

³¹ Pël maan Yesuuk kangiiir epël yenia. “Yaap, peenök kön wi kosang yewas ma? ³² Kat wieë. Akun orööpnaat pël niak pöt yok oröa. Pël eëen ar repak arim kaatë sënëak noolëak sëen nemënt ömaat. Pël eëmaatak nemënt won. Nem Pepap pi neering wë. ³³ Ar neering wëen arim naë mayaap oröak wiaapënëak niaut. Ar yangerkë wë këlangön kat wiinëet. Pël eëneëtak yangerkë omën utpetat nook il yemowas. Pël yaëen arim lupöt kosang sak ön.”

17

*Yesu pim ruurö tiarimëen kaamök elni-
ipënëak kimang mëëa*

¹ Yesu tenën pël niak we riak kutömweriil iteneë epël yema. “Pep, akunet yok oröa. Pötaanök nook nim yapin pingët tekeri wes mempaat, nuuk nim Ruup nem yapin pingët tekeri wes man. ² Nuuk omën nem naë wa neulëaurö wëwë kosangët koir mampëak ne yangerak omnaröa ngarangk wes neulëaup. ³ Wëwë kosangta songönte epël. Pit ni Anutu këep niin ewat wë nim wes nemëaup, Yesu Kristo, neenta ewat öpna pötak wëwë kosangët pitëm naë orö rëepnaat. ⁴ Ne nim ya ngön neaan pöt menak pet irumëak yeë. Pël yeem yangerak nim yapin pingët tekeri wes yemangk. ⁵ O Pep, ngaan kutömre yang naaröön wiaan ne nim naë wë kutöm ë rangiatring wakaimaut. Pötaanök kaalak peene ë rangi tapët nan.

⁶ “Ne yangerakë omën nim ne nenan pöröen nim songönte ök maimaut. Omën nimëen yaö wesak nem naë wa neulëa pörö nim ngönta ënëm yaë. ⁷ Pël ëak omën ne nenan pöt pout nim naëaanöt pöt pit ewat yes. ⁸ Ngön pout ne nenan pöt nook pit mangkën yeö. Pël ëak ne nim naëaan waisan pöt pit ewat sak nuuk ne wes nemëan pötenta kön wi kosang yewas. ⁹ Ne pitëmëen kimang yeniak. Omën ngönën wonöröaan won, omën nim ne nenan pöröaan kimang yeniak. Ni pit nimëen yaö wesaurö pötaanök. ¹⁰ Omën nim piporö tepërimorö. Nem eporö tepërimorö. Pit nem weëre kosangö pet yaalmëen nem yapin pingët orö yarë. ¹¹ Pit pöt yangerakë wëwëet om yal menak öpnaarö. Ën nem yangerakë wëwëet pet yair. Pël ëak ne nim naë waisumaan yeë. Pep, ni ngëengkëp, nim weëre kosang nenan pötring nuuk ngarangk elmëem. Pël ëen muumöngk öpnaan. Pël ëak tepërim lup kopëtemer sak wë pöl pitta tapël ëak öpnaat. ¹² Ne pitring wë nim weëre kosang nenan pötring ngarangk elmëen muumöngk wakaimaut. Ne ngarangk yaalmëen namp kö nasën. Nim ngönëntak ëan pöt kë rapëneak kopët namp kö sëpëneak yaö ëan pöpökëer kö sa. ¹³ Ne peene nim ngësë aprumëak yeë. Pötaanök nem ërëpsawiet pitëm lupötë oröak ulöl sak wiaapnaataan yangerak wë ök yeniak. ¹⁴ Ne nim ngönöt ök më pet

irën omën ngönën wonörö pit kööre tok yaalmë. Pöt ne omën ngönën wonörö pitëm yaaul naën ök tapël pitta omën ngönën wonörö pitëm yaaul naën. Pötaanök kööre tok yaalmë. ¹⁵ Ne pit yangerakaan ömëak kimang neniaan. Omën utpetapë moresiaan ent ë moulmëemëak kimang yeniak. ¹⁶ Ne omën ngönën wonörö pitëm yaaul naën, ök tapël pitta omën ngönën wonörö pitëm yaaul naën. ¹⁷ Nim ngön këetak kom elmëen nimëen yaö sak öpnaan. Nim ngön pöt këet. ¹⁸ Nuuk neen ya ngön neak yangerak omnaröa ngësë wes nemëen pöl nook pit ya ngön mëak omnaröa ngësë wes yemomë. ¹⁹ Nuuk pit ngön këetak kom elmëen nimëen yaö sak öpëneak nook nem wëwëet pitëmëen yaö yemowas.

²⁰ “Ne pitëmëen pëen kimang neniaan. Omën pitëm ngön kat wiak neen kön wi kosang wasëpna pöröaanta yeniak. ²¹ Ne omën eporö pourö lup kopëtemer sak öpna pötaan kimang yeniak. Pep, ni neering wëen nem niiring wë pöl pit tepëring öpëneak kimang yeniak. Pël ëen ngönën wonörö pit pöten itenak nuuk ne wes nemëen waisan pöt kön wi kosang wasëpëneak pötenta kimang yeniak. ²² Pit tepërim lup koptemer sak wë epël pitta tapël sak öpëneak ë rangiat nim ne nangkën pöt nook pit yemangk. ²³ Pit lup kopëtemer panë sak öpnaataan ni neering wëen ne pitring wë. Pël ëen omën ngönën wonörö pit pöten itenak nuuk ne wes nemëen waisan pöten kön wiak nuuk ne lup sant yaalnëen pöl pit lup sant yaalmë pötenta kön wiipnaat. ²⁴ Pep, omën nim ne nangkën pörö nem kutöm ë rangiat itaampnaan nem ömaarek ten pourö öneak kimang yeniak. Nem kutöm ë rangi pöt ni ngaanëer kutömre yang won wiaan ne lup sant elnëak nenaup. ²⁵ O Pep wotpilëp, omën ngönën wonörö pit niin köpël wëen nookëer niin ewat wë. Ën omën nem naë wë eporö pit nuuk ne wes nemëen waisan pöten ewat wë. ²⁶ Ne nim songönte tekeri wes menaut. Pël ëak tekeri wes meneim ömaat. Pël ëen ne lup sant yaalnëen pöl pitta tapël elmëen. Pël ëen ne pitring ömaan.”

18

Yesu Kesemani wëen ngaaröak wali wa
(*Matiu 26:47-56; Maak 14:43-50; Luk 22:47-53*)

¹ Yesu pi kimang ngön pet irak pim ruurö ten koirak i Kitron pömer olëak ëngk komuntakël Olip ya newer wieëa pörekë saut. ² Pörek së wëen Yutas ngaaröen kup mowipnaap pi Olip ngës pöön ewatëp yak Yesure ruurö ten ngës pöök kët poutë pörek wa top ë yaaut yak. ³ Pörek së wëen Yutas pi Rom nga naröere kiri ar yaaö kaöaröere Parisi ngönën omnaröa naëaan polis narö koirak nga ë omnant wak es mangiak waisa. ⁴ Pël ëen Yesu pi omnant elmëëpna pötön ewat wëak kepöngk wiak naë së epël pëel yema. “Aë, ar talëpön ap weseim?” ⁵ Pël maan epël yema. “Ten Yesu Nasaret kakaanëp koirënëak yewais.” Pël maan Yesuuk epël yema. “Ne tapöp.” Pël mëak itaangkën Yutas ngaaröen kup yemowiem pit pourö wëa. ⁶ Pël ëen pit pim, “Ne tapöp,” pël mëëa pötaan kasngaë kan së yangaak yengenti. ⁷ Pël ëen kaalak rangk pëel yema. “Aë, ar talëpön ap weseim?” Pël maan epël yema. “Yesu Nasaret kakaanëpön.” ⁸ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ne tapöp niakat. Ar nemtën ap yewas pöt omën eporö om wes momëen sëp.” ⁹ Pi pim wet rëak Anutuun, “Omën nim ne nenan pörö namp ap naön,” pël mëëa pöt kë rapënëak ngön pipët mëëa. ¹⁰ Pël yemaan Saimon Pita pi öpwer wëaup yak yepatuukaan përeäk kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp yapinte Malkas pöp möak pim kat yaapkëep per olëa. ¹¹ Pël ëen Yesuuk Pitaan epël yema. “Öpwer kaalak yepatuuk më. Këlangön Pepak yenangk epot sëp newasngan.”

Pit Yesu wak Anasë naë sa

¹² Pël maan ngaaröere pitëm wotöököpë polisörö pit Yesu wali wak wii tëa. ¹³ Pël ëak pit pi wak wet rëak Anasë naë sa. Pöt Kaiapas pi akun pötak kiri ar yaauröa wotöök wëaup Anasë koontup wak wëa. ¹⁴ Kaiapas pöp wetkaal Yuta omnaröen, “Omën pourö kö sënganëen kopëtapök wel wiipna pöt ompyaut,” pël mëëa pöp.

Pitaak Yesuun yak mowesa

(*Matiu 26:69-70; Maak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Ten Saimon Pita pit Yesu wak yesën ënëm saut. Pël ëak kiri ar yaaö wotöököp pi neen ewatëp yak nemënt Yesuu ënëm kiri ar yaaö wotöököpë ëmööké öngpök ilëaut. ¹⁶ Ën Pita pi om ëm ngësöök taueëa. Pël ëen kiri ar yaaö wotöököpë ewatëp nook kaalak ka tomök orö öng ëm kanëra ngarangk wëa pöpön mëak Pita koirak öngpök saut. ¹⁷ Pël ëen öng ëm kanëra ngarangk pöpök Pitaan epël yema. “Yesuu ruuröakaan namp ni koröp.” Pël maan Pitaak, “Ne won,” pël yema. ¹⁸ Pël mëak polisre inëen yaaurö tomök ëp ëen es merak taueë mor yesa pöröa naë së es mor yes.

Kiri ar yaaö wotöököpök Yesuun pëel mëëa

(*Matiu 26:59-66; Maak 14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Kiri ar yaauröa wotöököpök Yesuun pim ruuröen pëel mëak omnaröen ngönën ök yamëëa pötenta pëel mëëa. ²⁰ Pëel maan kangiir epël mëëa. “Ne omnaröa ëöetak ngön ök yamëëaup. Yuta omnaröa ngönën tupötëere ngönën tup kaöetak wa top ëak wëen ök yamëëaup. Ëlëep naën. ²¹ Tol ëen neen pëel yenëaan? Nem ngön ök yamëëauröen pëel ma. Pit nem yamëëa pöt ewat wëerek kat mowi.” ²² Pël yemaan polis namp pim naë taueëaupök Yesu mor kaë momöak epël mëëa. “Ni wotöököpön pil mangan.” ²³ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ne ngön utpet yak pöt utpet pöt war wesak aan ten kat wiinaatëp. Yaap yakap oröp ëënak pas yenëmöön?” ²⁴ Pël maan pim moresiarë wii motëa pöt om ëaul ëaan Anasök wes momëen kiri ar yaaö wotöököp, Kaiapas, pim ngësë sa.

Pitaak kaalak Yesuun yak mowesa

(*Matiu 26:71-75; Maak 14:69-72; Luk 22:58-62*)

²⁵ Saimon Pita pi es mor yesem tauaan piiring wëa pöröak epël yema. “Niinta pim ru namp koröpök.” Pël maan pi yak wesak, “Ne won,” pël yema. ²⁶ Pël maan kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp Pitaë öp möak katëep per olëa pöpë karipök epël

yema. “Yaap, ne itaangkën Olip yaöök piiring wëen itenaut koröp.” ²⁷ Pël maan Pitaak epël yema. “Ne won.” Pël yemaan kokor namp ngön ya.

*Pit Yesu wak Pailatë naë sa
(Matiu 27:1-2, 11-14; Maak 15:1-5; Luk 23:1-5)*

²⁸ Pit wangam kan röököer Yesu Kaipasë naëaan mësak Rom yang ngarangkëpë ka kaöetakë mësak yes. Pël ëak pitëmënt pörö yang ngarangkëpë kaatak lup kewil ëëpanëak kakaati neilan ëa. Pöt tol ëënak? Pit lup kewil ëak pöt Anutuu mait elmëa akun ngëëngktak kaömp nanën ëëpën sa pötaanök. ²⁹ Pël wesak om tomök tauaan Pailat pi pitëm naë së epël pëël yema. “Ar oröpmor ëën omën epop ngön yaatak ulmëënak mësak yewais?” ³⁰ Pël maan pit epël yema. “Pi utpet naën ëanëën ten pas mësak newaisën ëan tapön.”

³¹ Pël maan Pailatök epël yema. “Arimtok mësak së ngön yaatak ulmëak arim ngön kosangta wieëaul elmëë.” Pël maan Yuta omnaröak epël yema. “Ar Rom omnarö arim ngön kosangtak tenim naë omën yamëngkautaan nga wia.” ³² Yuta omnarö pit pël yemaan ngaan Yesu pimtök pim këra yetaparak möön wel wiipnaat ngön pël mëëa pöt kë oröa. ³³ Pël maan Pailat pi kaalak kakaati ilë wë Yesuun ngön maan sëën epël mëëa. “Ni Yuta omnaröa omën omp aköp ma?” ³⁴ Maan Yesuuk epël mëëa. “Ngön pit nimitok kön wiak yaan ma omën naröak ök niaan yaan?” ³⁵ Pël maan Pailatök kangiiir epël mëëa. “E, ne Yuta omnamp ma? Nimitë omnaröere kiri ar yaaö kaöaröak nem naë mësak wais yanuulëëp. Ni tolël ëaup?”

³⁶ Pël maan Yesuuk kangiiir epël mëëa. “Nem omnarö wa ngaöök yamëa pöt yangerakaan wonte. Pël ëëanëën nem ruuröak nga elmëën Yuta omnaröak ne neneön ëan tapön. Nem omnarö wa ngaöök yamëa pöt yangerakaan wonte.” ³⁷ Pël maan Pailatök epël mëëa. “Ën ni omën omp ak namp ma?” maan Yesuuk epël mëëa. “Nim neen omp ak namp pël yenëaan pipët yaap. Ne ngön këët tekeri wasumëak yangerak wes nemëën nem ëlëpök newilaup. Pötaanök namp pi ngön

këëta ënëm ëëpna pöp nem këm ngönte kat wiipnaap.” ³⁸ Pël maan Pailatök epël mëëa. “Ngön kë pöt tol nent?”

*Pailatök Yesu këra yetaparak mööpënëak mëëa
(Matiu 27:15-31; Maak 15:6-20; Luk 23:13-25)*

Pël mëak kaalak tomökël orö epël yema. “Nem piin nga elmëëma utpet nent pim naëlaan nokoirën. ³⁹ Arim yeë pöl ne Anutuu mait elmëa ngëëngk akunetak omën namp wii kaatakaan öpënëak wes nimë yeë. Pötaanök ne ar Yuta omnaröa omën omp aköp wes nimëën sëpën ma?” ⁴⁰ Pël maan pit ngön ë olëak epël yema. “Pipmor won. Ni Parapasökëër wes nimë,” pël yema. Parapas pöp pi omnarö mënak pitëmöt kain yewaup.

19

¹ Pailatök pim ngaaröen maan Yesu pol koröp wapötringöök momöa. ² Pël ëak ngaaröak ökre was mëak wii këmampön ulte ket ëak kepönöök mowaëak ngaaröa ulpëën köp möa namp wa momëa. ³ Pël elmëak naë së epël mëëa. “Yowe, Yuta omnaröa omën omp aköp,” pël mëak mor kaë momöa. ⁴ Pël yaëën Pailat pi kakaatiaan orö Yuta omnaröen epël yema. “Iteneë. Ne piikaan nga elmëëma utpet nent nokoirën. Pötaan arimëntta ëwat sënëak wes yanimë.” ⁵ Pël mëak Yesu pi këmampön ulre ulpëën pötring mësak tomök orö ulmëak epël yema. “Omën epopön iteneë.” ⁶ Pël maan kiri ar yaaö kaöaröere polisörö iteneë ëlak wiak epël yema. “Këra yetaparak möön wel wiip. Këra yetaparak möön wel wiip.” Pël yemaan Pailat pi epël yema. “Piikaan nga elmëëma utpet nent nokoirën. Pötaanök arimtok wak këra yetaparak momöëë.” ⁷ Pël maan Yuta omnaröak epël yema. “Pimtök pimtën, ‘Ne Anutuu Ruup,’ pël yamëem Anutuu yapinte wa ngep yaë. Pötaanök tenim ngön kosangtak, ‘Pi wel wiip,’ pël ya.” ⁸ Pël yemaan Pailat pi ngön pöt kat wiak kas pan ëa. ⁹ Pël ëak kaalak Yesu mësak pim ka kaöeta kakaati ilë epël mëëa. “Ni tarëkaan oröaup?” Pël maan Yesuuk kangiiir nemaan ëa. ¹⁰ Pël ëën Pailatök epël mëëa. “Töl ëënak neen ngön nenëaan yaën? Ne wil niulëëmaare këra yetaparak nimööma

poutë weëre kosangët pangk äaap. Ni pöten köpël ma?" ¹¹ Pël maan Yesuuk kangiiir epël mëëa. "Anutuuk weëre kosang naningkën äanëën neen ngep äak nenëaan äan tapön. Pötaanök omën ne newak nim ngësë wes nemëa pöpë saunetak nimët il yewas."

¹² Pël maan Pailat pi ngön pöt kat wiak wes momëëpënëak yemaan Yuta omnaröak ngön äak epël yema. "Ni omën pipmor wes mëëmë pöt Rom omën omp ak kaöap Sisa ngöntre kar naalmëën ëëmëët. Omën namp pi pimtök pimtën omën omp aköp apna pöp pi Sisa piin kööre tok elmëëpnaat."

¹³ Pël maan Pailat pi ngön pöt kat wiak Yesu mësak tomököl orö ngön ë pet yaira urtak wel aisëa. Ur pöta yapinte Kël Purpurwer. Pöwer Yuta ngöntak Kapata pël yamëëa. ¹⁴ Akun pöt Anutuu mait elmëa akun ngëengktakëën omnant wa kön yaaö këtak yak këtëp luptak wëën Pailatök Yuta omnaröen epël yema. "Arim omën omp aköpön iteneë." ¹⁵ Pël maan pit ngön äak epël yema. "Pi wel wiip, wel wiip. Këra yetaprak möön wel wiip." Pël maan Pailatök epël yema. "E, arim omën omp aköp këra yetaprak möömëak yak ma?" Pël maan kiri ar yaaö kaöaröak epël yema. "Ten omën omp ak munt nampta won, Sisa kopëtap." ¹⁶ Pël maan Pailat pi ngön pöt kat wiak Yesu këra yetaprak mööpënëak ngaaröa naë wes yemomë.

Yesu këra yetaprak möa

(Matiu 27:32-44; Maak 15:21-32; Luk 23:26-43)

¹⁷ Ngaarö pit Yesu pimtë këra yetapër menak waalën kakaan mësak yang lup nenta yapinte Kepön Kos, Yuta ngöntak Kolkota, pörekë yes. ¹⁸ Pörek së Yesu këra yetaprak mö yemoulmë. Yesu tekarak, ën omën naar, namp we naöök ë yaulmë. ¹⁹ Pël ëën Pailatök ngön nent epël retëng äak këra yetaprak wi yaulmë. "Yesu, Nasaret kakaanëp, Yuta omnaröa omën omp aköp." ²⁰ Yesu yetaprak möa yang lup pöt Yerusalem kak naë yak Yuta omnarö kamtaöök kaal wak yeem sangk kel yeëa. Retëng pöt Pailatök Yuta ngöntakre Rom ngöntakre Krik ngöntak poutë wi ulmëaut. ²¹ Pël ëën Yuta omnaröa kiri ar yaaö

kaöaröak Pailatën epël yema. "Ni, 'Yuta omnaröa omën omp aköp,' pël retëng ëënganëp. Epël ë. 'Puuk, "Ne Yuta omnaröa omën omp aköp," pël yaaupok,' pël retëng ë." ²² Pël maan Pailatök epël yema. "Yok retëng äanrek epël wiaap," pël yema.

²³ Ngaarö pit Yesu yetaprak mö ulmëak pim ulpëenre poë koröpöt kom äak kong nent wesak neenemot ëa. Pël äak pit pim ulpëen waliip omnaröa ket yeem ilak korir namëënëp wa. ²⁴ Pël äak pit neneren epël ök mëëa. "Tiar epop kelinganëp. Om ngasamtak wiak talëpök öpën pöten itaampa." Pit pël ëën ngönëntak epël ëa pöt kë oröa.

"Pit nem ulpëenre poë koröpöt kom äak wak ngasamtak wiak

talëpök nem ulpëen waliip öpën pöten itena."

Pël wia pötak ngaarö pit pël ëa.

²⁵ Yesu këra yetapra ingtak öng epël äak tauëëa. Yesu ëlëpre ëlëpë nangapre Maria, Klopasë öngöpre Maria Matala kakaanëp pël äak tauëëa. ²⁶ Pël ëën Yesu pi itaangkën pim ëlëpre ne pim ru kent yaaup, tenip pim naë tauaan ëlëpön epël yema. "Ma, epop nim ruup." ²⁷ Pël mëak neen epël yenëa. "Epop nim ëlëp." Pël neaan akun pötak ne Maria mësak nem kaatak së ulmëak ngarangk elmëeimaut.

Yesu wel wia

(Matiu 27:45-56; Maak 15:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Pël mëak Yesu pi pim yaat pet yair pël kön wiak ngönëntak wia pöt kë rapënëak epël ya. "Ne iiten yaë." ²⁹ Pël yaan pit i kaö kel newer wak wain i som kep nent peö äak wieëa pötak wariak këkalëp naö yapinte isop pöök wa tëak këmtak yemowas. ³⁰ Pël ëën Yesu i pöt nak epël ya. "Yok pet yair." Pël äak kepönö töak ngemaan pim könöp oröön wel yawi.

Nga omën nampök Yesu kalapmorök ingëp wesira

³¹ Anutuu mait elmëa akun ngëengktakëën Yuta omnarö pit omnant wa kön yeëa. Pötaanök pit omën sokur akun ngëengktak këra yetaprak möaurö ngaarëk utaapnaaten kaaö ëën së Pailatën epël mëëa. "Ten yok pangk së ing kilöt rë moutak sokur ent ë wiin ma?" ³² Pël maan Pailatök

ngaarö wes meën sē omēn Yesuu naē möa pōaarē ing kiltepar rē yemout. ³³ Pēl ēäk Yesuun itaangkēn pi yok wel wia ēēn ing kiltepar nemoraan yaē. ³⁴ Pēl ēautak nga omēn kopēt nampök ingēper kalapmorök wesirēn iire ēröt yaarö. ³⁵ Omēn pöt yaēēn itenaup nook arta kön wi kosang wasēnēäk ngōn yaap ök yeniak. Ne ēwat wē ngōn yaap yeniak. Pōtaanök ar kön wi kosang wasēn. ³⁶ Ngōnēntak epēl wia pöt kē rapēnēäk orōa. “Pit pim kos naö mö narēēpan.” ³⁷ Ēn ngōnēntak ngōn munt nent epēl ēa. “Omnarōak pitēm ingēp moēa pōpōn itaampnaan.”

Yesu weera

(Matiu 27:57-61; Maak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Yesu wel wiin Arimatia kakaan omēn namp Yosep ngaan Yesuu ru sak wakaimaupök Yuta omēn kaōarōen kas ēēn ēlēp wēaupök Pailatē naē sē Yesuu sokur ent ēēpēnēäk ök mēēa. Pēl ēēn Pailat pi kuure mak maan sē sokur ent ēa. ³⁹ Pēl ēēn Nikotimas ngaan rōök nentak Yesuu naē sa pōp pi kolap kōp nga kamp yaaō kep nent pim könömēt 45 kilokram pōta ökök wak sa. ⁴⁰ Pēl ēēn piarip Yuta omnarōa welarō weerēpēnēäk yaaul kolap kōp nga kamp yaaō pöt wa momēäk poē koröpōök kōr koēa. ⁴¹ Yesuu yetaprak möa yang lup pōta nokoliil ngēs naö wieēa. Ngēs pōök omēn sokut wak sē wiipēnēäk yaō ēa kēl öngöp naö wieēa. Pō omēn namp nawiinö. ⁴² Pöt Anutuu mait elmēa akun ngēēngktakēēn Yuta omnarō pit omnant kön yaēēn kēl öngöp pō naē wiaan yak piarip Yesuu sokur wak sē weera.

20

Yesu weletakaan wal ēa

(Matiu 28:1-8; Maak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ Santeetak rōökēer Maria Matala kakaanēp koutaring omēn yangaōökē sa. Pēl ēäk sē itaangkēn kēl ur wari ulmēaumpel wa olaan kan tē wieēa. ² Pēl ēēn pi itenak pōōmpō wais ten Saimon Pitaē naē orōak epēl yenia. “Pit tiarim omp aköp wak sē tarēk wia wes? Ten köpēl.” ³ Pēl niaan ten Pita kaataakaan orōak omēn yangaōökē saut. ⁴ Pēl ēäk kan kourak yesem nook Pita ēnēm rē moolēäk ne wet rēäk omēn

yangaōök sē orōaut. ⁵ Pēl ēäk ne öngpök neilaan. Om tok ori öngpök itaangkēn Yesuu poē koröp pēēnō wieēa. ⁶ Pēl ēäk wēēn Saimon Pita pi nem ēnēm wais omēn yangaōökē öngpök sē itaangkēn poē koröpō wieēa. ⁷ Pēl ēēn itaangkēn poē koröp Yesuu keponōök kōr koēauta wieēa. Pō muntaoring erēn ēäk wi naön. Ponspons ēau pēlēer wieēa. ⁸ Pēl ēēn wet rēäk sē orōaup nookta öngpök sē itenak kön wi kosang wesaut. ⁹ Pēl ēa akun pōtak Anutuuk ngōnēntak, “Pi weletakaan wal ēēpnaap,” pēl ēa pöt kön nawiin ēaut. ¹⁰ Pēl ēäk tenip kaalak kakēl saut.

Yesu pi Maria Matala kakaanēp öö pet elmēa

(Matiu 28:9-10; Maak 16:9-11)

¹¹ Maria pi omēn yangaōök om wē ing aim wiak kēl öngöpōök tok oriak itena. ¹² Pēl ēäk itaangkēn ensel naar ulpēēn kōlamaan mēēauwaar kēl öngöpōökē kakaati Yesuu urtak, namp ingesiarē urtak namp keponōökē urtak ēäk wel aisaēēa. ¹³ Pēl ēēaurekaan epēl mēēa. “Öng epop, ni tol ēēnak ing yaan?” Pēl maan epēl mēēa. “Omnarōak nem Aköpē sokur wa pi nerec wia. Ēn ngaöl yeēp pit korak tarēk wia wes? Ne pōten köpēl.” ¹⁴ Pēl mēäk kaip ti itaangkēn Yesu taueēa. Pēl ēēn Maria pi itenak, “Epop Yesu,” pēl newasēn ēa. ¹⁵ Pēl ēēn Yesuuk epēl mēēa. “Öng epop, ni tol ēēnak ing yaan? Talēpōn ap yewasēn?” Pēl maan Maria pi ngēs pōökē pepapök ya wesak epēl mēēa. “Kaōap, nuuk pim sokur wak sē nerec wiaup pöt wiaurekēn ök nea. Pēl ēēn ne sē ömaan.” ¹⁶ Maan Yesuuk epēl mēēa. “Maria.” Pēl maan Maria pi kaip tiak Yuta ngōntak, “Raponai,” pēl mēēa, pöt tiarim ngōntak, Rē yanuulaup. ¹⁷ Pēl maan Yesuuk epēl mēēa. “Ni ne wali neōngan. Ne nem Pepapē ngēsē nawisēn wē. Pēl ēaarec ni sē nem karurōen epēl ök mam. ‘Ne Anutu nem Pepapē ngēsē isumaap. Nem Pep pōp arim Pepap. Ēn nem Anutu pōp tapēl arim Anutu.’” ¹⁸ Pēl maan Maria Matala kakaanēp pi wais ten Yesuu ruurōen epēl yenia. “Ne omp aköpōn itenaut.” Pēl niak Yesu ngōn piin mēēa pöt tenēn ök niaut.

Yesu pim ruurö öö pet elmäa

(Matiu 28:16-20; Maak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Yesuu ruurö ten Sante rö kan Yuta omnaröen kas eën ka kan wari ulmäak kakaati wëen Yesu pi wais tenim tekarak tauëë epël yenia. “Arim naë mayaap wiaap.” ²⁰ Pël niak pim kalapre morre pöt pet elniin piin itenak ya kë saut. ²¹ Pël yaëen Yesuuk kaalak epël yenia. “Arim naë mayaap wiaap. Pepak ne wes nemëen waisaut, nook tapël ar wes yanimë.” ²² Pi pël niak pul mën nimëak epël yenia. “Ar Ngëengk Pulö weë. ²³ Pël ëak omnaröa saunat kërë moolaan won sèpnaat. Ën nemokërëen eën pöt om wiaapnaat.”

Yesuuk Tomas öö pet elmäa

²⁴ Yesu ten pim ru pöröen öö pet elnia akun pötak tenim kar namp yapinte Tomas yapin nent Ruprup Ëak Wilaup, pi won. ²⁵ Pël eën tenök piin epël ök mëëaut. “Ten Aköpön itenaut.” Pël maan Tomas pi epël yenia. “Nemtok nem itöörarök pim moresiarë wap sëeteparën itaampöore mor wotööring morö itaampöore ën kalapmorök ingëp ëa seltak mores wesir itaampö pël naën eëma pöt yaap newasngan.”

²⁶ Wë sant nent won sëen Santeetak Yesuu ruurö ten Tomasring kaalak kakaati wa top ëak ka kan wari ulmäak wëen Yesu pi kaalak wais tenim tekarak tauëë epël yenia. “Arim naë mayaap wiaap.” ²⁷ Pël niak Tomasën epël yema. “Nim mor wotö nem moresi wiak itan. Pël ëak mores nem kalapmorök ingëp ëa seltak wesir. Pël ëak kön selap eënganëp kön wi kosang newasum.” ²⁸ Pël maan Tomasök epël yema. “Ni nem Aköp. Ni nem Anutu.” ²⁹ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni neen itenakök kön wi kosang yenewasën ma? Omën neen itnaangkënörök kön wi kosang newasëpna pörö ërëpërëp eëpnaarö.”

Son pim pep epwer retëng ëauta songönte

³⁰ Yesu pi tenim itöök retëng selap pan imaut. Pël ëa pöt ne pout pep epweri retëng naën. ³¹ Ne pi Anutuu Yaö Mëëaup, Kristo, Anutuu Ruup pöt ar kön wi kosang weseimeë pim naëaan wëwë kosangët koirënëek yak kopët eptepar retëng yeë.

21

Ru 7 pörö i kaöök wëen Yesu öö pet elmäa

¹ Wë akun nentak Yesuu ruurö Taipirias i kaöök së wëen Yesu tenim naë oröa. Ten ru eporö, ² Saimon Pitaare Tomas yapin nent Ruprup Ëak Wilaup, Nataniel Kena kak Kalili yangerakaanëpre Sepeti pim ru-aarre ten Yesuu ru munt naar pël ëak wëen oröa. ³ Wë Saimon Pita pi epël yenia. “Ne i kaöök imën nga ë sumaan.” Pël niaan ten epël mëëaut. “Tiar pourö sèpenaan.” Pël mëak tenta wangaöök ilëak ten pourö së rök pötak animaö namp naön ëaut.

⁴ Ten i kaöök së wëen ëwa tëak kët mapënëak yaëen itaangkën Yesu pi i pisöök tauëëa. Pël eën ten itenak piin Yesu pël newasën ëaut. ⁵ Pël yaëen Yesuuk epël yenia. “Nem ruurö ar imën namp koran wesetak?” Pël niaan ten epël mëëaut. “Won pan.” ⁶ Pël maan pi epël yenia. “Ar wangaöökë ë yaapkëelöök olaë. Pël ëak narö korönëen.” Pël niaan ten iirëep kaöökë öngpök olaan imënörö kësang pan ilëak peö ëak wëen werunëak poprak ëaut. ⁷ Pël eën nook Pitaan epël mëëaut. “Ëngkop Omp Aköppe.” Pël maan Saimon Pita pim ulpëenëp përe wiak ya yamëngkem wëaurekaan Omp Aköpë yapinte kat wiak ulpëenëp wa mëak i kaöök sörok yoola. ⁸ Pël yaëen ten wangaöökë ngaarëk së imën iirëep weru wiaut. Pöt i pisö wali won, kot nent temanön, 100 mita pöta ök.

⁹ I pisöök së el ulmäak itaangkën es newes meraan imënre kaömp nant ar ëëëa. ¹⁰ Pël eën Yesuuk epël yenia. “Ar arim imën peene wan pöröakaan narö wak waiseë.” ¹¹ Pël niaan Saimon Pita pi wangaöökë ngaarëk is iirëep weru i pisöökël yawi. Pël ëak itaangkën imënörö peö pan ëëëa. Pitëm saareet 153 pöt selap pan iirëep ilëpna saltak nailën ëaut. ¹² Pël ëaan Yesuuk ten së kaömp nën yenia. Pël eën ten pourö, “Epop Omp Aköp,” pël wesak tenëkaan nampök Yesuun, “Ni talëp?” pël nemaan ëaut. ¹³ Pël eën Yesuuk wais kaömpöt kom ë ninak imënöröeta tapël yaë.

¹⁴ Yesu pi weletakaan wal ë wë tenim naë orö nirëen nentepar nent ëa pöt pipët.

Yesuuk Pitaan sèpsëpörö ngarangk eëpna pötaan akun nentepar nent ök mëëa

¹⁵ Ten kaömp na pet irak Yesuuk Saimon Pitaan epël yema. “Saimon, Sonë ruup, nim neen lup sant yaalnëen pöt eporöaat il yemowasën ma won?” Pël maan Pitaak epël yema. “Omp Aköp, yaap ni ewat wëen. Ne lup sant yaalni.” Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Ni nem sëpsëp ruurö ngarangk ëeim öm.” ¹⁶ Pël mëak Yesuuk kaalak akun nentak epël yema. “Saimon, Sonë ruup, ni neen lup sant yaalnëen ma?” Maan Pitaak epël yema. “Aköp, yaap ni ewat wëen. Ne lup sant yaalni.” Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni nem sëpsëpörö ngarangk ëeim öm.” ¹⁷ Pël mëak kaalak akun munt nentak epël yema. “Saimon, Sonë ruup, ni neen lup sant yaalnëen ma?” Pël maan Pita pi Yesu pim akun nentepar nent, “Ni neen lup sant yaalnëen ma?” pëel mëea pötaan ya ngës ëak epël yema. “Aköp, ni omën poutön ewat yaaup. Nem niin lup sant yaalni pötenta ewat wëen.” Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni nem sëpsëpörö ngarangk ëeim öm. ¹⁸ Ne yaap pan niamaan. Ni ngaan ulwas wë kan nim kent kön wiautëel sumëak nimtok nim yepatu urak seimaup. Wë ulöp sumë pötak nim moresiar elmëak wëen maim nampök wii nitëak nim kaaö ëëmë pöl mës nuwak sëpnaat.” ¹⁹ Yesu pi ngön pipët Pitaë wel wiipna akunetak Anutuu yapinte wak isëpnaat pötakëlök mëea. Pël mëak kaalak epël yema. “Nem ënëm ëëm.”

Yesuu ru kent yaaup, Son, pim ngönte

²⁰ Yesure Pita piarip yesem Pita pi kaip ti itaangkën ne piarpim ënëm yesan. Ne ngaan kaömp naö akunetak Yesuu naë wel aisëeë piin epël mëëaut. “Aköp, talëpök niin kup mowiipën?” ²¹ Pël ëen Pitaak neen itenak Yesuun nemëen epël yema. “Omp epop tolël ëëpën?” ²² Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Nem kentöök pi om wëen ne kaalak waisuma pöt nemtëët. Ën ni nem ënëm ëëm.” ²³ Pël maan pit repak së pitëm karuröen epël mëea. “Omën pöp wel nawiin ëëpën ya,” pël mëea. Pël ëaap Yesu pi pöt, wel nawiin ëëma pöten nemaan. Pi om epël mëea. “Nem kentöök pi om wëen ne kaalak waisuma pöt nemtëët.”

²⁴ Yesu pi neenök ngön pipot ëa. Ne tapöpök ngön epot retëng ë yaningk. Epot

pout yaaöpöt. Nem karuröeta nem epotön yaap ya pël yewas.

²⁵ Yesu ya ke nentere nent mëneimaut kësang wiaap. Ne kön wiin pöt pout pepatë wiipena pöt selap pan ëëpnaat.

Ngön Yaaö Omnarö

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē kris-maki 33 pōta ök won sēen Luk puuk Ngön Yaaö Omnaröa Ya Mēmpeimauta Ngön epēt retēng ēa. Pi wet rēak Yesuu ngön ompyaut retēng ēak kaalak epēt ēa. Ngön epēt, Ngēēngk Pulöök kaamök elmēen Yesuu ruuröak ngön ompyaut Yerusalem kak ngēs rēak ök mēak Yutiaare Sameria yang pōtē ök maö sa. Pēl ēak yang nantē ök maö sē pet ira. Pitaē ya mēnauta ngōnte Sowi 1-12 wia, ēn Poolēt Sowi 13-28 wia.

Pöt epēl wia.

Ngönēn ya mēmpēnēak kopēta wesaut 1:1-26

Yerusalem kak ngönēn ya mēnaut 2:1-8:3
Yutiaare Sameria pōtē ngönēn ya mēnaut 8:4-12:25

Poolē ngönēn ya mēnaut 13:1-28:31

1. Pim ngēs rēak ya mēnaut 13:1-14:28
2. Yerusalem kak ngönēnē wa top kēsangpel 15:1-35
3. Pim ēnēm ya mēnaut 15:36-18:22
4. Pim ēnēm panē ya mēnaut 18:23-21:16
5. Pim wii kaatak ulmēaut 21:17-28:31

Yesu pi Ngēēngk Pulö wes mēēpēnēak kup mowia

¹ O Tiopilas,

Ne peene kaalak pep epwer retēng ē yaningk. Nem ngaantak ngön retēng ē nina pōtōn ni ēwat wēen pōt Yesu pim ya mēmpōōre ngönēn aō pēl ima pōtē ngönöt akun pim yaat ngēs rēa ² pōrekaan mēmpō yesem Pepapē akun mowia pōt temanōm sēen pepapök koirak kutömweri isa. Pēl ēēn akun pōtak Yesu pi weletakaan wal ēak kutömweri nawisēn wēen Ngēēngk Pulöök kaamök elmēen puuk pim ngön yaaö omēn wet rēak yaö elmēaö pōrōen pitēm ya mēmpnaata ngönöt ök maima. ³ Pēl ēak kēt akun selap 40 ruuröa naē ēö pet elmēeim wakaima. Pōt pit piin itenak pi yok yaap wal ēak wēa wesak kön wi kosang mowasēpna yak pēl ēak pi wet rēak ruurōen Anutuuk songönöt ök maima. Puuk omēn pourō wa ngaaök nimēak wē. ⁴ Pēl ēēn akun nentak Yesuu ngön yaaö omnarö

pit wa top ēak wēen Yesu pi pitēm ngön kosang wesak epēl ök mēēa. “Ar teēntom Yerusalem kak sēp wasnganok. Ar eprek om kor ön. Pēl ēēn nem Pepapök Ngēēngk Pulö nimpēnēak neen ök neaan nem arēn ök niia pō nimpnaat. ⁵ Ngaan ök niak pōt omēn eptaanök ngaan Son pi i yaaptak öngre ompörö i momēa. Ēn kot nent wē pōt nem Pepapök Ngēēngk Pulöök i ket ēak nimēēpnaat.”

Yesu kutömweri isa (Maak 16:19-20; Luk 24:50-53)

⁶ Akun nentak kaalak Yesu pim ngön yaaö omnarö pit Yesuring Olip tomök sē wē ruurö pit epēl pēlpēl mēēa. “Aköp aē, tiarim ēaröa ngaanēer eima pōl ni yok pangk aan Israel omnarö tiarimtok tiarimēt nener ngarangk ēēpen ma won?” ⁷ Pēl maan pi kangiir epēl ök mēēa. “Iteneē. Nem Pepap pimtok akun nenten yaö wasēn wia pōtakök omēn puot orōöpnaat. Yaö ēa pōtakök omēn pōt orōöpna akun pōten ar ēwat nasēngan. ⁸ Pēl ēēnēetak ar epēl kön wiaan. Pi wēere kosang kēsang ar nimpēnaat, akun Ngēēngk Pulö arim ngēsē waisēpna pōtak. Pēl ēēn ar nem ngōnta omnarö pēl sak wē nem songōnte tek-eri wesak Yerusalem omnarōen ök mēak aō aō ē yesem Yutia omēn muntarōen ök mēak om aō yesem Sameria omnarōen ök mēak aō yesem kaare yang nantē sē pet irēp. Pēl ēēn omēn pourō neen ēwat sēpnaan.” ⁹ Akun pōtak Yesu pi ngön epot ök mē pet yairēn Anutuuk koirak kutömweri isa. Pēl ēēn ruurö pit mopōök iteneim wēen kepēltak is ilēak kö sak sa. ¹⁰ Pi sēen pit ngaarēkēl om iteneim wēen tapētakēer omēn naar pitēm naē orōak taueēa, ulpēen kōlam panēēwaar mēauwaar pōaarök pitēm epēl ök mēēa. ¹¹ “Kalili omnarö, ar orōpmorēen mopōökēl we riak itnakaim? Yesu pi Anutuuk koirak o kutömweri yawis. Pi peene ar itenaan yawis pi tapēl kaalak irapnaap.”

Yutasē urtakēp koir ulmēa

¹² Yesu pim ngön yaaö omnarö pit Olip tomōkaan kaalak Yerusalem kakē sa. Tomōkaan kakē saö pōt wali won, om wan kilomita pōta ök. ¹³ Pēl ēak Yerusalem kaōökē öngpök sē orōak el wesak ka wet

rëak pitëm së wakaim wiak sa pötak së ilëa. Pël ëak ka kaö ngaarëkël wieëa pörek së wel aisëak wakaima. Pit omën eporö, Pitaare Son, Semsre Entru, Pilipre Tomas, Patolomiuure Matiu, Sems muntap Alpias pim ruup, piire Saimon pi ngaan Rom kamanëp sêp mowasëpënëak aima omën tok pötakaanëp, piire Yutas muntap Sems muntapë ruup. ¹⁴ Pit omën piporö öng naröaring pit pourö wa top ëak wëa. Maria Yesu pim ëlëp, piire pim yokoturö pit pourö wë Anutuun ök maima.

¹⁵ Akun nentak Yesuu ru 120 pörö kaalak wa top ëak wë Pita pi pitëm tekarak wal ë tauak epël ök mëëa. ¹⁶ “Nemorö, Ngëëngk Pulöök ngaanëër elmëen omën omp ak Tewit puuk ngönën pepeweri ngön nent retëng ëaö pöt peene kë oröa. Pi Yutas pöp omën Yesu moröpnaarö mësak kan pet elmëen Yesu moröaup piinök ëa. Pöt Yutas pi kawi ngentiin muntap pim urtak sêpna pötenök ëa. ¹⁷ Tiar ëwat wë. Yesu pi Yutas tenring öpënëak mëëaup. Pël ëen Yutas pi tenring ya waup.” ¹⁸ Pi pël ëak Yesuun kup mowia utpet pöta sumet waup. Pël ëak pi sum pötaring yang lup nent sum ëa pöt, kawi ngentiak yaat pör menak oröa. ¹⁹ Pël ëen Yerusalem kakë omën pourö pit ngön pöt wak wë yok wel wia wesa. Pël ëak pit yang pöta yapinte Akeltama pël mëëa. Yapin pöta songönte pöt epël, Omën Iita yanget. ²⁰ “Tewit pi tan pep Sam pöweri Yutas pimëen epël retëng ëa.

‘Pim kaat om pas wiaap.

Omën namp pötak öpan.’

Ën Sam pöweri tan munt nentak epël ëa.

‘Omën muntapök pim urtak sak pim ya mëna pöt kaalak mëmp.’

²¹⁻²² Pötaanök tiar omën munt namp pim urtak koir ulmëëpenaan, Yesu pim ngön yaaö omnarö 11 tenim naë. Pël ëen puuk Aköp Yesu weletakaan kaalak wal ëa pöt apnaap. Pötaanök tiar omën namp tiarimtë naëlaan koirëpenaan. Pi ngaan pan tiarring wëen Sonök Yotanëk Yesu i yemomëen itenaupök om wë yewaisem wëen Anutuuk Yesu koirak mopöök kutömweri yawisën itenaö pöpök.”

²³ Pita pi ngön pël ök maan pit omën naar tekeri wesa. Nampë yapinte Yosep, om-

naröak Pasap pël yamëëa pöp, pim yapin munt nent Sastas pël yamëëaup. Ën nampë yapinte Mataias. ²⁴ Pöaar wël ë ulmëak Aköpön epël ök mëëa. “O Aköp, ni omën pouröa lupötön ëwatëp. Pötaanök niin pëlpël yeniak. Omën epaarë naëaan namp ma nampök ya epët wak Yesu pim ngön yaaö omnamp pël sêpnaap? ²⁵ Pël ëak puuk Yutas pim ya sêp wesa epët mëmpnaan. Pi pöt yok sa, Aköpë pimëen kaare yang yaö elmëaö pörekë.” ²⁶ Pël mëak talëpök isëpënëak itena pöt Mataiasök isa. Pël ëen pit pi il moulmëen Yesu pim ngön yaaö 11 pitring wakaima.

2

Ngëëngk Pulö irëa

¹ Yuta omnaröa akun ngëëngk kësang nent yapinte Pentikos pël ya pötak Yesuu ingre mor saurö pit ka nentak wa top ëak wëa. ² Akun pötak pit kakaati wëen omën nempel mopöokaan uure kapkapëer kent ket ëak teëntom irë pitëm wëa ka pötak ilëak pangk ëak wieëa. ³ Pël yaëen pit itaangkën omën pitëm tekarak oröa pöt es wilëngre yangap pötë ök sak kom kap ëak omnaröa rangk ngentia. ⁴ Pël ëak Ngëëngk Pulö Yesuu ingre mor saurö pitëm lupötë ilëak peö ëak pit weëre kosang kësang kaamök elmëen ngës rëak ka nantëëröa kakë ngönötring ngön ök aima.

⁵ Akun pötak Yuta omën ka waliitëaanörö Yerusalem kak së peö ëak wëa. Pit ngönëntaan kent ëak pitëm kaat sêp wesak së wëa. ⁶ Pël ëak wë pit u pömpelën kat wiak naë së ityeengka pöt Yesu pim ruurö pit omën sa pöröa ngönötë ngönën ök maan kat wiak yaan sa. ⁷ Pël ëak epël mëëa. “Elei, omën ngön ya eporö pit pourö Kalili omnaröep. ⁸ Pit tol ëakök aan tiar neenem ngönötë kat yawi? ⁹⁻¹¹ Tiarim kakë ngön ke nentere nent kësang wia. Pël ëaatak tiar ka poutë ngönötëël ya kësangöt Anutu pim weëre kosangööring yamëngkauten kat yawi. Itneë. Tiar narö Patia yangrakaanörö, narö Mitia yangrakaanörö, narö Ilam yangrakaanörö, narö Mesopotemia yangrakaanörö, narö Yutia yangrakaanörö, narö Kapatosia yangrakaanörö, narö

Pontas yangrakaanörö, narö Esia yangrakaanörö, narö Prisia yangrakaanörö, narö Pampilia yangrakaanörö, narö Isëp yangrakaanörö, narö Lipia yangrakaanörö, narö Sairini kak naëaanörö. Tiarim naëaan, narö Rom kakaanörö, Yuta yaapöröere köpël Yuta panëeröa öngpök ilëaurö. Ën tiarim naëaan naröeta Krit kustaakaanörö, narö Arepia yangrakaanörö. Yaap pan, tiarim kakë ngönöt selap wiaatak yok pangk tiarimtë ngönötë Anutu pim weëre kosangring ya yamëngka pöta ngönte ök niaan kat yawi.” ¹² Pël mëak pit yaan sak kön selap ëak neneren epël maima. “Elei, pit tol ëak epël ya?” ¹³ Pël yemaan naröak ökre wasiin wesak epël mëëa. “Pit wain i ngaat nak kön irikor ëak ya.”

Pitaak omnaröen ngönën ök mëëa

¹⁴ Pitëmënt pël aö yesën Pita pi Yesuu ngön yaaö omnarö 11 pitëm naëaan wal ë tauak maap ngön ëak epël mëëa. “Yuta omnarö, ar tenim karuröere Yerusalem kak wëaurö, ar këëkë wesak kat wieë. Pël ëën omën e yaarö epëta ngönte ök niamaan. ¹⁵ Arim naëaan naröak ten i nak kön irikor ëak wë yak pël aim. Pöt won. Peene wangam kan ngolöp 9 kilok yaë. Talëp epëtak i nak kön irikor yeëa? ¹⁶ Epët Anutu pim ngaanëer tektek omnamp Soel piin epël ök maan retëng ëa.

¹⁷ ‘Anutuuk epël ya. Ënëm pan yangaakë wëwëet won wasuma akunetak nem Pulö wes mëën irëak yang poutë omnarö pangk elniipnaat.

Pël ëën arim koont yokoturö pit nem ngön pöt war wesak apnaat.

Ën omp ulwas narö pit pöt, nook wangar ke pëlöt rë moolamaat.

Ën omp ulöpörö pitta nook wangar rë moolamaat.

¹⁸ Yaap, akun pötak nem Pulö wes mëën iraan

inëën öngre ompörö pitök nem ngön ompyaut war wesak ök apnaat.

¹⁹⁻²⁰ Pël ëën akun pötak elmëën mopöök retëng kësang orööpnaat.

Këtëp röök wiipnaat.

Ën ngoonöp pöt, i möak omën iitë yaarö ke pöl koröp orööpnaat.

Pël ëën yangrakta tapël yaaröön ar yaan sak ëënëët.

Es koulöpre es yaapre omën i ököt orööpnaat.

Omën pipot wet rëak orööpnaat.

Pël ëën Aköp nem akun kaöet orööpnaat.

²¹ Pël ëën omën namp pi neen merëk neaan pöt ne pi kama ömaat.’

²² Soel Anutu pim tektek ngön yaap puuk ngön lup pöt retëng ëa. Pël ëën ënëmak Pita puuk muntat kaalak yal menak epël ök mëëa. “Israel omnarö, ar këëkë wesak kat wiaan. Ne peene Yesu Nasaret kakaanëp piin ök niamaan. Anutu puuk omën pipop weëre kosang retëng ke nampre nampöt tiarim it köpëlöt pet elniipënëak wes nimëaup. Anutu puuk weëre kosang pöt mangkën wak irëa pöt arim naë oröa. Pël ëaut ar yok ëwat wë. ²³ Ën ngaanëer Anutu puuk Yesu pimëën kön wia pölök arök omën utpet ngaarö pitëm naë wes mëën pitök këra yetaprak möa.

²⁴ Pël ëën Anutu puuk weletakaan wal ë moulmëa. Weleta këlangön ke nentere nent kat wia pötë öngpökaan ent ë moulmëa. Pi weletak kosang sak wii naön ëa. ²⁵ Iteneë. Omën omp aköp Tewit pi ngaanëer pan wetete ngön nent Yesu pim naë omën orööpna pötaan retëng ëa.

‘Ne itaangkën Aköp pi neering wëaup.

Pi nem naë pan wë.

Pël ëën ne omën nantön kas naëngan.

²⁶ Pötaanök nem lupmer ërëpsawi panë yeë.

Pël ëak ërëpsawi tan yamëem nem koröpwerta omën ompyaut orööpnaataan kor wë.

²⁷ Oröpmorëënök? Ni ne sëp newasën welaaröa wii kaatak öma saltak wal ë neulëan.

Ni nim ya omën ompyaut welaaröa kaöök wieë söp ëëmëak nenëaan ëan.

²⁸ Ni yok wet rëak wëwë ngolöp ompyaut öma pöta kanö pet elnëaup.

Pël ëak akun poutë neering wëën ne ërëpsawi om eim ömaap.’”

²⁹ Pita puuk Tewitë retëng ëa pöt ök më pet irak yal menak epël mëëa. “O karurö, ne ngön epët tekeri wesak ök niamaan, omën omp aköp Tewit pim ngönte. Ngaan panëer pi wel wiin yang kel weerauppe. Pël ëaup pim yanget Yerusalem kak eprek e

wiaan iteneim wë epët. ³⁰ Tewit pi Anutu tektek ngön yaaö omnamp Anutuuk piin kosang wesak epël ök mëëa. ‘Nim ëaröa naëaan nampök nimtë ök omën omp ak sëpnaat.’ ³¹ Tewit pi Anutu pim omnant ëëpna pötön pi wet rëak ëwat sa. Pël ëäk Anutuuk Kristo Yaö Mëëaup welaaröa naëaan wal ëëpnaap pöteta ök mëëa. Pël ëäk pi epël ök mëëa.

‘Anutu pi omën pöp sëp mowasën welaaröa wii kaatak wieë söp naëpanëëp.’

³² Omën pöp Yesu Anutuuk welaaröa naëaan wal ë moulmëën ten itenakök pöta ngönte arën ök niain. ³³ Pël ëaup pi Anutu pim pepapök yok pim yaapkëetakël moulmëën weëre kosang kësang wak wë. Pël ëën Pepapök ngaanëër kup mowia pöl Ngëengk Pulö mena. Pël ëautak omnant arim itaampöore kat wi pël yeë epot Yesu pim Ngëengk Pul ten ninaö pö. ³⁴ Pël ëaup tiar ëwat wëep. Tewit pi pimtëënök ngön epot naën. Pi kutömweri nasënëpök om ngön epot epël ëa.

‘Anutu puuk nem Aköpön epël ya. Ni wais nem yaapkëetakël öm.

³⁵ Pël ëëë neen kor wëën pöt omën nimëën kööre tok yaaö piporö nook maan nim weëre kosangöökë karök ilapnaat.’

³⁶ Pötaanök Israel omnarö ar epël kön wieë. Yesu epop arök këra yetaprak möan pöp Anutu puuk kaö wes moulmëën pi tiarim Kristo pim Yaö Mëëaup pël sak wë.”

Omën selap pan lup kaip tiin i momëa

³⁷ Pita pi pël maan omnarö pit pöt kat wiak pitëm lupöt könöm ëa. Pël ëën narö pit Pitaan pëël mëëa. Ën narö pit ngön yaaö omën muntaröen pëlpël mëak epël mëëa. “Karurö, ten tol ëën?” ³⁸ Pël maan Pita pi pitën epël ök mëëa. “Ar neenem utpet yaaut kasëng mampun. Pël ëën Anutuuk arim ketöt ent elniin ar Yesu Kristo pim ru ulöpökörö pël sak önë pötaan ten ar i nimëënaan. Ar pël ëäk wëën Ngëengk Pulö nimpnaat. ³⁹ Pöt oröp morëënök? Anutu pim ngön kosang wesa pöt epël wia. ‘Ne omën epot ningkën pöt arimëntre arim koröngre ruuröere ën omën yang ël epotë wëaurö pourö pangk elniipnaat.’ Omën epot Aköp tiarim Anutu puuk omën pourö

yas niaan pim naë sëpenaarö tiar nimpnaat.”

⁴⁰ Pita pi ngön pöt ök më pet irak kaalak ngön nant kosang wesak epël ök mëëa. “Omën utpet yaauröaring ar pourö kö sënganëën.” ⁴¹ Pël maan omën kësang pan pit ngön pöt kat wiak kön wi kosang wesa. Pël ëën Yesu pim ngön yaaö omnarö pitök i momëa. Akun pötak omën i momëa kësang pan, 3000 pörö, pit Aköpök wet rëak kön wi kosang yewesa pöröaring erën ë moulmëa. ⁴² Omën pël ëa pörö pit Yesu pim ngön yaaö omnarö pitök omnant rë moulopna pötaan kent pan ëeima. Pit pël ëäk wa top ëäk kaömp ngawi neimeë Anutuun yaya maöre kimang maö pël eima.

Ingre mor saurö ompyaö wakaima

⁴³ Anutu puuk kaamök elmëën pim ngön yaaö omnarö weëre kosang ke nentere nent yaëën omnarö pöten itenak yaan seima. ⁴⁴ Pël ëën omën wet rëak Yesuun kön wi kosang wesa pörö pit lup kopëtemer sak wë pitëm omnant neenemot wieëa pöt sëp wesak ngawingawi ëeim wakaima. ⁴⁵ Pël ëäk akun nantë pit pitëm yangre omën nantë sumat wak pöt kaömp sum ëäk omën ngöntök yaaurö meneima. ⁴⁶ Pël eimeë akun poutë pit Anutu pim ngönën tuptak wa top ëäk pitëm kaatë kaömp ngawi në pël eimeë ërëpsawi yaautaring wakaima. Pël ëäk pit lup kopëtemer sak wë kaömp ngawi neimeë, Anutuun yaya maima. ⁴⁷ Pël ëën Yerusalem kak omën wëaurö pit pitëm wëwë pöten itaangkën ompyaö pan ëa. Pël ëën kët poutë Aköpök omën muntarö koirak kön wi kosang yewesa pöröaring yal men moulmëa.

3

Omën ing il tēaup ompyaö mowesa

¹ Kët nentak wiap kan 3 kilok Yuta omnaröa Anutuun kimang yamëëa akun pötak Pitaare Son piarip Anutu pim ngönën tup kaöetakë sa. ² Pël ëäk itaangkën ngönën tup kaöetak ka kanër pitök ka kan ompyaur pël yamëëa pöra naë omën namp ing il tēaup wëa ngaanëër ëlëpë yaatakaan pël ëaup wilaup pi pimtök kan sak waisak pël naën yaaup. Pi akun poutë omnaröak wak së moulmë pël yeëa. Pël ëën omnarö

Anutu pim ngönën tuptak ilëak jaaröön sumatön kimang maim yeëa. ³ Pël ëaö pöpök Pitaare Son piarip Anutu pin ngönën tup kaöetak ilapënëak yaëen sum kot nent mampënëak mëëa. ⁴ Pël ëën piarip pörek tauak omën pöpön it kökö ngëneë Pitaak epël mëëa. “Ni tenipön itan.” ⁵ Pël maan pi omnant mampënëak ya wesak piaripön itena. ⁶ Pël ëën Pita puuk epël mëëa. “Yaköm, ne kot nim nimpaat won. Pël ëaatak ne omën maim nent wa pötaar ni nimpaan. Yesu Kristo Nasaret kakaanëp pim weëre kosangöök ök niamaan. Wal ëak kan së.” ⁷ Pël mëak Pita puuk mor yaap-këësi moröak kaamök elmëak wal elmëen tapëtakëer pim ingesiar el mö rëen kosat kosang sa. ⁸ Pël ëak ingesiar ompyaö sëen pi sörok olëak tauak kan ing ëa. Pël ëak piaripring Anutu pim ngönën tup kaöetak ilëak kaalak kan ing ëak sörok olëak Anutuun yowe mëëa. ⁹ Pël ëën omën Anutu pim ngönën tup kaöeta kakaati wëaurö pit itena pöt pi kan ing ë Anutuun yaya yamëëa. ¹⁰ Pël ëën pit itenak epël mëëa. “E, omën epop pi Anutu pim ngönën tup kaöeta ka kan yapinte ompyaaur pörek wë sum kimang yaaup,” pël mëëa. Pël mëak pit omën pöpön itenak pim naë oröa pöten yaan sa.

Pitaak Anutuu ngönën tup kaöetak ngönën ök mëëa

¹¹ Omën pöp pi Pitaare Son ent ë moulmëak sëpnaaten kaaö ëa. Pël ëak pi piaripring mor yal ëak Anutu pim ngönën tup kaöetak purpur omnarö pitëm ëapë yapin ngamp Solomon pël yamëëauweri wëen omnarö pit yaan sak së pitëm naë wa top ëa. ¹² Pël ëën Pita pi pitën itenak epël mëëa. “O Israel nem karurö, ar epëten yaan sak ëëngan. Tenip tenpimtë weëre kosang nentak omën epët naën. Arök tenpim ngönën wak wëaö pötaan omën epop ompyaö sa wesak tenipön itaangkan. Won. ¹³ Omën epët Anutu pimtök yaë. Anutu, pöp pi tiarim ëarö Apramre Aisakre Yakop pitëm yaya maima pöp, tiarim Anutu, puuk pim inëenëp, Yesu, pim weëre kosangöt tiarën pet yaalni. Pöp ngaan arök kaöaröa naë wes momëënak pimëen ngön ya mënaup. Pël ëak Rom yang ngarangkëp Pailat pi mangkën puuk

kan wes momëëpënëak ëa pöt ¹⁴ arök kosang ngentiak omën wotpil ompyaö pöp kasëng menaurö. Mak, ar ke urak Pailatën maan Yesu pim urötak omën yamëngkaup wii kaatakaan kan wes mëen sa. ¹⁵ Pël ëën arim ngöntaan pitök tiarim omën wëwë ompyaut yaningkaup mëna. Pël ëaupök Anutu puuk weletakaan wal ë moulmëen wëwëetaring wëen tenip itenaut. Pötaanök pöta ngönte ök aim wë. ¹⁶ Tenip Yesuun kön wi kosang yewasën pim weëre kosangööring omën epop ompyaö yemowas. Yaap, Yesu pi tenip piin kön wi kosang wasënëak kaamök elniä pötak omën epop arim itöök ompyaö sak wë.

¹⁷ “Ngöntre karurö, ne arën ëwat wë. Arre arim kaöaröak Yesuun utpet elmëaurö. Pël ëautak ar pim songönte ëwat nasën wë yak pël elmëaurö. ¹⁸ Pël ëaap Anutu pim ngaanëer tektek ngön yaaö pöröen ök maan tekeri wesa pöt kë oröa. Pi ngaan epël mëëa. ‘Kristo Anutu pim Yaö Mëëaup pi këlangön kaö pan kat wiipnaap.’ ¹⁹ Pël mëëa pötaanök ar arim lupöt kaip tiak Anutu pim ë pël elmëen. Pël ëën arim saunat won niwasëpnaan. ²⁰ Pël ëak wë ënëmak Anutu puuk ulöpre moup elniak arim lupöt weëre kosang niwasëpnaan. Pël ëak kaalak Yesu Anutu puuk tiarim kama niöpënëak Yaö Mëëaö pöp arim naë wes mëëpnaan. ²¹ Pël ëëpnaatak pi kutömweri om wë Anutu pim ngolöp ngolöp wasëpna akun mowia pöten kor wë. Pël ëëpënëak ngaanëer Anutuuk tektek ngön yaaö omën ngëngköröen ök maan tekeri wesa. ²² Pöt Moses puuk nant epël ëa. ‘Anutu, tiarim Aköp, puuk tektek ngön yaaö namp wes mëen waisëpnaat. Pöp arimtë naëaan namp. Pël ëën Anutu pi neen yaö elnëa ke pëlëp. Ar pim ngön apna pipöt pout ngar ön. ²³ Ën omën Anutu pim tektek ngön yaaö omnampë ngön kat nawiin ëëpna pörö Anutu pim omnaröaring naöpan. Pit kö sëpnaat.’ ²⁴ Moses puuk ngön pël retëng ëa. Pël ëën Anutu pim tektek ngön yaaö omën muntarö Samuelre pim kasngaël pöröen ngön ök maan tekeri wesa pöt peene tiarim tekrak jaarö. ²⁵ Ngön epot Anutu puuk tektek ngön yaaö omnaröen maan pitök pitëm këmötëaan ngaanëer retëng ëën wiakaimautök peene

tiarim naë kèet yaarö. Tol èënak wasngan. Ar pitëm kurmentëkaanörö. Pötaanök ngön kosang wia epët Anutu puuk arim ëaröaan ëaö epët ar pouröaan yes. Kat wieë. Anutu puuk Apramön epël ök mëëa. ‘Ne nim èere köröörö ulöpre moup elmëën yanggerak omën pourö pangk ë pet irëpnaat.’ ²⁶ Pël ëak Anutu pi pim Inëënëpön yaö mëak wes mëën wet rëak arim ngësë waisa. Pi ulöpre moup elniin arim utpet yaaut sëp wasënëak waisa.”

4

Pit Pitaare Son ngön yaatak moulmëa

¹ Pitaare Son piarip omnaröen ngön ök maim wëën kiri ar yaauröere Anutu pim ngönën tup kaöeta polisöröa ngarangkëpre Satusi ngönën omnarö piarpim naë sa. ² Pit së kat wiin piarip Yesu pim wel wiak weletakaan wal ëa pöta ngönte ök mëak tiarta wel wiak tapël wal ëëpenaarö omnaröen pël ök maim wëën pit së kat wiak piarpimëën ya sangën kön wia. ³ Pël ëak këtëp irë ilapënëak yaëën yak om moröak ëlpamök ngön ya mëmpënëak wii kaatak moulmëa. ⁴ Èn piarpim ngön ök maima omën pöröa naëaan omën kësang pan saareet 5000 pörö Yesuun kön wi kosang wesa.

⁵ Èlpamök ngönënë ngarangköröere kaöaröere ngön kosangötë ngarangk yaaurö pit pourö Yerusalem kak wa top ëa. ⁶ Anas kiri ar yaauröa wotöököp piire Kaiapas, Sonre Alesantaare Anas pim kurmentëkaanörö pit pourö wa top ëak wëa. ⁷ Pël ëak wa top pötak Pitaare Son piarip pitëm tekrak tau moulmëak pëlpël mëëa. “Arip talëpön maan pimtök pimtë weëre kosang ningkënak omnamp ompyaö wesauwaar? Ma talëpë yapinte mëak ompyaö wesauwaar?”

⁸ Pit pëël maan Pita pi Ngëëngk Pulö pim lupmeri peö èën epël ök mëëa. “Omën kaöere ngarangkörö, ⁹ ar tenpim omnamp ngaanëer ing il tëaup ompyaö mowesan pöten pëlpël yeniak. ¹⁰ Pötaanök arën ök niaan Israel omnarö ar pourö ëwat seë. Yesu Kristo Nasaret kakaanëp pim weëre kosangöök omën arim tekrak taua epop ompyaö sak wë. Arök Yesu Kristo pöp këra yetaparak möön wel wiaupök Anutuuk

weletakaan wal ë moulmëa. ¹¹ Ngönëntak ngön nent epël wia.

‘Wap omën ka ök yarëauröa wël ë moolëaut Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.’

Wap pöta yapinte Yesu. ¹² Pi tapöpök tiar niwak wëwë ompyautak niulëëpnaap. Yang epera rangk omën wë eporö tiarim naëaan nampök tiar niwak wëwë ompyautak niulëëpna pöten yaö neniaan. Yesu pimënt kopët tapöp.”

¹³ Pël maan ngönën ngarangkörö pit yaan panë sa. Pöt Pitaare Son piarip kaö wonaar. Pël ëak piarip ëwat kaatak neilaanaarök wa top kaöetak ngön apnaaten kas köpël weëre kosangring ök mëëa. Pël èën pit piaripön epël wesa. “Piarip Yesuring wë weëre kosang epël wa,” pël wesa. ¹⁴ Pël ëak pit itaangkën omën ingesiar ompyaö mowesa pöp piarpim naë yaap tauaan itenak ngön kangiir mapnaat pangk naën èën sëp wesa. ¹⁵ Pël ëak omën kaöarö pitëmënt ngönaak apënëak piarip ka ngerö nentakël wes momëa. ¹⁶ Pël ëakök pitëmënt ngön epël ë kopëta wesa. “Tiar omën epaar tol elmëëpen? Omën Yerusalem kak wëa pörö pit epël kön wia. ‘Omën weëre kosang epët omnarö yok pangk naënganëët. Retëng piarpim yaë epët tiar yak newasngan.’ Ngarangkörö tiar piarpim ëa pöt kaar newasngan. ¹⁷ Kopëtet om ulöl sak sëpan pötaanök tiar ngön ë kosang wasën piarip kaalak Yesu pim ngönte naën ëëpnaan.”

¹⁸ Pël mëak pit kaalak piaripön yas maan koirak së tau moulmëak Yesu pim ngönte omën muntaröen ök mapanëak nga mëëa. ¹⁹ Pël maan Pitaare Son piarip tauëë Pitaak ngön kangit epël mëëa. “Arimtok omën eptepar kom ëak iteneë. Kan taltakëer ompyaut? Ten arim ënëm èën ma Anutu pim ënëm èën? Pël ëautak ten Anutuu ënëm èëna pöt arim ënëm naëngan. ²⁰ Tenip yok pangk pim ngönte anaaten kaaö naëngan. Omnant Yesu pim yaëën tenpim itenak kat wiak pël ëaö pipot tenip yok pangk ngep naëngan.” ²¹⁻²² Omën Anutuuk pim ingesiar ompyaö mowesa pöp pim krismakiat omën naar ulpëën il wesaup pöp pi ulwas wonöp. Pël èën omnarö pit Anutuuk omën

pöp ompyaö mowesa pötaan Anutuun yaya mēēa. Pötaanök ngönēnē kansolörö pitök piarip këlangön kat mowiipēnēak itaangkēn kan won ēēn ap wesak piarip kaalak omnarōen ngön ök mepanēak nga mēak wes mēēn sa.

Ingre mor saurö pit ngönēn ök ap-naataan weēre kosang öpēnēak Anutuun kimang mēēa

²³ Pitaare Son piarip wes mēēn kaalak piarpimorōa naē sē kiri ar yaaö kaōarōere ngönēnē ngarangkörōa ngön mēēaö pöt ök mēēa. ²⁴ Pēl ēēn kat wiak pit pourö kön kopētaö wesak Anutuun epēl ök mēēa. “Nuukēer kaōap, ni kutömwer ket ēak pōweri omnant mowian. Pēl ēak yanger ket ēak pōrak omnant moulmēan. I kaö ket ēak i kaöökē omnant moulmēan. ²⁵ Ni ngaan panēer Ngēēngk Pulö elmēēn tenim ēap omēn omp aköp Tewit nim inēēn ngaanēpōn maan ngön nent epēl retēng ēa. ‘Tol ēēnak köpēlörö neen ya sangēn ēa?

‘En tol ēēnak omnarö nemēēn kup riipēnēak ēa?

²⁶ Yang omp akörōere wotöökörö ne Aköpre nem Yaö Mēēaup nga elniipēnēak wa rongan ēa.’

²⁷ Ngön pöta kēēt peene e yaarö. Pöt oröpmorēēn? Yerusalem ka kaö eprek omēn omp aköp Erot piire Pontias Pailatre köpēl omnarö pit Israel omēn kaōarōaring wa top ēak Yesuun nga elmēēpēnēak ēa. Pi nim Inēēn ompyaup ni ngaan ya yaö mēēaup. ²⁸ Pit wa top ēak omnant orööpēnēak ngaan nim kopēta wes menan pöpōn nga kupre wap wieima. Pēl ēeim wēēn omnant orööpēnēak ēan pöt nimtē weēre kosangöök elmēēn orōa. ²⁹ Pötaanök ten peene ni tenim Aköpōn kimang yeniak. Omnarö pit nga kup yari pötaanök ni ten nim inēēnörö kaamök elniaan kas köpēl nim ngön ompyaut war wesak ök menaan. ³⁰ Ni kaamök elniaan yauman omnarö ompyaö mowesak weēre kosang it ngolöp ke nampöt nim inēēn ru ngēēngkēp Yesu pim weēre kosangöök mēmpunaan.”

³¹ Pit Anutuun ngön pil ök maö sē pet yairēn ka pitēm wēa pöt moup ket ēak möa. Pēl ēēn Ngēēngk Pulö pitēm lupötē ilēak peö

ēēn pit Anutuu ngönte kas köpēl omnarōen ngēs rēak ök maö sa.

Ingre mor saurö pit lup kopētemer sak wakaima

³² Akun pötak omēn Yesuun kön wi kosang wesa pörö pit lup kopētemer sak pitēm naēaan nampök epot nemtēēt pöt naēn. Won. Pitēm omnant pout ngawi wiak wakaima. ³³ Pēl ēak Yesuun ngön yaaö omnarö weēre kosang kēsang wak pitēm Aköp Yesu weletakaan wal ēa pōten omnarōen ök maan Anutuuk omēn piin kön wi kosang wesa pörö komre kolap kaö elmēēn pit ompyaö wakaima. ³⁴⁻³⁵ Pēl wakaimēē pitēm tekrakaan nampök omēn nentaan ngöntök naēn. Pit tol ēakök pēl eima wasngan. Pitēm naēaan nampök kaare yangatē sumat wak pöt Yesu pim ngön yaaö omnarö pitēm naē wak sē mangkēn kom ēak ngöntök yaaurö meneima.

³⁶ Akun pötak omēn namp pim yapinte Yosep pi pitring wakaima. Omēn pöpōn Yesu pim ngön yaaö omnarö pitök pim yapin nent Panapas pēl maima. Yapin pöta songönte Omnarö Lup Ketumön Yemowesaup. Pi Yuta omnamp Liwai pim kurmentēkaanēp Saipras kustak wilaup. ³⁷ Omēn pöp pim yang lup nent omnarö menak sumat wak ngön yaaö omnarōa naē sē kom ē mampēnēak mena.

5

Ananiasre Sapaira

¹ Panapas pi pēl ēa. ‘En omēn pörōa naē öngre omp naar wēa. Ompöpē yapinte Ananias. ‘En öngöpē yapinte Sapaira. Ananias puuk pim yang lup nent omnarö menak sumat wa. ² Pēl ēak kaö nent yoolök wasēpēnēak kaö nent ēlēēp wia. Pēl ēēn pim öngöp piita ēlēēp wia pōten kön wiin ompyaö ēa. Pēl ēēn pi sum kaö nent wak sē ngön yaaö omnarö menak, e tapēt pēl mēēa. ³ Pēl ēēn Pitaak piin epēl ök mēēa. “Ananias, Seten puuk nim lupmer utpet panē niwasēn Ngēēngk Pulöön morök elmēēmēak nim yangeta sumat wak kaö nent ēlēēp wian. ⁴ Ni wet rēak yanget sum naēn wieēa akun pötak yang pöt nimtēēt pēl wieēa. ‘En ēnēmak ni yang pöt omnarö menak sumat ningkēn wan pöt nimtēēt.

Oröpmorëenök ni sum kaö nent ëlëep wiak ngön kaar ëaup? Nim ngön kaar pipët ten omnaröen pëen nenian, Anutuun kaar yemaan.”⁵⁻⁶ Pël maan Ananias pi ngön pöt kat wiak wel wiak sê ngentia. Pël ëen yokoturö pit kat wiak sê pim sokur poë koröpöök kör koëak wak sê yang kel weera. Pël ëen omnarö pit ngön pöt kat wiak kas kaö panë ëa.

⁷ Kot nent wë ngöpngöp ëak 3 aöa pël won yesën pim öngöp Sapaira pim ompöp wel wia pöten kat nawiin yak Pita pim kaata kakaati sê ilëa. ⁸ Pël ëen Pita pi epël pëlpël mëëa. “Arip yangeta sumet epët pëen wauwaar ma?” Pël maan öngöpök epël mëëa. “Yok nim wan pi tapëtep.” ⁹ Pël maan Pita puuk epël mëëa. “Aripök Aköpë Pulöön morök elmëenë pöten kön wiin kengkën sa ma? Kat wiaam. Omën nim ompöp yang kel weeraurö pit ka kanrak pi yawir niinta niöpnaat.” ¹⁰ Pël maan tapëtakëer öngöpta wel wia. Pël ëen yokoturö pit kaalak wak sê pim ompöpë naë moweera. ¹¹ Pël ëen Yesuu ingre mor sauröere omën muntarö ngön pöt kat wia pörö pourö kas kësang panë ëa.

Retëng it köpëlöt mëna

¹² Akun pötak Yesu pim ngön yaaö omnarö pit weëre kosang it ngolöpöt kësang omnaröaan elmëa. Pël ëen omën Yesuun kön wi kosang wesa pörö pit Anutuun ngönën tup kaöetak purpur omnarö pitëm ëapë yapin ngamp Solomon pël yamëëauweri wa top ëak Anutuun ök maim wakaima. ¹³ Pitëmënt pëen pël ëeim wëen omën muntarö pitëm wëwëatön itenak pit ompyaö wëaurö pël yamëëaurö yak pitring öpnaaten kas ëeima. ¹⁴ Pël ëaatak omën kësang pan Aköpön kön wi kosang wesak pim ingre moröröaring yal mena. ¹⁵ Pël ëen Yesuu ngön yaaö omnarö pit pitëm yaat om mëmpö yesën omnarö pit pitëm yauman omnarö wak sê kamtaöökë kan ëöök urötring wi moulmëa pöt pit epël mëakök ëa. “Pita pi kamtaöök yesem pim moresök moröpnaat. Ën nent pöt pi yesën pöt pim könöpök pitëm rangk ilap riak sëen ompyaö sëpnaat.” Pit pël mëak wak sê mowieima. ¹⁶ Pël ëen Yerusalem kak we naöökë ka pötëaan yauman

omnaröere omën pitëm lupötë urmerarö wëaurö pourö wak sê Yesu pim ngön yaaö omnarö pitëm naë oröön waö ë momëak ompyaö mowesa.

Ensel nampök ngön yaaö omnarö wii kaatakaan ent ë moulmëa

¹⁷ Ënëmak kiri ar yaaurö pitëm wotöököpre omën piiring wëaurö pitëm yapinte Satusi, pit Yesuu pim ngön yaaö omnaröa yaaö pötön itenak war kön wiak ya sangën ëen utpet mowasëpënëak kön wia. ¹⁸ Pël ëak sê ngön yaaö omnarö wak wii kaatak moulmëen utpet yaauröaring wëa. ¹⁹ Pël ëen rö kan Anutuun ensel nampök wii kaata kanwer të mowiak ngön yaaö omnarö wël ëak mësak orö epël ök mëëa. ²⁰ “Ar Anutu pim ngönën tup kaöetak sê wëwë ngolöpta ngönte omnaröen ök man.” ²¹ Pël maan pit ngön pöt ngar wak wëen këtëp ngampi yoolaan ngönën tup kaöetak ilëak ngës rëak omnarö ré moula.

Pit pël ëeim wëen kiri ar yaauröa wotöököpre pim omnarö pit Yuta omën kaaröen yas maan ngönënë kansolörö wa top ëa. Pël ëak wii kaata kaöapë ngësël ngön wes mëa, Yesu pim ngön yaaö omnarö wii kaatakaan koirak waisëpënëak. ²² Pël ëaatak ngönënë polisörö pit wii kaata kakaati sê itaangkën Yesu pim ngön yaaö omnarö pit won wieëa. Pël ëen pit kaalak ngönënë ngarangköröa naë sê pitën ök mëëa. ²³ “Ten wii kaatak sê itaangkën kan ngarangkörö wëen ka kanötta om wari seëa. Pël ëaan ten koirënëak kakaati sê itaangkën won wieëa.” ²⁴ Pël maan ngönën tup kaöeta polisöröa kaöapre kiri ar yaauröa wotöököp pöt kat wiak kön selap wiak neneren epël mëëa. “Pitëm yaë pipëtakaan oröpöt orööpënëak yaë?” ²⁵ Pël aö yeem wëen omën namp pitëm wa topök sê epël ök mëëa. “Kat wieë. Arim omën wii kaatak ulmëan pörö pit ngönën tup kaöeta kakaati sê omnaröen ngönën ök maim wë.” ²⁶ Pël maan polis ngarangkëpre pim koturö pit sê Yesuu ngön yaaö omnarö koirak sa. Pit koirak yewaisem tang nemomöön, omnaröak pit kël momööpanëak kas ëa.

Ngön yaaö omnarö pit ngönënë kansolöröen kas naën, ngön ök mëëa

27 Pit Yesu pim ngön yaaö omnarö koirak kakaati sē ngönēnē kansolöröa naē tau moulmēen tauaan kiri ar yaaüröa wotöököpök pitēn epēl pēel mēea. 28 “Ten arēn Yesuu ngōnte anēetaan nga nenian ēan ma? Ma arök kön wiin pöt omēn pasit yaē ma? Yerusalem omnarōen ngön pöt ök maan pitök tenēn Yesu möan pēl apna pōten ar kent yeē.” 29 Pēl maan Pitaare karurö pit kangiir epēl mēea. “Ten yok pangk ar yang omnaröa ngōnte ngar naōngan. Ngön Anutu pim ök niia pöta ēnēm ēēnaat. 30 Arök Yesu kēra yetaprak möön wel wia. Pēl ēaupök tiarim ēere körööröa Anutu puuk weletakaan wal ē moulmēa. 31 Pēl ēak Anutuuk koirak sē pimtē naē ulmēen pim yaapkeētakēl wē. Pēl ēēn Anutu puuk kaö wes moulmēen tiarim kepönöök wē kaamök elniak Israelörö tiarim kanöökēl pourö wa nuulēen utpetat kasēng mampunēen. Pēl ēēn Anutuuk arim utpetat wa moolapnaat. 32 Ngön pöt tenök ök yeniaan Ngēengk Pulöökta omēn pötön war wesak yenia. Anutuuk omēn pim ngōnte kat yawiaürö ten Pulö yangingk.”

Kameliel pi ngönēnē kansolörōen ngön yaaö omnarö kön wialök elmēepēnēak mēea

33 Ngönēnē ngarangkörö ngön pöt kat wiak ya sangēn ēēn Yesuu ngön yaaö omnarö mēmpēnēak ēa. 34 Pēl yaēēn Parisi omēn kaö namp Moses pim ngön ē kosang wesaut rē yemoulaup pi pitēm tekrak wēa, pim yapinte Kameliel. Pit omēn pöpön kön wiin ompyaö yaaup. Puuk ngönēnē ngarangköröa tekrakaan wal ēak Yesuu ngön yaaö omnarö ka kaö nerakēl wes momēen sa. 35 Pēl ēēn pitēn epēl ök mēea. “Israel omēn nem karurö, tiar omēn eporö omēn nant elmēēpenēak pöt kön wialök elmēēpenaan. 36 Kat wieē. Ngaan panēer won, peen peen omēn namp wakaima yapinte Tiutas. Pimtok pimtēn kön wiin, ‘Ne omēn kaöap,’ pēl wesak omnarōen maan omēn kēsang 400 ke pēl ēak yang ngarangkēpōn nga elmēēpēnēak sa. Pēl ēēn narö pitök pi mēngkēn pim iri wēaurö pit pim ngön pöt sēp wesak repak sa. 37 Pēl ēēn kaalak Yutas Kalili omnamp puuk omēn muntarö wak Rom yang ngarangkēpēen nga elmēa. Pēl ēa

akun pötak yang ngarangkēp pi ka poutē omnaröa yapinöt wē yesēn ngaarö pitök pöpta mēna. Pēl ēēn pim iri wēauröeta pim ngōnte sēp wesak repak sa. 38 Pēl ēaut pötaanök Yesuu ngön yaaö eporōen tiar mop mowiak itöök elmēaapa. Pitēm ngön epot omēn pēenök yeēa pöt won sēpnaat. 39 Ēn omēn puot Anutuuk kaamök elmēen pim weēre kosangöök yeēa pöt tiarök yok pangk il nemowasngan. Pötaanök mowēen it mongēnaapa. Tiar pēl yeem Anutu pimtēn nga elmēēnganok.”

Ngön yaaö omnarö Yesuu yapintaan öö sēpna pōten ērēpērēp ēa

40 Pēl maan ngönēnē kansolörö pit Kameliel pim wes mēen sēpēnēak ēa pöt ngar wa. Pēl ēak pit Yesuu ngön yaaö omnarö koirēpēnēak maan koirak sēen ngönēn ngarangköröak polisörōen maan pēs möön epēl mēea. “Ar kaalak Yesu pim ngōnte omnarōen ök manganok.” Pēl mēak wes mēen sa. 41 Pēl ēak Yesuu ngön yaaö omnarö pit wa toptakaan oröak yesem ērēpsawi ēa. Pöt Anutuuk pitēm ya mēna pōten itaangkēn yok pangk ēēn pit Yesuu ngōntaan yok öö mongawisēpnaat pēl wesa. 42 Pēl ēak kēt ēl epotē pit ka yaapötēere Anutuu ngönēn tup kaöetak sē omnarōen Yesu Anutu pim Yaö Mēeaup ngön ompyaö pöt ök maima.

6

Pit omēn 7 ēak ngön yaaö omnarö kaamök ēēpēnēak moulmēa

1 Akun pötak Yuta omēn narö Yesuu ingre mor saurö selap sak wē tok nentepar pitēm tekrak kom kap oröa. Pöt Krik ngön yaaüröak Yuta ngön yaaürōen kaaö ngön mēak epēl mēea. “Kēt poutē omēn omnant ngöntök yaaürö kaömp yemangkem ar Krik ngön yaaüröa öng kapirörö ompyaö wesak nemangkēn ē yeē.” 2 Pēl ēēn Yesu pim ngön yaaö omnarö 12 pöröak Yesuu ingre mor saurōen yas maan sē wa top ēēn epēl ök mēea. “Kat wieē. Kaömpre monat kom yaaö ngön pötak tenim ya mēmpuna kanöt il yeniwari pipēt pangk naēn yaē. Tenim ya kē pöt Anutu pim ngōnte omnarōen ök nianēak ēaut. 3 Karurö, ar peene arim naēaan omēn 7 ēak kom ē moulmēen pitök

omnant kom eëpëna ya pöt ngarangk eëp. Pit omën Ngëëngk Pulö pitëm lupötë wieëa könringöröak moulmëen. ⁴ Pël eën tenimtokëer kët ël epotë Anutuun ök maimëë pim ngönte tekeri wesak ök niaim önaan.” ⁵ Pël maan omën pourö ngön pöten kent ëak omën eporö ulmëa. Wet reak Stiwen omën pöp pi Anutuun kön wi kosang pan yewesau Ngëëngk Pulö pim lupmeri peö ëaö pöp moulmëa. Pël ëak namp Pilip, namp Prokoras, namp Naikena, namp Taimon, namp Pamenas, namp Nikolas Antiok kakaanëp, pi köpël omnamp ngës reak Israel omnaröa ngönën wak wëaö pöt yaaup. Pël ëak Yesuun kön wi kosang wesaup. Pit omën piporö moulmëa. ⁶ Pël ëak pit Yesu pim ngön yaaö omnaröa naë moulmëen pitëmëen Anutuun ök mëak pitëm moröt keponötë mowiak welaköt elmëa.

⁷ Anutu pim ngönte ulöl sëen Yerusalem kak omën wëaurö pitëm naëaan selap pan Yesu pim ru sa. Pël eën kiri ar yaauröa naëaan selap pitta Yesuun kön wi kosang wesa.

Yuta omnarö pit Stiwen wali wa

⁸ Stiwen pi Anutuuk komre kolap elmëak ngönëne weëre kosang ke nentere nent kaamök elmëen retëng weëre kosang omnaröa yok pangk naënganëët omnaröa tekarak mëneima. ⁹ Pël yaëen omën narö Stiwen pim yaaö pötön kaaö ëeima. Omën pörö pit tok nentak wë Yuta omnaröa ngönën tup nent, yapinte wii natëenöröa ka pötak wa top ëeima. Omën pörö pit Alesentriaare Sairini kakaanörö. Ën narö Silisiaare Esia yangrakaanörö. Pit së wa top ëak Stiwenring ngön nga ela. ¹⁰ Pël ëaap Pulöök kaamök elmëaan yak pitök pi il nemowasën ëa. ¹¹ Pël eën pit omën narök Stiwen pimëen ngön mööngk reak mapëna yak sum elmëen pitök ngön mööngk reak epël mëëa. “Pi Moses tiarim ëapre Anutuun pim këmtakaan utpet wesak yaan ten kat wi aut.” ¹² Pël maan omën pörö pit omën yaapöröere ngönëne ngarangköröere ngön kosangötë ngarangkörö pit es nga mowesak Stiwenë naë së morök wais ngönëne kansolöröa tekarak tau moulmëa. ¹³ Pël ëak omën ngön kaar apnaaröeta piiring tau moulmëen kaar epël mëëa. “Omën

epop pi akun poutë Anutuu ngönën tup ngëëngk epëtere Mosesë ngön kosangötön utpet wesak yaaup. ¹⁴ Ten kat wiin pi epël ya. ‘Yesu Nasaret kakaan pipopök ngönën tup epët tööl komun ëak Mosesë ngaantak tiarim ëarö ngön mena pötë urtaköt wiipnaat.’” ¹⁵ Pël maan ngönën ngarangk kaöarö pourö pit Stiwen pim ë kosaöön it kökö mongnaan ëwa panë tëak enselöröa ë kos koröp oröa.

7

Stiwen pi ngönëne kansolöröen ngön ök mëëa

¹ Pël eën kiri ar yaauröa wotöököpök Stiwenën epël pëlpël mëëa. “Ngön e ya epët kaar ma yaap?” ² Pël maan pi kangiir epël ök mëëa. “Nem pepere karurö, ar nem ngön epët kat wieë. Anutu, ëwa pepap, pi ngaanëer tiarim ëap Apram pi Mesopotemia yangerak om wëënaar Anutu pi pim naë orök epël ök mëëa. ³ ‘Ni nim omënerë kaare yanger sëp wesak nem yang pet elniima pörök së öm.’ ⁴ Pël maan pi Kaltia yang pör sëp mowesak ka kaö naö Aran pörök së wëen pim pepap wel wia. Pël eën ënëmak Anutu puuk wes mëen kaalak yang Israel omnarö tiarim wë eprekël waisa. ⁵ Pël ëaap Anutu pi yang lup nent pimtëen panë wesak, ‘Epët nemët,’ pël apna nent wël ë nemangkën ëa. Won pan. Anutu pöp om epël kosang wes ök mëëa. ‘Ënëmak yang epër nimpaat. Pël eën nim ruure ëarö orök pep sak öpnaat.’ Pël mëëaö akun pötak Apram pim öngöp ru nawilën ëa. ⁶ Pël eën Anutuuk kaalak ngön munt nent epël ök mëëa. ‘Nim ruure ëarö yang maim nerek së wëen omën pörök wëaurök ngarangk elmëen ya pas mëneim sum won öpnaat. Pël eën pörökörö pitök këlangön ya pas mangkën krismaki 400 pil wakaimpënaat. ⁷ Pël eën ënëmak nook omën pit këlangön kat mowiipna pipörö ngön ya mëmpaat. Pël eën ënëmak nim ruure ëarö pit yang pör sëp wesak yang eprek wais wë neen yaya neaimpënaat.’ ⁸ Pël mëak Anutuuk Apramre ëaröaan pim ngön kosang wes mëëa pöt pet elmëëpënëak Apramön pim ruure ëaröa koröp kaut ilëpënëak ök mëëa. Pël eën omnarök koröp kaut ila

pöten itenak Anutu pim Apramön ngön kosang wes meëa pöten kön wiipnaan. Pël eën wëak pim öngöp yokot namp wila yap-
 inte Aisak wë akun 7 ëak won sëen 8 pötak koröp kaut ila. Pël eën Aisak puuk wë pim ruup Yakop wilak tapël elmëa. Pël eën Yakop puukta wë pim ruurö 12 pörö tapël elmëa. Pël eën pöröak wë 12 tapël ëak pitëm naëaan Israel omnarö tiarim kur 12 ëak oröa.

⁹ “Yakopë ruurö pit omp kaö sak wë Yosepëen këepöt kön mowia. Pël ëak pi omën narö mës menak sumat öpënëak kön wiak mangkën pit koirak Isëp yangrakë sa. Pi pörök së inëen ru sak wë waur eima, sum won. Pël eën Anutuuk pi sëp nemowasën, ¹⁰ könöm nant pim naë yaaröön Anutu puuk ngarangk elmëeima. Pël ëak Anutuuk pi ël kaamök elmëak kön tektek kaö mangkën Pero Isëp yang omën omp aköp pim naë wëen piin itaangkën ompyaö eën kaö wes moulmëen puuk Isëp yang ngarangkëpë yaat ngarangk ëa. Pël ëak wë Pero pim kaata yaat pour pi ngarangk ëak wakaima. ¹¹ Pël eën wë ngöntök kësang nempel Isëpre Kanan yangrak oröak wiaan omnarö kaömpëen utpet ë yesën Israel tiarim ëaröeta tapël ëa. ¹² Pël yeem Yakop pi kat wia pöt Isëp yangrak omnaröak wet rëak akun pötaan kaömpöt wa kön wiaut wia. Pël maan pi ngön pöt kat wiak tiarim ëarö pim ruurö ngës rëak wes mëen Isëp yangrak së kaömp wak waisa. ¹³ Pël ëak wais wë akun nentak kaalak sa. Së oröön Yosepök nanöröen epël ök mëea. ‘Ne arim nangap Yosep.’ Pël yemaanak Pero piita Yosepë nanöröen ewat sa. ¹⁴ Pël eën Yosepök nanöröen epël ök mëea. ‘Ar së tiarim pepap Yakopön maan wais eprek Isëp tiarim karuröaring öpenaan.’ Yakopë omën kurmentëkaan pörö 75. ¹⁵ Yakopre pim kuröökaan pörö Isëp yangrak së wë ulöp sak we pöök wel wia. ¹⁶ Pël eën ënëmak pit pouröa kosat wak së omën yangaöökë wieëaurek Sekem pörök weera. Yang pör ngaanëer Apram puuk Emo pim omnaröa naëaan sum ëa.

¹⁷ “Israel omnarö pit Isëp yanggerak wë ulöl sa. Pël eën Anutu pim Apramön yang yaö mëea pörökë sëpënëak Isëp yanger sëp wasëpna akun mena pöt temanöm sa. ¹⁸ Pël

ëa akun pötak Isëp omën omp ak munt namp oröa, pöp Yosepön köpëlëp. ¹⁹ Omën pöpök Israel tiarim ëere köröröen morök elmëak epël maima. ‘Ar ru wilak pöt wak së pëlëer mowiin. Pël eën wel wiipnaan.’ ²⁰ Pël maan akun pötak Moses pi pim ëlëpök wilak itaangkën pim möönre koröp ompyaö eën itenak ëlëpök ngarangk ëak kapa yemangkën ngoon naar namp won sa. ²¹ Pël eën ëlëp pi yang ngarangkëpë ngönte ngar wak Moses wak së pëlëer mowia. Pël eën yang ngarangkëpë koon-
 tupök së koirak pim ru ket ëak ngarangk elmëeima. ²² Pël eim wëen Moses pi kaö sak wë Isëp omën kaöaröa naëaan kön tektek wak kaö panë sa. Pël ëak pi ya kësangöt wak ngön weëre kosangringöt pitën ök maima.

²³ “Wë ënëmak krismaki 40 ëak won sëen Israel omën pim karurö kaamök elmëepënëak kön wia. ²⁴ Pël ëak pi yesem itna pöt Isëp omën nampök Israel omën namp möa. Pël eën pi pim karip kaamök ëak Isëp omnampë utpet elmëa pöta kangiir Isëp omnamp mëna. ²⁵ Pël ëa pöten Moses pi epël kön wia. ‘Nem omnarö pit neen epël kön wiipnaat. “Anutuuk pi kaamök elmëen tiar Israel omnarö Isëp yangrakaan nikoirëpënëak yaö mëeaup,” pël kön wiipnaat.’ Pël ëa pöt pit pël kön nawiin ëa.

²⁶ “Ka urak wangam kanök Israel omën naar nga yaalën pi ngeröök yaalmëem epël mëea. ‘Arpimënt tapaarök yeëerek nga elngan.’ ²⁷ Pël maan omën ngöntöp ngep ëak yamöa pöpök Moses mök ë moolëak epël mëea. ‘Talëpök ni tenim kaö sak wë ngön ë pet irumëak niia?’ ²⁸ Ma nim peen kusi Isëp omnamp mënan pöl kaalak neenta nemëmpëak yaan ma?’ ²⁹ Pël maan Moses pi ngön pöt kat wiak yang pör sëp wesak Mitian yanggerak kas së wakaim wë öng namp wak yokot naar wila.

³⁰ “Moses pi yang pörök wëen krismaki 40 ëak won sëen akun nentak yang pultak Sinai tomök ikanöök këra kot nementëk es wëlëng yokota. Pël eën Anutu pi enselëpë ök sak es wëlëngöökë öngpök wëen ³¹ Moses pi pöten itenak yaan sak itaampënëak naë yesën Aköpök epël ök mëea. ³² ‘Ne nim ëarö Apramre Aisakre Yakop pitëm Anutu.’ Pël maan Moses pi yaan sak reireë urak kaalak

itaampnaaten kas äa. ³³ Pël yaëen Aköpök epël ök mëä. ‘Ne ngëengkep yang eprek wë. Pötaan yang nim tauaan pipët welakët yak kan wariaarek nim ing korötepar përe ola. ³⁴ Ne itaangkën Isëp omnaröak nem omnarö utpet moweseim wë. Pël ëen ne kat wiin pit ya utpetaring wë neen merëk neaim wë. Pötaanök ne pitëm könömöt ent ë moolamëak yewais. Wal ë. Wes nimëen Isëp yangerakë sumëen.’ ”

³⁵ Stiwen puuk kaalak epël ök mëä. “Moses pi ngaanëer Israel omnarö pitök pim ngönte wa moolëak epël mëä. ‘Talëpök ni tenim kaö sak wë ngön ë pet irumëak niia?’ pël mëä. Pöt pit omën pöp Anutuuk Israel omnarö pit ngarangk ëak këemre këlangönë öngpökaan ent ë moulmëepënëak yaö maan wëen enselëpök këra kotumentëk es wëlëngöökëän ök mëä pöten pit köpël pötaanök. ³⁶ Pël ëak Moses puuk omën pörö mësak yesem Isëp yangerakaan i kaö Köp Möauukaan yang pultakë pötë yesem retëng ke nampöt mëneim wëen krismaki 40 ëak won sa. ³⁷ Pël ëak Moses puuk Israel omën pimoröen epël ök mëä. ‘Anutu tiarim Aköp puuk tektek ngön yaaö namp wes mëen waisëpnaat. Pöp arimtë naëaan namp. Pël ëen Anutu pi neen yaö elnëa ke pëlëp,’ pël mëä. ³⁸ Moses pi tapöp ngaan yang pultak omnaröaring wa top ëak wakaima. Pi akun pötak tiarim ëaröaring wëen ensel Sinai tomök ngön ök mëä pöp piarip pouwaar wëa. Pël ëëëak Moses pi Anutu pim naëaan pim ngön lëngë nasëpanë pöt wak tiarimëen mena. ³⁹ Pël ëënak tiarim ëarö pit Moses pim ngön pipët wa olëak kaalak Isëp yangerakël sëpënëak äa. ⁴⁰ Pël ëak pit Moses pim nanëp Eron pim naë së oröak epël mëä. ‘Moses pi tiar Isëp yangerakaan mësak wais eprek niulëak pi talël sa wes? Ten köpël yaëërek nuuk omën kön nent ket ë nin pötak tenim omp ak sak wotöök rëak mës niwak sëpnaan.’ ⁴¹ Pël mëak akun pötak purimakaö ru kön namp ket ëak animaö narö möak kön kaar pöpëen kiri ar ë mowiak pitëmtë omën ket äaö pötaan ërëpsawi elmëeima. ⁴² Pël eim wëen Anutuuk mopöök omnant wia epot këtre ngoonre ari puotön yaya mapënëak pit kasëng momena. Omën pipot Anutu

pim tektek ngön yaaö omën nampök epël retëng äa.

‘Israel omnarö ar yang pultak imeë krismaki 40 ëak sa.

Akun pötak animaö kiri ar ëeiman.

Pël äan pöt nemëen won.

⁴³ Ar wet rëak omnant arimtë ket äautön yaya maimaurö.

Pël ëak ar omp ak kaarëp Molok pim poë koröp ngönën tup kaarkaarte tiak wak

pötaring omp ak kaarëp Repan pim ari könte wak sa pël eimaurö.

Pötaanök peene nook ar kama niwak wes nimëen maimerek Papilon yangrakë sënëen.’

⁴⁴ “Tiarim ëarö pit yang pultak wakaima akun pötak poë koröp ka nent Anutu pi pitring wë pöta ökre waste tiak wak ima. Ka pöt Anutu pimtök Mosesën ök rapnaal pet elmëen ök rëak wak ima. ⁴⁵ Pël ëen ënëmak tiarim ëaröak poë koröp ka pöt pitëm peparöa naëaan wak Yosuaaring imeë yang munt ner Anutuu omën yang pörek wëaurö waö ë momëa pörek së oröa. Pël äaut poë koröp ka pöt om wiakaim wiaan yang omën omp aköp Tewit pi oröa. ⁴⁶ Pël ëen Tewit pim wëwëeten Anutu kent elmëa. Pël ëen Tewit pi Anutuun epël kimang mëä. ‘Ne yok pangk ni, nem ëap Yakop pim Anutu, nimëen ngönën tup ompyaö nent ök ram ma?’ ⁴⁷ Pël mëëautak omën omp aköp Solomon, Tewit pim ruup, puuk ka pöt ök rëa. ⁴⁸ Pël äaap Anutu O Ngaarëkep pi ka omën moresök ök yera epotë pëen naöpanëpön tektek ngön yaaö onnampök pël äa.

⁴⁹ ‘Aköp pi epël äa. Ne kaöap kutömweri wë omën pout ngarangk ëak wëaup.

Ën yang pipër nem weëre kosangöökë iri wia.

Pötaanök arök yok pangk ka nent nem wel aisëëë kë sumaan ök nenerangan sa.

⁵⁰ Iteneë. Nemtok nem omën ket äaö epot pout il wesak wë.’ ”

⁵¹ Stiwen puuk kaalak kansolöröen epël ök mëä. “Arim lupötë wa olëere kön utpet pötök peö ëak wë köpël omën ket ëak Anutuu ngönte kat nawiin yaaurö. Ar kët ël epotë Ngëengk Pulöökë ngönötta wa olaim wëaurö. Tiarim ëarö pit pim ngönöt wa

olaimaurö. Arta tapël yeë. ⁵² Yaap, tiarim ëarö pit Anutu pim tektek ngön yaaö omnarö pitëm naëaan namp öp sa wasngan. Pourö utpet mowesa. Pit omën wotpil waisëpnaapön tektek ngöntak war wesak ëaö pörö pourö mënak won wesaurö. Pël ëauröak peene arökta omën wotpil tapöp ngaaröa naë wes mëen mëna. ⁵³ Tiar tapöröak Anutuu naëaan ngön ë kosang wesa pöt öpenëak enselöröak tiarim ëaröen ök mëëautak arta ngön pötë ënëm naën yeë.”

Pit Stiwen kël möön wel wia

⁵⁴ Stiwen pi pël maan ngönënë kansolörö pit ngön pöt kat wiak ya sangën ëen kë ruru kön wia. ⁵⁵ Pël ëen Ngëëngk Pulö pim lupmeri ilëak peö ëa. Pël ëen pi we riak itena pöt Anutuu naë ëwa kësangpel ëaan Yesu Anutu pim yaapkëetak tauaan itena. ⁵⁶ Pël ëak Stiwen pi pitën epël ök mëëa. “Kat wieë. Ne peene itaangkën kutömwer kan tëen Omën Këep pi Anutu pim yaapkëel tauaan ityaangk.” ⁵⁷ Pël yemaan kansolörö pit Stiwen pi Anutuu yapinte ngep yaë wesak kat wiipanëak kat ur wariak ngön kaëpre ngön ëak wal ëak së moröak ⁵⁸ weruak Yerusalem ka pöökë wilëngkëel koliil së olëak kël momöa. Pël ëak omën pimëen ngön aima pöröak pitëm ulpëenöt përeäk omp ulwas nampë yapinte Sool pim naë rongan ë ulmëa. ⁵⁹ Pit pi kël yemomöön Stiwen pi kimang ngöntak Aköpön epël ök mëëa. “O nem Aköp Yesu, ni nem könöp kama neö.” ⁶⁰ Pël mëak rar rë wesirak ngön ëak epël mëëa. “Aköp, ni omën utpet yaalnë eporö kangit mangkan.” Pi ngön pil ök më pet irak wel wia.

8

Sool pi Yesuu ingre mor saurö utpet moweseima

¹⁻² Sool pi Stiwen mëngkën ya kë sa. Pël ëen omën ngönënë kat wiaurö pitök pim sokut wak së yang kel weera. Pël ëak pit ingre ya ilak aima. Pël ëa akun pötak Yerusalem kak omën wëa pöröak ngës rëak Yesuu ingre mor saurö mëmpö waö ëak rep momëen Yutia yangrakaan Sameria yangrakë sa. Pël ëen Yesu pim ngön yaaö omnarö pitëmënt Yerusalem kak wakaima. ³ Pël ëaan Sool pöpök Yesu pim ingre mor

sa pörö utpet mowesak pitëm kaatë kakaati ilëak öngre omp pourö moröak wii tëak wak së wii kaatak ulmëa.

Pit Sameria kak ngön ompyaut ök mëëa

⁴ Yesu pim ingre mor rep momëen saö pörö pit neenem yesautë pim ngönte ulöl wesak ök maö sa. ⁵ Pël ë yesën Pilip pi Sameria kak së omnaröen Kristo Anutuu Yaö Mëëaup pim ngönte ök mëëa. ⁶ Pël yemaan omën kaö pan pim naë wa top ëak retëng omnaröa it köpëlöt ëaö pötön itenak pim ngönöt këëkë pan kat wieima. ⁷ Pël yaëen omën selap urmerarö pitëm lupötë wëa pörö waö ë mëen merëkre ngönëer oröak sa. Pël yaëen omën kosat kël waare kan utpet yaaö pourö ompyao panë sa. ⁸ Pël ëen omën Sameria kak wëaö pörö Pilip pim ëa pöten itenak ërëpsawi kaö pan ëa.

⁹ Akun pötak kak taprek omën namp wëa pim yapinte Saimon pi kempre pölang pöt ëwat panëep. Pël ëen Sameria kak pörekë omnarö pit pim yaaö pöten yaan sa. Omën pöp omnaröen pi pitëm kaöap pël maim yeëa. ¹⁰ Pël ëen kak pörekë omën kotre kaö pourö pit pim ngön mëëaö pöten këëkë pan kat wiak epël maima. “Omën epop pi weëre kosang kaö pan wak Anutuu naëaan irëa.” ¹¹ Yaap, pit akun wali pim yaaö pötön itenak yaan sak pim ngön yaaut këëkë kat wieima. ¹² Pël eim wëenak Pilip pi waisak Anutu pi omnarö wa ngaöök nimëak wë pöpë ngön ompyao pötre Yesu Kristo Anutu pim Yaö Mëëaup pim ngön ompyao pöteta ök maan omën narö piin kön wi kosang wasën Pilip pi omën pörö i momëa. ¹³ Pël ëen Saimon piita Yesuun kön wi kosang wasën Pilipök i momëen Pilipring wakaima. Pël ëak pi Pilipë retëng kësang ke nalöt yaaö pötön itenak yaan sa.

¹⁴ Yesu pim ngön yaaö omnarö pit Yerusalem kak wë Sameria omnarö Anutuu ngönte wak wëa pöt kat wiak Pitaare Son wes mëen itaampö sa. ¹⁵⁻¹⁷ Pël ëak pitëm naë së oröak itaangkën pit Aköp Yesu pim ru ulöpöökörö pël sak wëa pötaan i momëen wëa. Pël ëaap itaangkën Ngëëngk Pulö pitëm naë neiraan wieëa. Pël ëen Pitaare Son piaripök Ngëëngk Pulö pitëm lupötë ilapna pötaan kimang mëak piarpim moresiar pitëm kepönötë rangk mowiin

Ngëengk Pulö pitëm lupötë ilëa. ¹⁸ Pël èen Saimon pi Yesu pim ngön yaaö omnaarë moresiar omnaröa kepönötë yemowiin Ngëengk Pulö pitëm lupötë ilëa pöten itenak pi weëre kosang pöt piarpim naëaan sum ëëpënëak kimang mëëa. ¹⁹ “Arpim weëre kosang wa pipët nampun. Pël èen nookta omnaröa kepönötë nem moresiar mowiin Ngëengk Pulö pitëm lupötë ilapnaan.” ²⁰ Pël maan Pita pi epël mëëa. “Ni korar pan yaanëp. Nim sum pötak yok pangk Anutuu naëaan Pulö sum èëm wesak yaan. Pötaanök nim sumetaring utpet kak sumëët. ²¹ Anutu pi nim lupmeri itaangkën yok pangk naën. Pötaanök ni tenring ya epëtak naön èëm sa. ²²⁻²³ Yaap, ne niin ewat wë. Nim lupmer warre kaur pömpelök peö ëak wiaan utpetatök par elniak wë. Pötaanök ni pipot kasëng menak Aköpön kimang maan puuk nim utpetatë saunat lupmeri wia pipot won niwasëpnaan.” ²⁴ Pël maan Saimon pi piaripön epël mëëa. “Arip nemëen Aköpön kimang maë. Pël èen omnant nim yenëaan pöt nem naë kaalak naaröön ëëpnaan.”

²⁵ Pitaare Son piarip ngön weëre kosangringöt pël ök mëak Yesuu naëaan ngön kat wia pöt ök mëak Yerusalem kakë sa. Yesem Sameria yangera öngpök ka wieëa pötë ngön ompyaut ök maö sa.

Pilipök Itiopia omnampön ngön ompyaut ök mëëa

²⁶ Ènëmak Aköpë ensel nampök së Pilipön epël ök mëëa. “Wal ëak ëngkël së Yerusalemëaan kan Kasa kakël sa pipöök sum.” Kan pö yang pultak yesau. ²⁷⁻²⁸ Pël maan Pilip pi wal ëak sa. Yesem itaangkën omën kaö namp Itiopia yangerakaanëp piita kan tapöök yesa. Omën pöp Itiopia yangerak öng aköp yapinte Kantesi pim kaatere ya omnaröa ngarangkëp, pi Yerusalem kak së Anutuun yaya mëak kakë sëpënëak kar pol osöröak weruak yaaö naöök wel aisëak yesem Aisaia Anutuu tektek ngön yaaup pim pep retëng ëauwer sangk kelö yesa. ²⁹ Pël yaëen Anutuu Pulöök Pilipön epël ök mëëa. “Ni kar osöröa weruak yes ëngköökë naë së.” ³⁰ Pël maan Pilip teëntom së itaangkën omën pöp Aisaia pim pep ngaan retëng ëa pöwer sangk kelö

yesa. Pël èen pi omën pöpön pëel mëëa. “Ni ngön sangk yaalën pita songönten ewat wëen ma won?” ³¹ Pël maan pi kangir epël ök mëëa. “Omën nampök pet naalnëen ëëpna pöt ne tol ëak ewat sum? Pötaanök ni nem naë wais wel aisëak ök nea.” ³² Pël maan Pilip pi karöökë ngaarëk is wel aisëak omën pöpë ngönën pepeweriaan sangk kelö yesa pöten kat wia. Pöt epël.

“Omnaröa sëpsëporö mööpënëak wak yes pöl elmëa.

Sëpsëp ruuröa epöt ilëpënëak yaëen këlël naën yaë pöl ngön won sak wëa.

³³ Omnarö pit pi ngep ëak utpet elmëak ngön yaat wotpil wesak namëngkën ëa.

Pit pim wëwëet won pan wes moolaan pim yangerakë wëwëet won sa.

Omnarö pitök pim ru wilëpnaaröen itnaampän.”

³⁴ Omën kaö pöpök Pilipön epël pëlpël mëëa. “Omën epop ngön epot pimtëen ya ma omën nampëen ya?” ³⁵ Pël maan Pilipök ngön kangit ök mëëa. Pi ngës rëak Anutu pim ngönën pepeweriaan omën kaöap pim sangk kela pöt war wesak Yesu pim songönte pim ngön ompyaö pöt ök mëëa. ³⁶ Pël ëak kamtaöök om yesem omën kaö pöpök i kaö naöön itenak Pilipön epël ök mëëa. “Itan. I kaö nent ëngk wiaap. Ni yok pangk ne i nemëem ma won?” ³⁷ [Pël maan Pilip pi epël mëëa. “Nim lupmerök Yesuun kön wi kosang wasën pöt ne yok pangk i nimëëmaat.” Pël maan pi epël mëëa. “Ne Yesu Kristoon pi Anutuu ruup pöt kön wi kosang yewas.”] ³⁸ Pël mëak pi karaö leng ëëpën maan leng ë ulmëen piarip i kaöötak ngemë Pilipök i momëa. ³⁹ Pël ëak piarip i kaöötakaan yaaprën Aköpë Pulöök Pilip kama wak yang maimerekël sa. Pël èen omën kaöap pi Pilipön itnaangkën ëak pim sëpënëak sa pöl yesem ërëpërëp kaö ë sa. ⁴⁰ Èn Pilip pi itaangkën pi Astot kak wëa. Pël ëak Astot il mowesak kan yesem kamtaöök ka wieëa pötë Anutuu ngön ompyaut ök maö yesem Sisaria kak së oröa.

9

*Sool pi lup kaip tiak ingre mor sa
(Ngön 22:6-16; 26:12-18)*

1 Sool pi Aköp Yesu pim ingre mor saurö mëmpënëak ngön kosang wia. Pël ëak pi kiri ar yauröa wotöököpë naë së 2 pep nant Yuta omnaröa ngönën tupötë ngarangk Tamaskas kak wëauröaan retëng ëëpënëak maan pël ëak Sool mena. Pep pötë ngön epël retëng ëa. Sool pi omën öngre omp Yesuu ingre mor saurö koirak wii tëak Yerusalem kakë wak sëpënëak wiak mena. 3 Pël ëën Sool pi sa. Seim Tamaskas kak temanöm yewasën kutömwëriaan ëwa naö teënt pan irë piik elä. 4 Pël ëën pi yangerak së ngentiak kat wiin ngön nent epël mëëa. “Sool, Sool, ni tol ëënak ne utpet newe-seimën?” 5 Pël maan pi kangiiir epël mëëa. “Aköp ni talëp?” Pël maan pi epël ök mëëa. “Ne Yesu. Ni kët ël epotë ne utpet newe-seimën. 6 Wal ëak Tamaskas kak së orö. Pël ëën omën nampök nim omën ëëmë pöt ök niapnaat.” 7 Pël yëmaan omën Sool-ring kan pöök yësaö pörö pit yaan sak ngön wonök taueë pit ngön yamëëa pöt yok kat wieëak omën ngön pöt yaaö pöpön itnaangkën. 8 Pël ëën Sool pi yangerakaan wal ëak it ngaulak omnantön itaampënëak ëa pöt pangk naën. Pël ëën omnaröak mor yal ëak Tamaskas kak së moulmëa. 9 Pël ëën akun nentepar nent om it ngaap sak wakaima. Pël yeem iire kaömpre omnant nanën.

10 Tamaskas kak pörök Yesuu ingre mor saö namp wëa yapinte Ananias. Pi wangerötë yëmangk ke pël ëak itaangkën Aköp pim naë së ëö pet elmëak epël ök mëëa. “Ananias.” Pël maan pi kangiiir epël mëëa. “Aköp, ne e wëep.” 11 Pël maan Aköpök piin epël mëëa. “Ni wal ëak kan naö yapinte Wotpil kan pöök së Yutas pim kaatak oröak pitën epël pëlpël mam. ‘Omën namp Tasas kakaanëp yapinte Sool pi wë ma?’ 12 Omën pöp pi wangerötë yëmangk ke pël ëak itaangkën omën namp pim yapinte Ananias pöpök së pim moresiar kepönöök mowiin pim itöörar kaalak ompyaö sa pël itëna.” 13 Pël maan Ananias pi kangiiir epël mëëa. “Aköp, omnaröak omën pipopön aan kat wiäut. Pi nim omnarö Yerusalem kak wëaurö utpet yëmowesäup. 14 Pël yäaupök kiri ar yauröa kaöarö pitök maan pi omën niin yaya yeniiäurö wii tëëpënëak Tamaskas kakë waisa.” 15 Pël

maan Aköpök epël mëëa. “Ni pim ngësë së. Omën puop pi nem ngönte wak köpël omënere yang omp aköröere Israel omnarö arën ök niapënëak yäö mëëaut. 16 Pötaanök nemtok pim ënëmak nem ngönte äö yësën këëmre këlangön orö morëëpna pötönta ök memaat.” 17 Pël maan Ananias pi së ka pötak ilëak pim moresiar Sool pim kepönöök mowiak epël mëëa. “Sool, nem karip, Aköp Yesu kamtaöök koirak ngön ök niia pöpök nook nim itöörar nganga sëën Ngëëngk Pulö nim lupmeri ilëak peö ëëpënëak wes nemëën yëwais.” 18 Pël maötaring omën pim itöörarë pe ëëëa pömpel ilak unkgön it nganga sa. Pël ëak wal ë tauaan Ananias puuk i momëa. 19 Pël ëënak Sool pi kaömp nak wëere kosang wa.

Sool pi Tamaskas kak ngönën ök mëëa

20 Sool pi Yesuu ingre mor saurö Tamaskas kak wëaö pöröaring akun nentepar ma nentepar nent wë teëntom Yuta omnaröa ngönën ka wieëautë ilëak Yesuu songönte war wesak omnaröen epël ök mëëa. “Yesu pi Anutu Ruup.” 21 Pël maan omnarö pit kat wiak yaan sak epël mëëa. “Elei, omën epop pi Yerusalem kak omën Yesuun yaya yamëëauröaan nga yäaupök kaalak eprek wais tapël ëak wii tëak wak kiri ar yaaö kaöaröa ngësë sëpënëak waisaupök tolël ëak epël ëa?” pël mëëa. 22 Pël ëaap Sool pi wëere kosang pan wesak Yesu pi Kristo Anutu pim Yäö Mëëäup pöta ngönte ök maan Yuta omën Tamaskas kak wëaurö pit ngön kangit mapnaat won ëa.

23 Wë akun wali yësën Yuta omën ngönënë ngarangkörö pit wa top ëak Sool mëmpënëak ngön ëa. 24 Pöt pi kat wiak wëën omnarö pit Tamaskas ka pöök kël ëmöökë ëm kanrak kët kanaan rö kanë Sool mëmpënëak nga wieima. 25 Pit pël ëaan rök lupöök omën pim karuröak Sool mësak së kolöm ëp kër naëëpök waulak ëm kë kanöök wii ngan ëak wilëngkëël wes momëën ngemë ngentiak oröak sa.

Sool Yerusalem kak wakaima

26 Yerusalem kak së Yesuu ruuröaring yal mampënëak ëën pit pim Yesuu ru sak wëa pöten kaar yëma wesak pit piin kas elmëa. 27 Pël ëën Panapas pi Sool koirak

Yesuu ngön yaaö omnaröa naë sa. Pël äak Panapas puuk Sool pim kamtaöök yesem Aköpön itaangkën ngön ök maan Tamaskas kak sê kas köpël omnaröen Yesuu ngönte ök mëea pöten Yesuu ngön yaaö omnaröen ök mëea. ²⁸ Pël een Sool pi pitring wë Yerusalem kak we naöökaan naöök kas naën Yesuu ngönte ök maima. ²⁹ Pël eimeë Sool pi Yuta omën Krik ngön yaauröaring ya mëmpööre ngön nga elö pël eim wëen pit kangiir pi mëmpënëak nga kup rieima. ³⁰ Pël yaëen pim ingre moröröak kat wiak Sool koirak Sisaria kak sê wes mëen Tasas pim kakê sa.

³¹ Akun pötak Yutiaare Kaliliire Sameria yang pötë omën Yesuu ingre mor saurö pitëm naë mayaap oröak wiakaima. Pël éaan pit Aköpë ikanöök wëen Ngëengk Pulöök kaamök elmëen weëre kosang wak ulöl sak wakaima.

Pita pi Inias ompyaö mowesa

³² Pita pi yang poutë Anutuu ingre mor sauröa wëwëatön wa kom ë sak waisak eima. Akun nentak pi Anutuu omnarö Lita kak wëaurö pitëm naë sê oröa. ³³ Pël äak itaangkën omën namp ingre mor kël waup yapinte Inias pöp wëa. Pi urtak pëen ka urakaimën krismaki 8 äak won saup. ³⁴ Pël een Pita puuk piin epël ök mëea. “Inias, Yesu Kristo ompyaö yaniwas. Pötaan wal äak nim urre korumön ompyaö was.” Pël maan tapëtakëer wal ëa. ³⁵ Pël yaëen Litaare Seron ka pöteparë omën pörö pit pöpön itenak lup kaip tiak Aköpë ë pël ëa.

Pitaak Tapita öp wes moulmëa

³⁶ Kak nerekë yapinte Yopa pörek Yesuu ingre mor sa öng namp wëa yapinte Tapita, Krik ngöntak Tokas pël yamëea. Öng pöp pi kët poutë omnaröaan ompyaö elmëeimeë pit omnant ngöntök yaëen pöt kaamök elmëeim wëaup. ³⁷ Pël äak akun pötak öng pöp pi yauman nent koirak wel wia. Pël een öngörö pit sokur i moirak wak sê ka ngerö ngaarëk nentak sê mowia. ³⁸ Yopa kak pörek Lita kak naë wieëa. Pötaan Yesuu ingre mor saurö pit Pita Lita kak wë pöten kat wiak omën naar wes mëen sê epël mëea. “Ni tiarip koirak teënt sëpa.” ³⁹ Pël maan Pita pi wal äak piaripring sa. Pël äak

ka tomök oröön mësak ka kaö ngaarëktakël isa. Pël een öng kapiröröak Pita tekarak ulmëak elre waar ë poë koröpre ulpëen Tokas pim öp wë korir mëak pit menautön pet elmëa. ⁴⁰ Pël een Pita pi öngörö waö ë tomökël momëen yaröön rar rë wesirak Anutuun kimang mëea. Pël äak sokura ngësël kaip tiak epël ök mëea. “Tapita, wal ë.” Pël maan öngöp it ngaulak Pitaan itenak wal ë wel aisëa. ⁴¹ Pël een Pita puuk moresi moröak wal ë tau moulmëak öng kapiröröere Anutu pim omën muntaröen ök maan ilaan Tapita mës mena. ⁴² Pël een Pita pim ëa pöta ngönte ulöl sak sëen omën munt narö kësang pan Yopa kak wëaurö Aköpön kön wi kosang wesa. ⁴³ Pël ëa akun pötak Pita pi Yopa kak pörek omën pol koröpöt ket ëëpënëak kopëta yewesa nampë yapinte Saimon pöpring akun wali wakaima.

10

Ensel nampök Koniliasën ngön ök mëea

¹ Sisaria kak omën namp wëa pim yapinte Konilias pi Rom nga omën 100 pöröa wotöököp. Nga omën pörö pit Itali yangerakaan waisa. ² Omën pöp pi ngönënringëp yak pit öngre ruurö Anutuun yaya maim wëaup. Pël ëeimeë omën pöp Yuta omnarö omnantëen ngöntök yaëen kaamök äak Anutuun ök yamëëaup. ³ Kët nentak wiap kan 3 kilok pötak pi wangarötë yemangk ke pël äak itaangkën Anutuu ensel nampök sê piin epël mëea. “Konilias.” ⁴ Pël maan pi enselëpön itenak kas äak pëlpël mëea. “E Aköp tol ë?” Pël maan enselëpök epël mëea. “Anutu pi nim kimang ngönöt kat wiak nim omën ngöntök yaaurö kaamök yaalmëan pöten itaangkën ompyaö een puuk kangut nimpnaat. ⁵ Pötaanök ni peene omën narö wes mëen Yopa kak sê omën namp yapinte Saimon, yapin nent Pita, pöp koirak waisëp. ⁶ Omën pöp pi Saimon yapin ngampup pol koröpöt ket ëëpënëak kopëta yewesauw pim kaatak wë. Ka pöt i kaö ëöökël wia pipët.” ⁷ Pël mëak sëen Konilias pi pim inëen ru naarre nga omën ngönënring namp piiring wëaup pöröen ngön maan sëen, ⁸ Konilias pi pitën

enselëpë ngön ök mëäa pöt pout ök mëäk wes mëän Yopaë sa.

Pita pi wangerötë yemangk pöl ëa

⁹ Omën pörö së ka urak ëlpamök kan kourak yesem së Yopa kak temanöm oröak itna pöt këtëp luptak wëän Pita pi Anutuun ngön mapënëak ka kaö kë yesaur ngaarëkël wieëa pörekël isa. ¹⁰ Pël ëäk pi këän pan ëän kaömp nëmpënëak yeëa. Pël ëän pit kaömp kopëta yewasën Pita pi kor wë wangerötë yemangk ke pël ëäk itaangkën, ¹¹ kutömwer kan tëän omën nempel poë koröp kaöatë ök nempel irëa. Kaut kong nent ulöp urak wes mëän yangerak irëa. ¹² Pömpelë öngpök animaö ke nampre namp intre imën, kamal pörö wëa. ¹³ Pël ëän Pita pi ngön nent epël kat wia. “Pita, ni wal ë narö möak ar ëäk në.” ¹⁴ Pël maan Pita pi epël mëäa. “Aköp, ne yok pangk pël naëngan. Omën epot Yuta omnarö tenim naë nga pan wia. Pël ëän ne ngaanta nanën yaaup.” ¹⁵ Pël maan ngön tapët kaalak rangk mëäa. “Anutu pim kaömp numëak nimpëna pipotön nuuk nga wia pël angan.” ¹⁶ Omën pöt akun nentepar nent oröak teënt kaalak kutömweri isa.

¹⁷ Isën Pita pi wel aisëak pim wangerëta ök itena pöta songönten kön wieim wëän Koniliasë naëaan sa pörö pit Saimon pim kaaten pëäl maan omnaröak pet elmëän ka pöta ëmööké ëm kanrak së taueë, ¹⁸ epël pëlpël mëäa. “Omën namp yapinte Saimon, yapin nent Pita, pöp eprek wë ma?” ¹⁹ Pël maan Pita pi omën pim naë oröa pöten kön ya mëneim wëän Ngëëngk Pulöök epël mëäa. “Kat wi. Omën naar namp ëäk ni nikoirëpënëak waisaurö e wë. ²⁰ Pötaanök wal ëäk orö pit koirak pitring së. Nemtok wes mëän yewaisrek kön selap ëëngan.” ²¹ Pël maan Pita pi oröak ngemë pitën epël mëäa. “Arim ap weseiman pöp ne epop. Ar tol ëënak yewais?” ²² Pël maan pit kangiir epël mëäa. “Rom nga omnaröa wotöököp yapinte Konilias puuk ten nim ngësë wes nimëän yewais. Omën pöp pi ompyaö panëep Anutuun yaya maim wëaup. Pël ëän Yuta omnarö pit pim wëwëeten itaangkën ompyaö yaaup yak Anutuu ensel nampök ni koirak pim naë sëän nim këmtakaan ngön kat wiipënëak mëäa.” ²³ Pël maan Pita pi omën pörö koirak së piiring ka ura.

Ëlpamök Pitaare omën Yopa kakaan Yesuu ingre mor saurö pit kopëta wesak pitring sa. ²⁴ Pël ëäk pit yesem kan kourak së ka nent ura. Wangam kan yesem Sisaria kak së oröa. Pël ëän Konilias pi pim nanang karuröen ök mëäk wa top ëäk Pitaan kangk eim wëa. ²⁵ Pël ëän Pita pi së oröak kakaati ilapënëak yaëän Konilias pi koirak ngëëngk mowesak rar rë mowesira. ²⁶ Pël ëän Pitaak Koniliasën epël ök mëäa. “Wal ë. Ne ngëëngkëp won, omën nim karip.” ²⁷ Pël mëäk piarip ngönngön aö kakaati ilë itaangkën omën kësang pan wa top ëäk wëän Pita puuk pitën epël mëäa. ²⁸ “Ar ten Yuta omnaröa songönten ëwat wë. Ten omën muntaröaring omnant ngawi ëënganëak kan waria. Pël ëautak Anutuuk ne arim naë waisumaaten ngel könöm ëënganëak wangerëtak ök neak pet yaalnë. ²⁹ Pötaanök ne arim ngönte kat wiak wa nanuulaan ngar wak yewais. Pötaanök ne pëlpël niamaan. Oröp ëënak neen ngön neeurö?”

³⁰ Pël maan Konilias pi kangiir epël ök mëäa. “Ne omën it ngölöp nenten itenak wëän kët akun nentepar nent yes. Pël ëënak niin yas niiaut. Pöt epël. Ne wiap kanök 3 kilok pötak Anutuun kimang maim wëän akun tapëtakëer omën poë koröp kölam panëö wetaö namp nem naë oröak epël ök neeaut. ³¹ ‘Konilias, Anutu pi nim kimang ngönöt kat wiak nim omën ngöntök yaaurö kaamök yaalmëan pöten itaangkën ompyaö ëän puuk ni kangut nimpnaat. ³² Pötaanök ni peene omën narö wes mëän Yopa kak së omën namp, yapinte Saimon yapin nent Pita, pöp koirak waisëp. Omën pöp pi Saimon yapin ngampup pol koröpöt ket ëëpënëak kopëta yewesaup pim kaatak wë. Ka pöt i kaö ëöökël wia pipët.’ ³³ Pël neaan ne nim ngësë teëntom ngön wes nimëaut. Pël ëän ni ompyaö ëäk tenim naë wais oröön ya kë yes. Pötaanök ten Anutuu ëöetak wais wa top ëäk wë. Aköp pi ngön tol nent ök niamëak niia?”

Pita pi Konilias pim kaataköröen ngönën ök mëäa

³⁴ Pël maan Pita pi ngës rëak epël ök mëäa. “Yaap pan. Anutu pi omnarö mööngkraar kangk naalmëän yaaup. ³⁵ Pi yok pangk

omën ke nampre namp, ngön nerre ner pimëen yaya maö ompyaö elmëeim wëäö piporöaan kent yaaup. ³⁶ Anutu pim Israel omnarö tenën ngön ök niaö pöten ar ëwat wë. Pi Yesu Kristo pim ngön ompyaut war wesak ök niaa. Pi omën pouröa Aköp pël sak wëen tiar Anutuuk yal mangkën lup kopëtemer sak öpenaat. ³⁷ Ar Son pim omnarö i momëen omën ompyaut oröa pöten ëwat wë. Pöt Kalili yangerak oröak Yuta yang poutë ulöl sak sa. ³⁸ Ar yok ëwat wë. Anutu pi Yesu Kristo Nasaret kakaanëp yaö mëak pim Ngëengk Pulö elmëen weëre kosang kaamök elmëen pi yang poutë ya ompyaö mëmpö yesem Setenë omën utpet mowesaö pörö ompyaö moweseima. ³⁹ Pël ëen ten pim ngön yaaö omnarö pim Yerusalemlre Yuta yang poutë ëa pöt pout iteneim wëen pit pi këra yetaprak momöön wel wia. ⁴⁰ Pël ëen yangaöök wieë kët nentepar nent won sëen Anutuuk wal ë moulmëen omën naröen ëö pet elmëa. ⁴¹ Pël ëaup pi Yuta omën pouröa ëöetak naröön. Ten Anutu pim ngönte anëak yaö niaaurö tenimtokëer piin itenaut. Pi weletakaan wal ëen ten piiring iire kaömp ngawi naut. ⁴² Pël yeem tenën pim ngön ompyaut omnaröen ök maö yesem Anutuuk omën öpre wel pourö pim naë ngön ë pet irëpnaat pöta ngönte omnaröen ök menëak niaut. ⁴³ Anutu pim tektek ngön yaaö omnaröak epël ëa. ‘Omën namp pi Yesuun kön wi kosang wasëpna pöp pim utpetat Anutuuk Yesuu weëre kosangöök ent ë moolapnaat.’ ”

Ngëengk Pulö köpël omnaröa naë irëa

⁴⁴ Pita pi ngön pöt ök maim wëen Ngëengk Pulö omën pim ngön kat wieim wëäö pöröa naë irëa. ⁴⁵⁻⁴⁶ Pël ëen omën pörök wëa pörö pit omën muntaröa kakë ngönötë äö Anutuun yaya maima. Pël ëen Yuta omën Yesuu ingre mor saurö Yopa kakaan Pitaaring sa pörö pit Anutuuk Ngëengk Pulö köpël omnarö ulöl wes mena pöten itenak yaan sa. Pël ëen Pitaak epël ök mëäa. ⁴⁷ “Ngëengk Pulö ngaan tiarim naë irëa pöl peene pitëm naë yeira. Pötaanök tol ëen tiar i nemomëen ëëpen?” ⁴⁸ Pël mëak Pitaak pit Yesu pim ru ulöpöökörö pël sak wëa pötaan i momëepënëak maan pël ëa. Pël

ëak pit Pita pitring wëwë yeem moulmëak sëpënëak mëäa.

11

Pita pi Yerusalem kak ingre mor sauröen ngön ök mëäa

¹ Yesuu ngön yaaö omnaröere ingre mor sa Yutia yangerak wëauröak köpël omën narö pitta Anutuun ngönte wa kosang wesa pël aan kat wiak wëen, Pita pi Yerusalem kakë sa. ² Pël ëen akun pötak Yesuun kön wi kosang wesa narö ngön ë kosang wesautak Anutuun yaö ëak koröp kaut ila pöröak piin epël mëäa. ³ “Ni tol ëënak Anutuun yaö ëak koröp kaut nailënoröa naë së pitring kaömpre omnant ngawi yaën?” ⁴ Pël maan Pita pi omnant pim naë oröa pötön ök mëäa.

⁵ “Ne Yopa kak wë Anutuun ök yemaan wangarötë yemangk ke pël ëak itaangkën omën nempel poë koröp kaöatë ök nempel irëa. Kaut kong nent ulöp urak wes mëen kutömweriaan irë nem naë ngentia. ⁶ Pël ëen ne öngpök itaangkën animaö ke nampre namp kosangöökaan kakë, kamalre int pourö omën pömpelë öngpök wëa. ⁷ Pël ëen ngön nent epël yaan kat yawi. ‘Pita, ni wal ë narö möak në.’ ⁸ Pël neaan ne epël yemak. ‘Aköp, ne pël naëngan. Omën epot Yuta omnarö tenim naë nga pan wia. Pël ëen ne ngaanta nanënëp.’ ⁹ Pël maan ngön tapët kaalak rangk kutömweriaan epël yenëa. ‘Anutu pim kaömp numëak nimpëna pipötön nuuk nga wia pël angan.’ ¹⁰ Omën pöt akun nentepar nent oröak kaalak sasa kutömweri isa. ¹¹ Pël ëen akun tapëtak omën naar namp ëak ka nem wëauta ka kauni wais taueëa. Omën pörö pit Sisaria kakaan omën nampök ne koirak sënëak wes mëen waisa. ¹² Pël ëen Pulöök neen epël ök yenëa. ‘Ni omën eporöaring sum. Köpëlöröak ya wesak kön selap ëënganok.’ Pël neaan ne omën tiarim kar ingre mor sa 6 ëak neering e taua eporöaring së Konilias pim kaatak oröak kakaati ilëaut. ¹³ Pël ëen ensel namp pim kaata kakaati tauaan itaangkën ngön ök mëäa pöt tenën ök yenia. Enselëpök Koniliasën epël ök mëäa. ‘Ni peene omën narö wes mëen Yopa kak së Saimon, yapin nent Pita, pöp koirak waisëp. ¹⁴ Pël ëen omën pöpök wais Anutuuk kama niön niire

nim kaatakörö ompyaö sënë pöta ngönte ök niapnaat.’ ¹⁵ Konilias pi enselëpë ngön ök mëëa pöt ök yenia. Pël ëënak ne ngës rëak ök yemaan Ngëëngk Pulö ngaan tiarim naë irëa pöl pitëm naë yeira. ¹⁶ Pël ëën ne Aköp pim ngaan ngön ëa pöten kön yawi. ‘Son pi i yaaptak omnarö i momëa. Ën ënëmak nem Pepapök Ngëëngk Pulöök i ket ëak ar nimëëpnaat.’ ¹⁷ Pël ëaut yak Anutuuk akun tiarim Aköp Yesu Kristo piin kön wi kosang wesa pötak tiarim naë kësangën porpor elniaut ök tapël peene pit kësangën yaalmëën nook tol ëën Anutuun kan mowariim?’ ¹⁸ Pita pi pël maan pit ngön pöt kat wiak pitëm nga ëa pöt sëp wesak Anutuun yaya mëak epël mëëa. “Anutuuk pit wetete mowasën köpël omnaröeta pitëm utpetat kasëng menak wëwë ngolöpta kanöök yes.”

Antiok kak ngönën oröa

¹⁹ Stiwën wel wiin ngönënë ngaaröak Yesu pim ruurö këemre këlangön ke nentere nent wa menak rep momëën narö Pinisia yangerakël yesën, narö Saipras kustakël yesën, narö Antiok kakël yesën, pël ëa. Pël ëak pit pötë së wë Yuta omnaröen pëën ngönën ök maima. ²⁰ Ën omën narö Saipras kustakaanre Sairini yangerakëlaan Antiok kakël sa pöröak kopëlöröenta Aköp Yesu pim ngön ompyaut ök maima. ²¹ Pël ëën Aköpök omën pim ngön ompyaut ök maima pöröak weëre kosang mangkën omën kësang pan piin kön wi kosang wesak pim naë rë olëa. ²² Pël ëën Yesuu ingre mor Yerusalem kak wëaurö pit ngön pöt kat wiak Panapas Antiok kakë wes mëën sa. ²³ Së oröak Anutu pim omnarö ompyaö elmëa pöten itenak ërëpsawi ëak Aköpë naë rë olëak öpënëak kosang wesak ök maima. ²⁴ Panapas pi omën ompyaup, kön wi kosang yewesautere Ngëëngk Pulö pim lupmeri peö ëëëaup. Pötaanök omën kësang pan Aköpë ingre mor sa. ²⁵ Pël ëën Panapas pi Sool koirëpënëak Tasas kakë sa. ²⁶ Pël ëak koirak kaalak Antiok kakë sa. Pël ëak piarip pörök Yesuu ingre mor sauröaring wë krismaki kopët nenta öngpök omën kësang pan rë mouleima. Pël ëën Antiok kak omën wëa pöröak ngës rëak Yesuu ingre mor saö pöröen yapinte Kristoëërö pël maima.

²⁷ Akun pötak Anutuu tektek ngön yaaö narö Yerusalem kakaan Antiok kakë sa. ²⁸ Pël ëaö pöröa tekraakaan omën namp Akapas pi Pulöök elmëën ënëmak yang poutë ngöntök kësangpel orööpna pöta ngönte pitëm tekraak wal ë tauak tekeri wesak ök mëëa. Pël ëën ënëmak Klotias Rom omën omp aköp pim wëa akunetak ngöntök pömpel oröa. ²⁹ Pël ëën Yesuu ingre mor saurö pit neenem sumatëaan kaut ingre mor sa pitëm karurö Yutia yangerak wëa pörö kaamök elmëëpënëak ngön kopëta wesa. ³⁰ Pël ëak sum pöt Panapasre Sool mangkën wak Yerusalem kak së Yesuu ingre mor sauröa wotöökörö mena.

12

Erot puuk Sems mënak Pita wii kaatak ulmëa

¹ Akun pötak yang omp aköp Erot pi Yesuu ingre mor sa narö utpet mowasëpënëak ngës rëa. ² Pël ëak maan Sems Son pim nanëp öp wesirën wel wia. ³ Pël ëën pi Yuta omnaröen itaangkën pit pöten kent ëa. Pël ëën kaalak maan Pita wali wak wii tëa. Pël ëa akun pötak kaömp peret yis namëënöt yena akun ngëëngkët wia. ⁴ Pël ëa akun tapëtak pit Pita moröak wii kaatak moulmëën wëën nga omën 16 pöröak akun nentak kong nent pöröak ngarangk yeem kaalak akun nentak kong nent pöröak së ngarangk yeem pël eima. Anutuu mait elmëa akunet pet irënak Erot pi omnaröa itöök ngön yaatak moulmëëpënëak ëa. ⁵ Pël ëën pit Pita wii kaatak moulmëak ngarangk pan ëaap Yesuu ingre mor saurö pitök Anutuun kaamök elmëëpënëak kosang wesak kimang maima.

Ensel nampök Pita wii kaatakaan ent ë moulmëa

⁶ Erot pi ëlpamök Pita ngön yaatak moulmëëpnaat yak nga omën naar, namp mor nasring wii motëa, namp nasring motëa. Pël ëën rö kan Pita piarpim tekraak ka uraan nga muntarö ka kanrak ngarangk wëa. ⁷ Pël ëaan tapëtakëër Aköpë ensel namp oröön wii kaata kakaati ëwa kësang ëa. Pël ëën enselëpök kuröpweri moröak yaan mowesak epël ök mëëa. “Ni teënt wal ë.” Pël yemaan pim moresiarë wii tëa

pöngesiar wilak yangaak ngentia. ⁸ Pël èen enselëpök epël ök mëëa. “Nim poë koröpö taë wes urak ing körötepar wa më.” Pël maan Pita pi pël yaëen enselëpök kaalak ök mëëa. “Nim ulpëenëp wa mëak nem ënëm wais.” ⁹ Pël maan Pita pim ënëm oröak wë enselëpë elmëa pöten yaap yeë pël newasën, wangar yemangk pël wesa. ¹⁰ Pël ëak ngarangk rongan nent il wesak së kaalak rongan munt nent il wesak së ka kan aini kosangpelök warieëa pömpel pimënt om tëak yesën itnal oröak sa. Ka kan pömpel Yerusalem kakël ko wesak wieëa. Pël ëak piarip kantaöök yesem enselëp pi tapëtakëer irikor ëak kö sa. ¹¹ Pël èen Pita kön tektek sak epël ëa. “Ne peenök kön tektek sak kön yawi. Aköp pi pim ensel namp wes mëen wais ne Erot pim moresiaanre Yuta omnarö pitëm omnant elnëëpënëak ëaö pötëëlaan ent ë yeneulë.”

¹² Pi kön tektek sa pet irak Maria, Son yapin nent Maak, pim ëlëpë kaatakë sa. Ka pötak omën kësang pan wa top ëak Anutuun kimang maim wëa. ¹³ Pël èen Pita pi ka pöta kanrak së körang körang yaalmëen inëen koont namp yapinte Rota pi kanwer motëëpënëak wal ëak orö, ¹⁴ kat wia pöt Pitaë ngön köngkômö ëa. Pël èen pi ërëpërëp pan ëak teëntom kakaati ilë wëauröen, “Pita e ka kanrak taua,” pël mëëa. ¹⁵ Pël maan pit epël mëëa. “Ni kaökaö yaan ma?” Pël maan pi ke urak, “Yaap, e wë,” pël maan pit epël mëëa. “Pipop pim enselëpön yaan.” ¹⁶ Pit pël aim wëen Pita pöp om ka kanwer körang körang maim tauaan orö kanwer të mowiak itena pöt Pita èen yaan kaö sa. ¹⁷ Pël èen Pita pi pit ngön ngaarëk wesak apanëak moresring angan elmëak Aköpë wii kaatakaan mësak së wes momëa pöten ök mëëa. Pël mëak epël mëëa. “Ar Semsre pim karuröen ök man.” Pël mëak Pita pi oröak we naöökël sa.

¹⁸ Ëlpam walën ngaarö pit yaan kaö sak Pita talël sa pël mëak ap wesa. ¹⁹ Pël èen Erot pi omën narö wes mëen Pitaan ap wes pet ira. Pël èen pi nga omën wii kaatak ngarangk wëaurö koirak omën pöten pëël maan ök nemaan ëa. Pël èen Erot pi pit mëmpënëak mëëa. Pël ëak Yutia yangerakaan Sisaria kakël së wakaima.

Erot wel wia

²⁰ Erot pi Taaare Saiton omnaröaan nga elmëeim wëen pit pöta ngönte piiring apënëak wa top ë së wet rëak Erot pim kaata ngarangkëp Plastas pim naë oröa. Pël ëak piin ngöntre kar elmëak Erot pim kööre tok wieëa pöt won wasëpënëak ök mëëa. Pöt tol ëënak? Pit omën omp aköp Erot pim yangerakaan kaömp sum yeëa pötaanök. ²¹ Pël ëak Erot pi omnarö akun mena. Pël ëak wë akun pöt temanöm sëen pi ë rangiak pim omp ak urtak wel aisëë ngön kësang pan ök mëëa. ²² Pël yemaan omnarö pit ëlak wiak epël mëëa. “Omën epop omën ngön won, Anutuu apna pöl ya.” ²³ Pël yemaan Erot pi ngön pöt kat wiak pimtëen kön wiin isën Anutuu yapinte wa ngep ëa. Pötaanök tapëtakëer Anutuu ensel nampök elmëen pim yaatak iwalörö ka ëak mën ilën wel wia.

²⁴ Anutuu ngönte kaö sak ka poutë sa.

²⁵ Pël ëa pötak Panapasre Sool piarpim yaat pet irak Son, yapin nent Maak, pöp koirak pit pourö Yerusalemnaan Antiok kakë sa.

13

Soolre Panapas ngönën yaatak wes mëa

¹ Antiok kak Yesuu ingre mor sauröa tektrak tektek ngön yaaöre rë yemoula narö wakaima. Pitëm yapinöt epot. Panapasre Simion yapin nent Koröp Koup, piire Lusias Sairini yangrakaanëp, Maneyen Erot yang omp aköp piiring piarip piarip yaaupre Soolre piporö wakaima. ² Pël ëak ingre mor saurö pit akun nentak Anutuun yaya mapënëak kaömp ngës olëak wëen Ngëengk Pulöök epël ök mëëa. “Ar Panapasre Sool piarip nem ya mëmpënëak mëëaö pöt menak wes momëë.” ³ Pël maan pit kaömp ngës olëak om wë Anutuun kimang mëak pitëm moröt piarpim rangk mowiak welaköt elmëak wes mëen sa.

Soolre Panapas Saipras kustak ngön ompyaut ök maima

⁴ Ngëengk Pulöök wes momëen piarip Son, yapin nent Maak, pöp ya kaamök elmëëpënëak koirak piaripring yesem Selusia kak së oröak i kaö wangaöök ilëak së Saipras kustak oröa. ⁵ Pël ëak wangaöökaan

ngentiak pit Salamis kak Yuta omnaröa ngönön tupötö Anutuu ngön ompyaut ök maima. ⁶ Pël äak pit kus pötak ya mëmpö wirö wa pak äak yesem Pepos kak së oröak itaangkên Yuta omên namp kak pörek pölangre këap ke nentere nent yaaup wëa yapinte Payesu. Omên pöpök omnaröen, “Ne Anutuu tektek ngön yaaup,” pël kaar maima. ⁷ Omên pöp pi kus pötakë Rom yang ngarangkêp Sesias yapin nent Polas piiring ngönt réak wëa. Yang ngarangk pöp pi éwat panëep. Pötaanök Panapasre Sool piarpim këmtakaan Anutuu ngönte kat wiipënëak yas mëëautak ⁸ pölangre këap omên pöp Krik ngöntak Elimas pël yamëëaup pöpök yang ngarangkêp pi Yesuu ngön ompyaut kat wiipanëak piaripön nga mëëa. ⁹ Pël ëën Sool yapin nent Pool pim lupmeri Ngëëngk Pulö peö äak wëën Elimas pöpön nga iteneë epël mëëa. ¹⁰ “Setenë ruup, ni omnant ompyautëën kööre tok yaaup. Ni kaarötëën wot kaö sak wë saun koireim wëaup. Ni Anutu pim ngön yaapöt wak kaip tiktik äak nimtë könöokaan kaaröt yaaup. ¹¹ Pötaanök peene Anutu pim weëre kosangta songönte nim naë oröön ni itöörar ngaap sak akun nantë ëwaaten itnaangkên ëëmëët.” Pël yemaan tapëtakëer kepil koutë ök nempel itöörarë kaka elmëën pi talëpök mor yal äak kan pet elmëëpënëak eim wakaima. ¹² Pël ëën omên pöten itenak yang ngarangkêp pi Yesuun kön wi kosang wesa. Pël ëën piarip Aköpë ngönte ök yemaan kat wiak yaan sa.

Poolre Panapas Antiok kak Pisia yangerak ngönön ök mëëa

¹³ Poolre karurö pit Pepos kakaan wangaöök ilëak Peka kak Pampilia yangerakël së wangaöökaan ngentiak Son Maak sëp wesak kaalak Yerusalem kakë sa. ¹⁴ Pël ëën pitëmënt Peka kak sëp wesak Antiok munterek Pisia yangerak së oröa. Pël äak pit kë yesa akunetak Yuta omnaröa ngönön tuptak ilëak wel aisëa. ¹⁵ Pël ëën omnarö Moses pim ngön kosangötre tektek ngön yauröa ngönöt ngönön pepeweri wia pöt nent sangk kelên kat wia. Pël äak ngönön tup ngarangköröak Poolre Panapas piarpim ngësël ngön epël wes mëa.

“Karaar, arip ngön ompyaö ten lup taë niwesak ök nianë nent wiaan pöt peene ök niaan kat wiinaan.” ¹⁶ Pël maan Pool pi wal äak moresring angan elmëak ngës réak epël ök mëëa.

“Ar Israel omnaröere köpël omên ngönön kat wiaurö, ar kat wieë. ¹⁷ Ngaan panëër ten Israelöröa Anutu puuk tenim ëere körööröen yaö elmëën pit akun wali Isëp yangerak yaam wëën Anutuuk kaamök elmëën ulöl panë sa. Pël ëaan Anutu pim weëre kosangöök elmëën pit yang pör sëp wesa. ¹⁸ Pël ëën Anutu pi pitëm yang pultak eima pötaan könömët wak wëën krismaki 40 äak won sa. ¹⁹ Pël ëën ënëmak yang 7 pötë omên Kanan yangerak wëaurö Anutuuk won wes moolëak pitëm yanger Israel omnarö mangkên pit krismaki 450 pël wakaima. ²⁰ Wë ënëmak Israel ngarangk narö moulmëën wë wë ë yesem Samuel tektek omên pöp oröa. ²¹ Akun pötak pitëm naë omên omp ak namp orööpënëak maan Anutuuk Pensaminë kurtakaan Kis pim ruup, Sool pöp tekeri wes mangkên pöpök Israel omnarö ngarangk äak wëën krismaki 40 äak won sa. ²² Pël ëën Anutu puuk Sool wa moolëak Tewit urtak moulmëa. Pël äak Anutu pi Tewit pimëën epël mëëa. ‘Ne Sesi pim ruup Tewit pim wëwëeten itaangkên ompyaö ëën kent yaalmë. Pötaanök nem ya ngön mema pöt mëmpnaat,’ pël mëëa. ²³ Pël ëautak Anutuuk Tewit pim ëere körööröa naëlaan Israel omnarö tenim ompyaö niwasëpna namp orööpënëak yaö ëa pötak Anutuuk maan Yesu oröa. ²⁴ Yesu naaröön wiaan Sonök Israel omnarö pitëm utpetat kasëng mangkên i momëëpënëak mëëa. ²⁵ Pël äak Son pi pim ya pet irëpna akunet temanöm yesën omnaröen epël ök mëëa. ‘Ar neen tol weseim? Ne Anutuu kama niöpënëak Yaö Mëëaö pöp wasngan. Ar kat wieë. Omên namp nem ënëm yewais pöp pi omên kësangëp. Ne utpet epopök yok pangk pim ing körötepar wii nemowilngan. Omên pöp arim kor wakaima pöp.’

²⁶ “Karurö, Apramë ëaröere köpël omên ngönön kat wiaurö, ar kat wieë. Anutuuk tiar utpetatë naëaan niöpëna pöl pet elnia ngön pöt tiarim naë yaarö. ²⁷ Omên Yerusalem kak wëauröere pitëm wotöökörö

pit omën pöpë songönten kääkë kön nawiin ää. Pël ääk pit tektek omnaröa ngönöt pitëm kë yesaö akunatë ngönën pepeweri sangk kelak pötë songönötta kön nawiin wel wiipëna ngön yaatak moulmëa. Pöt tektek omnaröak ngön pël eëpnaat ää pöt kë oröa. ²⁸ Pit Yesu pim saun nent nokoirënrek om pas Rom yang ngarangkëp Pailatök këk maan möön wel wiipënëak ke urak mëäa. ²⁹ Pit tektek ngön yaaö omnaröa pimëën ngön ää pöt pout elmë pet irak këra yetaprakaan ent ääk së yangaöök weera. ³⁰ Pël eën Anutuuk weletakaan wal ë moulmëa. ³¹ Omën wet rëak piiring Kalili yangerakaan Yerusalemë sa pörö pit ket selap piin iteneima. Pël ää omën pöröak pöta ngönte Yuta omnaröen ök maim wë. ³²⁻³³ Pël eënak tenök Aköpë ngön ompyaut arën epël ök niaim. Omën pipëten Anutuuk tiarim earöën ök mëëaut peene pitëm ruure earö tiarën ök yenia. Pi Yesu wal ë moulmëa pötak tan pep Sam pöweri tan 2 pöta lupët epël ya.

‘Ni nem Ruup.

Peene ket eptak ne nim Pepap pöt pet yaalmë.’

³⁴ Anutuuk pi weletakaan wal ë moulmëaup. Pötaanök kaalak wel wiak söp naëpan. Anutuuk pim ngönte pil ök mëäa.

‘Nem Tewiten kup mowia pöt ne wëwë ompyaö pöt nimpaat.’

³⁵ Pël eën tan munt nent Tewit puuk Anutuun epël mëäa.

‘Ni nim ya omën ompyaup welaaröa kaöök wieë söp eëpënëak nenëaan ëan.’

³⁶ Pël retëng ääk omën omp aköp Tewit pi Anutuuk ya ngön mëäa pöt omën pimoröa öngpök mëneim olëak wel wia. Pël eën pit pim ëere körööröa naë yang kel weerën pim koröpö yangaöök wieë söp ää. ³⁷ Ën Tewit pim mëäa pöp yangaöök wieë söp naën Anutuuk wal ë moulmëaup. ³⁸ Pötaanök ar kääkë ewat seë. Ten arën epël ök niaim. Omën pöpök arim utpetat wa niolëaut. ³⁹ Moses pim ngön kosang pötak arim utpetat ent ë niolëak ar omën wotpil pël naniwasën. Omën pöpök omën pouröa utpetat ent ë niulaan piin kön wi kosang mowasën puuk, ‘Nem omën wotpilörö,’ pël niaim wë.

⁴⁰ Pötaanök ar kääkë ngarangk yeemak ön,

tektek ngön ää pöt arim naë orööpanëën. Pit epël ää.

⁴¹ ‘Kat wieë, ar Anutuun ökre was yaaurö.

Ar itenak yaan sak wel wiinëën.

Ne omnant arim tektrak eëmaatep ar yok pangk kön wi kosang newasngan.

Ën omën nampök pöten ök niaan yok pangk yaap ya pël newasngan.’ ”

⁴² Pool pi ngönën ök mëak piar Panapas kakaatiaan orööpënëak yaëën omnarö pit epël mëäa. “Kaalak kë yesa akun muntetak ngön pipot ök nian.” ⁴³ Pël mëak ngönën tuptakaan tomökël oröa. Pël eën Yuta omën naröere kopël ngön kat wia narö pit Poolre Panapas piarpim ënëm sa. Pël eën piarip ngönën ök mëak pitëm lupöt es nga mowasën pit weëre kosang Anutuu ulöpre moup pötak öpënëak mëäa.

⁴⁴ Kë yesa akun muntetak ka pöökë omën pourö Anutuu ngönte kat wiipënëak wa top ää. ⁴⁵ Omën kësang pan së wa top eën Yuta omën narö pit itenak piarpimëën ya sangën ää. Pël ääk Pool pim ngönten wak irëak koröp kolak mëäa. ⁴⁶ Pël eën Poolre Panapas piarip kas köpël ngön epël mëäa. “Yaap, tenip Anutu pim ngönte wet rëak ök niaut. Pël eëautak ar kasëng menak Anutuuk wëwë ompyaut nimpëna pöt pangk naën pël pet yaë. Pötaanök tenip ar sëp niwesak köpël omnaröa ngësë sënaat.

⁴⁷ Aköpök ngönën pepeweri epël retëng ääk ten nina pöt yaapët pötaanök.

‘Nook ar köpël omnaröa es ëwaö pël wes yanuulë.

Pötaanök ar ëwa ngön pöt yang poutë ök më pet irën pöt Anutuuk pit kama moöpnaat.’ ”

⁴⁸ Pël maan köpël omnarö pit ngön pöt kat wiak ya kë sak Anutuu ngönten ompyaö pan pël mëäa. Pël eën Anutuu wëwë kosangtaan yaö elmëa pörö piin kön wi kosang wesa. ⁴⁹ Pël eën Anutuu ngönte yang pörek ulöl sak sa. ⁵⁰ Pël eën Yuta omën narö pit öng kaöarö ngönën wak wëauröere kak pörekë kaöarö es nga mowasën Poolre Panapas utpet panë mowesak waö elmëen pitëm yang pör sëp mowesak sa. ⁵¹ Pël eën piarip pitëm utpetat wieëa pötë ökre was ääk piarpim ingesiarëaan yangre ulölot këre ngëp elmëak Aikoniam kakë

sa. ⁵² Pël een Yesuu ru Antiok kak wëaurö pit ërëpsawiarung wëen Ngëengk Pulö pitëm lupötë peö ëak wiakaima.

14

Poolre Panapas Aikoniam kak ya mëna

¹ Poolre Panapas piarpim Antiok kak ëa pöl kaalak Aikoniam kak pörek ëa. Pi-arip Yuta omnaröa ngönën tuptak ilëak ngönën ök maan pit piarpim ngön pöten kat wiin ompyaö panë een omën kësang pan Yuta omën naröere köpël omën narö pit Yesuun kön wi kosang wesa. ² Pël een Yuta omën piarpim ngön wa yoolëaurö pit köpëloröen këk maan Yesuu ingre mor sauröen kaaöre këöpöt elmëa. ³ Pël een piarip Aikoniam kak akun wali wë Aköpë ngönte ök mapnaaten kas naën Yesuuk weëre kosang kaamök elmëaan retëng ke nentere nent weëre kosang panëët mëna. Piarpim ya ke pël mëna pötak Aköpë lup sant pömpel kësang pan pitëm naë wia pöta ngönte yaapët pet elmëa. ⁴ Pël ëa akun pötak ka pöökë omnarö pit kom ëa. Narö Yuta omnarö pitëm ënëm ëa. Ën narö pit Yesuu ngön yaauwaar piarpim ënëm ëa. ⁵ Pël een Yuta omnaröere köpëlorö pit pitëm kaöaröaring wa top ëak Poolre Panapas utpet mowasëpënëak ngön ëak kël mööpënëak mëëa. ⁶ Pël een piarip kat wiak kas së Likionia yangerak Lистраare Tepi ka kaö pöörarë sa. Pël ëak pöörarë naë ka kot wieëa pötë wa pakpak ëeim wakaima. ⁷ Pël ëeimeë Yesuu ngön ompyaut ka pötë ök maim wakaima.

Poolre Panapas Lистраare Tepi pöörarë ya mëna

⁸ Lистра kak pörek omp namp ingesiar utpet ëaup wëa. Omën pöp pi ëlëpë yaatakaan pël ëak oröaup yak kan naënëp. ⁹ Pi wel aisëë Pool ngön ök yaan kat wieëa. Pël een Pool pi omën pöpön itaangkën pi Yesuuk ompyaö mowasëpnaat pöt kön kosang wieëa. Pël een Pool pi it kökö ngëneë kosang wesak epël mëëa. ¹⁰ “Ni wal ëak nim ingesiar mëngkre mëngk mësäak tau.” Pël maan omën pöp pi teëntom wal ëak yok kan ing yaap ëa. ¹¹ Pël een Likionia yang pörek wëaurö pit Pool pim ëaö pöten itenak pitëm ngönrak ngön ëak epël aö sa. “Ëlaröro pit omën möönre koröp wak tiarim

tekrak oröak wë.” ¹² Pël mëak pit Panapas pöpön pitëm ëlar nampë yapinte Sus pöpë ngamp mëëa. Pël ëak Pool pöp pi ngön kaö yaaup pël mëak pitëm ëlar nampë yapinte Emis pöpë ngamp mëëa. ¹³ Pël een pitëm ëlar Sus pöpë tupët ka pöökë wilëngkëël wieëa. Tup pöta ngarangkëpök pol purimakaö omp narö wak këra puut wii mëak öngö moutak ka kaö pöökë ëm kanrak wak së omnaröaring wa top ëak pol pörö möak piarpimëen kiri ar ëëpënëak ëa. ¹⁴ Pël een Poolre Panapas piarip pöt kat wiak pitëm elmëëpënëak ëa pöten kaaö yaë pël pet elmëak ulpëënaar wa keliak pitëm toköök së ngön ëak epël mëëa. ¹⁵ “Ar pël ëëngan. Tenip omën arim karaar. Tenip arën ngön ompyaut omën utpet pipot sëp wasënëak ök niaim. Pël een ar lup kaip tiak Anutu wëwë pepap pim naë önëak niaim. Pi kutömre yangre i kaö epot ket ëak pötë omën wia epot ket ëaup. ¹⁶ Yaap, omnarö pit ngaan pitëmtë könöök omnant yaëen pi it mongnaan ë seima. ¹⁷ Pël ëaatak pi akun poutë ompyaö elmëeim wiak pi yaap wë pöt pet elmëeima. Pi mopöök kopiimor elmëen kaömp këët orööpna akunet yemangk. Pël een pöt nak kep ëak wë ërëpsawi eim wë.” ¹⁸ Pël mëak piarpimëen kiri ar ëëpënëak ëa pötaan ke panë urak maan sëp wesa.

¹⁹ Yuta omën narö Antiokre Aikoniam ka pöörarëaan së omnaröen këk maan pit Pool kël möak wel wia wesak weruak kaökë wilëngkëël koliil së moolëak kaalak kakë sa. ²⁰ Pël een Yesuu ingre mor saurö pit së pi tekrak ulmëak wëen wal ëak kaalak kakë sa. Pël ëak ëlpamök Panapas koirak Tepi kakë sa. ²¹ Pël ëak piarip ngön ompyaut ök maim wëen ka pöökë öngpök omën kësang pan pit kat wiak Yesuu ënëm ëa. Pël een piarip kaalak Lистраare Aikoniam kak së wë kaalak Antiok Pisitia yangerak wieëa ka pötakël sa. ²² Yesem Yesuu ingre mor sauröen ngön kosang wesak epël ök maö sa. “Tiar Anutuuk wa ngaöök nimëëpënëak kent yeë pöt wet rëak e wë eprek këëmre këlangönë rangk öpenaat. Pötaanök ar kön wi kosang yewesautak kosang sak ön.” ²³ Piarip ök maö yesem ka poutë ingre mor saurö pitëm wotöökörö moulmëak piarip kaömp ngës olëak Aköpön kimang ngöntak mëak pitëm kön wi kosang yewesaup pim

naë wa moulmë sa.

Poolre Panapas kaalak Antiok kak Siria yangerakë sa

²⁴ Ënëmak piarip kaalak Pisitia yangerak së oröak yesem Pampilia yangerak së oröa. ²⁵ Pël ëak Peka kak ngönën ök mëak Atelia kak së oröak, ²⁶ wangaö wak kaalak yesem Antiok kak së oröa. Kak pörekök ingre mor sauröak Anutuu lup sant pöta öngpök wa moulmëak wes mëen sa. Piarip ya ngön mëea pöl mëmpö së pet irak kaalak së piaripim ya ngön wak saö pörek së oröa. ²⁷ Pël ëak ingre mor saurö wa top elmëak Anutuuk kaamök elmëaan piarpim ya mëmpö ima pötë ngönötre ën köpël omnarö Anutuuk kan të mowiin piin kön wi kosang wesa pöta ngönöt ök mëea. ²⁸ Pël ëak piarip akun wali pan Yesuu ruuröaring pörek wakaima.

15

Ngönënë wa top kësangpel Yerusalem kak oröa

¹ Yesuu omën narö Yutia yangerakaan së Antiok kak oröak ingre mor sauröen epël ök maima. “Ar Moses pim ngön ë kosang wesa pöt ngar wak arim koröp kaut nailën ëënë pöt Anutuuk yok pangk kaalak naniöpan.” ² Pël maan Poolre Panapas ngön pöten kaaö ëak piarip pitëmëen ngön kosang kaö pan ëak piaripring ngönngön apanëak nga mëea. Pël ëen ingre mor saurö pit Poolre Panapas piarip omën naröaring Yerusalem kak së Yesuu ngön yaauröere wotöökörö pitring ngön pöt wot-pil wasëpnaan sëpënëak mëea. ³ Pël ëak ingre mor saurö pit wes momëen yesem Pinisiaare Sameria yang pötë ingre mor sa pöröen köpël omnarö Yesu pim ënëm sa pöten ök maan pit ërëpërëp pan ëa. ⁴ Pël ëen pit Yerusalem kak së oröön Yesuu ngön yaaö omnaröere wotöököröere Yesuu ingre mor saö muntarö pit itenak yoöre ërëp kaö mëea. Pël ëen piarip Anutuuk kaamök elmëaan piarpim ya mëmpö ima pötë ngönöt ök mëea. ⁵ Pël ëen Yesuun kön wi kosang wesa narö Parisi pöröak wal ëak epël mëea. “Ar pitëm koröp kaut ilak Anutuun yaö mowesak Moses pim ngön ë kosang wesauta wia pöl ëëpnaan ök maë.”

⁶ Pël maan Yesuu ngön yaauröere wotöökörö pit ngön pöt ëak söë wasëpënëak wa top ëa. ⁷ Pël ëak pit ngön selap aim olëak Pita pi pitëm tekrak wal ë tauak epël ök mëea. “Nem karurö, ar ewat wë. Ngaanëer Anutuuk tiar ya kom ë ninak neen köpël omnaröen ök maan pit kat wiak kön wi kosang wasëpënëak neeaut. ⁸ Anutu tiarim lupötön ityeengkaupök tiarimëen elnia pöl Ngëëngk Pulö köpël omnarö mena. Pim elmëa pötak pitëmëen ya kë sa pöt pet yaalni. ⁹ Pi tiarën nal elniak pitën nal naalmëëpan. Won. Pit piin kön wi kosang mowesa. Pötaanök pitëm lupöt kölam mowesa. ¹⁰ Pël yaalniin oröp ëënak ar Anutuun ököök elmëenëak yeë? Tiarim ëaröa eima pöl tiarta Moses pim ngön ë kosang wesa pöta ënëm naën yaaurö. Ngön ë kosang wesa pöt tiarim kasngelötë omën könöm nant weta pöl wetak imaut. Pötaanök könöm tapöt kaalak Yesuu ingre mor saurö er mowatngan. ¹¹ Tiar epël kön wi kosang wesaut. Aköp Yesu pim lup sant pötak Anutu tiar niwaupök omën pöröeta yemoö.”

¹² Pita pi pël maan wa topök wëaö pörö ngön naën wëen Panapasre Pool piarip piarpim ya mëmpö yesën Anutuuk kaamök elmëen köpëlöröa itöök ya retëng nant mëmpö ima pötë ngönte ök maan kat wia. ¹³ Pël ëak Sems pi epël mëea. “Karurö, ar nem ngönte kat wieë. ¹⁴ Anutu puuk wet rëak köpël omnarö pimtëen wesak mokoira pöta ngönte Saimon yapin nent Pita puuk ök niaan kat yawi. ¹⁵ Anutuu këmtakaan tektek ngön yaaurö pitëm ëa pötëet ök yenia. Pöt epël ëa.

¹⁶ ‘Aköp pi epël ya.

“Ne ënëmak kaalak waisak omën omp ak Tewit pim ka töölak wia pipët köpre mor ëak

ka pöta omnant köt sa pipot ngolöp ngolöp wesak wa wesir ulmëëmaat.

¹⁷ Pötaanök omën muntarö pit ne pitëm Aköp neen ngaöl elnëëpnaat.

Köpël omën tapörö nemëen wesak yaö wesaurö.”

¹⁸ Aköp ngaanëer pan ngön pöt tekeri wes wiaupök peeneeta tapël ya.’

¹⁹ Pël yaatak ne kön epël yawi. Köpël omën narö lup kaip tiak Anutuu ngësël ko yawi

piporö tiarök kaalak könömër nemangkan.
²⁰ Köpëlörö pit omp ak kaarkaaröröaan animaö kiri ar ëak wak në imeë, öngre omp nga ë, animaurö iit orööpanëak nailën om ar ëaut në, ën animauröa iit në, pël eim wë pöt sëp wasëpnaan pep retëng ë mempen. ²¹ Köpëlörö pit Yuta omnarö ya utpet mowesak omën pipot ëëpan. Yuta omnarö pit omën pipot Moses pim pepeweri retëng ëa pötön ngaantakëer iteneë kë yesa akun poutë ngönën tupötë së ilëak sangk kelak kat wieim wë. Pötaanök tiar kan kosang mowariipenaan.”

Pit köpël omën ingre mor sauröa ngësël pep wes mëa

²² Pël mëak Yesuu ngön yaaö omnaröere wotöököröere ingre mor saö muntarö pit ngön kopëta wesak omën naar Poolre Panapasring Antiok kakë sëpënëak yaö mëëa. Pël ëën Yutas yapin nent Pasapasre Sailas piarip sa. Omën pöaar ingre mor saö pöröa wotöökaar. ²³ Piarip sëpënëak yaëen pep newer epël retëng ëak piarip mena. “Ten Yesuu ngön yaaöre wotöök arim karurö, tenök arimëen pep epwer retëng ë yaningk. Ar köpëlöröa öngpökaan ingre mor sak Antiok kakre Siria yangerakaan Silisia yangrakë wëaurö arën yowe yeniak. ²⁴ Tenim naëaan omën narö wais arën ngön ke nampnampöt ök niak arim könöt wa irikor elnia pöt yaan kat yawi. Piporö tenök arim ngësë wes namëen. ²⁵ Pötaanök ten wa top ëak lup kopëtemer sak omën epaar wes mëen arim ngësë yewais. Piarip Panapasre Pool tiarim kar ompyauwaar piaripring wes momëen yewais. ²⁶ Panapasre Pool piarip tiarim Aköp Yesu Kristo pim yaatak wë kö sëpnaaten kön selap naën yaauwaar. ²⁷ Yutasre Sailas pöaar arim ngësë wes mëen yewais. Pël ëak tenim ngön pepeweri retëng ëan pöt piarpim këmtakaanta ök niapnaat. ²⁸ Ten Ngëëngk Pulööring kön kopëtaö wesak wë. Pötaanök Yuta omnaröa yaë pöl könöm muntat naningkan. Ar omën epotökëer eim ön. ²⁹ Omp ak kaarkaaröröaan kiri ar ëaut nënganok. Ar Animauröa iit nënganok. Animaurö iit orööpanëak nailën om ar ëaut nënganok. Öngre omp nga ëënganok. Ar ngarangk

këëkë ëak omën pipot keker elmëeim önë pöt ompyaö önëët. Yowe pan. Ompyaö ön.”

³⁰ Pit pepewer pël ëak mangkën wak Antiok kak së oröön Yesuu ingre mor saurö wa top ëën pep pöwer mena. ³¹ Pël ëën pep pöweri ngön wieëa pöt sangk kelak pit ngön ompyaö pöt kat wiak ërëpërëp kaö ëa. ³² Pël ëën Yutasre Sailas piarip Anutu pim tektek ngön yaaö omnaar pël sak wë akun wali pan ingre mor sauröen ngönën ök maim wë taë mowesa. ³³ Piarip Antiok kak pörek akun wali wakaim wiak sëpënëak yaëen ingre mor sauröak kan yaö mëak wes momëen saö pöröa ngësël sa. ³⁴ [Pël ëautak Sailas pi pimtë kentöök Antiok kak om wakaima.] ³⁵ Pël ëën Poolre Panapas Antiok kak om wë ingre mor saö naröaring omën muntarö rë mouleim Aköpë ngönënte ök maim wakaima.

Poolre Panapas kom ëa

³⁶ Wakaim wiak ënëmak Pool puuk Panapasën epël ök mëëa. “Tepër kaalak ka poutë yesem ingre mor sauröen itaampö sëpa. Tepër ngaan pitën ngön ompyaut ök mëëaut. Pötaan pit ompyaö wë ma utpet wë pöten itaampëaan.” ³⁷ Pël maan Panapas pi Son, yapin nent Maak, pöp koirak piaripring sëpënëak maan, ³⁸ Poolök epël mëëa. “Omën pipop ngaan Pampilia yangerak së ök ë nimëaup. Pötaan tepëring nasëpan.” ³⁹ Pël mëak piarip ngön nga yaalem wiak kom ëak Panapas pi Maak koirak wangaöök Saipras kustakël sa. ⁴⁰ Pël ëën Pool pi Sailas koirak piarip sëpënëak yaëen ingre mor saurö pitök Aköpë lup sant pöta öngpök moulmëak wes mëen sa. ⁴¹ Siriaare Silisia yang pötë yesem ingre morörö taë mowasö sa.

16

Timoti pi Poolre Sailasring sa

¹ Poolre Sailas piarip Tepi kak së wë olëak Listra kak së oröa. Pël ëak itaangkën omën Yesuun kön wi kosang yewesaö namp wëa pim yapinte Timoti. Pim ëlëp Yuta öngöp tapël Yesuun kön wi kosang yewesaup. Ën pim pepap pöt Krik ompöp. ² Ingre mor sa Listraare Aikoniam ka pöörarë wëa pöröak Timoti piin, “Omën ompyaup,” pël maima. ³ Pötaanök Pool pi Timoti piiring

pim yaatak sêpênëak kön wia. Pël èèn Yuta omên ka pötë wë seëaurö pit Timoti pim pepap Krik omnamp yak kön selap ëa. Pöt tol èënak? Pit Anutuun yaö ëak koröp kaut nailënörö. Pötaanök Pool puuk Timoti koröp kaut ila. ⁴ Pël ëak pit ka poutë yesem Yerusalem kakaan Yesuu ngön yaaö omnaröere wotöököröa ngön ëmön ë mena pöt ingre mor sauröen ök mëak ngar weim öpênëak mëea. ⁵ Pël èèn ingre mor sauröa kön wi kosang yewesa pöt kaö sëen kët poutë omên muntarö yal mangkën selap sa.

Pool pi Masetonia kak wangarötë yemangk pöl ëa

⁶ Ngëëngk Pulöök Esia yanggerak sê ngön ök mapanëak nga maan pit om yesem Prisi-aare Kalesia yang pöaarël sa. ⁷ Pël ëak pit Misia yangera kautak sê oröak Pitinia yanggerakël sêpênëak yaëen Yesuu Pulöök kan mowaria. ⁸ Pël èèn pit Misia pörekaan el wesak Troas kak sê oröa. ⁹ Pël ëak rö kan Pool wangarötë yemangk pöl ëak itaangkën Masetonia omên namp pim naë wais taueë kosang wesak epël ök mëea. “Ni i kaö olëak Masetonia yanggerak wais ten kaamök elniim.” ¹⁰ Pël yemaan Pool pi itenak ten Sailasën ök niaan Anutuuk Masetonia yanggerak ngön ompyaut ök manëak yas yenia pël wesak sënëak teëntom ko ëaut.

Litia pi Pilipai kak ingre mor sa

¹¹ Ko ëak wangaöök ilëak Troas kakaan Samotres kustak sê oröak ëlpamök Niapolis kak sê oröak, ¹² wangaöökaan ngentiak pörekaan yanggerak sê Pilipai kak sê oröaut. Ka pö Rom omnaröa wëau, Masetonia yang pörökë ka kaöaö. Pöök ten akun selap selap wë, ¹³ kë yesa akunetak ka ëmöökö ëm kanërak wele rëak imeri saut. Ten kat wiin Yuta omnarö pit pörök Anutuun ök yamëëa. Pël ëaut yak sê itaangkën öng narö wais wëa èèn pitring wel aisëak ngönaak ëaut. ¹⁴ Pël èèn öng pöröa naë Tiatira kakaan öng namp poë koröp köp möömaap ëa ompyaut ket yeem mon yewaup yapinte Litia pi Anutuun yaya yamëëaup. Aköpök lupmer kaip motiin Poolë ngön ök yamëëa pöt këëkë kat wiak kön wi kosang yewas. ¹⁵ Pël èèn piire pim kaatakörö i momëen öng pöpök tenën epël yenia. “Ar neen kön wiin, Aköpë ënëm

yes pöt, nem kaatakë waiseë.” Pël niak ke yaurön ten pim ngönte ngar wak piiring saut.

Pit Poolre Sailas Pilipai kak wii kaatak ulmëa

¹⁶ Akun nentak ten yang lup Yuta omnaröa Anutuun ök yamëëautak yesem koont urmerap pim lupmeri wëaö namp koiraut. Urmer pöp piiring wë omên orööpnaatön ök më pël yaaup. Pël èèn omên kësang pan pitëm naë omnant ënëm orööpnaatön puuk itenak yemaan sumat mangkën pim ngarangk yaaurö pit mon kësang pan weim yeëa. ¹⁷ Koont pöp tenim ënëm yewaisem ngön ëak epël aö yewais. “Omên eporö Anutu O Ngaarëképë ya omnarö. Pitök Anutuuk kama niöpna pöta ngönte ök niaaö yaaurö.” ¹⁸ Kët ël epotë pël aimën Pool pi kaaö èèn kaip tiak urmerapön epël yema. “Ne Yesuu weëre kosangööring yeniakerek koont pipop sêp mowesak oröak sê.” Pël maan tapëtakëer koontup sêp wesak oröak yes.

¹⁹ Oröak sëen koontupë ngarangkörö pit itaangkën pitëm ngaanë mon yewa pöl kaalak naöpanëen yeëa. Pël èèn Poolre Sailas moröak ka tomök sê kaöaröa naë ngön yaatak yemoulmë. ²⁰ Pël ëak ngön ë pet yairauröen epël yema. “Iteneë. Yuta omên epaar ieping ëak wëwë utpetat tiarim tekarak wais yawi. ²¹ Pël ëak piarip tiar Rom omnaröa ëënganëak nga wieëaut pet elniak ënëm ëëpenëak yenia.” ²² Pël maan omên ngön pöt kat wia pörö pit pourö el sak maan ngarangköröak ulpëënaar keli moolëak pitëm nga omnaröen maan pës yemomö. ²³ Pël ëak utpet mowesak wii kaatak moulmëak ka pöta ngarangkëpön këëkë pan ngarangk ëëpênëak ök yema. ²⁴ Pël maan wii kaata ngarangkëp kat wiak wii kaata ka kakaati panëetak sê moulmëak ingesiar këra uamngesiarë tep mö mowia.

²⁵ Röök lupöök Poolre Sailas Anutuun kimang mëak rangk tan yemaan wii omnarö kat wiaan, ²⁶ tapët pöt moup kësang nempel möön wii kaata wapöt tiak sê yengentiin ka kanöt tëak yesën wii omnaröa morötë wii tëa pötta wilak sa. ²⁷ Pël èèn wii kaata ngarangkëp pi ka ureimaurekaan wal ëak

itena pöt wii kaata kanöt të wiaan itenak wii omnarö oröak kas sa pël wesak yepatöökaan öpwer tëak pimtök pimënt wesirëpënëak äa. ²⁸ Pël yaëen Poolök ngön äak epël mëea. “Nimtok nimënt utpet wasngan. Ten pourö e om wë.” ²⁹ Pël maan wii kaata ngarangkëp pim ya omën nampön maan esuwes mangkën wak pöömpö kakaati ilëa pöt kas äak reireë urö Poolre Sailasë naë së ngentia. ³⁰ Pël äak piarip koirak tomök orö epël ök mëea. “O nem kaöaar, ne tol yaal ëënak Anutu pi ne kama neöpën?” ³¹ Pël maan piarip epël ök mëea. “Ni Aköp Yesuun kön wi kosang wasumë pötak niire nimorö Anutuuk kama niöpnaat.” ³² Pël mëak piarip Aköpë ngönte piire pim kaatak wëauröen ök mëea. ³³ Pël maan röök tapëtakëer pi piarip koirak së piarpim pës momöaut i moirën teëntom piire pimorö i momëa. ³⁴ Pël elmëen pi piarip koirak pim kaatak së ulmëak kaömp menak piire pimoröa Anutuun kön wi kosang wesa pötaan ërëpsawi kaö äa.

³⁵ Pël äak wëen ëlpamök ngön ë pet yairaurö pitök polis narö wes mëen së epël ök mëea. “Ni omën epaar wes momëen sëpën pël ya.” ³⁶ Pël maan wii kaata ngarangkëp pi ngön pöt kat wiak Poolön epël mëea. “Ngön ë pet yairaurö pit ne arip wes nimëemëak ya. Pötaanök wes nimëemaatak lup wiaptaring sën.” ³⁷ Pël maan Pool pi polisöröen epël mëea. “Tenip Rom omën sauwaarök tenpim saun nant wiaan pöt pit yok pangk ngön yaatak niulëak tekeri wasëpnaatep pit köntak tenip pouröa ëöetak niulëak pës nimöak wii kaatak niulëaurö. Pël ëautep peenök kaalak ëlëep wes nimëëpënëak äa ma? Pël naëngan pan. Pitëmtök waisak wes nimëen oröönaat.” ³⁸ Pël maan polisörö pit piarpim ngön pöt kat wiak së ngön ë pet yairauröen ök maan pit kat wia pöt Rom omnaarök äa. Pël ëen pitëm utpet elmëa pöten kön wiak kas äa. ³⁹ Pël äak pit së yaköm köm mëak wii kaatakaan wes mëen oröa. Pël ëen piaripön epël ök mëea. “Arip yok pangk ka epö sëp wesak sën ma?” ⁴⁰ Pël maan piarip wii kaat sëp wesak Litia pim kaatak së ingre mor sauröen itenak wa korkor ngön mëak sa.

17

Tesalonaika kak Poolre Sailas mööpënëak

¹ Poolre Sailas piarip së Ampipolisre Apolonia ka pöörar il wesak Tesalonaika kak së oröa. Kak pörek Yuta omnarö pitëm ngönën tupët wieëa. ² Pël äak Pool pim yaaul Yuta omnaröa ngönën tuptak së ilëak ngönën pepeweri ngön wia pöt omnaröaring aima. Pi kë yesa akun nentepar nent pötë öngpök pël eima. ³ Pi Anutuu ngönta songönte werak epël ök mëea. “Anutuuk Kristo pim Yaö Mëeaö pöp këlangön kat wi yesem wel wiak kaalak wal ëëpënëak mëeaup. Yesu nem peene ök yeniak epop pi Kristo Anutu pim Yaö Mëeaup.” ⁴ Pël maan pitëm naëaan omën narö pit kat wiak wa yaap wesak Poolre Sailas piarpim ngësël rë olëa. Pël yaëen Krik omën Anutuun yaya maim wëaö naröere öng isa narö pitta tapël äa. ⁵ Pël ëen Yuta omnarö pit pöten itenak ya sangën ëen omën utpet kan paspas eim wëaö naröen maan pitök omën ka pöök wëa muntarö koirak ëlakëlakëer Sesonë kaatak së Poolre Sailas ngön yaatak moulmëëpënëak kaata kanöt të moolëa. ⁶ Pël äak Poolre Sailas won ëen ap wesak Sesonre ingre mor saö narö koirak ka ngarangköröa ngësë weruak yesem ngön äak epël maö sa. “Omën pöaar utpet petpet ë ka nantë imauwaarök eprek wais oröön, ⁷ Sesonök pim kaatak koirak së ulmëak wë. Omën pöaar piarip Rom omën omp aköp Sisa pim ngön ë kosang wesaut ilak omën omp ak ngolöp namp yapinte Yesu pim ënem ëëpënëak ök aö yaauwaar.” ⁸ Pël maan ka ngarangköröere omnarö pit ngön pöt kat wiak yaan kaö sa. ⁹ Pël äak Sesonre piiring wëaurö pitëm naë oröa pöt kaalak orööpanëak pitëm naëaan sumat wak wes mëen sa.

Poolre Sailas Peria kak ya mëna

¹⁰ Rö kan tapöök ingre mor saurö pit Poolre Sailas wes mëen Peria kak së oröak Yuta omnaröa ngönën tuptak së ilëa. ¹¹ Omën pörek wëaurö pit ngön kat yawiaurö, Tesalonaikaaröa ök wonörö. Pit Anutuu ngönte kat wiipënëak kent äak kët poutë ngön pöten yaap ma kaar pöten itaampënëak ngönën pepat wak iteneima.

12 Pël äak Yuta omën naröere Krik öng yap-inring naröere omp narö pit selap Yesuun kön wi kosang wesa. 13 Pël eën Yuta omën Tesalonaika wëaurö pit Pool Peria kak wë Anutuu ngönte ök yamëem wëaut kat wiak kak pörek së piarip utpet mowasëpënëak omnaröa könöt irikor mowesak lupöt es nga mowesa. 14 Pël yaëen ingre mor saurö pit Pool wes momëen i kaöökël sa. Ën Sailasre Timoti piarip Peria kak om wakaima. 15 Pël äaan omën Pool mësak saurö pit Atens kak moulmëa. Pël äak kaalak sëpënëak yaëen Pool pi Sailasre Timoti pim ngësël teëntom sëpënëak maan sa.

Pool Atens kak ngönën ök mëä

16 Pool pi piaripön kor Atens kak wë itaangkën kak pörek omp ak kaarörö kësang wëen itenak pim yaat utpet pan ëa. 17 Pël eën pi Yuta omnaröa ngönën tuptak së ilëak Yuta omnaröere köpël omën munt Anutuun yaya yamëäa naröaring ngönëntaan aima. Pël äak pi kët poutë wa top yaau-rek së omën pas së wëauröen ngönën ök maima. 18 Pël eën Epikurianre Stoik ëwat omën narö pit piiring ngön nga yaalem pitëm naëaan naröak epël mëä. “Omën ngön paspas aö pipop pi tol apënëak aim?” Pël yemaan naröak epël mëä. “Pi ka nantëeröa omp aköröa ngön nant apënëak ni-aim koröp.” Pool pi Yesu weletakaan wal ëaup pim ngönente ök yemaan yak pit pël maima. 19 Pël äak pit Pool koirak ngön ök äak kat yawiaö yang lup nent yapinte Ariopakas pörek së kaöaröa naë ulmëak epël mëä. “Ten nim ngön ngolöp omnaröen ök maimën piten aan kat wiin. 20 Ten nim ngönten kat wiin maim yaë. Pötaanök ngön pita songönte ök aan kat wiinaan.” 21 Pitëm Poolön mëä pöta songönte epël. Pit omën suure kak Atens kak wëaö pörö pit akun poutë ngön ngolöpöt ök äak kat wieima.

22 Pit Pool Ariopakas pörek moulmëak, pëel maan wal äak kaöaröen epël ök mëä. “Atens omnarö, arim omp aköröen kosang wesak yaya yamëëauten ne ëwat wë. 23 Ne arim kak yesem itaangkën arim omp ak yaya yamëëauröa kaat wia. Pël äaan itaangkën omp ak nampë könta rangk retëng nent epël wiaan itenaut. ‘Epët

omp ak tiarim köpëlöp pimët.’ Pël äaan itenaut. Pötaanök arim omp ak köpël wë yaya pas maö iman pöpë ngönte ök yenia. 24 Anutu pi yanger ket äak yangera rangk omnant wia epot ket ëaup pi kutömre yangë Kaöap. Pötaanök pi yok pangk ka omnaröa ök rëautak naöpanëep. 25 Pi nantön elek eën aan omën moresök yok pangk kaamök naalmëënganëep. Piita pimtök omnaröa wëwë pipotre omën pout nineim wëaup. 26 Anutu pi tiarim ë kopetap ket ëaup. Pël eën piikaan ulöl sak wëen rep nimëak kaare yang ninaup. Pimtök tiar öpenëak yaö niak niulëaup yak tiar yanger ninak yangerak öpena akunet ninaup. 27 Tiar Anutuun ngaöl ë yesem koirëpenaat pël ëëpenëak epël ket elnia. Pël äak pi kamaarek naön tiar omën pouröak pangk pangk äak wëaup. 28 Pël ëa pötaanök puuk tiarim songön ket äak wëen tiar wëwëetaring wë kan së waisö ëeim wë. Pötak arim naëlaan ëwat omën naröak epël niain. ‘Tiarta pim ruurö,’ pël niain wë. 29 Yaap, tiar Anutuu ruurö. Pötaanök tiar piin kön wiin omp ak morökörö kolre siluwaare këlötök omnaröak kön wiak moresring ket äak pitëmëen ngëengk mowasö ima pötëel kön nawiingan. 30 Yaap, ngaanëër omnarö pit köpël wë yak omnant pipot ket ëeima. Pël yaëen Anutu pi pitëm omën wak ima pötön nga nemaan ëa. Ën peene akun eptak Anutuuk yang ël epotë omën pouröen pim ngön kosangët epël ök yenia. ‘Ar arim utpet yaaö pout kasëng menak nem naël waisëë.’ 31 Pël äak pi yang ël epotë omën pourö wotpil niwesak wël äak kom elniipna yak akun nent wia. Pi ngaanëër omën namp tiar kom elniipënëak yaö mëëaup. Pi pim ëëpna pöt yaapöt tiar omën pouröen pet elniipënëak omën pöp weletakaan wal ë moulmëa.”

32 Pël maan pit omnamp weletakaan wal ëa pöt kat wiak naröak ökre was mëä. Ën naröak epël mëä. “Ni ënëmak omën pipëta ngönte kaalak aan ten kat wiinaan.” 33 Pël maan Pool pi pit sëp mowesak sa. 34 Pël eën narö Pool pim ënëm äak Yesuun kön wi kosang wesa. Pël ëa pörö eporö, namp Taionisias Ariopakas kaöaröa naëaanëp, ën

öng namp yapinte Tamaris, piaripre ën pi-
arpim kar narö.

18

Pool pi Korin kakya mëna

¹ Ënëmak Pool pi Atens kak sëp we-
sak Korin kakë sa. ² Pël ëak së Yuta
omën yapinte Akuila pöp koirra. Pi Pontas
yangerakaanëpök piar öngöp Prisila Itali
yangerak wë olëak ngaan ngaantakëër së
wëa. Pöt Rom omën omp aköp Klotias
puuk Yuta omën Rom kak wëaö pourö kan
sëpënëak maan sa. Pël ëauwaar piarpim naë
Pool pi sa. ³ Pi piaripring ya ngawiap yak
piaripring së wë poë koröp ka ök yarëaut
ket ëeima. ⁴ Pël ëeimeë Pool pi kë yesaö
akunatë Yuta omnaröa ngönën tuptak së
ilëak Yutaare Krik omnaröaring Yesuun kön
wi kosang yewesauta ngönöt aima.

⁵ Pël eim wëen Sailasre Timoti Maseto-
nia yangerakaan ënëm së oröön Pool pi
pim waur muntet sëp wesak akun poutë
Yesu pi Kristo Anutu pim Yaö Mëëaup pöta
songönte kosang wesak ök maima. ⁶ Pël
ëen narö pit kat wiak pim ngönte wa olëak
piin utpet wesak maan pi kangiir pim
ulpëenëpökaan ulölöt keke ur moolëak epël
mëëa. “Ar kö sënë pöta songönte arimtéët,
neering ngawi won. Pötaanök ne peene ar
sëp niwesak köpël omnaröa ngësë sumaan
yeë.” ⁷ Pël mëak Pool pi Yuta omnaröa
ngönën tupët sëp mowesak Tisias Sastas
pim kaatak së wakaima. Omën pöp pi
Anutuun yaya maim wëaup pim kaat Yuta
omnaröa ngönën tupta naë wieëa. ⁸ Pël
ëen Yuta omnaröa ngönën tupta wotöököp,
pim yapinte Krispas, piire pim kaatakörö
pit Aköpön kön wi kosang yewasën Korin
omën narö pitta Pool pim ngönte kat wiak
Aköpön kön wi kosang wasën i momëa.
⁹ Pël ëak rök nentak Pool pi wangerötë
yemangk pöl ëen Aköpök ngön nent epël ök
mëëa. “Ni kas ëak ngönën ök yamëëaut sëp
wasnganok, om ök maim öm. ¹⁰ Ne niiring
wëen omën nampök wal ëak ni utpet nani-
waspan. Ne omën selap pan ka epök nem
ënëm sëpënëak yaö mëëaup pötaanök.” ¹¹ Pël
maan Pool pi ka pök Anutu pim ngönte ök
maim wëen ngoon 18 ëak won sa.

¹² Ënëmak Rom yang ngarangk namp,
pim yapinte Kalio, pi Krik yang pör
ngarangk ëak wëen akun pötak Yuta om-
narö pit wa top ëak Pool wali wak së ngön
yaatak moulmëak epël ök mëëa. ¹³ “Omën
epop Rom omnaröa ngön kosangöt ilap
riak omnaröen Anutuun yaya mapënëak
kan maimat pet yaalmë.” ¹⁴ Pël maan
Pool pi ngön apënëak yaëen Kalio pi wal
ëak Yuta omnaröen epël mëëa. “Yuta
omnarö, ar kat wieë. Omën epop Rom
ngön ë kosang wesaut ilap riak utpet nant
yaëen neen neanë pöt ne yok pangk arim
ngönöt kat niwiimaat. ¹⁵ Pël ëëmaatep ar
neen ngön nentere nent, yapin ke nentere
nent arim ngönëntakël wieëaut aim. O
o, arök neen ngön ke pilöt kat wiimaat
wesaurö ma? Won pan. Arimtok omën
pita ngönte wotpil weseë.” ¹⁶ Pël mëak ngön
yaatakaan waö ë momëa. ¹⁷ Pël ëen pit
tomök oröön Krik omnaröak Yuta ngönën
tupta ngarangkëp yapinte Sostenis, pöp
moröak tang möak utpet mowasö yesën
Kalio pi om it mongneëa.

Pool pi kaalak Antiok kak Siria yanger- akël sa

¹⁸ Pool pi Yesuu ingre mor sauröaring
kët selap wë ënëmak pit sëp mowesak
Akuilaare pim öngöp Prisila pit naar namp
ëak Senkria kakël sa. Pël ëak pörek së
Anuturing ngön kosang wesaö pöta këët
pet irak pim ngan ëpët kat ë moolëa. Pël
ëak wang Siria yangerakël sëpna naök sa.
¹⁹ Pël ëak Epesas kak së orök pit Yuta
omnaröa ngönën tuptak së ilëak Pool pi
pitring ngönaak wali aima. ²⁰ Pël ëen pit
Pool akun wali pitëm naë öpënëak maan,
“Pël naëngan,” mëak sëpënëak yeem epël ök
mëëa. ²¹ “Ënëmak Anutuuk kaalak arim
naë waisumëak neaan pöt waisumaat.” Pël
mëak Akuilaare Prisila piarip kak pörek
moulmëak pit pouröen yaköm köm mëak sa.
²² Yesem Sisaria kak së orök Yerusalem
kak së ingre mor sauröen yoöre ërëp mëak
kaalak Antiok kakël sa. ²³ Pörek së orök
wë akun wali wali sëen Antiok kak pörek
sëp wesak ka nantë Kalesiaare Prisia yang
pöraarël yesem Yesuu ingre mor sauröen
ngönën ök mëak taë mowasö sa.

Apolos pi Epesasre Korin pöteparé ya mäna

²⁴ Omën namp, Alesantria kakaanëp pim yapinte Apolos, pi Epesas kak sê wakaïma. Omën pöp pi omnant kêsang êwat sa pet irak ngönën pepeweri ngön wia pöt pout êwatëp. ²⁵ Omën pöp pi Aköpë elnia kan pöt êwat wê pöta ngönte kosang wesak yaaup. Pël êak pi Yesu pim songönte apënëak pöt pout mëngkre mëngk yaaup. Pël êaap pi om Son pim omnarö i momëa pöten pëen êwat wakaïma. Ën Yesuu ru ulöpöököp pël sak wê pötaan i momëëpna pöten köpël wëa. ²⁶ Pi ngön pöt kosang wesak Yuta omnaröa ngönën tuptak ök maima. Pël ëen Akuilaare Prisila piaripök koirak sê piarpim kaatak ulmëak kan Anutuuk tiarimëen elnia pötön ök maima. ²⁷ Pël ëen Apolos pi Krik yangerkë sêpënëak kent yaë maan Epesas kak ingre mor sauröak kaamök elmëak pep newer Yesuu ingre mor saö Krik yangerkë wëauröaan pi sant mowasëpënëak retëng ë mena. Pël ëen pörek sê wê Anutuuk lup sant elmëen omën piin kön wi kosang yewesaurö pit ompyaö kaamök elmëeima. ²⁸ Pël eimeë Yuta omnaröa köpël waswas eim wëaut omnaröa itöök ke ur moolëak pepeweri ngön wia pipot Yesu Kristo Anutuu Yaö Mëëa pöp pim ngönte këkë wesak ök mëëa.

19

Pool pi Epesas kak ya mäna

¹ Apolos pi Korin kak wëen Pool pi yang lup nerak ya mëmpö yesem Epesas kak sê oröak itaangkën Yesu pim ënëm yaaö narö wëa. ² Pël ëen pitën epël pëlpël mëëa. “Ar ngaan Yesuun kön wi kosang wasën Anutuuk Ngëëngk Pulö nina ma won?” Pël maan pit ngön kangit epël mëëa. “Ten ngaan Anutuuk Ngëëngk Pulö yemengka pipët kat nawiinörö.” ³ Pël maan Pool pi pitën epël pëlpël mëëa. “Ën ar i mëënëak talëpë ënëm ëaurö?” Pël maan pit epël mëëa. “Ten pörö Son pim omnaröak i nimëak ngön niaaö pöta ënëm yaauro.” ⁴ Pël maan Pool pi pitën epël mëëa. “Son pim i momëa pöt omnarö pit lup kaip tiak pitëm utpetat kasëng mena pötaanök pël elmëa. Pël êak pi pitën epël ök mëëa. ‘Ar nem ënëm waisëpna

pöpön kön wi kosang wasën.’ Omën pöp Yesu.” ⁵ Pël maan pit ngön pöt kat wiin Aköp Yesu pim ru ulöpöökörö pël sak wëa pötaan i momëa. ⁶ Pël êak Pool pi pim more-siarring pitëm kepönötë mowiin Ngëëngk Pulö pitëm rangk iraan ngön maimat aö Anutu pim ngönöt tekeri wesak ök mëëa. ⁷ Omën pörö pit 12 êak wëa.

⁸ Pool pi Yuta omnaröa ngönën tuptak ilëak pitring ngönëneen yak aöre elö eim wëen ngoon naar namp êak ilëa. Pi Anutu pim tiar wa ngaöök nimëa pöt pit kat wi ipënëak kent ëa. ⁹ Pël ëen omën narö pit lup kosang panë êak kön wi kosang newasën omnaröa ëöetak Aköpë elnia kan pötön utpet wesak ëa. Pël ëen Pool pi Yesuu ingre mor saurö pit koirak omën kaö namp yapinte Tiranas pim pep kaatak sê omnaröaring ngön ngawi aima. ¹⁰ Pi pël eim wëen krismaki nentepar pöteparé öngpök Yuta omënre köpël omnarö pit pourö Esia yangerkë wëaurö Aköpë ngönte kat wia.

Siwa pim ruuröa ngönte

¹¹ Anutu pi Pool weëre kosang kaamök elmëaan retëng omnaröa it köpëlöt eima. ¹² Omnarö pit poë koröp kaut Pool piik mësël êak wak sê yauman yaauro mësël elmëen ompyaö sa. Ën urmerarö wëaurö tapël êak waö ë momë pël ëeima. ¹³⁻¹⁴ Pël ëen Yuta omën Anutuun kiri ar yaauro wotöök namp pim yapinte Siwa pim ruurö 7 êak pit kaatë sak waisö imeë omën urmerarö pitëm lupötë wëaurö waö ë momë pël eima. Pël êak pit Yesuu yapintak urmeraröen ököök mëak epël mëëa. “Ni urmer utpetap, ten Yesu, Pool pim ök aö yaaup, pim weëre kosangtak waö ë yanimë.” ¹⁵ Pël maan urmerap epël mëëa. “Ne Yesuun êwat wë, Poolönta êwat wë. Pël êaap ar tarëkaanörö?” ¹⁶ Pël mëak omën urmerap wëa pöpök akak sak omën ököök eima pörö mëmpö waö elmëak poë koröp pöt keliak moolaan koröp yoolörö kaatakaan oröak kas sa. ¹⁷ Pël ëen Yuta omënre köpël omën Epesas kak wëa pörö pourö omën pöta ngönte kat wiak pit kas panë ëen Aköp Yesu pim yapinte ngar wa. ¹⁸ Pël ëen Yesuun kön wi kosang wesa narö sê omnaröa ëöetak pitëm ngaan utpet eima pötön war wesak ök mëëa. ¹⁹ Pël êak kempre kêar nga yaauro

pit pitëm kempre këar pep kësangöt wak së omnaröa itöök war wesak es momera. Pep pötë sumat 50,000 kina ke pëlëët. ²⁰ Pël èen omën weëre kosangring pöten itenak maan omën muntarö pitëk yal mangkën pitëm lupötë Aköpë ngönte taë sa.

Epesas omnarö pit ngön ë olëak mëä

²¹ Ènëmak Aköpë Pulöök Poolön ya ngön maan pi Masetoniaare Krik yang pöraarëël ya nga ë yesem kaalak Yerusalem kak orööpënëak mëä. Pël maan Pool pi pim omnaröen epël mëä. “Ne pötë sa pet irak pöt Romëelta sumaap.” ²² Pël mëak pi Timotiire Erastas pim kaamökaar piarip Masetonia yanggerak wes mëen yesën pi Esia yanggerak wakaima.

²³ Akun pötak omën narö selap pan Epesas kak wëaurö pit Aköpë kanöök yesauröaan kööre tok kësang pan elmëa. ²⁴ Pöta songönte epël oröa. Omën namp yapinte Temitrias pi siluwaatring öng ak nampë yapinte Artemis pim ka könöt ket ëeima. Piire pim ya omnarö sum kësang orööpnaak yak ket ëak wes mëeima. ²⁵ Pël yaurö yak Temitrias pi pim ya omnaröere ën pim ngönt ya tapët yamëna narö pitën yas maan sëen epël ök mëä. “Karurö, ar ëwat wë. Tiarim omën eptak mon kësang koir yaningkën ompyaö wëaut. ²⁶ Ar Pool piin ëwat wë. Pim yaautön tiar kat yawiaurö. Pi Epesas kak eprekaan Esia yanggerakë omnaröen epël ök maim wëaup. ‘Öngre omp ak kaarkaar omën moresök ket ëa eporö kë wonörö.’ Pool pi pël yemaan omën kësang pim ngön pöta ënëm yaë. ²⁷ Tiarim mon wauret utpet ëëpnaaten ne ya ngës yaë. Pël èen omnaröak ökre was niapanëak. Pötaanök tiar këëkë ngarangk naën ëëpena pöt ngön pöt kaö sak Artemis pim yaya yamëä kaat utpet wasëpnaat. Pi tiarim öng ak kaöap Esia yanggerakre ën yang kaö nantë omnaröa yaya yamëäaup pöt kön nawiipan.”

²⁸ Pël maan pit Temitrias pim ngön pöt kat wiak ya sangën èen ngön ëak epël maima. “Artemis pi Epesas omnarö tiarim kaö panëëp,” pël maima. ²⁹ Pël mëak Epesas kak pörekaan omën kësang pan ngön pöt maö së Masetonia yanggerakë Pool pim ya kaamök omën naar Kaiasre Aristakas

piarip moröak wak weruak së pitëm wa top kaöaöök moulmëa. ³⁰ Pël èen Pool pi pitëm wa topöök sëpënëak yaëen Yesuu rurö pitök pörek sëen utpet mowaspanëak kan mowaria. ³¹ Pël èen Esia yanggerakë yang ngarangk Pool pim ngönt naröakta pi wa topöök sëpanëak nga mëak ngön wes mëa. ³² Pël èen wa topöök wëaö porö pit kön irikor ëak pitëm wa top ëa pöta songönten kön nawiin, narö ngön nent aö yesën, narö nent aö yesën pël eima. ³³ Pël eim wëen Yuta omnarö omën namp yapinte Alesanta pöp mök ë momëen wa topöök tauaan pit itenak wa top pöta songönte apënëak yaë wesa. Pël èen Alesanta pi moresring angan elmëak wa top pöta songönte Yuta omnaröak naënte pöt ök mapënëak ëa. ³⁴ Pël èen omnarö pit itena pöt, pi Yuta omnampök yeëa èen pit këm top ëak ngön ëak epël mëä. “Artemis pi Epesas omnarö tiarim kaö panëëp.” Pël maim wëen aöa nentepar sa.

³⁵ Pël èen ka pöökë omnant komre kap yaaupök omnaröen ngön angan pël mëak epël mëä. “Epesas omnarö, ar kat wieë. Omën ka nantëerö pit Epesas omnarö tiar öng ak kaöap, Artemis, pim yaya yamëä kaatere kël ngëengk mopöökaan irëa pö ngarangk yeë pöt pit ëwat wë. ³⁶ Omën nampök ngön pöt yok pangk wa noolapan. Pötaanök arök pas köntak ëënganëp wiap sak weë. ³⁷ Ar iteneë. Omën tiarim wa topöök wak waisan epaar piarip tiarim ngönën tuptakaan omnant kain naön. Pël ëak tiarim öng aköpönta utpet wesak naënaar. ³⁸ Pötaanök Temitriasre pim mon waur yaurö pit omën nampëen kööre tok wieë pöt ngön yaaö akunetak ngön yaatak moulmëen kat yawiaupök kat wiak wotpil mowasëpnaan. ³⁹ Èn ngön nant om wieë pöt yok pangk wa toptak ngön yaaö akunetak ëak söë wasëneët. ⁴⁰ Pötaanök tiarim wa top epö utpet yeëerek Rom yang ngarangköröak ngön yaatak nilëëpnen ëa. Iteneë. Peene wa top epöök ngön kaëpre ngön ë yoolak pötë songön nent won. Pötaan yang ngarangkëp pëel niiaan tol mapen?” ⁴¹ Pël mëak omnant komre kap yaaup puuk rep momëen pitëm kaatë sa.

20

Pool pi Masetoniaare Krik yangeraare sa

¹ Ënëmak ngön kaëpre ngön pöt ë olëak won wesak wëen Pool pi Yesuu ingre mor sauröen yas maan së pim naë wa top ëen pepanöm ngön ök mëak yaköm kôm mëak Masetonia yangerakë sa. ² Pël ëak pi omën we pöököröa naë yesem ingre mor sauröen ngön kësang mëak lup taë mowasö yewaisem tenim naë Krik yangerak wais yaarö. ³ Pël ëak pörek wëen ngoon naar namp ëak won sa. Pël ëen pi ko ëak wangaöök Siria yangerakë sëpënëak kat wia pöt Yuta omnarö pimëen nga wia pël maan kat wiak kaalak Masetonia yangerakël sëpënëak kön wia. ⁴ Pël ëen omën ke epëlok Timotiiring Poolë ënëm elmëa. Peria kakaan Sopata, Pirasë ruup, Tesalonaika kakaan Aristakasre Sekantas, Tepi kakaan Kaias, ën Esia yangerakaan Tikikasre Tropimas omën piporö Timotiiring Poolë ënëm elmëa. ⁵ Pël ëak pit pörö wet rëak Troas kak së oröak tenën kor wëa. ⁶ Pël ëen Yuta omnaröa kaömp peret yis namëenöt yena akun ngëëngkët won sëen Pilipai kakaan wang naöök ilëak akun mor nas kan kourak yesem won sëen Troas kak oröak pitring sant kopët nent wëen won saut.

Pool pi Troas kak Yutikas öp mowesa

⁷ Wangam kan sënaat yak Sante wiap kan kë nënëak wa top ëak wë Pool pi ngönën wali pan ök maim wëen rök lup yes. ⁸ Ka ngaarëk tenim wa top ëan pötak es rompeet selap uteëa. ⁹ Pël ëen omp ulwas namp yapinte Yutikas pi ulöl kanöök wel aisëë Pool ngönën ök yaan kat men ë wë ka kom eim olëak ka sasa ura. Pël ëak ka kaö wali pan nentepar nent ngaarëk pötakaan kawi ngentiak së yangaak ngentiin oröak itena pöt wel wia. ¹⁰ Pël ëen Pool pi oröak ngemë wa kapariak epël yema. “Ar kön selap ëëngan. Pi öp wë.” ¹¹ Pël mëak Pool pi kaalak kakaati ilëak këet pelak naut. Pël ëak kaalak ngön kaut ök maim wëen ëwa tëen ten saut. ¹² Pël ëen omnarö pit omp ulwas pöp öp wëen mësak së pim kaatak ulmëak pit ya kë pan sa.

Pool pi Troas kak wë olëak Mailitas kakë sa

¹³ Pool pi ten Asos kak së kor ön niak wet rëak wangaöök wes nimëak pimënt yangaak wais kak tenim wëa pörek oröaut. ¹⁴ Pël ëen koirak ten pourö kaalak wangaöök ilëak Mitilini kakë saut. ¹⁵ Pörekaan yesem ëlpam walën Kaios kuste il wesak kët kopët nent won sëen Semos kustak oröaut. Pörekaan yesem ëlpam walën Mailitas kak së oröaut. ¹⁶ Pël ëak Pool pi Yuta omnaröa akun ngëëngk kësang nent yapinte Pentikos pël ya pötak Yerusalem kak së omnaröaring wa top ëëpënëak kön wia. Pötaanök Esia yangerakë sëna akunet won ëen Epesas kak il wesak wangaöök el wesak Mailitas kakë saut.

Pool pi Epesas ngarangköröen yaköm kôm mëëa

¹⁷ Pool pi pörek wë ingre mor sauröa wotöökörö pim naë wais wa top ëëpënëak Epesas kakël ngön wes mëa. ¹⁸ Pël ëen pit naë wais oröön epël ök yema. “Karurö, ar ëwat wë. Nem ngaan Esia yangerak wais oröak ya ngës rëak mëmpö wais pötön ar ëwat wë. ¹⁹ Yuta omën narö kët ël epotë ne utpet newasëpënëak kan ëël eim wëen ne ya këlangön pötaring wëen nemtë yapinte wak irëak Aköpë yaat yamëngkaup. ²⁰ Pël yeem nem ngön ök niiaöre rë niulö pël yaautë nant ök niak nant ngep naën ne ar kaamök elniak ompyaö sënëëk yak wa topötëere neenem kaatë ök niiaö imaut. ²¹ Ne ngön pöt kosang wesak ar Yuta omënere köpël omnaröen epël niiaimaut. Ar utpetat kasëng menak Anutuu naë rë olëak tiarim Aköp Yesuun kön wi kosang wasënëak ök niiaimaut. ²² Peene pöt ne Yerusalemë sumëak Ngëëngk Pulöök yenëa. Pël ëaap ne pörek së oröp nent koirum wes ne pöten köpël yaë. ²³ Om nem imautë yesën Ngëëngk Pulöök epël neaimaut pöten ëwat wë. ‘Ni wii kaatak wa niulëak këlangön kat niwiipnaat,’ pël neaimaut. ²⁴ Pël ëaap ne nem koröpöön kön selap naën. Nemëngkën wel wiima pöteta yok pangk. Ne pöt, tiarim Aköp Yesuuk kan yaö neea pöök ulöp ngarngar wë mësaö yesem mëspet irumëak kent yaë. Pël ëak Anutu pim ngön ompyaö pötak komre kolap niweseim wë pöta ngönte kaö wes ök amëak kön wia.

²⁵ “Ar kat wieë. Ne ngaan arim tekötë imeë Anutuuk wa ngaöök nimëak wë pöta ngönte ök niaaö imaut. Ën peene pöt ne kön wiin ar kaalak neen itnaangkan. ²⁶⁻²⁷ Pötaanök ne peene war wesak ök nia-maan. Akun poutë ne aaring wë Anutu tiarim naë ya yamëngk pöta ngönte war wesak ök niaaö imaut. Pël ëak ne pim ngönte amaataan pölöp naënëp. Pötaanök arim tekraakan namp kö sëpna pöpë songönte nemët won. ²⁸ Ngëëngk Pulöök ar omnarö pol sëpsëp ket ëak ngarangk elmëëneak nina piporöere arimënt ngarangk këëkë ëeim ön. Anutu pimtë Ruupë iitak omën piporö kama wak pim ingre mor wesaurö. Pötaanök ar ngarangk këëkë ëeim ön. ²⁹ Ne ewat wë. Ënemak nem ent ë niulëëma akun pötak omën utpetarö arim tekarak oröak utpet niwesak kent tokoröa sëpsëpörö mëmpënëak waö yaalmë pöl elniipën sa. Pötaanök ngarangk këëkë ëeim ön. ³⁰ Arimtë tekraakanta narö oröak Yesuu ingre mor saurö ar pitëm ngësël sënëek yak pitëmtë könötëaan ngön kaar rëak niapnaan yaë. ³¹ Pötaanök ar këëkë panë ngarangk ëak nem elnieima pöten kön wieim ön. Ne aaring krismaki nentepar nent pötë öngpök kët kanaan rö kanë ngön ompyaut ök niak taë niwasö imeë akun nantë arimëen yaköm ëak ing lelaptaring kaamök elnieimaut.

³² “Peene ne ar Anutuu naë niulëak pimtök ngarangk elniipënëak piin kimang yemak. Pël ëen ar pim naëaan ngön ompyaö poutë weëre kosang pöt pim komre kolaptakaan önëët. Pim ngön pötak kosang niwasëpnaat. Pël ëen omën ompyaö Anutu pim omnaröaan yaö ëaö pöt yok pangk nimpnaat. ³³ Ne monere uröm pötön kaur ëak arën kimang neniaanëp. ³⁴ Ar ewat wëen neenta mor epesiarang ya mënak koirak nemënt wëëre nem kaamökörö mampö pël yaaup. ³⁵ Nem pël yeë pötak nook arën ya kosang mënak omnant koirak koröp wiap yaauro kaamök elmëënë pöt pet elnieimaut. Tiar pël yeem pöt Aköp Yesu pim ngön epël mëëa pöten kön wiipenaat. ‘Omnant yemangk pöpë ërëpsawi pötak yeö pöpë ërëpsawi pöt il wasëpnaat.’”

³⁶ Pool pi ngön pipöt ök më pet irak

ngarangköröaring rar rë wesirak Anutuun ök yema. ³⁷⁻³⁸ Pël ëak pit pim wet rëak epël mëëa pöten kön wia. “Ar neen kaalak itnaangkan,” pël mëëa pöten kön wiak kapariak tot nak ingre ngön elmë mësak së wangaöök yanuulë.

21

Pool pi wangaöök Yerusalemë sa

¹ Pit ent ë moulmëak wangaöök ilëak el wesak Kos kustakël saut. Pörekaan yesem ëlpam walën Ros kustak së oröaut. Pël ëak pörekaan Patara kak së oröaut. ² Pël ëak itaangkën wang munt naö Pinisia yangerakë sëpënëak yeëa ëen pöök wamp riak saut. ³ Pël ëak yesem Saipras kuste katnëël wiaan itnal keker elmëak Siria yangerakël yesem Taia kak së leng ë ulmëak kak pörekë urömat të menaut. ⁴ Pël ëen pörek Yesuu ingre mor saurö koirak pitring wë sant nent won sëen Pulöök pit kaamök elmëen Pool Yerusalemë sëpanëak nga yema. ⁵ Pël ëen pörek wëen tenim akunet won sëen kak pörek sëp wesak yesën Yesuu ingre mor sauröere pitëm öngre ruurö ten wes nimëëpënëak kakaan weler rëak i kaö pouuk së rar rë wesirak Anutuun kimang mëëaut. ⁶ Pël ëak neneren yaköm köm mëak ten wangaöök wamp yariin pit kaalak kakë yes.

Akapis Sisaria kak Poolön tektek ngön mëëa

⁷ Wangaöök ilëak Taia kakaan yesem Tolemes kak së oröak Yesuu ingre mor sauröen yoöre ërëp mëak pitring wë ka kopët nent yaur. ⁸ Ëlpamök Tolemes kakaan wal ëak yesem Sisaria kak së oröak ngönën ök yamëëa namp kak pörek wëa yapinte Pilip pim kaatak së piiring wakaimaut. Omën pöp pi Yesuu ngön yaaö omnaröa ngaan omën ⁷ ëak ya ngön mëëaö pöröakaan namp. ⁹ Pöp koont kong nent wëa. Pit omp naön Anutuu tektek ngön aim wëaurö. ¹⁰ Ten Sisaria kak om wëen Yutia yangerakaan tektek ngön yaaö omën namp pim yapinte Akapas pi wais yaarö. ¹¹ Pël ëak tenim naë wais Pool pim yepatu wak pimtë ingre moresiarë tëak epël ök ya. “Pulöök epël yenëa. ‘Yepat epöökë pepap Yerusalem kak sëen Yuta omnaröak epël

elmëak köpël omnarö mampnaat, pël ya.”
 12 Pël aan ngön pöt kat wiak ten ka pöökë omnaröak Pool pi Yerusalemë sëpanëak nga mëëaut. 13 Pël maan Pool pi epël yenia. “Oröpmorëënök ingre yailak ëak nem lupmer wa könöm yenewas? Ne Yerusalem kak sëen wii kaatak neulëere nemöön wel wi pël eëma pöten kas naën. Pöt oröpmorëen? Omnarö Yesuu ngönte kat wiipënëak kent yaë.” 14 Pël niaan ten pim könö ilak menaat pangk naën eën epël yemak. “Aköpë kentöökë ya pil eëp.”

15 Akun nant won sëen Yerusalem kakë sëneëak ko ëak, 16 Sisaria kakaan Yesuu ingre mor saö naröaring ten pourö së Saipras kustakaan omën namp yapinte Neson pim kaatak niulëaut. Omën pöp ngaanëer Yesuu ënëm eim wëaup.

Pool pi Sems pim naë sa

17 Yerusalem kak së oröön Yesuu ingre mor sauröak ërëpsawi ëak koir yanuulë.
 18 Pël eën ëlpamök Poolring Sems pim naë së itaangkën wotöökörö piiring wëa.
 19 Pël eën Pool pi yoöre ërëp mëak Anutuuk kaamök elmëaan köpëlöröa öngpök ya ke nentere nent mëmpö ima pötë ngönöt ök yema. 20 Pël eën pit ngön pöt kat wi pet irak Anutuun yaya mëak Poolön epël yema. “Karip, ni éwat wëen, Yuta omën kësang pan, tausen selap narö, Yesuun kön wi kosang wesa. Omën pörö pit Moses pim ngön ë kosang wesauta öngpök ilëak wë. 21 Pël ëaap omën naröak nimëen epël ya. ‘Pool pi Yuta omën köpël omnaröa öngpök wëauröen Moses pim ë kosang wesa pöt ngar wak rungaaröa koröp kaut moilööre Yuta omnaröa kan ngaanöök së pël eëpanëak nga yamëen,’ pël yaap. 22 Nim eprekë waisauteta pit kat wiaap tiar tol eëpen? 23 Pël ëa pötaanök ni tenim niana epël eëm. Tenim naëaan omën kong nent pit Anutuu eöetak omën nant naën eëpënëak ngön ë kosang wesaurö wë. 24 Pötaanök ni omën pöröaring Anutuu ngönën tup kaöetak së pitëm öpna pöl wë ngönënëen kölam tëak öm. Pël ëak ni pit sum elmëen pitök ngönënëen kölam tëak öpënëak yaaö pöl kiri ar ëak pitëm kepön epöt kat eëpnaan. Pël eëmë pötak omnarö pitök niin itaangkën ten Yuta omnaröa yaaul ëan pël

niwasëpnaat. Pël eëmë pötak pit itenak omnaröa nimëen ngön aö ima pötön kaar pël wasëpnaat. 25 Ën köpël omën Yesuun kön wi kosang wësauroaan tiar ngaan ngön epël kosang wesak pep retëng ë menaut. ‘Ar omp ak kaarkaaröröaan kiri ar ëaut nënganok. Ar animaurö iit orööpanëak nailën ar ëaut nënganok. Ar animauröa iit nënganok. Ar öngre omp nga eënganok.’”
 26 Pël maan Pool pi omën pörö koirak ëlpamök së Yuta omnaröa ngönënëen kölam tëak öpënëak yaaö pöl ëa. Pël ëak pi Anutuu ngönën tup kaöetak së kiri ar yauröen kët taltak omën pörö ngönënëen kölam tëa pöta kiri wiipën pël mëëa.

Yuta omnaröak Pool Anutuu ngönën tup kaöetak moröa

27 Akun 7 kosang wesa pöt temanöm yesën Yuta omën Esia yangerakaan naröak Pool Anutuu ngönën tup kaöetak wëen itenak omnaröen këk maan moröeë ngön ëak epël mëëa. 28 “Israel omnarö, ten kaamök elnieë. Omën epop kaatë yesem Israel omënere Mosesë ngön ë kosang wesautre Anutuu ngönën tup kaö epëten wak irëak yaaup. Pël ëak nenteta, pi köpël omnarö mësak Anutuu ngönën tup kaö epëtak wais kewil elmë pël yaaup,” pël mëëa. 29 Pöt pit ngaan Tropimas köpël omnamp Epesas kakaanëp piiring ka pöök wëen itenak Yuta omnaröa ngön ë kosang wesaut ilak Poolring Anutuu ngönën tup kaöetak yesaup pël wesak mëëa.

30 Pël maan omën Yerusalem kak wëa pörö pourö lup es nga sak së wa top ëak Pool moröak Anutuu ngönën tup kaöeta kakaatiaan weruak tomök së moulmëak tapëtakëer kanöt waria. 31 Pël ëak Pool mëmpënëak omën Yerusalem kak wëaurö pourö lup es nga sak nga yaal ngön pöt Rom nga omnaröa wotöököpë ngësël sa. 32 Pël eën tapëtakëer pi nga omnaröere pitëm ngarangkörö koirak teëntom pitëm naë sa. Pël eën omnarö pit piire pim nga omnaröen itenak Pool tang mööpënëak ëaurekaan sëp wesa. 33 Pël eën nga omnaröa wotöököp pi Pool pim naë së wali weë pimoröen epël mëëa. “Omën epop wii weë naöörar motëë.” Pël mëak omnaröen pëel mëëa. “Epop talëp?” 34 Pël maan omën kësang

pörek wëaurö pit ngön ëak naröak nent aö yesën naröak nent aö yesën ngaaröa wotöököp pi omën pöta songönten këëkë kat nawiin ëak nga omnaröen maan Pool mësak pitëm kaatakël sa. ³⁵ Pël ëën Pool pi ka pöta riringeweri së tauaan omnaröak mëmpënëak kosang pan ëa. Pël yaëën nga omnarö pit Pool ngar wak sa. ³⁶ Pël ëën omën kësang pan pitëm ënëm yesem ngön ëak epël mëëa. “Pipop mën wel wieë,” pël mëëa.

Pool pi pimtë songönte ök mëëa

³⁷ Nga omnarö pit Pool pitëm kaata kakaati wak ilapënëak yaëën Pool pi pitëm wotöököpön epël pëël mëëa. “Ne niin ngön nent ök niam sa ma?” maan wotöököpök epël mëëa. “Ni Krik ngönör ewat wëën ma? ³⁸ Ne kön wiin ni Isëp omnamp ngaantak pi nga wak yang ngarangkëpëën nga omën kësang pan 4000 pörö nga ë öpöt wak yang pultak mësak saup.” ³⁹ Pël maan Pool pi epël mëëa. “Ne Yuta omnamp Silisia yangerak Tasas ka kepönöokaanëp. Ne yok pangk omnaröen ngön ök mam ma?” ⁴⁰ Pël maan wotöököp pi kuure mak maan Pool pi riringeweri tauëë moresring omnaröen angan elmëën pit ngön leng ëën Yuta göntak omnaröen ngön ök mëëa.

22

¹ Pool pi epël ök mëëa. “Pepere kar nemorö, ar kat wieë. Ne saun wonöp pël niamaan.” ² Pël maan pit kat wiaan Pool pi pitëmtë Yuta göntak ök yemaan pit ngön kaëp sëp wesak kat kökö wiaan pi epël mëëa.

³ “Ne Yuta omën arim karip. Nem ëlëpök Silisia yangerak Tasas kak newil-aup. Pël ëën kotuukëër Yerusalem kak e taprek Kameliel pim pep kaatak wëën rë neulön omën tiarim ëere körööröa ngön ë kosang wesa pöt pout ewat saup. Pël ëak ar epreköröa yeë pöl neenta Anutuu ënëm ëëmëak kosang ngentieimaup. ⁴ Ne ngaan öngre omp Yesuu kan ngölöp epöök yaaurö mëmpënëak utpet mowesak moröak wii kaatak moulmëeimaup. ⁵ Kiri ar yaauröa wotöököpre Yuta ngönënë kaöarö pitökta niapnaat. Omën pörö pit ne Yesuu ruurö wali ömëak pep newer retëng ë Yuta

omën tiarim karurö Tamaskas kak wëaurö mampëak nena. Pël ëën omën pörö wali wak waisën Yerusalem kak eprek këlangön kat mowiipënëak saut.”

Pool pim ingre mor sa pöta songönte ök mëëa

⁶ “Ne seim Tamaskas kak temanöm yewasën këtëp luptak wëën kutömweriaan ëwa kaöempel teënt pan irë neek yaalnë. ⁷ Pël ëën ne yangerak së ngentiak kat wiin ngön nent epël yenëa. ‘Sool, Sool, ni tol ëënak ne utpet neweseimën?’ ⁸ Pël neaan ne kangiir epël mëëaut. ‘Aköp, ni talëp?’ Pël maan pi epël ök yenëa. ‘Ne Yesu Nasaret kakaanëp. Ni kët ël epotë ne utpet neweseimën.’ ⁹ Pël ëën omën neering sa pörö ëwa pëenpelën itena. Ën omnampë neen ngön neea pöt pit kat nawiin. ¹⁰ Pël ëën ne epël pëlpël yemak. ‘Aköp, ne peene tol ëëm?’ Pël maan Aköpök epël yenëa. ‘Wal ëak Tamaskas kak së orö. Pël ëën omën nampök nim ëëmëak Anutuu yaö ëa pötön ök niapnaat.’ ¹¹ Pël neaan ëwa pömpelök nem itöörar ngaap wes noolaan wëën omën neering sauröak mor yal ëak Tamaskas kak së neulnëa.

¹² “Omën namp kak pörek wëa yapinte Ananias, pi Moses pim ngön ë kosang wesa pötë ënëm yaaup. Omën pöpön Yuta omën ka pöök wëauröak pimëën kön wiin ompyaö yeëa. ¹³ Omën pöpök nem naë wais tauak neen epël yenëa. ‘Sool, nem karip, ni peene kaalak itöörar nganga së,’ pël neaan tapëtakëër nem itöörar nganga sak piin itenaut. ¹⁴ Pël ëën pi epël yenëa. ‘Anutu, tiarim ëere körööröa yaya maimaup, pim ëëpnaatön ewat sumëak kom ë niulëak pim ya omën wotpilëpön itenak pim këmtakaan ngön kat wiimëak kom ë niulëaup. ¹⁵ Pötaanök ni Anutuu ya omën sak nim omën itenak kat wiak pël ëan pipot omën pouröen ök maan kat wiip. ¹⁶ Oröpmorëën kor ëëm? Wal ë. Pël ëën i nimëën tiarim Kaöapön merëk maan nim utpetat wa niulapnaan.’ ”

Anutuuk Pool köpëlöröa ngësël wes mëa

¹⁷ “Ne kaalak Yerusalem kak wais wë Anutuu ngönën tup kaöetak së kimang yamëem omnant wangartak ityaangk pöl ëaut. ¹⁸ Pël ëak itaangkën Aköpök neen epël

yenëa. ‘Ni eprek wë nem ngönte ök amë pöt omnarö kat wiak kosang newaspan. Pötaanök teëntom sëp mowesak sum.’¹⁹ Pël neaan ne kangiir epël mëëaut. ‘Aköp, pit ëwat wë. Ne ngaan ngönën tupötë së omën niin kön wi kosang yewesaurö moröak wii kaatak moulmëere pës mö pël eimaut.²⁰ Pël ëën Stiwen nim ngön ompyaut yaaup omën naröak mën wel wiaut. Akun pötak ne iteneë yok pangk yaë wesak pim momënauröa ulpëenöt ngarangk ëaut.’²¹ Pël maan pi epël yenëa. ‘Ni peenëer sum. Ne kan maim panë nerek köpël omnaröa naë wes nimëëmaan yeë.’”

Rom nga omnaröa wotöököpök Pool ngarangk elmëa

²² Yuta omnarö pit kat wiaan Pool pi ngön ök aö së köpël omnaröa ngësël sëpëna ngön lup pöt yaan pit kaaö ëak ngön ë olëak epël mëëa. “Mën wel wieë. Omën ke pilëp yang eprek naöpan. Pi öp öpan.”²³ Pël mëak pit ya sangën kaö ëak ëlak wiak pitëm ulpëenöt ent ëak keke elmëak yangerakaan sumplolöt wes ngaarëk momëa.²⁴ Pël ëën nga omnaröa wotöököpök pim koturöen maan pit Pool kaatak mësak së moulmëa. Pël ëën nga omnaröa wotöököpök Yuta omnaröa Pool pimëën ngön ë olëak aö yesa pöta songönten kat wiipënëak pës kaö pan momööpënëak mëëa.²⁵ Pël ëën pit pës momööpënëak wii yatëen Pool pi nga omnaröa ngarangk namp pim naë tauaan epël ök mëëa. “Arim ngön ë kosang wesautak ngön ë pet nairën wieë yok pangk ne Rom omnamp pës yamöaurö ma? Oröp ëënak ne pil elnëeim?”²⁶ Pël maan nga omnaröa ngarangk pöp pi wotöököpë naë së epël mëëa. “Ni tol elmëëmëak yaën? Omën epop Rom omnamp tiarimënt tapöröep.”²⁷ Pël maan nga omnaröa wotöököp pi Poolë naë së epël mëëa. “Ni neen ök nea. Ni Rom omnamp ma?” Pël maan Pool pi mak mëëa.²⁸ Pël maan wotöököpök epël mëëa. “Ne sum kësang panë ëak Rom ka pep saup.” Pël maan Pool pi epël mëëa. “Nem ëlre pepaar Rom kakaanaarök ne newilaup. Pötaan neenta Rom tapöp.”²⁹ Pël maan omën Pool pës möak songönte kat wiipënëak yaauro pit teëntom pan pölöp ëak sëp mowesa. Pël yaëen nga omnaröa wotöököp piita kat

wiin Pool pi Rom omnampök wii motëa pöt kat wiak kas ëa.

³⁰ Ëlpamök nga omnaröa wotöököp pi Yuta omnaröa Poolön nga elmëa pöta songönten kat wiipënëak wii wil moulmëak kiri ar yaauroa wotöököröere ngönënë kansolörö wa top ë moulmëak Pool wii kaatakaan pitëm tekarak mësak orö moulmëa.

23

Pool Yuta ngönënë kansolöröen ngön ök mëëa

¹ Pool pi ngönënë kansolöröen nga iteneë epël mëëa. “Karurö, ne Anutuu itöök wëaup. Peene wë epëtenta kat men ëën utpet nentaring naön.”² Pël maan kiri ar yaauroa wotöököp Ananias puuk Pool pim naë taueëauröen këm kantak mor kaë mööpënëak kék mëëa.³ Pël ëën Pool pi epël mëëa. “Ni nim koröpök ompyaö saan lupmer pöt titi tëak utpet ëaup Anutuuk nimööpnaap. Ni ngön ë kosang wesauta ököök ne wotpil newasumëak nimënt pöp ngön ë kosang wesa tapët ilak nemööpënëak kék maan yenemö.”⁴ Pël maan Pool pim naë taueëa pöröak epël mëëa. “Ni Anutu pim kiri ar yaauroa wotöök kaöapön utpet wesak yemaan.”⁵ Pël maan Poolök epël mëëa. “Karurö, pi kiri ar yaauroa wotöököp pöt ne köpël yak mëëan. Ne piin ëwat ëën pël nemaan ëan tapön. Ngönëntak omën ngarangk ke pilöröen ökre was mangan yak nga wia pöten ne ëwat wë.”

⁶ Pool pi ëwat wëen ngönënë kaöaröa naëaan, narö Parisi ngönën yaauro, narö Satusi ngönën yaauro pël ëwat wë pitën epël ök mëëa. “Ne Parisi omnamp. Nem ëarö tapörö. Ne kön wiin omnarö weletakaan wal ëëpnaat kön kosang wieë ök yaautaan yak ngön yaatak yeneulë.”⁷ Pël maan Parisiire Satusi omnarö pit neneren ngön kaö mëak komkap ëa.⁸ Pit epëtak pël ëa. Satusi omnarö pit weletakaan wal yaaöre omnarö könöpringöröere enselörö wë pötön kon wi kosang newasën yaauro. Ën Parisi-irö pit omën pötön kön wi kosang yewesaurö.⁹ Pötaanök pit neneren ngaare ngön maö yesem Parisi omnaröa naëaan ngön

kosangötë ngarangk naröak wal ë tauëë ngön ëak epël mëëa. “Ten pim utpet nent nokoirën. Ensel nampök ma kön nampök piin ök maan apna pöt yok pangk.” ¹⁰ Pël ëak pit ngaampel kaö wesak yaalën nga omnaröa wotöököp pi omnarö Pool narö nal sak weruak yesën koröp ilak wel wi-panëak kas ëën pim nga omnaröen epël ök mëëa. “Ar pitëm tekarak së Pool wali wak së tiarimtë ka kaöetak ulmëëë,” pël mëëa.

¹¹ Röök pötak Aköpök Pool pim naë së oröak epël ök mëëa. “Ni ya ngës ëëngan. Nem ngönte Yerusalem kak eprek war wesak omnaröen ök yemaan tapël Rom kak së ök mam.”

Yuta omnarö Pool mëmpënëak kup ria

¹²⁻¹³ Ëlpamök Yuta omën selap 40 il wesaurö wa top ëak Pool mëmpënëak Anutuu ëöetak ngön ë kosang wesa. Pit pi pan mëmpënëak pitëm iire kaömp ngës olëak wet rëak pi pan mënakök ënëmak iire kaömp nëmpënëak ngön ë kosang wesa. ¹⁴ Pël ëak pit kiri ar yaaö kaöaröere ngönënë wotöököröa naë së epël ök mëëa. “Ten kaömp ngës olëak Pool mënakök kaömp nënëak Anutuu ëöetak ngön ë kosang wesaut. ¹⁵ Pötaanök arre ngönënë ngarangkörö nga omnaröa wotöököpë ngësë ngön wes mëak epël ök maë. ‘Ni yok pangk Pool tenim naë wes mëën waisëpën sa ma? Ten pim ngön ëauta songönten këëkë kat wiinaan.’ Pël maan arim ngësë wes mëën yewaisën kan kourak nga wiak mëmpunaan.”

¹⁶ Nga kup yariin Pool pim sasëpë ruup kat wiak nga omnaröa kaata kakaati së Poolön ök mëëa. ¹⁷ Ök maan Pool pi nga omnaröa ngarangk nampön ngön maan sëën epël mëëa. “Ni yokot epop wotöök kaöapë naë mësak së. Pël ëën pim ngön nent ök mapnaan.” ¹⁸ Pël maan nga omnaröa ngarangköpök yokotup mësak wotöök kaöapë naë së epël ök mëëa. “Wii omnamp Pool pöpök yokot epop nimëën ngön nent waarek mësak waisën ök niapën pël aanak mësak yewais.” ¹⁹ Pël maan nga omnaröa wotöök kaöapök yokotöpök moresi wak së pëlëer moulmëak piarpimënt wë ëlëep epël pël mëëa. “Ni ngön tol nent ök neam?” ²⁰ Pël maan yokotöpök epël ök

mëëa. “Yuta omën ngönënë wotöökörö pit ngön kup riak ni ëlpamök Pool pitëm naë wes mëën së pim ngön ëauta songönte këëkë wesak maan kat wiipën pël morök ya. ²¹ Pötaanök ni pitëm ngönte kat mowiingan. Pit omën 40 il wesak selap pan kaömp ngës olëak Pool mënakök iire kaömp nëmpënëak Anutuu ëöetak ë kosang wesak Pool kan kourak yesën nga wiak mëmpënëak nim kure mak mamë pötaan kor wë.” ²² Pël maan nga omnaröa wotöök kaöapök yokotupön epël ök mëëa. “Nim ngön ök yenëaan epët omnaröen manganok.” Pël mëak wes mëën sa.

Nga omnaröa wotöököpök Pool yang ngarangkëp Pilis pim ngësë wes mëa

²³ Nga omnaröa wotöök kaöapök ngön maan pim ngarangk naar sëën epël ök mëëa. “Arip nga omën selap pan 200 ëak koirak kaalak omën 70 pol osöröak yesauröere kaalak omën munt 200 ëak ingëpöt wak yaaurö pöröeta koirak rö kan 9 kilok pötak sënëën kopëta wasën. ²⁴ Pël ëak Poolëenta pol os narö koirën. Pël ëak ar ngarangk këëkë elmë yesem Rom yang ngarangkëp Pilis pim naë së moulmëën.” ²⁵ Pël mëak nga omnaröa wotöököpök epël retëng ëak mena.

²⁶ “O Pilis, Klotias Lisias nook yang ngarangk ompyaup nimëën pep epwer retëng ë yaningk. Yowe. ²⁷ Yuta omnarö pit omën pipop moröak mëmpënëak yaëën ne kat wian pöt pi Rom omnampök ëa. Pël ëën neere nem nga omnarö tenök pitëm morötëaan wa ëp ëaut. ²⁸ Pël ëak pit songön oröptak utakök Pool mëmpënëak yaë pöta songönte ewat sumëak ngönënë ngarangköröa wa toptak wak së moulmëaut. ²⁹ Pël ëak ne pitëm Poolëën ngön ëaö pöt kat wian pöt Yuta ngönënta ngön ë kosang wesautë wieëaul ëa. Pi omën utpet mëmpö ma wii motë pël ëëpna nent naën. ³⁰ Pël ëën ne kat wiin omën naröak Pool mëmpënëak nga kup riak yaë pël ök yenëa. Pël ëën kat wiakök nim ngësë wes mëën waisëpën yewas. Pël ëak omën pimëën ngön apnaaröen epël ök mëëaut. ‘Ar Sisaria yang ngarangkëpë naë sëak ngön aë,’ pël ök mëëaut. Yok nem ngönte pi tapët.”

³¹ Nga omnarö pit pitëm wotöököpë mëea pöl ëak Pool mësak ngarangk ë yesem rö kan Antipatris kak së oröa. ³² Pël ëak ëlpamök nga omën yangerak yaurö pit kaalak pitëm kakë yesën pol osöröak yaurö pitëment mësak Sisaria kak së oröa. ³³ Pël ëak yang ngarangkepë naë së pepewer menak Pool moulmëa. ³⁴ Pël ëen yang ngarangkep pi pep pöwer sangk kelak Poolön epël pëel mëea. “Ni yang lup taltakaanëp?” Pël maan Poolök epël mëea. “Ne Silisia yangerakaanëp.” ³⁵ Pël maan epël mëea. “Omën nimëen ngön aimaurö pit waisënak nim ngönten kat wiimaat.” Pël mëak pim nga omnaröen Pool wak së omën omp ak Erot pim ka ngaantak ulmëak ngarangk ëepënëak mëea.

24

Yuta omnarö Poolëen ngön ya mëna

¹ Wë kët mor nas won yesën kiri ar yauröa wotöök kaöap Ananias piire pim ngarangk narö ën ngön yaatak ngön apna omën namp yapinte Tetalas pit pörö Sisaria kak së oröak yang ngarangk kaöap Pilis piin Poolëen ngön ya mëmpna pöta ngönöt ök mëea. ² Pël ëen Pool pitëm naë wëen yang ngarangkep Tetaläsën ngön maan wal ë Poolë ngësël wesak epël mëea.

“Tenim kaöap Pilis, ni ewat kësangëp yak yoöre ërëp nianaan. Ni kan ompyauuk niulëak ngarangk elniaan benim yang eprek mayaap wiaan wakaimaut. ³ Pötaanök ten ya ompyautaring wë niin yoöre ërëp yeniak. ⁴ Ne ngön muntat yal menak niaan wali sëpan. Pötaanök ni sant elniak benim ngön kot niana epët kat wi. ⁵ Omën eit epmor, pi omën kööre tok koir mampö yaaumor. Pi Yuta omën kaare yang poutë wëauröa naë öngöpöngöp ëak nga wilö yaaumor. Pël ëak puuk Nasaret ka pepemor pël ya omën pömörë ngönnges wak yaaö pömeriarë kaö sak wëaumor. ⁶ Omën epmor pi Anutuu ngönën tup kaöet kewil elmëepënëak yaëenak ten waut. [Pël ëak benim ngön ë kosang wesauta wieëaul ngön yaatak moulmëenëak yaëenak, ⁷ nga omnaröa wotöököp Lisias puuk waisak kosang kaö ëak benim moresiaan wa ëp ëaumor. ⁸ Pël ëak Lisias pi omën Poolön

ngön apna pörö nim naë wais ök niapënëak mëëaut.] Pël ëen nimitok omën epmorön pëel maan pimitok pimtë këmpelëkaan niaan kat wiimëen. Pi tol yaëenak ten pimëen ngön ya mënan pöt ök niapnaat.”

⁹ Pël maan Yuta omnarö pitta kaamök ëak Poolë ngësël wesak epël mëea. “Ngön pout yaapöt.”

Pool pimtë songönte Pilisën ök mëea

¹⁰ Pël maan yang ngarangkepök Poolön moresring ni a pël elmëen Pool pi epël ök mëea.

“Ne niin ewat wë. Ni yang epëra kaö sak wëen krismaki selap saup. Pötaanök nem ngönte niin ök niamëak ërëpsawi yeë. ¹¹ Pöt epël. Ne Yerusalem kak së Anutuun yaya memëak saut. Pörek së wëen akun 12 pëen yes. Ni pitën pëel mamë pöt pit ök niaan kat wiak yaap ëa wasumëet.

¹² Akun pötak pit neen itenaan ne Anutuu ngönën tup kaöetak omën nampring ngön nga naalëenëp. Ne omën narö nga elëpënëak Yuta omnaröa ngönën tupötëere ka kaöaöökë öngpök wa top naalmëen ëaut.

¹³ Pitëm ngön nemël wesak aö ngön ya mëmpö pël yaë epot yaap wonötök ya. Kë nentaring aan ni kat wiak wa yaap newanganëetök ya. ¹⁴ Ën nem peene niama epët yaaptak niamaan yeë. Ne kan ngolöpöök yesem Anutu benim ëaröa yaya maimaö tapöpön yaya yamëëaup. Pël yaëenak pitök itenak ten kan ngolöp epöök yesauröen Yuta ngönën ngaante utpet mowasënëak yeë wesa. Pël ëaap ne Mosesre tektek ngön yauröa retëng ëaö pöt pout erën ëak itaangkën yaap ëen kön wi kosang wesaut. ¹⁵ Ne yaap Anutuun kön wi kosang wesak pimtën kor wë. Ënëmak pimitok omën utpetre ompyaö pourö weletakaan wal ë niulëepna pöten kor wë. Yuta omën eporöeta ten pourö pël kön wi kosang wesa.

¹⁶ Ne akun poutë Anutüre omnaröa ëöetak ompyaö ömaataan kosang ngentieim wëaup. Pötaanök nem lupmerën kat men ëen utpetat won.

¹⁷ “Ne Yerusalem kak nasën wëen krismaki selap sëen ënëmak omnarö kaamök elmëak mon mampöore Anutuun kiri mowi pël ëëmëak kaalak Yerusalemë saut.

¹⁸ Pël ëak ne Anutuu ngönën tup kaöetak

së ngönënëen kölam tēak öma pöta kiri yawiem wēen pit neen itenaut. Pēl ēautep omēn selap neering wa top ēak wē ngön paspas aim naön. Won. ¹⁹ Yuta omēn Esia yangerakaan waisa narökēer pōrek wēaut. Pötaanök pit nemēen ngön apēnēak ēanēen eprek waisan tapön. ²⁰ Pötaanök omēn eporö pitök ne utpet tol nent ēak ngönēn ngarangköröa ēöetak tauaan itena pöt ök niap. ²¹ Songön kopēt nent wia. Ne ngaan pitēm tekarak taueē ngön ēak epēl mēēaut. ‘Ne kön wiin omnarö weletakaan wal ēēpnaat kön wi kosang weseē ök yaautaan peene ngön yaatak yeneulē.’ ”

²² Pool pi pēl mē pet irēn Pilis pi Aköpē kan ngolöpōök yesauröa wēwēatön ēwat panē wē Yuta omnarö kor öpēnēak epēl ök mēēa. “Enēmak nga omnaröa wotöököp Lisias pi waisēnak ne arim ngönte pet irumaat.” ²³ Pēl mēak nga omnaröa ngarangk nampön Pool wii nemotēen kakaati ulmēēpēnēak mēēa. Pēl ēak pim karurö itenak omnant mampööre ngarangk elmē pēl yaēen nga mepanēak ök mēēa.

Pilis pi Pool wii kaatak krismaki nentepar moulmēa

²⁴ Kēt akun nant won sēen Pilisre pim öngöp yapinte Trusila Yuta omnaröa naēaanēp piarip pouwaar sa. Pēl ēak Pilis pi ngön kat wiipēnēak Poolön yas mēēa. Pēl ēen Pool pim naē sē omnaröa Yesu Kristo piin kön wi kosang yewesa pölön ök maan kat wia. ²⁵ Pēl ēen Pool pi kaalak yal menak omnarö wēwē wotpil öpenaatare utpet ēēnganēen ngarangk ēēpenaatre Anutuuk enēmak tiar ngön yaatak niulnēēpnaata ngönte pēl ēak mēēa. Pi pēl maan Pilis pi kat wiak kas ēak epēl ök mēēa. “Ni sē, enēmak mop nent oröön ngön niamaatak.” ²⁶ Pim pēl mēēa pöt, “Ne ngaak Poolön ököök pēl elmēen mon nangkēn wii kaatakaan wes momēemakok,” pēl weseē akun selap Poolön yas yemaan sē piiring ngönngön eima.

²⁷ Enēmak krismaki nentepar sēen Posias Pestas puuk yangerak ngarangk ēēpēnēak Pilis pim urötak sak wēen Pilis pi sēpēnēak yeem Yuta omnarö ya kē sēpnaak yak Pool wii kaatak om wēen sa.

25

Pool pi Sisa pim ngönte kat wiipēnēak ngön ēak mēēa

¹ Pestas puuk pim yanger ngarangk ēēpēnēak Sisaria kak sē wēen akun nentepar nent won sēen Yerusalemē sa. ² Pēl ēen kiri ar yaaö kaöaröere Yuta ngarangkörö pim naē sē Poolē ngēsēl wesak epēl ök mēēa. ³ “Ni tenim ngönte kat wiak Pool pipop wes mēen Yerusalemē waisēp.” Pit kamtaöök nga wiak mēmpēnēak kaar pēl mēēa. ⁴ Pēl maan Pestas pi kangiir epēl mēēa. “Pool pi Sisaria kak wii kaatak om wēen ne akun kot nent kaalak sumaap. ⁵ Pötaanök arim omēn kaöarö neering sēnaat. Pēl ēak sē omēn pöp utpet nent ēa ēen pöt yok pangk pimēen ngön apnaat.”

⁶ Pēl mēak Pestas pi Yerusalem kak pitring wēen kēt 8 ma 10 ēak won sēen kaalak Sisaria kakē sa. Pēl ēak pi ngön kaatak sē wē Pool mēsak sēpēnēak mēēa. ⁷ Pēl ēen pi sē wēen omēn Yerusalemaan sa pörö pim naē taueē ngön könöm nant pim ngēsēl wesak mēēa. Pēl ēaap pitēm Pestasēn mēēa pöt pi kat wiak yaap wasēpna nant nemaan ēa. ⁸ Pēl ēen Pool pi pitēm ngön pöt ilak kangiir epēl mēēa. “Ne utpet ēak Yuta omnarö tenim ngön ē kosang wes wia pöt ilap nariin ma Anutuu ngönēn tup kaöetenta utpet nent naēnēp. Pēl ēak tiarim omēn omp aköp Sisaanta utpet wesak nemaan yaaup.” ⁹ Pēl maan Pestas pi Yuta omnarö wiap mowesak Poolön epēl ök mēēa. “Ni yok pangk kaalak Yerusalem kak sēen ne pōrekök nim ngönte kat niwiimaaten kent yaēn ma?” ¹⁰ Pēl maan Pool pi epēl mēēa. “Ka e nem taua epēt omēn kaöap Sisa pim ngön yaaö kaat. E tapētakökēer nem ngönte kat wiimēēt. Ni ēwat wēen ne Yuta omnarö utpet nent naalmēēnēp. ¹¹ Ne utpet nent yaēen pit itenak nemēen ngön ēak nempēna pötaan ngön won. Yok pangk nempēnaat. Pēl ēaap pitēm nemēen ngön ya pipot kaar ya. Pötaan yang ngarangk omēn nampök pitēm moresi pas wes namēen ēēpnaat. Pötaanök ne Rom omēn omp aköp Sisa puuk ē pet irēpēnēak yak.” ¹² Pēl maan Pestas pi pim kaamököröaring ngön ēak Poolön epēl ök

mëea. “Ni ngön ë olëak Rom omën omp aköp Sisa puuk nim ngönte pet irëpënëak yaan. Pötaan ne pim ngësë wes nimëëmaan sum.”

Pestas pi Akripaan Poolön pëel mëea

¹³ Ënëmak akun nant won sëen omën omp ak namp Akripa, piire öng nangap Penaisi, piarip Sisaria kak Pestasën yoöre ërëp mapënëak sa. ¹⁴ Pël ëak wë akun selap selap yesën Pestas puuk Poolë ngönte Akripaan epël ök mëea. “Omën namp eprek wii kaatak wë. Pilis pi pim ngönte ë pet nairën ëen om wëaup. ¹⁵ Pël ëen ne Yerusalem kak së oröön kiri ar yaaö kaöaröere Yuta ngarangkörö pit nook pim ngönte pet ir olëak mëmpënaan memëak ök yenëa. ¹⁶ Pël ëen ne pitën epël ök mëëaut. “Ten Rom omnarö om pas könömöt omën muntarö nemangkën yaaurö. Omën ngönte wieëaup pimënt ngön yaatak tau moulmëen pimëen ngön eaö pöröa ëöetak tauëë ngön apnaat. Pötaanök ten akun mangkën pim ëen pitëm ngön yaatak moulmëa pöta songönte ök niapnaat.’ ¹⁷ Pël maan Yuta omnarö wais wëen kau naën wangam kan tapëtakëer ne ngön kaatak së wë pi koirak waisëpënëak mëëaut. ¹⁸ Pël ëen wais wëen omën pimëen ngön yaaö pörö ngön ëa. Pël ëen ne wet rëak pi utpetat yaaup wesak pit pim utpet ëaö nent apënëak ya wesak kat wian pöt won. ¹⁹ Pit pitëmtë ngönën wak wëautaan ngön iraan isën yeemak aö omën namp yapinte Yesu pël yamëëaup wel wiaup pël ya. Ën Poolök pöt öp wë pël ya. ²⁰ Pël ëen ëngk ma e wesak Poolön epël pëlpël mëëaut. ‘Ni kaalak Yerusalem kak së nim ngönte pörek pet irum ma?’ ²¹ Pël maan Pool pi kaaö neak wii kaatak wë ënëmak Rom omën omp ak Sisa pim naë së ngönte ë pet irëpënëak yenëa. Pël ëen ne maan pi wii kaatak om wëen nga omnarö pit ngarangk eim wëen nem pi Sisaapë ngësë wes mëëma pötakök pet irëpënëak mëëaut.” ²² Pël maan Akripaak Pestas piin epël ök mëea. “Nemtok omën pipopë ngönte kat wiimëak yeë.” Pël maan Pestas puuk, “Ëlpamök yok pangk kat wiimëet,” pël mëea.

²³ Ëlpamök Akripaare Penaisi piarip ë rangi kësangöt ëak omnaröa itöök wa top kaatak yesën nga omnaröa wotöök

kaöaröere kak pörekë omën yapinringörö pourö piaripring kakaati së wa top ëa. Pël ëen Pestas puuk maan Pool koirak sa. ²⁴ Pël ëen Pestasök pitën epël mëea. “Omën omp ak Akripaare ar omën e wë epörö peene kat wieë. Ar omën epopön iteneë. Yuta omën selap pan Yerusalem kakaan eprekë wëaurö pit pourö ne omën epop pëel elmëen mëmpëna pötaan aim wë. ²⁵ Pël ëaap ne pim utpet ëa nenten kat wiin mëmpënaata ök naën yaë. Pël ëak pimtok neen pi Rom omën omp ak Sisa puuk pet irëpënëak yenëa. Pötaanök wes mëen sëpnaan yaë. ²⁶ Pël ëak ngön këet ap wesak omp ak kësangëpëen pep retëng ëak wes mëëmaataan poprak yeë. Pötaanök omën epop omp ak Akripa nimëntre arim naë tau yaulmë. Pötaanök arök pim songönte tekeri weseë. Pël ëen pepewer retëng ëak wes mëen sëpnaan. ²⁷ Ne wii omën namp wes mëëmëak pepetak pim songönte wes mëëma pötaar yok pangk ëëpnaat. Ën pël naën ëëma pöt pangk naën ëëpnaat.”

26

Pool pim ngönte Akripaan ök mëea

¹ Akripa pi Poolön epël mëea. “Ni nim ngönte yok pangk a,” maan Pool pim utpet naën pöten apënëak mor ngar wesak epël ök mëea.

² “Omp ak kësangëp Akripa, ne kat men ëen ompyaö pan yaëen nim ëöetak war wesak Yuta omnaröa nem ngësël wesak aim pöta kangit niamaan yeë. ³ Tiar Yuta omnaröa ngönënenë ngaal witwit ë omnant yeë pöten ni ëwat wëen. Pötaanök ni wiap sak kat wiaan ök niamaan.

⁴ “Nem kotuuk kak wëwë wakaimautre Yerusalem kak së wakaimaö pöten Yuta omnarö pit ëwat wë. ⁵ Ne ngaan pitring wakaimaup yak neen ëwat wë. Pötaan pitök yok pangk apënëak pöt nem pitëm naë ngönën ya mëneimautön apnaat. Ne ngaan Parisi omnaröaring wë pitëm yaaö kan pöök imaup Pötak ngönën muntatë wëwëatre yaaut il yewas. ⁶ Ne peene eprek wëen pit nemëen ngön ya yenemëngk. Pöta songönte epël. Anutu pim tiarim ëaröen weletakaan wal ëëpenëak ngön ök mëëaö pöt kön wi kosang wesak këet orööpnaataan

kor wëäö pötaanök ngön yaatak yeneulë.
 7 Tiarim ëarö, kur 12 pötëaan pörö, kët kanaan rö kanë Anutuun yaya maimeë kön wi kosang wesak omën pötön kor wakaima tapël ne yeë. O omën omp aköp, ne pöten kor wëäö pötaanök Yuta omnarö pit nem ngësël wesak aö ne ngön yaatak neulnëim.
 8 Tol ëënak ar Yuta omnarö Anutuun kön wiin puuk yok pangk omnarö weletakaan wal ë niulëëpna pöt pangk naën pël we-seim? Ngön pöt kaar won.

9 “Ne ngaanëër Yesu Nasaret kakaanëp pim yapinte wak irapënëak omnant kësang elmëeimaut. 10 Ne Yerusalem kak ya pöt mëngkën kiri ar yaaö kaöarök neaan Yesuu ingre mor saö narö selap pan wii kaatak moulmëaup. Pël ëën ngön yaatak wëën ne omnarö pitring kaamök ëak mëmpënëak maimaut. 11 Pël eimeë akun selap ngönën tupötë ilëak omnarö Aköpön utpet wesak apëna yak këlangön kësang meneimaut. Pël ëak ya sangën pan ëën ka kamaatëëta tapël utpet mowasumëak seimaut.”

Pool pim ingre mor sa pöta songönte ök mëëa

(Ngön 9:1-19; 22:6-16)

12 “Ne pël eim wëën kiri ar yaaö kaöarök Yesuu ingre mor saurö ömëak kosang newsak pep nant nangkën wak Tamaskas kakë saut. 13 O omën omp aköp, ne kan kourak yesem këtëp luptak wëën itnan pöt kutömweriaan ëwa kësang kët ëwaat il wesaö nempel irë neere omën neering saurö tenëk yaalni. 14 Pël ëën ten yangerak së ngentiak wieë ne kat wiin Yuta ngöntak ngön nent epël yenëa. ‘Sool, Sool, ni tol ëënak ne utpet neweseimën? Nim nemëën pël eimën pitaan omën kë nga ket ëa nent ing möak rë niwalën këëm kat yawiin,’ pël yenëa. 15 Pël neaan ne kangiir epël mëëaut. ‘Aköp, ni talëp?’ Pël maan Aköpök epël yenëa. ‘Ne Yesu. Ni kët ël epotë ne utpet neweseimën. 16 Ni wal ë tau. Ne peene ni nem inëën niwasumëak ëö pet yaalni. Pötaanök ni nem omën pet yaalni epëtere ënëmak pet elniima pötön omnaröen ök mam. 17-18 Pël ëën ne Yuta omnaröere köpël omnaröa morötëaan ent ë niulëëmaan. Köpëlöröa ngësël wes nimëën pitëm naë së it ngaul moulmëën kout

kasëng menak ëwaatakël ko wiak Setenë yaat sëp wesak Anutuu ngësël rë olapnaan. Pël ëak pit Anutuun kön wi kosang wasën pitëm utpetat kërë moolaan pit Anutuu yaö mowesauröa ronganta öngpök ilëak öpnaat.’”

Pool pim ya mënauten Akripan ök mëëa

19 “Omën omp ak Akripa, ne kutömweriaan omën pöt itaampöore ngön kat wi pël ëak wa nemoolaan ëaut. 20 Wet rëak Tamaskas kak ök mëak pörekaan Yerusalem kak së ök mëak Yutia yangerak ka wieëa pötë ök maö yesem köpël omnaröenta epël ök mëëaut. ‘Arim utpetat kasëng menak Anutuu ngësël ko wiak wëën arim omnant yaautön itaangkën lup kaip tiauröa yaaul ëëpnaan.’ 21 Nem pël ëäö pötaanök Yuta omnarök ne Anutuu ngönën tup kaöetak wëën wali newak nempënëak ëa. 22 Pël ëaatak Anutu pi ne kaamök elnëaan omën isaare irëa pouröen ngönën ök maö imeë tektek ngön yaauröere Moses pitëm ngönötta ök maö imaupök peeneeta e tauëë ök yak. 23 Pit epël ëa. Kristo, Anutuu Yaö Mëëaup, pi këlangön kat wieim olëak wel wiipënëak mëëaup. Pël ëak weletakaan wet rëak wal ëak Yuta omënere köpël omën pouröaan ëwa ngön pöt tekeri wes mampënëak mëëaup pitëm ngön pöt kaamök yaaup.”

24 Pool pi pim utpet naën pöten pël maan Pestas pöpök ngön ëak epël mëëa. “Pool ni kaökaö yaën. Pep kaatë ilëak ëwat kësangöt ömëak kön waur eimeë kön irikor ëak kaökaö yaën.” 25 Pël maan Pool pi epël mëëa. “Ngarangkëp, ne kaökaö naën. Yaap kön wieë yak. 26 Omën omp ak Akripa pi omën epotön ëwat wë. Pötaanök ne kasinkasin naën ök yak. Omën epot ëlëëp naaröönöt. Pötaanök ne kön wiin omën omp aköp piita itenak kat wiak ëak ëwat wë. 27 Omën omp ak Akripa, ni ngaanëër tektek ngön yaaurö pitëm ngönöt kön wi kosang yewasën ma? Ne ëwat wëën ni kön wi kosang yewasën.” 28 Pël maan Poolön epël mëëa. “Ni pil neaim wë akun wali nasën tapët ne Yesuu ënëm ëëma yangap yeë pël yewasën ma?” 29 Pël maan Pool pi epël mëëa. “Peen ëëmëere ënëm ëëmë poutepar yok pangk. Ne Anutuun epël yemak. Niire ar omën ngön epët kat yawi eporö pourö

nem yeë epël Yesuu ënëm ëënëak yeniak. Pöt nem wii netëen wë epël ëënëen won.”

³⁰ Pool pi pël maan omp ak Akripaare Rom yang ngarangkëpre Penaisiire pitring wel aisëaurö pit wal ëak, ³¹ repak yesem pitëment neneren epël mëëa. “Omën epop pi mëmpöore wii kaatak ulmë pël ëëpëna pöta ök naën.” ³² Pël maan Akripaak Pestasën epël ök mëëa. “Omën epop pi omën omp ak kaöap Sisa puuk pim ngönte kat wiipënëak ngön nemaan ëen pöt nuuk yok pangk wes momëen sëpnaat.”

27

Pool wangaök ilëak Rom kakël sa

¹ Pestas pi ten wangaök Itali yangerakë sënëak yenia. Pël ëen Rom omnarö Poolre wii omën munt narö Sulias mës yemangk. Sulias pöp Rom omën omp ak kaöap Sisa pim nga omën 100 pöröa wotöököp. ² Ten wang naö Atramitiam kakaan waisa pöök wamp riaut. Wang pö Esia yangerak kaö yangapötë sëpnaö. Pël ëen ten Aristakas, Masetonia yangerak Tesalonaika kakaanëp, pi ten pourö saut. ³ Pël ëak ëlpamök Saiton kak së oröak Sulias pi Poolön ompyaö elmëen pim karuröa naë së itenak kaömpre omnant yeö. ⁴ Pël ëak Saiton kak sëp yewasën kent kësangpel weëre kosangring yamöön wangaöökë ngarangkörö pitök wangaö wotpil wesak we kent wonöök Saipras kustakël saut. ⁵ Pël ëak i kaö olëak Silisiaare Pampilia yangeraar ngësngës elmëak yesem Maira kak Lisia yangerak oröak ngentiaut. ⁶ Pörek nga omnarö wotöököpök wang munt naö Alesantria kakëlaan Rom kakël sëpënëak yaëen koirak pöök wamp riaut. ⁷ Pël ëak yesën kent nga yaëen poprak ë yesem akun nant won sëen Naitas kak temanöm wesaut. Pël ëen kentöök kan niwariin Krit kustakël yesem we kent wonöököl Salmoni wot köngkömö temanöm wesaut. ⁸ Pël ëak wang ngarangkörö pit ya kësang mëngkën ten Krit kusta ngësngësöök i kaöök yesem yang lup nenta yapinte Kaö Yangap Ompyau pël yamëëa naö Lasia ka kaöaöökë naë wieëa pörek së oröaut.

⁹ I kaöök akun wali seimën Yuta omnaröa Anutuuk utpetat won mowasëpënëak kön yawia akunet won sa. Pël ëen kaö ma

nga yaaö akunet temanöm sëen wangat sëpënëak pomp yaëen Poolök epël ök yema.

¹⁰ “Ompörö, ne kön wiin peene sëpena ep-tak omën nant kö sëpenaan yeë. Urömat pëen wasngan. Wangaö utpet ëen omënere urömere pout i kaöök ilapenaan yeë.” ¹¹ Pël maan nga omnaröa wotöököp pi Poolë ngön pöt kat wiak yaap newasën wangaöökë pepapre ngarangkëpë ngöntepar kat wiak yaap wesa. ¹² Kaö yangap pö kent akunaöök wangatë wiaapna urte wonrek yak omën wangaöök wëaurö Krit kus tap-tak kaö yangap munt naö yapinte Pinis pörek së önëak ya. Pö këtëpë yeilëaul wieëau yak kentö maap namöön yaaü.

Kent kaöempel möa

¹³ Kaö Yangap Ompyaö pöök wëen i kaöökaan kent ulöl kot nent yamö. Pël ëen pit pipöök kaamök elmëen yok pangk Pinis së orööpnaat wesa. Pël ëak wangaö taë yewesau weruak kopël ngaarëk wiak Krit kus pöta ngësngësöök saut. ¹⁴ Pël ëen akun wali nasën tapët kent kësang nempel kus pötakëlaan yamö. ¹⁵ Pël ëak kent pöök wangaö mök ëak wak yesën ten kaalak i kaöökël wak sënëak ök ëen pangk naën ëen sëp mowesak wëen kentöök niwak saut. ¹⁶ Pël ëen we kent wonöök kus kot nent yapinte Kota pötakël saut. Pël ëak ten wang kot weruak yesaut wa kaöaöökë ngaarëk wiinëak ya kaö mënaut. ¹⁷ Pël ëak wangaöök waur yaaurö wa wang kaöaöökë ngaarëk wiak wang kaöaö kelpanëak wa ngaöök mëak wii yatë. Pël ëak pit Aprika yangerak i kaö kep rorookël sëpanëak kas ëa. Pël ëak poë koröpöt ent ë ulmëen kentöök niwak saut. ¹⁸ Pël ëen ëlpamök kaö maare kent nga kaö ëen wangaöökaan uröm nant ngës rëak yemoola. ¹⁹ Pël ëak yesem wangam kan muntetak pitëmtë morötring wangaöökë omnant wa yemoola. ²⁰ Pël ëen seimeë këtëre ngoon nampön itnaangkën kent kësangpel möeim wëen omën pourö kö sënëak yeë wesaut.

²¹ Omnarö akun wali kaömp nanën. Pël ëen Poolök pitëm tekarak së tauak epël ök yema. “Ompörö, ar nem ngön kat wiak Krit kuste sëp newasën ëanëen tiar utpet epot nokoirën ëan tapön. ²² Pötaanök ne epël niamaan. Ar kosang seë. Tiarkaan

namp kö nasëngan. Wangaöökëer utpet ëëpnaan yaë. ²³ Ne Anutuu omnamp yak piin yaya yamëëaup. Pötaanök peene rö kan pim ensel nampök nem naë taueë epël yenëa. ²⁴ ‘Pool, ni kas ëëngan. Nim ngön pet irumëën Rom omën omp ak kaöap, Sisa, pim ëöetak taumëët. Anutu ompyaö yaaup yak nim kimang mëëan pöt kat wiak kaamök elniin niire omën niiring wangaöök wëaurö öp sënëët.’ ²⁵ Ompörö, ne kön wiin Anutuu orööpënëak neea pöt pout kë orööpnaat. Pötaanök ar kosang seë. ²⁶ Ën wang epö kentöök wak kus nentak së moolapnaö.”

²⁷ Sant nentepar won sëën Etria i kaöök wariäl yesem rö kan röök lupöök wangaöök waur yaauröak kat men ëa pöt kus nent temanöm yewasem ëa. ²⁸ Pël ëën pit ökö i kaöök olëak itna pöt 36 mita pël ëa. Ën kot nent yesem wiak kaalak olëak itna pöt 27 mita ëa. ²⁹ Pël ëën këlötë wieëaurek sënganëak kas ëën wangaö leng ëëpënëak wangaö taë yewesa kong nent wangaöökë ëlëerakël yoola. Pël ëak pit këlötön itaampënëak këtëp teënt ngampiipnaataan pitëm omp aköröen kimang mëëa. ³⁰ Pël ëak wangaöök waur yaaurö wangaöökaan kas sëpënëak wang kotte wes mëën i kaöök ngemapënëak yeem ngön kaar wangaö taë yewesa muntat wot karerakëlaan olapën yema. ³¹ Pël ëën Pool pi nga omnaröa wotöököpön epël ök yema. “Wangaöök waur yaaö epörö pit wangaöök naön ëëpna pöt tiar pourö kö sëpenaat.” ³² Pël maan nga omnarö wang kotta wii ngan ëaut il mëën i kaöök yes.

³³ Ëlpam walëpënëak yaëën Pool pi omnaröen kaömp nëmpënëak yema. “Akun wali ya ngësring imeë kaömp nanën waiseimën sant nentepar won yes. ³⁴ Pötaanök këk niamaan. Kaömp neë. Pötak kosang niwasën öp öneët. Kat wieë. Tiar pourö muumöngk öpenaat. Namp kot nent utpet naëngan.” ³⁵ Pël mëak pi kaömp peret nent wak pitëm ëöetak Anutuun yowe mëak pelak ngës rëak yen. ³⁶ Pël ëën pit pourö ulöp ketumön sak kaömp yen. ³⁷ Ten omën wang pöök ima pörö 276. ³⁸ Kaömp na pet irak pit wangaö kengkën sëpëna yak kaömp kër köpötring munt nant wa i kaöök

yemoola.

Wangaö utpet ëa

³⁹ Ëlpam walën wangaöök waur yaaurö pit yang lup pöten köpël yak itaangkën kaö yangap naö i pis pëënö wieëa pöökël wangaö ökre was leng ëëpënëak yaë. ⁴⁰ Pël ëak wii wangaö taë yewesa pöt il momëën öngpök yes. Pël ëën pit këra wangaöökë sëpnaal wotpil wasö yesauraar wil wiak poë koröp wot karërak ngan ë uteëau wëlël ë ulmëak wëën kentöök wak yesën kaö yangapöökël saut. ⁴¹ Yesem wangaö kep roro saurek së wangaöökë wot karër i pisöök elak taë sak wëën kaö maatök kasngaëlaan möön wangaö pötöp repa. ⁴² Pël ëën nga omnarö pit wii omnarö wangaöökaan i kaöök sörok olëak kas sëpanëak mëmpënëak kön wia. ⁴³ Pël yaëën ngaaröa wotöököpök pit Poolre wii omën muntarö mëmpënëak nga yema. Pël ëak ten pouröen ngön ëak epël yenia. “Ar pourö kaö ma yailaut ëwat wë pöt wet rëak i kaöök sörok olëak seë. ⁴⁴ Ën muntarö ar wangaöökaan këra luprak rëaut wak pötë ngaarëk së i pisöök oröëë.” Pël niaan namp utpet naën. Ten pourö muumöngk së karmak oröaut.

28

Pool pi Molta kustak wakaima

¹ Karmak së oröak kat wiin kus pöta yapinte Molta pël ya. ² Kak pörekë omnaröak ompyaö yaalni. Kopi ngës rëak yepelën ëp yaëën pit es mer ulmëak niaan ten pourö esuwesi saut. ³ Pël ëak Pool es nant yangerakaan wa mera pöt kamal namp es nga ëën öngpökaan oröak pim moresi kant mënak wë. ⁴ Pël ëën kak pörekë omnarö pit Poolë moresi kamalöp mënak wëën itenak pitëmënt neneren epël mëëa. “Omën epop pi omën yamëngkaupök i kaöök yewaisem wel nawiin om öp waisa. Pötaanök kangit orö yemorë.” ⁵ Pël mëëaup Pool pöp kamalöp pim moresiaan kërë es momerak won koröp oröak wëaut. ⁶ Pël ëën pit pön mampööre wel wiak së ngenti pël ëëpënaat wesak itenaan utpet ke pël nent pim naë naröön ëa. Pël ëën pit kaip tiak neneren epël mëëa. “Omën epop ëlarëpön ëan,” pël mëëa.

⁷ Ka pöta naë yang wieëa pör kus pöta kaöpë yanget. Omën pöpë yapinte Papias, puuk ten mës nuwak së pim kaatak niulëak ompyaö ngarangk elnieim wëen kët nentepar nent saut. ⁸ Pël ëak pörek wëen Papias pim pepap pi yauman koröp es ngaare ya wiap më pël yaëen Poolök pim naë së Anutuun kimang mëak mores pim rangk mowiin ompyaö yes. ⁹ Pël yaalmëen kus pötakë yauman omën muntarö kat wiak waisën ompyaö yemowas. ¹⁰ Pël ëen pit ten ompyaö ngarangk elnieimën wëak kan sëna akunetak kan kourakë kaömpre waatöt wa wangaöök niwiin wak saut.

Pool pi Rom kak së oröa

¹¹ Kus pötak wëen ngoon naar namp ëak won saut. Pël ëen kent akunaöök Alesantria kakaan wang naö kus pötak wais wiakaima pöök ten niwak saut. Wang pöökë wot karërak yang omp ak nanang naarë yapintepar Kastaare Polas pöaarë könaar wieëa. ¹² Pöök yesem Sairakius kak së oröak wëen kët nentepar nent yes. ¹³ Pël ëen kak pörek wil ulmëak wa pak ëak yesem Risiam kak së oröak kët kopët nent wëen nenta kautak kent ulöl kot nent i kaöökkaan yamö. Pël ëen akun nentepar won sëen Putiolai kak së oröak ngentiaut. ¹⁴ Pël ëak pörek Yesuu ingre mor saö narö koirak pitring önëak niaan sant nent wë olëak Rom kakël saut. ¹⁵ Ten yesën Yesuu ingre mor saö Rom kak wëaurö pit tenim yesaut kat wiak narö kan kourak wais kaömp yewaurek Apias kak pörek wais yanikoir. Ën narö kan köö ka nentepar nent ëak wieëa pörek wais yanikoir. Pël ëen Pool pitën itenak kön ketumön sak Anutuun yowe yema. ¹⁶ Pël ëak Rom kak së oröön yang ngarangköröak Pool pi ka yaaptak öpënëak maan wëen nga omën namp kët poutë ngarangk eim wakaimaut.

Pool pi Rom kak ngön ompyaut ök maima

¹⁷ Kët nentepar nent won sëen Pool pi Yuta omën Rom kak wëauröa kaöaröen ngön maan wais wa top ëen epël yema. “Karurö, ne ngaan Yerusalem kak wakaimaut. Pël ëëë tiarim omnarö utpet nent naalmëen ma ëaröa ngön ë kosang wesa nent wa noolaan. Pël ëautak pit omën epëtaanök ne wii kaatak neulëak

Rom yang ngarangkëpë ngësë wes yenemë. ¹⁸ Pël ëen Rom yang ngarangkëp pi nem ngönte kat wiak itaangkën nempënaata ök won ëen wes nemëëpënëak ya. ¹⁹ Pël ëaap Yuta omnarö pit pöten kaaö ëen ke urak pitëmtok ngön ë pet irëpënëak ya. Pël ëen ne kan munt ëëma nent won ëen ngön ëak Sisa pimtök nem ngönte ë pet irëpnaat pël mëëaut. Ne Yuta tiarim karuröaan ngön amëak newaisën. ²⁰ Pitëm ne elnëa epëta songönte ök niamëak yas niaanak waisan. Nem kentöök omnaröa moresiarë wii netëa epëta songönte ar ëwat sënëak yaalnë. Pöta songönte epët. Anutuuk omën namp tiarimëen yak wes nimëëpënëak maan Israel omnaröa kor wakaima pöpë ngön epëtaanök.” ²¹ Pël maan pit epël yema. “Yuta omnarö pitök Yuta yangerakaan nimëen ngön anëak pep wes nanimëen ma nampök nim ngönte wak wais ök niaan nimëen utpet wesak naën. ²² Pël ëaatak omën we nantëaanöröak waisak pit omën Yesuu ingre mor sauröen kaaö yaë pël aim. Pötaanök ni omën Yesuu ingre mor sauröaan tolël kön wiaan pöten kat yaniwi.”

²³ Pël mëak akun wiak omën selap pan röökëer Pool pim kaatak wais wa top ëen ngönën songönöt ök maim wëen këtëp ngemë yeila. Ök maö së Anutu pim tiar wa ngaöök nimëak wë pöta ngönte ök yema. Pël ëak Mosesre tektek ngön yaauröa retëng ëa pötta ök maan pit kat wiak pitën lupöt wal ëen Yesuun kön wi kosang wasëpënëak ök yema. ²⁴ Ök maan kat wiak narö kosang yewas. Ën narö kat wi kosang newasën yaë. ²⁵ Pël ëak pitëment ngön ngës wi yesa. Pöt Pool pi wet rëak epël yema. “Ngëëngk Pulöök kaamök elmëen ngaanëer tektek ngön yaaup Aisaia puuk ngön këët tiarim ëaröen epël ök mëëa.

²⁶ ‘Ni së omën piporöen epël ök ma.

Ar ngön pëen kat wiinëetak songönte ëwat nasëngan.

Pël ëak itaampunëetak yok pangk omnantön itnaangkan.

²⁷ Omën piporö pitëm lupöt kosang saurö, kat il wariaurö, it mësëaurö.

Pit pël naën ëanëen itaampööre kat wiire kön wi pël ëan tapön.

Pit pël naën ëanëën nem naë rë olaan
ompyaö mowesan tapön,
Anutuuk pël ya.'

²⁸ Pötaanök kat wieë. Anutuuk tiar utpete-
takaan kama yaniö ngön ompyaö pöt köpël
omnaröa ngësël yes. Pël ëën pit kat wiip-
naat." ²⁹ [Pël maan Yuta omnarö pitëmënt
ngön nga elö yes.]

³⁰ Pool pi Rom kak ka nent pimtok sum
ëak wë omën pim naë yesaurö ompyaö
moweseim wëën krismaki nentepar sa.

³¹ Pi Anutuuk wa ngaöök nimëa pöta
ngönte werak ök mëak Aköp Yesu Kristo,
tiarimëën Yaö Mëëaup, pim ngönteta kas
köpël omnaröen ök maim wëën nampök
kan nemowariin ëa.

Rom

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê kris-
maki 27 pöta ök won sêen Pool pi Korin
kak wê pep epwer retêng ëak öng Pipi pöp
mangkên wak sê Rom kakë ingre morörö
mena. Rom ka pö Itali yangerakë ka kaöaö.
Pool pi Rom kak sê ngönên ya mênak Yesuu
ingre morörö kaamök elmëepênëak kent
kôn wia. Pötaanök pit ëwat sak kopëta
wasëpênëak epwer retêng ë mena. Pep
epwer Poolök ingre mor, Yutaare omên
ngönên köpël wëaö pöröaan ëa.

Pool pi epël ëa. Omên pourö, Yu-
taare ngönên kopëlörö, utpetatë öngpök
wë. Omên Yesuun kön wi kosang yewe-
saurökëer Anutuuk, “Wotpilörö,” pël
ya. Omên pörö Ngëëngk Pulöök utpetatë
öngpökaan ent ë ulmëen Yesuuk yal mênak
wëwë ngolöptak wë.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-17

Wëwë ngaante 1:18-3:20

Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaata
ngönte 3:21-4:25

Kristook yal menak wëauta ngönte 5:1-
8:39

Anutuu Israel omnaröen elmëepnaata
ngönte 9:1-11:36

Ingre moröröa wëwëeta ngönte 12:1-
15:13

Ngön mëet 15:14-16:27

Pool pim ya mëneimauta songönte

¹ Ne Pool Yesu Kristo pim ya omnampök
pep epwer retêng ë yaningk. Anutuuk neön
pim ngön yaaö omên sak wëen pi ne pim
ngön ompyaut aim ömëak neulëaup. ² Ngön
ompyaö pipot ngaanëer Anutuuk tiarën ök
niapênëak tektek ngön yaauröen kosang
wesak ök maan ngönên pep ngëëngkweri
retêng ëaut. ³ Ngön ompyaö pöt, Anutu pim
Rup omên sak Tewit pim kurtakaanöröa
naë oröa. ⁴ Pël ëak lup kölam wakaima.
Pötaanök Anutu pim weëre kosangöök
weletakaan wal ë moulmëak pim songönte
tekeri wasën tiar, “Yesu Kristo pi yaap
Anutuu Rup,” pël yewas. ⁵ Anutuuk
elmëen Yesu Kristook komre kolap elnëak
pim ngön yaaö omên newesa. Pi omên

yang kaö poutë wëaurö pim ngön ngaarëk
wak Kristo piin ping wasënëak pël ëa. ⁶ Ar
Rom kak wëaurö arta Anutuuk pitring Yesu
Kristo pim omên sënëak yas niiaurö.

⁷ Rom omnarö ar Anutuuk lup sant el-
niak yas niaan pim omên sak wëaurö.
Ne arimëen ngön epët retêng ë yaningk.
Tiarim Pepap Anutüre Aköp Yesu Kristo
piarpim komre kolapre mayaap pöt arim
naë wiaap.

Pool pi Rom omnaröen iteempênëak ëa

⁸ Ne wet rëak ngön epët ök niamaan
kat wieë. Arim Kristoon kön wi kosang
yewesauta ngönte yang poutë omnarök
yaan kat yawi. Pötaanök ne arimëen Yesu
Kristoon yoöre ërëp yemaan Anutuu naë
yes. ⁹ Pöt Anutu nem kosang ngentiak
ënëm yeem pim Rupë ngön ompyaut ök
yamëëaupök neen itena. Pi neen ëwat wëen
ne kët ël epotë arimëen kimang maim wë.

¹⁰ Ne wet rëak arim naë newaisën wë Anu-
tuuk kön wiin ompyaö ëen kan nent koir
nangkên waisumëak kimang maim wë.

¹¹ Nem waisumëak kent yaë pöta songönte
epël. Ne wais rë nuulön Pulöökaan kaamök
nant wak kosang sak önëak kent pan yaë.

¹² Pöt nem kentöök arim kön wi kosang
yewesautak ne kaamök yaalnëen nem kön
wi kosang yewesautak ar kaamök yaalniin
pël ëak tiarim lupöt taë niwasëp.

¹³ Nem karurö, ar nem songönten ëngk
ma e wasnganëen kat wieë. Ne omên
maimaröa naë sê ngönên ök maan Anutuu
naë rë olëa pöl wet rëak arim naë wais
ngönên yaata kë tapët iteempëak kent kön
wieimaut. Pël ëautak akun poutë omên
nantök kan newariin arim naë waisumëak
poprak ëeimaut. ¹⁴ Anutuuk ngönên ya
epët nenaut yak omên pourö, kakaan
kosangöökë ëwatre köpël pourö ne yok
pangk ök mam wesaut. ¹⁵ Pötaanök Rom
omnarö ngönên epët arënta ök niamaataan
ya walwal yaalnë.

Ngön ompyaö pöt Anutu pim weëre kosangtaringët

¹⁶ Yaap, ne ngön ompyauten ëö naën
yaaup. Pipët tiar omên pourö Anutuun kön
wi kosang yewasën ompyaö yaniwas. Pi
wet rëak ten Yuta omnarö pël elniak peene
ar omên muntaröeta tapël yaalni. ¹⁷ Pöt

ngön ompyautak Anutuu tiarim saun won wasën pim ëöetak wotpil wë pöta songönte epël pet yaalni. Tiar ngës rëak Anutuun kön wi kosang mowasën wotpil niwasën kön wi kosang yewesautak öpa. Pöt ngönëntak epël wia. “Omën Anutuun kön wi kosang mowasën wotpil mowasëpna pipop wëwë kosangtak öpnaap.”

Omnarö pit Anutu kasëng mena

¹⁸ Anutuuk omën pi kasëng menak utpet eimeë pim ngön këet ngep yaalmë piporöan kangiir pim ya sangënte kutömweriaan tekeri yewas. ¹⁹ Pöta songönte epët. Anutu pim songön nant tiarën pet yaalni. Pötaanök pim songön tiar omnaröa itaampena salöt tekeri niwesautak omën utpetat yaë piporö itaampënaaten kaaö yaëen Anutuuk kangiir ya sangën elmëeim wë. ²⁰ Ngaan panëer Anutu pim omnant pout ket ëa pörekaan wais peene e wë eptak oröa pim omnant ket ëa pötön ityaangk. Anutu pöp omnaröa itnaangkënëp pim omnant ket ëa pötök pim retëngre weëre kosang pömpel om wiakaim wiaapnaampel pöt tekeri yewas. Pötaanök omnarö pitëm utpetatön, “Epot utpetatok pël newasën,” yok pangk pël naëpan. ²¹ Pöt tol ëen? Pit Anutu wë pöten ëwat wëak won wiaana ëëpna pöl Anutuun ping wesak yoöre ërëp nemaan kön irikor selap pan eim wëen pötök kör mokoëen koö panëetak wëen kön won sak wakaim. ²² Pël ëeë pitëmtën, “Ten ëwatörö,” pël aö pitëmtën ing ti wak ya pötak kaökauröa ök yes. ²³ Pël ëeë Anutu, ëwa pepap wëwëetaringëp, piin yaya nemaan omën kö yesaut omënere intre imënre kamalre pöröa könöt ket ëak pötön yaya maim wë.

Utpet ke nentere nent eima

²⁴ Pël yaëen Anutu pi pit kasëng mangkën pitëm könötök kentre kaur kësang koirak kentöröa ök eimeë pitëm möönre koröpöt kewil ë pet yair. ²⁵ Omën pël yaë piporö Anutu pim ngön këet kasëng menak pöta kangiir ngön kaarötön yaap wesak omnant Anutu pim ket ëa pötön Anutuu urtak yaya maim wë. Pël ëaap omnarö tiar kët ël epotë Anutuun yaya maim öpa. Yaap.

²⁶ Pit utpet pël yaëen Anutuuk kasëng mangkën kentöröa ök kentre kaur utpet panë eim wë. Öngörö pit Anutuu kan yaö mëeaö pö sëp wesak öng muntaröaring omën ëöaat eim wë. ²⁷ Ën ompöröeta tapël öngörö sëp wesak pitëm lupötë kentre kaur pötök es ket ëak yokotön ompörö pitëment pitëment utpet panë ëeim wë. Pël yaëen wa irikor pöta kangut lupre koröp poutë yeö.

²⁸ Pit pitëm könötök Anutu moröak öpnaaten kaaö ëa. Pötaanök Anutuuk kangiir pit wil moulmëen pitëmtë utpet pötë ënëm eimeë omën utpet ke nentere nent omnaröa naënganë salöt eim wë. ²⁹ Pit omën utpet ke nentere nent pitëm lupötë peö ëak wia. Pit utpet ëëre korar ë, omnantön kentre kaur ëëre kööre tok ë pël ëeim wë. Pit war ëëre omën mën wel wi, ngön nga elööre kaar aan muntapëët ëp ë, muntarö utpet mowasööre omnaröa ngönöt kain wak kaö wasööre ³⁰ ëöetak ökre was aö pël ëeim wë. Pit Anutuun kööre tok elmëëre ngön ë olëak aö, ieping ëëre pitëmtok pitëmtën wak isak aö, utpetatëen kan ngësööre ëlre peparöa ngön wa olaö pël ëeim wë. ³¹ Pit ëwat wonörö, ngön apnaatak pitëmtë ngön pöta ënëm naën yaurö. Pitëmtë karuröen kent naën eimeë muntaröenta yaköm naën yaurö. ³² “Omën utpet ke pipot yaaö piporö wel wiipnaat,” Anutu pim ngön kosang wesa pöt omën piporö pit ngön pöt yok ëwat wë. Pël ëaap pit köntak utpet ke pilöt yaë. Pël yeem pitëment naën, omën muntaröeta tapël yaëen pit itenak ërëpërëp ëak taë yemowas.

2

Anutuu ngön ya yamëngka pöt wotpil panëët

¹ Yaap, omën ke piporö utpetarö. Pël ëaap ar Yuta omën narö arimtok arimtën wak isak epël kön yawi. “Eë, omën pörö utpet yaëen Anutuuk kangiir könöm mampna pöt yok pangk yaë.” Pël kön wieë arta utpetat yaurö. Pötaanök arim utpetatë kangut naön ëënë pöta kan nent won. Ar pitëm yaë pöl yaurö. Pötaanök ar pit utpet yaë pöt pet yaalmëem arimëntta utpet yaurö pöt pet yaalni. ² Tiar ëwat wë. Anutu pim ngön yaatak omën utpet

ke pil yaë piporö pitëm utpetatë kangut mampna pöt yok pangk. ³ Ngöntörö, yaap ar pil kön yawi. Pël éaap arimëntta utpet tapël yeem ar kön wiin Anutuuk arim utpetatë kangut naningkën eëpën ma? ⁴ Tol eën? Anutu pi ompyaö elniak akun wali kor wëen kangit teënt naningkën yaë. Ma Anutu pim ompyaö yaalni pöten kön wiin omën pasit yaë ma? Anutu pi arim lup kaip tiinëëtaan ompyaö yaalni ar pöten köpël ma? ⁵ Pël éaap ar lup kosang pan éak kaip natiin yeë. Ar pël éeim wëen Anutu pim ya sangën pöt kaö sëen pim ngön yaatak wotpil niwasëpna akun pötak kangut nimpnaat. ⁶ Pöt Anutu pi omnant kom éak tiarim wëwëatë ökök nimpnaap. ⁷ Tiar narö wëwë kosangtaring éwaatak wëen Anutuuk yaya niap naataan weë ngentieim öpena piporö wëwë kosangët koir nimpnaat. ⁸ Èn narö pitëmtëen kön wieë ngön këët kasëng menak korar éeim öpna piporö Anutuuk ya sangën kaö pan elmëak kangut mampnaat. ⁹ Këlangönre könöm kësang pipot omën utpet yaë piporö pourö pitëm naë orööpnaat. Wet réak Yuta omnaröa naë yaaröön muntaröa naëta orööpnaat. ¹⁰ Èn tiar omën ompyaö yeë porö Anutuuk elniin mayaaptaring éwaatak wëen yaya niapnaat. Wet réak Yuta omnarö pël elniak omën muntarö tapël elmëëpnaat. ¹¹ Anutu pi möngkraar kangk naën yaaup.

¹² Omën köpël wëa narö Moses pim ngön kosangöt won wë utpet yaë piporö Anutuuk pit pourö ngön kosangöt won om wëen ngön ë pet irën kö sëpnaarö. Èn Yuta omën Moses pim ngön kosangötring wë utpet yaë piporö Anutuuk ngön kosang pötë wieëa pöl pitëm ngönöt ë pet irën kö sëpnaarö. ¹³ Pöta songönte epët. Omën Moses pim ngön kosangöt kat pëenötë kat yawi piporöen Anutuuk, “Wotpilörö,” pël naëpan. Ngön kosangöt kat wiak ngaarëk yeö piporöen Anutuuk, “Omën wotpilörö,” pël mapnaat. ¹⁴ Omën maim narö ngön kosangöt ök nemaanöröak pitëmtë könöök ngön kosangötë wieëaul yaë. Pël yaë piporö ngön kosangöt won wëetak pitëm könötök ngön kosangöt pet yaalmë. ¹⁵ Pël yaëen pötök ngön kosangöt pitëm retëng éa pöt tekeri yewas. Èn pitëm lupötökta kön ke

nentere nent ök eën nantëen, “Pangk,” nantëen, “Pangk naën,” pël yaë. ¹⁶ Pipët akun kaöaöökëenök pël yaë. Ènemak Anutuuk Yesu Kristoon maan tiarim lupötë omnant ëlëep yeë pipot pout tekeri wasëpnaat. Nem ngön ompyautak ök ni yeë pöl eëpnaat.

Yuta omnarö pit kön wiin ngön kosangöt yok pangk kaamök elmëëpnaat pël wesa

¹⁷ Ar narö arimtën, “Ten Yuta omnarö,” pël aimeë Moses pim ngön kosangöt kosang wesak wak wëen, “Pötök ngön yaatak yok kaamök elniipnaat,” pël yewas. Pöt arimtok arimtën ping wesak pipël yeem, “Ten Anutuu omnarö,” pël yak. ¹⁸ Ar Anutu pim kenten éwat wë. Ngön kosangöt ré nuulaurö. Pötaanök wotpilre korar pöteparë songönöt éwat wë. ¹⁹⁻²⁰ Ar kön wiin, “Ten ngön kosangötring wëen éwat poutë songönöt pötë öngpök wia,” pël weseë, “Ten omën it ilëaurö kan pet elmëëre koutak wëaurö éwa elmë, kön ëngk ma e yaaurö wetete mowasö, rungaarö ré moulö pël yaaurö,” ar pël aim. ²¹ Yaap, ar omën muntaröen ngönën ök yamëem arimtë lupötëelta ök nemaan yaaurö. Ar omnaröen, “Kain eënganok,” pël yaauröak arimëntta kain yaaurö. ²² “Öngre omp wëwëat kon eëngan,” pël yamëëauröak arimtokëer öngre omp wëwëat kom yaaurö. Pël yeem omën muntaröa ngönën kaarötë ngëëngk yewesautön kaaö yaauröak pitëm tuptakaan kaar ngëëngk yewesa tapöt kain yewaurö. ²³ “Ten Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yewaurö,” pël aö arimtën wak isak yaauröak Anutuu ngön kosang pöt ilap riak pim yapinte utpet yewasaurö. ²⁴ Arim yeë pipta ngönte ngönëntak epël wia. “Arim utpet yeë pipotön omën muntaröak itenak Anutuu yapinte utpet wesak ya.”

Koröp kaut yaila pötak Yuta omnarö kaamök naalmëen éa

²⁵ Ar Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yewan talte arim Anutuun yaö éak koröp kaut yail pöt kë eëpën. Pim ngön kosangöt ilap yariauröak Anutuun yaö éak koröp kaut yail porö omën Anutuun yaö éak koröp kaut nailën wëaö poröa ök wë. ²⁶ Èn omën Anutuun yaö éak koröp kaut nailën wë pim ngön kosangöt ngaarëk yeö piporö

Anutuuk pitëmëen kön wiin ompyaö sëen omën pimëen yaö ëak koröp kaut yail pöröa ök mowasëpnaat. ²⁷ Pël ëak omën Anutuun yaö ëak koröp kaut nailënrek pim ngön kosangöt ngaarëk yeö piporöak ar Yuta omën Anutuu ngön kosangötring wë pimëen yak koröp kaut yailerek pël weseë ngön kosangöt ilap yari pöröen utpet yeë pöt pet elniipnaat. ²⁸ Pöt tol ëen? Koröpöök pëen Yuta omnaröa möönre koröp wak wë koröp kaut ilak Anutuun yaö yewas pöt kaar yaë. Pit koröpöt ilauröak könöt Anutuu naë rë noolaan. Pötaanök pit Yuta omën panëerö won. ²⁹ Yuta omën panëerö, Anutu pimörö, pitëm songönte epël wia. Pit lupmerök Yuta koröp oröak wë Anutuun sak wë. Pitëm koröp kaut yail pipët lupmeri yaat. Pipët ngön kosangtaanök naën, Pulöökë yaat. Omën pël yaë piporö omnaröak pëen ping wesak nemaan Anutuukta ping wesak ya.

3

Wëwë utpet pötak wëwë ompyaut wak neirapan

¹ Koröpöök pëen koröp kaut yaila pöt yok pangk kë naarööpan. Pötaanök tiar Yuta omnarö omën muntarö il mowesak Anutuun sak wë ma won? Ma Anutuun yaö ëak koröp kaut yaila pötakaan omën ompyaut jaarö ma won? Pöten kön wiipa. ² Yaap, tiar Yuta omnaröak omën ke nentere nent poutëen omën muntarö il mowesak Anutuun sak wë. Wet rëak Anutuuk pim ngönënte omën pouröa naë tekeri wasëpenëak ningkën tiarim naë wia. ³ Pël ëaan narö, “Tiar ngönën epta ënëm sëpenaat,” neneraan pël maimeë ënëm nasën yaëen ar kön wiin Anutuukta omnaröa yeë pöl pim ngön kosang wesak nina pöt sëp wasëpën ma? ⁴ Won pan. Tiar omën pourö tiarim ngön kosang wesa pöt kaar apenaat, Anutu pi kaar naënëp aan kosang yesaup. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omnaröak nim ngön kosangöt kë jaarö pöt itaampnaat.

Ën ngön ë pet yairautak ngön yaatak nilëen il mowasumëep.”

⁵ Ën nent epël kön wieë. Tiar utpet yaëen Anutu akun poutë wotpil yaaup.

Pötaanök tiarim utpet pötak Anutuu wotpil yaaö pöt tekeri wasën pöt tol apen? “Anutuuk tiarim utpetatë kangiir elniipnaatak pi korar yaalni,” yok pangk pël apen ma? Ngön epët nem könöökään won, omnaröa yaaoutak yeniak. ⁶ Won pan. Anutu pi korar elnia talte wotpil wesak tiar omnaröa ngön ë pet nairën ëëpën. ⁷ Ën nenteta kön wieë. Omën naröak epël kaar ya. “Tiarim ngön kosang wesa pöt sëp yewasem kaar yak. Pël yeëtak Anutu pi ngön aan kosang yesaup. Pötaanök tiarim ngön kaar pötök Anutuu ngön yaapöt tekeri wes yaë. Pël ëen pötök Anutuun yaya kaö panë yes. Pël yaë pi tol ëënak tiarën, ‘Saun omnarö’ pël niak utpet kangut yangingk?” pël yak. ⁸ Pël ëak omën naröak epël apën koröp. “Anutuu yapinte ompyaö sëpnaan utpet ëëpa.” Omën naröak nem yapinte utpet wasëpënëak neen köntak, “Pool pi ngön utpet pipët ya,” pël yak. Pitën ngön kaar piptaan Anutuuk utpet kangut mampna pöt yok pangk.

Omën wotpil namp naön, won pan

⁹ Pöt tolëel? Tiar Yuta omnaröak ompyaö ëak omën muntarö il yemowas ma? Won pan. Yutaare omën muntarö tiar pourö utpetatë weëre kosangta öngpök wë pöta ngönte wet rëak war wes niiaut. ¹⁰ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën wotpil namp naön, won pan.

¹¹ Omën Anutuun ewat namp naön.

Omën nampök Anutuun ëel naën yeë.

¹² Pourö Anutu kasëng menak yes.

Pël yeem pourö utpet panë sak wë.

Omën ompyaö yaaö namp naön, won ë won pan.

¹³ Omën yangaöök sok ner weerak yang ngep naën ëen kamp yaë pöl pitëm këmötëaan ngön pipot kamp yaë.

Pit ngön kaar kësang yaauro.

Pit kamal ngaaröa omën utpet wesak yamëngk pöl ngön nga yaauro.

¹⁴ Kët ël epotë omnaröen utpet panë wesak ngön kosang yamëëaurö.

¹⁵ Nga kan kengkën eimeë omën mën wel yawiauro.

¹⁶ Pitëm yesautë omnarö utpet elmëere këlangön mampö pël yaauro

17 Pit ngöntre karuröaring lup koptemer sak naön.

18 Kot nent Anutuun kas naën yaauro.”

Ngön pipot ngönentak wia.

19 Yaap, tiar ewat wë. Ngönentak ngön kosang epot Anutuu ngön kosangötë öngpök wëaurö tiarimeën äaut. Pötaanök tiarim naëaan nampök, “Ne wotpilëp,” pël naëngan. Yang ël epotë omën pourö tiar Anutuu ëöetak saunaringörö pëen wë. 20 Pöta songönte epët. Omën namp ngön kosangötë ënëm yaëen Anutuuk, “Wotpilëp,” pël nemapan. Ngön kosang tapötök tiarim saunat war yewas.

Omën Kristoon kön wi kosang wasëpna pöpön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël mapnaat

21 Pël yaëetak peene pöt, Anutuu tiarim saunat won wasën pim ëöetak wotpil wë pöt tekeri yewas epët Moses pim ngön kosang pöta kanöököl won, maimaöököl yaauro. Pöta ngönte Moses pim ngön kosangtakre tektek ngön yaauroak wet rëak äaut. 22 Wotpil öpena pöt epët. Omën namp Yesu Kristoon kön wi kosang yewas pipopön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël yema. Yutaare omën muntarö tiar omën pourö piin kön wi kosang wasën pöt Anutuuk, “Omën wotpilörö,” pël niapnaat. Pöt tiar omën kopëtarö, narö maimarö won. 23 Tiar pourö utpet äak Anutu pim ompyaö öpenëak niia pöl naön yaauro. 24 Pël yaëen Yesu Kristo pi tiarim saunat wa pötaan Anutuuk komre kolap elniak utpetat pout won niwesak tiarën, “Omën wotpilörö,” pël niia. Pöt pi tiarim ompyaö yaaö nenta kangiir naalniin, yaap nina. 25 Anutuuk Yesu pi wel wiin iit yangerak ngentiin omën pourö piin kön wi kosang wasën tiarim saunat won nuwesak Anutuu naë nuuléepënëak wes nimëa. Ngaan panëer Anutuuk omnaröen wiapre kor elmëak pitëm saunatë kangut teënt nemangkën ëa. Pël äautak peene pöt, pim wotpil yewesa pöt pet elniipnaan Yesu tiarimeën wel wiipënëak wes nimëa. 26 Pi wotpil yewesaöre omën pourö Yesuun kön wi kosang yewas piporöen, “Omën wotpilörö,” pël yaaö pöt peene akun epöök pet elniipënëak wes mëa.

27 Pël äaap tiarimtok tiarimtën ping wesak apen ma? Won, kan pöt il waria.

Oröptak kan pöt il yewari? Moses pim ngön kosangötë ënëm yaaö pötak il yewari ma? Won pan. Kön wi kosang yewesa pötak kan pöt il yewari. 28 Pöta ngönte tiar epël yaauro. Omën namp kön wi kosangtaring wë pöpön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël yamëëaup. Ën namp Moses pim ngön kosangötë ënëm yaaö pöpön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël nemaan yaaup. 29 Ma Anutu pi Yuta omnarö tiarimtë Anutu ma? Won, pi Yuta omënere omën muntaröa Anutu. 30 Anutu kopëtap pi tiar pouröaap. Pötaanök tiar Yuta omën koröp kaut yailauröak piin kön wi kosang yewas poröen, “Wotpilörö,” pël yenia. Ën omën muntarö koröp kaut nailënoröak kön wi kosang yemowas poröenta, “Wotpilörö,” pël yema. 31 Pël ëën, “Kön wi kosang yewesa pötak Moses pim ngön kosangöt wak yeira,” pël ya ma? Won, ngön pël naën. Tiar ngön kosang tapöt ngolöp wesak taë yewas.

4

Anutuuk Apramön, “Wotpilëp,” pël mëa

1 Apram omën yaapöp, tiar Yuta omnaröa äap, piin tol apen? Pim äa pöten kön wiipa. 2 Apram pi ompyaö eim wiak wotpil sanëen yok pangk pimtën kön wiak ing ti wak äan tapön. Pël äaap Anutuu ëöetak won. 3 Pöta ngönte ngönentak epël wia. “Apram pi Anutuun kön wi kosang wesa. Pötaanök Anutuuk piin kön wiin wotpil sa.” 4 Pöta songönte tiar ewat wë. Omën namp waur elniin omnant yemangk pötak kësangënte pël naën, waur äa pöta sumet pël ë yaë. 5 Ën omën namp pimtök pimtën, “Nem ompyaö yeë pötaan Anutuuk nemëen kön wiin wotpil yes,” pël newasëntak, “Anutu pimtökëer kësangën elnëak wotpil yenewas,” pël kön wiin Anutuu pim piin kön wi kosang yewas pötaan, “Wotpilëp,” pël yema. 6 Tewitökta ngön ke pilöt ök äa. Pi omën Anutuuk kön wiin wotpil yes pöpön ök äa. Anutuuk omën pöpë ompyaö yaë pötaan won, pimtë kësangëntaan kön wiin wotpil yes pël ök äa. Omën pöp ërëpsawi yaë pël äa. Tewit pi ngön ke pilöt epël äa.

⁷“Omën Anutuuk pitëm ketöt ent ë moolëak saunat won wes yeemoola pörö ërëpsawi ëëpnaarö.

⁸ Omën namp Kaöapök kön wiin saun won yaë pöp ërëpsawi ëëpnaap.”

⁹ Yuta omën Anutuun yaö ëak koröp kaut yail pörökëër Anutuuk tiarim saunat won yewas pötaan ërëpsawi yeë ma? Won. Omën muntarö koröp kaut nailënöröeta Anutuuk pitëm saunat won yemowas pötaan ërëpsawi yaë. Tiar ewat panë wë. Anutu pi Apram pim kön wi kosang yewesauten kön wiin wotpilëp pël ëa. ¹⁰ Anutuuk akun taltak Apramön kön wiin wotpilëp pël ëa? Koröp kaut ilak wëautak ma nailën wëautak? Pi pël naënëpök Anutuuk piin kön wiin wotpilëp pël ëa. ¹¹ Apram pi koröp kaut nailën wë Anutuun kön wi kosang wasën Anutuuk piin kön wiin wotpilëp pël ëa pöt pet ëëpnaan pim koröp kaut ilëpënëak ök mëëa. Pötaanök Apram pi omën koröp kaut nailën Anutuun kön wi kosang wasën Anutuuk kön wiin wotpilörö pël yaë pöröa ëap. ¹² Pi tiar Yuta omën koröp kaut yail pöröeta tiarim ëap. Tiarim koröp kaut yail pötaan won. Tiarim ëap Apramë koröp kaut nailën Anutuun kön wi kosang wesa pöl yeë pötaan pi tiarim ëap.

Kön wi kosang yewas pörö Anutu pim kup wia pöta yaö yes

¹³ Ngaanëër pan Anutuuk Apramre pim ëarö yang eprak pangk ëak öpenëak kup mowia. Pöt Apram pi Moses pim ngön kosangta ënëm yaëënak pël nemaan. Apram pi Anutuun kön wi kosang wasën Anutuuk kön wiin wotpilëp pël ëa pötak pël kup mowia. ¹⁴ Omën ngön kosangta ënëm pëen yaaurö Anutu pim yaö mëëa pöt yewan talte Anutuun kön wi kosang yewesaut om pas wiaapën. Pël ëen Anutu pim kup mowia pöteta wiap sëpën. ¹⁵ Pöt ngön kosang pötak tiar utpet yaë pöt pet elniin saunaté kangut tiarim rangk jaarö. Pël yaëetak ngön kosangöt won talte tiar ngön kosangöt yail pël naën ëëpen.

¹⁶ Anutu pi Apramre pim ëarö ënëm orööpënaarö tiar komre kolap elniak ngön kup niwia. Pötaanök Aköpök kup niwia pöt öpena pörö tiar piin kön wi kosang wesa öpenaat. Pöt omën ngön kosangtaring

wëaurö tiarimënt won, om ke tapël kön wi kosangtaring Apramë ëa pöl yaaö pörö pourö öpenaat. Apram pöp tiar pouröa ëap. ¹⁷ Anutuuk Apram pimëen ngönëntak ngön nenteta epël kup mowia. “Nook ni omën pouröa ëap pël wes yanuulë.” Ngön pöt, Apram pi yaap Anutu pim kön wi kosang wesa pöpë ëöetak tiarim ëap. Anutu pöp omën wel wiauröa wëwëat yemangk. Pimënt tapöpök omnant won wieëautön maan jaarö.

¹⁸ Anutuuk Apramön, “Nim ëarö selap kaö pan orööpnaat,” kup mowia. Pël maan Apram pim ru won ëen yang kaö nantë omnaröa ëap pël sëpna pöt kön wi kosang wesa kaima. ¹⁹ Apram pim krismakiat 100 pöt temanöm yesën koröpö won sa. Ën Seraata tapël koröp won sëen ru wilëpna akunet pet ira. Pël ëauwaarök Apram pöp kön tapëten ëeim wë pim kön wi kosang yewesa pöt wiap newasën ëa. ²⁰ Apram pi Anutu ngön kup mowia pöten kön selap ëak kön wi kosang yewesaö pöt këlok newasën ëa. Won, pi kön wi kosang yewesaut taintaë wes wak wakaima. Pël ëaö pötak Anutu yapinte wak isa. ²¹ Pöt, “Anutu pim omën nant yaö neea pöt kë orööpnaat,” pël këëkë kön wiakaima pötaanök. ²² Apram pi kön wi kosang yewesautaring ke pël wakaima. Pötaanök Anutuuk piin kön wiin wotpilëp pël ëa. ²³ Ngönëntak Anutuuk Apramön wotpilëp pël kön wia ngön pöt Apram pimtën naën. ²⁴ Won, tiar pouröaan ëa. Anutu, tiarim Kaöap Yesu weletakaan wal ë ulmëaup, puuk piin kön wi kosang yewesaurö tiarënta, “Wotpilörö,” pël niapnaat. ²⁵ Anutuuk Yesu pi tiarim saunatëen wel wiipënëak wes mëen wel wia. Pël ëen tiar wotpil niwasëpënëak weletakaan wal ë moulmëa.

5

Anutuuk tiarën, “Wotpilörö,” pëlyenia

¹ Tiar Aköp Yesu Kristoon kön wi kosang yewasën Anutuuk, “Wotpilörö,” pël yenia. Pötaanök tiarim Aköp Yesu puuk elniin tiar Anuturing lup kopëtemer sak wë. ² Pi kopëtapök komre kolapring wëauta kanwer të niwiin peene pöta öngpök wë. Pël yeë Anutu ewaatarang kutömweri öpena pöten

kön wieë ërëpsawi yeë. ³ Pötaan pëen ërëpsawi naën. Könöm nant tiarim naë orö yaë pötëenta ërëpsawi yeë. Pöt könöm pötök tiarim lupöt kosang niwas yaë pötaanök. ⁴ Tiar lup kosang pötaring wëen Anutuuk moröktak ök elniin kosang wëen tiarimëen ya kë yes. Ya kë sak omën ompyaut nimpna pöten kön wiak kor wë. ⁵ Tiar kor wëen kë naaröön yaëen ëö yes pël naën. Pöt epël. Anutuuk pim Ngëëngk Pulö tiarim lupötë wes mëen lup sant yaalni. Pötaanök ëö naën yeë.

⁶ Tiar wëwë kosang öpenaata weëre kosang pöt won wëen Anutu pimtë akun mowia pötak Kristook Anutu kasëng menaurö tiar utpetetakaan niöpënëak wel wia. ⁷ Omën pimtök pimtën kön wiin wotpil yaaupëen wel wiipena pöt tiarim naë pangk won. Ën omën omnaröak kön wiin ompyaö nampëen wel wiipena pötaar yok pangk wel wiipen wes. ⁸ Pël ëaap tiar saunaring wëen Kristo pi tiar kaamök ëak wel wia. Pël ëa pötak Anutu pi lup sant yaalni pöt pet yaalni. ⁹ Pël ëen peene Kristo tiarimëen wel wiin pim iit il ngentiin tiarim saunat won sëen Anutu pi tiar pouröen, “Wotpilörö,” pël yenia. Pötaanök tiar ëwat panë wë. Kristo pi kaamök elniin Anutuuk tiarim utpetatë kangut nangingkën ëëpnaat. ¹⁰ Tiar Anutuun kööre tok elmëim wëen pim Ruup tiarimëen wel wiak wiap niwasën Anuturing wë. Pötaanök tiar ëwat panë wë. Peene Anuturing wë eptak pi wëwë kosangtak wë kaamök elniaan ompyaö panë öpenaata. ¹¹ Pël ëen pöt pëen won. Tiarim Aköp Yesu Kristo puuk elniin tiar Anuturing lup kopëtëmer saut. Pötaanök pim yaalni pötaan peene eptak Anuturing tiar pourö ërëpsawi yeë.

Atamök wel yawiaut koirën Yesuuk wëwëet koirä

¹² Ngaan panëer omën kopëtap Atam puuk saun koirën saun pöt yangerak oröa. Pël ëen saun pötaan wel yawia pöt oröa. Pël ëen omën pourö tapël utpet ëeimeë saun wak wel wieima. ¹³ Moses pim ngön kosangöt naaröön wieëa akun pötak utpet pöt yangerak ulöl sak wiakaima. Pël äautak ngön kosang pöt won wiaan Anutuuk, “Pit

nem ngön wa olëa,” pël kön wiak kangut pangk nemangkën ëa. ¹⁴ Pël ëen wel pöt Atam pim naëaan ngës rëak oröak wiaan wais Moses pim naë oröa. Pël ëen wel pötak omën pourö ngep ëak wiakaima. Omën pourö köpël wë utpet eimeë Atam pim Anutu ngön kat wiak wa olëa pöl naën äautak weletak pitta ngep ëa.

Atam pöp wel yawiauta wotöököp omën ënëm orööpnaap Kristo pim ökre was ëa. ¹⁵ Pël ëaap komre kolap pöt ngön wa yoolëauta ök naën. Omën kopëtap Atamë wa olëautak selap wel wian. Pël yaëen Anutu pim komre kolap pöt, omën kopëtap Yesu Kristo pim kësangën elnia pötak Atamë ngön wa olëa pöt il wesak omën selap kiri elnia. ¹⁶ Anutuu kësangën pöt omën kopëtap Atam pim utpet ëa pöta ök won. Yaap, omën kopëtap Atam pi Anutuu ngön wa olaanak Anutuuk ngön ë pet irak omën pourö wel wiipënëak ök ëa. Pël ëaap omën selap Anutuu ngön wa olaanak Anutuuk kësangën elniak wotpil niwesa. ¹⁷ Omën kopëtap Atam pi ngön wa olëak utpet sa. Pim pël ëa pötak wel pöt oröak yang omën pourö ngep ëak wiakaima. Pël äautak omën kopëtap Yesu Kristo pim ëa pöta këëtak Atam pim ngön wa olëa pöta këët il yewas. Anutu pim komre kolapre kësangën pötak tiar, “Omën wotpilörö,” pël yenia. Pël niaan tiar Kristooring wë kaö sak öpenaata.

¹⁸ Pötaanök omën kopëtap Atamök Anutu ngön wa olëa pötak Anutuuk ngön ë pet irak tiar omën pourö kö sëpenëak ök ëa. Tapël omën kopëtap Yesu Kristook wotpil wesak tiarimëen wel wia pötak Anutuuk tiarën, “Omën wotpilörö,” pël niak wëwë kosangët yaningk. ¹⁹ Omën kopëtapök ngön wa olëa pötak selap utpet san. Tapël kopëtapök ngön ngaarëk wa pötak selap wotpil niwasëpnaat. ²⁰ Pël ëen ënëmak Moses pim ngön kosangöt oröön omnarö ngön kosang pöt ilap riak utpet kësang panë yeë. Pël yeëetak Anutu pim komre kolap pötak utpet pöt ngep ëak ompyaö niweseim wë. ²¹ Këët epël orööpënëak ëa. Saun pötak wel yawia pöt oröa tapël Anutu pim komre kolap pöt Yesu Kristo pim wel wia pötaan kaö sëpna pötak Anutuuk wotpil niwasëpënëak ëa.

6

Tiar Kristoorng wel wian

¹ Yaap, Anutu pim komre kolap pötak utpetat ngep yaë. Pötaan tolëel apen? Tiar Anutu pim komre kolap pöt tiarim utpetat ngep äak tekeri sêpnaan utpet äeim öpenaan apen ma? ² Won pan. Tiarim lupötë utpetat wel wi olëauröak tol ëen kaalak utpet pöt yal menak öpen? ³ Tiar narö Yesu Kristook yal mampenëak i yamë akun pötak pim wel wia pöl tiarta piik yal menak wel yawi. Pöten ar köpël ma? ⁴ I yamë piptak Kristook yal äak wel yawi. Pël ëen tiar Kristoorng yang kel yaniwer. Tol ëënak pël yaë? Pep pim weëre kosang pötak Kristo weletakaan wal ë ulmëa tapël tiarta wal ë niulëen wëwë ngolöpta kanöök yes.

Kristoorng wëwëetak öpenaat

⁵ Tiar Kristoë wel wia pöl wel yawi pötak piik yal yemangk. Pötaanök tiar epël ewat panë wë. Anutuuk pi wal ë ulmëa pöl tiar wal ë niulëen piik yal äak öpenaat. ⁶ Pöta songönte epël kat wi yeë. Tiarim lupngaanöt Kristoorng këra yetaprak möaut. Pöt tiarim lupmeri utpetatë weëre kosang wia pöt kërë olaan utpetatë inëen naën ëëpenëak pël äaut pötaanök. ⁷ Namp pi wel wiak utpetatë iriaan ent ëaupök kaalak utpetatë öngpök naön ëëpnaat. ⁸ Yaap, tiar Kristo piiring wel wiaurö. Pötaanök kön wi kosang panë wasën wëwëetakta piiring wë. ⁹ Pöt tiar ewat wë. Kristo pi weletakaan wal ëaup. Pötaanök kaalak wel nawiiapan. Wel pötak yok pangk pim weëre kosangö wak neirapan. ¹⁰ Pi utpetatë weëre kosangöt won wes olapënëak wel wiin pangk ëa. Wel wia pötaanök kaalak wel nawiiapan. Peene wë epët pöt Anutuun yak wë. ¹¹ Ar tapël arimtën kön wiin arim lupötë utpetat wel wi olëak Yesu Kristook yal äak Anutuun yak wë pël ëëp.

¹² Arim yang koröp lëngë sasa pipotë kentre kauratë ënëm ëënganok utpetat pörek wieë wer yanuun inëen elmëëngan. ¹³ Pël äakta arim möönre koröp pipot korarötëel pëel elmëen utpetatëen inëen ëëpan. Ar weletakaan wal ë nuulëaurö. Pötaanök Anutu pim yaatak wë arim möönre koröpöt piin yaö elmëen wotpil wëauta inëen ëëp. ¹⁴ Pöt ar Moses pim ngön kosangötë öngpök

naön Anutu pim komre kolap pötak wë. Pötaanök kaalak utpetatön kön wiin kaö nasën ëëpnaat.

Tiar wotpil wëauta inëen sak wë

¹⁵ Pötaanök tol ëëpen? Ngön kosangötë öngpök naön Anutu pim komre kolap pötak wë. Pötaanök yok pangk utpetat ëëpen ma? Won pan. ¹⁶ Ar epël kat nawiin yaaurö ma? Omën kaö namp arim möönre koröpöt pëel elmëak pim këm ngönte ngaarëk wak inëen elmëëneët. Pöta ök utpetatök arim kaö sëen pim inëen elmëeim wiak kö sënëët. Ën Anutu pim këm ngön ngaarëk yewautak arim kaö sëen pöta inëen elmëënë pötak Anutuuk, “Omën wotpilörö,” pël niapnaat. ¹⁷ Ngaan utpetatök arim kaö sëen inëen elmëeim wakaimauröak peene pöt ngönën rë nuula pöt ngaarëk panë yeö. Pötaanök Anutuun yaya mepa. ¹⁸ Ar utpetatë weëre kosangtakaan ent ë nuulëen wotpil wëautak kaö sëen inëen sak wë. ¹⁹ Tiar yang omnarö pëen. Pötaanök ar ngön pipot kat wiin omnaröa omnant yautëel ök äak yeniak. Ar ngaanëer arim möönre koröpöt kentre kaurre utpet ke nentere nent pötëel pëel elmëak pötë inëen elmëeim wakaimaurö. Tapël peene akun eptak pöt ompyaö panë sënëen arim möönre koröpöt wotpil wëautakël pëel elmëeim ön.

²⁰ Ngaan utpetatök arim kaö sëen inëen ëeimeë wotpil wëauta inëen naën eimaurö. ²¹ Pël eimeë pöta kë oröpöt koirëimaurö? Utpet eima pöten peene eptak kön wiin ëö yes. Pöta këët wel. ²² Peene akun eptak pöt Anutuuk utpetatë sulöptakaan wil niulëen pim inëen sak wë. Pël yeë pöta këët arim wëwëat ngëëngk sak ompyaö wë wëwë kosangët wak om wakaim önëët. ²³ Pöt arim utpetatë inëen yaauta kang pöt wel koirëneët. Ën Anutu pim kësangën yaalni pöta këët Yesu Kristook yal menak wëwë kosangët koirëneët.

7

Tiar wëwë ngolöptak wë

¹ Karurö, ne Moses pim ngön kosangötë öngpök wëaurö arën niamaan. Ar ngön kosangöt kön yawiaurö epël ewat wë. Omën namp pi öp wë pötakëer ngön kosangötë iri wë. ² Pöta ngön nokoliil

nent epël wia. Öng ompringöp pim ompöp wel nawiin wëen ngön kosangtak piar ompöp erën elmëaan wë. Ën wë ompöp wel wiin pöt ngön kosang pipët pim naë mop yemowi. ³ Pötaanök öngöp pim ompöp öp wëen sëp wesak omp muntap koirak piiring wëen pöt öngre omp wëwëet utpet wesak saun yokoir. Ën ompöp wel wiin pöt ngön kosang pipët pim naë mop mowiin wë omp muntap koirak öngre omp wëwëet utpet newasën yaë. ⁴ Karurö, arim songönte tapël wia. Kristo pi pim koröpö weletaan pëel elmëaup ar piik yal ëen ngön kosangtaan wel wiin pötë öngpökaan wil nuulëen wë. Peene pöt ar weletakaan wal ëaup Kristo pimëen sak wë. Pi tiar Anutuu inëen yaëen tiarim wëwëatë këet pim yapintak sëpënëak wal ëa. ⁵ Tiar lup ngaanötring wakaiman akun pötak ngön kosangötök elniin utpetatëen kentre kaur eimeë tiarim möönre koröpöt saun koirën pöta ya mëneimeë weletaan yaö äaut. ⁶ Peene pöt, Kristook yal menak ngön kosangtaan wel wian pötak ngön kosangötë nitëen wakaima pötakaan wil nuulëen wë. Pötaanök kaalak ngön kosang ngaan retëng ëa pötë ënëm naën wëwë ngolöp Ngëëngk Pulöök pet yaalni eptak Anutuun inëen yaalmë.

Saunatök utpet niwesa

⁷ Pötaanök tol apen? “Ngön kosang pöt utpetat,” pël apen ma? Won pan. Ngön kosangöt won ëen ne utpetatë songönte ëwat nasën ëan tapön. Ngön kosang pötak epël ya. “Ni omën muntaröa omnantön war ëënganok,” pël ya. Ën pötak pël naën ëanëen war yaaö pöten köpël ëan tapön. ⁸ Ngön kosang pipët war yaaö pöten ya. Pël ëen ne war yaaö pöten kön wiaan utpet yaaö pötak kante koirak nem lupmerën këk yaalmëen war nentere nent orö yenerë. Ngön kosangöt won ëen utpet yaaö pöt weëre kosang won ëan tapön. ⁹ Ne ngaan ngön kosangöt këëkë ewat nasën wë nemtën kön wiin ompyaö wakaimaup. Ënëmak war yaauta ngön kosangët orö rëa pötak utpetatë songönte ewat wëen nem lupmeri utpetat kaö sëen ¹⁰ nemtën kön wiin, “Wel yawiauta kanöököl yes,” pël äaut. Anutu pi

ngön kosang pötak elnëen ompyaö ömëak äautak pötak ne wel yawiauta kanöököl wakaiman pöt pet elnäut. ¹¹ Ne ngön kosang pöten kön wiaan utpet yaaö pötak kante koirak morök elnäak pipël ngön kosangtaan wel yawiauta kanöököl neulëa. ¹² Tiar epël ewat wë. Ngön kosang pöt ngëëngköt, ën kom ëak nent nent wasëneta ngëëngk, wotpil, ompyaut. ¹³ E tol am? Ngön kosang ompyaö pötak wel yawiauta kanöököl neulëa pël am ma? Won pan. Utpet yaaö pötak wel yawiauta kanöököl neulëa. Piptak ngön kosang ompyaut pet elnäak pël ëa. Omën pipët tol ëënak ëa? Ne utpet yaauta songönte tekeri yesën ewat sak utpet yaaö pöten utpet panëet pël wasumëak ëa. Pël ëen ngön kosang ompyaö pötak utpet yaaö pöt sasa utpet panëet pöt pet yaalnë.

Saunatök utpet niwesa

¹⁴ Tiar ewat wë. Ngön kosangötëel Anutu pim Pulöök pimtë kentöön pet yaalni. Pël yaëenak ne yang koröpööring utpetatë öngpök wë pötë inëen yeë. ¹⁵ Ne nem omnant yaautë songönten köpël wë. Ne omën ompyaut ëëmëak kentre kaur yaalnë pöt naën yaaup. Ën utpetat ëënganëak kaaö yaalnë pötökëer yaaup. ¹⁶ Nem omën utpetat ëënganëak kaaö yaaut yaaö pöta ngönte ök yeniak pipët. “Ngön kosangöt ompyaut.” ¹⁷ Pötaanök nem korar yeë epot nemtë könöök won, utpetatök nem lupmeri wieë këk yaalnëenak yeë. ¹⁸ Ne songönte epël ewat wë. Nem lupmeri omën ompyaut wi naön, nem lup ngaan pömeri. Pötaanök ompyaut ëëmëak yeemak pangk naën yaaup. ¹⁹ Ne omën ompyaut ëëmaap pël yeemak naën yaaup. Ën omën utpetat naën ëëmaap pël yeemak yaaup. ²⁰ Ne utpetat naën ëëmaap pël aöök yaaö pöt nem könöök won, utpetatök nem lupmeri wieë këk yaalnëenak yeë.

²¹ Ne itaangkën omën epët nem naë orö yaë. Omën ompyaut ëëmëak yeem utpetat pëen ë yeë. ²² Yaap, nem lupmerök Anutu pim ngön kosangötön kent pan yaalnë. ²³ Pël yaëen ne itaangkën utpet ngaan nem lupmeri wiakaima pötök nem ompyaö ëëmëak kön yawi pötön kööre tok

elmäak wii netëen pötë öngpök wë. ²⁴ O, ne omën utpetemor. Nem koröpö weletaan yaö yaë eptakaan talëpök ent ë neulëëpën? ²⁵ Ne tiarim Aköp Yesu Kristook ent ë niulëa pötaan Anutuun yoöre ërëp yamëëaup. Nem ök yeniak pipta songönte pöt epël yaë. Nemtë könre lupötök pöt Anutuu ngön kosangötëen inëen yaëetak utpet ngaan nem lupmeri wiakaima pötëen inëen yaë.

8

Kristook saunat ent ë nuulëak Ngëengk Pulö yaningk

¹ Pötaanök omën Yesu Kristoorring yal menak wëaurö tiarim naë utpetatë ngön kangit ë pet yaira pöt won ëëpnaat. ² Pöta songönte epël. Ngaan ne utpet pëen eimeë wel yawiauta kanöököl seimaup. Peene pöt, Yesu Kristoorring yal menak wë pötaan Pul wëwë kosangët yaningk pöök ent ë neulëen utpetatë öngpök sëere wel wi pël naengan ompyaö eim ömaap. ³ Mosesë ngön kosang pötök ompyaö niwasëpënëak yaëen tiarim lup ngaanötök weëre kosangöt wak iraan pomp ëa. Pël ëautak Anutuuk yok pangk ëak pimtë Ruup wes mëen tiar omën utpetaröa möönre koröp wak yangerak oröa. Pël ëen Anutuuk elmëen pi tiarim saunatë kangut wak wel wia. ⁴ Anutuuk ngön kosangötë wotpil wieëaut tiarim naë orööpënëak pipël ëa. Pöt tiar lup ngaanötë wëwëetak naön wë Ngëengk Pulöökë yaalni pöl yeë pötaanök. ⁵ Omën lup ngaanötë wëwëetak wë piporö pitëm könöt ngaan wëwë pötakël rë olëak wë. Ën omën Pulöökë yaalmë pöl yaë piporö pitëm könöt Pulöökë naë rë olëak piiring wë. ⁶ Omën könöt lup ngaanötë wëwëetakël rë olëak wë piporö wel wiak kö sëpnaarö. Ën könöt Pulöökë naë rë olëak wë piporö mayaaptaring wakaim öpnaarö. ⁷ Pöta songönte epël. Omën könöt lup ngaanötë wëwëetakël rë olëak wë piporö Anutuun kööre tok yaalmë. Pël yeem pit pim ngön kosangöt ngaarëk naön yauröak tol ëak pël ëëpën? ⁸ Omën lup ngaanötë wëwëetak wë piporö Anutuuk pitën itaangkën pangk naën yaë.

⁹ Ar pöt, lup ngaanötë wëwëetakël naön. Pulöökë wëwëetak wë. Pël ëen Anutu pim Pulö arring wë. Omën namp Kristoë Pulö

pim naë won ëëpna pöp pi Kristoë omnamp won. ¹⁰ Yaap, utpetat yaautak arim möönre koröpöt wel wiipënëak yaö elni-aurö. Pël ëauröak Kristo arring wëen yak Anutu pim arën, “Omën wotpilörö,” pël niia pötaan wëwë kosangtak wë. ¹¹ Anutu pim Pul Yesu weletakaan wal ë moulmëa pö arring wë. Pötaanök Anutu Yesu Kristo weletakaan wal ë moulmëa pöpök elmëen pim Pul arring wë pöök arim möönre koröp kö sëpënëak yaö yaalni pipot wal ë niulëen önëet.

Ngëengk Pulöök Anutuu ru yaniwas

¹² Karurö, Anutu pim tiarimëen elnia pötaan kangit elmëëpenëak pöt yok pangk lup ngaanötë wëwëetak naön ëëpenaat. ¹³ Pöta songönte epël. Ar lup ngaanötë wëwëetak önë pöt wel wiak kö sëneët. Ën Ngëengk Pulöökë yenia pöl ëen weëre kosang ningkën koröpöökë utpetat moolëak pöt wëwë kosangtak wakaim önëet. ¹⁴ Omën Anutuu Pulöökë ënëm yes piporö Anutu pim ruurö. ¹⁵ Pöt Anutu pim Pul arim wa pö ar omën nantök wii nitëen kas ëënëak naalniin ëa pötaanök. Won, Pulöök Anutu pim ruurö elniin pim weëre kosangöök Anutuun, “Pep, ni tenim Pep ompyaup,” pël maim wë. ¹⁶ Ngön pöt tiar Anutu pim ru sak wë Ngëengk Pulöök tiarim lupötë kaö wesak tekeri wasën kat wiak pël yemak. ¹⁷ Yaap, tiar Anutu pim ru sak wë. Pötaanök pim omnaröaan omën ompyaut yaö ëa pöt öpenaat. Pël yeem Anutuu Kristoëen yaö ëa pöteta piiring öpenaat. Pöt Kristo tiarimëen këlangön kat wia pöl tiar pimëen këlangön kat yawi. Pötaanök Anutuuk kutömweri tiarënta piiring ping wesak niak ë rangiat nimpnaat.

Tiar ënëmak kutömweri wëwë ompyaut öpenaat

¹⁸ Ne kön wiin kutömweri ping wesak niak ë rangiat nimpna pöt kaöet. Ën peene wë eptak këlangön kat yawi epët pöta ök won, kotte. ¹⁹ Anutuu omën ket ëa epot pout Anutuuk pim ruurö tiarim ë rangiat tekeri niwasëpënëak ulöp kant mëneë kor ëeim wë. ²⁰ Anutuuk elmëen pim omën ket ëa pipot om pas wakaima. Pöt pitëmtë

kentöök naën, Anutu pimtök pël eëpënëak yaö mēēaut. Pël äaut yak pit Anutu pimtē ompyaö mowasēpnaaten kor wē. ²¹ Pit Anutuuk pitēm sōpre tet äak wiakaima pötakaan ent ē ulmēen Anutuu ruurōaring yal äak ompyaö wē kaalak omēn nantē inēen naën eëpna pōten kor wē. ²² Tiar ewat wē. Omēn pasut Anutuu ket äa epot pout öngörōa ru wilēpënëak lel yailēn kēlangōn kat yawiem ruupēen kor wē pōl akun kaōaō orōōn ompyaö sēpnaaten kor wē. ²³ Pitēmēt pēen won, Anutuuk Ngēengk Pulō kaō wesak ningkēn waurō tiarta kēlangōn kat yawiem Anutuuk tiar pim ru wes pet niirak tiarim yang koröpöt ent äak ngolöpöt nimpēnēak kor wē. ²⁴ Pōta songōnte epēl. Anutu tiar utpetatē öngpōkaan ent ē nuulēa. Pël äautak peene tiar pi pet irak koröpöt ngolöp niwasēpënëak kor wē. Pi pet irak koröpöt ngolöp wesa talte tiar pim pël eëpnaaten kor wē. Pöt namp pim omēn kor wē pōten ityaangk talte pi kaalak kor naön eëpēn. ²⁵ Omēn itnaangkēnten kön wi kosang wesak öpenaat pël weseē ya kē sak kor wē.

²⁶ Tiarim kön wi kosang yewesa pōtak tiar weēre kosang won eēn Ngēengk Pulōök kaamök yaalni. Pöt tiar Anutuun kimang mapenēak tolēel maan pangk eëpēn pōten köpēl pōtaanök. Pël yeēetak Pulō pimtök tiarim lupötē wē Anutuun kimang maim wē. Pi omnarōa naēnēl lupötēaan ing maimeē Anutuun kimang maim wē. ²⁷ Pël yaēen Pep pi omnarōa lupötōn panē ityaangkaupök Pulōökē kön pōtenta ityaangk. Pöt Pulō pi Anutuu könōökē enēm äak Anutuu omnarō tiarim kanggiir kimang maim wē pōtaanök.

²⁸ Tiar ewat wē. Anutuun lup sant yaalmēa pörō, omēn nentere nent tiarim naē orō nirēak ompyaö yaniwesaut kaamök elmēepnaat. Pi yas niapēnēak kön wia pōtaanök pël elnia. ²⁹ Anutuuk omēn pim wet rēak kön wia pörō tiar pim Ruupē ök sēpēnēak kom äa. Pōtaanök pim nangarō tiar selap sēen pimēt nan kaōap pël sak öpnaat. ³⁰ Pël eēn Anutuuk pim kom äa pörōen yas niia. Pël äak yas niia pörōen, “Wotpilörō,” pël niia. Pël äak wotpil niwesa pörō ping wesak ē nirangia.

Anutuu lup sant pöt tiar sēp naniwaspan

³¹ Anutu pi tiarimēen pipēl kaamök yaalni pōten tol apen? Pi tiar kaamök elniaap talēpök kööre tok elniak pim moresiaan wa ep elniipēn? Won. ³² Pi keimōn naalniin pim Ruup tiarimēen wes nimēen tiarim kanggiir wel wia. Pōtaanök pi kaamök elniak omēn muntatta kēt el epotē nineim öpna pöt tiar kön wia. ³³ Omēn Anutu pimtēen yaö wesaurō tiar talēpök ngōn yaatak niulēepēn? Won. Anutuuk wotpil niweseim wē. ³⁴ Pōtaanök talēpök utpetatē kangut ningkēn kö sēpen? Won. Yesu Kristo pi tiarimēen wel wia pöt pēen won. Pi wel wiak kaalak weletakaanta wal äaup. Pël äak Anutu pim mor yaapkēesi wē tiar kaamök elniipēnēak Anutuun kimang maim wē. ³⁵ Pōtaanök omēn oröpötök Kristo pim lup sant yaalni pötakaan ent ē nuulēepēn? Könömöt yewautak ma kēlangōn kat yawiautak ma utpet yaniwas pōtak ma ngöntök yaautak ma omnantēen il ngentingenti yaautak ma nga yaalniautak ma yamēngkautak pötök pël naalniin eëpnaat. ³⁶ Pōta ngōnte ngōnēntak epēl wia. “Ten nimēen sak wēen yak kēt el epotē utpet wesak nimēneim wē.

Pitök tenēn itaangkēn pol sēpsēp yamō pörōa ök sēen pël elnieim wē.”

³⁷ Omēn könöm pipot tiarim naē orōak Anutuu naēaan ent ē nanuulaan yaēen tiarök könöm pipot il mowas pet yair. Pël yeē pöt Kristo lup sant yaalni pöpök weēre kosang niwasēn taintaē wē. ³⁸ Nem pël yak pōta songōnte epēl. Nem kön kosang wia pöt omēn nentak Anutu pim lup sant yaalni pötakaan ent ē nanuulēēpan. Weletak ma wēwēetak ma enselörōak ma omēn kaō sak kutōweriaan yangrakē wēaurō ma omēn peene wia epotök ma enēm orōöpna pötök, ³⁹ omēn olaanötök ma öngkōlaan pötök, omēn ke nentere nent wia pipotök Anutuu lup santakaan ent ē nanuulēēpan. Lup sant pöt tiarim Aköp Yesu Kristook yaalni.

9

Pool pi Yuta omnarōaan ya kēlangōn äa

¹ Ne Kristook yal menak wēaupök nem ök niama epot kaar won, yaapöt. Ngēengk Pulōökta ngōn epot yaap pöt pet elnēen nem lupmerök kön yawi. ² Ne ngōn epot

ök niamaan. Yuta omën nem karuröen yaköm pan kön wieimeë nem lupmer utpet pan. ³ Nem kentöök kan nent wiaan pöt Anutuuk pit kama moöpnaan ne kangiir es parëaöökê kanöökêl sak Kristo pëlëer wëen ne pëlëer ömëak kent kön yawi. ⁴ Ten Israel omnarö Anutuuk pimëen yaö niwasën pim ru sëen pim ëwaat pet elnia. Pël ëak ngön taë wes mena pöt ninak pim ngön kosangöt ök niaurö. Pël ëak piin yaya maim öna kan pöt pet elniak kup ke nentere nent niwia. ⁵ Tenim ëarö ngönënë kaö sak wakaimaurö. Pël ëenak Kristo omën möönre koröp wak tenim kurtak oröaup omën poutë kaö sak wë, Anutu tapöp. Piin yaya maim öpa, kët ël epotë. Yaap.

Anutu pi omnarö pimëen yaö yaniwas

⁶ Anutuuk ten Yuta omnaröen pim omën sënëak nia pöt ten pourö pöp panë nasën. Pël ëautak pim kup niwia pöt mos naën ëa. Pöt Israel pöpökaan ulöl sa Yuta omën pörö pourö Anutuun kön wi kosang wasën yaö nemowasën ëa pötaanök. ⁷ Ën Apram pim ëaröeta pourö pim ök nasën ëa, narökëer. Pöta ngönte ngönëntak epël kup mowia. “Aisak pim ëarökëer nim yaö sëpnaat.” ⁸ Pipta songönte epël wia. Omnaröa wëwëetakël pëen Apram pim wilën ulöl sa pörö Anutuu ru nasën. Anutu pim kup mowiautakël wilën ulöl sa pöröaar pit Apramë ë panëerö pël sa. ⁹ Pöta kup mowia pipët epël ëa pötaanök. “Krisimaki nent won sëen nem akun wia pötak kaalak wais kaamök elmëen Sera pi yokotup wilëpnaat,” pël mëea. ¹⁰ Pötaar won. Repeka pim naëeta tapël oröa. Pi tenim ëap Aisak piiring wë ru naar yak sak wila. ¹¹ Piarip tep ëak ëlëpë yaatak wë omën utpetere ompyaö pöt naën ëa. Pël ëautak Anutu pim wet rëak pimtë könöök omnaröaan yaö ëa pöl akun pötakta pël ëëpënëak kent kön wia. Pi piarpim ëa pötaan won, pimtë yaö elmëa pötaan kom elmëa. ¹² Pël ëak Repekaan, “Nanëpök nangapë inëen ëëpnaat,” pël ök mëea. ¹³ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Ne Yakopön kent yaë. Ën nanëp Isoon kaaö.”

¹⁴ Pötaan tiar Anutu pim ëa pöten, “Kor-rar ëa” pël apen ma? Won pan. ¹⁵ Pöt pi Mosesën epël ök mëea pötaanök. “Ne omën nampön mait elmëëmëak pöt yok

pangk pël elmëëmaap. Ën nampön yaköm elmëëmëak pöt pël ëëmaap.” ¹⁶ Pötaanök Anutu pi omën nampë kentöore weë yengentiaö pötaan won, pimtë yaköm pötak yaalmë. ¹⁷ Pöt Anutu pim Peroon ngön ök mëea pöt ngönëntak epël wia pötaanök. “Ne nem weëre kosang pöt nim naë tekeri wasën nem yapinte yang poutë aö së pangk ëëpënëak kaö wes niulëaut.” ¹⁸ Pötaanök tiar Anutuun ëwat wë. Pi omën nampön yaköm elmëëpënëak pöt yaköm elmëëpnaap. Ën namp pim lupmer il mowariipënëak pöt yok pangk pël ëëpnaap.

Anutu pi ya sangëre yaköm pout yaaup

¹⁹ Anutu pël yaëen arim naëaan narö köpël wë epël an koröp. “Ten Anutu pim kent ëëpna pöten yok pangk kan nemowaringan. Ten utpet ëëk pim kentöökê ënëm yeë. Pël yaëen Anutu pi oröp ëenak tenën kön wiin utpet yaë?” ²⁰ Ar pël aan kangiir epël niamaat. Ar omën talöröak Anutuun ngön ke pil yemak? Pangk pël naëngan. Ma yang kap nentak yok pangk pim ket elmëaupön, “Ni tol ëenak ne epël ket yaal-nëen?” pël mapën ma? Won. ²¹ Omën kap ket yaaup pim kentöök yangetaring ket ëëpënëak pöt yok pangk ket ëëpnaat. Yang ulöp kopët nentak kap nentepar, nent kaöatëen nent kotutëen, pël ket ëëpënëak pöt yok pangk.

²² Anutu pim kentöökê wia pöt kap ket yaaupë ök. Pi pim omën ket elnia eporö pim kentöök omnant elniipënëak pöt yok pangk. Omën naröen nga elmëak pitëm naë pim weëre kosangöt tekeri wasëpënëak kent kön wia. Pël ëaap pi omën pim nga elmëak kö mowasëpnaaröen ya wiap elmëak teëntom namëngkën ëa. ²³ Anutuuk omën munt pim yaköm elniipënëak kön wiaurö tiarim naë pi ëwaare ë rangi pout pangk ëëëaupök pöt tekeri wasëpënëak omën kö mowasëpnaaröen ya wiap elmëak teëntom namëngkën ëa. Pi wet rëak tiar ëwaare ë rangi pöt öpenëak kopëta wes niwia. ²⁴ Pöt tiar tapöröen pi yas niaaup. Yuta omën tenimëntëer won, ar omën muntaröeta. ²⁵ Pöta ngönte tektek omën Osea pöpë pepeweri epël wia.

“Omën wet rëak nemëen newasën ëauröen, ‘Nem omnarö,’ pël memaat.

Ën wet reäk lup sant naalmëenörö lup sant elmëemaat.

²⁶ Ën, ‘Ar nemëen newasën yeë,’ pël mëea yang pörekta kaalak,

‘Ar Anutu wëwëetaringëp pim ruurö,’ pël memaap.”

²⁷ Ën tektek omën Aisaia puukta Israel omnaröan ngön ëak epël ëa.

“Israel omnarö selap sak i pis i kaöaöökë ëöök pötë wia pöl ëëë

pël ëautak Anutuuk om kopët naar kama öpnaat.

²⁸ Pöt Aköp pi ngön yaatak teënt pan ë pet irak kangut yangerakë omnarö mampnaat pötaanök.”

²⁹ Aisaia puuk kaalak tektek ngön nent epël ëa.

“Anutu kutömweri ngaarëk wëaupök tiarim ruure ëarö mait naalmëen ëanëën tiar Sotomre Komora ka pöörarë wakaimauröa ëa pöl kö san tapön.”

Israel omnarö wotpil sëpënëak poprak ëa

³⁰ Pötaan tiar tol apen? Epël apenaat. Omën muntaröa naëaan narö wotpil sëpnaataan weë nengentiin ëaurök wotpil sak wë. Pit Anutuun kön wi kosang yewasën wotpil mowasën wë. ³¹ Ën Israel omnarö ten wotpil sënëak weë ngentiak Moses pim ngön kosangöt ngaarëk weimeë pompre kaö ë imaut. ³² Pit tol ëënak wotpil nasën ëa? Pël ëëpnaan Anutuun kön wi kosang newasën, pitëmtë wëwëat kaamök ëën wotpil sëpën wesak ëa pöt pangk naën ëa. Pit Kristoon kaaö elmëak omnaröa këlötëaan söë urak kawi yengenti pöl ëa.

³³ Pöta ngönte ngönëntak Kristoën ngön nent epël ëa.

“Kat wieë. Ne Saion kak omnarö söë uröpënëak kël naö yawi.

Kël weë panë naö omnarö kawi ngentiak utpet sëpënëak yawi.

Pël ëën omën namp piin kön wi kosang wasëpna pöp ëö nasëpan.”

10

Israel omnarö pit Anutu pim wotpil yewas kan pöök nasën ëa

¹ Karurö, nem lupmerök Anutuuk Israel omnarö pit utpetetakaan kama moöpënëak kent pan yaalnëen Anutuun kimang maim

wë. ² Ne pitën ëwat wë. Pit Anutu pim inëen elmëëpnaaten kent ëak weë yengenti. Pël ëaap Anutuu kan ompyaut köpël wë yak köntak yaë. ³ Pit Anutuuk wotpil yaniwas kan pö kasëng menak pitëmtok wotpil sëpnaataan weë ngentiak ya yamëngk. Pël yeem Anutuu iri wë pim wotpil yaniwas kan pöököl nasën yaë. ⁴ Tiar ëwat wë. Moses pim ngön kosang pöt Kristo oröön mop mowia. Pötaanök omën pourö piin kön wi kosang yewasën pit, “Omën wotpilörö,” pël yema.

⁵ Moses pi omën Anutuuk pitën, “Wotpilörö,” pël mapënëak ngön kosangöt ngaarëk yewa pöröaan epël retëng ëa. “Omën namp ngön kosang pout ngaarëk öpna pöp Anutuuk piin, ‘Wotpilëp,’ pël maan wëwë koirëpnaap.” ⁶ Omën Kristoon kön wi kosang yewasën Anutuuk pitën, “Wotpilörö,” pël yema pörö epël kön nawiin yeë. “Talëp o kutömweri is Kristo koirak irapën?” ⁷ Ma “Talëp öngk yangera öngpök ngemë Kristo weletakaan koirak aprëpën?” Kristo pi tiar piin kön wi kosang yewasën Anutuuk wotpil wesa pörö tiarim naë wë. Pötaanök tiar piin ap newasngan. ⁸ Tiar Kristoon kön wi kosang yewasën Anutuuk wotpil wesa pörö kön pël nawiingan. Tiar epël kön wiak yak. “Anutuu ngönte arim naë wia, arim këmötëere lupötë.” Ngön pöt kön wi kosang yewesauta ngönte tenim ök yeniak pipët. ⁹ Arim këmötëaan, “Yesu tenim Aköp,” pël ök yeem lupötök Anutuuk Yesu weletakaan wal ë ulmëa pöt kön wi kosang wasënë pöt Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaat. ¹⁰ Pöt tiarim lupötök Yesuun kön wi kosang yewasën Anutuuk wotpil niwasëpnaat pötaanök. Këmötök, “Pi tenim Aköp,” pël yaan utpetetakaan kama niöpnaat. ¹¹ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omën piin kön wi kosang wasëpna pöp pi yok pangk ëö nasën ëëpnaap.” ¹² Pöt Yutaare omën muntarö tiar omën kopëtarö, narö maimarö won pötaanök. Tiarim Aköp kopëtap puuk omën pourö kaamök elniipënëak kimang maim wë pörö komre kolap elnieim wë. ¹³ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omën Aköpön kaamök elmëëpënëak kimang mapna pörö

Anutuuk utpetetakaan kama öpnaat.”¹⁴ Tol äak omën piin kön wi kosang newasën wë pöröak kaamök elmëëpnaataan mapën? Tol äak Anutuu ngönte kat nawiin éauröak kön wi kosang mowasëpën? Tol äak pim ngönte ök nemaan wiaan kat mowiipën?¹⁵ Tol äak pim ngönte ök mapënëak wes namëën wiaan ök mapën? Pöta ngönte ngönëntak epël retëng éa. “Omnaröa Anutuu ngön ompyaut wak yewais pöt ompyaö pan.”

Israel omnarö pit ngön ompyaut kön wi kosang nemowasën éa

¹⁶ Ngön ompyaut pitëm naë oröautak narö ngaarëk naön yaë. Pöta ngönte tektek omën Aisaia puukta epël éa. “Aköp, ten nim ngönte ök mëëautak kat nawiin yaë.”¹⁷ Kön wi kosang yewesauta songönte epël. Kristoë ngön pöt, omnaröak ök niaan kat wiak kön wi kosang yewas.¹⁸ Ne epël niamaan. Pit ngön ompyaut kat nawiin ma? Won, pit yok kat wiaurö. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Pitëm këm ngönöt yang epotë sa pet yair.

Ën ngönöt ka poutë pangk yaë.”

¹⁹ Ne kaalak pëlpël niamaan. Israel omnarö kön nawiin éa ma? Pöta kang nent Mosesök Israel omën pimoröen epël mëëa.

“Ne omën maimarö arim urtak wa ulmëen ar pitëmëen yak wëwë ompyautaan warre kaur éënëët.

Ën ne omën köpël narö arim kangiir ömaat. Pël éën ar pitëmëen ya sangën éënëët.”

²⁰ Ënëmak Aisaia pi Anutu pim omën muntaröa ompyaö wasëpna pöten kön wieë kas köpël pitëmëen ngön epët pëen wes wia.

“Neen ngaöl naalnëenöröak nokoiraut. Nemëen pëlpël nenëaan éaurö ëö menaut.”

²¹ Pël äak Israel omnaröaan epël éa.

“Ne akun wali pan pitën yas yemaan kat wiak wa olaimaut.”

11

Anutu pi Israel omën naröen yaköm elmëa

¹ Ne kaalak pëël niam. “Anutu pi pim Israel omnarö kasëng panë momena ma? Won pan. Neenta Israel omnamp, Apram pim ëap, Pensaminë kurtakaanëp.² Anutu pi omën pim ngaanëer pimëen yaö wesa pörö kasëng nemangkën éa. Pöta ngönte tektek omën Elia pim ngönte ngönëntak

wia pöt kat nawiin ma? Elia pi kimang ngöntak Israel omnaröaan Anutuun kaaö ngön epël mëëa.³ “Aköp pit wet rëak nim tektek ngön yaaö nem karurö mënak kiri ar yaaö uröteta kelën nemënt wëen neenta nempënëak yaë.”⁴ Pël maan Anutuuk kangiir epël mëëa. “Ne omën selap pan 7000 yang omp ak Paal pöpön yaya nemaan wë pörö ngaata öngpökaan ngarangk elmëeim wë.”⁵ Tapël peene akun eptakta Anutuuk omën kopët naar komre kolap elniak yaö niwasën wë.⁶ Anutu tiarim ompyaö yaautaan won, pimtë komre kolap yaalni pötaan yaö niwesa. Omnarö ompyaö yaëen pi yaö yemowas talte komre kolap yaalmë pöt kë ëëpën.

⁷ Pöten tol apen? Israel omnarö këët koirënëak weë ngenti imautak pourö nokoirën éan. Kopët yaö niwesauwaar tenimtokëer yokoir. Ën muntarö pöt Anutuu ngön wa olaan puuk elmëen lupöt il wariak wë.⁸ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Anutuuk pitëm lupöt wa irikor elmëak it ngaapre katun mowesa.

Pël éa pötepar peeneta om wia.”

⁹ Ën Moses pim ngön kosang Yuta omnaröa kent eima pötak wii motëa pötaan Tewitök epël éa.

“Pitëm kaömp neim wë pöt animauröaan kalaap wiire pongön të pël yeë pötë ök ëëp.

¹⁰ Pit omnantön itnaangkën ëëpnaan pitëm itöt röök ulak ëëp.

Pit omën könöm panëët wak wëen pitëm kasngelöt pak ëeim öp.”

Anutuuk omën maimarö kama yeö

¹¹ Ne kaalak pëël niamaan. Yuta omnarö pitëm wiapre kor éa pötak ngentiak sasa utpet éa ma? Won pan. Pit omën muntaröa wëwë ompyautaan war éën tapël öpënëak Anutuu ngön wa olaan Anutuuk omën munt pörö utpetetakaan kama wa.¹² Yuta omnarö Anutuu ngön wa olaan Anutuuk omën pourö ompyaö yaalmë. Pit kawiap éën omën muntarö ompyaö yaalmë pöt pitëm kaalak Anutuu naë rë olëak öpna akun pötak Anutuuk kaö wesak ompyaö elniipnaat.

¹³ Ne peene ar köpël omnaröen ök nia-
maan. Anutuuk ar köpël omnaröen pim
ngönte ök niamëak yaö neaan pël yeem
arim naë ya yamëngk pöten kön wiin kaöet
pël yaë. ¹⁴ Ne ya pöt yamëngkën Yuta
omën nem kar narö Anutuuk arën ompyaö
yaalni pötaan war eën pim naë rë olaan
kama niöpën wes. ¹⁵ Anutuu pitëm kasëng
mena akun pötak puuk elniin köpël om-
narö ar piiring lup kopëtemer san. Pötaanök
Anutuu pitëm kaalak öpna pötak tolëel
orööpën? Omnarö weletakaan wal ëak
wë pöl Anutuuk kaö wesak ningkën ar
wëwë ompyaö panëetak ön sa. ¹⁶ Ngön
nokoli nentepar epël wia. Yuta omnaröa
yaaul omën namp kaömp nemes wak Anu-
tuun yak kom ëak kaö nent mangkën pöt
Anutuuk pout pimot pël wasëpnaat. Ën
këraamentta Anutuuk kön wiin misënöt pi-
mot pël wasëpna pöt morötta pimot pël
wasëpnaat. Pöta ök Anutuuk kön wiin Yuta
omën tenim ëarö pimorö Yuta omën pourö
yok pimorö pël yaë.

¹⁷ Yuta omnarö ten këra olip yaap-
mentë ök, ën ar köpël omnarö këra olip
kosangöökmentë ök Anutuuk yaapmentë
mor nant ulöp nautön ëautaan il moolëak
kosangöökmentë mor nemor urtak yal
men moulmëen ëlmentök kaamök ëak
mor nailënötring kolap yaningk. ¹⁸ Ar
arimtën kön wiin isën Yuta omën këra
mor mosutë ök eën il moolëa pöröen ökre
was manganok. Ar om mormor misënö
kaamök naën, misënöök mormor kaamök
yaalni. Misën pö Yuta omnaröa ëarö.

¹⁹ Ar, “Anutuuk ten urötak yal men
niulëepënëak mor mosut il moolëa,” pël
an koröp. ²⁰ Yok. Pël anëetak pit kön
wi kosang newasën ëautaanök il moolëa.
Ën ar pöt, kön wi kosang yewesautaring
pitëm urötak wëerek arimtën wak isak an-
ganëen ngarangk këekë eën. ²¹ Anutuuk
mor ëlmentëkaan oröaut Yuta omën pörö
pitëm utpet ëaö pötaan mait naalmëen il
moolëaut. Pötaanök arta utpet eënë pöt
mait naalniipan. ²² Tiar Anutu pim yaë
pöten iteneë pim yakömre ya sangën yaaö
pöteparën ityaangk. Omën pim wëwëeten
kaaö yaauröaan ya sangën yaalmë. Pël
ëautak Anutuuk arën yaköm elniin wë. Ar

pim naë önë pöt tapël elnieim öpnaat. Ën
pël naën eënë pöt arta il niolapnaat. ²³ Ën
Yuta omën il moolëa pörö kaalak lup kaip
tiak kön wi kosang wasën pöt Anutu kaalak
yal mampënëak weëre kosang yaë pöpök
pangk pël elmëepnaat. ²⁴ Ar këra olip
kosangöökmentë ök wëen pömentëkaan ilak
omnaröa naënganëel Anutuuk yaapmentëk
yal men nuulëaurö. Pötaanök Yuta omën
il moolëa pörö kaalak ëlmentëk yal men
ulmëepna pöten pomp naëpan.

Anutu pi tiarën yaköm yaaup

²⁵ Karurö, ar arimtën kön wiin ispanëak
ne ngön ngaan ëlëep wiakaimaut peene
tekeri yes epët ewat sënëak kent yaë. Israel
omën narö lup kosang ëeim wëen akun
won sëen köpël omnarö Anutuu naë rë
olapënëak yaë pörö pël ë pet irënak ²⁶ pötaan
Israel omën pourö Anutuu naë rë olaan
kama niöpnaat. Pöta ngönte ngönëntak epël
wia.

“Ompyaö Niwasëpnaap Saion kak oröak ut-
pet Yakop pim ëaröa naë wia pöt won
wasëpnaat.

²⁷ Pël eën nem pitëm saunat ent ë moolama
pötak nem ngön taë wes mena pöt kë
orööpnaat.”

²⁸ Yuta omnarö ngön ompyaut kasëng
menak Anutuun kööre tok elmëa. Pitëm pël
ëa pötak ar köpël omnarö kaamök elniin
ngön ompyaut kat wiak Anutuu naë rë
olëaurö. Pël ëauröak Anutu pitëm ëaröen
kup mowiak Yuta omnarö pimëen yaö
wesa pötaan lup sant yaalmë. ²⁹ Anutu
pi pim kön kosangtak omnaröen ompyaö
elmëepënëak yas mëea pöt wiap nasëpan.
³⁰ Köpël omnarö ar ngaanëer Anutuu
ngön wa olaimauröak peene Yuta omnarö
Anutuu ngön wa olëa pötaan Anutuuk
yaköm yaalni. ³¹ Tapël Anutuu arën yaköm
yaalni pötaan puuk peene Yuta omnaröenta
yaköm elmëepënëak elmëen pit peene pim
ngön wa yoola. ³² Anutu pim elmëa pöta
songönte epët. Pi tiar omën pouröen yaköm
elniipënëak elniin pim ngön wa olaimaurö.

Anutuun yaya mepa

³³ Elei, Anutu pim könre ewat pöt
maimalëp. Pim könre ewat pöt öngpök
pan tiar yok pangk naëngan. Ën pim ya

yamängka pöteta ewat naengan. ³⁴ Pöta ngönte ngönentak epël wia.

“Aköpë könpeleñ talëpök ewat sa?

Ma pi köpël wëen talëpök kön mena? Won.

³⁵ Ma talëpök pi wet rëak menaurek kangit mampën? Pël naëpan.”

³⁶ Omnant poutë songönte pim naë wia. Pi omnant poutë pepap. Omën pout pi kopëtapëët. Pötaanök tiar kët ël epotë piin yaya maim öpa. Yaap.

12

Tiarim möönre koröpöt Anutuun kiri elmëëpa

¹ Karurö, ne Anutu pim yaköm yaalni pötaan kosang wesak niamaan. Ar arim möönre koröpöt Anutuun pëel elmëen kiri yemangk pöta ök ëëp. Pël ëë arimtën pimorö pël weseë pim yaë pöt eim ön. Pël yeem pöt Anutuun yaap inëen eim önëët.

² Ar ngönën wonöröa yaaul ëënganok. Arim könre lupöt Anutuun pël elmëen ngolöp wes nimp. Pël ëak arim wëwëatta ngolöp wes nimpnaat. Pël ëen Anutuu yaalni pöten ewat panë sënëët. Ar omën ompyaöre wotpil panë Anutuu kent yaë pöt kom ëak ewat sënëët.

³ Anutuuk komre kolap elnëak ngön yaaö omën newesaup. Pötaanök ar pouröen niamaan kat wieë. Ar arimtë wëwëere ewat yaautön köntak kön wiin ispan. Anutuu nina pöl kön kosang wieë arim wëwëere ewat yaautön wotpil wesak kön weswes ëëë. ⁴ Tiar ewat wë. Tiarim möönre koröp kopëtaöökë kaut selap wë. Ën kaö pötök ya yamängka pöt selap. ⁵ Tapël tiar omën selapök Kristook yal mangkën möönre koröp kopëtaö pël yes. Pël yeë tiar nener yal yeë.

Anutu pim weëre kosang pötring ya ke nentere nent mëmpa

⁶ Anutu pi komre kolap elniak pim ya ke nentere nent mëmpenëak weëre kosang yaningk. Pötaanök omën namp pi Anutu pim ngönte tekeri wesak apnaataan weëre kosang mangkën pöt pim kön wi kosang yewesauta ökök pim ngönte tekeri wesak ap. ⁷ Namp pi kaamök yaaö yaataan weëre kosang mangkën pöt karurö kaamök elmëëp. Namp rë yemoula yaatan weëre kosang mangkën pöt rë moulöp. ⁸ Wa

korkor ngön yaaö yaataan mangkën pöt ap. Namp kësangën yaaö yaataan mangkën pöt panë wesak ëëp. Ngarangk yaaö yaataan mangkën pöt ya kaö mëmp. Yaköm elmëak kaamök yaaö yaataan mangkën pöt ërëpsawi kön wieë elmëëp.

Lup sant elmëëpena ngönte

⁹ Arim karurö yaap wesak lup sant elmëëë. Ar utpet yaaut kasëng menak ompyaö yaautakël rë olëak weë. ¹⁰ Arim karurö pitta Kristoëerö pël weseë lup sant elmëëë. Ar weë ngentiak arim karuröa yapinöt wak isak maë. ¹¹ Wiapre kor won, ya kë sak wë Aköpë inëen elmëëë. ¹² Aköpön kor eimeë ërëpsawiarung weë. Pël ëen konöm nant arim naë oröön kosang sak tauëë kimang maim weë. ¹³ Ën Anutuu omnarö omën nantëen elek yaëen pöt pit kaamök elmëak omën ka nantëaanörö arim naë waisën pöt ompyaö ngarangk elmëëë.

¹⁴ Omën narö ar utpet yanuwäsën pöt Anutuuk ompyaö mowasëpnaan kimang maë. Ar piin utpet wasëpnaaten kimang manganëp ompyaö mowasëpnaan kimang maë. ¹⁵ Omën narö ërëpsawi yaëen pöt pit kaamök ëak ërëpsawi ëëë. Ën narö ing yaan pöt kaamök ëak ing aë. ¹⁶ Ar omnaröaring lup kopëtemer sak weë. Arimtën kön wiin ispan irëak omën yaapöröaring weë. Arimtën kön wiin ewatringörö pël ëen ping wesak angan.

¹⁷ Utpetatëen kangiir kangiir ëënganok. Ar këëkë kön wiak omnaröa itaangkën ompyaö ëëpna pötökëer ëëë. ¹⁸ Ar nga elmëenëak kön wiinganok. Kan nent wiaan pöt karuröaring mayaap weë. ¹⁹ Karurö, omën narö utpet yaalniin pöt kangiir elmëënganok. Anutuuk kangiir elmëëpnaan wiaap. Pöta ngönte ngönentak epël wia. “Saunatë kangut pet yaira pipot nem yaat. Nook kangiir elmëëmaat. Aköp pi pël ya.” ²⁰ Ar pöt epël ëëë. “Arën kööre tok yaalniaurö këen yaëen pöt kaömp mënëë. Iiten yaëen iit mënëë. Pël ëen utpet yaautön kön wiak ëö sëpnaan.” ²¹ Utpetatök ar il niwaspan. Won, ar omën ompyaut yeem utpetat ngep ëëë.

13

Yang ngarangköröa ngön ngaarëk öpa

¹ Tiar omën pourö yang ngarangköröa ngön ngaarëk öpa. Yang ngarangkörö pit om pas naaröön, Anutuuk ya menak moulmëen wë. ² Namp pi yang ngarangköröa ngön wa yoola pöp Anutu pim moulmëauröa ngön wa yoola. Pël yaë pöp kangut öpnaat. ³ Ompyaurö pit yang ngarangköröen kas naën ë yaë. Utpet yaurö pitökëer kas ë yaë. Pötaanök ar pitën kasinkasin won önëak pöt omën ompyaut pëen ëen. Pël ëen pit arën itaangkën ompyaö sëpnaat. ⁴ Piporö pit Anutuu ya omën narö pitök ar ompyaö önëak ngarangk yaalni. Pël yaëetak ar utpet yaëen pöt pit kangut nimpnaatak pitën kas ëen. Pit Anutuu ngön ngaarëk wak utpet yauröaan nga yaalmë. ⁵ Pötaanök pitëm ngönöt ngaarëk ön. Pöt kangut elniipanëen kasiin pëen won, arim lupötökta ompyaut ëënëeten kön wiak ön. ⁶ Pit Anutuuk ya pipot mangkën yamëngk pötaan ar monat takis men yeë. ⁷ Pötaanök omnant epot mampunëak niapna piporö meneë. Pit takis ke nentere nent poutëen kimang niaan pöt meneë. Pit omën kaöarö ëen pöt pitëm yapinöt wak isak maë.

Tiar lup sant yeem Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yeö

⁸ Ar omnaröa omën nant nina pötë kangut men pet ireë. Ën lup sant yaaö pötaar pet irnganëp om ëeim ön. Omën muntaröen lup sant yaalmë pipop Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yeö. ⁹ Anutu pim ngön kosang nant epël wia. “Öngre omp wëwëet kom ëëngan. Ni omën mën wel wiingan. Ni këkain ëëngan. Ni omën muntaröa omnantön war ëëngan.” Ngön kosang pipotre munt nantta wia pout erën ëak epël ya. “Nimtëen lup sant yaën tapël nim karipön elmëem.” ¹⁰ Omën lup santtaring öpna pipop muntapön utpet naalmëëpan. Pötaanök lup sant yaë pipop Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yeö.

Tiar wotpil wesak öpa

¹¹ Pël ëënëak niauta songönte epël. Ar akun epta songönte ëwat wë. Kaëaan yaan sak wal ëëpena akun temanöm yes. Pöt

ngaanëer ngës rëak ngönën kat wiak kön wi kosang wesang pötak Kristo pim kama yanu pöt pet irëpna akunet wali wieëaut peene pöt temanöm yes pötaanök. ¹² Kout pet irëpënëak yaëen ëlpam wal ëëpënëak yetapöörar yamë. Pötaanök koutakë yaaut moolëak ëwaatakë kelre ngilö wetak öpa. ¹³ Tiar kët ëwaatak wëaul wotpil wesak öpa. I ngaat nak kön irikor ëak ngön wa olangan. Ngasam pas eimeë öngre omp nga ëëngan. Ngön nga elöore omën muntaröa omnantön warre kaur ë pël ëëngan. ¹⁴ Tiar Aköp Yesu Kristo pim ök sak wë tiarim koröpöökë kentre kaur pötë ënëm ëëpenaataan kön wiinganëp pim ënëm ëëpa.

14

Karuröa wëwëat sangk kelngan

¹ Omën pitëm kön wi kosang yewesaut wiap yaë piporö mësak wais ingre moröröa öngpök ulmëë. Pël ëak pitring ngönaak anëëtaan kön ke nalre nal wiak angan. ² Omën narö pitëm kön wi kosang yewesaut weë yaë pörö pit kön wiin pangk ëen yenaut pout nëmpnaat. Ën kön wi kosang yewesaut wiap yaë piporö mësëpöt won, këenre kaömp pëen yenaurö. ³ Omën omnant pout yena pöröak mësëpöt nanën yaaö pöröen kön utpet wiipan. Ën omën mësëpöt nanën yaaö pöröak pout yenauröen kön wiin, “Utpet yaë,” pël ëëpan. Won, omën piporöeta Anutuuk kama waurö. ⁴ Pötaanök arim oröptak omën kaö nampë inëen rupön pim yaauta songönten utpet wesak aan pangk ëëpën? Pi weë sëpën ma wiap sëpën pöt pimtë kaöapökëer itenak pangk apnaat. Kaöap pi taë mowasëpna weët wieëaupök taë mowasën tauapnaat.

⁵ Omën narö Anutuun yaya mapënëak kön wiin kët nant kaöat ën nant kotut pël yaë. Ën narö pël ëëpënëak kön wiin kët pout mëngkre mëngk wia pël yaë. Pit pourö pitëm ëëpna pöt kön kosang wiak pël ëëp. ⁶ Omën kët nant kaöat pël kön yawi piporö pit Anutuu yapinte kaö wasëpënëak pël yaë. Ën omën kaömp pout yen pöröeta Anutuun yowe mëak pim yapinte wak kaö yewas. Omën mësëpöt nanën yaë pörö pitta Anutuu yapinte kaö wasëpënëak pël yeem piin yowe yema. ⁷ Tiarim öp wë pöt

tiarimtok naön. Wel yawi pöteta tiarimtok wel nawiin. ⁸ Öp wë pöt Aköpëen wë. Wel yawi pöteta Aköpëen wel yawi. Pötaanök öp öpenaarö ma wel wiipenaarö tiar Aköpëerö.

⁹ Kristo pi wel wiauröere öp wëaurö tiar pouröa kaö sëpënëak wel wiak wal ëa.

¹⁰ Ar narök tol ëen arim karuröa wëwëatön sangk kelkel ëak utpet wesak yemak? Ën narö arta tol ëen arim karuröen ökre was yemak? Tiar pourö Anutuu naë sëen pim ngön yaatakök niaan pet irëpnaat.

¹¹ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Aköp pi epël ya. Ne wëwëetaring wëaupök yaap pan yeniak.

Omëm pourö neen rar rë wesirak yaya neapnaat.

Pël ëak Anutuun, ‘Pi Anutu panëep,’ pöt war wesak apnaat.”

¹² Pötaanök tiar omën pourö tiarim wëwëatë songönöt Anutuun ök mepenaat.

Omnant elmëen wiap ëëpanëen ngarangk ëëpa

¹³ Pötaanök tiar nenera wëwëatön sangk kelkel ëak utpet wesak yaaut sëp wesak kön epël wiipa. Tiarim karurö omën nant elmëen kawiap ëak saun koirpanëen ngarangk këekë ëëpa. ¹⁴ Ne Aköp Yesuuk yal menak wë omën yena nentere nent epot kewilringöt won pël kön kosang yawi. Pël yeëetak omën namp pi könöök omën nantön kewilringöt pël wesak nëmpna pöt yaap kewil mowasëpnaat. ¹⁵ Ar kaömp nant yenën arim kar namp itenak kaömp pöt kewilringöt pël wesak ya këlangön ëen pöt ar lup sant naalmëen yeë. Kristo pi omën pipopëenta wel wiaup. Pötaanök arim yena pötak utpet mowaspan. ¹⁶ Arimtok arim yeë pipotön ompyaö pël yewesetak muntarök utpet wesak apanok sëp we-seë. ¹⁷ Pöta songönte epël. Anutuu wa ngaöök yanimë pöta këët iire kaömp yena pöt won. Pöta kë pöt wotpil mayaap wë, ërëpsawiarung wë pipët Ngëengk Pulöök yaningk. ¹⁸ Omën Kristoë inëen sak wë omën pötring öpna pöp Anutu pim yaauten itenak kent yaëen omnarökta kön wiin omën ompyaup pël sëpnaat. ¹⁹ Pötaanök tiar ompyaö pipot pëen ë yesem mayaap öpa. Pël ëak ompyaö yeem karurö lup kosang yemowas pötökëer ëëpa. ²⁰ Ar yenauteën

pëen kön wieë Anutuu yaat utpet wasngan. Yaap, omnant pout nënë ompyaut. Pël ëautak ar omën nant yenën pötak omën muntarö ëngk ma e wesak kön utpet yani-wiin ar saun yokoir. ²¹ Arim kar namp ëngk ma e wesak kön utpet wiipanéen animaöre wain i ngaat nëere omën ke nentere nent yeë pöt sëp wasënë pöt yok pangk. ²² Arim kön kosangötök omnant yaautön ompyaut pël yewas pipöt arimëntre Anutuukëer ëwat wë. Omën namp pi kön wiin pim ëëpna pöt yok pangk pël wesak pötökëer ëëpna pöp ërëpsawi ëëpnaap. ²³ Ën namp pi kön selap yaalmëenak köntak nëmpna pöt Anutuuk kön wiin utpet sëpnaat. Pöt pi kön kosang pöt won wiaanak ëa pötaanök. Omnant pout kön kosang nawiin wë ëëpena pöt saunaring ëëpnaat.

15

Tiarim karuröen kön wieë lup kosang sëpnaan kaamök elmëëpa

¹ Kön wi kosang yewesautaring wëaurö tiar omën pitëm kön wi kosang yewesaut wiap pöröen kaaö elmëënganëp kaamök elmëak pitëm könömöt öpa. Tiarimtë kentöökë ökök ëëngan. ² Tiarim karuröen kön wieë lup kosang sëpnaan kaamök elmëëpa. ³ Kristo piita tapël pim kentöökë ënëm naën ëa. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omën narö niin utpet wesak yeniaan nemëen yes.” ⁴ Ngön ngaanëer ngönëntak retëng ëa pöt tiar rë nuulöpënëak retëng ëa. Ngön pipotök ëpre wiap elniak lup kosang niwasën Anutuu wais nikoirëpnaataan kor öpenëak retëng ëaut. ⁵ Anutu pi wiapre korre lup kosang yewesa poutë pepapök elniin Yesu Kristoë ëa pöl lup kopëtemer sak ön. ⁶ Pël ëëë arim lupre këmët erën ëak Aköp Yesu Kristo pim Pepap Anutuun yaya man.

Kristo pi Yuta omnaröere kopël omnarö kaamök elmëa

⁷ Pötaanök Kristook ar sant niwesak nuwa pöta ök Anutuu yapinte ngaarëk wes mëenëëtaan arimënt nener sant weseim ön. ⁸ Ne Kristo pim sant niwesa pötaan epël niamaan. Anutu yaap yaap pöt pet elniak pim ten Yuta omnaröa ëaröen ngön kup mowia pöta këët orööpënëak Kristo pi wais ten Yuta omnaröa inëen elnia. ⁹ Pël

ëak Anutu ar köpël omnaröeta pim yaköm yaalni pöten yaya manëak pël ëa. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Ne köpël omnaröaring wë yaya niaimeë nim yapinte ompyaö wesak tan rë wiwi niamaat.”

¹⁰ Ngön munt nent ngönëntak epël wia.

“Köpël omnarö arta Anutuu omnaröaring ërëpsawi ëën.”

¹¹ Ën kaö nenteta epël wia.

“Köpël omnarö, ar pourö Aköpön yaya maë. Omën pouröere pourö piin yaya map.”

¹² Ën Aisaia puuk ngön nent epël ëa.

“Sesi, Tewitë pepap, pim kurmentëkaan omën orööpna pöp pi köpël omnaröa kaö sëpnaap.

Pël ëën köpël omnarö pit piin kön nganggan eimeë pitëm ompyaö mowasëpnaapön kor öpnaat.”

¹³ Anutu omën ompyautëën kön kosang wiak kor wë pötë pepapök ar Ngëëngk Pulöökë weëre kosangöök kön kosang wiak pim kama niöpna pöten kor önëak Kristoon kön wi kosang yewasën Anutuuk elniin ërëpsawiire mayaap pöt kësang pan ön.

Pool pi pimtë ya yamëngkautaan ërëpërëp ëa

¹⁴ O karurö, nem lupmerök ar omën epot yeë pöten kön pan wia. Ar arim wëwë ompyaö pan pötaring wë arim naë ëwat ke nentere nent wiaan nener yok pangk rë yemoulan pöten kön kosang yawi.

¹⁵ Pël ëaap Anutu pim komre kolap elnëak arimëën yaatak neulëa pötaan ne ar itenak kaaö ëënëëten pölöp naën omën ke nentere nent ëënëak pep epwer ngolöp wesak retëng ë yaningk. ¹⁶ Puuk ne ar köpël omnaröen Yesu Kristo pim inëën ru wes neulëa. Ne kiri ar yaaupë ök wë Ngëëngk Pulöök ar köpëlörö ngëëngk niwasën kiri ar yaalmë pöl ëën Anutuuk arën itenak kent ëëpnaak yak ngön ompyaut ök yeniak.

¹⁷ Ne Yesu Kristook yal menak Anutuu yaat yamëngk pötaan yok pangk ërëpsawi ëëmaap. ¹⁸ Ne omën munt nantön ök neniangan. Won, kopët epëten ök niamaan. Kristook kaamök elnëën ar köpël omnaröa naë ök niiaöre ya mëmpö pël elniin pim ngön ngaarëk waurö. ¹⁹ Pël yaëën Ngëëngk Pulöök weëre kosang nena pöök

retëng ke nentere nent yamëngkën ar Anutuu ngön ngaarëk waurö. Pël ëëë Kristo pim ngön ompyaut Yerusalem kakaan ngës rëak aö yesem yang maim nera yapinte Ilirikam pörek së mën pet iraut. ²⁰ Ne akun poutë ngön ompyaut omën Kristoë ngönënte kat nawiinöröen ök mamëak weë ngentieimaut. Pël yeem omën muntaröa ngës rëak ök maimaurek amaaten kaaö. ²¹ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën pim ngönte kat nawiin ëauröak piin itaampnaat.

Omën pim ngönte ëwat nasënöröak ëwat sëpnaat.”

Pool pi Spen yangerakë sëpnaanök Rom omnaröen itaampënëak mëëa

²² Ne ya epët yamëngkemak pötak il newariin arim naë newaisën ëaut. ²³ Pël ëautak peene pöt ne yang pötë ya mën pet irak arim naë wais itaampaat. Pöt akun wali arim naë waisumëak kent kön wieimaut pötaanök. ²⁴ Ne Spen yangerakël sumaanök arim naë waisumëak kön yawi. Pël ëak wais aaring wë yeem ya kë sumaat. Pël ëak wë olëak arim naëaan nampök mës newak së kanö pet elnëën sumaat. ²⁵ Peene pöt ne Yerusalem kak së Anutuu omnaröen itenak koröpöökë kaamök elmëëmaan sumaan yeë. ²⁶ Pöt Masetoniaare Krik ingre mor saurö pit ngön kopëta wesak Anutuu omën omnant elek yaaö Yerusalem kak wëauröaan omën nant wes mëëpënëak kom ëa. ²⁷ Pitëmtok pël ëëpënëak kent kön wia. Pël ëaap pit Yuta omën pöröa kangiiir nenteta wieëa. Pöt Yuta omën naröak köpël omnaröen ngön ompyaut ök mëak pitëm lupöt kaamök elmëa. Pötaanök köpël omën pöröak kangiiir Yuta omën ingre mor sauröaan koröpöökë omnant mampënëak kent kön wia pöt yok pangk. ²⁸ Pël ëën ya epët pet irak pitëm omën kom ëa epot wak së Yerusalem kak wëaurö menak Spen yangerakë sumaanök arim naë waisumaat. ²⁹ Ne kön wiin nem arim naë waisuma pötak Kristo pi tiar ompyaö elniin pangk ëëpnaat.

³⁰ Karurö, ne ke urak epël niamaan. Tiarim Aköp Yesu Kristoore Ngëëngk Pulöök kaamök elniin lup sant yaaö pöteparën kön wieë neering weë ngentiak Anutuun kaamök elnëëpnaan kimang

maim ön. ³¹ Ar nem Yutia yangerak sê omaatak Anutuuk ngarangk elnêak omên ngön ompyaut kasêng menauröa moresiaan neöpnataan kimang maim ön. Pêl êak omnant wonörö mempaan wak sumaatak Yerusalem ingre mor saurö itenak kent eëpna pötaanta kimang maim ön. ³² Pêl maan Anutuuk kent yaëên pöt ne êrêpsawiarung arim naë wais ömaatak kê sumaat. ³³ Anutu, mayaap pöta pepap, ar pouröaring öp. Yaap.

16

Pool pi omnaröaan yowe mëä

¹ Ne öng tiarim karip Pipi arim naë yewais pöpê songönte ewat sênëên ök niamaan. Pi Senkria kak wê ingre mor saurö kaamök yaaup. ² Pi omnarö kaamök yaalmëem neenta tapêl yaalnëaup. Pötaanök nem kentöök ar Aköpëên weseë Anutuu omnaröa yok pangk eëpena pöl pi sant mowasën. Omnantëên elek yaëên pöt kaamök elmëên.

³ Ne Akuilaare pim öngöp Prisila pi- aripön yowe yemak pël ök man. Pi- arip neering Yesu Kristo pim yaat yamëngkauwaar. ⁴ Piarip ne wel wi- imëak yaëên piarpim wëwëet utpet wesak nemëên wel wiipënëak ëauwaar. Pötaanök nemënt won, köpêl omnaröa naëaan ingre mor sa muntaröakta piaripön yowe yemak. ⁵ Ne ingre mor saurö piarpim kaatak ngönëneën wa top yaaö pöröaanta yowe yemak pël ök man.

Pêl êak omên nem kar panëep Epinitas piin yowe yemak pël ök man. Ne Esia yangerak ya yamëngkên pi wet rêak ngönën kat wiak waup. ⁶ Maria arim naë ya kaö yamëngkaupönta yowe tapêl yemak pël ök man. ⁷ Antronikasre Sunias Yuta omên nem kar neering wii kaatak wakaimauwaar piarpimëenta yowe yemak pël ök man. Ne om wëên piaripök wet rêak Kristoë ngönte kat wiak wauwaar. Pêl êak pim ngön yaaö omnaröa ök sak wê. ⁸ Kristoën yak nem kar panëep Amplietas pimëenta yowe yemak pël ök man. ⁹ Epanas tiarring Kristoë yaat yamëngk pöp pimëenta yowe yemak pël ök man. Pêl êak nem kar panëep Stekis

pimëenta tapêl yeë pël ök man. ¹⁰ Apelis omnaröak itenak Kristoë yaat ompyaö yamëngk pël yamëëaupëenta yowe yemak pël ök man. Pêl êak Aristopulas pim kaatak wëauröaanta yowe yemak pël ök man. ¹¹ Yuta omên nem karip Erotion pimëenta yowe yemak pël ök man. Pêl êak omên Nasisas pim kaatak wê Aköpê ngönte wa pöröaanta yowe yemak pël ök man. ¹² Traipinaare Traiposa Aköpê yaat yamëngk öng pöaarëenta yowe yemak pël ök man. Pêl êak nem kar panëep Pesis tapêl Aköpëên yak ya kaö yamëngk pöpëenta yowe yemak pël ök man. ¹³ Rupas Aköpê omnaröak itenak ompyaö panëep pël yema pöpre pim ëlêp nem ël sa pöpëenta yowe yemak pël ök man. ¹⁴ Pêl êak Asinkritasre Plikonre Emisre Patropasre Emasre pitëm kar pitring wê pöröaanta yowe yemak pël ök man. ¹⁵ Pêl êak Pilokokasre öngöp Su- liaare Neriasre koont nangap Olimpasre Anutuu omên pitring wê pöröaanta yowe yemak pël ök man.

¹⁶ Neneren lup santak yowe mëak mor meneë. Ka poutê ingre mor sak wëauröak yowe yenia.

Omên naröak ingre mor saurö kom ëa

¹⁷ Karurö, ne kosang wesak epêl nia- maan. Omên kom elniak arim kön wi kosang yewesaut irikor yaalni pöröen ngarangk këékê ëên. Pit ngönën rê nuula pöt irikor yaalni. Pötaanök pit kasêng momampun. ¹⁸ Pöt omên ke pil yaë piporö pit tiarim Aköp Yesu Kristoë inëên naën. Won, pit pitëmtê koröpöökê kentöökê ënëm yaë. Pêl yeem pit omên utpetatê songönte këékê ewat nasënöröen morök elmëak wiap yemowas. ¹⁹ Ar ngön ompyaut ngaarêk yeö pöt omên pourö yok kat yawi. Pötaanök ne arim wëwëetaan êrêpsawi yeë. Pêl yeëetak nem kentöök ar ompyaö yaauten ewat panë önëet, utpet yaauten kön wiingan. ²⁰ Pêl ëên Anutu mayaap pepap puuk akun wali nasën wiaan Seten ing mës olaan arim ikanöök wiapp.

Tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre ko- lap pöt arim naë wiaap.

Omên naröak Rom omnaröen yowe yema

²¹ Timoti neering ya ngawiap puukta arën yowe yenia. Pêl ëên Yuta omên

nem kar Lusiasre Sesonre Sosipata pöröeta tapël yenia.

²² Ne Tetias, Poolök ngön epot ök neaan pep epwer retëng yeë epop Aköpring wë yowe yeniak. ²³ Kaias piita yowe yenia. Ne pim kaatak neulëak ompyaö elnëën wëën ingre mor pourö wais pim kaatak ngönënenëën wa top yaë. Ën Erastas ka epöökë mon ngarangkëpre tiarim karip Kotas piaripökta yowe yenia.

²⁴ [Tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap. Yaap.]

Tiar Anutuun yaya mepa

²⁵ Anutu pi Yesu Kristoë ngön ompyaö nem ök yeniak epotök yok pangk taë niwasëpnaat. Ngön ompyaö epot ngaanëër ëlëöp wiakaimautök peene akun eptakök Anutuuk tekeri yewas. ²⁶ Tektek omnarö ngaan retëng ëën këët tekeri oröa. Pël ëën Anutu wakaim öpnaap omën pourö kat wiak ngön ngaarëk öpenëak kosang wesak maan ngön ompyaut tekeri sëën yang poutë omnarö pangk kat yawi. ²⁷ Yesu Kristo pim elnia pöten kön wiak kët ël epotë yayaatakaan yayaatak maim öpa. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim nanëp, Pool.]

1 Korin

Yesu pi wel wiak kutömweri sēen wē kris-
maki 24 pōta ök won sēen Pool pi Epe-
sas kak wē pep epwer Korin kakē ingre
morörö retēng ē mena. Korin ka pō Krik
yangerakē ka kaō naō. Pōrek Yuta omēn
narō Krik omnarōaring wakaima. Korin
kak wēaurōakaan selap utpet eēima.

Pool pim pep epwer pōt, Korin kakaan
wes mēēnak kangwer mena.

Pōt epēl wia.

Ngōn ngēs rēaut 1:1-9

Ingre morörö komkap ēa 1:10-4:21

Öngre omp wēwēeta ngōnte 5:1-7:40

Omp ak kaaröröa ngōnte 8:1-11:1

Ingre moröröa yaya yaaöre wēwēeta
ngōnte 11:2-14:40

Kristoē wal ēautere tiarim wal eēpenaat
15:1-58

Yutia ingre moröröaan kaamök elmēaut
16:1-4

Ngōn mēēt 16:5-24

1-2 O Anutuu ingre mor sa Korin kak
wēaurö, ne Pool Anutuu kēmtak Yesu Kris-
toē ngōn yaaō omēn sumēak neulēaup, ne
tiarim karip Sostenis piiring wē pep ep-
wer retēng ē yaningk. Anutuuk ar pim
omēn wes niulēēn Yesu Kristook yal menak
wēēn ngēēngk niwasēn wē. Pi ka poutēaan
tiarim Aköp Yesu Kristoon yaya yamēēaurö
pitta pim omēn wes moulmēa. Pi pitre tiar
pouröa Aköp.

³Tiarim Pepap Anuture Aköp Yesu Kristo
piarpim komre kolapre mayaap pōt arim
naē wiaap.

Pool pi Anutuun yowe mēēa

⁴Anutu pi Yesu Kristo pimēēn yak komre
kolap elnieim wē. Pōtaan ne arimēēn
kōn wieē kēt ēl epotē Anutuun yoöre ērēp
maim wē. ⁵Anutuuk komre kolap pōt
yaalniin Kristook yal menak wēēn ompyaō
niwasēn ar kōn tektek wē pōta songōnte
kosang wesak ök yaurö. ⁶Pipēt Kris-
toon tekeri wesak yaaō ngōn pōt arim
naē kosang sak wia. ⁷Pōtaanök ar Aköp
Yesu Kristo pim orö tekeri rēēpna akuneten
kor wē Ngēēngk Pulöökē yaningk pōtōn
ngōnēntaan ngōntök naengan. ⁸Tiarim Aköp

Yesu Kristo puuk wotpil niwasēn taē wēēn
ēnēmak pim waisēpna akun kaōaōök Anu-
tuu ēōetak ketre saun won önēēt. ⁹Pōt
Anutu pi pim Ruup tiarim Aköp Yesu
Kristooring lup kopētemer sēnēak yas ni-
iaurö pōtaanök. Pi pim elniipēnēak ök niia
pōt yaalniin piin pangk kōn wi kosang
wasēpenaat.

Ingre mor saurö komkap ēa

¹⁰Karurö, tiarim Aköp Yesu Kristo pim
weēre kosang nena pōtaan ngōn epēt
kosang wesak niamaan kat wieē. Ar komre
kap eēnganēp ngōn ke kopētal aē. Arim
kōnre lupōt kopētal wiaan weē. ¹¹Nem
karurö, öng Kolowi pim kaataköröak arim
tekrak komkap wia pēl neeaut. ¹²Nem
pēl yeniak pōta songōnte epēt. Ar epēl
yamēēaan ya. Arim naēaan naröak, “Ten
Pool pimorö,” pēl yaan naröak, “Ten Apolos
pimorö,” pēl yaan naröakta, “Ten Pitaēērö,”
pēl yaan naröak, “Ten Kristoēērö,” pēl
yeēan ya. ¹³E tolēēl? Kristo pi welung
wera ma? Ma Pool nook arimēēn yak
kēra yetaprak wel wian ma? Ma ar nem
ēnēm eēnēak nem yapintak i nimēa ma?
Won. ¹⁴Ne arēkaan omēn selap i namēēn,
Krispasre Kaias piarpimēnt. Nem omēn
selap i nemomēēn ēan pōtaan ne kōn wiin
ya kē yes. ¹⁵Pōtaanök omēn naröak nook ar
nem ēnēm eēnēak nem yapintak i nimēan
ngōn pōt yok pangk naēpan. ¹⁶Aō, ne
kat kolanēp. Stepanas pim kaataköröeta i
momēauppe. Munt naröeta i momēan ma
won wes ne ēngk ma e wesak yaē. ¹⁷Kristo
pi ne omnarö i mēēmēak wes nenemēēn,
ngōnēn ök amēak wes nemēaup. Pēl eēma
pōt ne ēwatöröa ngōn ya pōl naēngōn. Pēl
amaatep Kristo pim kēra yetaprak möa
pōta kēēt mos sēpan.

Kristo pi Anutuu weēre kosangöt pet yaalni

¹⁸Yaap, Kristo pi kēra yetaprak wel
wia ngōn pōten omēn kō yesauta kanöök
wēauröak kōn wiin mos ē yaē. En omēn
Anutuuk kama yanu pörö tiarök kōn wiin
ngōn pōtak Anutu pim weēre kosangöt pet
yaalni pēl yewas. ¹⁹Pōta ngōnte ngōnēntak
epēl wia.

“Ne omën narö pitëmtën kön wiin ewatörö pël yewas piporö pitëm ewatöt wak moiramaap.

Pël ëak omën narö pitëmtën kön wiin kön tektek yaurö pël yewas piporö pitëm könöt wa moolamaap.”

²⁰ Pötaanök ewat omën piporö tolëël eëpën? Ma kön tektek yaaö piporö tolëël eëpën? Ma omën yangerakë omnantëen ngön nga eleim wë piporö tolëël eëpën? Anutuuk yangerakë ewat pöt irikor yaaut pël pet yaalni.

²¹ Anutu ewat pepap puuk kön wiin yangerakë omnarö pitëmtë könötök piin ewat nasën eëpenëak elmëa. Pim ngönënöt ten ök yaan kaar omën naröak mosut pël yewas pöt ök aan omën narö kat wiak kön wi kosang wasën utpetetakaan kama moöpënëak kent yaë. ²² Ten Yuta omnaröak epël yak. “Ni omën it ngolöpöt tenim itöök eën pöt nim ngönten wa yaap wasënaat.” Ën ar Krik omnaröak epël yak. “Ni ngön nent ök aan pöta songönte tenim könötök ewat sak pöt nim ngönten wa yaap wasënaat.”

²³ Pël yaketak ten Kristo këra yetaprak möön wel wia pöta songönte ök yaan Yuta omnarö pit kat wiak kaaö yaë. Ën omën muntarö pitta kat wiak, “Kön irikor ëak yak,” pël yewas. ²⁴ Pël yaëen omën Anutuuk pimëen yaö niwesauro, Yuta omënre omën muntarö, tiar kön wiin Kristo këra yetaprak möön wel wia pöta ngöntak Anutu pi ewatre weëre kosangringëp pöt pet yaalni. ²⁵ Omën Anutuuk elmëen naröak kön wiin irikor yaë epëtak yangerakë omnaröa ewatöt il yemowas. Ën omën Anutuuk elmëen naröak kön wiin wiapre kor yaë epëtak yangerakë omnaröa weëre kosangöt il yemowas.

²⁶ Karurö, ar ngaanëer Anutuuk yas niak pimëen niwesa pötak arim wakaimauten kön wieë. Omnaröak arim tekrakaan omën selap ewatre weëre kosang yapinringörö pël naniwasën ëa. ²⁷ Pël ëaap omën yangerakë omnaröak ewat wonörö pël yewas piporö Anutuuk yas niak ewat yaningkën ewatörö ëö yemongawis. Ën weëre kosang wonörö pël yewas piporö Anutuuk yas niak weëre kosang yaningkën weëre kosangringörö ëö yemongawis. ²⁸ Pël ëak omën omnaröak

kön wiin omën pas yapin won irëak wëen omnaröa kaaö yaurö Anutuuk yas yeniaan isaurö il yemowas. ²⁹ Anutuuk yang omnarö tiar pim ëöetak tiarimtok tiarimënt wak isganëak pël elnia. ³⁰ Anutuuk tiar Yesu Kristooring öpenëak niulëa. Tiar piiring wë ewatöt wak Anutuun kön yawi. Kristo puuk kaamök elniin Anutuuk tiarën, “Wotpilörö,” pël yenia. Anutuuk tiarimëen yak ulmëen pi utpetetakaan kama niön kölam sak wë. ³¹ Anutuuk tiar ngönëntak epël wia pöt eëpenëak pël elnia. “Namp pi ërëpsawi ngön apënëak pöt Aköpëel ko wesak ap.”

2

Pool pi Kristo këra yetaprak möa pöta ngönte ök mëëa

¹ Karurö, nem ngaan Anutuu ngön këet ök niamëak wais arim naë wakaiman pötak ngön öngpökötre ewatringöröa ya pöl neniaan ëaut. ² “Ne ngön munt nant nemangön, Yesu Kristo këra yetaprak möön wel wia pöt pëen ök memaat,” pël wesak waisaup. ³ Pël ëak wais wiapre korring wë ngönën wak isak niangönëak kas kön wiak reireë ureimaup. ⁴ Pël yeem nem ngön aöre ngönën ök niaaö pël eiman pöt omnaröa yaë pöl ar kön ngolöpöt önëak neniaan. Won, ne ök yeniaan Ngëengk Pulöök kaamök elnëen pim weëre kosangöön itenaurö. ⁵ Omnaröa ewatötön kat wia pötaan won, Anutu pim weëre kosang elnia pötaan ar piin kön wi kosang wasënëak ne wiapre korring wakaimaup.

Anutuu Pulöök ewatöt yaningk

⁶ Ne omën Anutuu wëwëetak kosang sak wëauröen ewatta ngönöt ök yeniak. Yang omnaröere omp aköröa ewatta ngönöt naën. Pörö pit kö sëpnaarö. ⁷ Anutu pim ngön ëlëep wiakaimaut nem war wesak ök yeniak epot ngaanëer kutömre yang won wiaan Anutu pimtë wakaimautak kopëta wes wiin wiakaimautök peene tiar kutömweri së ewaatak öpenëak war wes yaningk. ⁸ Yang omp aköröak Anutu pim ewat ëlëep wieëa pöten ewat nasën ëa. Pit ewat ëanëen yok pangk kutöm Aköp, iere kasir pepap, këra yetaprak namöön ëan tapön.

⁹ Pit ewat naën äautak ne ngönëntak epël wia pöten ök yeniak.

“Omën omnaröak itaampööre kat wiire kön wi pël naënöt

Anutuuk omën piin lup sant yaalmëauröaan kopëta wes wia.”

¹⁰ Ngön pipët ëlëep wiautak Anutu pim Pulö wes mëen pöta songönte tekeri wes nina. Pöt Pulö pi omën poutë songönöt ewatëpök Anutu pim yaauta songönteta ewat wë. ¹¹ Tiar omnarö nampök nampë könöön ewat naöngan. Pimënt kön pepapökëer ewat öpnaat. Pöta ök omën nampök Anutuu könöön ewat naöngan. Pimtë Pulöökëer ewat wë tekeri yewas. ¹² Anutu pi yang omnaröa könö tiar nankingën äa. Pi tiar pim omën ompyaut yaningk pöta songönten ewat sëpenëak pim Pulö ningkën waut. ¹³ Ten Anutuu omën ompyaut yaningk pöta songönten omnaröa könötëaan ök neniaan. Ngëëngk Pulöök re nuulön omën Pulööring wëauröen ngönënta songönte tekeri wes yaningk. ¹⁴ Omën Ngëëngk Pulö naönörö pit Anutuu Pulöök ngön rë moula pöt korar wesak kat nawiin yaë. Ën Ngëëngk Pulö waurö tiarökëer pöta songönten ewat wë. Pötaanök omën Pulö naönörö pit songönten yok pangk ewat nasën ëëpnaat. ¹⁵ Omën Anutuu Pulö ningkën waurö tiar omën pout yok pangk kom ëëpenaat. Ën Pulö naönörö pit tiarim songönten ëngk ma e wesak pangk kom naën ëëpnaat. ¹⁶ Pöt pit Anutuu songönten köpël wë pötaanök. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Talëpök Anutuu könöön ewat wë? Talëpök pi omnantön ewat sëpnaan rë moulöpën?”

Omën Pulö naönöröak yok pangk naën ëëpnaatak tiar Pulöök rë nuulön Kristoë kön yawi pöl yeë.

3

Ngönën ya yamëngk piporö Anutuu ya omnarö

¹ Karurö, ne omën Anutuu Pulö wauröen ök yamëëa pöl arën ök niamëak ök ëen pangk naën äaut. Kristoë ngöntaan ar öngaaröa ök köpël wë. Pötaanök ne yangerakë omnaröen ök yamëëa pöl arën ök

niiaut. ²⁻³ Öngaarö pit kaömp kosangöt nanëmpan, kapa pëen nëmpnaat. Ar öngaaröa ök ngönënten köpël wëen yak ne ngönën öngpököt pëen ök niiaut. Ën peeneeta ar wëwë ngaantakël wë. Pötaanök ngön öngpököt pangk ewat nasëngan. Ar arim karuröen kaaö ëere neneren sërere ngön aö pël yeë pötak wëwë ngaantakël wë yangerakë omnaröa yaaul yeë pël pet yaalni. ⁴ Ar naröak, “Ten Poolëerö,” pël yaan naröak, “Ten Apolos pimorö,” yak. Pötaanök yang omnaröa wëwëetakël wë pël yeniak.

⁵ Ar tol ëen ten Apolos kom yaalni? Ar kön wiin Apolos puukëer kaöap Kristo pim ököp pël yaë ma? Ma Pool nookëer kaöap Kristo pim ököp pël yaë ma? Won, tenip om Aköpë inëen pëen yaauwaarök namp ya nentak kom ë niulëen ya yamëngkën ar piin kön wi kosang wesaut. ⁶ Tiar ya lupöök nampök wet réak öpöt ngëntën nampök nön yati. Pöta ök ne wet réak ngönën ök niaan Apolos ënëmak ngarangk elnia. Tenip om pël ëauwaar Anutuukëer kaamök ëen këet yaarö. ⁷ Pötaanök ngëntöore nön ti pël yaë pöaar yapin wonaar. Ën kaamök ëen këet yaarö pöpökëer yapin-ringëp. ⁸ Yangëntaupre nön yatiaup pi-ariip kopëtalaar. Ën sum öpna pöt neenem ya yamëngkauta ökök Anutuuk namp nal mangkën öpnaat. ⁹ Tenip Anuturing ya yamëngkauwaar. Ën ar pöt Anutu pim ya lupö pël yeë. Pël ëen pi ngarangk yaalni. Ar tenpimorö won.

Ngönënë ya omnarö ka ök yarëauröa ökörö

Ar Anutu pim kaat pël yeë. ¹⁰ Anutu komre kolap elnëak pim yaatak neulëaup. Pël ëen omën ka ompyaut ök yarëaupök wet réak ök ëak wap kosang panëet yewesir pöl nook wet réak ngönënta songönte ök niiaut. Pël ëen omën muntarö yal menak wap pötë rangk ök yarë pöl narö peene arim naë ngönën ya yamëngk. Omën peene arim naë ya yamëngk porö pit këëkë wesak ngönën ök niaaö ngarangk elniip. ¹¹ Ne Kristo pim ngönte arën ök niiaut. Pim ngön pöt ka wap weit wesira pötë ökök. Pötaanök omnaröak pöt ti olëak wap muntat yok pangk newesirën ëëpnaat.

12 Wap weë pötë rangk ka ök rapënëak naröak koolre siluwaare kël sum kësangring ompyaö pipot wak pël yeë. Ën naröak këra wiapötre perre koin teënt sak yaila utpet pipot wak pël yeë. 13 Pël èen omnarö tiarim neenem ya yamëngkautë songönöt tekeri sèpnaat. Akun kaöaöök Anutu pi tiarim ya mëneimautë kèet esuwesök war wasèpnaat. Tiar pimëen ompyaö elmëeiman pöt koolre siluwaare kël sum kësangringötë ök nanikotön èëpnaat. Ën utpet elmëeiman pöt këra wiapötre perre koin teënt sak yail pötë ök es kot won sèpenaat. 14 Pël èen omën narö wap weë pötë rangk ök rëen esuwesök nokotön èëpna porö Anutuu naëaan kangut öpnaarö. 15 Ën narö wap weë pötë rangk utpetatring ök rëen es kotön kangut naön èëpnaat. Pël yaëen omën porö es nokotön wëen Anutuuk omën pëenörö esuwesiaan kama wa ulmëen öpnaat.

Ingre mor saurö pit Anutu pim ngëengk tupët

16 Ar Anutuu ngëengk tupta ökörö. Pötaanök pim Ngëengk Pulö arim lupötë wë. Pöten ar köpël ma? 17 Omën namp pi Anutu pim tup ngëengk wesa pöt utpet wasën pöt Anutuuk kangüir utpet mowasèpnaat. Pöt Anutuu tup pöt ngëengket pötaanök. Pim ngëengk tup pöt ar tapörö.

Tiar ngönënë wotöököröen wak isak angan

18 Arimtok arimtä lupötön morök elmëengan. Arëkaan namp pimtën kön wiin yangerakë omnaröa ewatöt wak wë pël yewas pipop Anutuu eöetak ewatëp pël sak öpënëak pöt yang omnaröa ewatöt kasëng menak wëen pitök piin kön irikor yaaup pël map. 19 Yangerakë omnaröa ewat pipot Anutuuk itaangkën kë wonöt pël yaë. Pipta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën omnaröak kön wiin ewatringörö pël yewas piporö morök yaëen Anutuuk maan pitëmtë morök pötök utpet yemowas.”

20 Ën kaalak ngönëntak nenteta epël ya.

“Aköp pi yangerakë omnaröa ewatötön kön wiin pasut pël yaë.”

21 Pötaanök arëkaan naröak ngönënë wotöökörö komre kap ëak wak isak

anganok. Omën pout arimtäetok. 22 Pool neere Apolosre Pita ten pourö arimorö. Ën yang epërere öp wëautere wel yawiautere omën peene wia epotere ënëmak orööpnaat pipot pout arimot. Anutuuk arimëen yaö ëaut. 23 Ar pöt Kristoëerö, ën Kristo pöp Anutuup.

4

Aköp pimtök pim ya omnaröa wëwëat kom èëpnaat

1 Ar ten ngönënë wotöököröen kön wiin Kristo pim inëen wë Anutuu ngön kë ngaanëer ëlëep wiakaima pöt ngarangk ëak ök yaurö pël sèp. 2 Pël èen ngarangköröa ngön kosangët epël wia. Ngarangkëp pim ya mena pöt kèekë wesak ngarangk ëëp. 3 Ne pöt, arök ma omën munt naröakta ya Anutuu nena pöt wël elnëenë pötaan ne kön selap naëngön. Pöt omnaröa wël yaë pöt pasut. Nemptokta nem yaaut wël naëngön. 4 Nemptok nem yaauten kön wieë utpet nent nokoirën yaaup. Nook nemtën pël aan pangk naëpan. Aköpökëer nem yaaö pöt wël elnëepnaat. 5 Pötaanök akun Anutuu wia pöt naaröön wiaan omnaröa wëwëat kom èëngan. Ënëmak Aköpë waisèpna akun pötak pi omën koutak ëlëep wia pöt wak ëwaatak wiak omën tiarim könöök kent kön wia pötta tekeri wasèpnaap. Pël ëak Anutuuk omnarö tiarim yaaut kom ëak neenem yaautë kangut nimpnaat.

Korin omnaröak pitëmtën wak isak aima

6 Karurö, ne ngön pipët ök yeniem ar kaamök elniipënëak ten Apolos tenpimtë songönte ök yeniak. Pël ëak ngön ngönëntak wia pipot ilap riinganëen tenpim ënëm èenëeten kent yaë. Pötaanök ar naröak kom ëak ngönënë wotöökörö nampön wak isak ëak nampön wak irëak angan. 7 Karurö, ar muntarö il wesak ngönënë wotöökörö yok pangk kom èen ma? Won. Anutu pimtök omën pout yaningk, arimtok naön. Pötaanök Anutuuk omën pout yaningk pöten ar tol èen arimtäen kön wiin naningken koröp oröön arimtäen wak yawis?

8 Elei, ar arimtäen kön wiin lupötë ngönën peö ëak wë. Ar arimtäen kön wiin Anutuu omën ompyaö pout wak pim eöetak kaö sak wë ten il yaniwas pël yewas. Won, ar kaö

nasën wë. Pël äaap nem kentöök ar pël äak wë pöten kent yaë. Pël kaö sak wëan talte ten kaamök elniin arring kaö sak öpen. ⁹ Ne epël kön yawi. Kristo pim ngön yaaö omnarö ten Anutuuk kot niwesak omnaröa iri yanuulë. Ten yang ngarangköröa omnarö ngön yaatak ulmäak weletaan yaö elmëen wë pöröa ök. Pël ëen enselre omën pourö tenën it top yaalni. Ne kön wiin Anutuuk ten pël ëenëak yanuulë. ¹⁰ Ten Kristoë ngönte ök yak pötaan omnaröak tenën kön wiin kopël waswas yaurö pël yaë. Ën ar Kristook yal menak wë arimtën kön wiin ëwatingörö pël yaë. Omnaröak tenën kön wiin wiapre kor yaurö pël yaë. Ën arimtok arimtën kön wiin weëre kosangringörö pël yaë. Pël ëen omnaröak arën wak isak yeem tenën wak irëak yaurö. ¹¹ Ngaanëer ngöntök ëauröak om ngöntök ë imeë iire kaömpre poë koröp poutön ngöntök ëeim wë. Pël yaëen omnaröak yanimöön kan yeem oröptak ilenëak yeë? ¹² Pël yeem ten këere kaömp koirënaak yak tenimtë morötök këlangön kat wiak ya yamëngk. Omnaröak tenën ökre was yeniaan kangüir ompyaö wesak yemak. Pitök utpet yaalniin kangüir utpet naalmëen yeë. ¹³ Pit utpet wesak yeniaan kangüir wiap yaalmë. Ten yang ël epotë omnaröak wa irman yaniwesaurö. Pitök tenën kön wiin utpet panëerö pël yaniwas. Tenën pël elnieimauröak peeneeta tapël yaalni.

Pool pi Korin omnaröen pim yaaul ëëpënëak mëä

¹⁴ Ne ar ëö sënëen ngön pipot neniaan. Ar nem ruurö yak yaköm ëen kön tektek sënëak ök yeniak. ¹⁵ Ar Kristook yal menak wëen omën selap pan ngarangk elniipënëak yaë. Pël äaap ar pep selap won. Nemënt kopëtapök ngön ompyaut ök niaan Yesu Kristook yal mangkën arim pep saup. ¹⁶ Pötaanök ne ke urak epël yeniak. Nem yeë pöl ëëë. ¹⁷ Ar nem yeë pöl ëenëak Timoti arim naë wes mëen yewais. Ngönëntaan pi nem ru panë sak wë ya ompyaö yamëngkaup. Puuk nem Kristook yal menak wë omnant yaaö pöten arim könöt ngolöp wes nimpnaat. Kristook yal menak ëpena ngön pöt ne ka poutë ingre mor sauröen ök maim wë.

¹⁸ Ar naröak neen, “Pi eprek newaispan,” pël aimeë kölokkölok eim wë. ¹⁹ Pël äaap Aköpök kön wiin pangk ëen pöt peene tapët arim naë waisumaat. Pël äak pitëm kölokkölok ngön yaaö pötaan ngön naëngan. Pitëm omnant yaautë songönöt tekeri wasën ar pit weëre kosangringörö ma won pöten itaampunëët. ²⁰ Anutu pim wa ngaöök nimëen wë pöta songönte ngön pëen yaaut won. Pöt weëre kosangring wë Anutuu ngönta ënëm yaaut. ²¹ Ar taltaan kent kön yawi? Utpet ëeim wëen ne pësementring waisumaaten kent kön yawi ma ompyaö wëen lup sant elniak mayaaptaring waisumaaten kent kön yawi.

5

Korin omnaröa naë öngre omp wëwë utpet nent öröa

¹ Ne ngön nent omnaröak epël yaan kat yawi. Arim tekarak öngre omp wëwë utpet nent ngönën köpëlöröakta naën yaaut öröak wia. Omën nampök pim pepapë öngöp wak wë pël kat yawi. ² Omën utpet pöt öröak wiaan ar tol ëen arimtën wak yawis? Pöt pangk naën. Ar utpet öröak wia pötaan yaköm kön wiak omën pipop arring öpanëen waö ë mëenë pöt ompyaö. ³ Yaap, ne arim naë won kamaarek wë. Ën nem könö pöt arring wë. Pötaanök ne arim naë wëa ëëma pöl omnampë utpet ëa pöt kat wiak kom äak epël yeniak. ⁴ Ar tiarim Aköp Yesu Kristo pimorö pël kön wieë wa top yaëen nem könö arim naë wiaan tiarim Aköp Yesu Kristo pim weëre kosangö nimpnaat. ⁵ Pël ëen ar omën pöp Setenök këlangön menak pim wëwë ngaante won wes olaan Anutuuk akun kaöaöök Aköp Yesu pim tekeri sëpna pötak pim lupmer kama öpnaan waö ë mëëë.

Pool pi Korin omnaröen omën utpetap waö ë mëëpënëak mëä

⁶ Omën utpet pöt om wiaan arimtën wak isak yak pöt pangk naën. Ngön nokoli epëten ar köpël ma? “Pol pëwëö repak kot nent öröak yaapötë sëen pout kakam ëëpnaat.” Pöta ök utpet arim naë wia pötak ar pourö utpet niwaspanëen ngarangk këëkë ëëë. ⁷ Ar pöt utpet wonörö.

Pötaanök pol pout kakam eëpanëak pëwëö ti yemoolak pöl omën pöpë utpetatök ar pourö utpet niwaspanëen pi waö ë méeë. Anutuuk ar mait elniak arim utpetat won sèpënëak Kristo sèpsèp ket ëak möa. Pötaanök arta utpet eënganëen omën pöp waö ë méeë. ⁸Yuta omnaröa ketre saunat wa moolëak Anutu pim mait elmëa pötaan yoöre ërëp yamëëa pöl tiar utpet pout kasëng menak kölam wë ngön këët apa.

⁹Ne pep newer wet rëak epël retëng ë ninaut. “Ar omën öngre omp wëwëat utpet yaë piporö kasëng meneë,” pël ni-iaut. ¹⁰Ne omën piporöen kön wieë omën ngönën köpël wë öngre omp wëwëat utpet yaaöre keimön yaaö, këkain yaaöre Anutu pim urtak omp ak kaarörö ngëëngk yewesa porö kasëng mampun pël newasën ëaut. Ar ngönën köpëlöröaring ngöntre kar naën yeëan talte yang epër yok pangk sèp wasën. ¹¹“Ar omën namp pimtën, ‘Ne ngönën wak wë,’ pël aimeë arën, ‘Karurö,’ pël niain wë öngre omp wëwëat utpet eëre omnantön war ë, Anutuu urtak omp ak kaarörö ngëëngk wasöore omnaröen ökre was maö, i ngaat nak kön irikor eëre këkain ë pël yaë ke piporö kasëng mampun,” pël kön wiak retëng ë ninaut. Kot nenteta piiring kaömp ngawi eëngan. ¹²⁻¹³Nook ngönën wonöröa wëwëat yok pangk kom naëngön. Anutuukëer pël eëpnaat. Ën ar ingre mor saurökëer arim wëwëat yok pangk kom eëneët. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omën utpetap arim tekrakaan waö ë méeë.”

6

Ngönën kat wiauröak nener ngön yaatak ulmëëngan

¹Ar ingre mor sauröa naëaan omën namp pim karipëen ngön wieë ar keker elniak ngön yaatak moulmëepënëak pöt yang ngarangk ngönën wonöröa naë yok pangk sèpën ma? Won. Pi Anutuu omën sauröa naë sè moulmëen kom eëp. ²Ënëmak akun kaöaöök Anutuu omën saurö tiarök yangerakë omnaröa wëwëat yok pangk kom eëpena pöten ewat wë. Ar ënëmak yangerakë omnaröa wëwëat kom eëneët pöt kot wia epöökëer yok pangk kom eëneët.

³Tiarök enselöröa wëwëatta yok pangk kom eëpena pöt ar ewat wë. Yaap, tiar ya kaö pipët mëmpenaarö. Pötaanök yangerakë wëwë epëtaan kom eëpena pöt kotte.

⁴Pötaanök ar ingre mor sauröa naë yangerakë omnantëen ngön wieëa pöt tol eënak ngönën won arim ewat poröen pitök kom eëpën yemak? ⁵Ne ngön pipët ar kat wiak eö sënëak ök yeniak. Arim naëaan ewat omën namp karaar kom eëpnaap won ma? ⁶Wë koröppe. Pël ëaap ngönën kat wia nampök karip ngönën wonöröa naë ngön yaatak ulmëen ya yamëngk.

⁷Arim nener ngön yaatak yaulmë pötak arim ngönëntakë wëwëat wak yeira. Omnarök ar utpet niwasöore arimot këkain ë pël yaëen kangiir naalmëen eëneët pöt yok pangk. ⁸Pël ëaap arimtok omën naröaan utpet mowesak këkain yeë. Pël yeem ingre mor sa arim karuröaanta tapël elmëak utpet panë yaalmë.

⁹Omën utpet yaaurö Anutuuk wa ngaöök nemomëen eëpna pöten ar ewat wë. Ar omën epotön köpël eëngan. Omën öngre omp nga yaaöre Anutuu urtak omp ak kaarörö ngëëngk yewesa, öngre omp wëwëat utpet yaaöre omp nampök namp eöaat yaalmëaö, ¹⁰këkain yaaöre omnantön war yaaö, i ngaat nak kon irikor yaaöre utpet wesak yaaöre omnarö möak këkain yaaö utpet ke pilörö Anutuuk wa ngaöök nemomëen eëpnaat. ¹¹Ngaan ar narö pi tapël wakaimaurök peene Aköp Yesu Kristook yal yemangkën tiarim Anutu pim Pulöök i niirak arim utpetat won wes nuulaan wotpil sak pimtëen yaö sak wë.

Ompyaö wë Anutuu yapinte wak isak apa

¹²Ar narök epël yak. “Omnant pout yok pangk eëmaat,” pël yak. Pöt yok pangk yaketak omën nantök ar pangk kaamök naalniipan. Neenta, “Omën pout yok pangk eëmaat,” pël amaatak omën nent kaö sëen inëen elmëëngönëen pël naëngön. ¹³Ar narök epël yak. “Kaömp pöt yaatakëët yak nëen yaatak yes. Ya epët kaömpötëët,” pël yak. Pöt yok pangk yaketak Anutuuk piptepar won wasëpnaat. Ën möönre koröp epö öngre omp nga yaaö pötë yaö wonö. Tiarim möönre koröp epö Aköpë

inëen elmëepënëak yaö ëau. Aköp pi tiarim möönre koröp epöökë pepap. ¹⁴ Anutuuk Aköp weletakaan wal ë ulmëaupök tiarta tapël pim weëre kosangöök wal ë niulëëpën sa. ¹⁵ Arim möönre koröp pipot Kristo pim koröp lup nant ar pöt ëwat wë. Ar kön wiin arim möönre koröp wak öng kan pas yaaupring erën ëen pangk ëëpën ma? Pël naëngan, won pan. ¹⁶ Omp namp öng kan pas yaaupring erën yaë pöp pi öng pöpring koröp kopëtaö yeö ar pöten köpël ma? Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Piarip pouwaar erën ëen koröp kopëtaö pël ëëpnaat.” ¹⁷ Ën namp Aköpring yal ëak wë pipop piiring könre lup kopëtemer sak wë. ¹⁸ Öngre omp nga yeë pippel sëp weseë. Utpet muntat omnaröak yaë pipot pitëm koröpöt utpet newasën yaë. Ën namp öngre omp nga ëak pöt pimtë koröpö utpet wasëpnaat. ¹⁹ Arim koröp pipö Ngëëngk Pulö pim ngëëngk tupët pöt ar köpël ma? Anutuuk Pulö arim lupötë ulmëen wë. Arim koröp pipö arimtëö won, Anutu pimö. ²⁰ Puuk sum kësang elniak ar utpetatë öngpökaan kama wak pimëen niwesa. Pötaanök ar ompyaö wë pim yapinte wak isak aë.

7

Öngre omp yaauta ngönte

¹ Arim ngön neen pepeweri pëel neean pöt ne kangiiir ök niamaan kat wieë. Omën namp omp tek öpna pöt ompyaö. ² Pël ëënëetak öngre omp nga yaaut kësang wia. Pötaanök pötak wer niöpanok ompörö neenem öngöp wak wëen öngöröeta neenem ompöp wak önë pöt ompyaö. ³ Ompöpë koröp pipö pim öngöpëö. Pötaanök keimön elmëëpan. Ën öngöpë koröp pipö ompöpëö. Pötaanök keimön elmëëpan. ⁴ Pöt tol ëen? Öngöp pimtök pim koröpö ngarangk naën, pim ompöpök pël yaë. Tapël ompöp pimtök pim koröpö ngarangk naën, pim öngöpök pël yaë. ⁵ Öngre omp weëaurö ar nener koröp keimön elmëëngan. Om Anutuun ök manëak wet rëak ngön ë kat men ëak akunet om wiaan arim koröp keimön ëënë pöt yok pangk. Pël ëen akun pöt pet irën

Setenök morök elniin arim koröp ngarangk naën wë öngre omp nga ëënganëen kaalak erën ëen. ⁶ Ar öngre omp ëënëak yeniak pöt ne kosang wesak neniaan. Ar pël ëënë pöt yok pangk pël yeniak. ⁷ Nem kentöök ar pourö nem ök tek önëak kent yaë. Pël yaëetak Anutuuk elniin narö öngre omp wak wëen narö tek wë. Pi tiar pël ëëpenëak weëre kosangöt kom ëak narö nant narö nant yaalni.

⁸ Öngre omp tekre kapirörö ne arën ök niamaan kat wieë. Ar nem ök tek önë pöt ompyaö. ⁹ Pël ëënëetak arim koröpöökë wëwëat ngarangk naën yeem öngre omp ëënë pöt ompyaö. Koröpöökë kentre kaurat kaö sak ngep elniipna pöt pangk naën. Pötaanök öngre omp ëënë pöt ompyaö.

¹⁰ Öngre omp weëaurö, ne arën kosang wesak ök niamaan kat wieë. Ngön epët nook won, Anutu pim këm ngönte. Öngöp pi pim ompöp sëp waspan. ¹¹ Ma yok pël ëak pöt om öp. Won ëen pöt pim ompöp kaalak koirak lup kopëtemer sak öp. Ën ompöp piita pim öngöp wes mëëpan.

¹² Öngre omp muntarö, nem arën ngön niama epët Aköpëet won, nemtëet. Omp ngönën kat wia namp öng Kristoon kön wi kosang newasënëp koirën piiring öpënëak kent yaëen pöt wes mëëpan. ¹³ Ën tapël öng ngönën kat wia namp omp Kristoon kön wi kosang newasën nampring wëen piiring öpënëak kent yaëen pöt wes mëëpan. ¹⁴ Pöt tol ëen? Öng ngönën kat wia pöpëen Anutuuk omp Kristoon kön wi kosang newasënëp yaö elmëa. Tapël omp ngönën kat wia pöpëen Anutuuk öng Kristoon kön wi kosang newasënëp yaö elmëa. Pël naën ëa talte piarpim ruurö Anutuü ëöetak kölam nasën ëëpën. Pit Anutuuk pimëen yaö wesa. ¹⁵ Ën ngönën köpël öng ma omp nampök pim weëaup sëp wasëpënëak yaan pöt ngönën kat wia pöpök il newariipan. Anutuuk tiar mayaaptak öpenëak yaö niwesa. Pötaanök nga elpanok ngönën köpëlëp sëp wasëpënëak yaan ngönën kat wiaup yok pangk kat mowiin sëpnaat. ¹⁶ Öngörö, arim ompöröak sëp niwasëpënëak yaan il mowariak kaamök elmëen Kristo pim naë rë olaan kama

öpna pöten ar köpël wë. Tapël ompöröeta, arim öngöröak sêp niwasêpênêak yaan il mowariak kaamök elmëen Kristo pim naë rë olaan kama öpna pöten ar köpël wë.

Anutuu yas niaan wakaiman pöl öpa

¹⁷ Om ar pourö Anutuuk arim wëwë önêak yaö elniin wakaiman yas niaan pim naë rë olêak wëaö pötak wakaiman pöl weë. Ngön pipët ar ka poutê ingre mor sauröen kosang wesak ök niaim wë. ¹⁸ Namp Anutuun yaö êak pim koröp kaut moilên wëen Anutuuk yas mëea êen pöt pim ila pöt ngep êëpnaaten kön wiipan. Ên namp nailên wëen Anutuuk yas mëea êen pöt ilêpnaaten kön wiipan. ¹⁹ Koröp kaut yailaut ma nailên yaaut piptepar om pastepar. Anutuu ngön kosangta ênem êëpena pötaar omên kêët. ²⁰ Anutuuk yas niaan pim naë san pötak wakaiman pöl weë. ²¹ Ar inëen êeim wëen Anutuuk yas niaa êen pöt wil niulêëpnaaten kön selap êënganok. Arim wil niulêëpnaata kan nent oröön pöt pöök seë. ²² Inëen wë ma won pöten kön selap naën êëpenaata songönte epët. Omên namp inëen wëen Aköpök yas mëea pöp puuk wil moulmëen pimëen yes. Ên namp inëen won wëen Aköpök yas mëea êen pöt Kristoë inëenêp pël yes. ²³ Anutuuk ar sum kaö elniak utpetatê öngpökaan kama niwak pimëen niwesaurö. Pötaanök omnaröa yaautê ênem êënganêp pim ênem seë. ²⁴ Karurö, omên pourö tiar Anutuuk yas niaan pim naë san pötak wakaiman pöl piiring öpa.

Ongre omp tekre kapiröröa ngönte

²⁵ Ne öngre omp teköröa ngönte ök niaamaan kat wieë. Ngön epët Anutuuk ök nenëaan, nemtok kësangên elnêak weëre kosang nangkên nem ngön kêët ök yeniak epëten yaap pël wasênêët. ²⁶ Ne kön wiin akun eptak kêëre ngaat oröak wia pötaanök peene wë epël önê pöt ompyaö. ²⁷ Öngre omp éaurö pöt nener wes mëenêak kön wiinganok. Ên öngre omp naën wë pöt pël êënëëten kön wiinganok. ²⁸ Omp tekörö ar öng önê pöt saun won. Ên öng tekörö ar omp önê pöteta saun won. Om öngre omp êak wëen pöt könömöt arim naë orööppnaat.

Pötaanök orööpanëen tek önê pöten kent yaë.

²⁹ Karurö, nem yeniak pöta songönte epët. Tiar yang eprek öpenêak akun niwia pöt pet irêpênêak temanöm yes. Pötaanök akun kot eptak ar öngre omp éauröak teköröa ök sak weë. ³⁰ Ên ingre ya ilak yaaauröak pël naën koröp oröak weë. Êrêpsawi yaaauröak won koröp oröak weë. Omnant sum yaaauröak omnant wonöröa ök sak weë. ³¹ Yangerakê omnantëen ya kaö yamëngkauröak pötëen kent naën yaaauröa ök sak weë. Yangerakê omên pöt teënt kö sêpnaat. Pötaanök tiar pipötön kaö wesak kön selap êëngan.

³² Ar omên pasutëen kön selap naën êënëëten ne kent yaë. Omp tekörö pit Aköpök itaangkên ompyaö sêpna yak pim yaataan kön yawiaurö. ³³ Ên omp öngringörö pitêm öngöröak itaangkên ompyaö sêpna yak yangerakê omnantëen kön yawiaurö. ³⁴ Pit Aköpê omnantre yangerakê omnant pouteparëen kön yawiaurö. Ên öng tekre ulwasörö pit pitêm koröpre lup pöt kölam sêpênêak kön wieë Aköpê yaataan kön yawiaurö. Ên öng ompringörö pitêm ompöröak itaangkên ompyaö sêpna yak yangerakê omnantëen kön yawiaurö. ³⁵ Nem yeniak pipët arim yaaut kan wariak neniaan, kaamök elniipênêak yeniak. Nem kentöök ar wotpil wë Aköpëen yak weë ngentiak pim yaat mëmpunêak kent yaë.

³⁶ Ên omp namp pim koontup kaö sak omp öpna salêpök nga ngentiipênêak kön wiin pangk naën êen pöt lup kaip tiak omp mampênêak kön wiin pangk êen omp mës mampna pöt utpet nasëpan. ³⁷ Ên omên namp pim könöök koontup tek öpênêak kön kosang wiak pöt pangk pël êëpnaat. ³⁸ Nem yeniak pipta songönte epët. Omên namp pim koontup omp mampna pöt ompyaö êëpnaat. Ên namp pim koontup omp nemangkên êen tek öpna pöt ompyaö pan êëpnaat. ³⁹ Öng namp pim ompöp öp wëen sêp wesak muntap koirêpna pöt pangk naën. Ên ompöp wel wiin pim omp kent kön wiipna namp yok pangk koirêpnaat. Pöt köntak won, Aköpön kön wieë pël

ëepnaat. ⁴⁰ Pël ëepnaatak nemtë könöök, pim ompöp wel wiin pimënt öpna pöt pi ompyaö pan öpnaat. Ne kön wiin Anutu pim Pulöök kön pipö tekeri wes nangkën yeniak.

8

Animaut omp ak kaaröröaan kiri ar yaauta ngönte

¹ Ne omp ak kaaröröaan kiri ar yaauta ngönte ök niamaan kat wieë. Arök, “Ten kön wiin omnantë songönötön tiar pourö ewat wë,” pël yak. Pël yaketak ne epël yeniak. Tiar omnantë songönötön ewat wë pël apena pöt tiarimtën wak isak apenaat. Pël apenaatak tiar neneren lup sant elmëëpena pöt lup kosang sëpenaat. ² Omën namp kön wiin pi omnantë songönte ewat wë pim ewatten wak isak yaan pöt pi këëkë ewat nasën wë pël apenaat. ³ Ën namp pi Anutuun lup sant elmëëpna pöt Anutuuk omën pöpön ewat sak pimëen wasëpnaat.

⁴ Ar animaö omp ak kaaröröaan kiri ar äaut yok pangk nëmpen ma won pöten pëël yenëak. Arim, “Omp ak kaar omnaröak ket ëa pörö kë wonörö,” pël yak pöt yaap yak. Ën, “Anutu kopëtap këëp, muntarö won,” pël yak pöteta yaap yak. ⁵ Kutömweriire yangerak omën kaöarö kësang omën naröak pitën, “Anutu” pël yamëëaurö wë. Omp ak selap omën ngönën wonöröak ngëëngk wesak yaya yamëëaurö wë pöt yaap. ⁶ Pël äaap Anutu kopët namp wë. Pöp tiarim Pep panëëp. Puuk omën ël epot pout ket elniin pim inëen elmëëpenëak wë. Ën Aköp kopët namp wë. Pöp Yesu Kristo. Puuk omën ël epot pout ket elniak wëwë kosangët ningkën wë.

⁷ Ar pourö, “Omp akörö kaarörö,” pöt këëkë ewat nasën wë naröak ngaan omp ak kaaröröaan kiri ar eimaö pöten kön wiak kaömp yenem kaömp pöt omp ak kaaröröaan kiri äaut pël kön wieë yen. Pël äak arök, “Yok pangk nën ma won?” pël äak kön selapring yen pötak arim lupöt utpet yaniwas. ⁸ Kaömp yenaare won pötök kaamök elniin Anutuu naë nasëngan. Tiar kaömp omp ak kaaröröaan kiri äaut nanën ëëpena pöt Anutuuk tiarën itenak utpetarö pël newaspan. Ën kaömp pöt nëmpena

pöteta puuk itenak ompyaurö pël newaspan.

⁹ Om këëkë ngarangk ëëë. Arök, “Ten kaömp omp ak kaaröröaan kiri äaut nëna pöt yok pangk,” pël yewas. Pël yeëetak omën kaömp pöten, “Yok pangk nën ma won?” pël kön selap yaë pöröak ar pël yaëen itenak tapël ëen pötak pitëm lupöt utpet mowaspanëen ngarangk ëëë. ¹⁰ Omën kaömp omp ak kaaröröaan kiri äautön, “Num ma won?” pël kön selap yaë pöpök itaangkën ar, “Omp akörö kaarörö,” pël yewas pörö nampë ngönën tupta kakaati së yenën pi tol ëëpën? Piita kaömp ke pilöt yok pangk nëmpnaat wesak arim ënëm äak kaömp pöt nëen pötak pim lupmer utpet wasëpnaat. ¹¹ Arim, “Omp akörö kaarörö,” pël yewas pötaan omën pöten këëkë wesak kön nawiin yaë pöp pim lupmer utpet sëpnaat. Ngönën kat wia arim kar pöp Kristook pi utpetetakaan kama öpënëak wel wia. ¹² Ar ngönën kat wia arim karuröen utpet pipël elmëak pitëm lupöt utpet yemowas pipët Kristoonta utpet yaalmë. ¹³ Pötaanök nem kaömp ke pilöt yena pötak nem karipë lupmer utpet yemowasën pöt animaut sasa nanëngan, pi utpet sëpanëen.

9

Pool pim ya yamëngkautaan sum naön pötaan ërëpsawi ëa

¹ Anutuu yaat nem mëmpëak kent yeë epët omën nampök il newariipan. Ne tiarim Aköp Yesu Kristo pim ngön yaaö omnamp piin itenaup. Nook pim yaat mënautaan ar piin kön wi kosang wesak wë. ² Omën naröak neen, “Pi Aköpë ngön yaaö omën wonöp,” pël ya. Pël yaatak arök pöt neen, “Pi ngön yaaö omnamp,” pöt ewat wë. Pöt nook pim ngönte ök niaan kön wi kosang wesak wë pötaanök. Arim wëwëetak ne Aköpë ngön yaaö omnamp pöt pet yaë.

³ Omën nemëen kaaö ngön ya pöröen kangiir epël yemak. ⁴ Nem arim naë Anutuu yaat yamëngkaö pötaan arim naëaan iire kaömp öma pöt pangk naën ma? ⁵ Aköpë nangaröere Pitaare ngön yaaö muntarö pit pitëm öngörö mësak yesaurö. Ne yok pangk pël naëngan ma? Pangk pël ëëmaap. ⁶ Elei. Ar kön wiin ten

Panapas tenpimënt arën ngönën ök yeniem kaömpre omnantë waurat pangk eën ma? Tenpimtok pël eëna pöt pangk naëpan. ⁷ Nga omnarö kaömpre ngaë omnant pitëmtë monatök naöpan. Ëmre ya yaaurö pitta keët oröön yok pangk nempnaat. Pol purmakaö ngarangk yaaurö pitta yok pangk kapa kolapöt kolak nempnaat.

⁸ Ngön pipët omnaröa kön peënëetök naën. Pipta ngönte ngönëntakta wia. ⁹ Anutu pim ngön kosangët Mosesök epël äa. “Pol purmakaöp ya kaamök elniak korupait tööpënëak ing samsam yeem nempënëak yaëen këmët il mowariingan.” Anutu Mosesën ngön mëëa pipët pol purmakaöraan peën nemaan äa. ¹⁰ Won. Anutuuk ten pim ya omnaröaanta kön wieë ngön pipët Mosesën ök maan retëng äa. Omën ya yamëngkaupre keët oröön yewaup piarip köp sëen nant öpënëak kön wieë ya mëmpna pöt yok pangk. ¹¹ Tenök arim lupöt kosang sënëak ngönën ök niaim wë. Pötaanök arök kangiir koröpöökë kaamököt nimpunë pöt yok pangk naën ma? ¹² Ya omën muntarö koröpöökë kaamök pöt yemangk. Pötaanök ten wet rëak ya yamëngkaurö pit il yemowasën nimpunëet pangk önaat.

Pël eënaatak Kristo pim ngön ompyaut il wariinganëak pötön naën pas këlangön kat wiak ya yamëngk. ¹³ Ngönën omën Anutu pim tup kaöetak waur yaaurö pit omnaröak Anutuun yak kaömpöt wak wais wiin pötëaan nant yeö ar pöten ewat wë. Ën kiri ar yaauröeta animaö kiri yemangk pötëaan yeö. ¹⁴ Pöta ök Aköp Yesuuk ten pim ngön ompyaut ök yaaurö ar kat yawiauröak koröpöökë kaamököt ningkën öneak kosang wesak ök niiaut.

¹⁵ Ne pöt, arök koröpöökë omnant nimpunëak neniaan äaut. Peeneeta pël eëneak retëng naën. Won, ne omnantëen kimang neniangan. Kaömpötëen këen äak wel wimëak yeem pöt arën kaömpëen neniangan. Ne arim naëaan omnant naön yaaö pötaan ërëpsawi yeë. Ën nem kentöök ar nenangkën yaëen pötaan ërëpsawi eim öma pöten kent yaë. ¹⁶ Nem ngön ompyaut ök ni yeë pötaan nemtën wak isak naëngön. Pöt Kristook ne pël eëmëak kosang wesak

neeaut. Ne pim ngön ompyaut ök naën yeëan talte pim ya mëmpëak neeaut sëp wesak pötaan ya këlangön kaö eëm. ¹⁷ Ya pipët nem könöök yamëngkem talte sum ömaaten kent kön wiim. Pël eëmaatak ya pipët nem könöök naën, Aköpök epël eëmëak nangkën sum naön. ¹⁸ Pël äa pötaanök ne kangiir oröpöt yeö? Nem kangiir yeö pöt epët. Ngön ompyaut ök niak kangiir sumere omnant naön yaaup. Ngön ompyaut amëak ne kangiir sumere omnant yok pangk ömaat pël newasën yaaup.

Pool pi omën pouröa inëen sa

¹⁹ Ne omën pouröa inëen wonöpök nem könöök ngönën ök niaan omën kësang pan Kristoë naë rë olanëak ar pouröa inëen saut. ²⁰ Ne Yuta omnaröa naë ya yamëngkem pitën ngönën ök maan Kristoë naë rë olapënëak pitëmtë yaaup. Mosesë ngön kosangta öngpök naönöpök omën pöta öngpök wëauröen ngönën ök maan Kristoë naë rë olapënëak pitëm yaaup yeem pim ngön kosangöt ngaarëk yewaup. ²¹ Tapël omën munt Moses pim ngön kosangta ënëm naën yaauröa naë ya yamëngkem arën ngönën ök niaan Kristoë naë rë olanëak neenta Mosesë ngön kosangta ënëm naën yaaup. Mosesë ngön kosangta ënëm naënöpök Anutuu ngön kosangët wa noolaan, Kristoë ngönte ngaarëk yewaup. ²² Omën pitëm kön wi kosang yewesaut wiap, omnant eëpënëak kön selap yaë piporöa naë ya yamëngkem pitën ngön ök maan Kristoë naë rë olapënëak pitëm ök yesën omnaröak neen kön wiin wiapöp pël yewas. Omën pouröen ngönën ök niaan narö Kristoë naë rë olaan utpetetakaan kama niöpënëak arim ök saut. ²³ Nem pël yeë pipët ngön ompyaut kaö sëen nemëntta keët ömëak yeë.

Anutuu omën keët öpenaataan weë ngenti-ipa

²⁴ Ar omën epëten ewat wë. Ngasam yaaurek omën pourö nener il wasëpënëak pöömpö sëpnaat. Pël eëpnaatak wet rëak së yaö äaurek orööpna pöpök keët öpnaat. Pötaanök Anutuu omën keët önëëtaan weë ngentieë. ²⁵ Omën ngasam äak nener il wasëpenëak yaë piporö weë ngentiak

koröpöökê këlangön yaaö pöten kön nawiin yaë. Pit omën lëngë sêpna pötëenta pël yaë. Ën tiar pöt Anutuu naëaan omën weë panë om wiakaim wiaapnaataan tapël ëëpa. ²⁶ Nemëntta pöömpö yaaupë ököp. Ne pöt leng ëëmëak yaö ëaurekën it kökö ngënal yesaup. Ne omën mor yamö pöpë ököp. Ne köntak namöön yaaup, kaëngk mööngönëak këkë itneë yamöaup. ²⁷ Omën namp ngasamtak muntapök il mowaspanëak pimtë koröpö weë yewas pöl utpet ëëngönëak nem koröpöökê kentre kaur pöt ngep yaalmëaup. Nemtok ngönën ök niain olëak kö sungönëak pël yaaup.

10

Moröktak wiap sënganëën ngarangk këkë ëëpa

¹ Karurö, ne ar tiarim ëarö, Mosesring wakaimaurö, pitëm imautön ëngk ma e wasnganëën ök niamaan kat wieë. Anutu pi kepiltak kaka elmëak kanö pet elmëen pit seim i kaö Köp Möau olëak sa. ² I yamëa pöta ök kepil pötak kaka elmëen i kaö ilën irë olëak sê Moses pim omën sa. ³ Pël ëën Anutu pim Pulöök kaömp tekeri wes mena pöt pit pourö në sa. ⁴ Iiteta Pul tapöök tekeri wes mangkën në sa. I pitëm në sa pöt kël Pulöök pet elmëa pöökaan yaaröön kolak neima. Kël pöökë yapinte Kristo. Iit kël pöökaan yaaröön nëën kaamök elmëeima pöl Kristook pit kan yesën pitring wë kaamök elmëeima. ⁵ Pël ëautak pitëm tekrakaan pouröak utpetat ëeima. Pötaan Anutuuk këëpöt kön mowiin yang mopöök wel wi won sa.

⁶ Pitëm naë omnant oröa pötök tiarën pepanöm yenia pël yaë. Pitëm ëa pöl tiar omnantön warre kaur ëënganëak pël yaalni. ⁷ Pitëm tekrakaan narö pitëm ëa pöl Anutuu urtak omp ak kaaröröaan ngëëngk wesak yaya manganok. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omnarö wel aisëë iire kaömp nak wal ëak tan urööre ngasam paspas ë pël eima.” ⁸ Pit naröa ëa pöl tiar öngre omp nga ëënganok. Pit pël yaëën Anutuuk pitëmëen ya sangën elmëen omën kësang pan 23,000 ëak kët kopëtetak wel wia. ⁹ Pit naröa ëa pöl tiar Aköpön morök elmëëngan. Pit pël yaëën kamal

ngaaröak mëngkën wel wia. ¹⁰ Pit naröa ëa pöl tiar Anutuun kaaö ngön angan. Pit pël yaan Anutuuk pim ensel ngaap wes mëen mëngkën wel wia.

¹¹ Omën muntaröak Anutu kasëng mempanëak pepanöm elmëëpënëak omën pipot pitëm naë oröa. Akunet pet irëpënëak yaëën wë eporö tiarta kön tektek sëpenëak ngönëntak retëng ëa. ¹² Pötaanök ar narö arimtën kön wiin isën tiarim ëarö il wesak wë pël yewas pörö ar wiap sak utpet ëënganëën ngarangk këkë ëëë. ¹³ Morök ke nentere nent ar utpet ëënëak arim naë oröa pöt arimënt pëen won, omën pouröa naë yaarö. Pipot arim naë yaaröön ar yok pangk Anutuun kön kosang wiaan puuk kaamök elniin morökta weëre kosang pötak wa nuulaan wiap nasëngan. Won, ar moröktak wëen pi kaamök elniin weë sak tauaanëët.

Anutuu ënëm yeem urmeraröa ënëm naëngan

¹⁴ Pötaanök, nem kar panëerö, ar omp ak kaaröröaan ngëëngk wesak yaya yamëëaut kasëng meneë. ¹⁵ Ar könringörö. Pötaanök nem niama epët kat wiak kön wi pet ëëë. ¹⁶ Wain iit kelöntak lë mëak welaköt elmëak Anutuun yowe yamëëa pöta songönte tiar ëwat wë. I pipët Kristo pim i tiarimëen lë mëa pöt. Tiar wain i pöt yenem piiring lup kopëtemer sak wë. Ën kë pelak yen pöt, yenem pim möönre koröpö këra yetaprak möa pötak yal yeë. ¹⁷ Kë kopëtet wiaan tiar pourö yen. Pötaanök tiar selap pöröak erën ëak möönre koröp kopëtaö pël sak wë. ¹⁸ Israel omnaröa yaautön kön wieë. Omën animaö Anutuun kiri yemangk pöta kaut yen piporö pit kiri ar yaautak Anuturing lup kopëtemer mowasëpënëak pël yaë. ¹⁹ Nem yeniak pipta songönte pöt tolëël? Ne, “Omp ak kaarörö pit kaöarö,” ma “Omnaröak pitëmëen kiri yemangk pöt kaöat,” pël yeniak ma? ²⁰ Won, ne epël yeniak. Omën ngönën wonörö pitëm kiri yemangk pöt Anutuun won, urmeraröaan yemangk. Pël yaëën ar pitëmëen kiri mampööre pitring kaömp ngawi në pël ëënëëten ne kaaö yaë. ²¹ Aköpë i kelöntak yenauröak urmeraröaktakaan nëmpena pöt pangk naëpan. ²² Ar utpet pipot ëënë pöt

Aköp ya sangën mongawisën nimpënaat. Pi weëre kosangringëp, ar weëre kosang wonörö. Pötaanök pi ya sangën mongawisngan.

Anutuun ping wesak maim öpa

²³ Arök, “Tiar omën pout yok pangk eëpenaat,” pël yak pöt yaap yak. Pël yaketak omën poutök kaamök naalniipan. Arök, “Tiar omën pout yok pangk eëpenaat,” pël yaketak omën poutök kosang naniwaspan. ²⁴ Ar arim omnant eëneëten kön wiinganok, arim karurö kaamök elmëeneëten kön wieë. ²⁵ Animaut uröm kaatakaan önë pipotön, “Epot omp ak kaaröröaan kiri elmëa ma won?” pël ëak kön selap eënganëp neë. ²⁶ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Yangerere yangerak omnant wia epot pout Aköpëët.” Pël wia pötaanök tiar yok pangk omën pout nëmpenaat. ²⁷ Omën ngönën wonöröak ar pitring kaömp ngawi nënëak yas niak kaömpre animaut ningkën pötön, “Epot omp ak kaaröröaan kiri elmëa ma won?” pël ëak kön selap eënganëp köntak neë. ²⁸ Pël eëneëtak omën namp nim naë öpnaapök animaö pötön, “Epot omp ak kaaröröaan kiri ëaut,” pël ök niaan pöt pi utpet mowasën pim lupmer utpet eëpanëën nënganok. ²⁹ Pipot nëën arim lupöt utpet sepanëën won, arim karipë lupmer utpet eëpanëak yeniak. Ar nampök epël an koröp. “Ne tol eën omën animautön kön selap yaë pipopön kön wiak nanën eëm? ³⁰ Ne Anutuun animautaan yowe mëak yenën omnaröak nem yena pötaan utpet wesak neneapan.”

³¹ Pël aan ne epël yeniak. Ar iire kaömp nëere omën nant ë pël eëneëak pöt Anutuun ping wesak aöök eën. ³² Yuta omënre omën muntaröere ingre mor saurö wiap sëpanok pël elmëengan. ³³ Nem yeë pöl ëeë. Nem omnant yeë epot omën pourö kaamök elmëëmëak weë ngentiak yeë. Nemtëen naën, omën pourö kaamök elmëen ompyaö sëen Anutuuk utpetetakaan kama moöpënëak yeë.

11

¹ Ne Kristoë kanöök ing mësäak pim ök yeë arta tapël nem yeë epël ëeë.

Ngönënë wa toptak ompyaö eëpenaata ngönte

² Ar omnant nem niaul yeem ngön ök niaut taë wak wëen ne arën kön wiin ompyaö yaë. ³ Pël yeëetak nem kentöök ar epëtenta ewat sënëak kent yaë. Ompöröak öngörö ngarangk ëa. Kristook ompörö ngarangk ëa. Ën Anutuuk Kristo ngarangk ëa. ⁴ Tiarim yaul omp namp pim kepönö kör koëak wëen pöt omnaröak itenak, “Pi omën munt nampë ikanöök wë,” pël ya. Pël yaatak omp namp ngönën tuptak Anutuun ök maöre pim ngönte tekeri wesak aö pël eëpna pöt pi omën munt nampë ikanöök won. Pötaanök pël yeem pim kepönö kör koëepna pöt utpet ëak pim Kaöap Kristo ëö mongawisëpnaat. ⁵ Ën öng namp ngönën tuptak Anutuun ök maöre pim ngönte tekeri wesak aö pël yeem pim kepönö kör nokoëen wëen pöt omnaröak piin, “Ompöpë ikanöök naön wëa,” pël aan pim ompöp ëö mongawisëpnaat. Pöt öng kan pas yaaö namp pim kepön ëpöt kat ë olëak wë utpet yaë pöl pim kepönö kör nokoëen wëa pötak utpet sak öng ke pöpë ök sëpnaat. ⁶ Öng namp pim kepönö kör nokoëen eëpënëak pöt pim kepön ëpöt kat ë olap. Pël eëpnaatak öng namp pim kepön ëpöt kat ë olaan omnaröak piin kön wiin, “Pi öng kan pas yaaö namp,” pël wasën pi ëö kësang sëpnaat. Pötaanök öngörö pipël ëak ëö sëpanëën pitëm kepönöt kör koëep. ⁷ Ompöp pi Anutu pim ök wë pim weëre kosangre ë rangi pöt pet yaë. Pötaanök pi Anutuu ök kaö sak wë pöt pet eëpnaataan pim kepönö kör nokoëëpan. Ën öngöp pi ompöpë iri wë pöt pet eëpnaataan pim kepönö pangk kör koëepnaat. ⁸ Pöta songönte epët. Anutuuk ompöp ket eëpënëak öngöpökaan kaut naön. Öngöpökëer ompöpökaan kaut wak ket ëa. ⁹ Tapël ompöp pi öngöpëen yak ket naën. Öngöpökëer ompöpëen yak ket ëaup. ¹⁰ Pël ëa pötaanök öngöp pi ompöpë iri wë pöt pet eëpnaataan kepönö kör koëak öpnaat. Pël eën pöt enselöröak pöten itaangkën ompyaö eëpnaat. ¹¹ Pël eëpnaatak tiar öngre omp Aköpë wëwëetak namp nerak naön, nampnamp kaamök ëak wë. ¹² Nem yeniak pipta songönte epët. Anutuuk öng wetëep

ompöpökaan ket eën kangiir pörekaan wais peene wë epöök pöt öngöröak ompörö yawil. Omën pout Anutuuk maan oröak wia.

¹³ Ar omën epëten kön wieë. Öngörö pitëm kepönöt kör nokoën wë omnaröa tekarak Anutuun ök mapna pöt yok pangk pël yewas ma? Pël naëpan. ¹⁴ Tiarim wëauten ar ewat wë. Omp namp öngöröa ök pim kepön epöt wali sëpna pötak omnaröak eöak mapnaat. ¹⁵ En öngörö pit ngan ep waliit pitëm kepönöt kör koëepënëak Anutuuk menaurö. Pötaanök öng namp pim kepön epöt wali sëpna pöt ompyaö. ¹⁶ Omën namp ngön epët komun uröpna pöpön epël memaat. Ten Kristoë ngön yaaö omnaröere Anutuu ingre mor sa pourö epël pëen yaaurö.

Korin omnaröak Aköpë këere iit utpet wesa

¹⁷ Ar Anutuun yaya manëak wa top yeëan pötë ompyaö newasën, utpet yewesan. Pötaanök nem yeniak epët, arën kön wiin ompyaö won. ¹⁸ Ne wet rëak epël niamaan. Ar ngönënëën wa rongan yaëen arim tekarak komre kap yaaröa pël aan ne kat wiin yaap koröp yaarö. ¹⁹ Ne kön wiin komkap pipot pas naaröön, ar yangerakë omnarö yak arën ökre was elniin ngönëntak kosang yes pörö tekeri wasëpënëak yaarö. ²⁰ Arim ngönënëën wa top yeëan pötë Aköpë këet nënëak yeem irikor yeëan. ²¹ Ar epël yeëan. Kaömp nënëak Aköpön kön nawiin apre pap arim kaömp wak yesan pöt neenemot yenan. Pël ëak narö iire kaömp kësang nak kön irikor yaëen narö këen wë. ²² Elei, ar pipël eëneak pöt arim kaatë nënëetep won ma? Ma ar kön wiin Anutuu ingre mor saurö pipël elmëak ngöntök yaaurö eö yemowas pöt pangk yaë ma? Arim yeëan pötaan tol niam? Kön wiin ompyaö yen pël niam ma? Won, pël naëngan.

Aköp Yesu pim ruurö këerë i elmëa

²³ Ne ngön ngaan Aköpë naëaan wa pöt niiaut. Pöt epël. Aköp Yesuuk Yutasök piin ngaaröen kup mowia rök pötak kaömp nent wak ²⁴ Anutuun yowe mëak pelak epël ök mëa. “Epët nem mësëpët. Arimëen yak pëel elniak wel wiimaat. Neim öneël

nem elniauten kön wieë neim öneët.” ²⁵ Pël mëak kaömp pöt nëen wain kelönte tapël wak yowe mëak epël mëa. “Wain i epët sulöp ngolöpta nem iit. Wain i epëtak ne wel yawiem nem iit olama pötaan Anutuu omnaröaring sulöp pöt kosang yewas pöt pet yaalni. Neim öneël nem elniauten kön wieë neim öneët.” ²⁶ Pël eëan ar këere i nënëel Aköpë wel wiauta songönte tekeri weseim wëen kaalak waisëpnaat.

Namp pi Aköpë këere iit utpet wesak pöt saun koirëpnaat

²⁷ Pël wia pötaanök omën namp Aköpë iire këet pas köntak nëmpna pipop Aköpë möönre koröpre i pöt utpet wasën saunaring eëpnaat. ²⁸ Pötaanök ar këere i nënëak pöt wet rëak arim lupöt wa kom ëäkök nën. ²⁹ Pöt namp pim lupmer wa kom naënrek Aköpë këere iit köntak nëmpna pöt pim saunaring nëmpna pötaan Anutuuk këlangön mampnaat. ³⁰ Ar pël yeëan pötaanök arim naëaan narö kësang weëre kosang won, yauman yaëen narö wel yawi. ³¹ En tiarimtok tiarimtë lupöt wotpil wesak wa kom yeëan talte Aköpök wa kom elniire këlangön nimpö pël naën eëpën. ³² Aköpë tiarim lupöt wa kom yaalni pöt yang omnaröaring kö sënganëak këlangön yaningk.

³³ Pötaanök, karurö, ar Aköpë këere iit ngawi nënëak wa top yeem pöt neneren kor eën pourö wais pet irënak ngës rë pël eën. ³⁴ Ar këen panë eën pöt arimtë kaatë nën, wa toptak utpet eën kangut orö nireëpanëen.

Ngön muntat nemtok naë waisak ök niak ngan rë nimpaat.

12

Ngëengk Pulöök weëre kosang ke nentere nent yaningk

¹ Tiar ngönën yaat mëmpenëak Ngëengk Pulöök weëre kosang ke nentere nent yaningk. Karurö, ne ar pöta songönten këekë ewat sënëak kent yaë. ² Ar ewat wë. Ngaan ngönën köpël wëen yang omp ak wëwëat wonöröak wer niön pitëm ënem seimaurö. ³ Ne epël niamaan kat wieë. Omën namp Anutuu Pulöök kaamök elmëen pöt, “Yesu sasa kö sëpën,” pël nemaan eëpnaat. En namp Ngëengk Pulöök

kaamök naalmëen ëen pöt, “Yesu pi Aköp,” pël nemaan ëëpnaat.

⁴ Pulöök Aköpë ngönën ya ke nentere nent mëmpenëak weëre kosang yaningk, Pul pö kopëtaöök. ⁵ Tiar Aköpë ya ke nentere nent yamëngk, Aköp pöp kopëtap. ⁶ Aköpë ngönën yaat mëmpena kan ke naöre naö wia. Anutu pöp kopëtapök tiar omën pourö neenem weëre kosangöt ninak ya pipot mëmpenëak kaamök yaalni. ⁷ Pulö pi ngönëntak ompyaö wesak öpenëak neenem weëre kosangöt kom ëak yaningk. ⁸ Namp pi Pulöök weëre kosang mangkën ngönën ëwat kaö panë apnaat. Ën namp pi Pul tapöök weëre kosang mangkën ngönën öngpököt wa kotiak apnaat. ⁹ Namp pi Pul tapöök weëre kosang mangkën Anutuu yaat kosang mëmpnaataan kön wi kosang yewesautaring öpnaat. Ën namp pi Pul tapöök weëre kosang mangkën yau-manörö ompyaö mowasëpnaat. ¹⁰ Namp pi Pulöök weëre kosang mangkën ya it ngolöpöt mëmpnaat. Namp weëre kosang mangkën wetete ngön apënëak kön tek-tek mowasëpnaat. Namp weëre kosang mangkën Pulööre urmerarö pitëm yaautë songönte kom ëëpnaat. Namp weëre kosang mangkën këm ngön ngolöpöök apnaat. Namp weëre kosang mangkën këm ngön ngolöpöök ök aan kaip tiipnaat. ¹¹ Ya pipot pout mëmpenëak Pul kopëtapöök tekeri wes yaningk. Pël elniak pimtë könöök omën pourö neenem weëre kosangöt kom ë yaningk.

Tiarim koröpö kopëtaö, kaut selap

¹² Omnarö tiar tiarim koröpö kopëtaö. Ën koröpöökë kaut selap. Pël ëen pipot erën ëen koröp kopëtaö pël yaë. Pöta ök omën selap eporö Kristooring erën ëen kopëtap pël yaë. ¹³ Tiar narö Yuta omnarö, narö omën muntarö, narö inëen yaaurö, narö inëen naënörö. Pël ëaap tiar Anutuu Pulöök wa niulëen möönre koröp kopëtaö yeö. Anutuuk pim Pulö ningkën tiar pourö pim Pul kopëtaö wak wëen tiarim lupötë wë.

¹⁴ Tiar ëwat wë. Koröpöökë kaut kopët nent won, selap. ¹⁵ Pötaanök ingesök tol ëak epël apën? “Ne mores won pötaan koröpöökë kaut won.” Pël aö omën koröp

ëlö sëp wesak pëlëer së öpën ma? Pël naëpan. ¹⁶ Ën katëëpökta tol ëak epël apën? “Ne itö won pötaan koröpöökë kaut won.” Pël aö omën koröp ëlö sëp wesak pëlëer së öpën ma? Pël naëpan. ¹⁷ Koröp pouuk itöt pëen wëanëen tol ëak ngön kat wiipën? Ën koröp pouuk katöt pëen wëanëen tol ëak wot mööpën? Pël naëpan. ¹⁸ Anutu pi ëwat wë. Pim könöök koröpöökë kaut neenem öpnaarek moulmëa. ¹⁹ Koröpöökë kaö epot ke kopëtet pëen ëanëen koröp ëlö yok pangk wi naön ëan tapön. ²⁰ Pël naën. Tiar pöt koröpöökë kaut selap pötök erën ëen kopëtaö pël yaë.

²¹ Itöök moresën epël nemapan. “Ni kaamök naalnëen ëëmëetak nemënt yok pangk ömaap.” Ën kepönöökta ingesën epël nemapan. “Ni kaamök naalnëen ëëmëetak nemënt yok pangk ömaap.” ²² Won, tiarim koröpöökë kaö nantön kön wiin kaöat won pël yewas pipot won ëëpena pöt ompyaö naön ëëpena. ²³ Ën tiarim koröpöökë kaö nantön kön wiin pasut pël yewas pipot ompyaö wesak ngarangk ëëpena. Ën ëöaatta ompyaö panë wesak kör koëëpena. ²⁴ Pël ëëpnaatak koröpöökë kaö nantön tiar itaangkën ompyaut pël yaë pipot kör nokoëen ëëpena. Anutu pimtök tiarim möönre koröpöt ket elniak kaö nantön utpetat pël yewas pipot puuk kön wiin ompyaö ëen kör koëëpena. ²⁵ Pël ëëpena pötaanök tiarim möönre koröpöök komre kap pöt naën ëëpena. Kaö pout nener kaamök ëëpënëak ëaut. ²⁶ Koröpöökë kaö kopët nent këlangön kat yawiin pöt pout këlangön kat wiipnaat. Ën kaö nent ompyaö wëen pöt pout ompyaö öpnaat.

²⁷ Ar pöt erën ëen Kristo pim möönre koröpö pël yeë. Ën neenem wëwëetak pöt pim koröpöökë kaut pël yeë. ²⁸ Pël yaëen Anutuuk pim ingre mor saurö tiarim naë ya omnarö epël ulmëa. Wet rëak ngön yaaö omnarö ulmëa. Pöröaarek tektek ngön yaaurö, pöröaarek rë yemoulaurö, pöröaarek ya it ngolöpöt yamëngkaurö, pöröaarek yauman ompyaö yewesauröere omnarö kaamök yaalmëauröere ngarangk yaalmëauröere këm ngön ngolöpöök yaaurö pël ulmëa. ²⁹ Anutuuk pourö ngön yaaö

omnarö pël naulmëen äa. Pourö tektek ngön apënëak naulmëen, pourö omnarö rè moulöpënëak naulmëen, pourö ya it ngolöpöt mëmpënëak naulmëen, ³⁰ pourö yauman ompyaö wasëpënëak naulmëen, pourö këm ngön ngolöpöök apënëak naulmëen, pourö këm ngön ngolöpöök ök aan kaip tiipënëak naulmëen. ³¹ Anutuuk ar ngönënë yaat mëmpunëak weëre kosang nimpna pöt taltak kaöet pöt wël äak önëen kosang ëë.

Pël yaëen nook kan ompyaö panë epö pet elniimaan.

13

Lup sant yaauta ngönte

¹ Ne ka nantëeröa ngön köngkömötëere enselöröa ngön köngkömötë omnarö pangk kat wiipnaat pël yeem lup sant naën yeëanëen nem ngön yaaut kuupre intö ngönötë yaan omnaröa ngön këet kat nawiin yaë pöl köntak yeëan tapön. ² Ën ne tektek omnaröa ök wë ngönën tekeri wasöore ngön öngpökötëre ewat poutë songönöt ewat weëre tomönötön mop wiipënëak kön wi kosang wesak maan pël ë pël yeem lup sant naën yeëanëen omën pasuröa ök wëan tapön. ³ Ma nem omnant kom äak omën ngöntök yaaurö mampöore Kristo pim ngöntaan yak maan naröak newak es newaliin wel wi pël yeem lup sant naën yeëan talte kangut naön ëëm.

⁴ Omën lup santring wëa pörö ya wiap-taring wë sant yemowesaurö. Pit omën muntaröa omnantëen kön utpet mowiire pitëmtën kön wiin isën kölokkölok ë pël naën yaaurö. ⁵ Pit omnant omnaröak kön wiin omën muntaröen naalmëëpanëet ëen pöt pël naën yaaurö, keimön naën yaaurö. Pit ya sangën naën yaaurö, utpet yaalmëen kangüir naalmëen yaaurö. ⁶ Pit utpetatëen ërëpërëp naën, ompyautëen ërëpërëp yaaurö. ⁷ Omën lup santring wëa pörö omnaröak utpet yaalmëen kosang sak wë elmëëpnaatön ompyaö ëëpnaat pël we-seë Anutuun kön kosang wiak pim ompyaö ëëpna pöten korkor eim wë këlängön kat yawiem kosang sak wëaurö.

⁸ Lup sant yaaö pöt kö nasën ëëpnaat. Ën tektek omnaröa ök Anutuu ngönte tekeri

yewesa pöt kö sëpnaat. Këm ngön ngolöpötë yaaö pöteta, kö sëpnaat. Ën ewat ke nentere nent pötta kö sëpnaat. ⁹ Pöt epël. Tiar ewatöt kaut pëen ewat wë. Ën Anutuu ngönteta kaut pëen tekeri wesak yaaurö. ¹⁰ Ënëmak Anutuu wais omën poutë songönte tekeri wes nimpnaatak kaö kot pipot kö sëpnaat.

¹¹ Ne ngaan koturöa ök wë pitëm ngön ya pöl aimaut. Pël äak koturöa kat yawi pöl kat wieimeë pitëm könötë wia pöl wiakaimaut. Pël äautak omp kaö sak koturöa yaaö pöt ent ë olëaut. ¹² Tiar könitweri këere wot kante itenak këëkë itnaangkën yeë pöl peene Anutuu songönte itenak om kotte pëen ewat yes. Ënëmak Kristoë tekeri sëpnaatak öö ningkën piin këëkë itaampnaat. Peene pöt tiar Anutuu songönte kaut pëen ewat wë. Akun pötak Anutuu tiarën ewat panë wë pöl pim songön pout ewat sa pet irëpenaat.

¹³ Pël ëen kosang wiaapna pöt epot. Anutuun kön wi kosang yewesautere piin kön kosang wiak pim ompyaö ëëpnaaten kor wëautere lup sant yaaut, omën nentepar nent pipot kosang wiaapnaat. Lup sant yaautakëer kaöet.

14

Pulöök weëre kosang yaningk pöta ngönte

¹ Ar lup sant yaaut kaö wesak kosang ngentiak arim karurö sant elmëë. Pël äak pöt ngönënë weëre kosang Ngëëngk Pulöök yaningk pipot önëen ök ëë. Pipot Anutuu ngönte tekeri wasënëak weëre kosang yaningk pipot önëen wet reak ök ëë. ² Pöta songönte epël. Omën këm ngön ngolöpöök ya pipop omnaröen nemaan, Anutuun yema. Pi Pulöök elmëen ngön ëlëëpöt ök yaan omnarö kat nawiin, Anutuukëer kat yawi. ³ Pël yaëetak omën Anutuu ngönte tekeri wesak ya pipop omnarö kaamök elmëak pitëm kön wi kosang yewesaut taë wasën kosang sak öpënëak yema. ⁴ Omën këm ngön ngolöpöök ya pipop pimënt kaamök yaë. Ën omën Anutuu ngönte tekeri wesak ya pipop ingre mor sa pourö kaamök yaë. ⁵ Ne ar pourö këm ngön ngolöpötë anëak kent yaë. Ën Anutuu ngönte tekeri wesak anëak kent kaö

pan. Omën Anutuu ngönte tekeri wesak ya pipop omën këm ngön ngolöpöök ya pöp il yewas. Ën namp këm ngön ngolöpöök yaan nampök kaip tiak ingre mor saurö kaamök elmëepna pöt omën këm ngön ngolöpöök ya pipop ya kaö yamëngk. ⁶ Pötaanök karurö, ne arim naë wais këm ngön ngolöpöök ök niaan pötak pangk kaamök naalniipan. Pël eëmaatep arim naë wais Anutuu ngön ök neea pöt niam ma ewat nent nimp ma pim këm ngönte tekeri wesak niam ma ngönën rë niulöm pël eëma pötaar kaamök elniipnaat.

Anutuu ngönte apenëak këm ngön ngolöpötë pangk naëngan

⁷ Ar omën pasut nger pëep köntak mëmpöore wëlemp köntak tang mö pël yaëen ngön kët pangk kat wiin ma? Kat nawiingan. ⁸ Ën kuupö pas yamëngkën talëpök pangk kat wiak ngaëen ya pël wesak ko eëpën? Pangk pël naëpan. ⁹ Pöta ök arta këm ngön ngolöp omnaröa pangk kat nawiipanëöök yaan talëpök pangk kat wiipën? Kat nawiipan. Arim ngönöt pas mopöök sëpnaat. ¹⁰ Yang epot poutë omnaröak këm ngön ke nentere nentak ngön ök ya. Pël yaatak köntak naën ompyaö wesak yaan kat yawi. ¹¹ Ën omën nampök ngön ök neaan kat nawiin eëma pöt puuk neen, “Maimap,” pël yenewasën nookta piin, “Maimap,” pël mowasumaat. ¹² Arim naë tapël wia. Ar weëre kosang Ngëëngk Pulöök yanking pipot önëak kent yëe. Pötaanök weë ngentiin Ngëëngk Pulöök ulöl wes ningkën weëre kosang ingre mor saurö kaamök elmëepna pöt önëet.

¹³ Pötaanök omën këm ngön ngolöpöök apna pipop ngön pöt kaip tiin omnarö kat wiipnaan Anutuun weëre kosang kimang map. ¹⁴ Pöt epël. Ne këm ngön ngolöp nem köpëltak Anutuun kimang mema pöt nem këmëtere lupmerök yaan könöök naën pas öpnaat. ¹⁵ Pötaanök ne tol eëm? Ne Anutuun kimang nemtë ngöntak lupmerre könöök memaap. Ën Anutuun tan memaanta tapël memaap. ¹⁶ Ma ar namp lupmerök këm ngön ngolöpöök Anutuun yowe yemaan omën ngolöp weëre kosang pöt naön nim ngönte pangk kat nawiin eëpna pipop tol ëak kat wiak kaamök ëak, “Yaap,” apën?

Pël naëpan. ¹⁷ Ni yaap Anutuun yowe mamëetak omën ngolöp pöp taë nemowaspan.

¹⁸ Ne ar pourö il nuwesak këm ngön ngolöpöök ngön yaaup yak Anutuun yowe yemak. ¹⁹ Pël yeëetak ingre mor sauröaring yaya yamëëautak nem kentöök ngön kopët omnaröa kat wiipnaatepar amëak kön yawi. Këm ngön ngolöp selap omnaröa pangk kat nawiin eëpna pöt amaaten kaaö.

²⁰ Karurö, ngönöt kat wiak wël yaautaan rungaaröa ök eëngan. Utpet yaaö pötönökëer öngaaröa ök köpël eëe. Pël ëak ngönöt kat wiak wël yaaö pötaan kaöaröa ök ompyaö wesak eëe. ²¹ Ngönën ngön nent epël wia.

“Ne omën eporöen omën naröa ngön maimatëere omën maimaröa këm ngönötë ök maan

pit nem ngönte kat nawiin eëpnaat, Aköpök pël ya.”

²² Pötaanök tiar kön wiin Anutuuk këm ngön ngolöpötë ngön yaaut ngönën kat wiauröaan won ngönën köpëlörö pim weëre kosangöön pet elmëen itaampënëak kön wia. Ën kangiir Anutuu ngönte tekeri wesak ök yaaut ngönën köpëlöröaan won kat wiauröaan Anutuu songönte tekeri wasën itaampënëak kön wia. ²³ Pötaanök ar ingre mor saö pourö wa top ëak këm ngön ngolöpötë ngön aim wëen ngolöp ngönën kat yawiauröere köpëlörö ilëak itenak pöt arën kön wiin kaökaö yaë pël wasëpnaat. ²⁴ Ën ar ingre mor saö pourö Anutuu ngönte tekeri wesak ök aim wëen ngönën köpëlöp ma ngolöp kat yawiaup ilëak kat wiak pöt arim yaauten itenak pim saunaton kön wiipnaat. Pim tekeri wesak yaan kat wiipna pötök pim utpet yaaut kom eën ²⁵ pim lupmeri omnant wieëa pöt tekeri sëen itenak rar rë wesirak Anutuun yaya mëak epël niapnaat. “Yaap Anutu arim tekarak wë,” pël niapnaat.

Ngönënëen wa top yaautë ompyaö wesak eëpa

²⁶ Karurö, ne tol niam? Arim Anutuun yaya manëak wa top eëneëtë nampök tan nent apnaat, nampök wetete ngön apnaat, nampök Anutuu ngön ngolöp mena nent apnaat, nampök këm ngön ngolöp naöök

apnaat, nampök këm ngön ngolöp pöt kaip tiipnaat. Pipot pout yaëen ingre mor saurö kaamök elmëep. ²⁷ Këm ngön ngolöpötë anëak pöt pouröak anganok kopët naar ma naar namp pöröak kopët pöppöp yaan nampök songönöt kaip tiak ök niap. ²⁸ Ën omën kaip tiipnaap won ëen pöt këm ngön ngolöpötë anë pörö ingre mor sauröa wa toptak anganok. Namp pi pël apënëak pöt pëentak Anutuun map. ²⁹ Ën Anutuu ngönte tekeri wesak anëak pöt omën naar ma naar namp aan muntarö ngön pöt kat wiak kom ëë. ³⁰ Namp pi wel aisëaan Anutuuk ngön nent apënëak kön weswes elmëen wal ë apënëak yaëen pöt wet rëak tauëë ngön yaaup leng ëëp. ³¹ Ar pourö Anutuu ngönte pangk tekeri wesak anëet. Pël yeem pöppöp aan kat wiak nener lup kosang wasënëet. ³² Omën Anutuu ngönte tekeri wesak ök yaaö pörö pitëm ngön apna pötön ngarangk ëë ök apën ma won pöt kön wiip. ³³ Pöt Anutu pi tiar omnant irikor ëëpenaaten kaaö, mayaap öpenaaten kent yaaup pötaanök.

Ka nantë Anutuu omnaröa wa topötë yaaup ³⁴ ar ngönënëen wa top yeem öngöröak ngön angan. Moses pim ngön kosangtak öngörö ompöröa ikanöök öpën pël wia. ³⁵ Öngörö, arök wa topötë ngön anë pöt ëöaringët. Pötaanök ar ngön nantë songönöt ëwat sënëak pöt arim kaatë ompöröen pëel maan ök niap. ³⁶ Elei, Korin omnarö ar kön wiin arimtokëer omën muntarö il wesak Anutuu ngönte ëwat panë wë. Ar kön wiin Anutuu ngönte wet rëak arim naë oröön ök aimaurö ma? Ma arimtokëer kat wiaurö ma? Pël won.

³⁷ Arim naëaan namp pi pimtën kön wiin, “Ne Anutuu ngönte tekeri wesak yaaup,” ma “Ne ngönënë weëre kosang nant Pulöökë naëaan waup,” pël ëëpna pipop pi nem ngön retëng yeë epëten Aköpë ngön kosangët pël wasëp. ³⁸ Namp ngön epët kat wiak yaap newasën ëëpna pipopön, “Anutuu ngönte tekeri wesak yaaup,” pël nemangan. ³⁹ Pötaanök, karurö, ar Anutuu ngönte tekeri wesak anëëtaan weë ngentieë. Pël ëak këm ngön ngolöpötë yaaut kan wariingan. ⁴⁰ Ar ngönënëen wa top yaaütë omnant irikor ëënganëp ompyaö

wesak ëë.

15

Kristo wel wiak wal ëa

¹ Karurö, nem Kristoë ngön ompyaut ök niaan ar kat wiak wak wë pipët kaalak ngolöp wes nimpaan. ² Ngön ompyaö pipët ök niaan wak pötakël wëen pöt Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaat. Om pas kön wi kosang wesan talte pël naalniin ëëpën.

³ Omën kaöet Anutuuk neen neaan kat wiak nook arën ngës rëak ök niiaut. Pöt epët. Ngönëntak Kristo pi tiarim saunatëen wel wiipënëak ëa pöl ëaup. ⁴ Pël ëak ngönëntak ëëpënëak ëa pöl yang kel weerën kët nentepar nent won sëen kaalak wal ëaup. ⁵ Pël ëak wet rëak Pitaan ëö pet elmëak ënëmak pim ru 12 pöröen ëö pet elmëa. ⁶ Pörekaan pim ru kësang pan 500 pörö wa top ëak wëen ëö pet elmëa. Omën pörö narö wel wiin kësang om öp wë. ⁷ Pörekaan Sems ëö pet elmëak ngön yaaö omën pouröen ëö pet elmëa. ⁸ Pël ëaupök ënëmak ne runga kar yawil pöpë ök utpet yaaupön ëö pet elnëaut. ⁹ Ne ngön yaaö omën nem karuröa ök won, utpetap. Ne Anutuu ingre mor saurö mënak utpet weseimaup yak ngön yaaö yapinte nenëanganë salëp. ¹⁰ Anutuuk komre kolap elnëak pim ngön yaaö omën wes neulëen wë. Pim komre kolap pöt nem naë mos naën ëaut. Nook ngön yaaö muntarö il wesak ya kaö mëneimaut. Pöt nem weëre kosangöök won, Anutuu komre kolap elnëa pötak mëneimaut. ¹¹ Nook ma pitök ngönën ök niaan pöt kotte. Kaöet pöt ngönën kopëtet ten pouröak ök niaan kat wiak kosang wesan.

Wel wiaurö weletakaan wal ëëpenaat

¹² Tenök, “Kristo weletakaan wal ëaup,” ngönëntak pël ök niaan tol ëënak arim naëaan naröak, “Wel wiaurö weletakaan wal naëpan,” pël aim? ¹³ “Wel wiaurö weletakaan wal naëpan,” arim ngön pöt yaap pöt, “Kristo weletakaan wal naën ëa,” pël apa. ¹⁴ Kristo weletakaan wal naën ëanëen tenim ngönën ök yeniiatre arim piin kön wi kosang yewesaut kë naën ëan tapön. ¹⁵ Pël ëak pöt pëen won. Ten Anutuun epël niiaut. “Pi Kristo weletakaan wal ë ulmëaup,” pël niiaut. Wel wiaurö

wal yaaut wi naön äanëen Anutuuk tol äak Kristo wal ë ulmëan tapön. Pël ëen tenim ngön yeniak epotön kön wiin, “Pit Anutuu ngësël wesak kaar yaaurö,” pël äan tapön. ¹⁶ Tiar, “Wel wiaurö weletakaan wal naëpan,” ngön pël yeëan talte Kristoonta, “Weletakaan wal naënëp,” pël apen. ¹⁷ Kristo wal naën äanëen arim kön wi kosang yewesaut mos sëen utpetatë öngpök wëan tapön. ¹⁸ Pël ëen omën Kristoon kön wi kosang wesak wel wiaurö kö san tapön. ¹⁹ Tiar Kristoon kön kosang wiak pim ompyaö elniipnaaten kor wëen yangerakë wëwë eptakökëer kaamök elniänëen omën muntaröak tiarën, “Kaökaurö,” pël wesak yangerakë yaköm yaaut il wesak yaköm kaö pan elnian tapön.

²⁰ Pël won. Kristo pi yaap wel wiak kaalak wal äaup. Pi wet réak wal ëen pim pël äauten tiar kön wiin omën wel yawia eporö Anutuuk tapël weletakaan wal ë niulëepnaat. ²¹ Pöt epël. Omën kopëtap Atam puuk wel yawia pöt ngës rë nina. Tapël omën kopëtap Kristo puuk weletakaan wal yaaut ngës rë nina. ²² Pöt epël. Tiar Atamë earö pötaanök pim äaul pourö wel yawi. Tapël Kristooring yal menak wë pötaanök Anutuuk weletakaan wal ë niulëepën sa. ²³ Tiar yaap wal ëëpenëak äa pöl ëëpenaat. Kristo pi wet réak wal äa. Pël ëen ënëm pim orööpnaatak pimëen sa poröeta wal ëëpenaat. ²⁴ Pël ëen omën pout won sëpnaat. Akun pötak pi yangerakë ngarangkre omën kaö yapinringörö kö mowesak Setenë weëre kosangringörö tapël elmëak pim omp ak ya pöt kë oröön Anutu pim Pepap kaalak mampnaat. ²⁵ Peene pöt kaö sak wë pim yaat mëneim wë ënëmak pim kööre tokörö il mowesak pim omp ak ya pöt kë oröön Anutu mampnaat. ²⁶ Kristo pi utpetat il wesak ënëm wel yawiauteta il wesak won mowasëpnaat. ²⁷ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Anutuuk moulmëen Kristook omnant pout il wesak kaö sak wë,” pël wia. “Omnant pout” ngön pöten tiar kön wiin Anutuuk pimëntta pötring öpnaat pël newasën äa. Pöt Anutu tapöpök Kristo omnant pipotë kaö sak öpënëak moulmëa pötaanök. ²⁸ Pep pi omënere omnant pout

Kristoë ikanöök moulmë pet irën Ruup Pep pim kaö wes moulmëa pöpë ikanöököl wëen Anutuuk tiar pouröa kaö sak öpnaat.

²⁹ Omën wel wiaurö kaamök elmëëpënëak i yamë porö pitën tolël kön wiipen? Omën wel wiaurö weletakaan wal naën ëëpën talte oröpmorëen omën narö pit kaamök elmëëpnaan i mëëpën? ³⁰ Ën omnarö kët ël epotë utpet elniak këëmre këlangönë rangk yanuulë pöten tolël kön wiipen? Wel wiaurö weletakaan wal naën ëëpën talte ten wal ëëpenaata ngönte ök yaan omën naröak pël naalniin ëëpën. ³¹ Kët poutë ne, “Omnaröak nem Anutuun yak ya yamëngk pötaan nempën ma won?” pël kön yawi. Ngön pipët ne tiarim Aköp Yesu Kristook yal menak wë arim wëwëatön ya ërëpërëp yaë pötaan pil yeniak. ³² Wel wiaurö weletakaan wal naën ëëpën talte nem Epesas kak wakaimautak wal ëëpenaata ngönte ök yaan omnarö kent ngaaröa ök utpet elnëauta kangut naön ëëm. Wel wiaurö weletakaan wal naën ëëpën talte omnaröa ya pöl ëëpen. Pit epël ya. “Ëlpamök wel wiipenaatak peenëer këere imën nëmpa.”

³³ Nant kaar niapanok. Ar utpet yaauröaring önë pöt pitök arim wëwëet utpet niwasëpnaat. ³⁴ Kön irikor pipot sëp wesak könöt wotpil wesak weë. Utpetat ëëngan. Ar kat wieë. Arim naëaan narö Anutuun köpël wë ënëm naën yeëan. Pötaanök ar kat wiak ëö sënëak yeniak.

Möönre koröp maimaö wak weletakaan wal ëëpenaat

³⁵ Naröak epël an koröp. “Wel wiaurö tol äak weletakaan wal ëëpën? Pit möönre koröp ke tolëëlöt wak wal ëëpën?” ³⁶ Ar pël aan pöt epël niamaat. Ngön pipët ngönën köpëlöröa ngönte. Ar omnant ngëntën mout söp ë yesën rëngapöt yaarö. ³⁷ Arim omnant öpöt yangënt pöt möönre ëp ënëm orööpna pöt nangëntën, lëlëpöt pëen yangënt, korupaëere omën muntat. ³⁸ Anutu pim könöök lëlëp ke nentere nent pötë elmëen neenem möönre koröpöt yaarö. ³⁹ Wëwëetaring wëaurö tapël wiaan möönre koröpöt ke kopët naö won. Omnaröa möönre koröpö naö, imënöröa möönre koröpö naö, intöröaö naö, pisöröaö naö, pël wë. ⁴⁰ Kutömweri

wëauröere yangerak wëaurö tapël wë. Kutömweri wëauröa ë rangiat nant, ën yangerak wëauröaat nant. ⁴¹ Këtëpë ëwaat maim, ngoonöpëeteta maim, ariatë ëwaatta maim. Ën ari pöt kom ëak neenem ëwa ke nentere nent wia.

⁴² Weletakaan wal yaauteta tapël wia. Möönre koröp yang kel yewer epö maimaö, utpet sëpnaö. Ën möönre koröp kaalak wal ëëpna pö maimaö, utpet naëpanëö.

⁴³ Möönre koröp yang kel yewer pö weëre kosang won sak utpet sëen yang kel yewer. Ën weletakaan wal ëëpna pö ompyau, weëre kosangring wal ëëpnaö.

⁴⁴ Möönre koröp yang kel yewer pö yangerakëö. Weletakaan wal ëëpna pö kutömweriö. Yangerakë möönre koröpö wia pöl kutömweriööta wia. ⁴⁵ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Atam, wet rëak oröaup, pi yangerakë wëwëetaringëp.” Ën Atam muntap ënëm oröaup, Kristo pöp, pi Pulööringëp yak wëwëeta pep sak wë. ⁴⁶ Pël ëaap Pulöökë wëwëet wet rëak naaröön. Yang eprekë wëwëetakëër wet rëak oröön Pulöökë wëwëet ënëm yarë. ⁴⁷ Atam wet rëak oröaup, yangerakaanëp, Anutuuk yangetak ket ëaup. Ën Atam ënëm oröaup Kristo pöp kutömweriaanëp. ⁴⁸ Yangerakë omën pourö Atam Anutuuk yangetak ket ëaupë ökörö. Ën omën kutömweri wëwëet openaarö kutömweriaanëp Kristo pim ök openaarö. ⁴⁹ Tiarim möönre koröpö omën yangetak ket ëaup pimöökë ök wë tapël ënëmak tiarim möönre koröpö omën kutömweriaanëp pimöökë ök openaarö.

⁵⁰ Karurö, ngön epët niamaan kat wieë. Tiarim yang koröp epöök Anutuu kak nasëngan. Ma söpre tetring epöök kosang wieëaut pep nasëngan. ⁵¹ Kat wieë. Ne ngön ëlëëp epët tekeri wesak niamaan. Tiar omën pourö wel nawiingan. Narö öp wëen Anutuuk teëntom möönre koröp ngolöpö kaip ti nimpnaat. ⁵² Ënëmak akun pet irëpna pötak ensel nampök kuup mëngkën it mësak yengaul pöta ök teëntom pan möönre koröp ngolöpö openaat. Kuup yamëngkën omën wel wiaurö weletakaan söp won wal yaëen öp wëaurö tiar möönre koröp ngolöpö kaip ti nimpnaat. ⁵³ Tiarim

möönre koröp söp yaaö epöök ngolöp sak söp naën ëëpnaat. Ma weletaan yaö ëa epöök ngolöp sak wëwë kosangët öpnaat. ⁵⁴ Yaap, tiarim möönre koröp söp yaaö epöök ngolöp sak söp naën ëëre weletaan yaö ëa epöök ngolöp sak wëwë kosangët epël wia pöt kë rapnaat.

“Anutuuk wel pöt ngep ëen won sa.”

⁵⁵ “Wel pöta weëre kosangët tarëk?

Wel pöta ngaat tarëk? Won.”

⁵⁶ Ngön kosangöt wa olaan saun pöt weëre kosang yeö. Pël ëak pötak nga elniin wel yokoir. ⁵⁷ Anutu pi tiarim Aköp Yesu Kristo pim weëre kosangtak kaamök elniin wel pöt il yemowas pötaan yowe mepa.

⁵⁸ Pötaanök, nem kar panëerö, ar taintaë wesak tauëë. Ar Aköp Yesu pimëen yak ya yamëngk epot mos naëpanëët pël weseë kët ël epotë kosang wesak pim yaat mëneim ön.

16

Yerusalem kak ingre mor sauröaan mon wa top ëëpënëak mëëa

¹ Ar Anutuu omën Yutia yangerak wëauröaan monat kopëta wasënëak pöt nem Kalesia yangerak omën ingre mor sauröen ök mëëan pöl ëëë. ² Ar Anutuuk kaamök elniin ya mënak neenem mon koirënë pötëaan nant kom ëak Sante poutë wa top wes wieim ön. Ne waisën wa top wasënëëtaan ya kaö mëngkanëën. ³ Pël ëen ne wais oröön omën arim monat wak sëpënëak ulmëënë pörö Yerusalem ngönënë kaöaröaan wetete pepat menak wes mëen monatring wak sëpnaat. ⁴ Ën monat kaö ëen pöt neering ten pourö sënaat.

Poolpi Korin omnaröa naë sëpënëak mëëa

⁵ Ne Masetonia yangerakël sumëak kön yawi. Pötaanök pöl sakök arim naë waisumaat. ⁶ Pël ëak akun kot nent arim naë ömaat. Ma wëen kopi akunet pet irëpën koröp. Pël ëen arök kaamök elnëak kan naö koir nangkën pöt nal sumaat. ⁷ Ne akun eptak om itningënal el wesak sëen pangk naëpan. Pötaanök Aköpön kat wiin pangk aan pöt akun wali arring ömëak kent kön yawi. ⁸ Peene pöt ne Epesas kak om wëen Pentikos akunet won sëen sumaat. ⁹ Pöt omnarö selap ngönënëen kööre tok yaalnëetak ya kaö mëngkën këët

orööpënëak Aköpök ngönënë kanö ngolöp wes nangkën wë pötaanök.

¹⁰ Timoti nem yeë pöl Aköpë yaat yamëngkaup. Pötaanök pi waisën pöt ya kë sèpnaan sant elmëen. ¹¹ Piin kön wiin irepan. Neere kar narö piin kor wë. Pötaanök ngarangk ompyaö elmëak kan naö koir mangkën waisëp.

¹² Tiarim karip Apolos pöp pi kar naröaring arim ngësë waisëpënëak ke urak maan pangk kengkën nasën yaë. Peene won, ënëmak mop naö oröön pöt yok pangk waisëpnaat.

Ngön mëët

¹³ Ar arimtën ngarangk këëkë ëeimeë kön wi kosang yewesautak taë weë. Pël ëeë lupöt kosang wesak weëre kosangring weë. ¹⁴ Pël ëeë arim omnant pout ëënëen lup santetaring ëeë.

¹⁵ Ar ewat wë. Stepanasre pim kaatakörö Krik yangerak wet rëak Kristoon kön wi kosang wesak weë ngentiak Anutuu omnarö kaamök elnieim wë. ¹⁶ Karurö, ne kosang wesak epël niamaan. Omën ke pilöröere munt narö kaamök elniak ya mëneim wë piporöen itaangkën arim wotöökörö pël ëëp. ¹⁷ Ne arim naë won pötaan ya utpetaring wëen Stepanasre Potunetasre Akaikasringörö pitök arim kangiir waisën ya ërëpërëp yeë. ¹⁸ Pit ne ya kë newasën wë. Pötaanök arta kat wiak ya kë sënëët. Omën ke pilöröen kön wiin ompyaö sëp.

¹⁹ Ingre mor saö Esia yangerak wëaurö pitök yowe yenia. Ën Akuilaare öngöp Prisi-laare ingre mor saö piarpim kaatak wa top yaaurö pitta Aköpëen yak yowe pan yenia. ²⁰ Tiarim kar pourö yowe yenia. Ar neneren lup santak yowe mëak mor meneë.

²¹ Epët Pool nemtok nem yowe yeniak epët nemtë moresök retëng yeë.

²² Namp Aköpön lup sant naalmëen ëëpna pöp pi kö sèpnaap. Aköp Yesu, ni wais.

²³ Tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap.

²⁴ Tiar Yesu Kristook yal menak wë pötaan ar pouröen lup sant yaalni. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne Pool.]

2 Korin

Yesu pi wel wiak kutömweri sèen wë krismaki 26 pöta ök won sèen Poolök pep epwer Korin kakë ingre morörö retëng ë mena. Pi wet rëak Masetonia yangerakaan pep newer Korin omnaröaan retëng ëak wes mëen oröön Taitas Korin kakaan pim naë së koirak pitëm naëaan narö lup kaip tiak wëen narök piin, “Ngön yaaö omën yaapöp won,” pël ëa pot ök maan Poolök kat wiak epët retëng ëa.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut *1:1-11*

Poolre Korin ingre moröröa ngönte *1:12-7:16*

Yutia ingre moröröaan kaamök elmëëpna ngönte *8:1-9:15*

Poolök pim ya mënauta ngönte ök ëa *10:1-13:10*

Ngön mëët *13:11-13*

¹ O Anutuu ingre mor saö Korin kak wëauröere Krik yangerak wëaurö, ne Pool Anutu pimtë këmtak Yesu Kristoë ngön yaaö omnamp ne tiarim karip Timoti piir-ing wë pep epwer retëng ë yaningk.

² Anutu tiarim Pepapre Aköp Yesu Kristo piaripök komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

Pool pi Anutuun yowe mëëa

³ Tiar Anutu tiarim Aköp Yesu Kristo pim Pepapön yaya mepa. Tiar kön wiin pi sant yaauta pepap, tiarim Anutu wiap yaalniaup pël yaë. ⁴ Pël yeë këemre këlangön nentere nent tiarim naë yaaröön wiap yanuwesau. Pël ëen Anutuu wiap yanuwes pöl omën narö këemre këlangön nentere nent yeön pöt tiarök pim wiap yanuwes pötaring pangk kaamök elmëëpenaat. ⁵ Yaap, Kristoë këemre këlangön kat wieima pöl tiarta këemre këlangön kësang kat yawi. Pöta ök tiar Kristook yal menak wëen pi wiap kësang nuweseim wë. Pötaanök Anutuun yaya mepa. ⁶ Tenim këemre këlangön kat yawi pöt, ar wiap nuwasën Anutuuk utpetetakaan kama niöpënëak pël yeë. Ën Anutuuk ten wiap yanuwes pöt, ar wiap nuwasënëak pël yaalni. Ar ya wiaptaring

tenim këemre këlangön kat yawi tapët kat yawiin Anutuuk wiap nuwasën önëët. ⁷ Tenim ar ompyaö ëënëak kön kosang wian pöt këlok nasën. Pöt ten kön wiin tenim këlangön kat yawi pöl arta kat yawi pël yaë pötaanök. Tapël Anutuuk ten wiap yanuwes pöl arta wiap nuwasëpnaat.

⁸ Karurö, ne tenim këlangön kat wia pöta ngönte ök niamaan kat wieë. Ne ar tenim Esia yangerak këlangön kat wia pöten ëwat sënëak kent ëen ök yeniak. Ten pörek së wëen këemre këlangön kësang tenim naë orök ngep elnia. Pël ëen ten kön wiin ompyaö sëna kanö won ëen, “Wel wiinaat,” pël ya ngës kön wiaut. ⁹ Yaap, pan ten wel wiinëak yeë pël wesaut. Pël ëautak këemre këlangön pöt om pas orö naniirëen. Tenimtë weëre kosangötön kön wiin iraan Anutu wel wiaurö wal ë yaulmëaup piin kön wi kosang wasënëak omën pöt tenim naë orö nirëaut. ¹⁰ Omën utpet panë nant tenim naë oröön wel wiinëak ëaö pötëaan Anutuuk kama ent ë niulëa. Wë ënëmak kaalak utpetetakaan ent ë niuleim öpnaap. Ten piin kön kosang elaan pi kaalak ent ë niulëëpnaap. ¹¹ Pötaanök ar ten kaamök ëak Anutuun kimang maë. Pël ëen Anutu pi omën selap arim kimang pöt kat wiak kangut ninak ten ompyaö elniipnaan. Pël yaëen ar pim ten kaamök yaalni pöten Anutuun yoöre ërëp manëët.

Pool pi Korin omnaröen kaar nemaan

¹² Ten tenimtëen kön ompyaö yawi pöt eptaanök. Omën ngönën kat nawiinöröa naë tenim elmëeima pöt, tenim lupöt wiap nasën kölam wëen Anutuuk kaamök elniin wotpil wesak elmëeimaut. Ën arim naë elnieima pöt pitëm naë elmëeimaut il wesak elnieimaut. Tenim ar pouröa naë elnieima pöt yangerakë ewatötring won, Anutuuk komre kolap elniin pël elnieimaut. ¹³⁻¹⁴ Ten ngön öngpököt retëng ë nankingën. Arim sangk kelak ewat sënëët pëen retëng ë yaningk. Peene pöt, ar pöten om kot nent ewat sak wë. Nem könöök këëkë ewat sënëak kent yaë. Ar pël ëënë pöt Aköp Yesu pim akun kaöaöök ten arim ewat önëëtaan kön ompyaö yawiin ar kangiir tenim kaamök yaalni pötaan kön ompyaö wiinëët.

15-16 Yaap, ne arën kön wiin tenimëen kön ompyaö yawi pël yaë. Pötaanök akun nentepar arim naë waisën pouteparëen ar ya kë sënëak äaut. Pël eëma pöt, nem könöök Masetonia yangerakë waisumaatak arim naë wais wë olëak Masetonia eprek waisumëak kön wiaut. Pël äak eprek wë olëak kaalak arim naë wais wëen ar kaamök elnëak wes nemëen Yutia yangerakë sumëak kön wiaut. 17 Pël kön wiautak arim naë newaisën äaut. Pël äaö pötaanök ar neen kön wiin, “Kön selap yaaup,” pël yaë ma? Ma kön wiin ne omnant eëmëak kopëta wesak yang omnaröa ë yeë pöl, “Pël naëngan,” weseë “Yok, pël eëmaap,” kaar ya pël yaë ma? Won pël naën yaaup. 18 Anutu pi yaap yaaup pöt kön wiinëet. Tapël ne arën niamëak kön selap akun tapëtakëer mak ma won poutepar neniaan äaut. 19-20 Pöta songönte epël. Anutuu Ruup, Yesu Kristo pim ngönte ten Sailasre Timoti epaarök ök niaut. Yesu Kristoë ngön nent äak kaip tiak nent naën äaut. Won, tenök Anutuu omnant eëpënëak ya pöt Kristook yaë, pël ök niaut. Pël niaan kë yaarö. Yesu Kristo pim pël yaaö pötaan tiarök piin, “Pim ngön kosang niwesa pöt yaap,” pël weseë Anutuun yaya maim wë. 21 Anutu pimtök ten arring Kristoë naë kosang wes niulëak pim yaat mëmpunëak yenia. 22 Pimënt tapöpök tiar pimtëen yaö nuwesak, “Anutuu Pulö tiar nina pöl pim ompyaö niwas pet irëpënëak kup niwia pöt kë orööpnaat,” pël wasëpenëak Ngëengk Pulö wes mëen tiarim lupötë ilëak wë.

Pool pi Korin kakë teënt nasën äauta songönte ök mëä

23 Nem arim naë waisumëak ök niaa pöt ne kaar neniaan äaut. Anutu pi nem nian pipët yaap pöt ewat wë. Pi nem arim naë newaisën äa pöta songönte ewat wë. Ne Korin kakë waisanëen arën nga niaan ya këlangön äan tapön. Pël eënganëak newaisën äaut. 24 Nem pël yeniak pöt, arim kön wi kosang wasënë kanö nem nga niama pö pël kön wiinëeten kaaö. Yaap, ten kön wiin ar kosang wë Anutuun kön wi kosang yewas. Pël äaap om ar ya kë sënëek yak kaamök elniak ya yamëngk.

2

1 Ne kaalak wais ya këlangön koir naningkan pël kön kosang wiaut. 2 Nook ya këlangön koir nimpaatëp talöröak ya kë newasëpën? Won. Nook ya këlangön koir nimpa pötaan tol äak ar ya këlangönring wë ne ya kë newasën? Pangk pël naëngan. 3 Pël eëne pötaanök ne arim naë waisën ya kë newasënë salöröak ya këlangön koir nangkanëak pepewer retëng ë ninaut. Pöt ne tiarimtën epël kön kosang wiaut pötaanök. Nem ya kë suma pötak arta ya kë sënëet. 4 Pël eëneetak nem pep retëng ë ninautak ne arimëen ya këlangön eën ing aimeëak ar ya këlangön niwasumëak naën, nem arimëen lup sant kaö pan yaalni pöt ewat sënëak retëng ë ninaut.

Omën utpet äaupë saunet won wasëpënëak mëä

5 Omën pim utpet äautaan ya këlangön kön wian pöp nemënt won, arta ya këlangön koir ninaup. Ne pimëen nga panë naalmëëngön. Pi ar pourö won, narökëer ya këlangön koir ninaup. 6 Pim utpet äaö pöt, ne kat wiin omën selap arök kangit pet iran. Pël eën ne kön wiin pet yair. Pötaanök kangit kaalak mangkanok 7 yakömring wë sasa utpet eëpanëen pim saunet won mowesak wa wiap moweseë. 8 Pël elmëak arim piin lup sant yaalmë pöt sëp newasën om wia pöt pet elmëen pi pöten ewat sëpënëak ke urak yeniak. 9 Nem ngönte retëng ë ninaö pöta songönte eptaanök. Nem ngönöt pout ngaarëk yeö ma won pöta songönte war wasumëak morök elniaut. 10 Ar omën namp utpet eën pim saunet won yemowasën pöt neenta tapël eëmaap. Eën omën namp utpet eën nook saunet won yemowas pöt arta ompyaö önëet Kristoë eöetak pël yaë. 11 Pötaanök Setenök tiar utpet elniipënëak kön wieim wë pöten tiar ëngk ma e newasën wë. Pötaanök pi tiar ököök elniak il niwaspanëen, “Omën pöpë saunet won mowasëpa,” ne kaalak ök yeniak.

Pool pi Taitasëen ya ngës kaö äa

12 Ne kaalak nem Masetonia yangerakë waisumëak äa ngön ngës rëa pöta kaut yal menak ök niamaan kat wieë. Nem Kristoë ngön ompyaut ök amëak Troas kak së oröan

akun pötak ne itaangkën Aköpök pël eëmëak kanö tekeri wes yenangkën omën kësang kat wia. ¹³ Pël äautak ne itaangkën nem karip Taitas arim naëaan newaisën eën ya ngës kaö eën pi koirumëak pit söp wesak Masetonia yangerakë waisaut.

Kristook pim weëre kosangët tekeri yewas

¹⁴ Wais wë Taitas koirak puuk arim ompyaö yaauta ngönte ök yenëa. Pötaanök ërëpërëp ëak Anutuun yoöre ërëp yemak. Ten Kristook yal menak wëen omën pim il niwasën inëen yaalmëaurö tenim naë Anutuuk pim weëre kosangët tekeri yewas. Pël yaëen ten wes nimëen pim ngönte ulöl wasën omnarö ewat yesën pöten kön wiin misëng kamp ompyauta ök yaë. ¹⁵ Yaap, tenim ngönën ya yamëngk pöt Anutuuk itenak tenën kön wiin misëng kamp ompyauta ök eën tenim Kristoëen yak ya yamëngk pöten kön wiin ompyaö yaë. Tenök Kristoë ngönte ök maan wak wëen Anutuuk utpetetakaan kama yeö pöröere kat wiak kasëng menak kö söpna pöröa naë ngönën ya yamëngk pöten Anutuuk kön wiin ompyaö yaë. ¹⁶ Kö yesauta kanöököl wëaö pörö pit tenim Kristoë ngönte ök yak pöten kön wiin wel yawiauta kampöökë ök eën kasëng menak kö söpnaarö. Ën wëwëeta kanöököl wëaö pörö pit pöten kön wiin misëng kamp ompyautë ök eën wak wëwëetak öpnaarö. Talëpök ya epët pangk eëpën? Omën namp pimtök mëngkën pangk naëpan. ¹⁷ Ya epët omën narö mon öpënëak köntak Kristoë ngönte ök ya. Ten pöröa ök won. Anutuuk pim yaatak niulëen wotpil wesak pim eöetak Kristoë naë rë olëak wë pim ngönte ök yaaurö.

3

Sulöp ngolöpta ya omnarö

¹ Nem Anutuuk ten pim yaatak niulëen pim eöetak wotpil wesak pim ngönte ök yaaurö pël yeniak pöten ar kön wiin tenimtok tenimtën ping wesak yak pël yewas ma? Ten pöt won. Omën kaar arim naë wë piporö ar pitëm yaat ompyaut pël wasënëak pepat omën muntaröa naëaan wak yewais. Pitëm söpnaatak arta pep ke tapöt pit omën muntarö mangkën pitta tapël pitën kön

wiin ompyaö söpënëak pitëmëen retëng eënëak pit kent yaaurö. Ten pël naëngan. ² Ar tapöröak tenim lupötë wë tenim wetete pep retëng ëauweri ökörö. Omnarö arim wëwë ompyaut itaangkën pötak tenim ya arim naë yamëngk pöta songönte tekeri wasën ompyaö pël wasëpnaat. ³ Tenök arim naë ya yamëngkën Kristoë pepewer pël saurö pöta songönte yoolök wia. Pöt i retëng yaë pötaring naën, Anutu wëwëetaringëp pim Pulöök retëng äaut. Pöt kël welingweri won, omën lupmeri.

⁴ Kristook kaamök elniin ten arimëen Anutuun kön kosang yawi pötaan pil yeniak. ⁵ Ya epët mëmpunëak tenim weëre kosangtak naën. Tenimtok yok pangk eënaat pël newasngan. Won, Anutuuk weëre kosang ningkën yeë. ⁶ Anutu pimënt tapöpök ten pim sulöp ngolöpta ngönte ök anëak weëre kosang ninaut. Sulöp ngolöp pöt omnaröak retëng äaut won, Anutuu Pulöök ök yenia pipët. Moses pim ngön kosang retëng ëa pötak elniin kö söpënëak äauröak Pulöök wëwë ngolöpët koir yangingk.

⁷ Anutuuk ngön kosangöt kël wësapöök retëng il Moses mena. Pël ëa akun pötak Anutu pim ëwaö omnantëere Moses pim këere wot kantik elmëa. Pël eën ënëmak ëwa pö wiap yesën Israel omnarö Mosesë këere wot kanten itaangkën it sosor elmëa. Ngön kosang kö yesautaring pöt Anutu pim ëwaööring oröa. ⁸ Ën ëwa peene Pulöök omnarö ompyaö yaalni eptak jaarö epö kaö panëö. ⁹ Mosesë ngön kosang omnarö kö söpënëak ëa pöt ëwaööring oröa. Ën Anutuuk omnarö wotpil niwasën wëwëetaring öpënëak ya pöt ëwa kaö panëööring jaarö. ¹⁰ Yaap, Moses pim ngön kosang pöt tiar ngaan kön wiin ëwaat pël ëa pöten peene kön wiin ëwa wonte pël yaë. Pöt epël. Pulöök tiar ompyaö yaalni epö ëwa kaö panëö ngön kosangta ëwaö il yewas. ¹¹ Moses pim ngön kosang kö sa pöt ëwaööring oröa. Pötaanök omën ompyaö kosang wiaapnaat Pulöök yaalni epta ëwaö kaö panëö.

¹² Ten omën ompyaö pipot kosang wiaapnaat pël kön kosang wieë Anutu pim ëwa tekeri wasëpna pöön kor wë.

Pötaanök weë ngentiak pim ngönte tekeri yewas. ¹³ Pël yeem ten Mosesë ök naën yaauro. Pi Israel omnarö ewa pim keëre wot kantak wieëa pö kö yesën itaampanëak poë koröpöök kör koëaup. ¹⁴ Ten tekeri wesak yaketak pitëm lupöt kosang sak wëen yak kön nawiin yaauro. Pöt epël. Ngaanaan wais peene wë eptak pit Mosesë ngön kosangöt sangk yekelem pitëm lupöt kör koëak wë pötaan kön nawiin yaauro. Omën namp Kristook yal eëpna pötaar Anutuuk kör pöt wilën ewat sëpnaat. ¹⁵ Yaap, peeneeta pit akun poutë Mosesë ngön kosangöt sangk kelën kat yawia pötë pitëm könre lupöt kör koëen kön nawiin yaauro. ¹⁶ Pël yaauro pitëkaan namp lup kaip tiak Aköpë naë rë olaan pöt puuk kör pöt wilën kön tektek sëpnaat. ¹⁷ Pöt tol eënak? Aköp pi Anutuu Pulö. Aköpë Pul pö omën nampë lupmeri wëen pöt pi ngön kosangre omën muntatë iri naöpan. Pulöök kaamök elmëen ompyaö öpnaat. ¹⁸ Ën tiar pöt, omën nentak tiarim könre lupöt kör nokoëen wëen Aköpë ewaö tiarëk elniin pim ewa pö tiarim naë tekeri yes. Aköp pi Pul tapö. Pötaanök ewa pim naëaan yewais pöök tiar ngolöp yanuwäsën pim ök seim öpenaat.

4

Ngön yaaö omnarö pitëmtëen kön wiin yang kaputë ök ëa

¹ Anutu pi ya ngës eën pim sulöp ngolöpta ngönte ök anëak niulëen yak ten lup wiap naën, weë ngentiak ya yamëngk. ² Pël yeem utpetat yaëen omnarök itaangkën ëö koirnganëak ëlëëp yaaö pöt kasëng menaut. Pël ëak Anutuu ngönte ngön kaarötring irikor ëak morök yaaö pöteta naën yaauro. Won, ten Anutuu ëöetak pim ngön keët yaan omën pourö pit neenem lupötë kom ëak pöt ompyaö pël yewas. ³ Pël yaëetak ngön ompyaö tenim ök ë yeë epot omën naröaan ëlëëp wia. Kö yesauta kanöököl yesa pöröaan ëlëëp wiaan kön nawiin ë yaë. ⁴ Ngön ompyaut kat wiak kosang newasën yaë piporö yang omp aköp Setenök pit ewaat itaampanëak pitëm könre lupöt il mowaria. Ewa pöt Kristo Anutuu ök panëëp pim ngön ompyautakaan yewais. Ngön

pötak Kristoë ewaöön ök ya. ⁵ Ten ngön ompyaut ök yeem tenim ngön nant ök nenaan. Yesu Kristo puukëer Aköp, ën ten pöt om pimëen yak arim inëen yaauro pël ök ni yeë. ⁶ Anutu pi ngaanëer songöntak koö olëak wiaan ewa tëëpënëak maan pël ëaup. Pi tapöpök ten pim ewaata songönte ewat sënëak niaan pim ewaat tenim lupötë oröa. Pim ewaöökë songönte epël. Ten Yesu Kristoon ityaangkem Anutuu ewaöön ewat yes. Pötaanök ten arim inëen sak wë.

⁷ Anutuu ewa ompyaö tenim lupötë wia pö weëre kosangring wiaatak ten pöt, weëre kosangring won, yang kaputë okörö. Pötaanök Anutuuk weëre kosang tenim naë won, pimtë naë wia pöt tekeri wasëpënëak pim ewa ompyaö pö wiapre kor wëaurö tenim lupötë niwia. ⁸ Utpet ke nentere nent yaalniitak pötök panë utpet naniwasën yaë. Ten omnantëen kön selap yeëetak pötëen panë wesak naën yaauro. ⁹ Kööre tok yaalniitak Anutu pi ten sëp naniwasën yaë. Yanimëngktak wel nawiin yaauro. ¹⁰ Yesu pim këlangön kat wiak wel wia pöl ten akun ël epotë omnarök elniin tenim koröpötë këlangön kat wiak wel wi ap yaauro. Pöt këlangön pipot tenim naë yaaröön Yesu tenim koröpötë wë pöt tekeri sëen omnarö ityaangk. ¹¹ Pöt epël. Omnarö pit ten Yesuu omnarö pël niak mën wel niwiipënëak yaë. Pöt könöm pipot tenim naë yaaröön Yesu tenim koröp kö sëpna epotë wë pöt tekeri yes. ¹² Pöta songönte epël. Ten wel yawiautakël wë pötak ar wëwëetak wë.

¹³ Ngönëntak ngön nent epël wia. “Ne Aköpön kön wi kosang wesaup yak pim ngönte ök ëaut.” Pötakël tenta piin kön wi kosang yewesaurö yak pim ngönte ök yak. ¹⁴ Ten kön epël wesal yaauro. Anutu Aköp Yesu weletakaan wal ë ulmëaup puuk tenta Yesuuk yal menak wëen wal ë niulëak arring pim naë niulëen öpenaarö. Pël yewas pötaanök ten kas köpël pim ngönte ök yak. ¹⁵ Yaap, tenim këlangön kat yawi pöt arimëen yakök yeë. Pël eën omën kësang pan Anutuun kön wi kosang wasën pi ulöl wesak ompyaö elniin piin yaya maim wëen pim yapinte kaö panë sëpnaat.

¹⁶ Yesuuk yal menak wëen Anutuuk wal ë niulëen öpenaat pël kön wieë wiap

naën Anutuu yaat weë ngentiak yamëngk. Tenim koröpöt kö sêpënëak yaëetak lupöt Anutuuk kêt ël epotë ngolöp niwasën ompyaö yes. ¹⁷ Yaap, benim peene yangerak këlangön kat yawi epët kotte, pet irëpnaat. Pötak kaamök elniin wëwë ompyaö kosang wiaapnaat Anutuu naëaan önaat. Wëwë ompyaö pöt puuk ulöl wes ningkën këlangön kat yawi kot epët il yewas. ¹⁸ Ten tol ëënak pël yeniak? Omën yoolök ityaangk epot kö sêpnaat yak pötëël kön kosang nawiin. Omën ëlëëp wia pöt kosang wiaapnaat yak pötëël kön kosang yawi.

5

Ngön yaaö omnarö pit lup kosang sak wakaima

¹ Tenim wiap naën Anutuu yaat weë ngentiak yamëngk pöta songön nent epël. Yang koröp ka yaamta ök epöök yaam wëën sak ilën Anutuuk koröp ngolöp omën moresring ket naënö ka ket ëak kutömweri ningkën pöök wëën kosang wiaapnaat. ² Ten yang koröp epööring wë koröp ngolöpö ningkën kutömweri önaataan ing aim wë. ³ Pël ëën benim koröp epö sêp wesak koröp ngolöpö wak öna pötak benim lupre könöt yool naöpan. ⁴ Peene pöt, ten yang koröp yaam epööring wë könömöt yeweem ing aim wë. Wel wiak koröp epö ent ë moolanaaten kön nawiin. Won, Anutuuk koröp ngolöpö ningkën wak ompyaö önaaten kön wia. Anutuuk pël elniak benim koröp kö sêpna pöökë kangiir ngolöpö ningkën wak piiring önaat. ⁵ Anutu pimënt kopëtapökëër omën ompyaö pöt benimëën orö nirëën önëak benim lupre könöt ko ë wia. Pël ëak, “Anutu pim Pulö tiar nina pöl koröp ngolöp pim kup niwia pö yaap nimpnaat,” pël wasëpenëak Ngëëngk Pulö wes mëën tiarim lupötë ilëak wë.

⁶ Pötaanök ten lup kosang sak wë. Peene pöt, ten kön wiin yang koröp epööring wë Anutuu wëaurek piiring naön. ⁷ Won, peene omën ompyaö Anutuuk nimpna pöt ten itnaangkën wieë omën pipot önaat kön wi kosang wesak wë. ⁸ Pël ëëë lup kosang sak wë benim kentöök koröp epö

ent ë olëak Aköpë wëaurek piiring önëak kent kön wia. Ten kön wiin pël ëëna pöt ompyaö pël yewas. ⁹ Pël ëaap yang koröp epööring önaat ma piiring öna pöt kaöet won, kotte. Kaöet pöt ten weë yengentiin Aköpök itaangkën pangk ëëpnaat. ¹⁰ Nem yeniak pöta songönte epël. Wë ënëmak omën pourö Kristoë ngön ë pet yairaurek oröön yang koröpööring wë omnant eimaut, utpetere ompyaö pötë kangut neenemot nimpnaat.

Anuturing lup kopëtemer sak öpenaata ngönte

¹¹ Kristook benim omën eimaut, utpetere ompyaö pötë kangut neenemot nimpna pöten kön wieë Aköpön kasinkasin yeë. Pötaanök ten omnaröen maan pit, “Anutuu ngön pitëm ök yenia pöt yaap,” pël wasëpënëak weë ngentieim wë. Pël yaëën Anutu benim wotpil wesak kön wiire omnant ë pël yaaö pöt ëwat wë. Ën benim wotpil wesak wë pöt nem kentöök arta arim könötë ëwat sënëak kön yawi. ¹² Tenim pël yeniak pöt, benimtok benimtën wak isak yaan ar tenën kön wiin ompyaö sêpënëak neniaan. Won, arök benimëën kön wiin isën wak isak anëak pël yeë. Pël ëën omën narö lupmeri omnantön kön nawiin koröpöökë omnant wak yawis piporöak tenën utpet wesak yaan arök kangiir maan pit ngön won ëëpnaat. ¹³ Pit tenën, “Kön irikor yaaürö,” pël ya. Pitëm ngön pöt, tenën, “Köntak Anutuu yaat pëën kaö yamëngk,” pël wesak, “Kön irikor yaaürö,” pël ya. Ën ar pöt, tenën, “Kön ompyautaring wë,” pël kön yawi wes. Yaap, ar kön tektek nimpunëak kön ompyautaring wë. ¹⁴ Kristo pim benimëën lup sant yaalni pötak elniin Anutüre arimëën yak ya ompyaö pöt yamëngk. Pöt epël. Ten kön kosang wiin Kristo kopëtapök tiar pouröa kangiir wel wia pötak tiar pourö wel wiaut. ¹⁵ Pim wel wia pöt, omën wëwëetaring wë eporö tiar yal menak tiarimtën kön wiipenëak won, omën tiarimëën yak wel wiak wal ëaup piin kön wiipenëak pël ëa.

¹⁶ Pötaanök peene pöt, yang omnaröak muntaröa koröpöt itenak kom yaalmë pöl benimtok kaalak pël naalmëëngan. Yaap, ngaanëër ten pitëm kom yaalmë

pöl Kristoon elmëak piin kön wiin omën pasip pël weseimaut. Ën peene pöt, pël naalmëen tenim Aköp pël yewas. ¹⁷ Yaap, Kristook kaamök elniin ten itaangkën pi omën wonöpök tenim Aköp pël yewas. Pötaanök omën namp Kristook yal menak wëen pöt Anutuuk ngolöp panë yemowas. Pël ëen omën utpetat ngaan pim naë wiakaima pöt won yesën ngolöpöt yaarö. ¹⁸ Omën pipot, Anutu pimtok yaalni. Puuk Kristo pim tiarimëen këra yetaprak wel wia pötaan pim kööre tok tiarën elnieima pöt won nuwasën piiring lup kopëtemer saut. Pël ëen Anutu pi ten omën muntaröenta pim kööre tok pitën yaalmë pöt won mowasëpna kanöön ök manëak niulëaut. ¹⁹ Pipët Anutuuk Kristoë këra yetaprak wel wia pötak tiar omnaröa pimëen kööre tok elmëeima pöt won nuwasën piiring lup kopëtemer sak wë. Anutu pi tiarim utpetatë kangut nimpnaaten kön nawiin tiarim kööre tok elmëeima pöt won nuwasën piiring lup kopëtemer sëpena ngön pöt anëak niulëaut. ²⁰ Pim pël elniautaan ten Kristoë ngönte yaauröak niaim pötak Anutuukta yenia. Ten Kristoë urtak wë Anutuu naë rë olaan arim piin kööre tok yaalmë pöt won nuwasën piiring lup kopëtemer sak önëak ke urak yeniak. ²¹ Kristo omën utpetat naën pöp Anutuuk tiarim utpetat pim rangk mowiin wel wia pöt tiar piik yal menak wëen Anutuuk tiarën, “Omën wotpilörö,” pël niapënëak ëa.

6

Ngön yaaö omnarö pit këemre këlangönring wakaima

¹ Ten Timoti Anuturing ya ngawi yaauwaarök kosang wesak epël yeniak. Anutuu komre kolap ningkën wa pöt mos ëëpan. ² Pöt Anutuuk epël ëa pötaanök.

“Akun nem ar kaamök elniimëak ëautak ar neen kimang neaan kat wiaut.

Pël ëak ar utpetetakaan niömëak yaö ëa pöt kaamök elniaut.” Kat wieë. Peene eptak Anutu ar kaamök elniipënëak yaë. Peene taptak utpetetakaan niöpënëak yaë.

³ Omnaröak tenim ya yamëngkauten utpet wesak apanëak pitëm ya utpet ëëpnaat

naalmëen yeë. ⁴⁻⁵ Won, ten Anutuu ya omnarö pöt tenim omnant yaautök tekeri yewas. Ten epël yeë. Këlangönë öngpök wëere këere ngaë rangk wë, utpet elniire tang nimö, wii kaatak niulëere wa top ëak nga elni, ya kaö mëmpööre ka naökön ëere kaömp won wë pipot pout yeem kosang wë. ⁶ Ten ket won, ëwating wë, omnaröak utpet yaalniin kangiir naalmëen, sant mowesak Ngëëngk Pulööring wë, lup sant yaaurö. ⁷ Ngönën këet ök yeem Anutuu weere kosang yeö. Puuk elniin wotpil wëen pötak ngaë omnant ingëpre tangre ngilö yeö pöl Setenring nga elööre pim nga yaalni pöt il wari pël yaaurö. ⁸ Omën naröak tenën wak isak yaan naröak wak irëak ya. Naröak tenën utpet wesak yaan naröak ompyaö wesak ya. Naröak tenën, “Kaar yaaurö,” pël yeniaan ten kaar naën yaaurö. ⁹ Pitök irmanörö pël yeniaan yapinring wëaurö. Tenën, “Wel wiipënëak yaë,” pël yeniaan yal menak öp wëaurö. Utpet yaniwasën kö nasën yaaurö. ¹⁰ Ya ngës kaö yaalniin pas ya ompyaöring wëaurö. Omnant wonöröak ompyaö yaalmëaurö. Omnantön ëël yaauröak omnant pout wieëaurö. Tenim pël yaaö pötak ten Anutuu ya omën këerö pöt tekeri yewas.

¹¹ O Korin omnarö, ten omnant ngep naalniin pout war wesak ök yeniak. Ten arën lup sant kaö panë yaalni. ¹² Ten arën lup sant kot naalniin. Arökëer tenën lup sant kot yaalni. ¹³ Pepapë ruuröen ngön ök yema pöl ne epël niamaan kat wieë. Tenim lup sant kaö panë yaalni pöl arta kangiir tenën elnieë.

Tiar Anutuu ngëëngk tupöt

¹⁴ Ar ngönën kat wiaurö ngönën kat nawiinöröen arim keerö pël wesak pitring yal ëak lup kopëtemer sak öngan. Omën wotpil yaaurö pit tol ëak utpet yaauröaring lup kopëtemer sak öpën? Ma ëwaatak wëaurö tol ëak koutak wëauröaring lup kopëtemer sak öpën? Pangk pël naëpan. ¹⁵ Kristoore Seten piarip tol ëak nampnampön ngöntre kar ëëpën? Won. Ën ngönën kat wiauröere kat nawiinörö pitta tol ëak kopëtal sëpën? Pangk pël naëpan. ¹⁶ Ma Anutuu ngëëngk tupëtere polarö tol ëak erën ëëpën? Pangk

pël naëpan. Kat wieë. Anutu wëwëapë tup pöt tiar. Pöta ngönte Anutuuk epël ëa.

“Ne pitring yal ëak pitëm tekarak ömaat. Ne pitëm Anutu pël sak wëën pit nem omnarö pël sak öpnaat.”

¹⁷ Pötaanök Aköpök epël ya.

“Ar utpet yaauröa yaë pipot ëëngan.

Pëlëër weë.

Kewil yaaut kasëng meneë.

Pël ëën nemtok ar niömaan.

¹⁸ Pël ëak pep elniak wëën nem koröngre ru sak önëët.

Aköp weëre kosang pout pangk ëaupök pël ya.”

Anutuuk pël ya pötaanök ngönën kat nawi-inöröaring yal menak öngan.

7

¹ Kar panëërö, Anutu pi ngön ompyaö pipotön kup niwia. Pötaanök omën utpet yaaut tiarim koröpre lup utpet yewesa pöt wa moolaan kölam tëëp. Pël ëën Anutuun kasinkasin yeem kölam pëën öpa.

Korin omnarö lup kaip tiin Pool ërëpërëp ëa

² Arim lupöt ten keimön elniingan. Tenök arim naëaan namp korar naalniin ëaut, ma utpet naniwasën ëaut, ma nampön morök elniak pim omën nent naön ëaut.

³ Ne ngön pipët ar utpet yeë pöt war wasumëak neniaan. Nem ngaan niak pöl tenim lupöt arimëën kosang wia. Wel wiipenaat ma öp öpena pout arring pël ëëpenëak kent yaë. ⁴ Ne arën kön kosang panë wiin nem ngönte ngaarëk önëët pël wesak arën kön wiak wa ping yewas. Ten këlangön nentere nent kat yawiem arën kön wiak lup kosang sak wë ërëpërëp kaö panë yeë.

⁵ Ten Masetonia yang eprek wais orök kë nasën këlangön nentere nent kat wiaut. Pöt ngönën kat nawiinörök nga yaalniin kat wiaurö utpet sëpanëak kas kön wiaut.

⁶ Pël yaëën Anutu pi omnarö këlangönring wëën wiap yewesaupök ten wiap niwasëpënëak Taitas wes meën kaalak waisa.

⁷ Pim waisa pötaan pëën won, arim pim wiap mowesan pöta ngönte tenën ök niaan kat wiak wiap saut. Pël ëak arim nem këlangön kat yawiautaan yaköm ëën neen itaampunëak kent ëën nemëën yak arim

yaat ke urak yamëngkan pöt ök niaan ya kë kaö parë saut.

⁸ Nem pep ngaan retëng ë ninan pöwerök arim lupöt utpet niwesaut. Pöten ne kön wiin utpet naën yaë. Pep pöwer retëng ë ningkën arim lupöt utpet san akun pötak yaap lup utpetaring ëaut. Peene kön wiin ya këlangön kön wian pöt akun mëntte pötaan ne kön wiin ya utpet naën yaë.

⁹ Won, peene pöt ne kön ompyaö yawi. Pöt ar ya këlangön kön wian pötaan won, ya këlangön pötak lup kaip yatiaut yokoir pötaan ya kë yes. Anutu pimtë könöökë wiaul ya këlangön kön wieimaurök tenim ngönötök ar utpet naniwasën ëaö pötaan ya kë yes. ¹⁰ Pöt epël. Anutu pimtë könöökë wiaul tiarim ya këlangön kön yawia pötak elniin lup kaip yatiaut koirën Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaat. Ya këlangön kön yawia ke pil pöten tiarök kön wiin ompyaö yaë. Ën yang omnaröa yaaul yaëën ya këlangön kön yawiem lup kaip natiin ëautak ya sangën eim öpnaat. Tiar yang omnaröa yaaul yaëën pöt pitëm ya këlangön kön yawia ke piptak kö sëpena kanöököl niulëën öpenaat. ¹¹ Pël ëëpenaatak arim ya këlangön kön wiaö pöt, yang omnaröa ya këlangön kön wiautak lup kaip natiin yaaö pöl ar pël naën ëaut. Won, Anutuu kent kön yawiaul ar ya këlangön kön wiin pöta këët arim naë orök wia. Pöta këët epël. Nem ngaan utpet arim tekarak wia pötaan pep retëng ëautak ar teëntom wak weë ngentiak utpet yaaö pipët wotpil wesaut. Ar kaalak neering lup kopëtemer sëpenëak kent kön wiin kosang wesak omën utpet pipët ëaö pöp kangut elmëaut. Ar omën pipot pël yaëën pötök utpet pöta songönte arim tekarak won wia pöt tekeri wesaut. ¹² Pötaanök nem pepewer ngaan retëng ë ninaö pöt omën utpet ëa pöpëën won, ma pim utpet elmëa pöpëën won, pep pöwer Anutuu ëöetak arim lupöt nemëën kosang wia pöten ar këëkë kön wiinëak retëng ë ninaut. ¹³ Arim lup kaip tian pötak tenim lupöt wiap niwesaut.

Tenim lupöt wiap niwesasan pöt pëën won, Taitas pim lupmer wiap mowasën ërëpsawi ëautaan ten kön wiin ompyaö ëaut. ¹⁴ Ne ngaan Taitas arim naë newaisën wëën arën ping wesak maan pi arim naë wais

ityaangkën ne ëö nasën äaut. Tenim arën ök niiaut pout yaapöt tapël arën ping wesak mëëan pötenta pi arën itenak yaap wesa. ¹⁵Taitas arim naë waisën ar ngëëngk elmëak sant mowesak pim ngönte ngaarëk wan pöten kön wieë arimëën lup sant elnieim wë. ¹⁶Ne arën kön kosang wiin nem ngönte ngaarëk önëët pël weseë ërëpërëp yeë.

8

Masetonia ingre mor sauröak Yutia omnaröaan kësangën elmëa

¹Karurö, Masetonia yang eprek ingre mor sauröa naë Anutu pim komre kolap elmëën omën nant oröa pöten ten ar ëwat sënëak kön yawi. ²Pit këere ngaë rangk wë ngöntök wakaimauröak pas ërëpsawi kësang ëak Yutia yangerak ingre mor saurö kaamök elmëak monere omnant mampënëak wa rongan ëa. ³Yaap, ne pitëm äauten itenak war wesak ök yeniak. Pitëm mampënëak ëa pöt menak kaalak pitëm könöök muntat mena. ⁴Pit ke urak ten kuure mak maan pit kaamök ëak Anutuu omën Yutia yangerak wëaurö mampënëak kosang wesak niia. ⁵Pitëm pël ëa pöt tenim monat pëen mampënëak kön wian pöt naën. Pit Anutuu kön wiaul wet rëak Aköpön pëel elmëak tenënta tapël elnia. Pël ëak monat menaut. ⁶Pit pël ëa pötaanök ne Taitas wet rëak monat mampena ya pöt arim naë ngës rëa pöp piin ya ompyaö yewesa ya pöt yal menak pet irëpënëak kosang wesak yemak. ⁷Arim omnant yaaö pout ompyaö pan yeë. Kristoon kön wi kosang yewesaöre ngönën ök yaaöre ngönënta songönte ëwat wëaöre ngönën yaat kaö yamëngkaöre lup sant yaalniaö pipot pout ompyaö pan yeë. Pötaanök tapël mon mampunë ya ompyaö pipteta kengkën sak mëneë.

⁸Ne mon mampunë ngön pipët kosang wesak neniaan. Ar Masetonia omën ingre mor sauröa äauta ök arim lup sant yaaut yaap pöt tekeri sëpnaan kosang wesak kaamök ëëpënëak äauten ök yeniak. ⁹Ar tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap elnia pöten kön wia. Pi omnant poutë pepapök pöt kasëng menak arimëën omën

ngöntök yaauröa ök sak wakaima. Pöt ar Anutuu naëaan omën ompyautë pep sënëak Kristook kësangën elnia. Pötaanök arta monat kësangën tapël ëëë.

¹⁰Arim mon mampunë pöt nem könöök epël niamaan kat wieë. Ne kön wiin arim krismaki iriitak ngës rëak mon wa rongan ëaö pöt pet irënë pöt ompyaö ëënëët. Pöt ar wet rëak mampunëak kön wieë ngës rëaurö. ¹¹Pötaanök peene mon pöt men pet ireë. Arim wet rëak mampunëak kön wiak kosang wesan pöl neenem wieëaul men pet ireë. ¹²Pöt epël. Arim kentöök kësangën ëak monat mampunë pöt Anutuuk arim naë won pöten kön nawiin, wia pötenökëer kön wiin pangk ëëpnaat.

¹³Ne ar pit kaamök elmëak mon kaö mangkën ompyaö sak wëen ar ngöntök panë önëëten neniaan, pourö kopëtal önëak yeniak. ¹⁴Akun eptak arim naë omnant ulöl wia pötaan omën ngöntök wëaurö kaamök ëën pangk ëëpnaat. Ënëmak ar ngöntök wëen ulöl wieëauröak kangiiir kaamök elniipnaat. Pël yeem ompyaö önëët. ¹⁵Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omën kaömp kësang waurö pit nak won wesa.

Ën kotkot waurö pit nak këen naën ëa.” Pötaanök nem könöök ar pourö kopëtal önëën monat pit mampunëak kön yawi.

Taitasre karaar Korin kakë sëpënëak mëëa

¹⁶Anutu pi Taitasën elmëën nem yeë pöl ar kaamök elniipënëak kent kaö pan yaë pötaan Anutuun yoöre ërëp yemak. ¹⁷Pi tenim kimang mëëaut kat wia pötaan pëen won. Pimtë kentöök kaamök elniipënëak kent kaö pan ëën arim naë kaalak waisëpnaan yaë. ¹⁸Akun pötak tenim kar nampta wes mëën Taitasring waisëpnaat. Omën pöp ingre mor sauröak pim ngön ompyaut ök yaauten kön wiin ompyaö yaë. ¹⁹Pöt pëen won, epteta. Ingre moröröak ten kësangën monat yewaö ya ompyaö pöt kaamök elniipnaaten pi il ulmëa. Aköpë yapinte ngaarëk isën omnaröak tenën itenak, “Pit tiar kaamök elniipënëak kent yaë,” pël apënëak ten ya pöt yamëngk. ²⁰Pël yaëen omnaröak tenën, “Poolre piiring wëaurö monat ngarangk naën ëa,”

pël apanëak kësangën mon yewa pöt ten ngarangk ëë wa top yeë. ²¹ Tenim omnant yeë epot Aköpök pëen itaangkën ompyaö ëëpënëak won. Omnaröakta itaangkën ompyaö sëpënëak kön yawi.

²² Tenim kar munt nampta piaripring wes mëen yewais. Omën pipop akun nantë ök elmëak itaangkën pi kosang ngentiak ya yamëngkaup. Peene pöt pi arim ompyaö yaauten kat wiak ya mëmpënëak kent kaö pan ëak yewais. ²³ Taitas pipop nem karip neering arim naë ya yamëngkaup. Ën omën munt piiring yewais pipaar, ingre moröröak wes mëen yewais. Piarip ingre mor sauröa öngpök ya yamëngkem Kristoë yapinte wak isak yauwaar. ²⁴ Pötaanök pit arim naë waisën pöt lup sant elmëë. Pël ëen ingre mor saurö pöten kat wiak benim arën ping wesak yak pöten yaap wasëpnaan.

9

Kësangën monat kopëta wesauta ngönte

¹ Yaap, arim Anutuu omën Yutia yangerak wëauröaan kaamök ëak monat mampunë pöt yok kopëta wes pet iran ne pël yewas. Pötaanök ne pöta ngönte wali wesak retëng ë naningkan. ² Arim mon mampunëak ngës rëan pöt ne ëwat wë Masetonia yangerak wëauröen arën ping wesak epël ök mëëaut. “Tiarim kar Korin kak Krik yangerak wëaurö krismaki iriitak mon wa rongan ëëpënëak kopëta wesaut.” Pël maan arim mon mampunëak kosang wesan pöten kat wiak pitëm naëaan narö tapël ëëpënëak weë ngentiak wia. Pötaanök ar monat mampunëëtaan wali wesak retëng ë naningkan. ³ Peene pöt, benim arim mon yawi pötaan ping wesak mëëaut mos ëëpanëak kar wes mëëmëak ök yeniak eporö wes mëen monat men pet irënëen kaamök elniipnaat. Nem könöök arën ping wesak mëëa pöl pitring kopëta wasënëët. ⁴ Pël naën ëen Masetonia omën narö neering wais itaangkën ar kopëta newasën ëen pöt benim arën kön kosang wia pötaan ëö yesën arta ëö sënëët. ⁵ Pël ëënganëak kar eporö wet rëak wes mëen arim naë wais kësangën monat wa top ëënëak neak pöt arring kopëta wasëpnaan

këk mamëak kön wiaut. Pël ëen ten ënëm wais itenak benim këkre töötak won, arim kentöök kësangën monat wa top ëan pël wasënaat.

⁶ Epël kön wieë. Omën namp öpöt kopët nent ngëntëpna pöp këëtta tapël kopët nent oröön wa nëmpnaap. Ën namp öpöt selap ngëntëpna pöp këëtta selap tapël oröön wa nëmpnaap. Pöta ök omën kësangën ëak omnant kësang yemangk pöröakëër tapël omnant kësang öpnaarö. ⁷ Arim kësangën monat wa yemangk pöt arimtok neenem kent kön wiaul menëë. Omnaröa këk yaautaan kön selapring mangkanok. Pöt Anutu pi omën lup kengkënring yemangk pöp lup sant yaalmë. ⁸ Anutu weëre kosangringëpök moup wes nimpnaat. Arim wëwëeta kaamököt ningkën pangk ëen kaalak muntat rangk nimpnaat. Pël ëen kët ël epotë ar ulöpre moupring wë omën muntarö kaamök kësang elmëënëët. ⁹ Kaamök ëëpenaata ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën kësangën yaap ngöntök yaaurö omnant kësang yemangk.

Pël ëen pim ompyaö yaauten omnarö kön nganngan ëeim öpnaat.”

Pël wia pötaanök arta ök tapël ëëë. ¹⁰ Anutuuk öpöt omën yangëntaup mangkën pi ngëntën Anutu tapöpök ulöl wes mangkën wa yen. Pöta ök puuk arim wëwëeta kaamököt ningkën öpöt yangënt pöl omën muntarö yemangkën ulöl wasën këët oröak kaö yes pöl arim ompyaö yaaut kaö sëpnaat. ¹¹ Anutuuk ar kësangën ëënëak omën ompyaö ke nentere nent ningkën ulöpre moupring önëët. Pël ëen ten arim kësangën monat wak së mangkën pit pötaan Anutuun yoöre ërëp mapnaat. ¹² Pöt Anutuu omnarö kaamök elmëak omnant mampunëët koröpöökë kaamököt pëen naalmëengan. Pötak elmëen ërëpre sawi ëak Anutuun yaya mapnaat. ¹³ Ar Kristoë ngön ompyaut ök yaauröak pim ngön pöt ngaarëk wak kësangën ëak Yutia omnaröere omën muntarö omnant mampunë pöt arim kësangën monat mampunë pötak tekeri wasën omën selap itenak Anutuun yaya mapnaat. ¹⁴ Pël ëak Anutu pi komre kolap kësang pan elniin arim naë wia pötaan pitëm könöt arim ngësël wes mëak

Anutuun kimang mapnaat. ¹⁵ Anutu pi kësangën kaö pan elniak Kristo tiarim naë wes meën irëa pöten pangk tekeri wesak naëngan. Pötaanök om yaan sak piin yoöre ërëp mepa.

10

Poolök omnaröa ngön yaaö omnaröen utpet wesak ëauta kanguir mëëa

¹ Pool ne Kristoë pimtën wak irëak wiap elmëa pöl ke urak niamaan. Ar korar wesak neen epël yak. “Pool pi tiarim naë wë wiap ngön ya. Ën kamaarek wë pöt kosang ngön yaaup,” pël yak. Pël yaketak ne tapöpök ke urak epël niamaan kat wieë. ² Yaap, omën tenën, “Pit yang omnaröa yaë pöl yaurö,” pël yenia piporöen pangk ngön kosang menaat. Pötaanök nem arim naë waisumaatak tapël ngön kosang niamaat elnëëngan. ³ Ten yang omnaröa yaë pöl naën yaurö. Won, ten yangerak wëauröak omën Anutuun kööre tok yaalmëauröen nga elmëëneak yang omnaröa nga yaë pöl naën yaurö. ⁴ Ngaë omnant wak wë epot yangaakaan wonöt. Anutuu weëre kosangringöt pangk Setenë ngaë ëmö tööl moolëak utpet yemowesaurö. ⁵ Pël yeem ten omnaröa ngönëntaan kaar yaaö pöta songönte tekeri wesak utpet wes yemoolak. Pël ëak pitëm ewatöt wak yawisa pötak Anutuun ewat sëpenaata kanö il yemowaria pöta songönte tekeri wesak wa yemoolëaurö. Pël ëak omnaröa kön yawi pöt pout Kristoë ngönte ënëm ëëpënëak kan pet yaalmë. ⁶ Ar Kristoë ngönte ngaarëk wak kengkën sa pet irënë pötak arim tekrak narö wa yoolaan pöt këlangön mampunaat.

⁷ Ar omnant yoolök wia pöten këëkë iteneë. Omën namp pimtën kön kosang wiin, “Ne Kristo pimop,” pël wasëpna pöp pi Kristo pimop tapël tenta Kristoëërö pël wasëp. ⁸ Aköpök ten weëre kosang ninak ya mëmpunëak niulëa. Pöt ar utpet niwasënëak won, lup kosang niwasënëak pël ëa. Nemtok tenim ya yamëngk epëten ping wesak yaketak nem yak epëten pangk ëö naëngan. ⁹ Ar nem pep epotön, “Ten kas niwesak ököök yaë,” pël wasënëëten kaaö. ¹⁰ Pöt ar naröak neen epël yak. “Pool pi pepatë pöt weëre kosangring kas ngönöt

yaëetak tiarim naë wais pöt ngön pasut reireë ngönring ya.” ¹¹ Omën ngön pöt ya piporö epël kön wiip. Ten kamaarek wë pepatë retëng ë yaningk pipot arim naë wais këët mëmpunaat.

¹² Arim naëaan narö pitëmtën wak isak aim wë piporöa ök ten pël naëngan. Omën piporö naröen kön wiin iraan pitëmtën wak isak aimeë ngön köntaköt sangk keleimeë ewat won wëaurö. ¹³ Ten pöt, Anutuuk ya nangingkënten ping wesak naëngan. Pim ya mëmpunëak yaö niia pöten pëen ping wesak anaat. Pim ya mëmpunëak yaö niia pöl mëmpö wais arim naë yaurö. ¹⁴ Tenim arim naë wais ya yamëngk pöt Anutuu sowi wia pöt ilap nariin yeë. Won, Anutuuk yaö niaan ten wet rëak arim naë wais Kristoë ngön ompyaut ök niia pötaan tenën ping wesak yak. ¹⁵ Ten omën naröa ya yamëngkaurek së wë ngön mööngk rëak yeem tenimtën ping wesak naën yaurö. Won, kön wi kosang yewesaut arim naë oröak ulöl sëen Anutuu yaö niia pöl tenim yaat arim naë wia pöteta kaö sëpënëak kön kosang wiak wë. ¹⁶ Pël ëen arim naë tenim ya mënaut ulöl yesën ten ar il niwesak yang munt omën naröa ngönën yaat namëngkënkërek së ya yamëngkem omën muntaröa yamëngkaurek pitëm ya mëna pöten ieping ngön naën ëënaat. ¹⁷ Pël ëak ngönëntak ngön epël wia pöt ëënaat. “Namp ërëpsawi ngön apënëak pöt Aköpë elmëa pöt ap.” ¹⁸ Pöt epël. Omën pimtën wak isak ya pöp won, omën Aköpök piin wak isak yema pöpönökëër tiar kön wiin ompyaup pël ëëpnaat. Pötaanök ten ngön yaaö omnarö tenimtën köntak wak isak naëngan. Won pan.

11

Poolök ngön yaaö omën kaaröroa songönte war wesak mëëa

¹ Ne ngak köpël ngön niaan kat wiinëëten kent kent yaë. Pötaanök niamaan pas kat wieë. ² Arim nem ngönte kat wiinë pöta songönte epël. Anutuu arimëen kön kësang wieë pimëen niwasëpënëak yaë pöl neenta arimëen tapël yaë. Pepapök pim koont ulwas ompyaup omp nampön yaö

yaalmë pöl nook ar Kristoën yaö wes niuläaut. ³ Pël äautak Setenë kamalöpë lupmeri ilëak tiarim äap Ewa morök elmëa pöl ngönën omën kaarörök arim könöt utpet niwasën ar wotpil wesak Kristoë enëm nasën eënganëak ya ngës yaë. ⁴ Nem ya ngës kön yawi pöt epël. Omën narök arim naë wais tenim Yesuu ngönte ök niia pöl neniaan, pim ngönte wak irikor äak ök niaan ar kat wiin ompyaö äa. Ar Anutuu Pulö waurök peene pitök niaan ar ngönën maimet wak pöta iri wë. Ar ngön ompyaut kat wiaurök peene pitök maimet ök niaan kat wiin ompyaö yaë. ⁵ Omën pörö arim naë wais, “Ten Anutuu ngön yaaö omën kaö panëörö,” pël yenia. Pël äak neen wak irëak yaatak nook pit il yemowas. ⁶ Yaap, ne pitëm ök ompyaö wesak ngön naën yaaup. Pël yaaupök ne ngönënta songönte këekë panë ewat wë. Ne arring wë pöta songön nentere nent ök yeniem nem ewat pöt tekeri yewasën ar iteneimaurö.

⁷ Nem arën Anutuu ngön ompyaut ök niautak ne ar kaö sënëek yak nemtën wak irëak wë ya mënaut. Pël eëe ar kaamök elnëak omnant nampunëak kimang neniaan. Nem omnantön kimang neniaan äan pöten ar neen kön wiin omën pasipök utpet niwesa pël yewas koröp. Won. ⁸ Ne arim naë ngönën ya yamëngkën ingre mor sa ka nantëerök kaamök elnëa. Ne pitëm naë ya namëngkën wëen pas monere omnant nent. ⁹ Ne arim naë wë ngöntök eën kaamök elnëenëak kimang neniaan äaut. Won, kar narö Masetonia yangerakaan waisa pörök kaamök elnëen pangk äaut. Ne ngaan ar könöm ningkoneak arën kaamök elnëenëak kimang neniaanëp peeneeta tapël eëmaap. ¹⁰ Kristo pim ngön këet nem lupmeri wia pötaan ne yaap panë yeniak. Nem arën omnant nampunëak kimang neniaan yeë pöten ping wesak yaan Krik yangerakaan omën nampök il newariin eëpnaat. ¹¹ Ne tol eën pël yeniak? Arën lup sant naalniin yeemak yeniak ma? Won, Anutu ewat wëen ne arën lup sant yaalni.

¹² Eën omën pitëmtën, “Ten Anutuu ngön yaaö omnarö,” pël kaar yenia piporö pitëmtën ping wesak, “Pool pim Anutuu

ngön yaauröa yaat yamëngk tapël tenta yeë,” pël yenia. Pël yeniaatak nem arim naë ya mënan pötak arim naëaan monere omnant naön äautak pit pël yeem arim naëaan kangut yeö. Pötaanök pit kaalak pitëmtën ping wesak, “Poolë Anutuu ngön yaauröa ya yamëngk tapët tenta yeë,” pël apanëak ne arim naë ya yamëngken arim naëaan monere omnant naön äan pöl eëmaap. ¹³ Omën pörö pit Anutuu ngön yaaö omën kaarörö. Pit kaar aö morök yaëen omnarö pitën kön wiin Kristoë ngön yaaö omnarö pël yewastak pit wonörö. ¹⁴ Pitëm morök yaalni pöten yaan sak eëngan. Seten pi ensel ewaaringöröa ök sak morök yaaup. ¹⁵ Pötaanök pim inëen yaauröeta Anutuu inëen wotpilöröa ök sak yaëen yaan sëngan. Pit enëmak pitëm utpet yaauta kangut öpnaarö.

Pool pi ngön yaaö omnaröa yaat yamëngkem këlangön ke nentere nent kat wieima

¹⁶ Wet rëak niak pöt kaalak amaata. Ne ngak köpël ngön yeniaan ar neen kön wiin, “Köpëlep,” pël wasngan. Pël eëneëtak, “Köpëlep,” pël newasënë pöt yok pangk pël wasenëet. Pël yeem omën kaar piporö pitëmtën ping wesak yaan arim kat yawi pöl neenta nem yaaten kot nent ping wesak amaan kat wieë. ¹⁷ Nem niama epët Aköpë këm ngöntak won. Ne köpël ngön niak nem ya yamëngkauten ngak ping wesak niamaan. ¹⁸ Omën narö selap pitëm yangerak omnant yaautön kön wieë pitëmtën wak isak yaaurö. Pötaanök ne tapël amaan. ¹⁹ Elei, arën kön wiin ewatörö pël yewesautak omën pörö arim naë wais köpël ngönöt ök niaan kat yawi. ²⁰ Pitëm inëen niwasöore morök elniak arim omnant wa ep eëre pitëmtën wak isëpënëak arën wak irëak niaöre e kosaök nimö pël yaëen ar kön wiin ompyaö yaë. ²¹ Ar tenën korar wesak, “Poolre piiring wëaurö weëre kosang wonörö yak omën munt eporöa weëre kosangring ya yamëngk epël naën äaut,” pël wesak yak. Ngön pipët yaap yak. Pitëm weëre kosangring ngönën ya utpet yamëngk pöl ten naën äaut. Pël äautak ar korar wesak tenën kön wiin, “Weëre kosangring wonörö,” pël wesak yaan ne eö yaë.

Pël yeëetak omën namp kosang wesak pimtën wak isak yaan pöt neenta tapël amaap. Nem yeniak pipët köpëlöröa ngön ya pöl yeniak. ²² Ngön yaaö omën kaar pöröak pitëmtën, “Ten Yuta omnarö,” pël ya. Pël yaatak neenta tapöp. Pit Israel omnarö pël ya. Neenta tapöp. Pit Apramë earö pël ya. Neenta tapöp. ²³ Pit Kristoë ya omnarö pël ya. Neenta tapöp, nook pit il yemowas. Elei, ne peene kaalak köpëlöröa ngön ya pöl ngön köntak yeniak. Ne pit il mowesak ya kaö panë yamëngkaup. Nook pit il yemowasën akun selap wii kaatak neulëeimaut. Pit il yemowasën akun selap tang nemöeimaut. Ne Pit il yemowasën akun selap wel wi ap ëeimaut. ²⁴ Akun mornas pötë Yuta omën kaöaröak maan wii uamngesring nemöeimën 39 äaut. ²⁵ Akun nentepar nent ëak Rom ngarangköröak maan kourmentring nemöaut. Nentak Yuta omën naröak kël nemöaut. Akun nentepar nent ëak i kaö wangaöök wëen wangaö utpet ëak kaöök ilaan ne i kaöök ilëaut. Akun pötë nentak i kaöök warial seim wëen röök nent kët nent ëak won saut. ²⁶ Ne ngönën ya mëmpö kaare yang nantë yesaup. Pël yaëen i nga yaurem newak saap äaut. Nantë yesën nemot kain ëëpënëak äaut. Yuta omën nem karuröere omën muntaröak nempënëak äaut. Ka kaöatëere yang omën wonötë utpet ëëmëak äaut. I kaöök kö saap äaut. Ngönën omën kaaröröak nempënëak äaut. ²⁷ Ne këlängön ya ke nentere nent yamëngkaup. Akun nantë rö kan ka naökön yaaup. Iire kaömp won ëen këen wëaup. Weë ngentiak ya mëmpëak kaömp ngës olëak wëaup. Èp yeweem ulpëen won ëen ap yewesaup. ²⁸ Pöt pëen won. Kët ël epotë ne ka poutë ingre mor sauröaan ya ngës kön wieim wëaup pötakta ngön yaaö omën kaarörö il yemowas. ²⁹ Ingre mor sa namp lup wiap yaëen pöt ne ya këlängön kön yawi. Èn nampök nampön kék maan saun yokoirën pöt ya utpet kön yawi.

³⁰ Ne nemtën wak isak amëak pöt omën wiapre kor nem pet yaalni pöten wak isak amaap. ³¹ Anutu, Aköp Yesu pim Pepap, tiarim akun poutë yaya maim öpenaap, pi ëwat wëen ne kaar naën, yaap yeniak.

³² Omën nem naë oröa eptak nem wiapre kor yaaut pet yaalni. Pötaanök ök niamaan kat wieë. Ne Tamaskas kak wëen yang omp ak Aretas pim yang ngarangkëp ne wali neöpënëak kaöökë ëm kanötë nga wieima. ³³ Pël ëen nem karuröak ne kolöm ëp kërëepök waulak wii téak ëm kan kotuuk wilëngkëel wes nemëen yangerak ngentiak oröak kas saut. Omën nem wiapre kor yaaut pet yaalni ke piptenökëer wak isak yeniak.

12

Aköpök Poolön wangerëtak omnant pet elmëa

¹ Nemtën ping wesak aan pangk naën yaëetak köntak ping wesak niamaan. Ne wangerëtak Aköpök omnant pet elnëen ityaangkën ngön ëlëëpët ök neeauta ngönte ök niamaan. ² Ne Kristoë omën nampön ëwat wë. Omën pöp pi ngaan Anutuuk koirak së kutömweri omnant pet elmëen itenak wëen krismaki 14 ëak won yes. Pi yang koröpööring sa ma könöök pëen itena wes ne pöten köpël. Anutuukëer ëwat wë. ³ Anutuuk omën pöp koirak kutömweri sa pöt pëen ne ëwat wë. Yang koröpööring sa ma könöök pëen itena wes ne pöten köpël. Anutuukëer ëwat wë. ⁴ Pi pörek wë ngön ke nentere nent yang omnaröa pangk naënganëet kat wia. Ngön pöt ök apanëak Anutuuk nga mëea. ⁵ Omën pöpönökëer ping wesak amaap, nemtën won. Nemtën ping wesak amëak pöt nem wiapre kor yeë pötenökëer amaap. ⁶ Ne nemtën ping wesak amëak pöt omën köpëlöröa ngön ya pöl naëngan, yaap amaap. Yok pangk amaatak omnaröak neen kön wiin ispanëen pël naëngan. Omën nem ya mëmpööre ngön aö pël yaëen ityaangk pipot pëen wiaap.

Këmampön öngöökë yewal pöl Pool pim koröpöök këlängön nent wiakaima

⁷ Nem omën kutömweri sa pël yeniak pöp nemënt tapöp. Pörek sëen Anutuuk omën nentere nent pet elnëen itaampööre kat wi ëan pötön wak isak kaö panë wesak anganëak Anutuuk kön wiin këlängön nent nem naë öröak wia. Pöt këmampön öngöökë yewal pöl Setenök wap elnëen këlängön kat wiak nemtën wak isak naën yaaup. ⁸ Pël

ëen sêp newasêpênêak akun nentepar nent Aköpön kimang mêëaut. ⁹ Pêl maan pi kangiir epêl yenêa. “Won, ne ni komre kolap elniin pangk yaë. Ni wiapre kor yaëen pôt nem weëre kosangöt ningkên nim naë yoolök yesên omnaröak kêëkê itaampnaat.” Pêl neaan pötaanök Kristoë weëre kosangöt nem naë orööpênêak nem wiapre kor yaautön êrêpsawiarang kaö wesak amaas. ¹⁰ Pötaanök wiapre kor wêên naröak utpet wesak yenêa. Pêl yaëen ne ngaë rangk wêên pit utpet newasên kêlangön kêsang kat yawi. Omên pipot pout ne Kristoë yaat yamêngk pötaan nem naë yaaröön pôtêên ya kê yes. Oröptaan ya kê yes? Ne wiapre kor wêên Kristook weëre kosangöt yenangk.

Pool pi Korin omnaröaan ya ngês ëa

¹¹ Nem yeniak pipêt, köpêlöröa ngön ya pöl nemtên ping wesak nian. Ne pêl amaaten kaaö yaëetak arimtok neen ping wesak naën yeë. Pêl yak pôtak elnêên pil nian. Ne omên pasipök omên arim naë wais, “Ten ngön yaaö omên kaö panëerö,” pêl niaan kat wiin ompyaö yaë pöröak ne il nenasên yaë. ¹² Ne aring wê lup wiapring retêng it ngolöp weëre kosangringöt, omnaröak pangk naënganëët, ngön yaaö omên yaapöröa mëmpna salöt mëneimaut. Pôtak ne ngön yaaö omnamp pôt pet elnia. ¹³ Nem ka nantê ingre mor saurö kaamök elmëan pöl ar naalniin ëan ma? Won, ne tapêl kaamök elniaut, kopêt nentaar naën. Pôt ne ar könöm ningkanêak arên kaamök elnêak koröpöökê omnant nampunêak kimang neniaan ëaut. Nem arên monere omnant kimang neniaan ëaö ompyaö pôtên utpet ëan pêl yewas ma? Elei, utpet pipotön nemêên kön utpet wiingan.

¹⁴ Ne akun nentepar arim naë waisaup. Peene kaalak waisumêak ko yeë. Pêl êak wais arên omnantön kimang neniangan. Ne arim monat ömêak won, Kristo pim omên panë niwasumêak waisumaap. Tiar omnarö rungaaröak êlre peparö kaamök naalmëên, êlre peparökêër rungaarö kaamök elmë yeë. Tapêl nook arim pep sak wê pötaan arim naëaan omnant naöngan. ¹⁵ Nook pôt, arim lupre könöt ompyaö

sêpênêak nem omnant pout kêëpôt wesak nem wêwêeteta pêl elniima pôtên ya kê yes. Ne arên lup sant kaö yaalniin ar kangiir kot elnêên ma?

¹⁶ Ar naröak neen epêl yak. “Yaap, Pool pi ëöetak tiarên omnantön kimang yeniem könöm nankingên ëaut. Pêl ëautak pi morök yaaupök êlêëp pêl elniak wiap sêsê niaan pim iri ilêaut.” Pêl aö ar neen kön wiin, “Pi omnarö tiar morök elniin pim iri ilapenêak wes nimêa,” pêl yewas. ¹⁷ Arim pêl yewas piptaan pêl niamaan. Nook omnarö wes mëên waisa pôtak morök elniin nem iri ilêaurö ma? Won. ¹⁸ Ne Taitasên arim naë waisêpênêak kêk mëak tenim kar nampring wes mëên waisaut. Akun pôtak Taitasök morök elniak arimot êlêëp wa ma? Won, tenip pouwaar kön kopêtal wiak kopêtal yaaüwaar.

¹⁹ Nem kar panëerö, arök tenên, “Wot-pil yaurö,” pêl wasênêak retêng ë yaningk pôt kön wieim wê ma? Won, ngön epot pout, ten Kristook yal êak wê Anutuu ëöetak ar kosang sênêak ök yeniak. ²⁰ Ne arim naë wais itaangkên nem kent kön yawi pöl won wêên itaangkônêak ya ngês yaë. Tapêl arim kent kön wiaul naalniin nga elniingönêak ya ngês yaë. Arim naë wais itaangkên utpet ke epêlöt arim naë wiaapanêak ya ngês yaë. Ngön nga yaalaöre war yaaö, ya sangên yaaöre keimön yaaö, ökre was yaaöre ngönöt kain wak yaaö, wak isak yaaöre komkap yaaö utpet pipot arim naë wiaapan. ²¹ Arim naëaan narö öngre omp nga eimeë lup kewilring wê koröpöökê kentötê ënëm eimaut lup kaip tiak wa nemoolaan wêên nem kaalak waisumaatak itenak Anutu nemopök elnêên ëö sak arim ëöetak ing aan kön wiin irapanêak ya ngês yaë.

13

Poolök Korin omnaröen pitêm kön wi kosang yewesaut kêëkê ngarangk êëpênêak mëëa

¹ Ne akun nentepar arim naë waisaup. Peene kaalak waisên nentepar nent êëpnaan yaë. Nem wais elniima pôt ngönëntak ngön nent epêl wia pöta ök êëpenaat. “Omên namp utpet ëên ngön ë pet irênêak pôt omên naar ma naar

namp itena pöröak ök aan yok pangk pet irëpnaat.”² Ne ngaan arim naë waisën akun nentepar ëa pötak omën saunaringöröere ar muntarö pouröen pepanöm niak pöl peene kamaarek wë tapël yeniak. Nem waisumaatak mait naalniin ëëmaat.³ Ar, “Kristook kaamök elniaan pim ngönte ök yaan,” pöta këet itaampunëak kent yeëerek nem waisumaatak mait naalniin nga yeniaan itaampunëët. Kristook omën nent elniipënëak pöt wiap naalniipan, weëre kosangring elniipnaat.⁴ Yaap, ngaan wiap yaëen këra yetaprak möaup. Peene pöt Anutuu weëre kosangööring wal ëak wë. Tapël ten ngön yaaö omnarö Kristook yal ëë weëre kosang won yeë. Ën arën elniina pöt piiring wë Anutuu weëre kosangtaring wë pöta songönte tekeri wasënaat.

⁵ Ar kön wi kosang yewesautaring wë ma won pöten itaampunëen arim lupöt morök elmëak songönte tekeri wasën. Yaap, arim lupötön ök elmë pat ëen. Ne kön wiin Yesu Kristo arim lupötë wë pël yewas. Pël yewasetak arim lupöt ök ëënë akun pötak ar ök ëen kön wi kosang yewesaut won wiaan pöt pi arim lupötë won pël ëëpnaat.⁶ Pël ëëpnaatak nem kön kosangtak arimtok tenim lupöt morök elniak Yesu Kristo wë pöten ëwat sënëët.⁷ Ten ar utpet ëënganëak Anutuun kimang maim wë. Pöt omnarö ten ar kaamök elniin ompyaö yeë pöt itenak tenën, “Poolre piiring wëaurö ngönën ya këet yamëngk,” pël apënëak won, ar ompyaö ëënë pötenökëer kimang maim wë. Ar ompyaö yaëen pöt tolëël wotpil niwasën? Pël naëngan. Pël ëëna kanö won ëen ngön yaaö omnaröa weëre kosangöt tenim naë wia pöt tekeri nasën ëëpna pötaan omën narö tenën, “Poolre piiring wëaurö pit ngönën ya këet namëngkën yaë,” pël apnaat. Pël apnaatak ne omnaröak tenën ping wesak apënëak kent kön nawiin. Om ar ompyaö ëënë pötenökëer kent yaë.⁸ Pöt tolëël? Tenim ök epëlöröak ngön këet il nemowariingan, om kaö sëpnaan kaamök ëënaat. Pötaanök ar ngön këet ngaarëk wak wotpil wëen tenök pangk wotpil naniwasngan.⁹ Tenim arim naë waisënaatak ten itaangkën ar ngön këet ngaarëk wak wë weëre kosan-

gring önëetak ten weëre kosangring wotpil naniwasën omnarö korar wesak tenën, “Poolre piiring wëaurö wiapre kor yaurö,” pël wasën pöt ten ya kë sak önaat. Pötaanök ar Anutuu ngön këet ngaarëk wak arim wëwëat wotpil wasënëëtaan piin kimang maim wë.¹⁰ Aköpë weëre kosang nena pöt pim omnarö utpet wasumëak won, taë wasumëak nenaat. Pötaanök ne arim naë wais itaangkën ar saunaring wëen këlangön kat wiinëen niangönëak kamaarek wë pep epwer wa korkor ngön retëng ë yaningk.

Ngön mëët

¹¹ Ngön kaut epël niak pet irum. Karurö yaköm. Arim wëwëat wotpil wesak ön. Pël ëak wa korkor ngön epot kat wiak lup kopëtemer sak mayaap ön. Pël ëen Anutu lup santre mayaap pepap arring öpnaat.

¹² Neneren lup santak yowe mëak mor meneë. Anutuu omën eprek wëauröak arën yowe yenia.

¹³ Aköp Yesu Kristoë komre kolap, Anutuu lup sant, Ngëëngk Pulöökë wiapre kor pöt arim naë wiakaim öp.

[Yok pi tapët,
Ne Pool.]

Kalesia

Yesu pi wel wiak kutömweri sèen wè krismaki 17 pöta ök won sèen Poolök pep epwer Aköpè ingre mor Kalesia yangerak wëaurö retëng è mena. Pool pi wet reäk Kalesia yangerak Antiokre Aikoniam, Lистраare Tepi ka pötè sè ngönèn kopëlöröen ngönèn ök maan kat wiak Yesuu ingre mor sa (Ngön Yaaö Omnarö 13, 14). Wè akun nentak Yuta omèn Poolè ngönten kaaö èa narö pitèm naè sè Anutuuk pit wotpil wasèpnaan Mosesè ngönte ngaarèk opènèak maan pitèm ngön kaar pötè ènèm èa. Pël èen Poolök kat wiak omèn Yesuun kön wi kosang wasèpnaarökèer Anutuuk wotpil wasèpnaarö pël retëng èa.

Pöt epël wia.

Ngön ngès rëaut 1:1-10

Poolök pim ya mënauta ngönte ök èa 1:11-2:21

Anutuu komre kolap ngön ompyaut 3:1-4:31

Kristoè wëwë pöt wii kaatak wè pötak ök won 5:1-6:10

Ngön meët 6:11-18

1-2 O Anutuu ingre mor sa Kalesia yangerak wëaurö, ne Pool Yesuu ngön yaaö omnamp kar naröaring wè pep epwer retëng è yanking. Omnaröak ne ya epèt mëmpèak yaö nenëaan ma wes nenemëen èaut. Won, Yesu Kristoore tiarim Pepap Anutu, Yesu weletakaan wal è moulmëa pöp, piaripök ya epèt mëmpèak yaö neeaut.

³ Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu Kristo piaripök komre kolapre mayaap pöt ningkèn arim naè wiaap.

⁴ Kristo pi tiarim Pepap Anutu pim këm ngönte ngaarèk wak tiarim utpetatëen pim wëwëet këepöt wasën mëngkèn wel wia. Pöt tiar yangerak utpet eim wè epotëëlaan ent è nuulëpënèak pël èa. ⁵ Pötaanök tiar kët èl epotë Anutuun yaya maim öpa. Yaap.

Yesu pim ngön ompyao pöt kë kopëtet

⁶ Elei, ar Yesu Kristo pim komre kolap elnieimeë Anutu puuk yas niaan wëen kaar omèn naröak pitèm könötëaanöt ngönentak yal menak ök yeniaan kat wiak wali nasën wiaan kaalak pi sèp yemowasën ne yaan

yes. ⁷ Pël èaap ngönèn kë kopët tapët wia. Èn omèn munt naröak lup wa irikor elniak Kristo pim ngönènte utpet wasèpna pöröaar wë. ⁸ Pötaanök tenim naëaan nampök ma kutömweriaan ensel nampök tenim wet reäk ngönèn ök niaa pöt wa irikor èak ök nian talte es parëaöökè kanöökè yaö sën. ⁹ Tenim ngaan ök niaa pöt kaalak epël ök niamaan. Omèn ngönèn ök niaan wa pöt wa irikor èak maimat ök niaa piporö es parëaöökè kanöökè yaö sèp.

¹⁰ Ne ngön pöt omnaröak kat wiak nemëen ya kë sèpënèak èan ma? Won pan. Ne Anutuuk nemëen ya kë sèpënèak kent yaè. Ma omnaröak nemëen kön wiin isèpënèak kent yeè ma? Pël èan talte Kristo pim inëen omnamp pël nasën èëm.

Pool pim Yesuu ngön yaaö omnaröa yaat ngès rëauta ngönte

¹¹ Karurö, ne ök niamaan kat wieë. Nem ngönèn ök niaan kat wieim wè pipot omnaröa könöökëaan wonöt. ¹² Ne omèn nampök ök neeaöre rë neulö pël naën. Yesu Kristo pimtok tekeri wes nenaut. Pötaanök nem ngönèn ök yeniak epot këët.

¹³⁻¹⁴ Nem Yuta omnaröaring wè ngönènta ènèm eima pöta ngönte ar yok kat yawiaurö. Ne Yuta omèn tenim kaöaröere èere körööröa ngönötè ènèm èëmèak wë ngentieimeë nem kar narö il mowesak kaö saup. Pël èeimeë ingre mor saurö pitèm Anutuun kön wi kosang yewesa pöt sèp wasèpënèak utpet panë moweseimaup.

¹⁵ Pël èautak ne nem èlèpè yaatakaan naaröön wiaan Anutuuk komre kolap elnieimeë yaö newesak pim yaat mëmpèak yas neea. ¹⁶ Pël èak pi pim Ruupè ngönte köpël omnaröen ök memèak kön wiak ènèmèak pim Ruupön pet elnëa. Pël èen akun pötak ne omnaröen pim songöntaan pëel nemaan èaut. ¹⁷ Pël èak ne Yerusalem kakël Yesuu ngön yaaö wet reäk wakaima pöröa naè nasën, Arepia yang ngönèn ngarangk won pörökël saut. Pörök sè reäk Tamaskas kakël saut.

¹⁸ Anutuuk pim Ruupön pet elnëen wè krismaki nentepar nent won sèen Pitaan ngönngön memèak Yerusalem kakël saut. Pörök sè piiring wëen sant nentepar sa. ¹⁹ Pörök sè wè Yesuu ngön yaaö munt

naröen itnaangkën, Aköpë nangap Sems pöpönökëer itenaut. Pötaanök ar Yesu Kristo pimtök pim ngönte tekeri wes nena pöten éwat wë. ²⁰ Ngön e retëng yeë epot kaar won, Anutuuk eöetak yaap panëët.

²¹ Ne Pitaare Sems piarpim naë së wë Siriaare Silisia yang pöteparëël së wakaimaut. ²² Pël éaan akun pötak Yutia omën Kristoë ingre mor sak wëa pörö pit neen itenak éwat nasën éa. ²³ Pit om omnaröak ngön pëente epël aan kat wia. “Tiar ingre mor saurö mö waö elnieimaupök peene ngön tapët ök ya.” ²⁴ Pël éak pit nem naë oröa pöten Anutuun yaya maima.

2

Pool pi Yerusalem kak së Yesuu ngön yaaö narö koirä

¹ Ne Yerusalem kakë nasën wëen kris-maki 14 éak won sëen kaalak sumëak Panapas koirak Taitasring ten pourö saut. Taitas pi Yuta omën wonöp yak tenim yaaul koröp kaut nailënëp. ² Ne köntak nasën, Anutuuk ök neaan saut. Pël éak köpël omnaröen ngönën ök yamëëa pöten ngönënë wotöökörö pëen wesak nem ya yamëngkaö pötaan éngk ma e wesak kan newariipanëak ök mëëaut. Pit nga neaan nem ya mëmpö imautre ënëm mëmpö suma pöt mos sëpanëak ök mëëaut. ³ Pël ëen pit Taitas neering wëaupön Krik omnamp wesa. Pël éautak nem ngönte kat wiak Yuta omnaröa yaaul koröp kaut ilëpënëak nemaan éa. ⁴ Pël éaap ngönën omën kaarkaar narö pit Yesu Kristo puuk tiar wil niulëen wëaö pöten itaampënëak ingre mor saurö tenim tekrak ëlëëp ilëa. Omën pörö pit tiar Moses pim ngön kosangta öngpök niulëen Kristo sëp wesak wii omnaröa ök sak öpenëak yaaurö. ⁵ Pël yaauröak arim naë ngön ompyaut wa irikor ëëpanëak ten pitëm Taitas pim koröp kaut ilëpna ngön pöt kot nent kat nemowiin éaut.

⁶ Ën omën omnaröak ngönënë wotöök yewas pörö pit tol éa? Ne omnaröak pitën kön wiin irapna ma isëpna pöten kön selap naën. Pöt Anutuuk itaangkën komkap éak wi naën. Ngönënë wotöök pörö pit ngön ngolöp nent ök nenëaan. ⁷⁻⁸ Won pit nem ya yamëngka pöten itenak epël kön wia.

Anutuuk Pita pi Yuta omnaröa naë Yesuu ngön yaaö omnaröa yaat mëmpënëak weëre kosang menak kaamök elmëaupök tapël ne köpël omnarö arim naë Yesuu ngön yaaö yaat mëmpëak kaamök elnäaut. Pötaanök pit epël kön wia. Anutuuk Pita Yuta omnaröen ngön ompyaut ök maim öpënëak yaö mëëaup. Ök tapël kaalak köpël omnarö arën ök niaim ömëak neen yaö neea. ⁹ Pël ëen Semsre Pitaare Son omnaröak ngönënë wotöök mowesa pörö pit Anutuuk ne komre kolap newesak ya epët nena pöten kön wiak ten Panapas ngöntre kar elniak mor yaningk. Pöt pit kön wiin tenip köpël omnarö arim naë ya yamëngkën pit Yuta omnarö pitëm naë ya mëmpnaat pël wesa pötaanök pël elniaut. ¹⁰ Pël éak ngön kopët nentakëer epël niiaut. “Ngöntök yaaö tenim naë wëaurö ompyaö elmëen.” Pël ni-aan neenta tapël kön wiak kent ëen kosang wesak mëneimaut.

Poolök Pitaë saunet war wesak nga mëëa

¹¹ Ënëmak Pita Antiok kak wais utpet nent ëen nook omnaröa eöetak nga mëëaut. ¹² Pita pi utpet epël éa. Wet réak pi köpël omnaröa naëaan ingre mor sauröaring kaömp ngawi neim wëen Sems puuk omën narö Yerusalem kakaan wes mëen waisa. Pël ëen Pita pi omën Anutuuk ompyaö elmëëpënëak koröp kaut ilëpënëak këk yamëëa pöröen ök maan kaaö mepanëak kas ëen akun pötak ngës réak omën wet réak piiring kaömp ngawi neima pöröaring kaalak pël naën éa. ¹³ Pël yaëen Yuta omën pim karuröeta tapël korar yaëen Panapas piita pitëk yal mena. ¹⁴ Pël ëen ne itaangkën pit wotpil wesak ngön ompyauta kan wotpilöök nasën yaëen omnaröa eöetak Pitaan nga mëak epël mëëaut. “Ni Yuta omnampök köpël omnaröaring kaömp ngawi neimeë Yuta omnaröa yaaut sëp yewasën. Pël yeemak tol ëen köpël omnaröen Yuta omnaröa yaaul ëëpënëak kosang wesak aimën?”

Namp pi Yesuun kön wi kosang wesak pöt wotpil öpnaat

¹⁵ Yaap, ten köpël omën Moses pim ngön kosangta ënëm naënöröa wëwëetakël naaröönörö, Yuta omnaröa wëwëetakël oröaurö. ¹⁶ Pël éaap ten éwat wë. Anutu pi

omën Moses pim ngön kosangta ënëm pëen ëepënëak yaaö pöpön, “Omën wotpilëp,” pël nemapan. Won. Omën Yesu Kristoon kön wi kosang wasëpna pöpönök, “Omën wotpilëp,” pël mapnaat. Pötaanök Yuta omnarö Anutuuk tenim Mosesë ngön kosangta ënëm yeë pötaan won, Kristoon kön wi kosang yewas pötaan, “Wotpilörö,” pël niapënëak Yesu Kristoon kön wi kosang wesaut. Pöta songönte epët. Omën namp Moses pim ngön kosang pëenta ënëm ëepënëak yaëen Anutuuk piin, “Omën wotpilëp,” pël nemapan. ¹⁷ Pël ëen ten Yuta omnarö Kristoë naë së rë olëak önëak ëakök saun omnaröa ök yeem pöt tol an? Kristo pi utpetatëen këkre tö yaaup pël an ma? Won ë won pan. ¹⁸ Ne Moses pim ngön kosangöt moolëaupök kaalak së olëaurekaan öma pötak omnaröak neen, “Saun omnamp,” pël neapnaat. ¹⁹ Ngön kosangtak mö wel newiin peene pöta iri ilëak naön. Pël elnäa pöt Anutuu naë rë olëak ömëak elnäa. ²⁰ Ne Kristooring këra yetaprak nemöön wel wiaup. Pötaanök nem peene wë epët nemtok won, Kristo pimtök nem lupmeri wë. Pël ëen Anutu pim Ruup kön wi kosang yewas pötaan peene wëwëetaring wë. Pi nemëen yak pim wëwëet këëpöt wasën möön wel wia. ²¹ Ne Anutu pim komre kolap pöten utpet wesak naën. Ngön kosangtak saunat won yewesaut wieëanëen Kristo këpök wel wian tapön.

3

Ngön kosangta ënëm yaaöre kön wi kosangyewesao pöta songönte

¹ Kalesia omën kaökaurö aë. Ne Yesu Kristo pim koröpö këra yetaprak möa pöten këëkë ök niaan ëwat sauröak tol ëen omën naröak kön irikor elniin Moses pim ngön kosangötë iri ilanëak yeë? ² Ne omën nenten pëlpël niamaan ök neaë. Ngëengk Pulö wan pöt tol ëak waurö? Ngön kosangöt ngaarëk wakök waurö ma ngön ompyaut kat wiak kön wi kosang yewesautaan waurö? ³ Ar tol ëen kaökaö yeë? Ngëengk Pulöök kaamök elniin wëwë ngolöpët ngës rëauröak Ngëengk Pulö sëp wesak arimtok arimtë koröpöök kaamök elniin wëwë ngolöp tapët önëak kön wia

ma? ⁴ Omën kësangöt arim wan pöt pas waurö ma? Ne kön wiin pas naön ëan pël yaë. ⁵ Nem wet rëak pëlpël niia pöt kaalak rangk niamaan yeë. Anutuuk Ngëengk Pulö ninak arim tekarak retëng nant yaalni pipot ngön kosangöt ngaarëk wakök yewaurö ngön ompyaut kat wiak kön wi kosang yewesautaan yewaurö ma? Ar pipot ëwat wëak sëp wesak kaökaö yeë.

⁶ Pöta ngönte ngönën pepeweri epël wia. “Apram pi Anutuun kön wi kosang mowasën Anutuuk pim kön wi kosang yewesautaan piin, ‘Ni omën wotpilëp,’ pël mëëa.” ⁷ Pötaanök ar epël kön wiin. Omën Apramë ëaul ngön ompyaut kat wiak kön wi kosang yewas piporö yaap Apram pim ruure ëarö. ⁸ Anutuuk köpël omnarö pit piin kön wi kosang mowasën pitën, “Ar omën wotpilörö,” pël mapnaat pël kön wieë Apramön ngön ompyaut epël mëëaut ngönën pepeweri wia. “Yangerakë omën pourö nim neen kön wi kosang yenewasën pipël yaalnëen pöt ompyaö elmëëmaat.” ⁹ Apram Anutuun kön wi kosang wasën ompyaö elmëa. Pöta ök omën piin kön wi kosang yewas piporö tapël yaalniaup.

¹⁰ Omën ngön kosangöt ngaarëk yeön Anutuuk pitën, “Ar omën wotpilörö,” mapnaat pël wasëpna piporö Anutuuk pit kasëng mampnaat. Pöt ngönën pepeweri ngön nent epël wia. “Omën namp akun poutë ngön kosangötë ngön wia pipotë ënëm naën yaaö pipop Anutuuk kasëng mampnaap.” ¹¹ Ën ngönëntak nent epël wia. “Omën namp Anutuun kön wi kosang wasën piin, ‘Omën wotpilëp,’ pël mapna pipop wëwë ompyautak öpnaap.” Pötaanök tiar epël këëkë kön wia. “Omën ngön kosangötë ënëm ëëpna pipopönök, ‘Ni omën wotpilëp,’ pël neniapan.” ¹² Ngön kosangta ënëm yaaö pöt Anutuun kön wi kosang yewesautaat won. Pöt maimet. Pöt ngönën pepeweri epël wia. “Omën namp ngön kosang poutë ënëm ëëpna pöpök wëwë ompyaut öpnaap.” Pöt tiar yang omnaröak yok pangk naëngan pötaanök Anutu puuk kasëng yanimangk.

¹³ Ngönën pepeweri Anutuuk kasëng yemangk pöta ngön nent epël wia. “Omën këraatë mö yaut porö Anutuuk kasëng

yemangk.” Pötaanök Kristo pi tiarim kangiir këraarak möön utaan Anutuuk kasëng mena. Pël ëen puuk tiar Anutuun ngön kosangöt ngaarëk naön yaëen kasëng nimena pötakaan wa ent ë nuulëa. ¹⁴ Anutuuk Apram welaköt mampënëak yaö mëea pöt ar köpël omnaröeta ningkën tiar pourö Anutuun kön wi kosang wasën pim Ngëëngk Pul nimpënëak yaö niia pö öpenëak Kristo kasëng mena.

Ngön kosangtak Anutu pim kup mowia pöt wa noolaan

¹⁵ Karurö, tiarim yaautak ök wiak nia-maan. Omën naar piarip omën nentaan kuure mak ëak taë wasën munt nampök won wasöore yal mampö pöt naëpan. ¹⁶ Ën Anutuuk Apramre pim ëap piaripön omën ompyaut pël kup mowia pöt pim ruure ë pouröaanök nemaan, kopëtap Kristoon kön wieëak mëea. ¹⁷ Nem ngön niak pöta songönte epël. Wet rëak Anutuuk Apramön ngön taë wes mena pöta këet orööpënëak mëea. Pël ëen wakaim krismaki 430 ëak won sëen omën munt nent Moses pim ngön kosang pöt oröa. Pël ëaap ngön kosang Anutuuk omën munt namp Mosesën ök mëea pötak pim wet rëak Apramön kup mowiak taë wes mena pöt yok pangk wa nemoola-pan. ¹⁸ Pöt tiar ngön kosangta ënëm ëen Anutu pim yaö niia pöt nimpën talte pim ngön taë wes nina pötaan naön ëëpen. Pël ëaap Anutu pim Apramön ngön taë wes mena pötaan këet mena.

¹⁹ Elei, ngön kosang pöt oröp ëënak ëa? Pipët Anutuuk tiar omën pourö utpet yaaurö pöt ëwat sëpenëak ënëm kaalak ëaut. Pël ëaap ngön kosang pöt wieë Apramë ëap Anutuu kup mowia pöp oröön won sëpënëak ëaut. Pipët enselöröak tiarim omën tekarakëp Moses piin maan retëng ë ninaut. ²⁰ Ën Anutu pim Apramön kup mowia pöt omën tekarak nampön maan ök nemaan. Won, Anutu pimtok ök mëea.

Moses pim ngön kosang pöt tiarim pep kë yaningkaupë ököt

²¹ Pötaanök ngön kosang pötak Anutuu Apramön ngön taë wes mena pöten kööre tok yaalmë ma? Won pan. Omnarö ngön kosang nenta ënëm ëak wëwë kosangët

koirëpna pöt wiaapën talte ngön kosangta ënëm ëen Anutuuk tiarën, “Ar omën wot-pilörö,” pël niapën. ²² Pöt ngönën pepeweri ngön nent epël wia. “Omën pourö utpetatök wii nitëen pöta öngpök wakaiman.” Tiar omnarö Yesu Kristoon kön wi kosang wesak Anutuu omnant Apramön ngön taë wes mena pöt kön wi kosang yewesa kan pöököl öpen pël wia.

²³ Kön wi kosang yewesa pöt won wiaan Moses pim ngön kosang pötak ten Yuta omnarö wii nitëen wakaiman. Pël ëak wëen ënëmak kön wi kosang yewesa pöt orö tek-eri sak wil niulëa. ²⁴ Pötaanök ten ngön ompyaut kat wiak kosang wasën Anutuuk tenën, “Omën wotpilörö,” pël niapënëak Moses pim ngön kosang epöt pep kë yaningkaupë ököt yak kaamök elniak kan Kristoë naë sëna pöök niulëen wëen Kristo oröa. ²⁵ Peene pöt kön wi kosang yewesauta kanö oröön ten ngön kosangta iri naön.

Kön wi kosang yewesautak Anutuu ru yaniwas

²⁶ Ar Yesu Kristoon kön wi kosang yewas. Pötaanök Anutuu ru sak wë. ²⁷ Pöta songönte epët. Kristook yal menak i yamë piporö ar pim ë pël yeë. ²⁸ Pötaanök Yuta omënere Krik omën, isaare irëa, öngre omp komkap wëaut pet irën ar pourö Yesu Kristo piiring wëwë kopëtal sak wë. ²⁹ Yaap, ar Kristoë omnarö. Pötaanök Apram pim ëere körö panë sak wë Anutuu omën piin yaö mëea pöt önëerö.

4

Tiar omën mosutëen inëen yaauröak Anutuu ru panë san

¹ Yaö niia pötaan watepang ngön nent yal menak niamaan kat wieë. Yokot namp pim pep wel wiaupë omnant pout öpnaatak kotup pötaan yok pangk ngarangk naëpan. Pël yeem akun pötak pimtok pep nasëpan, inëen ru koröp oröak öpnaat. ² Pep ngarangk yaauröa iri wë ënëmak pim pepapë akun mowia pöt temanöm sëen öpnaat. ³ Tiarim songönte pöta ök pan. Tiar ngaan rungaaröa ök wë tiarim ëere peparöa omën mosutë iri wakaimaut. ⁴ Pël ëen ënëmak akun wia pöt temanöm sëen Anutuuk pim Ruup wes mëen öngöpë

naëaan oröak Moses pim ngön kosangötë ënëm ëa. ⁵ Pöt tiar ngön kosangötë öngpökaan ent ë niulëen Anutuu ru panë sëpenëak pël elnia.

⁶ Yaap ar pim koröngre ru sak wëen yak Anutuuk maan pim Ruupök Ngëengk Pulö wes mëen tiarim lupötë ilëak wë kaamök elniaan Anutuun, “O Pep, ni tenim Pep ompyaup,” pël maim wë. ⁷ Ar pim inëen ru won, Anutuuk niön ru panë sak wë. Pötaanök ru namp pim pepapë mor kolut yeö pöl ar Anutuu yaö niia pöt önëet.

Pool pi Kalesia omnaröaan kön selap ëa

⁸ Yaap, ar ngaan Anutuun köpël wë omp ak kaarkaara iri wii kaatak wë pöl wakaimaurö. ⁹ Pël eimauröak Anutuun ewat yes. Pötaanök ne peene epël yeniak. Anutu pi arën ewat wë. Pël ëaap ar tol ëënak kaalak kaip tiak yangerakë omën mosutë öngpök së yeilak? Ar pipotök kaalak wii nitëëpanok pipël ëëngan. ¹⁰ Pël eimeë Anutuuk arën, “Wotpilörö,” pël niapënëak akun poutë këere imën në, wa top nentere nent eimeë, këtre ngoonre kris-maki nantön akun kaöat pël maim wëaurö. ¹¹ Pötaanök nem arim naë ya yamëngk epët gentiipanëak ya ngës kaö yeë.

¹² Nem karurö, ne ke urak niamaan. Moses pim ngön kosangötök wii netëen wëen Anutuuk wil neulëen arim ök sak wë. Pötaanök arta nem Kristo pimtën pëen kön wi kosang wesak wë pöl ëen. Ne arim naë wëen ar utpet nent naalnëen ëaut. ¹³ Ar ewat wë. Ne ngaan yaumanring wë nem koröpö weë nasën wëautaan ngön ompyaut ök niimaut. ¹⁴ Yaap, nem koröpö weëre kosang won ëa pötaan ar ne sant elnëenëak poprak elnëaut. Pël ëautak ar neen këepöt ëak kasëng nenangkën. Won, ar Anutuun ensel nampë elmëenë pöl elnëaut, ma Yesu Kristo pimtën elmëenë pöl ne elnëaut. ¹⁵ Akun pötak arim nemëen ërëpsawi ëan pöt tol ëak won sa. Ne arim ompyaö eima pöten ewat wëep. Akun pötak ar kaamök elnëenëak arim it ëënöt yatianëen ne ti nenan tapön. ¹⁶ Pël ëauröak ne ngön këet ök niamëak pepanöm niaan ar ne kööre tok yaalni pël yewas.

¹⁷ Ngönën omën kaarkaara piporö pit ar pitëm ök sënëak weë yengenti. Pël yaë pöt

pit utpet niwasëpenëak yaë. Pit ar pitën kön wiin isëpnaataan nem naëaan kom elniipënëak kent yaë. ¹⁸ Omën narö omën ompyautaan ar pitëm ök sënëak kent yaalniipna pöt ompyaö. Pöt akun arim naë öma pötëer won, akun poutë. ¹⁹ Nem koontre yokot panëerö, ne omën nentak ök wiak niamaan. Ne arimëen yak öngöröa ru wilëpenëak lel yailën këlangön kat yawi pöl peene këlangön kat yawi. Nem këlangön kat yawi epët ar Kristo pim ë pël ëënëetaan yeë. ²⁰ Peene akun eptak ne ar tolëel wë pöten kön selap yeë. Pötaanök nem retëng ë yaningk pöt sëp wesak arim naë wais wë këmtak këëkë wesak ök niamëak kent yaë.

Öng Ekaare Sera piarpim ngönte

²¹ Moses pim ngön kosangötë iri önëak yaaurö, ne arën pëel niamaan ök neaë. Ar ngön pöt sangk kelak kat yawiaurö ma won? ²² Ngönëntak epël wia. Apram pim yokot naar wakaima. Nampë yapinte Ismael inëen koontup Eka puuk wilaup, ën nampë yapinte Aisak pöp öng yaapöp Sera puuk wilaup. ²³ Inëen koontupë pöp omnaröa ru yawil pöl yaap wila. Ën öng panëepë pöp Anutuu kosang wes mena kan pötakël wila. ²⁴ Ngön pipta këet epël wia. Öng pöaar ngön taë wes mena nentepar wia pöteparë ök ëa. Nent Sinai rosiraöök Mosesën ngön ök mëea pöt wii yatë pöta ököt inëen koont Eka wii ket ëak motëen wakaima pöpë ök yaë. Omën ngön taë wes mena pötë iri wë pörö pit Eka pim ëaröa ëaö pöl wii ket ëak motëen wë inëen pëenë yaaurö. ²⁵ Eka pöp Arepia yangerak Sinai rosiraöök wii ket ëak motëen wëen pim ruure ëaröeta oröak piiring wakaima Yerusalem kakre Sinai rosir pötepar keerël wia. Eka pim ruure ëarö Sinai rosiraöök oröa pörö wii ket ëak motëen wakaima pöl Yuta omën Yerusalem kak oröa pörö Moses pim ngön kosangötök wii motëen wakaim wë. ²⁶ Ën Yerusalem o ngaarëk kutömweri wia pö Sera pim ökö. Sera pi inëen ru wonöp pötaan ök tapël Yerusalem ngaarëk wia pöök wëaurö Moses pim ngön kosangta inëen naën yaaurö. Pötaanök Yerusalem ngaarëk wia pö tiarim ëlëp. ²⁷ Ngönëntak Sera ru köpël wakaimaupre inëen koont

Eka akun kot nent Apramring wakaimaup piarpim ngönte epël wia.

“Öng epop, ni nim yaat kol waup ru naw-ilënëp, ni ërëpërëp ë.

Öng epop, ni ru wilumëak lel yailën këlangön kat nawiin yaaup, ni ya kë yesem ngön a.

Pöt öng ru köpël wëën wes mëaup pim ruure ëarö selap pan

kot nent ompring wakaimaupë ruure ëarö il wasëpnaat.”

²⁸ Karurö, ar Seraë ruup Aisak pim ökörö. Anutuu Apramön ru mampënëak kup mowiin Aisak oröa pöl kup taptakaan ulöl sak arta Anutuu ru sak wë. ²⁹ Pël ëën ngaan yokot omnaröa yawilaul wila pöpök Pulöök Sera mangkën wila pöpön kööre tok elmëa. Pël ëa pöt peeneeta omën ngön kosangta ënëm yaaö pöröak tiarën tapël yaalni. ³⁰ Pël ëaap ngönën pepeweri yokot pöarëën ngön tolëël wia? Pi epël ya. “Inëën koontupre pim ruup piarip waö elmëën sëp. Pöt inëën koontupë ruupök öng yaapöpë ruupring pepapë pimëën yaö mëëa pötë pep sëpan pötaanök.” ³¹ Karurö, tiar inëën koontupë ruure ëarö won, öng panëepë ruure ëarö, Anutuu omnarö.

5

Tiar sulöptakaan wil nuulëaurö, pötaanök ompyaö öpa

¹ Kristook tiar ompyaö sak öpenëak sulöptakaan wil nuulëa. Pötaanök weë sak tauëë omën muntaröak kaalak sulöptak niulëëpanëën inëën yaniwasën pöt ke mourpa.

² Ne Pool, nook niamaan kat wieë. Naröak Anutuuk arën, “Omën wotpilörö,” pël niapnaan, “Arim koröp kaut ilëë,” pël niaan kat mowiinganok. Pël ëënë pöt Kristook ar yok pangk kaamök naalniipan.

³ Kaalak këëké wesak niamaan. Namp pi pim koröp kaut ilak pöt pi Moses pim ngön kosang poutë ënëm ëëp. ⁴ Ën ngön kosangötë ënëm yeem pöten, “Anutuuk, ‘Omën wotpilörö,’ pël niapnaat” yewas piporö Kristo kasëng mangkën Anutuu komre kolap pöt arim naë wi naöpan. ⁵ Pöt epël. Tiar Ngëëngk Pulöökë kaamöktak kön wi kosang yewesautaring sak wëën

Anutu tiarën, “Ar omën wotpilörö,” pël niapënëak koreim wë. ⁶ Pöta songönte epët. Tiar Yesu Kristook yal menak wë pöt koröp kaut yaila pötëre pël naën yaaö pöteparën mos wasëpenaat. Ën Anutuun kön wi kosang weseë neneren lup sant yaalmëa pötenökëër këët pël wasëpenaat.

⁷ O Kalesia omnarö, ar ngaan ngönën kanöök ompyaö yesauröak peene talëpök ngön kaarötök niak ar ngön këëta ënëm ëënganëak il niwaria. ⁸ Anutu arën yas yeniaup pi ar pil ëënëak këkre tö neniaan. ⁹ Ne omën nentak ök ëak niamaan. Pol pëwëö repak kot nent oröak yaaptak sëën pout utpet yaë pöl omën narö ngön kaaröt ök yeniaan ar utpet sa pet yair. ¹⁰ Nem kön kosangtak arimëën kön epël yawi. Tiar Aköpring yal menak wë ar kaar omnaröa könöt sëp wesak nem könöökë ënëm ëënëët. Pël yaëën kot ma kaö namp arim könöt wa irikor yaalni pipop pi pim wa irikor yaaö pöta kangut öpnaat.

¹¹ Karurö, ne koröp kaut ilënëak niaim wëanëën kaar omën pörö pit kööre tok naalnëën ëan tapön. Pël niaim wëanëën Kristo tiarim kangiir këra yetaprak wel wia pöta ngöntaan pitëm nemëën kön utpet wia pöteta won ëan tapön. ¹² Nem kentöök omën arim koröp kaut ilënëak kön wa irikor yaalni piporö pitëmtë koröp kaut pout ilak won wasëp.

¹³ Karurö, ar pöt Anutuuk ar Moses pim ngön kosangötök wii nitëëpanëak yas niiaurö. Pël elnia pöt ar ngön kosang pöt won wë pötaanök koröpöökë ngönöt ngaarëk önëak anganok lup santaring neneraan inëën ëeim ön. ¹⁴ Pitaanök Moses pim ngön kosangötë kepön erën ëak epël ëaut. “Nimtëën lup sant yaën tapël nim karipëën elmëëm.” ¹⁵ Pël ëaap arimënt sërere ngön aöre neneraan nga elmë pël eim önë pötak pourö utpet sënëët. Pötaanök arimtok arimtën ngarangk ëeim önëëk yak ök yeniak.

Pulöökë wëwëetere wëwë ngaanta ngönte

¹⁶ Ne ngön pipot epël wesak niamaan. Ar Ngëëngk Pulöökë ënëm ëën. Pël ëënë pötak koröpöökë kentre kaur pipotön kat nemowiingan. ¹⁷ Tiarim koröpöökë kentre kaur yaautök Ngëëngk Pulöön kööre

tok yaalmë. Ën kangiir Pulöökë kentre kaur pötök lup ngaanötön kööre tok yaalmë. Pël yaëen poutepar nentak nenten nga yaalmë. Pötaanök ar omnant ëenëak kengkën sak naengan. ¹⁸ Ën Pulöökë ënëm ëenë pöt Anutuuk arën, “Omën wotpilörö,” pël niapnaan Moses pim ngön kosangötë iri naön ëenëet. ¹⁹ Koröpöökë yaaut epot. Öngre omp nga ëëre wa ngangaaringöt ëëre utpetat ëak ya ngës naën ë, ²⁰ Anutuu urtak omp ak kaarörö ngëengkw mowasöore kempre kërre pölangre pöt ë, kööre tok ëëre ngön nga elö, kentre kaur ë, kööp ëëre keimön ë, welung werak wëaare komkap ë, ²¹ war ë, i ngaat nak kön irikor ëëre i ngaat nak kaökaö ëak tanre ngön aö pël yaaö pipotre omën utpet munt ke tapëlöt wia. Nem ngaan ök niak pöt kaalak yeniak. Omën namp utpet pipotring öpna pöp pi yok pangk Anutuuk wa ngaöök nemomëëpan.

²² Pulöök omën utpet ke pilöt ëëpenëak naalniin. Won, pöök elniin kë ke epot tiarim wëwëatë yaarö. Lup sant, ya ërëp, mayaap, omën nampök utpet elniin kangiir ya wiap elmë, kësangën, ompyaö ë, ngönt kosang wesak wëwë, ²³ wiap së së, koröpöökë kentöön ngarangk ë, pipot Pulöökë këet. Ngön kosangötökta omën ompyaö pipot ëëpenëak ök yenia. ²⁴ Yesu Kristoën yaö sak wëaurö pit pitëm lup ngaan pötë kentre kaur utpetatring pöt këra yetaparak möön won sa. ²⁵ Pulöök tiar pim kanöök niulëa. Pötaanök pim kanöökël sëpa. ²⁶ Tiar tiarimtë yapinöt köntak wak isak aöre tiarim karurö ya sangën mongawisak pitëm omnantëen itenak kentre kaur ë pël ëengan.

6

Tiar kar narö könömötring wëen kaamök elmëëpa

¹ Karurö, omën namp saun nent koirën pöt ar Pulööringöröak ya wiaptak ompyaö mowasën. Pël yeem pöt arimëntta Setenök morök elniipanëen ngarangk ëen. ² Arim naë könöm nant wiaan pöt nener kaamök ëak won weseë. Pël yeem pöt Kristo pim ngön kosangöt pout ngaarëk onëet. ³ Omën namp pi yapin won wëak pimtën kön

wiin isëpna pipop pi pimtë lupmer morök yaalmë. ⁴ Ar pourö neenem wëwëatön këekë itenak ompyaö ma utpet pötön ëwat seë. Pël ëak ompyaö wiaan pöt omën muntaröaan won, arimtéen ërëpsawi ëenëet. ⁵ Pöt omën pourö neenem könömöt wak onëet.

⁶ Ar omën ngön rë yanuulëm omnant won wë piporö omnant ompyaö wesak kaamök elmëë.

⁷ Ne ar pouröen ök niamaan kat wieë. Arimtok arimtën morök ëenganok. Ar yok pangk Anutuun morök naalmëengan. Omën namp pi ya mëmpna pöp ënëmak pöta këet öpnaap. ⁸ Omën namp koröpöökë yaat mëneim öpna pöp pöta kë utpetat koirak kö sëpnaap. Ën namp Pulöökë yaat mëmpna pöp pi ënëmak Pulöökë këet, wëwë kosang pöt koirëpnaap. ⁹ Pötaanök tiar omën ompyaut ëëpenaataan kaaö ëengan. Tiarimtok wauretaan kos wiap naën ëëpena pötak këet tiipena akunetak kë ompyaö kaöat öpenaat. ¹⁰ Pötaanök tiar omën pourö kaamök elmëëpena kanö oröön pöt ompyaö elmëëpa. Pël yeem wet rëak tiarim kar Anutuun kön wi kosang yewas eporöen kön wieë ompyaö elmëëpa.

Wa korkorre welaköt ngönte

¹¹ Retëng kaöat pi wia pipot nemtë moresök arimëen yeëerek iteneë. ¹² Omën narö pit omën muntaröak pitën ping wesak apënëak arim koröp kaut ilënëëtaan wë yaë. Pit Kristo këra yetaparak möa pöten aim wë wesak utpet mowaspanëak pël yaë. ¹³ Omën Mosesë ngön kosangöt ngaarëk yeö pël weseë koröp kaut ila pörö pit Moses pim ngön kosang pout ngaarëk naönörö. Pël yaauröak arim koröp kaut ilën pitëmtën ping wesak apënëak pël ya. ¹⁴ Ne pöt, omën munt nantön won. Aköp Yesu Kristo pim këra yetaparak wel wia pötaan piin yaya yaaup. Kristo pim këra yetaparak wel wia pötak yangerakë omën utpetat nem naë wieëa pötta kö saut. Ën neenta tapël pötak wel wi olëaut. ¹⁵ Koröp kaut ilööre nailën yaaö pötak këet won. Anutuu kön ngolöpöt ningkën ngolöp sak wë eptaar këet. ¹⁶ Omën kön epö wak wë ënëm yaë piporö pourö, Anutuu omën këerö, Anutuu mayaapre ya ngës pöt arim naë wiaap.

¹⁷ Ne omën nampök könöm muntat nampnaaten kaaö. Omën naröak Yesu pimëen nemöa mörmöröt nem koröpöök wia pötaanök.

¹⁸ Karurö, tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pool.]

Epesas

Yesu pi wel wiak kutömweri sëen wë kris-
maki 32 pöta ök won sëen Pool pi Rom kak
wii kaatak wë pep epwer retëng ëak Tikikas
mangkën wak së Epesas kakë ingre mor
saurö mena. Pël eën pit sangk kelak ka naë
wieëa pötë wes mëa.

Pep epweri Poolök Aköpë ingre
moröröaan retëng ëa. Tiar pim möönre
koröpö, pi tiarim kepönö. Tiar pim kaat,
pi möör wapët. Tiar pim öng koröp oröön
pi tiarim omp koröp oröa.

Pöt epël wia.

Ngön ngës räaut 1:1-2

Kristoore pim ingre morörö 1:3-3:21

Kristook yal menak wëauta ngönte 4:1-
6:20

Ngön mëët 6:21-24

¹ O Epesas ingre mor saurö, kosang
wesak Yesu Kristoë kentöökë ënëm ëeim
wëaurö, ne Pool Anutuu këmtak Yesu Kristo
pim ngön yaaö omën nampök pep epwer
retëng ë yanking. ² Anutu tiarim Pepapre
Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre
mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

Tiar Kristook yal menak wëen Anutu we- laköt elnieim wë

³ Tiar Kristook yal menak wëen tiarim
Aköp Yesu Kristo pim Pepap Anutu puuk
kutömweriaan ngönënë welaköt ke nentere
nent nineim wë. Pötaanök ping wesak
mepa. ⁴ Anutuuk ngaan panëer yanger
won wiaan pim ëöetak ketre saun won
öpenaataan Kristook yal mempenëak kom
ë niulëa. ⁵ Pi ngaanëer kön pil wiin
wiakaima. Pötaanök pi lup sant elniin
tiar Yesu Kristook yal yemangkën pim
ru niwasëpenëak kent kön wiak kön pipël
kosang wes niwia. ⁶ Pi tiar pim ru pau-
paö panëöpök yal menak wëen komre kolap
ompyaut kësangën elniin wë. Pötaanök
yaya mepa.

⁷ Pi wel wiin pim iitak tiar utpetetakaan
sum ëak ent ë niulëak saunat kërë niulëa.
Elei, Kristo pim komre kolap pöt peö ëak
wia. ⁸ Yaap, pi pöt kësangën elniak könre
lup ngolöp pöt lë nimëa. ⁹ Pël ëak pimtë
ngaanëer kön wiin ompyaö eën Yesuuk ya

mëmpënaat pël kön wiin wiakaima pötak
ënëmak pim kön ëlëöp wia pöt tekeri wes
nina. ¹⁰ Anutu pi epël kön wia. “Ne wotpil
weseim wëen akun kön wian pöt temanöm
sëen kutömweriaan yangerakë omën epot
pout erën wasën Kristook pep sak öpnaat.”

¹¹ Anutu pi omën nant ëëpënëak kön wiak
pöt yok pangk yaaupök ngaanëer tiar Kris-
took yal mangkën pimorö pël sak öpenëak
kön wia. ¹² Tiar wet rëak Kristook kaamök
elniipënëak kor wakaim wë eporö Anu-
tuun kët ël epotë kön wieimeë pim komre
kolap kësangën elnia pötaan yaya maim
öpenëak pël kön wia. ¹³ Arta ngön këët, Anu-
tuu ar utpetetakaan niöpna ngön ompyaö
pöt kat wiak Kristoon kön wi kosang wasën
Anutuuk Ngëëngk Pul wet rëak yaö niia
pö ar pimorö pöt pet elniipënëak ninaurö.
¹⁴ Ngëëngk Pulö tiarring wë pötaanök Anu-
tuu omën ompyaö yaö elnia pöt öpenaat
pöt ewat yes. Pël ëak wakaim wë tiar
pim komre kolap kësangën yaalnia pötaan
yaya mepenëak Anutuuk sasa niön piiring
wakaim öpenaat.

Pool pi Epesas omnaröaan Anutuun ki- mang mëa

¹⁵ Ne ar tiarim Aköp Yesuun kön wi
kosang wesak Anutuu omën tiarim karurö
lup sant yaalmë pöta ngönte kat wiaut.
¹⁶ Pötaanök kët ël epotë arimëen yak Anu-
tuun yoöre ërëp maimëe nem kimang
ngöntak arimëen ök maim wë. ¹⁷ Ne
kimang ngöntak tiarim Aköp Yesu Kris-
toë Anutu, kutöm ë rangi Pepap, piin
këekë ewat sënëëtaan kön ompyaut nim-
pöore pim songönte tekeri wes nimpö pël
ëëpënëak ök maim wë. ¹⁸⁻¹⁹ Ën nem ki-
mang ngön eptakta ar yas niaan wëen
kutömweriaan omën ompyaut önëak kor wë
pöt ewat sëere tiar pim ru niwesaurö omën
nimpnaat kësang panëët pöt ewat sëere
weëre kosang kaö pan tiar piin kön wi
kosang weseim wëaurö ningkën wia pöt
ewat së pël eënëëtaan arim lupötë ëwa el-
niipënëak ök maim wë. Pim weëre kosang
tiarëk wia pötak ²⁰ ngaan Kristo wele-
takaan wal ë moulmëak o kutömweri pim
yaapkëetakël moulmëen wë. ²¹ Pël eën
Kristo pi omën kaö kutömweriaan yanger-
akë wëaurö pourö il mowesak kaö panë

isak öpënëak moulmëa. Pöt peene eptakëer pëen won, ënëm akunaöökta wakaim om öpnaap. ²² Pël ëak Anutuuk omnant pout wa top ëak pim ingrak rongan ë moulmëen omën pötë kaö sak wë pim ingre mor saurö tiarimëen kepön erën ëak niulëa. ²³ Möönre koröpöt kepönöök yal mangkën pangk ëëpna pöl tiar ingre mor saurö möönre koröp ket ëak wë Kristook yal mangkën pangk ëëpnaat. Ën ingre mor saurö Kristook yal mangkën pangk yaë pöpök omën poutë peö ëak pangk yaalni.

2

Anutuuk tiar pourö Yesuring weletakaan wal ë niulëa

¹ Ngaanëer ar utpet ke nentere nent ëeimeë pötök arim lupöt mën wel niwieima. ² Akun pötak kan utpetaöökël wë urmeraröa kaöapök elniin pim naë së rë olëak wakaiman. Pi peeneeta ngön wa olë yaaurö pitëm lupötë wëen Anutuu ngönte wa olaim wë. ³ Tiar pourö ngaan pitëm ök koröpöökë kentötë ënëm eimaut. Pël ëeimeë tiarim koröpöökë könötë ënëm eimeë naröa ök Anutuu kölöpta iri wakaimaut. ⁴ Pël ëautak Anutu pi ya ngës kësang ëak lup sant kaö pan elnia. ⁵ Pël elniak tiarim wa olë yaautaan lupöt wel wiauröak Kristooring wal ë niulëa. Yaap, Anutu pi komre kolap elniak utpetetakaan niwa. ⁶ Pi tiar Yesu Kristook yal yemangkën piiring wal ë niulëak kutöm wëwëet ninak weëre kosangring öpenëak niulëa. ⁷ Pi Yesu Kristoën pim lup sant elniaö pötak omën munt ënëm orööpna pörö pim komre kolap kësang pan kësangën elnia pöt itaampënëak pël elnia. ⁸ Pöt pi komre kolap yaalniem arim Kristoon kön wi kosang yewesautaan utpetetakaan niwa. Pöt arimtok yok pangk naën ëan tapön. Anutuuk yaap elnia. ⁹ Ar Anutuuk pël elniipënëak ya ompyaö nent namëngkën ëaurö. Pötaanök arimtën ing ti wak angan. ¹⁰ Anutu pimtok wëwëe ngolöp epët nina. Tiar Yesu Kristook yal meneë Anutuu kan ompyaö kopëtaö wes nina pöök ing mësaim öpenëak pël elnia.

Kristook Yuta omnaröere köpël omnarö erën ë niulëa

¹¹ Ar ngaan köpël wakaimaurö pöten kön wieë. Akun pötak koröp kaut nailën wëen Yuta omën koröp kaut ila pöröak arën koröp kaut nailënörö pël niaimaut. ¹² Pël ëen ar ngaan Kristo won wë ten Yuta omën Anutuun yaö sauröaring naön, pëlëer wakaimaurö. Ar pörök wëen omën ompyaö nent ënëm arimëen orööpnaataan kor naön. Ën Anutuunta köpël wakaimaurö. ¹³ Ngaan maimerek wakaimauröak peene Kristo pim iit arimëen il olëa pötak wa niulëen Yesu Kristook yal ëak Anutuu naë wë. ¹⁴ Pöt Kristo pimtok tiar mayaap yaningk. Ngaan Yuta omnaröere köpël omnarö tiarim naë kööre tok wiaan sowi kësangpel tektrak wiakaimaut. Pël ëautak Kristook pim möönre koröpö këëpöt wesa pötak sowi pö tē olëak köpëlre Yuta omën pourö rongan kopëtet ë niulëaut. ¹⁵ Moses pim ngön kosangötre Yuta omnaröa yaaut won wasëpënëak pimtë koröpö këëpöt wesa. Omën rongan nentepar pöteparë urtak rongan ngolöp kopëtet ë niulëen tiar piik yal ëak mayaaptaring öpenëak pël elnia. ¹⁶ Pim këra yetaprak wel wia pötak Yuta omënere köpël omën pourö wa erën elniin këra yetap pörak Anutuu naë niulëak komre kap tiarim tektrak wieëa pöt won wesaut. ¹⁷ Pël ëen pi ten Yuta omën Anutuu naë wakaimauröere ar köpël omën maimerek waikaimaurö tiarën mayaaptaring öpena ngön ompyaö pöt ök niapënëak waisa. ¹⁸ Pöt Kristo tiarimëen wel wia pötaanök Yuta omënere köpël omën tiar Ngëëngk Pul kopëtaöoring wë kan kopëtaö wes nina pöök së Pepa naë orööpnaat.

Ingre mor saurö tiar Anutu pim tup ngëëngkët

¹⁹ Pötaanök akun eptak ar suurö won. Ar ngönën omnaröaring erën ëak Anutuu ru sak wë. ²⁰ Tiar pöt Anutu kaat. Ar ngëlangre pasöt Yesuu ngön yaaö omnaröere tektek ngön yaaö omnarö ten wapöt.

Ën Yesu Kristo pimënt pöt möör wapët. ²¹ Pël ëen tiar omnarö piik yal mampö seim wëen taë niwasën Aköpë tup ngëëngkët pël orööpnaat. ²² Arta ten ingre mor sauröaring Kristook yal mangkën Ngëëngk Pulöök elniin Anutu pim tupët pël sak wëen pi öngpök wë.

3

Anutuuk Pool köpël omnaröen ngön ompyaut ök mapënëak ya pöt mena

¹ Pool ne Yesu Kristo pim ngönte ar köpël omnaröen ök yeniak e taptaan wii kaatak neuläut. ² Yaap, ar neen kat wian. Anutuuk komre kolap elnäak arim naë ya mëmpëak ök neeaut. ³ Pël neak pim ngön ëlëëpöt war wes nenaut. Pöta ngön mëntte wet reäk pep epweri retëng äaut. ⁴ Ar ngön pipët sangk kelak pöt nem könöök Anutu pim ngön ëlëëpöt Kristoëen äaut ewat panë san pöten ewat sënëet. ⁵ Ngön ëlëëp epët ngaan omën wë aprö ima pöröa naë Anutuuk tekeri wes nemangkën äautak peene eptakök Ngëëngk Pulöök ten ngön yaaö omnaröere tektek ngön yaaurö tekeri wes yangk. ⁶ Ngön ëlëëp pöt epët. Köpël omnarö ar ngön ompyaut wak wë ten Yuta omnaröaring rongan kopëtet äak Anutuu omën ompyaut tenring pep sak wë. Pël ëë Yesu Kristook yal äak Anutuu ten Yuta omnaröen kup niwia pöt pep sak wë.

⁷ Ne pim ngön ompyaut ök niamëak Anutu pim weëre kosangöök komre kolap kësang elnäak pim ya omën wes neulëa. ⁸ Ne ngönën omnaröa iri wëaupök Anutu pimtök ar köpël omnaröen ngön ompyaut ök niamëak komre kolap kaö elnäak ya epëtak neuläut. Kristo pim ulöpre moup ngön epët kaö panëet omnaröa yok pangk pout ewat nasënganëet. ⁹ Anutu ngaanëer omën ël epot ket äaup pim kön epët ëlëëp wiak wakaima. Pël äautak peenök kön ëlëëp pöt omën pourö war wes nimpëak neea. ¹⁰ Anutuu ingre mor sauröa naë pim ewat ke nentere nent epot akun eptakök wëlël ë wiin enselöröere kutömweri weëre kosangringörö pitta itenak ewat sëpenëak ëlëëp wia. ¹¹ Anutu pi ngaan akun wontak pim könöök ngön kosang wesa pöta këet tiarim Aköp Yesu Kristo wes yamëem tekeri wesa. ¹² Pël ëën tiar piik yal ëë kön wi kosang wesak kasinkasin won Anutu naë yes. ¹³ Pötaanök epël niamaan kat wieë. Ne arimëen yak këemre këlangönë rangk wë eptaan arim lupöt irepan. Ar pöten ping weseë.

Pool pi Epesas omnaröaan Anutuun kimang mëäa

¹⁴ Ne Pepen rar rë mowesirak arimëen kimang yemak. ¹⁵ Pöt pi kutömweriaan yangerakë omën pourö tiarim pep sak weën pim naëaan oröan. ¹⁶ Anutu pi ë rangi pout pangk ëëëaupök Ngëëngk Pulö elmëen weëre kosang koir ningkën arim lupöt kaö sak kosang sënëak kimang yemak. ¹⁷ Pël äak ar Kristoon kön wi kosang wasën pi arim lupötë öpënëak kimang yemak. Pël äak ar pim lup sant pötak misën il tëak kosang sak tauëë ¹⁸ ngönën omën muntarö pitring ar pourö lup sant pöta songönre lööre kalap naöökaan naöök pout kengkën ewat sënëak kimang yemak. ¹⁹ Pël äak Kristoë lup sant omnaröa ewatöt il yewesa pipëta öngpök önëak kimang yemak. Pël äaan Anutuu naë lup moup peö äak wia pippel ar peö elniipnaan.

²⁰ Anutu pim weëre kosangöök tiarim lupötë ya yamëngk pöpök omën kaö panëet yaalniem tiarim kimang yamëëaare elniipënëak kön yawia pöt il yewas. ²¹ Ingre mor sauröa naëre Yesu Kristoë naë pimëen yaya yal menmen aim om wiakaim wiaap. Yaap.

4

Ingre mor saurö tiar Kristoë möönre koröp sak wë

¹ Ne tiarim Aköp Yesu pim ngönëntaan wii kaatak neulëaup nook kosang wesak niamaan kat wieë. Anutuuk omën kaö panëëtaan yas niiaurö. Pötaanök wëwë ompyao önëak niulëa pöl weë. ² Pël ëë arimtën kön wiin iraan ya wiap pötaring wë kar naröa könöm elniipna pipöt lup santak wetak weë. ³ Pël ëë Pulö pim mayaapta wiirupök wa erën elnia pipët ilpan. Pötaan ngarangk ëeim weë. ⁴ Anutuuk pim omën ompyao kopëtetaan kor öpenëak yas niiaan tiarta rongan kopëtet äak Ngëëngk Pul kopëtaööring wë. ⁵ Tiarim Aköp kopëtap kön wi kosang yewesaut kopëtet, ën i yamëaut kopëtet. ⁶ Pël äaan Anutu pi tiarim Pep ngawi kopëtap. Puuk pout kepön erën elnia. Pël äak tiar weëre kosang kaamök elniin pim yaat yamëngkën tiarim lupötë wëaup.

⁷ Yaap, tiar rongan kopëtet äak weën Kristook neenem yaatë weëre kosangöt nina.

⁸ Kristo pim tiarimëen elnia pöta ngönte ngönën pepeweri epël wia.

“Pi kutömweri isëpënëak omën kësang pan il mowesak wii tëak mësak ngaarëk isa.

Pël ëak pi omnarö kësangën elmëa.”

⁹ “Ngaarëk isa” ngön pöt oröptaanök ëa? Songönte epët. Pi wet rëak maim o ngaarëkaanök yangerak irëa. ¹⁰ Pi irëaupök kutömre yang poutë pangk ëak öpënëak kaalak kutömweri is pörek wëauröaan kaö sak wë. ¹¹ Pël ëë pi tapöpök kësangën elniak omnarö weëre kosang kaamök elnieë narö pim ngön yaaö omën niwesa, narö tektek ngön yaaö niwesa, narö ngönën ök yaö niwesa, narö ingre mor sauröa ngarangki niwesa, narö rë yanuulaö niwesa. ¹² Pipët ngönën omnarö tiar pim ya ompyaut mëmpenaataan kopëta niwasën pim möönre koröp pöt tiarim naë kaö sak kosang sëpenëak omën piporö niulëa. ¹³ Pipël pipël ya mëmpeimeë tiar kön wi kosang yewesaöre Anutuu Ruupë songönten ëwat poutepar mëngkre mëngk sëen lup koptemer sak öpenaat. Pël ëë kaö sak Kristo pim wëwë ompyaö panëetakël së öpenaat. ¹⁴ Pël ëak tiar rungaaröa ök nasënganëp kosang sak öpenaat. Pöt kent yamöön këra ëpotë ëtëp yaalmë pöl rungaaröa ök ëngk ma e yewas pöröak kaar omnaröa ngönötön kat wiak kön irikor ëak këlok sëpnaat. ¹⁵ Pël ëëpnaatak tiar lup santaring wë ngön këët pëen aimeë kaö sak Kristo tiarim kepönöököp pim ök sëpa. ¹⁶ Pi tiarim kepönöök elniin ingre morre pöt nener yal menak omën sëen ompyaö yaë. Tiar kaö ke nentere nent neenem ëëpenëak kopëta wes nina pöta ënëm yeem lup santaring neenemëen kaamök ëë kaö sak kosang sëpenaat.

Ingre mor saurö wëwë ngolöptak öpa

¹⁷ Ne Aköpë urtak sak kosang panë wesak niamaan. Ar köpël omnaröa yaë pöl arim könöt omën pasutëel wiak önganok. ¹⁸ Pitëm lupöt koö olëaan yak ëwat nasën wë lup kosang ëak Anutuu wëwëet kasëng menak tomökël wë. ¹⁹ Pël ëë öö köpël pitëm könöt utpetatëel kosang wiak wë utpet ke nentere nent eimeë kewilring wë.

²⁰ Ar pöt, wëwë pipët önëak Kristoë songönte rë naniulön ëaut. ²¹ Ar yaap Kristoë ngönte kat wiaurö. Ngön pipët Yesu pim ngön këët epël rë nuulön kat wiaut. ²² Ar lup ngaanötring wëen arim kentre kauratök morök elniin utpet wakaiman. Pötaanök lup ngaan pipot ent ë olaë. ²³ Pël ëak Pulöök lupre kön ngolöp niwasëpnaan kuure mak mëak ²⁴ lup ngolöp pipot wa mëë. Pipot Anutuuk pim ök mëngk wesak ket ëaut, wotpilre ngëëngk panëët.

²⁵ Pötaanök ar kaar yaaut moolëak ngön yaapöt pëen neneren ök maë. Pöt tiar Kristoë ingre mor sak nener yal yeë. Neneren kaar apena pöt tiarim yal ëa pöt ilpe-naat. ²⁶⁻²⁷ Ar kölöptak utpet nent ëëngan. Setenëen kan motëënganëen kölöp ëeim wëen këtëp ilepan. ²⁸ Këkain yaauröak pöt sëp wesak omnant koirënëen kosang ngentiak ya mënak nant ngöntök yaaurö meneë. ²⁹ Arim këmötëaan ngön utpetat anganok ompyaut pëen omën kat wiipnaarö kaamök elmëëpnaan aim weë. ³⁰ Ar Anutuu Ngëëngk Pulöön ya utpet ëëpnaat elmëëngan. Pi tapöök niöpna akunetak ar Anutu pimorö pöt pet elniipënëak yaö niwesau pötaanök. ³¹ Ar omën ya utpetaring yaaö, ngaare ya sangën, ngön kosang, ökre was, utpet pipot pout moolaë. ³² Ar ngöntre karurö kaamök elmëak arim lupöt meneë. Pël ëak pitëm saunat won mowesëë, Anutuu Kristoë kanggiir arim saunat won niwesa pöl.

5

Tiar ëwaöök öpa

¹ Anutuuk lup sant elniin pim ru sak wë. Pötaanök pim ë pël ëëë. ² Kristo pi tiarimëen yaköm ëen lup sant elniak pim wëwëet tiarimëen yak keëpöt wesak pim möönre koröpö omën köp nga kamp misëngringöt ar yaaö pöl Anutuun kiri ëen kë sa. Tapël ar yakömre lup sant kantakël weë.

³ Ar Anutuu omnarö. Pötaanök öngre omp nga yaaö, utpet wa ngangaaring omnantön kentre kaur ngön pipot kot nent arim tekarak orööpan. ⁴ Ngön ëöaat, köntak yaaö puot, ngön utpetat, pangk naënganë pipot anganëp Anutuun yoöre ërëp aim weë. ⁵ Ar epël kön wieë. Öngre omp

nga yaaöre utpet wa ngangaaringöt yaaöre omnantön kentre kaur yaaö Anutuu urtak yangerakë omnantön omp ak yewesaö piporö Anutuuk wa ngaöök mëak wëwë kosangta yaö nemowaspan. ⁶ Ar morök omnaröa utpet ke pilöt ëënëak ngön kaar yenia pipot kat wiingan. Anutu omën pim ngön wa olëak utpet ke pil yaë piporö kangiir nga yaalmëaup. ⁷ Pötaanök ar omën piporöaring wa meilak ëengan. ⁸ Ar ngaan koutak wakaimauröak peene pöt Aköpök wa niulëen pim naë rë olëak ëwaatak wë. Pötaanök ëwaatak wëauröa wë pöl weë. ⁹ Ewaatak wëa pöta këet epot. Lup ompyaö, wotpil, ngön yaapöt yaaö pipot. ¹⁰ Pël ëak ar omën nant ëënëak pöt Anutuuk kent ëëpën ma won pöt ewat sakök ëëë. ¹¹ Kar naröak kouta omën mosut yaëen kaamök ëenganok omën pouröen wëwë pipotön utpetat pël ök maë. ¹² Ne omën ëlëëp yaaö pipotön naëngan, amaaten ëö yaë. ¹³ Pël ëaap tiar omën ke pilöt tekeri wasën ëwaatak elmëen pipotë songönte yoolök sak wiaapnaat. Pöt omën tekeri yewas pöt ëwaaöök wesira. ¹⁴ Pöta ngönte epël wia.

“Ka ureëaup, ni wal ë.

Lup wel wiaup, öp së.

Pël ëen Kristook ëwa elniipnaan.”

¹⁵ Pötaanök arimtë wëwëatön ngarangk këëkë ëëë. Kön wonöröa wëwëat önganëp könringöröa wëwëat weë. ¹⁶ Peene akun eptak tiarim naë utpetat kësang pan wia. Pötaanök akun nant il mëenganëp akun poutë omnarö kaamök elmëak kosang ngentiak ya mëmpa. ¹⁷ Pötaanök ar köpël ëenganëp Aköpë ya ngön ya pipöt kön wieë.

¹⁸ I ngaat nak kön irikor ëengan. Piptak utpet yaniwas. Pötaanök pël ëenganëen Anutuu Pulöök arim lupötë peö ëak wiaapna pötaar elniip. ¹⁹ Pël ëëë karuröaring arim këmötök ngönën tanre tan Pulöök yanking pipot Aköpön lupre könötökta tan aim weë. ²⁰ Pël eimeë akun poutë omën ël epot poutëen tiarim Aköp Yesu Kristo pim yapintak tiarim Pepap Anutuun yowe maim weë.

Öngre ompöröa ngönte

²¹ Ar Kristoon yaya yaurö. Pötaan neneraan inëen ëëë.

²² Öngörö, Aköpön inëen yaalmë pöl arim ompöröa ikanöök weë. ²³ Kristo tiar pim ingre mor saurö utpetetakaan niwa pöp tiarim kepön erën ëak ngarangk elnieim wë pöl ompöpök pim öngöp ngarangk yaalmë. ²⁴ Pötaanök ingre mor sauröa Kristoon inëen yaalmë pöl öngörö ar arim ompöröaan inëen elmëëë.

²⁵ Ompörö ar, Kristo pim ingre mor saurö tiarimëen yak pim wëwëet këëpöt wesa pöl arim öngöröaan lup sant elmëëë.

²⁶ Kristo pim ngön ompyautak tiarim utpetat i niirak kölam niwesak tiar pim ingre mor saurö Anutuun yaö niwasëpënëak wel wia. ²⁷ Pël ëak tiar, pim ingre mor saurö, ketre saunere utpet ke nentere nent won kölam pëen ngëengkö niwesak pimtëen niöpënëak wel wia. ²⁸ Ompörö ar arimtë koröpö sant yewas pöl arim öngörö sant moweseë. Pöt öngre omp pouwaar yal ëak koröp kopëtaö sak wë pötaanök. Omp namp pi pim öngöp sant yemowas pipop pimtë koröpöta sant yewas. ²⁹ Tiarim naëaan omën namp pimtë koröpö këëpöt newasën. Won. Pimtok pimtë koröpö kaömp menak ompyaö wesak ngarangk yaë. Pöta ök Kristook ingre mor saurö ngarangk elnieim wë. ³⁰ Pöt tiar pim möönre koröp pöökë kaut pötaanök. ³¹ Pöta ngön nent ngönëntak epël wia. “Omp namp pim ëlre pepaar sëp wesak öngöpök yal mangkën pöt piarip lupre koröp pöt kopëtap pël sak öpnaat.” ³² Ngön ëlëëp epta songönte öngpök wiaan nook kön wiin pöt Kristoonre pim ingre mor sauröaan yaë. ³³ Pël ëaap arimtëenta yaë. Ompörö ar arim koröpöön sant yaalmë pöl arim öngörö lup sant elmëëë. Pël ëen öngörö arta arim ompöröa inëen elmëëë.

6

Ëlre pep, koontre yokot pitëm ngönte

¹ Rungaarö ar, Aköpëen yak ëlre peparöa ngön ngaarëk weë. Pël ëënëë pöt ompyaö.

² Ngönëntak epël wia. “Ni nim ëlre pepaarë ngön ngaarëk wë.” Ngön kosang piptakëer Anutuuk yal menak kup mowia. ³ Pöt epët. “Pël ëëmë pötak yangerak akun wali ömëët.”

⁴ Ën ëlre peparö, ar arim koontre yokoturö ya sangën mongawisngan. Ar ngönën rë moulak pepanöm mëak ngarangk elmëë. Pël ëën pit kaö sak ngönënta ënëm ëëpnaan.

Inëen yaaöre ngarangk pitëm ngönte

⁵ Inëënörö ar, arim ngarangköröa ngön ngaarëk weimeë Kristoën inëen yaalmë pöl pitën kasinkasin ëak pitëmtëen pëen inëen elmëënëak weë ngentieë. ⁶ Pöt arim ngarangköröak itaangkën ompyaö ëëpnaataan pëen won. Ar pël yeem Kristoë inëënörö pël weseë Anutuu kan yanuulë pöök kön kengkënring seë. ⁷ Pipët omnaröen kön wieë won, Aköpön kön wieë ya kësak arim yaat mëneë. ⁸ Ar epël kön wieë. Namp pi inëen wë ma won wë ya ompyaö mëmpna pöt Aköpök kangut ompyaö koir mampnaap.

⁹ Ngarangkörö arta tapël arim inëënöröen ompyaö yaalmëem pitëm kas ëëpnaat elmëëngan. Aköp ar pouröa ngarangk ngawiap kutömweri wë pöp omnarö pim ëöetak isak irëak won, mëngkre mëngk wia.

Tiar nga omnaröa ök sak öpa

¹⁰ Ne ngön kaut epël niamaan. Aköpök yal menak pim naëaan weëre kosangöt wak pötring weë. ¹¹ Ar Setenök morök elniipënëak yaëen weëre kosangring tauak pi ke ur momëënëen Anutuu ngaë omnant yanking pöt wak weë. ¹² Tiar omën möönre koröpring eporöaring nga naalëen. Won. Ensel utpetaröere Setenë inëen yaauröere yang ngarangk utpet koutak wëauröere urmer ke nampre namp mopöök wëaurö pitring nga yaal. ¹³ Pötaanök ar Anutuuk ngaë omnant yanking pipot wak weë. Pël ëën nga jaaröön pöt kangiiir elmëen kas sëen weëre kosangring tauanëët. ¹⁴ Ar epël ëak taueë. Ngön këetak yepat ket ëak ureë. Ën wotpil wëwë pötak ulpëen kosangëp ket ëa pötë ök koröp oröön riipetakël mëak weë. ¹⁵ Anutuu mayaap yanking pöta ngön ompyaut omnaröen ök manëët kopëta wesak ing kör ket ëak mëë. ¹⁶ Pël ëak arim kön wi kosang yewesautakta ngilöatë ök wesak weë. Pël ëën pötök utpetatë pepap Setenë es wisangöt pörang urak sëpnaat. ¹⁷ Anutuu utpetetakaan

yaniö kön pötak ul kosangta ök waëë. Pël ëak Anutuu ngöntak Ngëëngk Pulöökë öpwer pël sëen wak weë. ¹⁸ Ar kët ël epotë Ngëëngk Pulöökë weëre kosangtak kimang maë. Anutuun kimang ke nentere nent maimeë kaaö köpël Anutuu omnaröaan kimang maë. ¹⁹ Pël yeem ne ngönën ök memëak yaëen Anutu kaamök elnëak nem mema pöt këmtak newiin kas köpël ngön ompyaö ëlëëp wia pöta songönte tekeri wasumaan nemëenta kaamök elnëak kimang maë. ²⁰ Ne ngön ompyaut ök amëak Anutuuk neulëaupök nem pël yaautaan wii kaatak neulëaup. Pël ëën ar Anutuuk ne ngön ompyaut tekeri wasum pël neeaö pöl kas köpël mëmpaan Anutuun kimang maë.

Ngön mëët

²¹ Tikikas puuk pep epwer wak wais ninak nem yaauta ngönöt pout ök niapnaat. Tikikas pöp tiarim kar panëëp Aköpë këm ngön ngaarëk wak inëen yaaup. ²² Pi nook arën tenim songönte ök niaan kat wiak ya kësënëek yak wes mëen yewais.

²³ Anutu Pepere Aköp Yesu Kristo piaripök ar nem karurö mayaap tekeri wes ninak arim kön wi kosang yewesaut taë niwasën lup santaring weë. ²⁴ Ar tiarim Aköp Yesu Kristoë naë rë olëak wë lup sant yaalmëaurö arim naë Anutuu komre kolap pöt wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pool.]

Pilipai

Yesu pi wel wiak kutömweri sèen wë krismaki 32 pöta ök won sèen Pool pi wii kaatak wë pep epwer retëng ëak Epaprotaitas mangkën wak së Pilipai kakë ingre mor saurö mena. Pool pi wet réak Pilipai kak së ngönën ök maan narö Yesuun kön wi kosang wesa (Ngön Yaaö Omnarö 16:11-40). Pël ëen ënëmak Pool pi wii kaatak wëen ingre moröröak mon nant wa rongan ëak Epaprotaitas mangkën wak së Pool mena. Pël ëen Pool yowe mëak pep epwer mena. Pi wii kaatak wë ërëpërëp yeem pitta Kristooring wë pötaan ërëpërëp ëëpënëak kent kön wiak retëng ëa.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-11

Poolë ngönte 1:12-26

Kristook yal menak wëauta ngönte 1:27-2:18

Timotiire Epaprotaitas piarpim ëëpnaat 2:19-30

Pepanöm ngönte 3:1-4:9

Kaamök elmëautaan yoöre ërëp ngönte 4:10-20

Ngön mëët 4:21-23

¹ O Pilipai kak Anutuu omnarö Yesu Kristook yal menak wë pöröere ngönënë wotöököröere ngönënë ya kaamök yaaurö, Poolre Timoti Yesu Kristo pim inëen yaaupwaar tenip wë nook pep epwer retëng ë yangk.

² Anutu tiarim Pepapre Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolap mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

Pool pi Anutuun yoöre ërëp mëëa

³ Ne arimëen yak akun ëlötë kön weswes eimeë Anutu nemopön yoöre ërëp maim wë. ⁴⁻⁵ Ar wet réak ngön ompyaut kat wia pötak ngës réak neering top ëak aö aö imeë peene pël yeë pöten kön wieë nem Anutuun ök yamëëa pötë ërëpsawiarang wë ar kaamök elniipnaataan ök yamëëaup. ⁶ Pël ëak ne epël kön yawi. Anutu ngës réak arim lupötë ompyaö yaalni pöpök ompyaö elnii seimeë Yesu Kristo pim waisëpna akun kaöaöök pet irëpnaap. ⁷ Ar nem ru ulöpöökörö. Pötaanök Anutuuk ompyaö elnieim öpnaat

nem kön yawi pöt yok pangk. Pöt nem wii kaatak wëaöre Kristoë ngön ompyauta songönte tekeri wasën omnarö ngön pöt taë wesak öpënëak ngön yaatak neulëen wëaö pöteparë ar neering lup kopëtemer sak wëen Anutuuk komre kolap elniak kaamök yaalni. ⁸ Yaap, Anutu ewat wëen ne yaap pan ök yeniak. Yesu Kristoë tiarën ya ngës kësang yaalni pöl ne arën yaalni. ⁹ Pël ëë ne arim lup sant yewesaö pöt kaö sèen Anutuu omnant këëkë ewat sak ompyaöre utpet pötepar kom ënëëtaan Anutuun kimang yamëëaup. ¹⁰ Pël ëak ar omnant këët kom ëak Kristo pim waisëpna akun kaöaöök saun won, wotpil önëëtaan pël yaaup. ¹¹ Ar pël eim wëen Yesu Kristook kaamök elniin wotpil wëauta këët arim naë oröak kaö sëpnaat. Pël ëen omnarö pöten itenak Anutuun yaya mëak pim yapinte ping wesak aim öpnaat.

Pit Pool wii kaatak moulmëak ngön ompyaut il newariin ëen ulöl sa

¹² Karurö, ar ëngk ma e wasnganëen ök niamaan kat wieë. Pit nem wii kaatak neulëautak ngön ompyaut il nemowariin ëen ulöl yes. ¹³ Pötaanök nga omën pourö Rom omën omp ak Sisa pim kaatak ngai yaaö pöröere omën munt kak eprek wëauröeta pit neen ewat wë, nem Yesu Kristoë ngön ök yaautaan wii ka eptak neulëa pöten. ¹⁴ Pël ëen ingre mor sa nem kar narö kësang nem Kristo pimëen yak wii kaatak neulëa pöten kön wieë Aköpön kön kosang wiak kas köpël Anutuu ngönte ök aim wë.

¹⁵ Yaap, omën narö ne utpet wesak wak neirapënëak Kristo pim ngönte ök aim wë. Ën narö neen ompyaö elnëëpënëak pim ngönte ök aim wë. ¹⁶ Omën nem ompyaö elnëëpënëak Kristoë ngönte ök aim wëa pörö pit omën naröak ne ngön ompyauta songönte amëak wii kaatak neulëa pöten kön wiak lup sant elnëëpënëak Kristoë ngönte ök aim wë. ¹⁷ Ën omën ne wak neirapënëak Kristoë ngönte ök aim wëa pörö pitëmtëen wak isak apënëak pim ngönte ök aim wë. Pit korar yeem ne wii kaatak wëen pitëm ngön ompyaut ök yaaö pötaan wii kaata ngarangköröak könöm munt nant nem rangk newiak yal

mampënëak yaë. ¹⁸ Pipët ompyaö. Pöt omën narö korar yeem Kristoë ngönte ök aim wë, ën narö wotpil yeem pël eim wë pouteparëen ne ërëpsawi yeë. Nemëen pitëm Kristoë ngönte ök ya pipët kaöet. Pötaanök ërëpërëp yeë.

¹⁹ Yaap, ne ërëpsawi eim ömaap. Pöt ne epël kön yawi pötaanök. Ar nemëen Anutuun kimang yemaan Ngëengk Pul Yesu Kristoë wes mëen waisa pöök kaamök elnëen ne wii kaatakaan ent ë neulëëpnaat. ²⁰ Ne omën nant yeem ëöere kaskas naën ëëmëak kent kaö pan. Ne akun ëlötë Kristoë ngönte ök ëak pim yapinte wak isak yaaupök peeneeta öp wëere wel wi pël ëëma pötak kas köpël tapël pim yapinte wak isak amaap. ²¹ Nemtë könöök epël yawi. Ne yangerak öma pöt Kristoë songönte war wesak amaap. Pöt ompyaö. Ën wel wiima pöt pim naë sumaap. Pöt ompyaö pan. ²² Ne yangerak yal menak öma pöt nem Kristo pimëen yak ya mëmpa pötak kë orööpnaat. Pötaanök nem ëëmaaten kön selap yaë. Pöt nem wel wiimaat ompyaut ma öp ömaat ompyaut ne pöten kön nawiin. ²³ Yaap, ne ëngk ma e yewas. Nemtë kentöök wëwë epët sëp wesak së Kristo piiring öma pöt nemëen ompyaö pan. ²⁴ Pël ëëmaatak ne yang eprek yal menak öma pöt ar kaamök elnieim ömaat. Pöt arimëen ompyaö pan ëëpnaat. ²⁵ Ne pipten kön kosang yawi. Pötaanök ne ëwat sak wel nawiin öp wë arim kön wi kosang yewesaut kosang sëere pötaring ërëpsawi ë pël ëënëëtaan arim naë wë kaamök elnieim ömaap. ²⁶ Pötaanök nem arim naë kaalak waisumaatak ar nemëen ërëpsawi ëak yok pangk Yesu Kristoon yaya manëët.

Pilipai omnarö pit Poolring këlangön kat wia

²⁷ Ar kopët eptenökëer kosang wesak weë. Kristoë ngön ompyauta wia pöl wotpil wesak weë. Pël ëaan ne arim naë wais itaampööre kamaarek wëen pöt omnaröak arën, “Pit lup kopëtëmer sak wë kosang sak taueë nener yal menak weë ngentiak ngön ompyaut ök ya,” pël aan kat wiimaat. ²⁸ Pël yaëen ar kas naën yaëen itenak pit kö sëen ar muumök önëët pöt kön wiipnaan. ²⁹ Anutuuk arim naë orööpënëak

ëa pöt Kristoon kön wi kosang wasënë pötaan pëen won, pim ënëm yeem këlangön kat wiinë pötaanta elnia. ³⁰ Ngaan ar iteanaan ne Kristoë yaat yamëngkën omnaröak këlangön kat newiak utpet neweseimaut. Peeneeta ar kat yawiin tapël yaalnë. Pël yeem arta tapël yaalni.

2

¹ Ar Kristook yal menak kosang sak wë ma? Pi ar lup sant yaalniin ya kë yesem wë ma? Ar ngëengk Pulööring lup kopëtëmer sak wë ma? Neneren lup sant elmëak yaköm elmë yeë ma? ² Ne kön wiin ar yok pël yaurö pötaanök ërëpsawi yeë. Pötaanök ne ërëpsawi kaö pan ëëmaan epël ëëë. Ar kön kopëtal wieë neneren lup sant elmëëë. ³ Arimtën kön wiin isëpënëak omnant ëënganok arimtën wak irëak omën muntaröen kön wiinakëer isëp. ⁴ Arimtëen pëen kön wiak kaamök ëënganëp karuröaanta pël ëëë. ⁵ Yesu Kristoë pimtën kön wia pöl arimtën kön wieë. Pi epël kön wia.

⁶ Pi Anutuu wëwëere weëre kosangring wëaupök weë ngentiak Anutuu ök öpënëak naën.

⁷ Pël ëaap pi pipot sëp wesak inëen yauröa ök sak wakaima.

Pël yeem yang koröp wak omnaröa ök sa.

⁸ Pi omën möönre koröp wak wë pimtën wak irëak Anutuu ngön ngaarëk wak wel wia.

Omnaröak piin utpetap wesak këra yetaparak möön wel wia.

⁹ Pötaanök Anutuuk pi ngaarëk pan wak isak yapin nent mëëa.

Pötak yapin pout wa ngep ëak wë.

¹⁰ Anutuuk omën pourö, kutömweriaan yangerakë, öpre wel pourö, rar rë wesirak Yesuun yaya mëak

¹¹ Anutu Pepapön ping wesak maimeë, “Yesu Kristo pi Aköp,” pöt tekeri wesak apenëak pël ëa.

Tiar ariatë koutak ëwa yaë pöl omnaröa tekrak ëëpa

¹² Nem kar panëerö, Kristo Anutuu ngönte ngaarëk wa pötaan nem arring wakaimautak akun ëlötë nem ngön ngaarëk weim pöl peeneeta kamaarek wë eptak il wesak pël ëëë. Anutuu pimëen

kama niwa pöta kēet orööpnaan kasinkasin yeem ompyaö wesak ya mēneē. ¹³ Pöt Anutu pimtök ar pim kent kön yawiaut kent äak enēm ēēnēetaan kaamök elniak arim lupötē ya mēneim wē pötaanök.

¹⁴ Ar omnant pout ya yamēngkem kaaöre kēēpötre ya sangēn ngōn anganok. ¹⁵ Pēl ēēnē pöt saun won wēen narōak arēn, “Pit utpet yaē,” pēl neniapan. Pēl ēēn ar korar yaaöre utpet yaaō pörōa tekrak wotpil eim önēet. Pēl yeem pöt ariatē koutak ēwa yaē pöl ēēnēet. ¹⁶ Pēl ēēē pöt pit kout sēp wasēpnaan wēwē kosangta ngōnte ök maim ön. Pēl ēēnē pöt Kristo pim waisēpna akun kaōaōök ne pas kōntak ya namēngkēn ēaut pēl wesak arimtēen ērēpsawi ēēmaat. ¹⁷ Arim kön wi kosang yewesaut Anutuun kiri yaalmē pöta ök yaēen ne arim kön wi kosang yewesaut taē wasumēak wel wiima pöt, nem iit wain iita Anutuun kiri yaē pöl il olaan arim kiri yaautak yal mangkēn Anutuuk itaangkēn ompyaö yaēen arring ērēpsawi ēēmaat. ¹⁸ En Anutuuk neaan wel wiin pöt arta tapēl pötaan neering ērēpsawi ēēn.

Timoti pim ngōnte

¹⁹ Aköp Yesu Kristo pi kön wiin pangk ēēn pöt ne arim ngōnte kat wiak ya kē sumaan akun kot nent Timoti arim naē wes mēen wais rēak kaalak waisēpnaat. ²⁰ Nem naē omēn munt namp won, Timoti pimēt nem arimēen yaalni pöl yeem arimēen kön nganngan yaaup. ²¹ Omēn muntarō pit Yesu Kristoē yaataan kön nawiin pitēmtē omnantēen pēen kön yawi. ²² Ar Timoti pim ompyaö yaē pōten ēwat wē. Ompre ruaarē ya yamēngk pöl pi neering ngōn ompyauta yaat yamēngkaup. ²³ Pötaanök nem kentōök wii ka eptak nem ēēma nent kat wiak pöt tapētakēer pi arim naē wes mēēmaat. ²⁴ Nem kön kosangtak epēl yawi. Aköp pi kat wiin pangk ēēn pöt akun wali nasēn wiaan nemēntta arim naē waisumaap.

Epaprotaitas pim ngōnte

²⁵ Ne tiarim karip Epaprotaitas arim ngēsē wes mēen waisēpēnēak kön yawi. Pi neering Kristoē yaat ngawi mēmpō nga omnarōa yaē pöl wēē yengentiaup. Ne omnantēen ngōntök wēen pi wes mēen wais

kaamök yaalnēaup. ²⁶ Pi yauman yaēen ar kat wiak pimēen kön selap ēautaan ya kēlangōn kön wiak arim naē waisēpēnēak yaarek wes mēen waisēpnaat. ²⁷ Yaap, pi yauman eim wel wiipēnēak ēa. Pēl ēaap Anutuuk piin yakōm elmēak ompyaö mowesa. Pimtēn pēen won, nemēenta yakōm elnēa. Pöt ne ya kēlangōnring wēen pi kēlangōn munt pim wel wiipna pöt rangk naalnēen ēa. ²⁸ Pötaanök nem kentōök ar piin itenak ya kē sēen nem naē arimēen könōm wia pöt kengkēn sēpēnēak pi arim naē teentom wes mēen waisēpnaat. ²⁹ Pötaanök pi waisēn pöt Aköpōn yoöre ērēp mēak piin sant elmēēē. Omēn pim ök ke pilörō kaōarō pēl weseē. ³⁰ Pöt arim urōtak ne kaamök elnēēpēnēak pim wēwēet keimōn naēn, Kristo pim yaat yamēngkem wel wiipēnēak ēaup pötaanök.

3

Omēn Kristoon kön wi kosang yewas pöp Anutuuk piin, “Wotpilēp,” pēl yema

¹ Karurō, ne ngōn nent ök niamaan kat wieē. Ar Aköpēerō pötaanök piin yoöre ērēp maē.

Nem ngaan retēng ē niaan tapēt kaalak rangk yeē. Pötak kaamök yaalni pötaan pēl ēēmaaten kaaō naēn. ² Omēn utpet kent tokörōa ökörōaan ngarangk kēēkē ēēē. Pit arim korōp kaut ilak Moses pim ngōn kosangta öngpök wa niulēēpanēen ngarangk ēēē. ³ Pit Anutuun yaō sēpēnēak korōp kaut yailtak pēl naēn yaē. Pēl yaēetak tiarimtok Anutuun yaō sēpenēak omēn utpetat tiarim lupötē wia pöt wa moolaan Anutuuk tiarēn kön wiin pim omnarō pēl yes. Pēl ēēn Ngēēngk Pulōök tiar kaamök elniin Anutuun yaya maimeē Yesu Kristoēerō pötaan piin yoöre ērēp yamēem tiarim wēwē ngaanten kön kosang nawiin ngolōptakēl wē. ⁴ Ne nem wēwē ngaanten kön kosang wiimēak kent yeē talte yok pangk ēēm. En omēn namp pi pimētēn kön wiin pim wēwē ngaante ompyaö ēēn pötak pi yok pangk kaamök elmēēpnaat pēl yaēen pöt nemtak pimēt il mowasēpnaat. ⁵ Nem yeniak pöta songōnte epēl. Ne

newilën wieë kët mor nas nasiaan nentepar won sēen nent pötak ten Yuta omnaröa yaaul koröp kaut neila. Pël ēēn ne Israel omēn Pensamin pim kurmentēkaanēp. Nem ēlre pepaar Yuta omnaar, ne Yuta panēēp. Ne Parisi ngōnēn omnampök tenim yaaul Moses pim ngōn kosangöt ngaarēk wak weē ngentieimaup. ⁶ Pël ēaupök ne kön wiin, “Nook Yesu pim ingre mor saurö utpet yemowasēn Anutuuk neen kön wiin ompyaō sēpnaat,” pël we-seē eimaup. Pël yeem Moses pim ngōn kosang pout ngaarēk wak weē yengentiin nem karuröak neen kön wiin pangk ēa. ⁷ Pël ēaupök ngaan omēn kēēt wesak wak wakaima pötōn peene Kristook rē olēak wē kön wiin mosut pël yaē. ⁸ Yaap, omēn pipot pēēn won, nem Aköp Yesu Kristoon kön wiimēak omēn muntatōn kön wiin omēn omöt yaē. Ēn piin kön wiima pötak omēn pout il yewas. Ne Kristo omēak pim naē rē olēak omēn nem ngaan kön wiin kaōat pël sa pöt kasēng menak pötōn ulölöt pël yewas. ⁹ Pël ēak Kristook yal men pet irumēak kent yaē. Pël ēak peene Anutuuk neen, “Wotpilēp,” neapēnēak Moses pim ngōn kosangöt ngaarēk naōn. Puuk nem Kristoon kön wi kosang wesautaan neen, “Wotpilēp,” pël yenēa. ¹⁰ Ne omēn kaō kopēt nentakēer ēwat sumēak kent yaē, pöt Kristoon ēwat sa pet irumaan. Ne Kristo weletakaan wal ēaup pi weēre kosang kaōet pim naē wia pöt nampēnēak kent yaē. Kristo pi ngōn ompyaut ök yaan naröak piin utpet wesak kēlangōn mena pöl elnēēn pim ök ēēmēak kent yaē. Kristo pi pim wēwēet keimōn naēn tiarimēēn wel wia pöl neenta nem wēwēet keimōn naēn pim ök ēēmēak kent yaē. ¹¹ Pël ēēma pöt Anutuuk weletakaan wal ē neulēēpnaat.

Pool Anutuu yaō mēēa pōta kēēt öpēnēak ke urak pōōmpō sa

¹² Pël ēēpnaatak ne Kristoon ēwat sa pet irak wotpil panē wē pël newasēn. Pël ēaup omēn ompyaut Kristook nampēnēak newa pöt omēak weē ngentieim wē. ¹³ Karurö, yaap, ne omēn ompyaō pöt wa pet iran pël newasēn yeēetak omēn kopēt eptakēer yeē. Nem wet rēak eima pöt kasēng menak omēn ompyaō pöt omēak weē yengenti.

¹⁴ Anutuuk Yesu Kristoē tiarimēēn elnia pōtaan wotpil wē kutōmweri sēpenēak yaō niia. Pōtaanök ne yaō niia pōta kēēt omēak weē ngentiak pōōmpō yes. ¹⁵ Ar narö lup kēsang sauröak nem yeniak pipël kön wiak ēnēm ēēē. Ēn narö kön maimal yawi pörö Anutu pimtok arim kön yawi pōta songōnte tekeri wes nimpnaat. ¹⁶ Pël ēēpnaatak omēn kaōet epēt. Anutuu kan pet elnia pōök yal menak sēpa.

¹⁷ Karurö, ar pourö nem yeē epël ēēē. Pël ēak omēn munt tenim ēnēm yaē pöröenta kēēkē itenak pitēm yaē pöl ök ēēē. ¹⁸ Omēn narö pit Kristoēērö pël aōök pim kēra yetaprak möauta ngōnten kaaō ēak maimal wē pötak pim ngōnten kōöre tok yaalmē. Ne ngaan pitēmēēn ök niiautak peene kaalak ya utpetaring wē ök yeniak. ¹⁹ Pit pitēm yenaure koröpōökē omnantōn kaō wesak kentre kaur yaaurö. Pël ēak omēn utpet tiarim kön wiin ēō ēēpena pötōn pit pitēmtēn ping wesak yaaurö. Pël ēak yangerakē omnantēēn kentre kaur eim wē. Pōtaanök Anutuuk pit es parēaōökē kanōök moulmēēn kö sēpnaat. ²⁰ Tiar pöt, kutōmweri yaaurö. Pōtaanök kor wēēn Aköp Yesu Kristo wais nikoirēn Anutuu naē sē öpenaat. ²¹ Pël ēēn pi wais tiarim möönre koröp pasut lēngē sēpna pöt ngolöp wasēn pim möönre koröp ompyau lēngē nasēn ēēpna pōökē ök sēpnaat. Pi omnant pout pim weēre kosangtak il wesaup pim weēre kosang pötak pël ēēpnaat.

4

Pool puuk lup kopētemer sak wēēre ērēpērēp ēēre omēn ompyautēēn kön wii pël ēēpēnēak mēēa

¹ Pōtaanök karurö, ne ar lup sant elnieimeē arēn itaampēak kent yaē. Ne Kristoē yaat yamēngkēn ar pimorö pël sak wēēn arimēēn ērēpsawi yeē. Nemorö, nem yeniak pipël Aköpök yal menak taē wesak tauēē.

² Öng Youtiaare Sintiki, ne aripōn epël niamaan kat wieē. Ne arip Aköpök yal menak wēaō pōaarök lup kopētemer sak önēak kosang wesak yeniak. ³ Ēn neering ya ngawi yaaō kē panēēp, niinta öng pōaar kaamök elmēēmēak ök yeniak. Pöt piaripre

Klemenre omën Anutuuk wëwë kosangët mampënëak pitëm yapinöt pepeweri retëng ëa muntarö pit neering top ëak ngön ompyaut anëak ya kaö mëneiman pötaanök.

⁴ Ar Aköpök yal menak wë ërëpërëp ëeë. Ne kaalak epël yeniak. Ërëpërëp ëeë. ⁵ Aköpë kaalak waisëpna akunet temanöm yes. Pötaanök omën pouröen ya wiap elmëeë. ⁶ Ar omën nantre nantëen kön selap ëënganëp kët ël epotë Anutuun ök yamëëautak piin yoöre ërëp maimëe pötëen kimang maim weë. ⁷ Pël ëen Anutuuk pim mayaap omnarö tiarim ëwat sa pet nairnganë pö nimpnaat. Ar Yesu Kristook yal menak wëen mayaap pö arim könre lupötë pangk ëak wiaapnaat.

⁸ Ne ngön më epët ök niamaan kat wieë. Ar omën epotön kön wieim weë. Ngön yaap yaaut, ompyaö yaaut, wotpil yaaut, kölam yaaut, omën omnaröak kön wiak ya kë sëpnaat yaaut, omën omnaröak kön wiin ompyaö yaaut. Pipot ompyaut, wak yawisaut pötön kön wieim weë. ⁹ Nem omnant rë nuulak pet elnian pötön ar ëwat wë. Pipot pëen ëeim ön. Pël ëen Anutu mayaap pepapök arim naë öpnaat.

Pool pi Pilipai omnaröa piin kësangën elmëa pötën ërëpërëp ëa

¹⁰ Ne Aköpök yal menak arök akun wali won sëen kaamök elnëenëak kön yawi pötaan ërëpsawi kësang pan yeë. Yaap, ar ngaan kaamök elnëenëak kent kön wieimautak pël ëenë kanö won ëen naën ëaut. Pël ëautak peene kanö oröön kaamök yaalnë. ¹¹ Ne omën nenten ngöntök ëaö pötaan kimang neniaan yeë. Won. Ne epël kön wiak wë. Omën ke nentere nent nem naë yaaröön pöt ya kë sumaap. ¹² Nem ngöntök wëaare omnantring wëa pouteparën kön wiin pangk yaë. Ne kep ëak wëaare këen wëa pöteparënta ya kë yesaup. Ën omnant selap wieëaare won pötenta tapël yaaup. Anutuuk nem yaaö pötën ya kë suma pöt pet elnëen pël kön yawiaup. ¹³ Yaap, Kristo pi weëre kosang nangkën omën pout yok pangk yaaup.

¹⁴ Pël yaaupök könöm nent koirak wëen ar kaamök elnëan pöt ompyaö elnëan.

¹⁵ Pilipai omnarö, ar ëwat wë. Nem ngës rëak ngön ompyaut ök ëautak ne

Masetonia yanger sëp wasën ingre mor sa ka muntatëerö kaamök elnëak mon nenangkën ëaurö, arökëer nenauro. ¹⁶ Ne Tesalonaika kak wëen akun nentepar kaamök elnëak sum nant wes nemëan. ¹⁷ Ne arim nenan pötën kimang neniaan ëaut. Pël ëautak Anutuuk arim nenan pöta kangiir omën ompyaut nimpënëak kent kön yawi. ¹⁸ Ne arim naëaan omnant kësang waut. Ar omnant kësang pan nangkën pangk yaë. Arim omën ompyaut Epa-protaitas menan pöt wak wais nangkën peö yaë. Kësangën pipot omën köp kamp Anutuun kiri yemera pötë ökö. Pi pötön itenak ompyaut pël kön wiak ya kë sa. ¹⁹ Anutu nemop pi omnant ompyaö kësang pan Yesu Kristo pim naë mowiin wia. Pötaanök ar Yesu Kristook yal menak wëen Anutuuk arim omën ngöntök yeë pöt pout nimpnaat. ²⁰ Anutu, tiarim Pepap, pim yapinte ngaapëel wak isak maim öpa. Yaap.

Ngön kaö mëët

²¹ Ne Anutuu omnarö Yesu Kristook yal menak wë pöröen yoöre ërëp yemak pël ök maë. Ën kar nem naë wë eporöeta arën yoöre ërëp yenia. ²² Anutuu omën eporö pourö arën yoöre ërëp yenia. Pël yaëen pitëm naëaan omën omp ak Sisa pim ka eptak wë inëen yaalmëa naröeta yoöre ërëp niapënëak kent pan yaë.

²³ Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim lupötë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pool.]

Kolosi

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê kris-maki 32 pöta ök won sêen Pool pi Rom kak wii kaatak wê pep epwer retêng êak Tikikasre Onisimas piarip mangkên wak sê Kolosi kakê ingre mor saurö mena. Pim retêng äauta songönte epêl. Pool pi ngönên ya yamêngkautaan wii kaatak moulmêên wêên Epapras pim naë sê omên naröak Kolosi ingre moröröen ngönên kaaröt määa pöt ök määa. Pitêm ngönên kaar pöt epêl. Anuture omnaröa tekrak tiarim yaya mapenaarö wê. Nent, Yesu pi Anutuu ök won, enselöröa ököp. Ên nent pöt, kaömp nant ngês olêak wêaare koröp kaut yailaut ngön pöt ök maan kat wiak Poolök ngön kaar pöt tekeri wasêpênêak retêng ê mena.

Pöt epêl wia.

Ngön ngês rêaut 1:1-8

Kristoë wêwêetere ya yamêngkaut 1:9-2:19

Kristook yal menak wêauta ngönte 2:20-4:6

Ngön määa 4:7-18

1-2 O Anutuu omnarö, Kristo pim kentöökê ênem êeim Kolosi kak wêaurö ne Pool Anutuu kêmatak Yesu Kristoë ngön yaaö omên nampök Timoti tiarim karip piiring wê pep epwer retêng ê yaningk.

Anutu tiarim Pepap pim komre kolap pöt ningkên arim naë wiaap.

Pool pi Kolosi omnaröaan Anutuun yoöre êrêp määa

³ Tenpim akun êl epotê Anutuun arimêên kimang yamêëautê Anutu, tiarim Aköp Yesu Kristoë Pepapön, yoöre êrêp maim wê. ⁴ Pöt Epapras puuk ar Kristook yal êak wê kön wi kosang mowasöore Anutuu omên pourö lup sant elmê pël yaauta ngönte ök niaan kat yawi pötaanök. ⁵ Ngön yaapêt, ngön ompyaö pöt, wet rêak arim naë yaaröön ar omên ompyaut kutömweri arimêên yaö êa pöta ngönte kat wiaurö. Pötaanök ar kön kosang wiak omên ompyaö arimêên kutömweri yaö êa pötön kor wê pötaanön wi kosang wasöore lup sant elmê pël yaaurö. ⁶ Anutuu ngön ompyaö pöt wet rêak arim naë oröön kat

wiak pim komre kolap pöta songönte kääkê êwat san akun pötak ngês rêak ngaarêk wêên arim naë ulöl sa. Pël yaëên yang muntatêeröa naëeta tapêl ngaarêk yeön ulöl sê yes. ⁷ Ngön ompyaö pöt, Epapras, tenpim kar panêep, neering Kristoë inêên yaalmê pöpök rê nuulon kat wian. Puuk nem urtak Kristo pim yaat kääkê wesak yamêngk. ⁸ Pi tapöpök Ngêêngk Pulöök arim naë lup sant yaaut tekeri wes nina pöten tenipön ök yenia.

Pool pi Kolosi omnaröaan Anutuun kimang määa

⁹ Pël yenia pötaanök tenip ngön pöt kat wia akun pötak ngês rêak Ngêêngk Pulöök arim lupre könöt kaö nuwasên Anutuu arim êênêak kön yawi pöten êwat panê sênêetaan kimang maim wê. ¹⁰ Pël êên ar Aköpê kan pet yaalni pöök yok pangk yesên pi itenak êrêpsawi êêpnaat. Pël yaëên arim naë kääkê oröön omên ompyaö ke nentere nent yeem Anutuu yaauten kääkê êwat sêên êwat pöt kaö sêpnaat. ¹¹ Tenip ar êrêpsawiarang ya wiap wêere lup kosang wê pël êênêak Anutuuk pim weere kosang kaö panêetak weere kosang nimpnaataan kimang maim wê. ¹² Pël maimêê Pep ar kaamök elniin pim omnaröaan yaö niwe-saut, êwaatak wia pöt, tenring ôpenaataan yoöre êrêp maim wê. ¹³ Anutu pi tiar kouta öngpökaan nuwak pim Ru panêepê wa ngaöök yanimê pöta öngpök niulêên wê. ¹⁴ Pim Ru pöpök utpetetakaan ent ê niulêak tiarim utpetat won wes nuulêa.

Kristo pim wêwêetere ya yamêngkaut

¹⁵ Kristo pi Anutu itnaangkanêpê ököp. Pi ngaanêêr omnant won wiaan wakaimaupök peene pötê kaö sak wê. ¹⁶ Anutuu Ruup pi kutömweriaan yangerakê omên êl epot pout ket ê pet iraup. Omên tiarim ityaangkautre itnaangkênöt, weere kosangring kutömweriire mopöök wêaurö, isaare irêa pourö ket êa. Anutuuk moulmêên Kristo pi omên êl epot poutê pep sak öpênêak ket êa. ¹⁷ Pi omên pout won wiaan wakaimaup. Pim weere kosangöök elmêaan omnant pout neenem urötê wê. ¹⁸ Pi ingre mor saurö tiarim kepön sak wê. Pël êên ingre mor saurö tiar pim

möönre koröpö pël yaë. Pimënt tapöpök ingre mor saurö tiarim songönte. Puuk omën poutë kepön erën elniak öpënëak weletakaan ngës rëak wal ëa. ¹⁹ Pöt Anutu pim kentöök pimtë wëwëere weëre kosang pout yang elmëen wak wë. ²⁰ Pël yaëen Anutu pi pim Ruupön maan omën ël epot pout kutömweriaan yangerakë, piiring lup kopëtemer sak öpënëak kön wia. Pël ëëpënëak pim Ruup këra yetaprak möön iit il ngentiin pötak mayaap pöt tekeri wes nina.

²¹ Ar pöt, ngaanëer Anutu nerek wëen ar nerek wë omën utpetat ëeimeë piin kööre tok elmëeimauro. ²² Pël ëauröak Kristo pim koröpre mësëpring oröak wel wia pötak ar wiap nuwasën peene Anutu piiring wë. Puuk arim ketre saunat won nuwasën lup kölam wëen Anutuu ëöetak niulëëpënëak pël ëa. ²³ Pötaanök ar kön wi kosang yewesautak weë panë sak tauaan omën nantök wer nuön kön wi kosang yewesaut këlok sëpanëen ngönën rë nuula pöt taë wes wak ön. Pool ne ngön ompyaö piptaan ya omën saup. Ngön ompyaö pöt tenök ar yang ël epotëeröen ök niaim.

Pool pi Kolosi omën ingre mor saurö kaamök elmëa

²⁴ Nem arimëen këlangön kat yawi ep-taan ya kë yes. Kristo pim ingre mor saurö, tiar pim möönre koröp wak wë pöröaan këlangön kat wia. Pöta ök neenta arimëen këlangön kat wiima nant om wia. Pötaanök ar ingre mor saurö kaamök elniak këlangön om wia pöt kat wi pet irumaaten kent yaë. ²⁵ Anutu pim ngönte tekeri panë wesak ök niamëak ingre mor sauröa ya omën neulëaup. ²⁶ Pim ngön epët, ngaanëer ëlëëp wiaan tiarim ëere körörö kat nawiin wë aprö imautak peeneek pim omnarö tiar tekeri wes yaningk. ²⁷ Anutuuk pim omnarö tiarën ngön ëlëëp ompyaö panëet, omën ngönën kopëlörö arim naë wia pöt, tekeri wes nimpënëak kent yaë. Pöt epët. Kristo pi arring wë. Pötaanök ar piin kor wëen puuk nukoirak kutömweri së piiring önëet. ²⁸ Pötaanök tenök Kristo pim songönte omën pouröen tekeri wesak ni-aim. Pël eimeë utpet yaaut kasëng mam-punëak pepanöm niaöre ëwaring wë rë

nuulëeim. Ar Kristoë ök sak önëek yakök yaalni. ²⁹ Ne ar pël ëënëak pim weëre kosang kaöat yenangk pötring weë yen-genti.

2

Kön wi kosang wesak wë ngön kaaröt ke ur olapa

¹ Ne ar omën epotön ëwat sënëak kent kön yawierek kat wieë. Arre ingre mor sa Leotisia kak wëauröere omën ingre mor sa munt neen itnaangkën naröaanta weë ngentiak ya kaö yamëngk. ² Ne ar lup kopëtemer sak neneren lup sant elmëeë lup kosang sëere kön këekë wieë kön wi kosang wasö pël ëënëak weë yengenti. Ar pël ëënë pötak Anutu pim ngön ëlëëp wiakaima pöta songönten ëwat sënëet. Pöta songönte Kristo. ³ Pi kön tektëkre ëwat pepap yak omën poutë songönöt ëwat wë. ⁴ Nem pël yeniak pöt, omën naröak ngön kaar niak wiap nuwaspanëak ngön pipët ök yeniak. ⁵ Nem yeniak pöta songönte epël. Nem koröpöök maimerek wë, ën lupmer pöt arring wë. Pël ëëë arën itaangkën arim lup kopëtemer sak wë wotpil yaautre Kris-toon kön wi kosang yewesaut taë wia pöten ërëpsawi yeë.

Kristook yal ëak wëwë kosangët öpa

⁶ Ar Aköp Yesu Kristo wan pöl piik yal menak weë. ⁷ Pël ëak piik misën il tëak pim weëre kosangöök kosang sak wë kön wi kosang yewesauta kan ök niak rë nuula pöök pëen wë kaö wesak yaya maim weë.

⁸ Omën naröak ngön kaar mos kë wonöt ök niaan kat wiin pötök wii nitëëpanëen këekë ngarangk ëak weë. Pöt Kristo pim naëaan wonöt, ëaröa ngön pas yangerakë pëenöt. ⁹ Ar ëwat wë. Anutuu wëwëere weëre kosang pout Kristoë koröpöök pangk ëak wakaima. ¹⁰ Pël ëaap piik yal ëak wë pim wëwëet wak omën nenten ap newasngan. Pi isaup, omën isauröa kepönöököp. ¹¹ Ar pöt, Yuta omnaröa yaaul Anutuun yaö ëënëak koröp kaut nailën ëauröak wëwë utpetat kasëng menak Kristoë naë rë olëak piik yal menak wëen puuk koröp kaut yail pöl elniak Anutuun yaö niwasën wë. ¹² Arim i yanimë piptak Kristook yal ëak wel wiin

piiring yang kel niweera. Ën i yanimë taptak Anutu pim weëre kosangöök Kristo weletakaan wal ë moulmëa pöpök ar pim weëre kosangöön kön wi kosang yewasën Kristooring wal ë nuulëa. ¹³ Ngönën köpël wakaimaurö, ar ngaanëër arim lupötë Anutuun yaö naën wëwë ngaantakël wë utpetat eimaurö. Pël ëën pötök lupöt mën wel niwia. Pël äautak peene pöt, Anutuuk elniin Kristooring wëwëetak wë. Pël yaëen pi tiarim utpetat ent ë yanuula. ¹⁴ Tiar Moses pim ngön kosangötë ngön wia pöt ngaarëk naön wëen pötök utpet kangut tiarim naë orööpnaat, pël ëa. Pël äautak Anutuuk utpet kang pöt kërë olëa. Kristo pim këra yetaprak möön wel wia pötak Anutuuk kang pöt won wesa. ¹⁵ Kristoë këra yetaprak isa pötak Anutuuk kutömweriaan mopöök omën utpet isaare weëre kosangringörö il mowesak pitëm weëre kosangöt ent ë moolëak omnaröa ëöetak pitëm songönöt tekeri wesa.

Tiar Kristooring wel wiaurö

¹⁶ Tiar Moses pim ngön kosangötë öngpök naön. Pötaanök omën nampök arim iire kaömp yena pötaanre krismaki ma ngoon ma sant pötë öngpök akun nent ngëëngk newasën yeë pötaan utpet wesak niaan pöt kat mowiinganok. ¹⁷ Omën pipotön ököököt pël apenaat. Këet orööpënëak yaëen wet rëak oröaut. Peene kë panë pöp, Kristo, pimënt oröak wë. ¹⁸ Omën naröak arimtën wak irëak enselöröen yaya manëak kaar yenia pipot kat mowiingan. Pit omën pipotön wanganötë itena pël niak köntak ieping eimeë yangerakë kentöökë ënëm yaë. ¹⁹ Omën ke pilörö Kristook yal naën wë. Pi tiarim kepönö, ën ingre mor saurö tiar pim möönre koröpö. Kepönöök möönre koröpö kaamök elniin urötë kosatring yal ëen pangk yaë. Pël äaan Anutuuk weëre kosangöt yaningkën kaö yes.

²⁰ Ar Kristooring wel wiin yangerakë omnantë öngpökaan ent ë nuulëauröak tol ëen yang omnaröa yaaul yeë? Tol ëen ngön kosang ke epot ngaarëk yeë? ²¹ “Epot mor öngan.” “Epot nëngan.” “Epot mësël ëëngan.” ²² Ngön kosang pipotök tiarim yangerakë omnant wak wëen lëngë yes pötön ya. Ngön kosang pipot omnaröa

könöökäänöt Mosesë ngön kosangötë yal yemangk, Anutuu naëaan wonöt. ²³ Ngön kosang pipotök enselöröen yaya maimeë arimtën wak irëak arim möönre koröpötön nga elmëenëak yenia. Pël yaalni pipotön omën naröak kön wiin ompyaö yaë pël yewas. Pël yaëetak pötök koröpöökë kentre kaur pöt pangk kan newariipan.

3

Anutuuk tiar Kristooring weletakaan wal ë nuulëaurö

¹ Ar Kristoë wal äautak yal äak piiring wë. Pötaanök omën këet o kutömweri Anutuu yaapkëetakël, Kristoë kaö sak wë pörök wia pötön war kön wieë. ² Ar yangerakë omnantön kön wiinganok, kutömweri wia pötön kön wieim ön. ³ Pöt Kristoë wel wiautak ar yal äak wel wiin arim wëwëat Kristooring Anutuu naë ëlëep wiin wia pötaanök. ⁴ Ënëmak Kristo wëwë pepap pim orö tekeri sëpna akunetak arta piiring Anutuu ëwaatak orö rëenëet.

Lup ngaanöt sëp wesak lup ngolöpöt öpa

⁵ Pötaanök koröpöökë kent arim yeë pipot sasa kasëng meneë. Pöt epot. Öngre omp nga yaaö, lup kewilring yaaö, öngre omp neneraan kentre kaur yaaö, omën muntaröa omnantön war yaaut. Omën muntaröa omnantëen war yaaö pötak Anutuu urtak yangerakë omnantön omp ak yewas. ⁶ Omën Anutuu ngön wa olëak utpet pipot yaaö piporö puuk kangut mampnaat. ⁷ Arta ngaanëër omën ke pilöröaring wë pitëm yaaul eim wakaimaurö. ⁸ Pël äauröak peene pöt, ngaare ya sangën, kön utpet mowiire ökre wasre koö ngön, utpet pipot sëp weseë. ⁹ Ar neneren kaar mangan. Lup ngaanötë utpet yaaut ent ë olëak ¹⁰ lup ngolöpöt wak wë pötaanök. Anutuuk lup ngolöp pöt ket äak nina. Pël äak ket elniaupök kët ël epotë könöt ngolöp nuwasën könring sak pimtë ök seim wë. ¹¹ Wëwë ngolöp eptak tiarim kom äak wakaima pöt won yes. Yuta omnaröere muntarö, koröp kaut yailauröere nailën yaaurö, ëwatöröere köpëlörö, inëen yaauröere inëen naënörö, pöt pout mosöt pël yaë. Ën Kristo tiar pouröa kaö sak tiarim lupötë wë pötakëer këet pël yaë.

Neneraan lup sant elmëëpa

¹² Anutuuk ar pimëen yaö nuwasën pim omën sak wëen lup sant yaalni. Pötaanök omnaröen yaköm kön wieë kaamök ëere sant elmë, arimtën kön wiin wak iraöre ya wiap ë, omnaröak utpet yaalniin kangiir nga naalmëen ë pël ëëë. ¹³ Naröak könöm nant elniin pöt wak weë. Ën arim tekraakan nampök utpet elniin pimëen ngön wieë pöt kangiir elmëenganëp om pim utpet pöt won wes moolaë. Kristook arim utpetat won wes nuulëa pöl arta ëëë. ¹⁴ Lup sant yaaö pötak omën ompyaö muntat il yewas. Pël ëak pötak ulöp urak ëen pangk yaë. Pötaanök omën ompyaö pipot yeem lup sant pötaring weë. ¹⁵ Pël ëen Kristook mayaap yaningk. Pötak arim lupöt wotpil wesak ompyaö yeë ma won pöt pet elniip. Anutuuk ar mönre koröp kopëtaö wak lup kopëtemer sak mayaaptaring önëak yas niia. Pötaanök kët ël epotë piin yoöre ërëp maim weë. ¹⁶ Kristo pim ngönte arim lupötë ilëak kaö sëp. Ar ewat wë. Neneren rë moulöore utpet yaaut kasëng mampënaan pepanöm maö pël ëëë. Arim lupötök Anutuun yoöre ërëp elmëak ngönën tanre Pulöök elniin Anutuun yaya tan aö pël ëëë. ¹⁷ Anutu Pepen Aköp Yesu tiarimëen elnia pötaan yoöre ërëp maimëë omën këmtak aöre moresök ya mëmpö pël yeë pipot Yesuun wesak ëëë.

Ëlre pepere rungaaröa ngönte

¹⁸ Öngörö, arim ompöröaan inëen elmëëë. Aköpëen yaö saurö, ar pël ëen ompyaö ëëpnaat. ¹⁹ Ompörö arta, arim öngöröen nga elmëengan, lup sant elmëëë. ²⁰ Rungarö ar, arim ëlre peparöa ngön ngaarëk weë. Pël yaëen Anutuuk itaangkën pangk ëëpnaat. ²¹ Ën peparö arta, arim rungarö ya utpet ëëpanëen ya sangën mongawisngan.

Inëen yaaöre ngarangköröa ngönte

²² Inëenörö ar, kët ël epotë arim ngarangköröa ngön ngaarëk weë. Arim ngarangköröak itaangkën ompyaö ëëpnaataan pëen won, Aköpön kasinkasin yeem weë ngentiak pitëm ngön ngaarëk weë. ²³ Arim ya yamëngk pipot pout omnaröaan won, Anutuun yeë. Pötaanök weë panë ngentiak

mëneë. ²⁴ Ar ewat wë. Aköpök kangut nimpnaat. Puuk ar pim omnaröaan yaö ëa pöt ningkën önëët. Pöt ar Aköp Kristo pim inëen yaalmë pötaanök. ²⁵ Ën omën utpet yaë pipop Anutuuk pim utpet yaë pöta kangut mampnaap. Anutu pim ngön yaatak omën yapinringre yapin won pourö mööngkraar kangk naalniipan

4

¹ Ngarangkörö ar, wotpil wesak arim inëenörö mëngkre mëngk ngarangk elmëëë. Pöt arta arim wotöököp kutömweri wë arën itena pël weseë.

Kimang yamëëautere ompyaö wëauta ngönte

² Ar pourö kosang wesak Anutuun ök maim ön. Pël eimeë ök yamëëautak Anutuun këëkë kön wiak yoöre ërëp maim ön. ³ Pël ëak arim ök yamëëautak tenimëenta Anutuun kimang maim ön. Pi kan nent koir ningkën pim ngönte ök mëak Kristoë ngön ngaan ëlëëp wiakaima pöt ök menaan kimang maim ön. Ne ngön pöt ök yamëëautaan wii kaatak wë. ⁴ Kimang maim önë pötak kaamök elnëaan nem ëëmëak neea pöl ngön ëlëëp wiakaimauta songönte wa kotiak ök memaat.

⁵ Ngönën kat nawiin wilëngkëel wëaurö pitring wë akun il wasnganëen omnant këëkë kön wieëak ëen. ⁶ Arim ngönöt ompyaö pan misëngring tomunatë ök ëëp. Pël wë omnaröen ngön kaip ti mampunëëtaan poprak naën ëëneët.

Poolök Tikikasre Onisimas wes mëa

⁷ Nem wë pöta ngönte Tikikas puuk waisak ök niapnaat. Pi nem kar panëëpök Aköpë ya omën ompyaup, neering ya ngawi yamëngkaup. ⁸ Ten tolëel wë pöta ngönte ök niaan kat wiak lup kosang sënëak nook wes mëen yewais. ⁹ Pël ëak Onisimas, tiarim kar panëëp, piiring wes mëen yewais. Pi arim kakaanëp ya sëp newasën om wëaup. Piaripök eprekë yaaut ök niapnaat.

Pool pi Kolosi omnaröen yoöre ërëp mëëa

¹⁰ Aristakas neering wii kaatak wëaupök arën yoöre ërëp yenia. Ën Maak, Panapas pim nang karip, puukta tapël yenia. Pi

arim naë waisën pöt nem niak pöl sant mowasën. ¹¹ Ën Yesu, yapin nent Sastas, piita arën yoöre ërëp yenia. Yuta omën nem karuröa naëaan pitökëër ketumön newesak omnarö Anutuuk wa ngaöök mëepënëak neering ya yamëngk. ¹² Pël ëak arim kakaanëp, Epapras, Yesu Kristoë ya omnamp, puukta yoöre ërëp yenia. Ar kosang sak Anutuu arim ëënëak yaalni pöt kön wi sokolön yak kët ël epotë kosang wesak kimang maim wë. ¹³ Pim songönten nem ëwat wë yeniak epop. Pi arimëëne Leotisiaare Irapolis ka pöteparë omnaröaan kaamök elniipënëak ya kaö yamëngkaup. ¹⁴ Luk root ompyaupre Timas piaripta yoöre ërëp yenia. ¹⁵ Ne tiarim kar Leotisia kak wëauröen yoöre ërëp yemak pël ök man. Pël ëak öng Nimpaare pim kaatak ngönënëen wa top yaauröenta tapël man. ¹⁶ Pep epwer ar sangk kelak pöt wes mëen Leotisia ingre mor saurö pitta sangk kelëp. Ën kangiir Leotisia omnarö menan pöwer pit sangk kelak ningkën arta sangk kelën. ¹⁷ Pël ëak Akipas pipopön, “Aköpë ya nina pipët këëkë wesak mën,” pël man.

¹⁸ Pep epwer omën nampön maan retëng ëa. Ën kaö epët pöt nemtok retëng yeë. Nemptok arimëen yoöre ërëp ngön retëng yeë. Ar ne wii kaatak wë pöt kön wieë nemëen Anutuun kimang maë.

Anutu pim komre kolap pöt arim naë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pool.]

1 Tesalonaika

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê kris-maki 20 pöta ök won sêen Pool pi Korin kak wê pep epwer Tesalonaika kakë ingre mor sauröaan retëng ëa. Pi wet reäk Tesalonaika kak sê ngönën ök maan narö Yesuun kön wi kosang wesa (Ngön Yaaö Omnarö 17:1-9). Pitëm pël ëa pötaan Yuta omën naröak nga yaalmëen ingre moröröak Pool wes mëen sa. Pël ëak ya mëmpö sê Korin kak oröak wëen Timoti pim naë sê oröak pitëm ngönte ök mëea.

Yuta omën naröak ingre moröröaan nga elmëak utpet mowesa. Pël maan kat wiak Poolök pit kosang sak öpënëak mëea. Pël ëak Yesuu kaalak waisëpnaata ngönte retëng ë mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës räaut 1:1

Anutuu yoöre ërëp ngönte 1:2-3:13

Kristoë kentöökë ënëm ëëpenaat 4:1-12

Kristoë kaalak waisëpnaata ngönte 4:13-5:11

Wa korkor ngönte 5:12-22

Ngön mëët 5:23-28

¹ O Tesalonaika kakë ingre mor saö Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu Kristooring yal menak wëaurö ne Pool Sailasre Timoti piaripring wê pep epwer retëng ë yaningk.

Anutu pim komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

Tesalonaika omnarö kön wi kosang weseimeë wotpil wakaima

² Akun poutë ten arën kön wieë Anutuun yoöre ërëp mëak arimëen kimang maim wë. ³ Pöt ten arim Kristoon kön wi kosang wasën këët jaaröön ompyaö yaaöre lup sant yeem ya kaö yamëngkaöre tiarim Aköp Yesu Kristoon kön kosang wiak piin kor yeem lup kosang sak wëa pötön kön wieë Anutuun pël maim wë.

⁴ Karurö, Anutu ar lup sant yaalniaupök pimëen yaö elnia pöten ten ëwat wë.

⁵ Ngön ompyaö tenim arën ök niama pöt ngön pëen won, Ngëengk Pulöökë weëre kosangöök ök yeniaan Pul pöök tenim lupötë ngön pöt yaapöt pet elnia.

Pël ëen ten kaamök elniak arim naë ya yamëngkën tenën itenak omën ke tolëëlörö pöten ëwat saurö. ⁶ Pël ëak Anutuu ngön ompyaut wak wëan pötaan könömöt arim rangk yawisën Ngëengk Pulöök kaamök elniin ërëpëpëp ëak ten Aköpë wëwëeta ënëm saurö. ⁷ Ar pël ëan pötaanök omën Masetoniaare Krik yangerarë ngönën wak wëaurö arim wëwë ompyauta ngönte itenak ënëm ëa. ⁸ Pöt eptaanök. Aköp pim arim naë ya yamëngkauta ngönte aö yesem Masetoniaare Krik yangerarë wëaurö kat yawiin arim Anutuun kön wi kosang weseim wë pöta ngönte ulöl sak yang munt nantëeta yes. Omën pourö pöten kat wia pötaan tenök ök mena pöt pangk naën. ⁹ Omën porö pitëmtok ten arim naë wais wëen omën arim naë oröa pöta ngönten ök yenia. Pitök omën kön ökre wasut arim wet reäk ngëengk weseiman pöt sëp wesak Anutu wëwëetaringëp pim naë rë olëak pim inëen sak wë pöta ngönte ök ya. ¹⁰ Pël ëak pitök arën, “Anutuu Ruup kutömweriaan wes mëen kaalak waisëpnaap piin kor eim wë,” pël ya. Pim Ruup Yesu pöp ngaanëer wel wiin kaalak wal ë moulmëaup ënëmak Anutu pim ya sangën elniipna pötakaan kama yaniö.

2

Poolë Tesalonaika kak ya mënauta ngönte

¹ Karurö, ar ëwat wë. Ngaan ten arim naë wais ngönën ök niaa pöt mos nasën. Won. ² Ten arim naë naaröön wë wet reäk Pilipai kak om wëen naröak utpet niwasën këlangön kat wia pöt ar ëwat wë. Pël ëaatak ten Anuturing wëen kaamök elniin lupöt kosang sak wëen naröak kööre tok kaö yaalniin Anutuu ngön ompyaut ök niaut. ³ Tenim ngönën ök yeniak epët ngön korar nentak ök neniaan. Ten wëwë kewilring wëa pötak morök elniinëak naën. ⁴ Anutuuk tenën ökre was elniak itaangkën yok pangk ëenak pim ngön ompyaut ök nianëak niaan yewais. Omnaröak tenim yaaten itenak kent ëëpnaataan won, Anutu lupöt ityaangkaupök itenak kent ëëpënëak ök yeniak. ⁵ Ar ëwat wë. Ten ngön pöt arök tenën kön wiin ompyaö ëëpënëak ököök neniaan ëaut. Won pan. Pël yeem tenim

ngön niia pötakta tenim omnantön kentre kaur yaaö pöt wa ëläep newasën äaut. Pöt Anutu piita ewat wë. ⁶ Ten Kristoë ngön yaaö omnaröak ar tenim yapinte wak isak anëak ngön kosang wesak niana pöt yok pangk ëëpnaat. Pël ëëpnaatak ar ma omën muntaröak pël ëënëak neniaan äaut. ⁷ Ten ngaan arring wakaima pötak ël nampë pim runga koturöen wiap yaalmë pöl elnieimaut. ⁸ Ten arën lup sant yaalni pötaan Anutuu ngön ompyaut ök nianëak kent kön wiaut. Pöt pëen won. Tenim wëwëet ar kaamök elniipnaan pëel elniinëak kön wiaut. Pöt arën lup sant kaö panë yaalni-aut.

⁹ Karurö, ar tenim ya kosang mëneimautön ewat wë. Pöt ten Anutuu ngön ompyaut ök niiautak këere kaömpöt arim naëaan önganëak tenimtok këtre rö kan poutë ya mëneimaut. ¹⁰ Anuturre ar pourö tenën ewat wë. Ten ar Anutuun kön wi kosang yewesauröa naë ya yamëngkem utpet nent naën, wotpil wakaimaut. ¹¹ Ar ewat wë. Omp nampë pim rungaarö ngarangk yaalmë pöl ten arimëen elniaut. ¹² Ten arim könre lupöt kosang nuwasën wëen Anutu pim naë sëen wa ngaöök nimëen pim ëwaatak önëak yas yenia pöpök arën itenak ya kë sëpënëak kosang wesak niiaut.

Tesalonaika omnarö kön wi kosang panë wesak lupöt kosang sak këlangön kat wia

¹³ Omën epëtenta ten Anutuun yoöre ërëp maim wë. Ngaan arim naë wais Anutuu ngönte ök niaan kat wian pötak ar omnaröa ngön pasit pël newasën Anutuu ngönte pël wesak waurö. Yaap, ngön pöt Anutu pimtok ar piin kön wi kosang yewesauröa könre lupötë ya yamëngk. ¹⁴ Karurö, omën nant Anutuu ingre mor saurö, Yutia yangerak Yesu Kristoë ënëm yaauröa naë oröa pöt arim naëta oröa. Pöt arim yangerakë omën karuröak elniin këlangön kat wia pöl pitta Yuta omën pitëm karuröak wet rëak elmëen kat wiaurö. ¹⁵ Yuta omën porö tiarim Aköp Yesu Kristoore Anutuu tektek ngön yaaö omnarö mën wel wiak ten waö ë nimëaut. Pël ëak Anutuu omën ompyaö kent yeëa pöt wa yoolëemak omën pouröaan kööre tok yaaurö. ¹⁶ Pitök ten Anutuu utpetetakaan kama niöpna ngön pöt ar omën

muntaröen ök nianganëak il niwariipënëak pël äaut. Pël yaëen pitëm saunat kaö panë saut. Pël äaatak Anutuu ya sangën pömpel peene pitëm naë yaarö.

Pool kaalak Tesalonaika omnaröa naë së itaampënëak kent kön wia

¹⁷ Karurö, ten akun kot eptak ar sëp niwesak wë arën itaampunaataan yaköm kön wiaut. Yaap, ten arën itnaangkën wë arimëen kön wieim wëaurö. Pël yeem kaalak wais it ningampunëak weë panë ngentiaut. ¹⁸ Ten arim naë waisënëak kent kön wiaut. Ne Pool nook akun selap waisumëak ökre was ëen Setenök tenim kanö il niwariak wë. ¹⁹ Enëmak tiarim Aköp Yesu kaalak waisën tiar pourö pim itöök taupenaat. Ten arën itaampunëak kor wë akun pötak Aköpë eöetak arën itenak tenim arim naë ya mëneimauta këet pël wesak ya kë sënaat. ²⁰ Yaap, ten arim naë ya yamëngkën ar Anutuun kön wi kosang wesan pötaan ya kë sënaat.

3

Poolök Timoti Tesalonaika omnarö weëre kosang mampënëak wes mëen sa

¹ Ten arën itnaangkën wë ya këlangön kön wiinganëak tenipökëer Atens kak om ön pël wesak ² tiarim karip Timoti tenipring Anutuu yaat yamëngkem Kristoë ngön ompyaut ök yaaup arim naë wes mëaut. Ten pi arim lupöt kosang nuwesak arim kön wi kosang yewesaut taë nuwasëpënëak wes mëaut. ³ Ar narö munt naröak utpet yanuwäsën pötak arim kön wi kosang yewesaut irikor elniipanëak äaut. Arimtokëer ewat wë. Anutuuk tiar omnaröak utpet elniipënëak yaö niia. ⁴ Pöt yaap ngaantak tenim arring wakaima pötak, “Enëmak omën naröak tiar utpet nuwasëpnaat,” pël ök niiaut. Pël niaan tenim ök niia pöl yaaröön ityaangk epët ar yok ewat wë. ⁵ Omën naröak utpet nuwasëpënëak ëa pötaanök nem arën itnaangkën wë këlangön kat wian pöl kaalak kat wiinganëak akun pötak arim kön wi kosang yewesauta songönten ewat sumëak Timoti wes mëen waisa. Pöt Setenök arën ököök niaan tenim arim naë ya mëneima pöt mos ëëpanëak kön selap äaut.

Timoti pim ngön ompyaut wak sēen Pool pi ērēpērēp ēa

⁶ Peene pöt, Timoti arim naëaan wais e oröak wē arim kön wi kosang yewesaöre lup sant yaaö ngön ompyaö pöt tenipön ök yenia. Pël niak arök tenimēen yak ya ērēpērēp kön wieim wēan pöttere tenim arēn itaampunēak kent kön yawia pöl arta tenimēen yeēan pötenta ök yenia. ⁷ Karurö, arim wēwēeten kat wia pötaanök omnaröak ten utpet yanuwāsēn kēlangön kat yawiem arim kön wi kosang yewesauten kön yawiin pötak tenim lupöt kosang yewas. ⁸ Pöt epēt. Ar Aköpring lup yal ēak kosang sak wē pötaan ten peene lup kengkēn sak önaat. ⁹ Arim yeēan pötaan ten Anutuun yoöre ērēp yemak. Pöt arēn kön wieē Anutu tiarimopön ök yamēem arimēen ērēpērēp kaö yeē. ¹⁰ Kētre röök poutē ten arim naē wais itenak ngönēn lup irikor yeē pöt wotpil wes nimpunaataan kosang wesak kimang maim wē.

Pool pi Tesalonaika omnaröa naē sēpēnēak Anutuun kimang mēea

¹¹ Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu piarpimtok kanö tē niwiin arim naē waisēnaat. ¹² Aköpök kaamök elniin arimēntre omēn naröen lup sant yaalmēan pöt kaö sēen tenim arēn lup sant yaalni pöl elmēeim ön. ¹³ Pël ēēn arim lupöt kosang niwasēn tiarim Aköp Yesu pim omnaröaring waisēpna pötak ar Anutuu tiarim Pepapē ēöetak utpet nent won, kölam pēen önēēt.

4

Wēwē wotpilten Anutu kent yaē

¹ Karurö, ne ngön munt nent niamaan kat wieē. Ngaan arim wēwē ompyaut wēen Anutuuk itenak kent ēēpnaata songöntēn ök niaan kat wiak ēnēm eimaurö. Peene pöt, ne Aköp Yesu pim yapintak ngön nent kosang wesak epël niamaan kat wieē. Arim wēwē ompyaö pöt kaö wesak eim ön. ² Ar ngön pout Aköp Yesu pim yapintakēl tenim ök niia pötön ēwat wē. ³ Anutuu kent yaaö pöt epēt. Öngre omp nga yaaö pout kasēng menak lup kölam panē önēak kent yaē. ⁴ Ēn ompörö ar öng koirēnēak pöt

lup kopēt nemer wē wotpil wesak koirēē. ⁵ Omēn ngönēn won, Anutuun köpēl wē pöröa öngöröaan kentre kaur ēak yokoir pöl ēēngan. ⁶ Arim karurö utpet elmēak pitēm öngörö kēkain elmēēnganok. Pöt tenim ngaan ök niia pöl Aköpök omēn utpet ke pil yaaurö kangut mampnaat. ⁷ Anutuuk tiarēn yas yenia pöt öng nga ēēpenaataan won, lup kölam öpenēak yenia. ⁸ Pötaanök omēn ngön epēt kasēng yemangk pöp omēn muntapön won, Anutu Ngēēngk Pulö ar yangingk pöpön kasēng yemangk.

⁹ Ne arim karuröen lup sant elmēēnē pöta ngönte pangk retēng ēak ök nenian-gan won. Pöt Anutuuk arēn neneraan lup sant elmēēnēak yok ök niia. ¹⁰ Pël niaan ar yaap arim kar Masetonia yang poutē wēauröen lup sant yaalmē. Pël yaēēnak karurö tenök, “Pötakēer kaö wesak eim ön,” kosang wesak pël yenia. ¹¹ Tenim ngaan kosang wesak ök niia pöl wiap sak wēēre omnant ngarangk ē, omnant önēēn arimtē moresök pēen ē pël ēēnēēn kosang wesak eim ön. ¹² Pël yeem kaömpre omnantēēn kimang nemaan yaēēn ngönēn köpēlöröak itaangkēn ompyaö ēēpnaat.

Aköp pi kaalak wais tiar wal ē nulēēpnaap

¹³ Karurö, ar wel wiauröen ēngk ma e weseē ngönēn köpēlöröa kaalak wal ēēpnaat köpēl wē ingre yailak ya pöl anganēēn ök niamaan kat wieē. ¹⁴ Tiar Yesu pim wel wiak kaalak wal ēa pöten kön wi kosang yewas. Pötaanök Anutuuk Yesu pim kaalak waisēpnaatak omēn piin kön wi kosang wesak wel wiauröeta wal ē moulmēēn pi-iring waisēpnaat pël kön wieē. ¹⁵ Pöta ngönte Aköpē kēm ngönte epël niaanaan kat wieē. Ēnēmak Aköpē kaalak waisēpna akunetak öp öpenaarö wel wiauröa wotöök rēak kutömweri nasēngan. ¹⁶ Anutuuk ngön kosang wesak aan ensel wotöököpök ngön ēak yeniaan kutömweriaan kuup yamēngkēn Aköp pimtok yangerak irapnaat. Pël yaēēn omēn Kristoon kön wi kosang weseimeē wel wia pörö wet rēak wal ēēpnaat. ¹⁷ Pël ēēn Anutuuk mēsak yawisēn akun pötak öp öpenaarö kutöm kepilrak koirak Aköpön mopöök itaampnaat. Pël ēak piiring kēt

ëlötë wakaim öpenaat. ¹⁸ Pötaanök arim karuröen ök mäak lup kosang moweseë.

5

Tiar Aköpë waisëpnaaten kangk eim öpa

¹ Karurö, “Akun tol äak sëenak omën pöt orööpën?” ma “Omën oröp nentak eën orööpën?” ngön pöta songönten ar ewat wë. Pötaan ök neniangan. ² Aköpë waisëpna akunetak eëpnaaten arimënt ewat wë. Omën këkainëpë rö kan jaarö pöl teënt orööpnaap. ³ Omën Yesuu ngönte ngaarëk naönöröak, “Akun eptak mayaap wë ompyaö öpenaat,” pël aim wëen Aköpë akunet oröön kö sëpnaarö. Öng nampë ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat yawi pöl pit këlangön kat yawiin mait naalmëëpan. ⁴ Karurö, ar koutak naön Aköpë akuneten ewat wë. Pötaanök omën këkain nampë ëlëep waisën yaan yes pöl Aköpë akunet jaaröön pël naengan. ⁵ Ar këtre ëwaata yaö saurö. Tiar koutere rö kanë yaö wonörö. ⁶ Pötaanök omën ka kun yesauröa omnantön itnaangkën wë pöl eënganëen kön wotpil wesak wë ngarangk këëkë eëpa. ⁷ Rö kanötë omnarö ka nga yeem itnaangkën yaurö. Ën rö kan tapötë i ngaat nak kön irikor yaurö. ⁸ Pël yauröak tiar Anutuu ëwaatak wëaurö. Pötaanök irikor eënganëp kön ompyaö wetete öpa. Tiar Anutuun kön wi kosang wasöore lup sant ë pël äak pötak ulpëen kosangëp ket äak wak öpa. Pël äak Anutuuk tiar utpetetakaan kama niöpna pötaan kön kosang wiak kor wë pötak ul kosangët ket äak waëak öpa. ⁹ Pöt eptaanök. Anutu pi tiarimëen ya sangën elniipënëak neniaan. Won, pi tiarim Aköpë Yesu Kristook utpetetakaan kama niöpënëak yaö niia. ¹⁰ Yesu pim tiarimëen yak ngaanëer wel wia pöt tiar narö wel wiire om öp wë pël ëaapena pörö piiring sasa wakaim om öpenëak ëa. ¹¹ Pötaanök peene yeëan pöl arim karurö kosang mowesak nener kaamök elmëeim ön.

Ngön mëët

¹² Karurö, ten kosang wesak epël nianaan kat wieë. Ar omnarö arim naë ngönënë ya yamëngk piporöa ikaanöök ön. Pit Aköpök arim kaö wes moulmëënak könre wetete ninak wotpil yanuwat.

¹³ Pitëm arim naë ya yamëngk pötaan kön wiin isën lup sant elmëen. Pël yeem ar ingre mor saurö mayaaptaring ön. ¹⁴ Karurö, ten ngön kosang epël ök nianaan. Ar omën wisën yauröen pepanöm man. Pël äak kas yaë piporöa lupöt taë mowesak wiapre kor yaaö puorö kaamök elmëen. Pël yeem omën pouröaan ëpre wiap elmëen. ¹⁵ Omën nampök utpet yaalniin kangiir elmëënganëen ngarangk eën. Akun poutë kosang ngentiak arim karuröere omën pouröaanta wëwë ompyaut wël äak elmëen. ¹⁶ Kët ëlötë ërëpërëp eim ön. ¹⁷ Akun poutë Anutuun ngön ök maim ön. ¹⁸ Omnant pout arim naë jaaröön pöt Anutuun yoöre ërëp maim ön. Anutuuk ar Yesu Kristooring yal menak wë pipot pout eim önëak kent yaë.

¹⁹ Ngëëngk Pulöökë ngönte apënëak yaëen wa olëak mäak kan mowariinganok. ²⁰ Anutuu ngönte omnaröa tektek yenia pöt kaaöre këëpöt äak kasëng mangkanok. ²¹ Ngön pout ökre was äak ompyaut wël ë moröak wë ²² utpetat mop mowiin.

²³ Anutu, mayaap pepap, pimtök arim lupöt kölam niwasën pangk eëp. Pi ngarangk elniin tiarim Aköpë Yesu pim kaalak waisëpnaatak arim könre lupre koröpötë utpetere korar nent wi naöpan. ²⁴ Anutu yas yeniaupök pim ngönte akun poutë aan kat wiin kë jaaröaupök ngön ök yenia epët yaap mën pet irëpnaap.

²⁵ Karurö, ar Anutuuk ten kaamök elniipnaan kimang man.

²⁶ Karuröen lup santak yowe mäak mor mënëe.

²⁷ Ne Aköpë yapintakël kosang wesak epël yenia. Ingre mor sa kar pouröen pep epwer sangk kelak ök man.

²⁸ Tiarim Aköpë Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim nanëp, Pool.]

2 Tesalonaika

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê krismaki 20 pöta ök won sêen Poolök Korin kak wê pep epwer Tesalonaika ingre moröröaan kaalak retëng ë mena. Pi kat wiin pit kön irikor ëak Kristoë kaalak waisëpna pöt yok oröa pël wesa pöt kat wiak wotpil wasëpënëak pim waisëpnaata ngönte kaalak retëng ë mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës räaut 1:1-2

Yoöre ërëp ngönte 1:3-12

Kristoë kaalak waisëpnaata ngönte 2:1-17

Kristoë kentöökë ënëm ëëpenaat 3:1-15

Ngön mëët 3:16-18

¹ O Tesalonaika kak ingre mor saurö, ne Pool Sailasre Timotiiring wê pep epwer retëng ë yaningk. Pöt Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu Kristo wê pötaanök.

² Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

Pool pi Anutuun yoöre ërëp mëä

³ Karurö, akun poutë ten arimëen yak Anutuun yoöre ërëp maim wëen pangk yaë. Arim kön wi kosang yewesaut kosang panë yesën neneraan lup sant yaalmëan pöt kaö yes pötaanök. ⁴ Pël yeë pötaan ten arim yapinte wak isak Anutuu ingre mor saö ka nantë wëauröen ök yemak. Arim kööre toköröak utpet yaalniin këlangön kat yawiem lup kosang sak wê kön wi kosang yewesaut taë wes wak wê.

Anutuuk tiar wotpil wesak wël ëak ya yanimëngk

⁵ Arim wëwë pitak Anutuuk wël ëak ya yamëngkaut wotpilte pöt pet yaalni. Ar wëwë ompyaö pipët wak wëen arën kön wiak wa ngaöök nimëëpnaataan këlangön kat wiinëak niia. ⁶ Anutu pimtök wotpil wesak ya mënak omën këlangön kat yaniwi pörö kangüir këlangön kat mowiipnaat. ⁷ Pël ëak ar këlangön kat yawi pörö puot kërë niolaan tenring ompyaö eim öpenaat. Pim pël ëëpna pöt tiarim Aköp Yesu Kristo kutömwer sëp wesak es kësang newesring tekeri yaaröön pim ensel weëre kosang

pöröa piiring waisëpnaatak pël ëëpnaat. ⁸ Pël ëak omën Anutuun köpël wê tiarim Aköp Yesu pim ngön ompyaut ngaarëk naön yaë pörö puuk kangut mampnaarö. ⁹ Omën pörö pit Anutuuk kangut menak waö ë momëen Aköpë ëöetak wëaut sëp wesak pim weëre kosangöökë ewaaten itnaangkën sasa kö sëpnaarö. ¹⁰ Pim waisëpna akun pötak omën pim yapinte wak isak aimeë kön wi kosang wesak wëa pörö piin yaya mapnaat. Ën arta tenim ngönën ök niiaut kön wi kosang wesang pötaanök pitëm tekarak önëët.

Pool puuk Tesalonaika omnarö Anutuuk weëre kosang mampënëak kimang mëä

¹¹ Ar pël ëënë pötaanök ten akun poutë Anutuuk kaamök elniipënëak kimang yamëaurö. Wëwë önëak yas niia pöt pi arën kön wiin ompyaö wëen pangk ëëpënëak kimang yamëëan. Pël yeem pi weëre kosang ningkën arim kentöök omën ompyaut pout ëënëak kön yawi pöt ëëre arim ya Kristoon kön wi kosang weseë yamëngk pötta pet irö pël ëënëak kimang yamëëan. ¹² Pël yeem ar tiarim Aköp Yesu Kristoë yapinte wak isak aim wëen puukta arën tapël wak isak apënëak kimang yamëëan. Tiarim Anuturë Aköp Yesu Kristo piaripök komre kolap elniin pël ëënëët.

2

Omën ngön wa yoolëaupë ngönte

¹ Karurö, tiarim Aköp Yesu Kristo kaalak waisën piiring wa top ëëpena ngönte kosang wesak epël nianaan kat wieë. ² Omën naröak Aköp kaalak waisa ngön pöt yaan kat wiak kön irikor ëak ya ngës ëënganok. Ngön kaar pöt omën nampök tektek ngön yaauröa ök sak niia ma nampök pimtë könöokaan rëak niia ma naröak, "Pool puuk retëng ëak wes momëen kat wia," pël ök niia wes. ³ Omën namp kaar ke pilöt ök yeniaan pöt kat mowiinganok. Aköpë waisëpna akunet pas naarööpan. Wet rëak omën kësang Anutuu ngönte wa olëak pi kasëng meneim wëenak omën Anutuu ngönte wa olaima pöp utpet mowesak es parëaöökë ping mowasëpnaap pi tekeri sëenak ënëm

Aköpë akunet orööpnaat. ⁴ Pi omën pouröa Aköp pël sêpênëak pitëm omnant Anutuu ök yewesaare ngëëngk wesak yaya yamëëa pötön kööre tok elmëëpnaat. Pi pimtën ne Omp Aköp pël aö omnaröa yaya yamëëa pötë rangk isak Anutuu ngönën tup kaöeta kakaati ilëak wel aisëëe pimtën, “Ne Anutu tapöp,” pël apnaat.

⁵ Ne ngaantak arring wë ngön pöt ök niaimaut. Pöt ar kat kolak wë ma? ⁶ Peene omën utpet pöp waisêpênëak yaëen omnant il wariak wë pöten ar êwat wë. Ënëmak Anutuu pimëen akun mowia piptak tekeri orööpnaap. ⁷ Ar êwat wë. Peene wëwë Anutuu ngön wa yoolëa pöt kot wiaan omën naröak pël yaë. Pël yaëen omën utpet pöt kot yewesa pöp om kot wesak wë ënëmak sêpnaap. ⁸ Pël ëen omën Anutuu ngönte wa olaima pöp tekeri oröön utpet pöt kaö panë sëen Aköp Yesu wais pim këm muntönök momöön wel wiipnaap. Pim waisêpnaatak ëwa pööring oröön omën pöp kö sêpnaap. ⁹ Omën Anutuu ngönte wa olaima pöp Setenë weëre kosangöök wais morök elniipênëak ya weëre kosang ke nentere nent mënak retëng it ngolöpöt mëmpnaat. ¹⁰ Pël yeem pi Setenë weëre kosangöök omën kö sêpna pörö morök elmëëpnaat. Omën pörö Anutuuk utpetetakaan kama moöpênëak pim ngön këët öpênëak maan kaaö ëa pötaanök kö sêpnaarö. ¹¹ Pit pim ngön këëten kaaö ëa pötaanök Anutuuk omën kaar nantëen wa yaap wesak kön wi kosang wasêpna yak omën weëre kosang nent pitëm naë wes mëen oröak morök elmëëpnaat. ¹² Pötaanök omën ngön këëten kön wi kosang newasën utpetatëen kentre kaur eima pörö Anutuuk kangut mampnaat.

Anutuuk ar utpetetakaan kama niöpênëak yaö elnia

¹³ Tenim kar Aköpë lup sant yaalni pörö, ten arimëen yak Anutuun yoöre ërëp maim wë. Ngaan panëer Anutuuk ar utpetetakaan kama niöpênëak yaö niia. Pël ëen pim Pulöök ar Anutu pimtëen omën panë sënëak niulëen ngön këëten kön wi kosang wesan pötaanök utpetetakaan kama niwa. ¹⁴ Anutuuk ar utpetetakaan kama niöpênëak ngön ompyaut

tenim arën ök niia pötak yas niia. Pöt ar tiarim Aköp Yesu Kristooring ëwaatak wë pim omën ompyaut ngawi eim önëak niia. ¹⁵ Pötaanök karurö ar kosang sak tauëë Anutuu ngönënte benim këmötök rë nuulööre pepatë ök niiaö pël elnieima pötë ënëm ëeim ön.

¹⁶ Tiarim Aköp Yesu Kristoore Anutu tiarim Pepap, piaripök lup sant elnia. Pël ëak komre kolap yaalniem arim lupöt kosang nuweseim öpnaat. Pël ëen omën ompyaö piarpim nimpna pötëen kangk eim wë. ¹⁷ Piaripök arim lupre könöt kosang nuwesak omën ompyautëen aöre mëmpö pël ëënëen weëre kosang nimp.

3

Poolök, “Anutuun ten kaamök elniipnaan kimang maë,” pël mëëa

¹ Karurö, ten ngön munt nent wia. Pöt epët. Ar Anutuun ten kaamök elniin ya mëngkën Aköpë ngönte arim naë ëa pöl teëntom ulöl sëen omnarö wak ping wesak apënaan kimang man. ² Omën selap pan Kristoon kön wi kosang newasën wë. Pötaanök Anutuuk ten utpetaröa moresiaan kama nuupnaan kaalak kimang man. ³ Pit piin kön wi kosang newasën yaëëtak Aköp pi ya ompyaö yamëngkën tiar piin kön wi kosang wasêpena pöt pangk ëëpnaat. Pi Setenök utpet niwaspanëen weëre kosang nimpnaat. ⁴ Aköpök ten könre lupöt kosang niwasën tenök arimëen kön kosang yawi. Ten arën epël kön yawi. Tenim ngön kosang wesak ök yeniak pöt ar peenean ënëma poutë om eim önëët. ⁵ Aköpök arim lupötë ya yanimëngkën Anutuu arën lup sant yaalni pötëre Kristoë kosang sak tauëë könömöt wak wakaima pötenta êwat sën.

Poolök omën pourö ya mëmpênëak mëëa

⁶ Karurö, ten tiarim Aköp Yesu Kristoë urtak wë kosang wesak epël ök yeniak. Kar narö benim ngönën ök niia pöta ënëm naën wisën wë pörö mop mowieë. ⁷ Ar êwat wë. Tenim yaaul ök ëënëët. Ten ngaantak arring wë wisën naën eimaut. ⁸ Akun pötak ten arim moresiaan këëre kaömpöt pas naön eimaut. Arim naëaan pas önganëak sum pëënë ëak önëak këtëkre rö kan poutë ya kosang mëneimaut. ⁹ Tenim

arim naë ya mëneimaö pötak ar këere kaömp nimpunëak kimang niianëen pangk ëan tapön. Pël ëaatak ten pël naën ar tenim ënëm ëënëëk yak tenimtok këere kaömp òna yaat mëneimaut. ¹⁰ Ngaant tenim arring wakaima pöten ar ëwat wë. Pötak nga ngön nent epël ök niaut. Omën namp ya namëngkën ëëpna pöp kaömp mangkan.

¹¹ Pöt oröptaanök ngön pöt niian wasngan. Ten kat wiin epël aim. Omën arim teköökaan narö ya namëngkën wisën wë kar naröa omnantëen ngön pas köntak yamëëan pël ya. ¹² Ten Aköp Yesu Kristoë urtak omën piporöen ngön kosang wesak epël yeniak. Ar ëlëëp wal ë rëak wë arimtëen ompyaö wesak ya yamëngkem këere kaömp wak neim weë.

¹³ Pël wia pötaan, karurö ar ompyaö yaautaan kaaöre këëpöt ëënganok. ¹⁴ Omën namp tenim ngön pep epweri retëng ë yaningk epot ngaarëk naön yaëen pöt ëö sëpnaan war wes mëak kërë momëen. ¹⁵ Pël yeem piin kön wiak arim kööre toköp pël wasnganok, won. Arök piin kön wiin arim kar namp pël sëen pepanöm man.

Ngön mëët

¹⁶ Aköp, mayaap pepap, pimtök omën ke nentere nent yaaröön mayaap nineim öp. Pi tapöpök ar pouröa naë öp.

¹⁷ Ne Pool tapöpök arën yoöre ërëp epët nemtë moresök retëng yeë. Mor retëng epët nemtëët. Nem pep poutë yaaulök arimëenta yeë.

¹⁸ Tiarim Aköp Yesu Kristoë komre kolap pöt arim naë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim nanëp, Pool.]

1 Timoti

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê kris-maki 35 pöta ök won sêen Poolök pep epwer Timoti pimëen retëng ëa. Timoti pöp, pim ëlëp Yuta öngöp, ën pepap Krik ompöp. Pi Epesas kak ingre mor saurö ngarangk ëak wëen Poolök epwer retëng ë mena. Ngön irikor nant pitëm naë yaaröön Poolök Timotiin tolëel ngarangk ëëpën pöta ngönöt ëak mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-2

Ngönënéen wa top yaauta ngönte 1:3-3:16

Timoti pim ya mëmpna ngönte 4:1-6:21

1-2 O Timoti ngönën ök niaan kön wi kosang wesak nem ru panë saup, ne Pool Anutu tiar utpetetakaan niöpnaapre Yesu Kristo tiarim kor wëaup piaripök neaan Yesu Kristoë ngön yaaö omën saupök pep epwer retëng ë yanging.

Anutu Pepere tiarim Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre ya ngësre mayaap pöt ningkën nim naë wiaap.

Ngönën kaarötön pepanöm mëëa

³ Ngaan ne Masetonia yangerakël sumëak yeem ni Epesas kak om wëen ke urak niaan pöl yal menak ömëak rangk yeniak. Ni omën ngönën kaaröt ök yema pörö omën muntaröen kaalak mepanëen nga yamëem pirek om wë. ⁴ Pit omnaröen pitëm ëere körööröa ngön kaaröt ök yema. Pël ëak pötëen neneraan nga eimeë wëwë ompyaut öpna pötaan kaamök naën yaë. Pötaanök pit ngön ke pilöt kaalak apanëen nga mam. ⁵ Nem niin pitën nga mamëak yeniak pöta songönte epët. Pit kat wiipna pöt pitëm lupöt kewil won wiaan kengkën wë Anutuun kön wi kosang panë wesak wëen pötök lup sant yewesaut pitëm lupötë orööpnaat. ⁶ Omën kaar yaaö pörö pit ngönën kan pö sëp wesak kasëng menak ngön kë won mosut nga ilak aim wë. ⁷ Pit Mosesë ngön kosangöt rë moulöpënëak yaëetak pöta songöntere pitëm rë moulöpna songönteta köpël wëak yaaurö.

⁸ Tiar ngön kosang pöta songönte ëwat wë. Pötaanök ngön kosangta kan pet

yaalni pöökë ënëm ëëpena pöt yok pangk. ⁹ Tiar ëwat wë. Anutuuk Mosesën ngön kosangöt ök maan retëng ëa pöt omën wotpilöröaan won. Pi om ke epëlöröen pitëm utpet yaauta songönte pet elni-ipënëak ëa. Ngön kosangöt ilap yariauröere ngön kosangöt wa yoolëaurö, Anutu kasëng yemengkauröere utpet yaaurö, Anutuun yaya nemaan yaauröere piin wapwap yemëëaurö, pitëmtë ëlre peparö yamëngkauröere muntarö yamëngkaurö, ¹⁰ öngre omp nga yaauröere ompörö pitëmtok pitëmënt neneraan kaip tiak yaaurö, öngre omp narö mon wëere inëen elmë pël ëëpënëak omnarö kain yewauröere kaar omnarö, Aköpë yapintak kaar ëak kosang yewesauröere omën këëtaan kööre tok yaalmëaurö. Omën ke pilöröen pitëm utpet yaauta songönte pet elniipënëak ngön kosang epot ëaut. ¹¹ Ngön yaap ngön ompyautak wia pipët Anutu ërëpsawaring wëauta pepap puuk arën war wesak ök niamëak neeaut.

Pool pi Anutuuk piin yaköm elmëa pöten yoöre ërëp mëëa

¹² Tiarim Aköp Yesu Kristo puuk wëere kosang nenak ya epët mëmpaat pël kön wiin pangk ëen nenaut. Pötaanök ne piin yoöre ërëp yamëëaup. ¹³ Ne ngaan pim yapinte ngep elmëak pim ingre mor saurö utpet wesak piin ökre was maimaut. Ne köpël wë piin kön wi kosang nemowasën. Pötaanök yaköm elnëak mait elnëaut. ¹⁴ Tiarim Aköpök komre kolap kësang pan elnëaut. Pël ëen ne Yesu Kristooring yal menak wë piin kön wi kosang mowesak lup santaring wë. ¹⁵ Yesu Kristo pi utpet yaaurö tiar utpetetakaan niöpënëak yangerak irëa ngön pöt yaap pan. Pötaanök kat wiak kön wi kosang wasëpenaat. Ne epop utpet yaauröa wotöököp. ¹⁶ Pël ëautak Yesu Kristo pi mait elnëak pim yaköm pöt kësang wia pöta songönte nem naë tekeri wesa pipët om pas won. Omën ënëmak piin kön wi kosang wesak wëwë kosangta yaö sëpnaarö pit Yesu Kristook utpet yaauröa wotöököp neen yaköm kësang elnëa pöten itenak pit tapël elmëëpna pöten kön wi-ipënëak pël elnëa. ¹⁷ Wëwë kosangta Omp Aköp, pi wel yawiaut wonöp, itnaangkënëp.

Pi kopëtapökëer Anutu Këep, piin ping wesak yaya aim öpa. Yaap.

Poolök Timotiin ompyaö wesak ngönën ya mëneim öpënëak këk mëëa

¹⁸ Timoti nem ruup, omën naröak ngaanëer ngön tekeri wes nina pöten kön wieë ya ngön epët yeniak. Pötaanök ni tektek ngön pöt taintaë wak wë Aköpëen kööre tok yaauröa öngpök ompyaö wesak ngönën ya mëneim öm. ¹⁹ Nim kön wi kosang yewesaut taintaë weë lupmer utpetat won wiaan kengkën wë ngönën yaat mëneim öm. Omën narö kön ompyaut pitëm lupötë wieë kan ompyau pet yaalnëa pöt kasëng mangkën kön wi kosang yewesaut këlok sëen wa irikor ëeim wë. ²⁰ Omën pöröa naëaan Aimeniasre Alesanta pöaar nook Anutuun ökre was yamëëaut sëp wasëpënëak Setenë moresi moulmëaut.

2

Kimang yaauta ngönte

¹ Ne wet rëak epël kosang wesak nia-maan kat wi. Anutuun omën pourö kaamök elmëëpnaan ök maimeë kimang ngöntak yoöre ërëp man. ² Tiar mayaaptaring ompyaö wë Anutuu kanöököl wotpil öpenaataan omën omp aköröere ngarangk pouröaan kimang man. ³ Kimang pël maim önë pötak tiar utpetetakaan niwaup Anutu pi itaangkën ompyaö ëëpnaat. ⁴ Pi omën pourö utpetetakaan niön ngön këëta songönten ewat sëpenaaten kent yaë. Pötaanök omën pouröaan kimang man. ⁵ Tiarim utpetetakaan niöpna munt namp won, Anutu kopëtap wë. Pël ëen omnaröere Anutuu tekarak omën kopëtap Yesu Kristo Anuturing yal nimampënëak wë. ⁶ Pi tapöpök Anutuu akun mowia pötak tiar omnarö utpetetakaan sum ëak wil nuulëpënëak pim wëwëet këëpöt wesak wel wia. Pim pël elnia pötak Anutuu tiar utpetetakaan kama niöpënëak kent kön yawi pöt pet yaalni. ⁷ Pötaanök Anutuuk pim ngön yaaö omën sak ngönën kë pöt ök niamëak neulëaup. Pël ëak ar köpël omnarö kön wi kosang yewesauta ngönën këët rë niulömëak neulëaup. Ngön epët kaar won, yaap yeniak.

⁸ Nem kentöök ka poutë omnarö pit ngaare ngön nganga pöt sëp wesak pitëm lupöt kölam wë Anutuun kimang maim öpënëak kent yaë.

Öngöröa ngönte

⁹ Nem kentöök öngöröeta ëöaat naën ulpëen mëak köröpö këëkë ngep ëak öpna pöt yok pangk. Ën pit ieping ëak kepön ëpötë ë rangiak polre kal ëak ulpëen ompyaö panë retëngretëng sum kësangringörö mëak öpan. ¹⁰ Öngörö pit “Anutuu ënëm yaaurö” pël weseë pöt pël yaauröa yaaul omën ompyaut pëen ëëp. ¹¹ Öngörö pitëmënt wak irëak këm ur wariak wë kat yawia yaat pëen mëmp. ¹² Ne öngöröak rë yemoula yaat mëmpööre ompörö il mowasö pël ëëpanëak yeniak. Pit om irëak wë ngön kat wiwi pëen ëeim öp. ¹³ Pöta songöntë epët. Anutuuk wet rëak Atam ket ëa. Pël ëak ënëm Ewa. ¹⁴ Pël ëakta Atamök Setenë morököt kat wiak wiap nasën ëa. Öngöpökëer morök ngönte kat wiak saun koirä. ¹⁵ Pël ëautak öngörö pit ëöaat naën lup santaring wë Anutuun kön wi kosang wasööre lup kölam wë pël ëeim öpna pötak ru wilak ngarangk yaëen Anutuuk utpetetakaan moöpnaat.

3

Ngönënë wotöök wëauta ngönte

¹ Namp pi ngönënë wotöök öpënëak yaan pöt, “Ya ompyauten ya,” pël apenaat. Ngön pipët yaap. ² Ar omën ke epëlëp ngönënë wotöök moulmëen. Ngönënë wotöököp pi wotpil wëen omnarö pim utpet nent nokoirën yaaup, öng kopëtapring wëaup, pim kentöt sëp wesak pimtën ngarangk ëak ompyaö wesak wëaup, omën kamaatëaanörö ngöntre kar yaalmëaup, omnarö ompyaö panë rë yemoulaup, ³ i ngaat nak kön irikor naën yaaup, ya sangën teënt ëak ngön kosang naën yaaup, omnaröaan wiapre kor yaalmëaup, monatëen kent naën yaaup. ⁴ Pi pim öngre ruurö ngarangk ompyaö yaalmëaup. Pël ëen pim ruurö pimtë këm ngönte ngaarëk yewaurö. ⁵ Ngön pipotë këët epët. Omën pim öngre ruurö ngarangk ompyaö naën yaaö ke pilëpök yok pangk Anutuu ingre

morörö ngarangk naëpan. ⁶ Omën ngolöp ngönën kat yawia nampök ngönënë wotöök yok pangk naön ëëpnaat, kölok kölok yaëen Anutuuk Setenë elmëa pöl waö ë mëen këlangön kat wiipanëen. ⁷ Omën namp omën ingre mor nasënöröakta itaangkën ompyaö yaaö pipopökëer yok pangk wotöök öpnaap. Pöta songönte epët. Pit itaangkën pangk naën ëen pöt ökre was maan Setenök lup irikor elmëen pim kalaapöök öpnaat.

Ngönën ya kaamök yaauröa ngönte

⁸ Ar omën ke epëlörö ngönën ya kaamök moulmëen. Ngönën ya kaamök yaaurö pitta tapël wotpil wëen naröak itaangkën ompyaö yaaurö. Pit yangap yar naën yaaurö, i ngaat kësang nak omnaröa omnantëen kentre kaur naën yaaurö. ⁹ Pit ngönën kë ngaanëer ëlëep wiakaimaut peene tekeri wesa pöt taintaë weë pötaan lup könöm naën yaaurö. ¹⁰ Wet rëak ök elmëak itaampun. Pël ëen pit yok pangk ëak ngönën ya kaamök ëëpnaan. ¹¹ Pitëm öngöröeta tapël wotpil wëen naröak itaangkën ompyaö ëëp. Pit ëlëeptak omnaröen ökre was apanëp pitëm kentöt sëp wesak omën ompyaut pëen ëeim öp. ¹² Ngönën ya kaamök yaaup pi öng kopëtapring wë pimtë öngre ruure omën pim kaatakörö këekë ngarangk yaaup. ¹³ Ën ngönën ya kaamök yaaö namp ya ompyaö mëmpna pöp pi yapinring öpnaap. Pël ëë kosang wesak pimtë Yesu Kristoon kön wi kosang wesa ngön ompyaö pöt ök maim öpnaap.

Aköpë elnieim wë pöta songönte

¹⁴ Ne teënt nim naë wais itaampëak kent yaëënak pep epwer retëng ë yaningk. ¹⁵ Pël yeëetak omën nentak kan newariin wë akun il yewasën pöt ni Anutuu ru saurö tiarim ompyaö öpenaata songönten ewat sumëak pep epwer retëng ë yaningk. Ka nenta möörö ngentiipanëen wap kotre kaöat taë wesak wesiraapna pöta ök tiar Anutuu ruurö Anutu wëwëetaringëp pim ingre moröröak wap kotre kaö sak wë ngön këet ngentiipanëak waalak wë. ¹⁶ Yaap pan, Anutuu ngönën ngaanëer ëlëep wiakaimaut peene tekeri wesa pöta

songönte kësang panëet. Songön pöt Yesuun epël ya.

“Pi omën sak tiarim naë tekeri saup.

Pi wotpilëp pöt Ngëëngk Pulöök tekeri we-saup.

Enselöröak piin itenaup.

Pim ngönte yang kaö poutë pangk ëaup.

Yangerakë omnaröak kön wi kosang mowesau.

Anutuuk koirak kutömweri isaup.”

4

Ngön kaar yaauröa ngönte

¹ Ngëëngk Pulöök këekë wesak ngön epël ök ya. Omën narö ënëmak ngönën sëp wesak pul kaarötre urmeraröa ngönötë rë olapnaat. ² Omën kaarörö ngön kaar pöt yema pöröak utpet pitëm naë wia pötök pitëm lupöt wa irikor elmëen omën ompyautre utpetat yok pangk kom naëpan. ³ Omën ke pilörö pitök öng tekre omp tek wë kaömp nant ngës olëak öpna pötakël morök elmëëpënëak rë yemoul. Pël ëaap kaömp epot Anutuuk tiar omën Kristoon kön wi kosang wesak ngön këet ëwatörö yoöre ërëp mëak nëmpenëak ket ëaut. ⁴ Anutuu omnant ket ëa epot pout ompyaö pëenöt. Pötaanök Anutuun yoöre ërëp maimëe nant yenem nantön kaaö naëngan. ⁵ Pöt Anutuuk tiarim kaömp pangk pangk nëmpenëak ngön ëa pöten kön wieë yoöre ërëp yemak pötak kaömp pöt welaköt ëen nëmpenëak yok pangk yeë.

Timoti pi Kristoë ya omën ompyaup

⁶ Ni ngönënte kön wi kosang weseë ngön këeta ënëm ëak weëre kosang wak omën muntaröen nem ngön pipot pout ök mamë pöt Yesu Kristoë ya omën ompyaup pël sumëet. ⁷ Pël yeem öng ulöpöröa ëlar ngön mos pipot kasëng man. Ni Aköpë kanöök seim ömë pötaan lupmerök kengkën sumë yaat mën. ⁸ Ni ewat wëen. Koröpöök kengkën sumëak ya yamëngkën pöta këet ompyaut. Ën lupmerök kengkën sak Aköpön kön wi sokolumë pöt kë ompyaö panëet. Pötök yangerakë wëwëetere kutömweri wëwëet poutepar kaamök elniipnaat. ⁹ Ngön epët yaap panëet, kat wiak kön wi kosang wasëpenaat. ¹⁰ Anutu wëwëetaringëpök kë

ompyaö panëet nimpna pötaan piin kor wë weë ngentiak ya kësang yamëngk. Anutu pöp pi omën pourö utpetetakaan niöpënëak kent yaaupök tiar piin kön wi kosang yewas pörö yaap utpetetakaan niöpnaap.

¹¹ Ni ngön pipot pout omnaröen ök mäak rë moulön enëm eëp. ¹² Ni yokot ulwas wëen. Pötaanök omnaröak niin kön wiin irepan. Ni lup santre kön wi kosang yewesautaring lup kölam wëen nim ngönën yaautre wëwëet tekeri sëen omnarö itenak enëm eëp. ¹³ Neen kor wë ngönën sangk kel mampöore rë moulö pël eëim öm. ¹⁴ Akun ngönën ngarangköröa moröt kepönök yaniwiin tektek ngön yauröak ngön war wes nina pötak Ngëëngk Pulöök ya mëmpëak weëre kosang kësangën elnia pöta këet mos sëpanëen ngarangk eëm. ¹⁵ Ni omnarö itaangkën nim yaat ompyaö sëpnaataan akun poutë kosang ngentiak mëneim wëen këet orööp. ¹⁶ Nimtë koröpöökë wëwëetere ngönën ök yamëëauten ngarangk eëm. Ni akun poutë ya kosang pël mëmpë pötak omën nim ngön kat yawiauröere nimëntre ar pourö wëwë ompyautak önëet.

5

Ingre morörö ompyaö elmëëpenaata ngönte

¹ Omp ulöp nampön ngön mamëak pöt ser erak ngön manganëp nimtë pepapön yemaan pöl wiap ngön mam. Omp ulwasöröen mamëenta nimtë nanëpön yemaan pöl mam. ² En öng ulöpöröen ngön mamëenta nimtë ëlëpön yemaan pöl mam. Öng ulwasöröen ngön mamëenta kön ompyautaring nimtë sasëpön yemaan pöl mam.

Öng kapiröröa ngönte

³ Öng namp pim ompöp wel wiin pimënt wëen pöt ompyaö elmëëm. ⁴ En öng kapir namp pim ruure earöaring wëen pöt pit epël kön wiip. “Tiarim ya kaöet pi ngarangk elmëëpenaat,” pël weseë wet rëak pim pitëmëen elmëeima pöta kangüir elmëëp. Pël eëpna pöt Anutuuk itaangkën ompyaö eëpnaat. ⁵ Öng kapir namp pim kaamök elmëëpnaap won eën pimënt wë

pöt Anutuun kön wi kosang wesak kët kanaan rö kanë Anutuuk pi kaamök elmëëpënëak kimang maim wë. ⁶ En kapir namp koröpöökë kentötë enëm eim wë pipop pim lupmer wel wia. ⁷ Ni öng kapirörö ngön pipta enëm eimeë saun won öpnaan këekë wesak ök mam. Pël eën omnarö itenak kön wiin ompyaö eëpnaan. ⁸ Namp pim karurö kaamök elmëëre pimtë kaatakörö wet rëak kön wiak kaamök elmë pël naën yaë pipop pim kön wi kosang yewesaut kasëng menak köpëlöröa ök sak wë pitëm utpet yaaö pöt il yemowas.

⁹ Öng kapir namp pim krismakiat 60 ëak won saup pim omp kopëtapring wakaimaup ke pilëpökëer kaamök elmëëpnaan pim yapinte öng kapiröröa pepeweri wiaapnaat. ¹⁰ Pi sant yeëa ma won pöta songönte tekeri wasëpnaan pëel mam. Ru wilak omnant menak ngarangk yeëa ma won? Omën ngolöpörö pim naë waisën ompyaö yaalmëa ma won? Ngönën omnarö sant yaalmëa ma won? Omën këlangön kat yawiaurö kaamök yaalmëa ma won? Lup sant ke nentere nent yeëa ma won? Songönöt kat wiak pi omën ompyaö pipot eima pël kön wiakök pepeweri wiim.

¹¹ Öng ulwasöröak pitëm ompörö wel wia pipöröa yapinöt pepeweri wiinganok. Ke pilörö kentre kaur ë yesem Kristo kasëng menak omp koir yaë. ¹² Pël ëak öng tek wë Kristoë inëen eëpënëak wet rëak pim Kristo pimënting öpënëak ngön kosang wesa pöt yailën saunaring yaë. ¹³ Pël ëakta nent epël yaë. Pit ka poutë ilëak orö yesem wisën eim wë. Pël yeem omën muntaröa omnantön kön wieë pitëm ngönöt kain wak kaö wesak yeem ngön utpet ke nentere nent naëpanëet aim wë. ¹⁴ Pötaanök pit utpet ke pipot eëpanëen nem kentöök öng ulwasörö pit kaalak omp wak ru wilak pitëm kaat ngarangk eëp. Pël eëpna pötak tiarim kööre toköröak ngön utpetat tiarën niapënëak pitëm utpetatön ngaöl ëak sëp wasëpnaat. ¹⁵ Nem ngön yeniak pipta songönte epët. Öng kapir narö Aköpë kamtaö ilap riak Setenë enëm yes. ¹⁶ Ngönën öng namp pim kurtak öng kapir narö wëen pöt ngarangk elmëëp. Pël eëpna pötak öng kapir pörö pit ingre moröröa naëaan om-

nant naön wëen ingre mor pöröak öng kapor muntarö omën kaamök elmëepnaat won pörö yok pangk kaamök elmëepnaat.

Ngönënë ngarangköröa ngönte

¹⁷ Ar gönënë ngarangk ya ompyaö yamëngkauröa sumat isak mampun. Pël ëënëak pöt pitëm naëaan gönën ompyaö ök aöre rë niulö pël yaaö piporö wet rëak pël elmëen. ¹⁸ Pöta ngönte gönën pepeweri epël wia. “Purmakaöp ya kaamök yaalniem koinöt nëmpënëak yaëen këmët il mowariingan.” Tapël nenteta epël wia. “Ya omnamp pim ya yamëngkauta kangut yok pangk öpnaap.” ¹⁹ Omën kopëtapök gönënë ngarangk namp utpet yaë wesak arim ëöetak gön yaatak mouleëpënëak yaan pöt kat mowiingan. Ën omën naar ma naar namp pöröak niaan pötaar kat mowiim. ²⁰ Ën ngarangk namp saun nent koirën pöt omën pouröa ëöetak moulmëak wotpil mowasum. Pël ëen pim karurö itenak kas ëëpnaan.

²¹ Ne Anutüre Yesu Kristoore ensel Anutuu yaö elmëaurö pitëm ëöetak kosang wesak epël yeniak. Ni ya pipët këëkë wesak ngarangk ëëm. Pël ëak ni gön nenta songönte nokoirën wë teënt nimtë könöök ök mangan. Pël ëak omnarö omnant mööngkraar kangk elmëengan. ²²⁻²⁵ Ni omnarö gönën yaatak moulmëëmëak teëntom mores kepönöök wiak welaköt elmëengan. Pöta songönte epët. Omën narö pitëm saunat yoolök wiaan pöta kangut naaröön yaëen ityaangk. Ën naröaat ëlëep wia. Ënëmak oröön itaampenaat. Pöta ök omnaröa ompyaö yaaut yoolök wia. Peene yoolök wi naön yaë epot yok pangk akun wali ëlëep wi naöpan. Ni teëntom köntak omnarö gönën yaatak moulmëëm pöt omën pöröa saunatë kangut nim rangk isëpnaat. Pötaanök nimtë wëwëet ngarangk ëen lupmer kölam wiaap.

Ni yaumanre ya këlangön yaën. Pötaanök won sëpnaan i yaapöt pëen nënganëp wain i kot nentaring na pël ëëm.

6

Inëenöröa ngönte

¹ Inëen yaaö gönënring pöröak pitëm ngarangköröen, “Kaöarö” pël weseë ping wesak ap. Pit pël naën ëëpna pöt omën narö pöten itenak Anutuu yapintere gönënte wak irëak aöre utpet wesak aö pël ëëpnaat. ² Inëen yaauro pit pitëm ngarangk Kristoon kön wi kosang wesak wë pörö pitën, “Pi nem karip,” pël wesak wak irepan. Pit pitëm ngarangköröen epël kön wiip. “Pi Kristoon kön wi kosang yemowasën lup sant yaalmë. Pël ëen ne ya yamëngkën pöta këët öpnaat.” Pël kön wieë pit weë ngentiak inëen panë elmëep.

Omën këëtre mosutë ngönte

Ni omnarö ya pöt mëmpnaan kosang wesak rë moulöm. ³ Omën namp tiarim Aköp Yesu Kristo pim gön këëtere Anutuu ënëm yaauta ngönte sëp wesak maimet aim wë pipop ⁴ pi pimtën kön wiin isën gön won pan wë. Pël ëak pi irikor ëak wë omën mosutön gön kosang wesak aimeë gön lup nantë songönötëen gön nga ëlëpënëak kent yaë. Pël yaë pötök omën epot yaarö. War, komkap, ökre was, omnampön köpël wë pas köntak, “Pi utpet yaaup,” pël wasö pël yaaö pöt yaarö. ⁵ Pël ëak kët ël epotë gön ke urak aim wë, omën ke pil yaë piporö pitëm könöt ëngk ma e wia. Pël yeë gönën këët këëkë wak naön yaë. Pël yeem pit epël yewas. “Aköpë gönëntakël wëäo pöt monere urömaring wëaut,” pël yewas.

⁶ Yaap, omën namp pi pimtë omnantön, “Ne yok pangk ëa,” pël weseë Aköpë gönënta ënëm ëëpna pöt yok pangk omën ompyaut kësang orö morëëpnaat. ⁷ Tiar tiarimtë songönte ëwat wë. Ëlöröak elek niwilaurö. Wë ënëmak wel wiak elek tapël sëpenaarö. ⁸ Pötaanök kaömpre poë koröpre pöt wak wë pöt, “Yok pangk ëa,” pël wesak öpenaat. ⁹ Ën omën narö monere uröm kësang pan koirëpënëak kent yaë piporö pit Setenök morök elmëen pim kalaapöök öpnaat. Pël ëak omën pasutön kent yaaö pötak wer moön kö sëpnaarö. ¹⁰ Monere urömatön kent yaaö pötak utpet ke nentere nent pötë songönte pël yaë. Omën narö monere urömatön kent yaëen pötök wer moön gönën sëp wesak këlangön kaö kat wieim wë.

Pool pi Timoti ompyaö öpënëak mēēa

¹¹ Anutuu omnamp ni, omēn ke pilöt kasēng mamp. Pēl ēak wotpil wēāö, ngönēnring wēāö, kön wi kosang yewe-sautaring wēāö, lup sant yaautaring wēāö, weē ngentiak ulöp ngarngar yaautaring wēāö, wiap sē sē yaautaring wēāö, omēn pipotring ömēētaan weē panē ngentiim.

¹² Ni Kristoon kön wi kosang yewesautaring ömēētaan weē ngentiim. Pēl ēak wēwē kosangēt wak öm. Ni omnaröa ēöetak Anutuun kön wi kosang wesang pöt mēēan pötak pi wēwē kosang pötak ömēak yaö niwesa. ¹³ Anutu omēn pout wēwē yangingkaupre Yesu Kristo Rom yang ngarangk Pontias Pailatēn ngön yaapēt kosang wesak mēēaup piarpim ēöetak kosang wesak epēl yeniak. ¹⁴ Aköpē ngön kosang wesayang pipot irikor ēēre omnaröak utpet wesak aö pēl ēēpanēēn ngarangk kēēkē eim wēēnak tiarim Aköp Yesu Kristo orööpnaat.

¹⁵ Anutuuk akun wiaut wia pötak pimtök Kristo tekeri wes ulmēēpnaat. Pimēnt kopētapökēēr ērēpsawiarang wēwēere weēre kosang pötē pepap pi omēn omp aköröa Omp Aköp, pimēnt tapöpökēēr kaöaröa Kaöap. ¹⁶ Pi kopētap wel yawiaut wonöp, ēwa panē omnaröa nasēnganēēta öngpök wēaup. Omēn nampök piin itnaangkēn ēaup, peeneeta nampök itnaangkanēp. Weēre kosangre yaya yamēēa pöt pim naē wieēaut om wiakaim wiaap, kosang pan. Yaap.

Omēn omnant selap wieēauröa ngönte

¹⁷ Ni omēn omnant selap wieēauröen ök mam. Pēl ēēn koröp ngaarēk wak omēn lēngē sēpna pipotön kön wiin pitēm kaamököt pēl ēēn kosang wesak öpan. Anutu pi moup pepap puuk omnant ulöl wes ningkēn wak ērēpsawiarang öpenaap piin kosang wesak öp. ¹⁸ Ni ök mam. Pēl ēēn omēn omnant selap wieēaurö ya ompyaut selap mēnak perper ēak pitēm omnant kom ēak omēn muntarö mamp. ¹⁹ Pēl ēēpna pötak pitēm ēnēm kaamök elmēēpna omēn weēre kosangringöt koirak wēwē kosang kēēt öpnaat.

²⁰ Timoti, ni Anutuu ngön nina pipēt kēēkē wesak ngarangk ēēm. Pēl ēak ngön pas kē won pipot kasēng mamp. Omēn narö tiarim ngönēntaan kööre tok yaalni piporö pitēm ngön pipten, “Ēwat kēsangöt yewaut,” pēl kaar ya. ²¹ Pit, “Ten ēwatingörö,” pēl aim olēak irikor ēak ngönēn kasēng menaut pötaanök.

Anutu pim komre kolap pöt arim naē wiaap.

[Yok pi tapēt. Ne nim pepap, Pool.]

2 Timoti

Yesu wel wiak kutömweri sêen wê kris-maki 36 pöta ök won sêen Pool kaalak wii kaatak wê Timotiin epwer retêng ë mena. Pool pi pimtê wel wiipna akunet temanöm yesên kön weswes ëë Timoti pim Epe-sas kak ingre mor saurö ngarangk ëëpnaal ngan rë mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngês rëaut 1:1-2

Yoöre ërêpre wa korkor ngönöt 1:3-2:13

Weteteere pepanöm ngönöt 2:14-4:5

Pool pimtê ngönte 4:6-18

Ngön meët 4:19-22

1-2 O Timoti nem ru ulöpöököp ne Pool Anutuuk Yesu Kristoë ngön yaaö omên sumëak neulëak tiarim wëwëet Yesu Kristooring yal mangkên nimpnaat kosang wesak niia pöten ök niamëak wes nemëaupök pep epwer retêng ë yangingk.

Anutu Pepere tiarim Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre ya ngêsre mayaap pöt ningkên nim naë wiaap.

Tiar ngönëntaan ëö ëëngan

3 Nem ëere peparöa eima pöl neenta lupmer utpetat won wiaan kengkênring wê Anutuun inëen elmëim wê. Pël ëë nimëën yak kêt ël epotë Anutuun kimang maimëë yoöre ërêp maim wê. 4 Ne sêp yaniwasên nim neen yaköm ëen ing ëan pöten kön wieë ërêpêrêp kësang pan ëëmaak yak niin itaampaaten kent yaë. 5 Ne nim kön wi kosang pan weseim wëen pipten kön wia. Kön wi kosang ke pil pipët nim öng ëap Loisre ëlêp Yunis piarpim eimautak niinta tapël yaën pël kön yaniwi. 6 Pötaanök nim könö it nganga niwesak epël niamaan. Ngaan nem moresiar nim kepönöök yaniwiin Anutuuk welaköt elniin ngönën ya mëmpëak weëre kosang waup. Pötaanök weëre kosang pöta këët ngarangk ëak ulöl wasum. 7 Nim elnia pöten kön wieë epël kön wiim. Anutu pim Pul tiar yangingk pöök kas ëëpenëak naalniin weëre kosang ëere lup sant ëere tiarimtok tiarimtën ngarangk ë pël ëëpenëak yaalni. Pötaanök weëre kosang waö pöta këët ngarangk ëak ulöl wasum.

8 Ni tiarim Aköpë ngönënte ök amëëtaan ëö ëëngan. Pël ëak ne pim yaat yamëngkên wii kaatak neulëaup neenta ëö ëëngan. Ni Anutuu naëaan weëre kosang wak nem yaaul ngönëntaan këlangön kat yawiem kön wiin pangk ëëp. 9 Anutu pim tiar utpetetakaan niwak wotpil öpenëak yaö niia pöt tiarim ompyaö nentaan won. Ngaanëer pan Anutu pi yang epër won wiaan Yesu Kristoök tiar ompyaö niwasëpnaat pël kön wia pötak komre kolap elnia. 10 Pim komre kolap elnia pötak peene tiarim utpetetakaan niwaup, Yesu Kristo, yaaröön tekeri yes. Kristo pi weleta weëre kosangöt wa olëak pim ngön ompyautak wëwë kosang wiakaim wiaapna pöt war wes yangingk. 11 Pël ëen Anutuuk ne pim ngön yaaö omên sak ngön ompyaö pöt aöre rë moulö pël ëëmëak neulëaup. 12 Pël äaut pötaanök ne këemre këlangönring wëaup. Pël ëë pöten ëö naën nem kön wi kosang yewesaup Anutu pöpön kön selap naën yaaup pi weëre kosangringëpök nem ya yamëngkautre wëwëet ngarangk elnëëpënëak yemangk pöt pout ngarangk ëak wëen akun kaöaö temanöm sêpnaat. 13 Ngön yaap nem këmtakaan ök yeniak pipta ököök ëëm. Ni Yesu Kristooring yal menak wê ngön pipët piin kön wi kosang wasöore lupmerök sant mowasö pël ëëmëen yeniak pipël ëëm. 14 Ni Anutuuk omên ompyaö ngarangk ëëmëak nina pipët ompyaö wesak ngarangk ëëm. Ngëëngk Pul tiarim lupmeri wia pöök kaamök elniaan ya pipët mëmp.

15 Ni ëwat wëen. Esia yangerak ngönën omên pourö ne sêp newesaut. Pitëm naëaan Piselasre Emosenis piaripta. 16 Aköp pi Onesiporas pim öngre ruuröen yaköm elmëëp. Pitëm pepapök ne wii kaatak wëen kaaö naalnëen akun kësang nem naë wais ya kë neweseimaup. 17 Pi Rom kak wais neen ap weseim wiak nokoiraüt. 18 Aköpök kön wiin pangk ëen akun kaöaöök yaköm elmëëp. Pi Epesas kak nemëen inëen ya kësang mëneimaüt. Pöten iteneimaup niinta ëwat wëen.

2

Poolök Timotiin Yesu Kristoë nga omên

sëpënëak mëä

¹ Nem ruup ni, tiar Yesu Kristooring yal menak wëen komre kolap yaningk pötak weëre kosang sak öm. ² Pël ëak omnaröa itöök nem ngönën ök niaan kat wia pipot nuukta tapël omën naröen kön wiin ya ompyaö mëmpnaarö pël ëen pöt pitën maan omën muntaröen ök map.

³ Ni Yesu Kristo pim nga omën ompyaö namp pël sak tenring këemre këlangönë rangk öm. ⁴ Ne nim ömëel pöten kön wiimëek yak ngön nokoliit ök niamaan kat wi. Omën namp kööre tokörö il wasëpënëak nga yaatak wë pi ya muntat namëngkën yaaup. Ngaaröa kaöapök pim yaaten itenak kent ëëpënëak nga ya kopëtet ompyaö wesak mëmpnaat. ⁵ Ën namp pi omën muntarö il mowasëpënëak ngaal witwit yeem ngasam pöta ngön kosangta ënem naën ëëpna pöp këet naön ëëpnaap. ⁶ Ën namp pi ya lupöök akun poutë ya kaö mëneim öpna pöp puuk wet réak ya lupöökaan kaömp këet öpnaap. ⁷ Ngön pipot ingre mor saurö tiarim wëwëeten ya. Aköpök kön koir ningkën nem ngön ök yeniak pipotë këetön ewat sumëet. Pötaanök kön wiaam.

⁸ Ni Yesu Kristoon kön wiaam. Pi omën omp ak Tewit pim ëapök weletakaan wal ëaup ngön pöt ngönëntak ök ni yeë pöt. ⁹ Ne ngön ompyaö pipot ök yaan omnaröak nem ngönten kaaö ëen utpet yaauroen yaalmë pöl këemre këlangön ke nentere nent kat yenewi. Pit wii yenetë. Pël ëautak Anutu pim ngönte wii natëen yaë. ¹⁰ Pötaanök ne Anutuu yaö wesaurö pitëmëen këemre këlangön epot kat yawi. Pit Yesu Kristook utpetetakaan moön Anutuu ëwaatak wakaim öpënëak këlangön kat yawi. ¹¹ Ngön epël wia epët yaap.

“Tiar pim weletak yal menan pöt wëwëetakta yal mempenaat.

¹² Tiar këlangön kat yawiem weë ngentiipena pöt piiring ngarangk sëpenaat. Tiar pi yak mowasëpena pöt puukta tiar yak niwasëpnaat.

¹³ Tiarim ngön kosangët wiap sëpna pöt pim ngön kosangët kosang sak wiaapnaat.

Pi nalre nal naën yaaup.”

Ya omën namp Anutuuk itaangkën ompyaö yaë pöta ngönte

¹⁴ Ni ngön epët ngölöp wesak Anutuu ëöetak omnaröen mëak pit ngön utpetatëen nga elepan pël mam. Pël yaë piptak kaamök naalmëen ngön utpet pötök pöt kat yawiaurö utpet yemowas. ¹⁵ Anutuuk niin kön wiin kë sëpnaataan weë ngentiak yaat mëmp. Pël yeem ngön këet wotpil tekeri wesak maim wëen omën ëöaat nim rangk nawisën ëëpnaat. ¹⁶ Ngön pas kë won Anutuu kent naën pipot apan. Pipotök utpetatë kanöök wes mëen Anutuun kasëng mempanëen. ¹⁷ Kaar pipot ëmpöl kaöatë yaë pöl ulöl sak utpet yewas. Omën ke pil yaauroakaan naar Aimeniasre Pailitas. ¹⁸ Piarip irikor ëak ngön këet kasëng menak ënemak weletakaan wal ëëpenaat ya pöt yok oröa pël kaar aimeë omën muntaröa kön wi kosang yewasaut utpet weseim wë. ¹⁹ Pël yaatak Anutuuk pim ingre morörö tiar ka wap ket ëak wesirën taintaë taua. Wap pöta möönöök ngön epël wia. “Aköp pi pim omnaröen ewat wë.” Pël ëak munt nent epël wia. “Omën Aköpön, ‘Yaap pi tiarim Aköp,’ pël maimëe pim yapinte wak yaauro pit utpetat kasëng mamp.”

²⁰ Omën omnant kësang wieëaupë ka kaöetak kelön nant omën sum kësangët koolre siluwa pötök ket ëëre këraare yangatök ket ë pël ëaut wia. Nant ya kaöatë yaut, nant pasutë yaut pël ëak wia. ²¹ Namp pi omën pas pöt kasëng menak pim lupmer kölam wasën pöt pi kelön ya kaöatë pötë ök sëpnaat. Pël ëen Ka Pepapök piin kön wiin ompyaö ëen peram mowasën pi yaap Ka Pepapëen ya ompyaö ke nentere nent mëmpnaat.

²² Timoti ni omp ulwasöröa kentre kaur yaaut sëp mowesak öm. Pël ëak omën lup kölamring wë Anutuun kaamök elmëëpënëak maim wëauröaring wotpil weëre kön wi kosang mowasö, lup sant elmëëre mayaaptaring wë pël ëëmëen weë ngentiim. ²³ Ni köpël ngön utpet pipot kasëng mamp. Pipotök nga koir yaë pöten ewat wëen. ²⁴ Aköpë inëen yaaö nampök ngaal witwit ngön epan. Pi omën pourö ngöntre kar elmëeimeë ompyaö wesak ngönën ök maim öp. Pël yaëen

nampök piin utpet yaalmëen pöt ya sangën elmëëpan. ²⁵ Pël ëak omën pim ngön wa olë yaaurö pitën wiapre kor elmëak pitëm könöt wotpil mowasëp. Pël ëën pit Anutuuk kaamök elmëen lup kaip tiak ngön këet ëwat sëpën sa. ²⁶ Pël ëak pitëm lupöt kan tëen ngaanëer Setenök pim ngön ngaarëk öpënëak kalaapö mowiin wak wakaima pörekaan ent ë olëak ompyaö sëpnaat.

3

Akun kaöaö temanöm yesën wa irikor kësang orööpnaat

¹ Ni epël kön wiaam. Akun kaöaö temanöm yesën könöm ke nentere nent orööpnaat. Pöt epot. ² Omnarö pitëmtën kent ëën keimön ëëpnaat, monatön kentre kaur ëëpnaat, pitëmtën wak isak apnaat, ieping ëëpnaat, Anutuun ökre was apnaat, pitëm ëlre peparöa ngönöt wa olapnaat, omnant mangkën yoöre ërëp nemaan ëëpnaat, Anutuun ngëëngk nemowasën ëëpnaat, ³ omën pitring irëauröenta ngöntre kar naën ëëpnaat, omnaröak mayaap elmëëpënëak yaëën kangiir nga elmëëpnaat, omnaröen ökre was apnaat, pitëmtok pitëmtë koröpötön ngarangk naën ëëpnaat, kentre imënöröa yaë pöl ëëpnaat, omën ompyaö yaautön kööre tok ëëpnaat, ⁴ pitëm karuröen morök elmëak kööre toköröa moresi moulmëëpnaat, teënt pan köntak pitëm kön ëngk ma e pötë ënëm ëëpnaat, pitëmtok omën kaöarö pël kaar apnaat, koröpöökë omnantön kent yeem Anutuun kent naën ëëpnaat. ⁵ Pël yeem pit koröpöök Anutuu ënëm yaaö kaarkaak sak wë Anutu kasëng menak öpnaat. Ni omën ke pilörö kasëng mamp. ⁶ Pitëm naëaan narö ëlëëp ka nantë së ilëak öng kön wonöröen ngön kaar ke nentere nent mëak pitëm ngönën kaar pötë ënëm ëëpënëak morök yaalmë. Öng pörö pitëm saunatë könömöt wetak wë kön selap wëaurö kentre kaur ke nentere nent pötök wer moön ënëm yaaurö. ⁷ Pit kët ël epotë ngön kat wiak kön ya mëneimeë ngön këëta songönte ëwat nasën yaaurö. ⁸ Omën öngörö morök yaalmëa pörö ngaan Sanisre Sampris piarpim Moses pim ngönten kööre tok elmëa pöta ök ngön këëtaan kööre

tok yaaurö. Pitëm könöt utpet yaaurö yak kön wi kosang yewesaut kaëngk yaaurö. ⁹ Pitëm omnant yaautë këet kaö naarööpan. Sanisre Sampris piarpim ëa pöl köpël yaauta këet tekeri sëen omën pourö itaampnaat.

Weëre kosang taueë Anutuu ngönta ënëm yaauta ngönte

¹⁰ Ni neering yesaup nem ngönën ök yamëëaöre kan yaaö, omnant yaaö poutë songöntere Anutuun kön wi kosang yewesäöre ya wiap yaaö, lup sant yaaöre këëre ngaatë rangk wë, ¹¹ omnaröak utpetat kësang yaalnëaöre këlangön kat yawiaö pötön ëwat wëen Antiokre Aikoniamre Listra ka pötë së wë këlangön kaö kat wieim wëen Aköpök utpet pötë öngpökaan ent ë neulëaut pötën ëwat wëen. ¹² Omën narö Yesu Kristook yal menak Anutuu ngöntak öpna piporo kööre toköröak utpet mowasëpnaat. ¹³ Ën omën utpet kaar yaauröak omnaröen morök yemaan Setenökta pitën morök tapël maan utpet panë sëpnaat.

¹⁴ Ni pöt, ngön kë kat wiak kön wi kosang wesap pipot taintaë wak öm. Ni ten ngön pipot rë niulauröen ëwat wëen. ¹⁵ Nimtënta ëwat wëen. Nim kotuukaan ngëëngk ngönën pepewer sangk kelak kat wieimaup yak pötak kön ompyaut ningkën Yesu Kristoon kön wi kosang wasën Anutuuk utpetetakaan niöpnaap. ¹⁶ Ngönën pep pipot pout Anutu pimtë Pulöökë kaamöktak oröaut. Pötaanök ngön pipotök ëwat ninak tiarimtë utpetatön pet yaalni. Pël ëak tiarim wëwëat ompyaö niwesak wotpil öpena pöt rë yanuul. ¹⁷ Kopëta niwasën Anutuu omën kë panë sak ya ompyaö ke nentere nent mëmpënëak ngönën pep pöt oröa.

4

Poolök Timotiin Anutuu ngön këet kosang wesak ök mapënëak mëëa

¹ Ne Anutuu ëöetakre Yesu Kristo omën wel wiaare öp wëaurö tiarim ngönte ë pet irëpnaapë ëöetak pim akun kaöaöök wais wa ngaöök nimëëpna pötaan kosang wesak epël niamaan kat wiim. ² Anutuu ngönte ök mëak omën pötaan kent yaauröere kaaö

yaaö pouröen wiap elmëak kosang wesak ök mam. Pël eën ngön pötak elmëen pitëm lupöt it nganga sëp. Pitëm utpetatön nga maan lupkaip tiip. Konöt kosang mowasën Anutuu kanöök sëp. Pël yaëen kët ël epotë wiap elmëak këekë wesak rë mouleim öm. ³ Ënëmak akun nent temanöm sëen omnarö wotpil ngönten kaaö ëak pitëmtë kentötë ënëm eimeë ngönën kaaröt kat wiipënëak yeem pëel maan rë yemoula ke nampre nampörö wais rë mouleim öpnaat. ⁴ Pël eën pit ngön këet kasëng menak ëlar ngön pöt kat wieim öpnaat. ⁵ Ni pöt, kët ël epotë kön tektektaring wë këemre këlangönë rangk öm. Pël eëë omnaröen ngönën ök maim öm. Nim omnarö kaamök ëak ngönën ök yemaan ya pöt panë wesak mëmpeim öm.

Pool pi ya pet irëpënëak mëëa

⁶ Wain iit Anutuun kiri yaalmë pöl nem iit lë olemëak yeë. Nem wëwë epët sëp wasuma akunet temanöm yes. ⁷ Ne nem yaat weë ngentiak mëneimaut. Nem yaat mëmpö wais pet ir yoolak. Kan yaö neea pöök mësaö wais yaö neeaurek yaarö. Nem kön wi kosang yewesaut wil këlok naën. ⁸ Pël eën peene pöt kutömweri ul ë rangiaut, sum kësangring omën wotpilöröaan yaö ëa pöt nemëen ëaut akun kaöaöök Omp Aköp, ngön ë pet yairaö wotpilëp puuk nampnaat. Pöt nemënt pëen won, pim orööpna akuneten kent ëak kor wakaimaurö pitta mampnaat.

Ngön mëët

⁹ Peene teëntom nem naë waisum. ¹⁰ Timas pi yangerakë omnantön kentre kaur ëak ne sëp newesak Tesalonaika kakë sa. Pël eën Kresen piita Kalesia yangerakë yesën Taitasta Talmesia yangerakë sa. ¹¹ Pël eën Luk pimënt tenip wë. Pötaanök ni Maak koirak arip waiseë. Pi yok pangk ya kaamök elnëöpnaap. ¹² Tikikas pöpökëer nook wes mëen Epesas kakël sa. ¹³ Nim waisumë pötak nem ulpëen waliip Troas kak Kapas pim kaatak wiaan pöp wak waisum. Pël ëak pep pepatring ket ëautre imën koröpöök ket ëaö pipotta wak waisum. Ne pep imën koröpöök ket ëaö pipotön kent pan yaë.

¹⁴ Ainötök omnant ket yaaup Alesanta pi utpet kaö elnëaut. Pötaanök Aköpök

kangut mampnaat. ¹⁵ Niinta omën pöpön ngarangk këekë eëm. Pi kosang ëak tenim ngönöt wa olëaup.

¹⁶ Wet rëak nem ngön yaatak neulëa pötak omën namp ne kaamök naalnëen, won pan. Omën pourö ne sëp newesa. Aköpök pitëm korar elnëa pöta kangut won wes moolap. ¹⁷ Aköp neering wë ngönën ulöl wasën köpël omnaröeta kat wi pet irëpënëak kaamök elnëak weëre kosang nenak utpet kaöatë naëaan ent ë neulëaut. ¹⁸ Aköp pi utpet ke nentere nenta öngpökaan newak ompyaö wesak kutömweri wa ngaöök nemëöpnaap. Tiar akun poutë pim yapinte ngaarëk wak aim öpa. Yaap.

¹⁹ Ne Akuilaare pim öngöp Prisilaare Onesiporasë öngre ruurö pit pouröaan yowe yemak pël ök mam. ²⁰ Erastas pi Korin kak wakaimaup. Tropimas yauman eën Mailitas kak ent ë moulmëaut. ²¹ Kentre wap akunet temanöm sëpanëen teënt waisum.

Yupulasre Putenre Lainasre Klotiaare ingre mor eprek wëaö pourö pitta yowe yenia.

²² Aköp nim könöpring öp. Pim komre kolap pöt arim naë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne nim pepap, Pool.]

Taitas

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê kris-maki 35 pöta Ök won sêen Poolök pep epwer Taitas pimëen retëng ëa. Taitas Krik omën Poolring wakaimaupök Krit kustak ingre mor saurö ngarangk ëak wëen Poolök epwer retëng ë mena. Pim pep epwer pöt, Taitasën tolëel ngarangk ëëpën pöta ngönöt mena. Ngön epët 1 Timoti pöweri wia pötë ök.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-4

Ngönënë ngarangköröa ngönte 1:5-16

Omën pouröa ngönte 2:1-15

Wa korkorre pepanöm ngönöt 3:1-11

Ngön mëet 3:12-15

¹ O Taitas, ne Pool Anutuu inëen yaaupök pep epwer retëng ë yaningk. Puuk Yesu Kristoë ngön yaaö omën neulëak pimëen yaö elniaurö arim kön wi kosang yewesaut taë wasën pim wëwëetak wë pöta këet këekë ewat sënëak neulëaut. ² Ne ar ya kë sak wëwë kosangët önëetaan kor önëak arim kön wi kosang yewesaut taë yanuwat. Anutu pi kaar naënëpök yangerak omnant naaröön wiaan pötaan kup nuwia. ³ Pël ëak puuk ënëmak pim akun wia pötak wëwë kosangta songönte pim ngöntak tekeri wes nina. Anutu kama yanuwa pöpök ngön epët nenak ök amëak neaan pël yeë.

⁴ Taitas niin ngönën ök niaan nem yeë pöl kön wi kosang wesak nem ru panë saup, niin yoëre ërëp yeniak.

Anutu Pepere tiarim kama yanuwaup, Yesu Kristo, piarpim komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

Ngönënë wotöököröa ngönte

⁵ Ni ingre mor sauröa naë omën nant korar wia pöt wotpil wesak ka poutë ngönënë wotöökörö moulmëëmëak nem ök niaa pöl Krit kustak niulëen wëaup. ⁶ Ne epël ök niaut. Omën namp pi omnaröa itöök ketre saun won panëëpök öng kopët nampringëp, pim ruuröeta Kristoon kön wi kosang yewesauröak pitëm kentöökë ënëm ëak utpet naën yaaöre pitëm ëlre peparöa ngön wa nemoolaan yaaö omën

ke pilëpök ingre moröröa kepönöök moulmëen öp. ⁷ Ngönënë wotöököp pi Anutu pim yaat ngarangk yaaupök omnaröa itöök ketre saun won, wotpil öp. Pi pimtën ping wesak ëak ya sangën teënt ëëpan. I ngaat nak kön irikor ëak omnarö kontak mööpan. Monere urömatëen war ëëpan. ⁸ Omën kamaatëaanörö ngöntre kar elmëëp. Kön ompyautaring wë wotpil ompyaö öp. Pimtë wëwëet ngarangk ëëp. ⁹ Pi tenim ngönën kë rë yanuul pöt taë wes wak öp. Pël ëëë ngönën kë pöt rë moulööre omën ngön pöt wa yoolëauröa kaaröt tekeri wasö pël ëëp.

Krit kustak kaar omnarö selap wakaima

¹⁰ Omën selap ngön wa yoolëaurö wë. Pit ngön mosut ëak morök yaalni ke pilörö selap Yuta omën, “Ar Anutuu ngönta ënëm panë ëënëen arim koröp kaut ileë,” kaar pël yaaö pöröa naëaanörö. ¹¹ Pit monere urömat öpënëak ngönën naëpanëët aö ompöröere pitëm öngre ruurö utpet yemowesaurö. Pötaanök ngönënë wotöökörö ar pit il mowarieë. ¹² Pitëmtë Krit kustakaan ewat omën nampök epël ök ëa. “Krit omnarö ten kaar yaaurö. Ten animauröa ök kë kontak yeem wisën yaaurö.” ¹³ Krit ewat omën pöpë ök ëa pöt yaapët. Pötaanök pitëm kön wi kosang yewesaut taë wesak öpnaan kosang wesak ök maë. ¹⁴ Pël ëak pit Yuta omnaröa ëaröa ngön pasutre omën ngön këet wa yoolëauröa ngön kosang wesak ya pipotön kat wiipan pël maë. ¹⁵ Omën pitëm lupötë kölam wë pörö pit omën poutön kön wiin kölam wia pël yaaurö. Ën utpetatök pitëm lupötë utpet wasën Kristoon kön wi kosang newasën yaaö pörö pit omën poutön kön wiin kölam won pël yewas. Pöt pitëm könre lupöt pu wariin ompyaöre utpet pöt kom naën yaaurö pötaanök. ¹⁶ Pël yaëetak Anutuun ewat wë pël yaauröak pitëm yaautök pi kasëng yemangk pöt pet yaalni. Anutuuk pitën itaangkën utpet pan ëën pit pim ngönte wa olëak omën ompyaut ëëpënëak ëën pangk naën yaaurö.

2

Öngre omp ulöpöröa ngönte

1 Pit utpet ke pipot yaauröak ni pöt ngönën kēēt pēēn rē moul. 2 Omp ulöpöröen i ngaat nak kön irikor ēēpan pēl ma. Pit omēn ompyaut yaēēn omnaröak pitēn ping wesak ap. Pēl ēak pitēmtē wēwēat ngarangk ēēp. Pēl yeem kēēkē wesak kön wi kosang wasöore neneren lup sant elmē pēl ēēp. Pēl yaēēn omnaröak pitēmēēn utpet yaalmēēn pöt kosang sak öp. 3 Tapēl öng ulöpöröenta öngöröa Anutuu ngön ngaarēk yewa pöl ēēpnaan ök ma. Pit omnaröen utpet wesak mepan. Pēl ēak i ngaat keimön nēmpan. Pēl yeem öng ulwas ompringöröen ompyaö yaaö pöt rē moulak pet elmēēp. 4 Pēl ēak öng ulwas pöröen pet elmēēn pitēm ompre ruuröen lup sant elmēēpnaan. 5 Pēl ēak pitēmtē wēwēat ngarangk ēak lup kölam öpnaan. Pēl yeem pitēmtē kaatē omnant kēēkē wesak ngarangk ēak omnaröaan ompyaö elmēak ompöröa ngönöt ngaarēk öpnaan. Pit pēl yaēēn pöt omnaröak pitēm yaautön itenak Anutuu ngöntēn utpet wesak naēpan.

Omp ulwasöröa ngönte

6 Öngre omp ulöpöröen mēēa tapēl omp ulwasöröenta ök ma. Pitēmtē wēwēat ngarangk ēēpnaan kosang wesak ök ma. 7 Ni ompyaö yaaö pötaan wotöök rēak wēēn omnarö nim yaaö pöten itenak ök ēēp. Ni rē moulömēēn, wotpil wē kēēkē wesak rē moul. 8 Ngön kē omnaröak wa utpet wesak naēn ēēpna pöt pēēn ök ma. Pēl ēēn nim kööre tokörö pit tiarēn utpet wesak niapēnēak ök ēēn pangk naēn ēēn eö sēpnaan.

Inēēn ruuröa ngönte

9 Inēēn ruuröen pitēm kaöaröa ngönöt ngaarēk wak ompyaö wesak ya mēngkēn pit itenak ya ērēpērēp ēēpnaan ök ma. Pitēm kaöaröen ngön utpetat kangiir mepan. 10 Pit pitēm kaöaröa omnant kēkain ēēpanēp ompyaö wesak pitēm ngönöt ngaarēk öp. Pēl ēēn pit itenak, “Yok pangk yaē,” pēl wasēpnaan. Inēēn ruurö pit ya ompyaö ke pil yamēngkēn Anutuu tiarim kama yanuwaup pim ngönēntē ngaarēk sēēn omnaröak itenak kön wiin, “Ngön pöt ompyaut,” pēl wasēpnaat.

Tiar lup kölam wē Kristo pim akun kaöaöön kor öpa

11 Anutu pi yang ēl epotē omēn pourö kama niöpēnēak pim komre kolap pöt tekeri wes nina. 12 Komre kolap pötak Anutu kasēng menak wēäö pötēre yangērakē kentre kaur pöt sēp wesak e yangērak wē eptakēēr tiarim wēwēat ngarangk ēak wotpil wē omēn Anutuu ēnēm yaauröa wēaul öpenēak rē yanuul. 13 Pēl ēēn tiar wēwē pötakēl wē kön kosang wiak kē ompyaö oröön ērēpsawi ēēpena pöten kor eim wē. Yaap, tiar kor eim wēēn Yesu Kristo yaaröön pim ēwaat tekeri sēēn itaampenaat. Pi tiarim Anutu, ompyaö yanuwas pöp, 14 tiar utpetatē öngpökaan kama niwak kölam niwasēn pim omnarö pēl sak wē kosang wesak ompyaö yaaö pöt ēēpenēak pim wēwēet tiarimēēn keimön naēn kēsangēn elniak wel wia.

15 Ngön pipot pout ök ma. Weēre kosang nina pöt pout wak wē ngön pipot öpnaan ke urak mēak wa olapanēēn kosang wesak ma. Pit niin kön wiin iraan nim ngönte wa olapan.

3

Tiar wēwē ompyautak kosang sak öpa

1 Nim ingre mor sauröen yang ngarangköröere kaöaröa iri öpnaan ngolöp wesak ök ma. Pit ngönöt ngaarēk wak wēēn ya ompyaö nant mangkēn pöt mēmp. 2 Pit omnaröen utpet wesak mēak ngön kosang mepanēp ompyaö elmēak ēpre wiap elmēēp. 3 Tiar ngaan Setenök morök elniin ngön kēēta kanö irikor ēak köpēl wē ngön wa olaimaurö. Pēl ēak tiarim wēwēat ngarangk naēn kentre kauratē ēnēm pēēn eimaurö. Kēt ēl epotē tiar utpet yaēēn omnarö tiarēn kaaö yaalniin tiarimēntta neneraan kaaö eimaurö. 4 Pēl ēauröak Anutu tiar kama yanuwaup pim ompyaö elniire lup sant elni pēl yaaö pöt tekeri wes ninak 5 kama niwaurö. Pi tiarim wotpil yaautaan won, pimtē yakömtak pēl elniaurö. Pi tiarēn yaköm elnieē tiarim lupöt iirak pim ru niwasēn Ngēēngk Pulöök tiarim lupöt ngolöp niwesa. 6 Anutuuk Yesu Kristo tiar kama yanuwaupē tiarimēēn elnia pötaan Ngēēngk Pul pö tiarim naē wes mēēn wais

kaamök kësang elnia. ⁷ Anutuuk komre kolap elniak, “Wotpilörö,” pël niak yaö niwasën kön kosang wiak kor wë wëwë kosangët öpenëak pël elnia. ⁸ Ngön pipot yaapöt.

Taitas, nem kentöök ni omën Anutuun kön wi kosang wesaurö omën ompyaut eim öpnaan kosang wesak omën yaap pipot eëpnaan ök ma. Pipot ompyaut, omnarö kaamök yaalni. ⁹ Ngön utpet ke epëlöt kasëng man. Ngön mosutëen nga elngan. Eere körööröa songönöt kaö wesak angan. Moses pim ngön kosangtak wia pötön nga angan. Omën pipot pout mosut, kaamök naalniipanëët, pötaan kasëng man. ¹⁰ Ën omën namp ngön kaar ëak ingre morörö kom yaalmëen pöt akun nent ma nentepar wotpil mowas. Pël eën pi kat nawiin yaëen pöt kasëng moman. ¹¹ Ni ewat wëen. Omën ke pilëp korar wë utpet yaaup. Pimtë yaaut tiarën pet yaalni.

Ngön mëët

¹² Ne Atemas ma Tikikas namp nim naë wes mëen wais orööpna pötak teëntom nem naë Nikopolis kakë wais. Ne kopi aku-naöök pörek ömëak kön yawi pötaanök. ¹³ Ni Sinas, Rom ngön kosangöt ewatëpre Apolos piarip kaamök ompyaö elmëak kamtaöökë omnant menak wes mëen sëp. Piarip omnantön ngöntök eëpanëen kaamök elmë. ¹⁴ Tiarim ingre mor saurö pitta ompyaö yaauta yaat këëkë wesak mënak kosang sëp. Pël yaëen narö koröpöökë omnant eël yaëen pöt kaamök elmëen pitëm ngönëntak wëaut kë eëpnaat.

¹⁵ Omën neering wëaurö pit pourö niin yoöre érëp yenia. Ngönëntak lup sant yaalni pöröenta tapël yaalmë pël ök ma.

Anutu pim komre kolap pöt ar pouröa naë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne nim pepap, Pool.]

Pailimon

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē kris-
maki 32 pōta ök won sēen Pool Rom kak
wii kaatak wē pep epwer Pailimon pimēen
retēng ēa. Pailimon pōp omnant kēsang
wieēaupōk Kolosi kak wēen ingre mor
saurō pim kaatak wa top ēeima. Poolē
epwer retēng ēaō pōta songōnte epēl. Pail-
imonē inēen ru namp, Onisimas, pim omēn
nent kēkain ēak kas Rom kakē sa. Pēl ēak
Pool koirak lup kaip tiak Kristoon kōn wi
kosang wesa. Pēl ēēn Poolōk Onisimas
kaalak Pailimonē naē wes yamēm Pail-
imonōk pim saunet won mowasēpēnēak
pep epweri ök mēak mangkēn wak sa.

Pōt epēl wia.

Ngōn ngēs rēaut 1-3

Pailimon pimtēen yaya ngōnte 4-7

Onisimas pimēen kimang mēēaut 8-22

Ngōn mēēt 23-25

¹ O Pailimon, ne Pool Yesu Kristoē ngōnte
yaautaan wii kaatak neulēaupōk Timoti
tepērim ngōntōp piiring wē tenpim ya
ngawiap nimēen pep epwer retēng ē yan-
ingk. ² Ōng Apia tenpim karipre Akipas
tenpim yeē pōl Anutuu yaat kosang ngen-
tiak yamēngk pōpre ingre mor saō nim
kaatak ngōnēnēen wa top ē yaē pōrōaanta
yoōre ērēp yak.

³ Anutu tiarim Pepapre Akōp Yesu
Kristo piarpim komre kolapre mayaap pōt
ningkēn arim naē wiaap.

Pool pi Pailimonēen Anutuun kimang ngōntak yoōre ērēp mēēa

⁴⁻⁵ Pailimon, ni Akōp Yesuun kōn wi
kosang wesak Anutuu omnarōen lup
sant yaalmēan pōt narōak aan kat wiaut.
Pōtaanōk ne kēt ēl epotē nimēen Anutuun
kimang ngōntak yoōre ērēp maim wē. ⁶ Ni
omnarōen nim Kristoon kōn wi kosang
yewesa pōten ök maan tiar Kristook yal ēak
wēen Anutuu tiarēn ompyaō yaalni pōten
ēwat sēpēnēak kimang yemak. ⁷ Ngōntop,
ni Anutuu omnarōen lup sant elmēen pit
ya kē sa. Pēl ēēn ne pōt kat wiak ya kē sak
ērēpērēp yeē.

Pool pi Pailimonōn Onisimas sant mowasēpēnēak mēēa

⁸ Ni lup sant yaalmēan pōtaan epēl nia-
maan kat wi. Kristook pim yaatak neulēen
wē. Pōtaanōk nook omnant ēēmēen kēk
niamēak pōt pangk niamaat. ⁹ Pēl ēēmaatak
tepēr nampnampēen yak lup sant yeē
pōtaan wiap wesak niamaan. Ne Pool omp
ulōpōp Yesu Kristo pimēen yak wii kaatak
neulēen wēaupōk ¹⁰ Onisimas, nem ruup,
pimēen kosang wesak kimang yeniak.
Nem wii ka eptak wēautak piin Kristoē
songōnte ök maan kōn wi kosang wesak
nem ru sak wē. ¹¹ Pi ngaan nim inēen
yaaupōk pim akunet pet nairēn wiaan
nim sēp wesautak ompyaō wesak kaamōk
naalniin ēaup, peene tepēr pouwaar yok
pangk kaamōk elniipnaap. ¹² Pōtaanōk
nook pi nim naē wes mēen yewais. Pi nem
ru ulōpōōkōp yak ne sēp newesak nim naē
yewaisēn ya kēlangōn yaē. ¹³ Ne Kristoē
ngōn ompyaut ök yaautaan wii kaatak
neulēen wēaupōk pi nim urōtak kaamōk
elnēēpēnēak kent yaē. ¹⁴ Pēl yaēētak ni
pōtaan kuure mak nenēaan wiaan piin
maan nem naē ōpēnēak kōn nawiin ēaut.
Pōt ni ompyaō elnēak piin maan ōpnaan
ke urak niamaaten kaaō yaē. Kōnōōk pēl
elnēēmēēten kent yaē.

¹⁵ Ne kōn wiin Onisimas pi kaalak wais
niiring sasa ōpnaataan Anutuuk maan akun
kot nent sēp niwesa. ¹⁶ Ngaan pi nim
inēen ru wakaimaup. Peene pōt, pōt pēen
won. Pi nim ēan pōl Kristook yal meneē
yak inēen pēen won, nim kar panē sak
wē. Ne piin lup sant yaalmē. Ēn ni ne
il newesak nim inēen ruupōk nim ēa pōl
Akōpōn kōn wi kosang wesak wēen lup sant
kēsang pan elmēim ōmēēp. ¹⁷ Ni kōn wiin
tepēr Kristoē yaat yamēngkauwaar pēl we-
sak pōt nim neen sant yaalnēen pōl piinta
elmē. ¹⁸ Pi utpet nent elnia ma omēn nent
nim naēaan kēkain ēa pōt ök neaan kangiir
nimpaat. ¹⁹ Ne Pool nemtē moresōk epēl
retēng yeē. Onisimas pim omēn nim naēaan
wa pōtē kangiir nimpaan. Ni ēwat wēen
pōtaan ngolōp nuwesak epēl neniangan.
Ne kaamōk elniin Kristoē omēn sak wēen
pōtaan nim naē kangiir nampē kēsang nent
wia. ²⁰ Pōtaanōk Akōpēen yak ne ompyaō

elnäak Onisimas sant mowas. Tepër Kristook yal menak wëerek pël elnëen ya kë sumaan.

²¹ Ni nem këm ngönte ngaarëk ömëet pël kön wieë pep epwer retëng ë yaningk. Yaap, ne kön wiin ni il wesak munt nantta eëmëep. ²² Ne kön wiin Anutuuk nim kimang yamëëaut kat wiak wil neulëen nim naë waisumaap. Pötaanök Onisimas pim nim naë waisëpnaatak ne nim naë wais ömaan ur nent kopëta was.

Yoöre ërëp ngönte

²³ Epapras, Yesu Kristoë ngönte ök yaautaan wii kaatak moulmëen neering wë pöp pi yoöre ërëp yenia. ²⁴ Ën Maakre Aristakasre Timasre Luk neering ya yamëngka pörö pitökta tapël yenia.

²⁵ Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim lupmeri wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne nim karip, Pool.]

Ipru

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē kris-
maki 37 pōta ök won sēen omēn nampök
pep epwer Ipru omēn ingre mor saö
narōaan retēng ēa. Omēn retēng ēa pöp,
tiar köpēl. Pi ingre morörö kööre tokörök
pitēm kön wi kosang yewesaut irikor
yaalmēen kasēng mampēnēak yaēen epwer
retēng ē mena. Pi Kristoē yaatere yapintak
Mosesēt il yewas pöt pet elmēa.

Pöt epēl wia.

Kristook Anutuu songönte tekeri wes pet
ira 1:1-3

Kristook enselörö il yewas 1:4-2:18

Kristook Mosesre Yosua il yewas 3:1-
4:13

Kristoē kiri yaaö yaatak Mosesēt il
yewas 4:14-7:28

Kristoē sulöp ngolöptak Mosesēt il
yewas 8:1-9:28

Kristoē kiri äautak Mosesēt il yewas
10:1-39

Kön wi kosang yewesauta ngönte 11:1-
12:29

Wa korkor ngön mēet 13:1-25

Anutuuk pim Ruupön maan pim ngönte ök niia

¹ Ngaanēer Anutu pi tektek ngön
yaurōen ök maan tiarim earōen ngön ke
nentere nent, kan ke naöre naö ök maö
ima. ² Pēl äautak peene yangerakē omnant
won wasēpna akunet temanöm yesēn
akun eptak pim Ruupön maan pim ngönte
ök niia. Ruup Pepapök maan omnant
pout ket äaup omnantē pep sēpēnēak
mēea. ³ Anutuu ē rangiere ēwaat pim
naē wiaan tekeri yewas. Pi Anutuu ök
panēep pim weere kosang ngöntak omnant
pout kaamök elniaan taē sak wia. Puuk
wel wiak tiar kölām niwasēpēnēak tiarim
saunat won wes olēak, kaalak kutömweri
wal äak sē Anutuu yaapkēel wel aisēak
weere kosangring wē.

Anutuu Ruupök enselörö il yemowas

⁴ Pi Anutuuk yapin kaöet mangkēn en-
selöröaat il yewas. Tapēl pi kutömweri isak
Anutuu yaapkēel wē weere kosang wak
enselörö ngep elmēak wē. ⁵ Ne tol ēen pēl

yeniak? Ngaan Anutuuk ngönēntak epēl
mēea pöt enselörōen ök nemaan ēa.

“Ni nem Ruup.

Peene ne wil nuulēak nim Pep sak wē.”

Ēn epteta enselörōen nemaan ēa.

“Ne pim Pep sak wēen

pi nem Ru sak öpnaat.”

⁶ Nent pöt, Anutuuk pim Ru wetēep
yangerak wes mēen waisēpēnēak ēa pötak
epēl ök mēea.

“Ne Anutu nem ensel pourö piin yaya
map.”

⁷ Nent pöt, pim enselörōen, “Pit Ruupē iri
wē,” weseē pitēmēen epēl ēa.

“Ne Anutu nem enselörōen maan kentöökē
ök yesaurö.

Ēn nem inēenörōen maan es wilēngöökē ök
yesaurö.”

⁸ Ēn nent pöt, Ruupēen Anutuuk epēl ök
mēea.

“O Anutu, ni omp aköp akun wali om
ngarangk eim ömēep.

Nim omēn wa ngaöök yamēen pörö wotpil
wesak ngarangk yaaup.

⁹ Ni wotpil yaautön kent yaaup, utpet
yaautön kaaö yaaup.

Pötaanök Anutu ne, nim Anutuuk ni
ērēpsawi ēēmēak yaö niaan ērēpsawi
kaö yaēen nimotök karuröaat il
yewas.”

¹⁰ Nent epēl mēea.

“Aköp ni omnant won wiaan yanger ket
ēan.

Nim moresring kutömwer ket ēan.

¹¹ Kutömre yang pipot kö yesēn ni pöt
wakaim om ömēep.

Poē koröpö sēpar yes pöl pipot ēēpnaat.

¹² Nuuk pit poē koröpö rang rē yawi pöl
ēēmēet.

Pēl äak ulpēenēp pērēak ngakēp yamē pöl
elmēmēet.

Ēn ni pöp om wakaim omēep.

Ni ulöp sak wiap nasēngan.”

¹³ Nent epēl wia pöt, Anutuuk pim en-
selörōen nemaan, Ruupön mēea.

“Ni wais nem yaapkēetakēl wel aisēak
weere kosangring wēen

omēn nimēen kööre tok yaurö nook maan
nim weere kosangöökē karök ilap-
naat.”

¹⁴ Ën enselöröen tolël mëëa? Pit omën könöröa ök eën Anutuuk pim inëen ya mëmpënëak wes yamëaurö. Pël eën wais omën Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaarö kaamök yaalni.

2

Anutuu utpetetakaan yaniwa pöt kësangët

¹ Yaap, Anutuu Ruupök enselörö il yewas. Pötaanök tiar pim ngönte ök niaan kat yawi epët kat kolak sêp wasnganëen taë wes wak öpa. ² Anutuu ngön kosangöt enselöröen maan ök mëëa pöt yaap panëët. Omnarö ngön pöt ngaarëk naön wa yoolaan kangiiir Anutuuk utpet mowasö ima. ³ Pötaanök tiar Anutuu ngönte, Ruupë ök ëa pöt, wa olëak Anutu tiar utpetetakaan kama niöpna kaö pöt kasëng mangkën tol ëak kangut won ëëpën? Orööpnaat. Pim tiar utpetetakaan kama niöpna ngön pöt, Aköp Yesuuk wet rëak ök aan omën kat wiauröak ngön pöt yaap pël aan kat yawi. ⁴ Pit pël yaëen Anutu pimtakta Aköp Yesuu ngönte yaap pöt tekeri wasëpënëak retëng weëre kosangring it ngolöp ke nentere nent mëneima. Pël yeem pim könöök elmëen Ngëëngk Pulöök ngön pöt kaamök ëak ngönën ya mëmpënëak weëre kosang ke nentere nent omnarö nina.

Yesu pi tiar omnarö utpetetakaan kama yewauta pep saup

⁵ Yang ënëm orööpënëak Anutuuk mëëaur nem yeniak epër, Anutuuk enselörö ngarangk ëëpënëak nemaan ëa. ⁶ Won. Pöta ngönte ngönëntak ngön nent epël wia. “Anutu, ten omën pasuröaan ni oröptaan kön yaniwiin?

Ten omën pëenöröaan ni oröptaan ompyaö yaalniin?

⁷ Ni ten akun kot nent enselöröa iri önëak niulëen pitök il niwesa.

Pël eën kaalak ënëmak ni ten wak ngaarëk isak ëwaat ë nirangian.

⁸ Pël ëak ni ten omnant pout ngarangk ëëneak tenim iri niulëan.”

Yaap, Anutu pi tiar omnant pout ngarangk ëëpenëak niulëa ngönën piptak pël ëa. Pötaanök kopët nent tiar ngarangk naëngan won, pout ngarangk ëëpenaat. Pël ëëpenaatak peene itaangkën tiar omnant

pout ngarangk naën yeë. ⁹ Peene pöt, tiar itaangkën ngön pipët Yesuun ëa. Anutuuk pi akun kot nent enselöröa iri öpënëak moulmëen pitök il mowesa. Pël eën pi këlangön kat wiak wel wiin pim pël ëa pötaan Anutuuk pi wak ngaarëk isak ëwaö ë morangia. Pim këlangön kat wiin ë morangia pöt, Anutuuk tiar omën pourö komre kolap elniak tiar kaamök elniipnaan wel wiipënëak maan pël ëa.

¹⁰ Anutu pi omnant pout ket ëak pötë pep sak wë. Pi omën kësang pan pim ru sak kutömweri së ëwaatak öpenëak kent kön wia. Pël ëak Yesu tiar omnarö utpetetakaan kama yewauta pep panë sêpënëak yaö maan këlangön kat wia. Anutu pi pël eën kë sa. ¹¹ Yesu tiarim kölam yaniwesaupre kölam niwesaurö, tiarim Pepap kopëtap. Pötaanök pi tiarën, “Nem nangarö,” pël niapënëak ëö naëpan. ¹² Pi tiarën ëö naën Anutuun epël mëëa.

“Nem nangaröen nim ngönte ök memaat. Ne ingre moröröa tekarak wë niin yaya nia-maat.”

¹³ Ën nent epël.

“Ne pitring piin kön kosang wiimaat.”

Kaalak nent epël.

“Anutuu runga nena pöröaring wë.”

Yesu pi tiar kaamök elniipënëak yang koröpö wa

¹⁴ Anutuu ruurö tiar yang koröpööring wë. Pötaanök piita tapël ëa. Pöt pimtë weletak weleta pepap Seten won mowasëpënëak yang koröpö wa. ¹⁵ Pël ëakta omën weletaan kas yaautak wii ket ëak nitëen wakaimaurö wil niulëepënëak pël ëa. ¹⁶ Pim yang koröpö wa pöt, enselörö kaamök elmëëpënëak naën, tiar Apramë earö kaamök elniipënëak pël ëa. ¹⁷ Tiar pim nangarö kaamök elniipna kan muntat won. Pötaanök tiarim ök panë sa. Pël ëak Anutuun kiri yaauta wotöök sak ya ngës eën wotpil nuwasëpënëak Anutuu ëöetak ya kaö mëna. Pöt tiarim utpetat iir niolapënëak pël ëa. ¹⁸ Setenök piin morök yaalmëen këlangön kat wiaup yak omnaröa naë morök orö yanirëen yok pangk kaamök elniipnaap.

3

Yesuuk Moses il yewas

¹ Yesuuk kölam niwesa nem karurö, Anutu kutömweri wëaupök ar piiring önëak yas niiaurö. Ar Yesuun këëkë kön wieë. Pi Anutuuk wes mëen pim ngönte ök ëak kiri yaauta wotöök saupë ngönte tiarök ök yaaurö. ² Anutuuk pim omnaröa naë Mosesën ya ngön maan ya panë wesak mëna pöl Yesuukta tapël ëa. ³ Kaat ök rëaupë yapintak kaata yapinte il yewas pöl Yesu Anutuu kaata pepapök Moses pim kaatak wëaup il mowesën omnaröak pim yapinte wak isak ya. ⁴ Ka epot pout ök rëaup wë. Omnant poutë pepap Anutu. ⁵ Moses pi Anutuuk ya ngön maan pim omnaröa naë inëen ya yamëngkem Anutu pim ënëmak apna pöta ngönte ök maima. ⁶ Kristo Anutuu Ruup pi Anutuuk ya ngön maan ya panë wesak yamëngkem Anutuu omnarö ngarangk elnieim wë. Anutuu omën pörö tiar tapörö. Pöt pas won. Tiar kön kosang wieë pim yaö niia pötön kor öpena pöt pim omnarö pël apenaat.

Israel omnarö lup kosang ëak Anutuu ngönte wa olëa

⁷ Pötaanök Ngëëngk Pulöök ngön epël ëa pöt tiarimëen yes.

“Ar peene Anutuu ngönte kat yawi eptak

⁸ Israel omnaröa Anutu kasëng menak lup kosang ëa pöl ëëngan.

Pit yang mopöök ima akun pötak pim ngönte wa olëak ökre was elmëeima.

⁹ Arim ëarö pörek krismaki 40 pötë öngpök nem ya kosang mëneima pötön iteneëak

köntak utpet elnë ökre was elnëeimaut.

¹⁰ Pël ëën ne omën pöröen ya sangën ëën epël ëaut.

‘Pitëm könöt nem pet yaalmëa pöl nawiin sa rëak yesaurö.

Pit nem yaautön ewat sëpnaaten kaaö yaaurö.’

¹¹ Pöten kölöp elmëak ngön kosang wesak epël ëaut.

‘Pit nem kaare yang kë yesaurek newaispan pan.’”

Israel omnaröa Anutuu ngönte wa olëa pöl ëëngan

¹² Karurö, arim naëaan namp lupmeri kön utpetat wieë kön wi kosang newasën ëak Anutu wëwëap kasëng mengkanëen ngarangk këëkë ëeim ön. ¹³ Pël ëak arim naëaan namp utpetatë moröktak elniin lup pu wariinganëen kët ël epotë neneren wa korkor ngön maim ön. Pël ëak ar neneren ngön ëak kat yawiem pöt, “Ngönëntak, ‘Peene,’ pël ëa pöl peene taptakëer ngön ngaarëk ömaat,” pël kön wieë ngaarëk weim ön. ¹⁴ Tiarim wet rëak Kristoon kön wi kosang wesang pöl taë wes wak yesem weletak orööpena pötaan Kristooring lup kopëtemer sak wë. ¹⁵ Pöta ngönte ngönëntak epël ëa.

“Ar peene Anutuu ngönte kat wiak pöt Israel omnaröa pi kasëng mena pöl lup kosang ëëngan.”

¹⁶ Pöt talöröak Anutuu ngönte kat wiak kasëng mena? Pöt maim naröak naën, Israel omën Mosesök Isëp yangerakaan mësak waisa tapöröak ëaut. ¹⁷ Ma talöröaan Anutuuk krismaki 40 pötë öngpök ya sangën elmë ima? Pörö utpetat ë yesem yang mopöök wel wi won sa. ¹⁸ Ma talöröaan pi kölöp elmëak ngön kosang wesak, “Pit nem kaare yang kë yesaurek newaispan,” pël ëa? Pöt pim ngönte wa olaima pöröaan ëa. ¹⁹ Tiar pöten ityaangk. Pit Anutuun kön wi kosang newasën ëautaan pim kaare yang kë yesaurek neilaan ëa.

4

Kë yesa kaare yangerak orööpenëak ni-iaut

¹ Anutuuk pim kë yesa kaare yangerak së öpenëak kup niwia. Pötaanök arim naëaan namp utpet ëak neilaan ëënganëen ya ngës kön wiipa. ² Pitëm ngaan ngön ompyaut kat wia pöl tiarta ëaut. Pit ngön pöt kat pëen wiak taë wa naön ëa pötaan pötak kaamök naalmëen ëa. ³ Ën tiar ngön pöt taë wak wë eporö kë yesa kaare yangerak së öpenaarö. Anutu pi kaare yang pören epël mëëa.

“Ne kölöp elmëak ngön kosang wesak epël ëaut.

‘Pit nem kaare yang kë yesaurek newaispan pan.’”

Yaap, pim yanger ket ëa pötak kë yesa kaare yang pöreta kopëta wësaupök kölöp ngön

pöt mēea. ⁴ Anutuu omnant ket ēa pötak ngönēntak kēt 7 pōta ngōnte epēl ēa.

“Anutu pi kēt 6 pōtē ya mēneim pet irak 7 pötak kē sa.”

⁵ Pōta ngön nent kaalak epēl ēa.

“Pit nem kē yesa kaare yanggerak newaispan pan.”

⁶ Omēn ngaan ngön ompyaut kat wia pōrō ngön pöt wa olēa pōtaan Anutuu kē yesa kaare yanggerak neilaan ēa. Peene pöt, narō kat wiak taē wasēpna pöt pōrek ilapnaat. ⁷ Omēn ngaan wakaima pōrō neilaan ēautak Anutuuk tiar pim kē yesa kaare yanggerak ilapenēak kaalak akun munt nent niwia. Akun pöt peene. Pēl ēēn akun wali won sēēn ēnēmak ngön nem kōn ngolōp wes ninan pöt Anutuuk maan Tewitōk epēl retēng ēa.

“Ar peene Anutuu ngōnte kat yawi eptak lup kosang ēēngan.”

⁸ Yosuaak Israel omnarō mēsak Anutuu kē yesa kaare yanggerak sē orōanēēn ēnēmak Anutuuk akun munt nentakēēn naēn ēan tapōn. ⁹ Pōtaanōk tiar ēwat wē. Kē yesa kaare yang Anutuuk kup niwia pōr om wia. Pim kēt 7 pötak kē sa pōl pim omnarō tiar pim naē sē kē sēpenaat. ¹⁰ Omēn pim kē yesa kaare yanggerak sē orōōpena pōrō Anutu pim ya mēn pet irak kē sa pōl ēēpenaarō. ¹¹ Pōtaanōk tiar kē yesa kaare yang pōrek sē ōpenaan wēē ngentiipa. Omēn ngaanōrōa ēa pōl Anutuu ngön wa olēak kan kourak sē kō sēnganēēn.

¹² Anutuu ngōnte wēwēetaringēt, omnarōa naē wēere kosang yaaut. Pöt ōp nga panēēweri ōk, ōp newer nalaan nal poutē ngaō wē pōwerta il wesak nga panēēwer. Pōwerōk omnarōa kos yasinre ilēēnōtta yail pōl omnarōa kōnōpre lupmer kom yaē. Pēl yeem omnarōa kōn yawiaare kent yaaō pōtē songōnōt war yewas. ¹³ Anutuu ēōetak omēn nent ēlēēp wi naōn. Omēn ket ēa pout pi tekeri wasēn pim ēōetak yoolōk wiaan itena. Omnant pout itenak ēwat wēaup pi tiarim yaaut kom ēak kangut nimpnaap.

Yesu pi tiarim kiri yaauta wotōōkōp

¹⁴ Yesu, Anutuu Ruup, kiri yaauta wotōōkōp, pi kaō panē sak kutōmweri sē tiarimēēn Anutuun kimang maim wē. Pōtaanōk kōn wi kosang yewesaut, tiarim

pēl yak pöt, taē wak ōpa. ¹⁵ Kiri yaauta wotōōkōp Anutuu naē tiarimēēn kiri ēeim wēaup, pi tiar wiapre kor yaēēn ya ngēs yaalniaup. Morōk ke nentere nent tiarim naē yaarō pöt pim naēēta orōaap wiap sak utpet naēn ēa. Pēl ēa pōtaanōk pangk kaamōk yaalniaup. ¹⁶ Pēl yaalni pōtaanōk tiar kas kōpēl Anutu komre kolap yaalniaup pim naē orōeim ōpa. Pēl ēēn kōnōm nentere nent orō yanirēēn puuk ya ngēs elniak pim komre kolaptak kaamōk elniipnaat.

5

Kiri yaauta wotōōkōp Yesu pi utpetakaan pangk kama niōpnaap

¹ Yuta omnarōa kiri yaauta wotōōkōp moulmēēpēnēak yaaō pöt pi omnarōaan Anutuu inēēn elmēēpēnēak omnarōa naēaan ilak yemoulmē. Pēl ēēn Anutuuk omnarōa utpetat won wes moolapēnēak omnant menak animaurō kiri ar ē yemangk. ² Kiri yaauta wotōōkōp pi yang omnamp, wiapōp. Pōtaanōk Anutuu yaautōn kōpēl ēēre kanōōn irikor ē pēl yaaurōen wiap yaalmēaup. ³ Pim wiap yaautaan Anutuuk pi omnarōa utpetatēēn kiri ar yeem pimtēēnta tapēl ēēpēnēak mēea. ⁴ Kiri yaauta wotōōkōpē ya pöt kaōet. Pōtaanōk omēn namp pimtē kōnōōk ya pöt nampan. Won, Anutuu Eronē elmēa pōl ya pöt mangkēn yamēngk.

⁵ Kristo piita tapēl pimtēn wak isak, “Ne kiri yaauta wotōōkōpē yaat yok pangk mēmpaat,” pēl weseē namēngkēn ēa. Anutuuk ya pöt menak epēl ōk mēea. “Ni nem Ruup.

Peene nook wil nuulēak nim Pep sak wē.”

⁶ Ēn ngönēntak nent epēl ēa.

“Ngaan Melkisetēē kiri eima pōl ni pim urtak wē eim ōmēēp.”

⁷ Ngaan Yesu yanggerak wakaima pötak pi ingre ya ilak aimeē kimang ngōntak Anutuun ōk maima. Pi Anutuuk yok pangk weletakaan kama ōpēnēak kōn wiin Anutuuk pim ikanōōk wē pim ngōnte ngaarēk wa pōtaan kat wiak kaamōk elmēeima.

⁸ Yaap, pi Anutuu ru panēēpōk pas kēlangōn ya mēnak pim ngōnte ngaarēk yeweem ngön ngaarēk yewauta songōnte ēwat panē

sa. ⁹ Pël eën pim Pepapë ngönte ngaarëk yewa pöt kaö sak kosang sëen pi omën pim ngönte ngaarëk yeö pörö utpetetakaan kama wëen wëwë kosangtak öpna pöta pep sa. ¹⁰ Pël eën Anutuuk Yesu pi tapöpök Melkisete pim kiri eima pöl pim urtak wë kiri yaauta wotöök öpënëak mëea.

Öngaaröa ök eëngan

¹¹ Melkisete pim ngön pöt, selap wiaap ök niamaatep ar kat wiak kön tektek nasëngan. Pötaanök war wesak niamaatak tenim naë ya kaö wia. ¹² Ar akun wali ngönën kat wi waisauröak muntarö rë moulön pangk eëpnaatep om köpël wëen naröak rë nuulöpna pöta ök yeë. Pël eën ke pilörö ar ngönën wet rëak kat wiaut kaalak ök niama yangap yeë. Ar kë kosang yenauroa ök won, kapa pëen yenauroa ök wë. Pötaan ngönën öngpököt pangk kat nawiingan, yoolököt pëen kat wiinëet. ¹³ Kapa yena pöröen öngaarö pël mepenaat. Pöta ök omën pörö pit öngaaröa ök könöt weë nasënörö. Pötaanök wotpil yaauta ngönte kat wi naskolpan. ¹⁴ Ën kë kosang yena pöröen kaarö pël mepenaat. Pöta ök omën könöt weë saurö pitëm könöök omnant kom yaauröak omën ompyaöre utpetat pangk kom eëpnaat.

6

Kön wi kosang yewesaut taë wak öpa

¹ Nem pël niak pötaan Kristoë ngönën wet rëak kat yawi pöt ewat sa pet irak yal menak ngönënëen kaö sak öpa. Tiarim ka möör wapët wesirën taë éaan kaalak tiak rangk newesirën ë yeë pöl omnant kë wonöt kasëng menak Anutuun kön wi kosang yewesa wet rëak kat yawi pöt rangk naën eëpenaat. ² Pöt epot. Ngönën i mëere Ngëengk Pulö öpenëak mores kepönöök yawia, weletakaan wal eëpenaare Anutuuk akun kaöaöök kom ëak ngön ë pet irëpna ngön wet rëak kat yawi pöt kaalak kat nawiingan. ³ Anutu kat wiin pangk eëpën pöt ngönën wet rëak kat yawi pöt ewat sa pet irak ngönënëen kaö sak öpa.

⁴ Omën Anutu kasëng mena pörö kaalak lup kaip tiak pim naë rë noolapan. Pit ngönëntak pitëm lupöt ëwa elmëen

kutömweriaan Anutuuk omën ompyaut wes mëen wak Ngëengk Pulööring wakaima. ⁵ Pit Anutuu ngönte ök eën ompyaö eën omën weëre kosang akun kaöaöök mëmpnaata lup nant itena. ⁶ Omën ke pilörö pit Anutu sasa kasëng mena. Pël ëa pötak pitëm könötök Anutuu Ruup kaalak këra yetaprak möa. Pël yaëen omnarö itenak piin ökre was mëea. Pël ëa pötaanök omnaröak maan pit kaalak lup kaip tiak Anutuu naë rë noolapan.

⁷ Omën ke pilöröan ngön nokoliit nia-maan. Yang nerak kopi rangkrangk peleim wëen yangera öngpök sëen omnant oröak kaö sëen këet oröön omën ya yangëntaurö yeö. Pipët, Anutuuk yanger welaköt elmëen këet yaarö. ⁸ Ën nön pëen orööpna pöt kë won eën yanger utpet pël yewas. Yang utpet pör Anutuuk kaaö elmëen ënemak es kotak won sëpnaar. Omën utpet yaaö ke pilörö Anutuuk tapël elmëepnaat.

⁹ Nem kar panëerö, yaap, ten ngön könömöt niaut yak arën kön kosang wiin yok pangk Anutu kasëng nemangkan pël yaë. Ten arën kön kosang wiin ar ompyaö yaëen Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaat pël yaë. ¹⁰ Anutu pi korar naën yaaup. Ar pimëen yak pim omnarö itenak kaamök elmëak lup sant elmëeimauroak om ëeim wë pöten tol ëak kat nikolöpën? Pël naëpan. ¹¹ Tenim kentöök arim neenemëen weë yengenti pöl om ëeim wëen akun pet irëpënëak kön yawi. Pël eën arimëen kutömweriaan mor kol kosangöt wiak kor wë pöt önëet. ¹² Ten ar wisën eëneëten kaaö. Tenim kentöök ar omën Anutuun kön wi kosang wesak weëre kosangring wë pim kup mowia pötë pep sa pöröa ök eëneak kön yawi.

Anutu pim kup niwia pöt këet

¹³ Apram ke pilëpön Anutuuk ngön kup mowiak omën kaö talëpë yapintak kosang wasëpënëak ap wasën pim ököp won eën pimtë yapintak kosang wesa. ¹⁴ Pël ëak piin epël ök mëea. “Yaap pan, ne welaköt kësang pan elniin nim ruure ëarö selap pan oröak ulöl sëpnaat.” ¹⁵ Pël maan Apram pi yaap wesak kaaö köpël kor wakaimëe Anutuu kup mowia pöta këet wa. ¹⁶ Tiar omnaröa ngön ë kosang yewesaut epël

wia. Omën namp pim ngönte kosang wasëpënëak kaö nampë yapintak kosang wasëpnaat. Pël ëën omnarö pim ngönte wa ngep elmëepënëak kön wiin kaöapë yapintakël kosang wesa pöten kat wiak yaap wesak sëp wasëpnaat. ¹⁷ Anutu pi kup niwia pöt sëp wesak maimet naëpan këët öpenaarö tiar war wes ningkën ewat sëpenëak kent kön wia. Pötaanök pim kup niwia pöt pimtë yapintakël kosang wesa. ¹⁸ Anutuu kup niwiak pim yapintakël ngön ë kosang wesa pöt pangk kö sëen kaar naëpan. Pël wia pötaanök, tiar pim kol uröök ilëak wëën ngarangk elniin pim kup niwia pöta këët öpenëak taë wak kor eim wë. ¹⁹ Anutuu kup niwia pöta kë tiarim öpenëak kön kosang wiak kor wë pötak tiarim wëwëat taë yanuwat. Pöt wiapre kor wonte, ngëengku tupta poë koröp ngeröök utaukë kasngaëël, Anutuu naë, wia. Pötaanök taë yanuwat. ²⁰ Ngeröök pö tiarim wotöököp, Yesu, puuk tiar kaamök elniipënëak wotöök réak keli olëak ilëa. Pi Melkisetë pim ök kiri yaauta wotöök sak pël ëeim kosang öpnaapök pël ëa.

7

Melkisetëë songönte

¹ Melkisetë pöp, pi Salem kakë omp aköp, Anutu kaö panëep pimëën kiri ëeimaup. Pi tapöpök Apram nga së yang omp ak naröere pitëm omnarö mënak yewaisën kamtaöök koirak welaköt elmëaup. ² Pël ëën Apramök pim omnant wa pöt kom ëak lup 10 pötëaan kopët nent pi menaup. Pim yapin Melkisetë pöt, tiarim ngöntak wotpil yaaö omp aköp pël apenaat. Ën Salem omp aköp pöteta, mayaap omp aköp pël apenaat. ³ Melkisetë pim ëlre pepere ëaröa songönte ngönëntak war wesak naën ëa. Ën pim wilaare wel wiauteta naën. Pël ëaap tiarök piin Anutuu Ruupë ök kiri yaatak wakaim öpnaap pël wasëpenaat.

⁴ Ar Melkisetë pi kaö panëep pöt kön wieë. Pöt tiarim ë kaöap Apram pi nga së yang omp akörö mënak uröm wa pöt kom ëak lup 10 pötëaan kopët nent pi mena. Pötaan pi kaö panë sak Apram il yewas pël kön wieë. ⁵ Ën Liwai pim ruure ë kiri yaat yamëngk pörö Yuta omën pitëm karuröak omnant pout kom ëak lup

10 pötëaan kopët nent mampënëak Mosesë ngön kosangtak ök ya. Liwai omën pöröa karurö pitta Apramë ruure ëarö. Pël yaëetak kiri yauröak pitëm karuröa naëaan omnant öpenëak Mosesök ëa. ⁶ Pël ëaap Melkisetë pöp Liwai pim kurmentëkaanëp won, maimap, Apram pim omnant kom ëak lup 10 pötëaan kopët nent mangkën welaköt elmëa. Apram Anutuu wet réak kup mowia pöp Melkisetëek welaköt elmëa. ⁷ Yaap, tiar ewat panë wë. Tiar omnarö welaköt yaalni pöpökëer kaöap. Ën yeö pöp kotup. Pötaanök Melkisetë welaköt elmëa pöp kaöap, ën Apram wa pöp kotup. ⁸ Liwai pim kurtakaan kiri yaaö lup 10 pötëaan kopët nent yewauröak kö seimaurö. Ën Melkisetë lup 10 pötëaan kopët nent wa pöp wëwëetaringëp ngönëntak pël ya. ⁹ Liwai pöpön tiar yok epël apenaat. “Apramë lup 10 pötëaan kopët nent wak Melkisetë mena pötak Liwai pöpta piarip pouwaar ëa,” pël apenaat. ¹⁰ Pöt Liwai naaröön wiaan pim ë pepap Apram Melkisetëek kamtaöök koirak welaköt elmëa pötak Apramök pim omnant kom ëak lup 10 pötëaan kopët nent mena. Pötaanök Liwai piita pim ë pepap Apramring pël ëa. Pël ëa pötak Apramre Liwaire pim kurtakaanörö Melkisetëek il yewas pöt pet yaë.

Kiri yaaö ngaanöröa urtak ngolöpöp oröa

¹¹ Ngaan Liwai pim kurtakaanöröak ngës réak kiri yaat mëna pötak Anutuuk Mosesën ngön kosangöt ök maan Yuta omnarö nina. Liwai pim kurtakaanöröak omnarö pangk wotpil yewesanëën kiri yaaö muntap naaröön ëan tapön. Pit wotpil newasën ëa. Pötaanök kiri yaaö ngolöp oröa pöp, Liwai pim kurtakaanëp Eron pim ök won, Melkisetëë ököp. ¹² Anutuuk kur nementëkaan kiri yaaö ngaanörö wa moolëak kur muntemëntëkaan omën ngolöpöp moulmëepënëak pöt pitëm ngön kosang ngaanötta wa moolëak ngön kosang ngolöpöt wiipna pöt pangk ëepnaat. ¹³ Omën orööpënëak Anutuuk ök yenia Yesu pöp Liwai pim kurmentëkaan won. Yesu pim kurmentëkaanörö kiri naën yaurö. ¹⁴ Tiar ewat wë. Tiarim Aköp pi Yutaë kurtakaan oröaup. Omën kur

pötakaanöröak kiri yaaö ya pöt mëmpënëak Moses pi nemaan äa.

Yesu pi Melkisetee ök kiri yaaup

¹⁵ Kiri yaaö ngolöpöp Yesu, Melkisetee ököp, pim oröa pötak ngön kosang ngolöpötta oröa pöt tekeri yewas. ¹⁶ Yesu pi kiri yaauröa kurmentëkaan ngön kosangtak äa pöl won. Kan maimetakël kiri yaaö saup. Pi wëwë kosangtaring wë pöta weëre kosangöökël kiri yaaö sak wëaup wë. ¹⁷ Piin Anutuuk ngönëntak war wesak epël äaup.

“Ngaan Melkisetee kiri eima pöl ni pim urtak wë eim ömëep.”

¹⁸ Ngön kosang ngaan kiri yaaurö Liwai pim kurmentëkaan orööpënëak äa pöt weëre kosang kaamök naalniin äa. Pötaanök Anutuuk kama wa moolëa. ¹⁹ Mosesë ngön kosangtak omnant ompyaö wes pet nairën äa. Peene pöt, Anutuuk kan ngolöp ompyaö naö ngës yaniwi. Pö ompyaö panëö ngön kosang ngaanöt il yewas. Kan ngolöp pöök pangk Anutuu naë sepenaat.

²⁰ Anutu pi om pas Yesuun kiri ëëpënëak yaö nemaan. Pimëën wesak ngön ë kosang wesa pötaanök mëëa. Omnaröa ngaan omën narö kiri ya mëmpënëak moulmëeima akun pötë ngön ë kosang yewesa pöt won, köntak moulmëeima. ²¹ Yesuun pöt, Anutuuk ngön epël ë kosang wesa.

“Aköp pi ngön ë kosang wesak epël niak kaalak muntet naëpan.

‘Nuuk kiri eim kosang ömëep.’ ”

²² Anutu pi kiri yaaö ngaanöröaan ngön ë kosang newasën äautak Yesuun pël äautaan sulöp ngolöp Yesuuk yanitë epët ompyaö panëët ngaanöt il yewas pöt kön wiaapënaat.

²³ Kiri yaaö ngaan pörö wel wiin pöp urtak pël ë waiseima pötaanök selap. ²⁴ Yesu pöp wëwë kosangtaring wë. Pötaanök pim kiri yaaö ya pöt om kosang wiaapënaat. ²⁵ Pi wëwë kosang wëaupök omën piin kön wi kosang wesak Anutu temanöm yewas pörö kaamök elmëëpënëak Anutuun kimang maim wë. Pötaanök pi omën pörö akun poutë utpetetakaan kama weim öpnaap.

Yesu tiarim kiri yaauta wotöököpök pangk kaamök elniipnaap

²⁶ Kiri yaauta wotöök ke pipël pipop tiar pangk kaamök elniipnaap. Pi wotpilëp, utpetere saun nent wi naönöp, kölam pëënëp, Anutuuk saun omnaröa naëaan wak kutömweri kaö wes ulmëaup. ²⁷ Yuta omën kiri yaauta wotöök pörö kët ël epotë wet rëak pitëmtë saunatëen kiri ar ääkök omnaröaan ënëm yaaurö. Ën Yesu pöt, pitëm yaaö pöl naën. Akun kopëtet pimtë wëwëet Anutuun pëël elmëak tiarimëen kiri ëen pet ira. ²⁸ Yaap, Mosesë ngön kosang wet rëak oröa pötak omën weëre kosang wonöröak kiri yaauta wotöök öpënëak mëëa. Pël äautak Anutuu ngön ë kosang wesa ënëm oröa eptak pim Ruupëen yaö yaë. Pël ëen Ru pöp Anutuuk omnant pout pangk elmëak moulmëen kosang wë.

8

Yesu pi kutömweri ngönën tup këetak kiri eim wë

¹ Ngön pipotë kepönte epël. Tiarimëen kiri yaauta wotöök sak wë pöp pi o kutömweri së kaö sak Anutuu yaapkëetakël wel aisëak weëre kosangring wë. ² Pi kutömweri së kiri yaaö wotöök yaat Anutuu tupta kakaati ngëengkö panëetak mëneim wë. Tup pöt, ngönën tup këet omnaröak ök neraan, Aköp pimtök ök rëaut.

³ Yang omën kiri yaauta wotöökörö Anutuun kiri wiire ar ë pël ëëpënëak moulmëen wë. Pötaanök tiarimëen kiri yaauta wotöök sak wë pöpta tapël kiri ëëpna pöt pangk ëëpnaat. ⁴ Yang eprek Yuta omnaröa ngön kosangötë wia pöl Anutuun kiri ar yaaöre omën ke nentere nent yawiaurö wë. Pötaanök pi yangerak om wë talte kiri yaaö yaat namëngkën ëëpën. ⁵ Yuta omnaröa kiri yaaurö pit ngönën tup ökre wastak yaë. Kë pöt kutömweri wia. Yangerak omnaröa yaë pöt Moses pim äa pöl ökre was yaë. Kë pöt kutömweri wia. Pi poë koröpötök ngönën tupët ök rapënëak yaëen Anutuuk epël mëëa. “Kat wi. Rosiraöök könte pet elnian pöl omnant pout ëëm.” ⁶ Peene pöt, sulöp ngolöp Yesu tiarimëen nitëa pötak ngaante il yewas. Tapël Yesu tiar kaamök elniipna ya pötak Liwai omën kiri yaauröa yaat il yewas. Sulöp ngolöptak

ngaante il yewas pöta songönte epël. Anutuun peene kup niwia pötak ngaan Mosesën kup mowia pöt il yewas. Pötaanök sulöp ngolöp kup niwia pöta taë yewas pötak ngaante il yewas.

Sulöp ngolöptak ngaante il yewas

⁷ Sulöp ngaante mos naën ëanëen Anutuun pi ngolöpët orööpënëak naën ëan tapön.

⁸ Anutuun pi pim omnaröen kön wiin pangk naën ëen epël mëä.

“Wë akun nentak Israel omnaröere Yuta omnaröaan sulöp ngolöp nent war wasumaat,

Aköpök pël ya.

⁹ Ngaan pitëm ëarö Isëp yangerakaan mësak yewaisem pitring sulöp tëaut pöta ök won.

Pit pöta öngpök wë ënëm naën yaëen ne kasëng menaut,

Aköpök pël ya.

¹⁰ Ën ënëmak Israel omnaröaring sulöp tëema pöt epël.

Nem kosang wesaut pitëm könötë mowiak lupötë retëng ëen wiaapnaat.

Pël elmëak ne pitëm Anutuun pël sak wëen pit nem omën sak öpnaat.

¹¹ Akun pötak omën isaare irëa pourö neen ewat sa pet irëpnaat.

Pötaanök omën pourö nener rë moulööre nampök karipön, ‘Aë, ni Aköpë songönte ewat së,’ pël nemapan.

¹² Pitëm nem ngön wa olëa pöt ent ë ola-map.

Pël ëak pitëm utpetatön kön wi naön ëëmaap. Aköpök pël ya.”

¹³ Anutuun pim sulöp Yesuring oröa pöten, “Ngolöpët,” pël ya pötak ngaante sëpar sa pöt pet yaë. Pël naën ëanëen ngolöpët war newasën ëan tapön. Sulöp ngaan pöt omën nantë wak wëen sëpar yes pöl ëak won sa.

9

Kiri yaaö wotöök ngaanörö animauröa iitak kiri ëeima

¹ Sulöp ngaantak Anutuun yaya mapna wetete ngönre yangerakë ngönën tupët wiakaima. ² Ngönën tup pöt poë koröpötök epël wesak ök rëa. Ka pöt, ngeröök wiak nentepar wesak tomökëeta yapinte ngëëngk kaat pël yema. Pötak ur ket ëautak

es rampewesring kaömp peret Anutuun yaaö ëaut yawia. ³ Pël ëak poë koröpöök ngeröök utak kakaati panëeta yapinte ngëëngk panë kaat pël yema. ⁴ Pötak kiri yaaö ur koolötök ompyaö panë wesak ket ëa pöt wieëa. Kiri yaaö ur pötak Anutuun es koolöp wes mëepënëak köp nga kampöt kiri ar ëeima. Pël ëak ka pötak Mosesë ngön kosangta umkek kool wa mëa pöteta wieëa. Umkek pöta öngpök kap koolötring ket ëa nent wiaan pötak kaömp mana pöt wesireëa. Pël ëen umkek tapta öngpök Eronë sungkör amail ëa pööring kël welung ngön kosangöt retëng ilaut wieëa. ⁵ Umkek pöta rangk pöt, ensel Anutuun ewaööring naarë könaar ket ëen pöarë wereweriarök umkek pöta ur Anutuun omnaröa saunat won yewesa pöt akaak ë ulmëëa. Pötë ngön pöt, tol ëak pout ök aan pangk ëëpën?

⁶ Pit pël ë ulmëak wë kët ël epotë kiri yaurö pit ngönën tup poë koröpötök ök rëa pöta ka tomökëetak pitëm yaat mëmpö ilëak oröeim wakaim yeëa. ⁷ Ën ka pöta kakaati panëetak pöt, kiri yaaö wotöököp pimtökëer krismaki nenta öngpök akun kopët nent sa yeëa. Pöt pas nasën, animao iit Anutuun kiri ëëpënëak wak yesa. Pël ëak së wet rëak pimtë utpetatëen kiri ëakök omën pouröa kön nawiin wë utpet yaautëen kiri ë yeëa. ⁸ Omën pöta songönte Ngëëngk Pulöök epël pet yaalni. Kaata ka tomökë pöt, poë koröpö utaan ngëëngk panë tuptak ilapena kanö naaröön yaë. ⁹ Poë koröp ka pöt, peene yangerak wë epta ököt. Pötak, omnant Anutuun kiri wiire ar ë pël yaaö pötak omën Anutuun yaya yamëëauröa lupöt wotpil nemowaspan. ¹⁰ Pipët, iire kaömpre ngönëneen koröp iirö pël yaaut. Koröpöökë yaaö pipot, Anutuun omnant pout ngolöp wasën këet naaröön wiaan wiakaima.

Kristoë iitak kiri ëa

¹¹ Kristo pi omën këet oröak wia pöta kiri yaaö wotöök sak wë. Pël ëak poë koröp ka yangerak wia pötak won, kë panë omnaröak ök neraante kutömweri wia pötak ilëak ya yamëngk. ¹² Pim ngëëngk panë ka pötak ilëa pötak memeere purmakaö iitar-ing won, akun kopët nentak pimtë iitar-ing ilaan pet ira. Pël ëak Anutuun kiri

yeem tiar utpetetakaan ent ë niulëa. Pöt kosang wiaapnaat. ¹³ Memeere purmakaö i pötre purmakaö ruupë es kosöt omën utpet ëak ngönënenëen pangk naën yauröa rangk lë mäak Mosesë ngön kosangtak kaalak ngönënenëen ëepënëak kölam mowe-seima. ¹⁴ Pël ëeimauröak Kristoë i weë panëetak pötë yaaut il yewas. Anutuu Pul kosang wakaim öpna pöök Kristo kaamök elmëen saun won wë pim iitere koröpö Anutu kiri mena. Pël ëa pötaanök Anutu wëwëapë inëen ëëpenaan pim iitak yok pangk tiarim lupöt iirak kölam niwesak mos yaaut wa moolapnaat.

Kristoë iitak sulöp ngölöpët taë wesa

¹⁵ Taptaanök Kristo pi wel wiin pötak tiar sulöp ngaantakël wë saun ëeiman pötakaan ent ë yanuulë. Pël yaë pötaanök Anutuuk pimëen yaö saurö pim wëwë kosangta mor kol kup niwia pöt öpenëak Kristo sulöp ngölöpta songön sak wë. ¹⁶ Mor kolut yewauta songönte epël wia. Pepap wel wiinak pangk ruup röak ëëpenaat. ¹⁷ Öp wëen mor koltaan ngön ëa pöt kosang nasëpan. Wel wiipna pötakëer ngön pöt kosang sëen këet orööpnaat. ¹⁸ Sulöp ngaan pöt tapël wia. Animaup öp wëanëen ngönöt kosang nasën ëan tapön. Möön wel wiak iit lë olëa pötakëer ngönöt kosang seima. ¹⁹ Moses pi ngön kosang pout omnaröen ök më pet irak memeere purmakaö ruurö möak iit wak i yaaptaring irikor ëa. Pël ëak këra isop mormorök pol sëpsëp ëp köp möaut wa tëak i pötë wariak ngön kosangötë pepatëere omën pouröa rangk ke möeima. ²⁰ Pël yeem epël ök mëëa. “I eptak sulöp Anutuuk ar ngar önëak ngön ë kosang wes nina pöt taë yewas.” ²¹ Pël ëak poë koröp ngönën tupëtere kiri yawia kelönre omnant poutë i pöt ke möeima. ²² Yaap, ngön kosangötë ëa pöl omnant pout animaö iitak ke möön kölam sëpnaat. Ën animaö iit lë noolaan ëëpna pöt Anutuuk pangk utpetat ent ë nanuulaan ëëpnaat.

Kristook tiarimëen kiri ëa

²³ Kutömweri omën këet wia pöta ökre wasut i pasutök iirak kölam wasëpënëak Mosesën mëëa. Ën këet kutömweri wia pötëen Kristo pimtök kiri ëa. Pim kiri ëa

pöt kaö panëet yangerakëet il yewas. ²⁴ Pöt epël. Kristo pi ngönën tup omën moresök ök rëa këeta ökre was pötak neilaan ëa. Pi kutömweri öngpök ilëa. Pël ëak pörek Anutuu ëöetak wë tiarimëen kimang maim wë. ²⁵ Kiri yaaö wotöök ngaanörö pit yaap krismaki poutë ngëengk panë kaatak yeila. Pöt, pitëmtë iitaring won, i pasut wak kakaati sa yaë. Ën Kristo pi pim iitere koröpö rangkrangk kiri eim öpënëak neilaan. ²⁶ Kristo pi pöröa ök talte yangera oröaurek ngentiak akun selap wel wi waisëpën. Pi pël naën om wë akun pet irëpnaat temanöm yesën tiarimëen pimënt kara ëen utpetat ent ëëpënëak akun kopëtet tekeri oröa. ²⁷ Anutuuk omën pourö akun kopëtet wel wiipenëak niaurö. Pël ëak pöta rangk pim naë ngön yaatak oröopenëak niia. ²⁸ Tapël Kristo piita akun kopëtet omën selap tiarim saunat pim rangk isën pimënt kiri ëak wel wia. Pël ëaupök omën piin kor eim wë pörö tiarim utpetat kaalak ent ëëpënëak won, pimëen kama niöpënëak akun nentepar pöt orööpnaap.

10

Mosesë ngön kosangtak kiri ëeima pötök saunat won newasën ëa

¹ Mosesë ngön kosangtak omnant ëëpënëak ëa pipot om omën këet Anutu pim Kristoë oröautak ngës rëak orööpënëak kön wiauta kön pëenöt jaarö, kë panëet won. Pötaanök kiri yaaö wotöökörö pit ngön kosangöt ngaarëk wak krismaki poutë kiri rangkrangk yaëen omën pörek Anutuu naë yesauröa lupöt wotpil nemowasën yaë. ² Pël ëanëen kiri yaaut won san tapön. Pörek Anutuun yaya yamëëaurö saun won wasën lup kölam sa talte pitëm utpetatön kön selap naën ëëpën. ³ Pël ëaap kiri yaaö pöt krismaki poutë jaaröön pitëm saunatön kön yawi. ⁴ Pöt epël. Purmakaöre memeerö möak iit il yoola pötak pangk utpetat won nasëpan.

⁵ Pötaanök Kristo pi yangerak orööpënëak yeem Anutuun epël mëëa.

“Ni animaurö kiri ar ëëre omnant wi pël yaauten kaaö yaaup.

Pël yaaupök nim ngönte ngaarëk ömëak möönre koröpö war wes yenangkën.

⁶ Animaö ulpëen kiri ar yaaöre utpetatëen kiri yaaö pöt elniipnaaten ya kë nasën yaaup.

⁷ Pël mëak ne kaalak epël mëëaut. ‘Anutu, ngönëntak nemëen ngön ëa pöl, nim ngönte ngaarek ömëak yaarö.’ ”

⁸ Pi wet reäk epël mëëa. “Ni animaurö kiri ar ëëre omnant wi pël yaauten kaaö yaaup, ma animaö ulpëen kiri ar yaaöre utpetatëen kiri yaaö pöt elniipnaaten ya kë nasën yaaup,” pël mëëa. Omnaröa kiri wiire ar ë pël yaaö pöt ngön kosangta wieëaul yaautak pi pël ök mëëa. ⁹ Pël ëäk yal menak nent epël mëëa. “Ne nim ngönte ngaarëk ömëak yaarö.” Pi pël mëëë kiri yaaö ngaanöt won wes yemoolëem Anutuu ngönte ngaarëk öpena ngolöp pöt ulmëa. ¹⁰ Pötaanök Yesu Kristo pim Anutuu ngönte ngaarëk wak akun kopëtet pim iitere koröpö tiarim utpetatëen kiri ëautaan Anutuuk kölam niwasën wë. Pötak kosang wiaapnaat.

Kristo kiri elniin pangk yaë

¹¹ Kiri yaaö ngaanörö kët ël epotë kiri ar ëeim wëep pötak ketre saunat yok pangk won newaspan. ¹² Kristo pi pöt, akun kopëtet pim iitere koröpö tiarim utpetatëen kiri kosang wiaapnaat ëa. Pël ëäk kutömweri së Anutuu yaapkëel wel aisëäk wë. ¹³ Pël ëëë Anutuuk omën pimëen kööre tok yaaurö wa pim iri moulmëepnaaten kor wë. ¹⁴ Pi akun kopëtet pim iitere koröpö kiri ëën pötak omën utpetat won wesak kölam wesa pörö wotpil niwesa. Pöt kosang wiaapnaat.

¹⁵ Ngön pöt yaap wasëpenëäk Ngëëngk Pulöökta ngönëntak epël ök yenia.

¹⁶ “Aköpök epël ya.

Akun ënëm orööpna pötak pitring sulöp tëëma pöt epël.

Nem kosang wesaut pitëm lupötë mowiak könötë retëng ëën wiaapnaat.”

¹⁷ Kaalak yal menak epël ya.

“Ne pitëm saunatre utpetatön kön wi naön ëëmaap.”

¹⁸ Anutuuk tiarim utpetat won wes pet ira pötaan kiri yaauröak kaalak kiri ëëpna pöt pangk naëpan.

Kön wi kosang panë wesak Anutuu naë sëpa

¹⁹ Karurö, Yesu pim tiarimëen wel wia pötak kan të niwiin kas köpël ngëëngk panë kaatak Anutuu ëöetak yok pangk ilapenaat.

²⁰ Pöta kan ngolöp pöt pimtok kopëta wes nina. Pël yeem pim wel wia pötak Anuturre omnaröa tekarak ngeröök wieëa pö ent ë olaan wëwë kanöök ilapenaat. ²¹ Pël ëën tiarimëen kiri ëa kaöap puuk Anutuu omnarö tiarim kaö sak wë. ²² Pötaanök Anutuu naë sëpa. Kristo pim iitak tiarim lupöt kölam wasën utpetatë könömöt tiarim naë won wiaan koröpöt i yaap ruru wontaring iirën lup ompyaö wë kön wi kosang panë wesak pim naë sëpa. ²³ Anutu, omnant kup niwia pöp, yaap pöta këët nimpnaap. Pötaanök lup selap naëngan tiarim kup niwiin kön kosang wiak ök yak pöt taë wak öpa. ²⁴ Pël ëäk tiar tol ëäk nener kaamök ëäk lup sant elmëëre ompyaö ë pöt ëëpen pël kön wiipa. ²⁵ Pël ëëë omën naröa yaë pöl ngönënë wa topötön kaaö ëënganëp nenera lupöt kosang wasëpa. Yaap, Aköpë waisëpna akunet temanöm yes pël kön wieë weë panë ngentiak nenera lupöt kosang wasëpa.

Anutuu Ruup kasëng mangkan

²⁶ Tiar Kristoë ngön këët tekeri niwasën wak wë ëwating kaalak utpetat ëëpena pöt pötëen kiri naëpan. ²⁷ Omën Anutuun kööre tok elmëëpna pörö pitëm utpetat om wiaan pit pölöpring pitëm ngön ë pet irëpnaataan kor wëen es nga panëëwesök kotak won mowasëpnaat. ²⁸ Omën namp Mosesë ngön kosangöt ilap yariin omën naar ma naar nampök itenak tekeri wesak pöt wiap naalmëen möön wel wieima. ²⁹ Ën ar omën Anutuu Ruup kasëng yemangk pöpön kön wiin tol yaë? Pi utpet kaö panë yaë pötaanök kangut yok pangk öpnaat. Kristoë iit Anuturing yal ëëpenëäk il olëa pötak pim utpetat iirak kölam mowesa pöten pasit wesak Pul komre kolap yaningkaun ökre was yema. Pötaanök kangut öpnaat. ³⁰ Tiar ngön epël mëëa pöpë songönten ëwat wë. “Saunaté kangut yaaö pöt nem yaat. Kangut nook ëëmaat.” Pël ëäk nent epël wia. “Aköp pi pim omnaröa ngön ë pet irëpnaap.” ³¹ Anutu wëwë pepapök pël ëa pötaanök tiar

pi kasëng menak wë pöt ngön ë pet irëpna pöten kas kaö panë ëëpenaat.

Kön wi kosang yewesautak kosang sak öpa

³² Ngaan arim kön wi kosang wesän pöten kön wieë. Akun pötak Anutuu ngönte wak wëen pötak arim lupöt ëwa elniin ngönënëen këlangön kat yawiem wiap nasën weë ngentiak ya mëneimaurö.

³³ Akun nantë omnaröa ëöetak tau niulëak ökre was niak këlangön kat niwieimaurö. Akun nantë arim kar këlangön kat yawiauröaring wa meilak yeem këlangön kat wieimaurö. ³⁴ Arim karurö wii kaatak wëen yaköm ëeimaurö. Ën arim kööre toköröak monere urömat kain yeön uröm kë kosangöt wia pël weseë ya kë seimaurö.

³⁵ Pötaanök arim kön wi kosang yewesaut wiap wasnganëp taintaë wak weë. Pël ëënë pöt kë kësangët koirënëët. ³⁶ Ar Anutuu ngöntakël wë omnant yaö niia pöta këët önëen kosang sak weë. ³⁷ Nem yeniak pöta ngönte ngönentak epël wia.

“Akun kot pan nent wia pöt pet irën waisëpënëak yaë pöp teënt waisëpnaap, kor naöpan.

³⁸ Nem omën wotpilörö kön wi kosang yewesautaan wëwë kosangët öpnaat.

Ën narö kas ëak ne sëp newasën pöt kön wiin ompyaö nasën ëëpnaat.”

³⁹ Tiar pöt, kas ëak Anutu sëp wesak kö nasënganëërö. Kön wi kosang wesak wëwë kosangët öpenaarö.

11

Kön wi kosang yewesauta ngönte

¹ Kön wi kosang yewesauta songönte epël. Omnant yaö niiaut öpenaaten kön kosang wiire omën itnaangkënötön yaap wasö pël yaaö pöteparök erën ëen kön wi kosang yewesaut pël yaë. ² Ngönën omën ngaan wakaimaurö pitëm kön wi kosang yewesautaan Anutuuk pitën kön wiin ompyaö ëa. ³ Tiar kön wi kosang yewesautaring Anutuuk këmtak aan kutömre yang pout oröa pöt kön yawi. Omën ityaangk epot itnaangkënrekaan ket ëa.

Apelre Inokre Noa pitëm ngönte

⁴ Apelre nanëp Keen piarip pouwaar Anutuun kiri yeem Apel puukëer kön wi kosang yewesautaring pël ëa. Pötaanök Anutuuk Apelëeten kön wiin ompyaö ëen Keenëët il wesa. Anutuuk pim kön wi kosang yewesauten itenak kiri ëauten kön wiin ompyaö ëen, “Omën wotpilëp,” pël mëëa. Apel pi kön wi kosang yewesautaring wakaima. Pötaanök wel wiaupë ngönte kat wieim wë.

⁵ Inok tapël kön wi kosang yewesautaring wakaima. Pël ëa pötaanök pi wel nawiin öp wëen Anutuuk koirak kutömweri wak isa. Anutuuk pi wak isën omnarö ap wasën pitëm naë won ëa. Pim nawisën wëa pöten, ngönentak, “Anutuuk piin kön wiin ompyaö ëa,” pël wia. ⁶ Omën namp Anutuun kön wi kosang newasën ëen pöt Anutuuk yok pangk piin kön wiin ompyaö naëpan. Pöt epël. Omën Anutuu naë sëpna pöp pi Anutu yaap wë omën piin ap wasö naë yesaurö kangut yemengkaup pöt kön wi kosang wesak sëpnaat.

⁷ Noa piita tapël kön wi kosang yewesautaring wëen Anutuuk omën ënëm orööpnaaten wetete maan kat wia. Pël ëak Anutuu ngönte ngaarëk wak piire pim öngre ruurö öp sëpënëak wangaö ket ëa. Pim kön wi kosang yewesautak omën muntaröa kön wi kosang newasën yaaut war wasën Anutuuk pim kön wi kosang yewesauten itenak, “Omën wotpilëp,” pël mëëa.

Apramë ngönte

⁸ Apram piita kön wi kosang yewesautaring wë Anutuu ëëpënëak mëëa pöt ngaarëk wa. Anutuuk, “Yang nem nimpa pörökë së,” pël maan pim sëpna pören köpëlöpök ngönte ngaarëk wak köntak sa. ⁹ Omën suuröa yang maimerek wë pöl pi kön kosangtaring wë yang kup mowia pörök wakaima. Ënëmak pim ruure ëaar Aisakre Yakop piaripönta yang pör öpënëak kup mowiautak piarip poë koröp ka yaamöt ök réak wakaima. Piarpim ëa pöl Apram piita pël ëeima. ¹⁰ Apram pi kutömweri ka kosang Anutuuk ök réa pöök öpënëak kön kosang wieë poë koröp ka yaamöt ök réak wakaima.

¹¹ Sera piita kön wi kosang yewesautaring wakaima. Pi ulöp sak ru akunet pet iraupök Anutuu ngön kup mowia pöt yaap wesak kēet mampēnēak kön wi kosang wasen kaamök elmēen kepring sak wila. ¹² Pēl ēa pōtaanök omēn kopētap Apram ulöp sak ru akunet pet iraupōkaan ruure ē orōak ulōl saurōak kutōmweri ariere i pisōtē ök selap sak wē.

¹³ Omēn piporō kön wi kosang yewesautaring wakaim wel wia. Omēn Anutuuk kup mowia pöt pit naōn maimerek wē könōtōk kön wi kosang wesak ērēpsawi ēak pitēmtēn kön wiak epēl ēa. “Tiar yang eprek omēn maimapē yangerak yaam wē kak panē sēpenaat,” pēl ēa. ¹⁴ Tiar ēwat wē. Omēn ke pil ēa piporō pitēm ēa pōtak yang pitēmtē panē nentakēl sēpēnēak ēa pöt pet yaē. ¹⁵ Pēl ēaap pit pitēm yang sēp wesak sa pōren kön wieēanēen kaalak sēpēnēak kengkēn kön wiak san tapōn. ¹⁶ Pit yang pōrek sēpēnēak kön nawiin kutōm kaare yang ompyaurekēl sēpēnēak kent kön wieima. Pēl ēa pōtaanök Anutuuk pitēmēen ka kaō ompyaō naō ket ē menak pitēm piin, “Tenim Anutu,” pēl mapnaaten ēō naēn ēa.

¹⁷⁻¹⁸ Anutuu Apramōn morōk elmēa pōtak pi Anutuun kön wi kosang weseē pim ruup Aisak kiri ar ēēpēnēak kopēta wesa. Anutuuk wet rēak, “Nim ruure ēarō Aisak pim naēaan orōōpnaat,” pēl kup mowia. Pēl ēautak Apram piin kön wi kosang weseē pim ru kopēt tapōp kiri ar ēēpēnēak ēa. ¹⁹ Pi, “Ne Aisak kiri ar ēēn pöt Anutu wal ē ulmēēpna weit wia,” pēl wesaup yak ruup mēnak kiri ar ēēpēnēak yaēen Anutuuk nga maan sēp wesa pöt, ruup weletakaan wal ēēpna pōta ök ēa.

Aisakre Yakopre Yosep pōrōa ngōnte

²⁰ Aisak piita Anutuun kön wi kosang wesak wēaup yak pim ruaar Yakopre Isoon welakōt elmēak omnant ēnēm piarpim naē orōōpnaatōn wetete ök mēēa. ²¹ Yakop piita kön wi kosang yewesautaring wē wel wiipēnēak yeem pim ru ē Yosepē ruaarōn welakōt elmēak pim sungkōraō ē mōk ēēē tok oriak Anutuun yaya mēēa. ²² Yosep piita kön wi kosang yewesautaring wē pim wel wiipna akunet temanōm yesēn Israel

omnarō pit ēnēmak Isēp yanger sēp wesak kaalak pitēmtē yangerak sēpēnēak mēak pim kosat wak sē weerēpnaata ngōnte ngan rē mena.

Mosesē ngōnte

²³ Moses orōon pim ēlre pepaar piaripta Anutuun kön wi kosang wesak wē yak yokotupōn itaangkēn ompyaō ēēn omēn omp akōpē ngōnten kas naēn ēlēēp wiak wēēn ngoon naar namp ēak won sa. ²⁴ Moses piita Anutuun kön wi kosang yewesautaring wē kaō sak wēēn omnarōak piin, “Peroē koontupē ruup,” pēl yemaan yapin kaōet opanēak kaaō ēa. ²⁵ Pi utpetat ēak akun kotte ērēpsawiarang opanaaten kaaō ēēn pim kar Anutuu omnarōak yal ēak pitring kēlangōn kat wiipēnēak kön wia. ²⁶ Pēl yeem pim Kristo Anutu yaō mēēaupēen yak, “Nem utpeta sak ēēma pōtak monere urōm Isēp yangerak wia pöt il yewas,” pēl kön wia. Pöt pi ēnēmak Anutuuk kang ompyaut mampnaaten kön wieē pēl ēa. ²⁷ Moses pi kön wi kosang yewesautaring wē Anutu omnarōa itnaangkēnēpōn könōok itenak taē wesak yang omp akōpē nga elmēēpnaaten kas naēn Isēp yanger sēp wesak sa. ²⁸ Pi Anutuun kön wi kosang wesak wē yak Israel omnarōen ensel yokot wetēērō mēmpna pōp pitēm naē newaisēn mait elmēēpēnēak maan mait sēpsēpōrō mōak iit ka kanōtē ke mōa.

Omēn munt narōa kön wi kosang wesauta ngōnte

²⁹ Israel omnarō pitta kön wi kosang wesak wē yak Isēp yanger sēp wesak i kaō Kōp Mōauuk orōon kaō ilēn yang yaaprak ēngk komuntakēl sa. Pēl ēēn Isēp nga omēn pitēm ēnēm saurō tapēl ēēpēnēak yaēen iimpel kaalak wais ngep ēak wa mēa. ³⁰ Enēmak Israel omnarō pit tapēl kön wi kosang wesak wē kēt 7 pōtē ōngpōk Yeriko kaōōkē ēmōōk wirō taap ēak seimēn kēl ēmō tōōla. ³¹ Ōng omp nga yaaup Reap piita Anutuun kön wi kosang wesak wē yak Israel omēn naar ēlēēp Yeriko kakēn ēwat sēpēnēak ityaangkēn ngōntre kar elmēak kaamök elmēa. Pēl ēēn Israel omnarōak omēn Anutuun kön wi kosang newasēn ēaurō yamēngkem pi namēngkēn ēa.

³² Ne wali wesak niam ma? Pangk pël naëngan. Kitionre Parakre Samsonre Septaare Tewitre Samuelre tektek ngön yaaö omën pörö pitëm ngönöt niamaatep akun won. ³³ Om kot epët pëen nia-maan kat wieë. Pitta Anutuun kön wi kosang yewesautaring wë yang kaö nantë omnaröen nga elmëak il wesak wotpil yewesa yaat panë wesak mënak Anutuu kup mowia pöta këët wa. Pit kent nga lainonöröa këmöt il yemowariaurö, ³⁴ es wëlëng kësangöt ngaap yewesaurö, ngaë öngpök yesem wel nawiin yaaurö, wiap wëauröak weëre kosang yesaurö, nga yaalem weë panë ëak yang kaö nantëërö waö ë yamëaurö. ³⁵ Öng narö pitta Anutuun kön wi kosang wesak wëen pitëm ru wel wiaurö wal ëen koira. Ën omën narö wii kaatak ulmëak pitëm kööre toköröak koröpöt utpet mowesak, “Anutu kasëng mampunë pötak wil niulëënaat,” pël maan pit weletakaan wal ëak wëwë ompyaut öpnaataan kat nemowiin ëa. ³⁶ Narö pöt, kööre toköröak ökre was mëak tang momöak seenötring tëak wii kaatak moulmëa. ³⁷ Narö pöt, kël momöön wel wia, narö öp sootring luptak ila, narö ngernger ila. Narö poë koröpre ulpëen won pol sëpsëpre meme koröpöt wetak këen yaköm ë sak wëen utpet yemowasën këlängönë rangk wakaima. ³⁸ Pël yaalmëen omën pörö ompyaö panëëröak yang omnarö utpet panë wë yak kaaö ëen waö ë momëen repak yang omën wonötëere rosiratë köntak pentak ë yesem kël öngöpre yang öngöpötë wakaima. ³⁹ Omën pörö kön wi kosang yewesautaring wëen Anutuuk itaangkën ompyaö ëa. Pël ëaap yangerak wëa pötak pim kup mowia pöta këët nokoiren ëa. ⁴⁰ Anutu pim ompyaö niwasëpna pöt pitëmënt pëen won, tiar pourö elniipënëak kön wia. Pötaanök wet rëak ompyaö nemowasën ëa.

12

Yesuun itenak kön wi kosang wasëpa

¹ Tiar pöt, omën ngaan kön wi kosang yewesautaring wakaima pöröa ngönöt kat yawi. Pötaanök pitëm ënëm ëëpenaan könömötre utpetatök wii ket ëak nitëak

wë epot ent ë olëak weë ngentiak kan Anutuuk sëpenëak yenia pöök sëpa. ² Pël yeem Yesuun iteneim öpa. Puuk tiarim kön wi kosang yewesaut ngës rë yaningk. Pël ëak kön wi kosang weseim öpenaat kaamök yaalni. Pi tapöpök këlängön kat wi pet irak ya kë sak ërëpre sawi ëëpnaaten kön wieë kosang sak këra yetaprak këlängön kat wiak ëö mongawisa pöten kön wiin pasit pël ëa. Pël ëaup peene pöt, kaö sak Anutuu mor yaapkëësiil wë.

Anutuuk wotpil yaniwas pöta ngönte

³ Saun omnaröak Yesuun kööre tok yaalmëen weë sak wakaima pöten kön wieë arim lupöt wiapre kor ëëngan. ⁴ Ar utpetat ëënganëak weë ngentieim wë. Pël yaëen omnaröak këlängön kat niwiin wel nawiin ëaurö. ⁵ Anutu pi ar pim ruurö pël weseë ngönëntak arim lupöt kosang niwasëpënëak epël yenia pöten kön wieë.

“Nem ruup, Aköpök wotpil niwasën kön wiin irepan.

Këlängön kat niwiin nim lupmer wiap sëpan.

⁶ Pöt epël. Aköp pi omën pim lup sant yaalmëaurö wotpil yemowas.

Pël ëak ru yemowesaurö wotpil sëpënëak yamöaup.”

⁷ Anutuuk ar wotpil sënëak yanimöön wiap sënganok. Pöt pi ar pim ruurö pël weseë pil yaalni. Ma ru talëp pepapök pës nemomöön yeëa? ⁸ Won, peparö pitëm ruurö pës möak wotpil mowas yaë. Anutuuk ar pël naalniin yeëa talte pim ru panëërö won, kain ruurö pël apen. ⁹ Ar kön wieë. Tiarim pep yangeraköröak möak wotpil yaniwasën pitëm ngön ngaarëk wa yeë. Pöl Anutu tiarim könöröa pepapë ngönte ngaarëk panë öpena pöt pangk ëëpnaat. Pël yeem ompyaö öpenaat. ¹⁰ Pit akun kot nent pitëm könöök möak wotpil niweseimaut. Ën puuk tiar ompyaö wë pim ök kölam sëpenëak pil yaalni. ¹¹ Wotpil yaniwasën ya kë nasën ya këlängön kön wi yeë. Ënëmak wotpil niwasën wëen kosang sauröa naë këët oröön mayaap wë ketre saun won wotpil sak öpenaat.

Kosang sak Anutuu kentöökë ënëm ëëpa

¹² Ar pöt, Anutuu enëm eëre yaat mëmpö pël eëneëtaan ingre mor kël wauröa ök weëre kosang won yaaurö. Pötaanök kosang sak weë ngentieë. ¹³ Omën ing kël wauröa ök yaaurö arim enëm yeem wiap sak utpet eëpanëen ompyaö sèpnaan wotpil wesak weë.

¹⁴ Kosang sak omën pouröaring mayaap wë lup kôlam wesak weë. Lup kewilring öpena pöt Aköpön itnaangkan. ¹⁵ Arim naëaan namp Anutu kasëng menak pim komre kolap elmëepnaat naön eëpanëen ngarangk eëë. Pël äak arim tekrakaan namp kar kapangmentë ök sak wë amail äak nikoën utpet sënganëen ngarangk këëkë äak weë. ¹⁶ Pël äak arëkaan namp Iso pim ök öng nga yeem ngönën sèp waspanëen ngarangk eëë. Iso pi ngaan pim nangapön epël mëëa. “Ni akun kopët eptak kaömp ar ë nampë pöt nook pepa mor kol ru wetëepë yewaut wa nimpaat,” pël mëëa. ¹⁷ Ar pim ngönte ewatörö. Enëmak pim pepap wel wiipënëak yaëen welaköt elmëak mor kolut mampënëak maan pepap kat nemowiin ëa. Pi pepapök welaköt elmëepënëak ing ëaap ngaan utpet äaut wa moolapna kante won eën pomp ëa.

Tiar Saion rosir ompyaok Anutuu kak yaarö

¹⁸ Ar peene pöt, arim ëaröa ëa pöl Sinai rosir pangk mor weëre mësel ë pël eëneë pöök së naaröön. Ngaan pit Sinai rosiraöökë iri wëen es wëlëng kaö yokotön uröam wariak koö olëak wieë kent kaö yamöön ¹⁹ kuup ngön yaan Anutuu ngönte kat wia. Pël äak pit kas eën Mosesën kaalak muntat apanëak Anutuun ök mapënëak mëëa. ²⁰ “Omën pëen won, animaö nampta rosiraöök ing mësaan pöt kël möön wel wiip,” Anutuu ngön pël mëëa pöt kaalak kat wiipanëak kas eën mëëa. ²¹ Omën pöt oröeim wëen Mosesta kas äak epël mëëa. “Ne kas kaö eën reireë yaur.”

²² Ar rosir ke pëlöök oröak omën pölöpringöt itnaangkën ëaurö. Saion rosir, Anutu wëwëap, pim ka kaöaö Yerusalem kutömweri wia pöök oröak omën ompyaö panëet itenaurö. Pël yeem ensel ërëpsawi yaauröa wa top kësangöökre ²³ omën Anutuuk wet rëak ru wesak yapinöt kutömweri

retëng ëa pöröa wa topöökta oröaurö. Pël äak Anutu omën pouröa ngön ë pet irëpnaapre omën piin kön wi kosang wasën wotpil wes pet irauröa könöröa temanön saurö. ²⁴ Pël äak Yesu, sulöp ngolöpët Anutüre omnaröa tekarak tëa pöpë naë saurö. Apel mëngkën wel wiautak pim iit il ngentiin Anutuuk itenak kangit mena. Pël äautak Yesu wel wiautak pim iit il yengentiin Anutuuk itenak kaamök elnia. Pötaanök Yesu pim iitak Apelëët il yemowas.

Anutu pi kutömre yang pout ëtëp elmëepnen ëa

²⁵ Ar Anutu ngön ök ni yaë pöp kasëng mengkanëen ngarangk ëeim ön. Ngaan Mosesë yangerak wë ngön ök mëëa pöt wa olaan kangut orö morëaup. Peene pöt, kutömweri wë ngön ök niim wëen pi kasëng menak tol äak kangut nokoirën eëpen? ²⁶ Ngaanëer pi ngön yemaan yanger ëtëp ëaup. Peene pöt, pi kup niwiak epël yenia. “Ne wë enëmak kaalak yanger pëen won, kutömre yang pout akun kopët nent ëtëp elmëëmaap.” ²⁷ “Kaalak akun kopët nent ëtëp elmëëmaap,” pël ëa pöt ëtëp elmëen omnant pim ket äaut pout kö sèpënëak kön wiak ëa. Kö sëen pangk ëtëp naëpanëët oröak kosang wiaapnen ëa.

²⁸ Anutuuk wa ngaöök nimëen pim omën ompyaö nimpna pötë pep sak öpena pöt ëtëp naëpanëët kosang wiaapnaat pötëen piin yoöre ërëp maim öpa. Pël ëeimeë kasinkasin äak karangkin elmëak pim kön wiin ompyaö yaaö pöl yaya maim öpa. ²⁹ Pöt tol eën? Anutu tiarimop pi esuwesi ök omnant pim kön wiin pangk naën eëpnaat kö wasëpnaap.

13

Anutuuk kön wiin ompyaö yaauta ngönte

¹ Ar Kristoë omnarö pötaan neneren lup sant elmëeim ön. ² Omnarö maimerekaan yewaisën sant elmëenëeten kat kolngan. Ngaan omën narö pël yeem enselöröen köpël wë omën yaapörö wesak sant elmëa. ³ Arim kar wii kaatak moulmëa pöröen kön wiin ar pourö niulëa pël weseë sant elmëen. Pël äak arim karurö këlangön kat yawi pöten kön wiin ar pourö këlangön kat yawi pël weseë sant elmëen.

⁴ Öngre omp wëwëeten kön wiin ompyaö ëep utpet wasngan. Omën öngre omp nga ëëre öngre omp wëwëet utpet wasö pël yaë pörö Anutuuk kangut mampnaarö.

⁵ Arim lupöt monere urömatëën kentre kaur ëëpan. Omnant arim wia pötön kön wiin pangk ëep. Pöta ngönte Anutu pi ngaanëer epël ëa.

“Ne ar sëp naniwasngan.

Kasëng nanimangkan.”

⁶ Pël ëa pötaanök tiar kön kosang wieë epël apenaaf.

“Aköp pi kaamök yaalnëaup yak ne kas naën ëëmaap.

Omën nampök pangk utpet naalnëëpan.”

Ngönën ök niiaut wak wë Yesuu ënëm ëëpa

⁷ Arim wotöök rëak Anutuu ngönte ök niak rë niuleimauröen kön wieim ön. Pël ëak wëwë taltak wë wel wia pöten kön wieë Yesuun kön wi kosang weseima pöl ëeim ön.

⁸ Yesu Kristo pi ngaan wakaimaupök wë wakaim öpnaap. Pim wëwëet ke kopëtalte.

⁹ Pël ëa pötaanök ngönën maim ke nentere nent kat wiin pötök wer niön Anutuu kanö sëp wesak maimaöök sëngan. Pim komre kolap yaalni pötak tiarim könöt kosang wasën öpena pöt Anutu itaangkën pangk ëëpnaat. Omnant yenaute ngön pasutök pangk taë naniwaspan. Pötök omën pël yaaurö kaamök naalmëën ëa. Pötaanök ngönën maim ke pipot kat wiingan.

¹⁰ Kristo tiarimëën kiri ëa pöp kaamök elniipënëak tiarim naë wë. Pël ëaap Yuta omën yangerakë ngönën tuptak animaurö kiri ar yaaö pörö yok pangk pim naë sëën kaamök naalmëëpan. ¹¹ Kiri yaaö wotöökörö pit animaurö möak iit pëen omnaröa utpetatë saunatëën kiri ëëpënëak ngëëngk panë tupta kakaatiitakël wak yesën këerö kaöökë wilëngkëël esuwesi mereim wë. ¹² Pël yaëen Yesu piita tapël pim iitak tiar omnaröa lupöt kölam niwasëpënëak kaöökë wilëngkëël möön wel wia. ¹³ Pël ëa pötaanök tiarta kaöökë wilëngkëël yes pöl Yuta omnaröa kiri yaaut sëp wesak piiring wë pim ëö sa pöl ëëpa. ¹⁴ Pöt yang eprak ka kosang naö won. Pötaanök ënëm ka kosang tekeri wasëpnaöön kön nganngan ëeim wë.

¹⁵ Pötaanök Yesu tiarimëën kiri ëa pötaan

tiarök kangiir tiarim yaya yamëëautak Anutuun kiri elmëeim öpa. Yaap, tiarim këmötök pim songönte tekeri wasëpa.

¹⁶ Neneren sant wesak kaamök yaaut kat kolngan. Pöt Anutuuk itaangkën kiri yaauta ök ompyaö ëëpnaat.

¹⁷ Arim wotöököröa ngön ngaarëk ye-weem pitëm ikanöök ön. Ënëmak pitëm ya yamëngkauta këet Anutuun ök mapnaarö. Pötaanök pit arim könre lupöt kosang sënëak ngarangk elnieim wë. Pël ëën ar pitëm ngön ngaarëk yeön pöt pit ya ompyaöring ya mëneim öpnaat. Pël naën yaëen pöt ya utpetaring ya yamëngkën pötak tolëel kaamök elniipën? Won.

¹⁸ Ar tenimëën Anutuun kimang maim ön. Ten tenim lupötön kat men ëën Anutuu ëöetak wotpil wë kët ël epotë pim yaat wotpil wesak mëmpunëak kent yaë.

¹⁹ Pötaanök ar Anutuun kimang ngöntak ök maan kaalak wes nemëen arim naë teëntom waisumëak kosang panë wesak ök yeniak.

Kimang ngönte

²⁰ Anutu mayaapta pepap puuk tiarim Aköp Yesu, sëpsëp ngarangk kaöap, pim iitak sulöp ngolöp wiakaim kosang wiaapna pöt taë wesa pötaan weletakaan wal ë moulmëa. ²¹ Pi tapöpök pim kentöökë ënëm ëënëen omnant ompyaö ke nentere nent nimp. Pël ëak pim kön wiin ompyaö yaaut Yesu Kristoë weëre kosangöök arim lupötë war wasëp. Pim naë yayaatakaan yayaatak om aim kosang wiaap. Yaap.

Ngön mëët

²² Karurö, ne kosang wesak epël yeniak. Pep retëng ë yaningk epët kotte. Pötaanök pepanöm ngön epët këëkë wesak kat wieë.

²³ Ar kat wieë. Tiarim karip, Timoti, pi wii kaatakaan wil moulmëa. Pötaanök pi teënt waisën pöt koirak tenip pouwaar wais arën itaampunaat.

²⁴ Arim ngönënë wotöököröere Anutuu omën pouröen yoöre ërëp yemak pël ök man. Kar Itali yangerakaan wais wë eporöakta arën yoöre ërëp yenia. ²⁵ Anutuu komre kolap pöt arim naë wiaap. Yaap.

Sems

Yesu wel wiak kutömweri sêen wê kris-maki 20 ma 30 pël won sêen Sems, Yesuu nangapök, pep epwer retêng ëa. Sems pöp, pi Yerusalem kakë ingre morörö ngarangk ëak wëa. Pim epwer pöt, ingre mor yang kaö nantë repak sa pöröaan wëwë ompyauta ngönte ëak mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1

Kön wi kosang yewesautere ëwat ngönte 1:2-8

Monere urömaring wëaare won wëauta ngönte 1:9-11

Morök yaauta ngönte 1:12-18

Anutuu ngönte kat wiak ënëm ëëpenaat 1:19-27

Mööngkraar kangk ëëngan pöta pepanöm ngönte 2:1-13

Kön wi kosang yewesautere pöta këet 2:14-26

Yangapöökë ngönte 3:1-18

Yangerakë omnantëen kent yaauta ngönte 4:1-5:6

Ngön mëet 5:7-20

¹ O Anutuu omën repak saurö, ne Sems Anutüre tiarim Aköp Yesu Kristoë inëen ru saupök pep epwer retêng ë ninak yoöre ërëp yeniak.

Tiar moröktak kosang yanuwias

² Nem karurö, morök ke nentere nent arim naë yaaröön pöt, “Ompyaö yaë,” pël wesak ërëpsawi ëën. ³ Ar ëwat wë. Morök ke pilöt yaaröön arim Anutuun kön wi kosang yewesa pöt taë sêen arim lupöt yok pangk kosang sak morökötë önëet. ⁴ Pël ëën arim naë kosang sak wëauta këet këekë orööp. Pël ëën ngönënë omën nenten ap newasngan, ketre saun won ompyaö önëet.

Kön won ëën pöt Anutuun kimang mapa

⁵ Arëkaan omën namp kön won ëën pöt Anutuun kimang map. Pël ëën pi omën pouröaan nga naën kësangën yaaupök kön koir mampnaat. ⁶ Pël ëëpnaatak pi kön selap naënëpök Anutuun kön wi kosang yewesautaring kimang map. Omën namp kön selap yaaupök kimang mapna pöt këraamenti kent möak wak nalaan nal yaë

pöta ök ëëpnaat. ⁷⁻⁸ Omën ke pilëp kön naörarring wë pim omnant yaautön ëngk ma e yewesaup. Pël yeem puuk Aköpön kimang maan mampnaaten kön nawiipan.

Omën mon wonöröere mon wieëauröa ngönte

⁹ Tiarim kar ngönën kat wia namp omnant wonöpök Anutu pim ngönëntak wak isak yaauten kön wieë ërëpsawi eim öp. ¹⁰ Ën tiarim kar namp monere uröm kësang wieëaupök pöt Anutuuk piin wak irëak mapnaaten kön wieë ërëpsawi eim öp. Këra puutë lëngë yes pil won sëpnaat pötaanök. ¹¹ Këra puut weerak wëen këtëp aprak nga panë maan koö möak ngentiak pitëm köp möëëa pöt ngaap sëpnaat. Pipta ök panë omën omnant kësang wieëaupta muntat öpënëak ya yamëngkem kö sëpnaat.

Morök yaalniauta ngönte

¹² Omën morököt pim naë yaaröön wiap nasën ëëpna pöp ërëpsawi ëëpnaap. Morököt pim naë yaaröön ke ur moolaimëë lup kosang sak öpna pöp Anutuuk wëwë kosang omën piin lup sant yaalmëaurö mampënëak kup wia pöt kangiir mampnaap.

¹³ Omën namp morököt pim naë yaaröön pöt, “Anutuuk morök epël yaalnë,” pël naën ëëpnaat. Anutu pi utpet ëëpënëak morök yaalmëa pöt wonöp. Pi omnarö utpet ëëpënëak morök naalmëen yaaup. ¹⁴ Pël yaaupök omën namp pimtë koröpöökë kentre kauratök wer moön wii ket ëak motëak pötök morök yaalmë. ¹⁵ Pël ëën koröpöökë kentre kauratë këet utpetat. Utpet pöt kaö sêen pötë këet wel yawiaut.

¹⁶ Nem kar panëerö arök, “Anutuuk tiar utpet ëëpenëak morök yaalni,” pël wesak ëngk ma e wasnganok. Pi pël naën yaaup. ¹⁷ Omën ompyaöre wotpil pout Pep kutömweri wëaup pim naëaan yewais. Pi ëwa mopöök wia pötë pepapök wes mëen iraan yeö. Pipot kaip tiktikre kaka yaautök pi irikor naën, ompyaut pëen yaalniaup. ¹⁸ Anutu pimtë könöök pim ngön këet tiar ninak pim ru nuwesa. Pim omën ket elnia pourö pël elniipënëak kön wiak tiar wet rëak elnia.

Tiar Anutuu ngön kat wiak ënëm ëëpa

¹⁹ Nem kar panëerö, ar omën epëten ewat seë. Ar pourö ngön ök yeniaan këekë kat wiin. Pël ëak ngön kangut teënt manganok wet réak kön wiakök man. Pël ëak nga teënt elmëenganok. ²⁰ Tiar ngaare ser yaalmëem omnarö kaamök elmëen wëwë wotpil naön yaëen Anutuuk kön wiin ompyaö naëpan. ²¹ Pötaanök utpet yaaut arim lupötë kaö sak wëwëat kewil yengawis pöt kërë moolaë. Pël ëak arimënt wak irëak wë ngön Anutuuk arim lupötë nuwia pöt ngaarëk weim weë. Ngön pöt ngaarëk yeön Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaat.

²² Ën arimtë lupöt morök elmëak Anutuuk ngönte kat pëen mowiinganok kat wiak ënëm ëen. ²³ Omën namp pi Anutuuk ngönta ënëm naën kat pëen mowiipna pöp pi könitweri këere wot kan ityaangk pöta ök ëëpnaap. ²⁴ Pi pim këere wot kanten könitweri itenaupök së tapëtakëer kat kolöpnaap. Pöta ök omën Anutuuk ngönte kat pëen mowiipna pöp ngön pöt teëntom kat kolak pim utpet yaaut sëp newaspan. ²⁵ Ën omën Anutuuk ngön kosang ompyaut utpetetakaan ent ë yanuulë pötë pëen itenak kat nokolön këekë itenak itneim wë pim ityaangkaö pötë ënëm eim öpna pöp pi wëwëetak wëen Anutuuk ompyaö elmëen ërëpsawi ëëpnaap.

²⁶ Omën namp pimtën ngönëntak wëaup pël weseë pim këmët ngarangk naën wë pöt pimtë lupmer morök elmëen pim ngönën yaaö pöt mos ëëpnaat. ²⁷ Tiarim ngönën yaauta këet Anutuuk kön wiin ompyaö sëpna pöt epët. Ru wamërre öng kapirörö kaamök elmëëpenaatare yangerakë omnaröa utpet yaautök utpet niwaspanëen ngai ëëpenaat pöten pi kön wiin ompyaö sëpnaat.

2

Tiar omnarö neneraan sant yeem narö kasëng mangkan

¹ Nem karurö, ar tiarim Aköp Yesu Kristo, ewa pepapön, kön wi kosang yewesauröak omën isaare irëaurö mööngkraar kangk elmëenganok. ² Ar ngönën tuptak wa top ëak wëen omën naar, namp ë rangi ompyaut ëak ulpëen ompyaö retëngretëngëp mëaup, namp omnant

won ulpëen sëparëp mëaup, piarip wais yeilaan ³ ar omën ompyautringëp piin sant mowesak, “Kaöap, ur ompyaö eptak wais wel aisa,” pël mëak omën omnant wonöp piin sant nemowasën, “Nimëen urte wonok pirek taua,” ma “Nimëen urte wonok nem ikanöök e yangerak eprek wel aisa,” ⁴ pël manë pöt ar kön wiin ompyaö ëëpën ma? Won, utpet ëënëët. Ar omnarö kön utpetatring kom elmëen Anutuuk kön wiin pangk naën ëëpnaat.

⁵ Nem kar panëerö, kat wieë. Omën yangerakë omnaröak kön wiin pasurö pël yaë pörö Anutuuk piin kön wi kosang wesak pim wa ngaöök yamëautak ilapënëak yaö mëea. Pim wa ngaöök yamëaö pöt omën piin lup sant yaalmëauröen kup mowia. ⁶ Ën ar pöt, omën omnant wonörö ëö yemengkaurö. Ar kön wiin talöröak utpet yanuwat? Ma talöröak ngön yaatak yanuulë? Omën omnant wonöröak pël naalniin kësang wieëauröak yaalni. ⁷ Pël yeem Kristoë yapin ompyaö arim rangk wia pöten utpet wesak ya. Pötaanök ar tol ëen pitën wak isak yemak?

⁸ Aköpök ngönën pepeweri ngön kosang nent epël ëa pöt kön wieë. “Nimtëen lup sant yaën tapël nim karipëenta elmë.” Ar ngön kaö epët ngaarëk önë pöt ompyaö ëëpnaat. ⁹ Ën ar omën isaare irëaurö omnant mööngkraar kangk elmëenë pöt utpet ëen ngön kosang pötak ar ngön wa yoolëaurö pöt pet elniipnaat. ¹⁰ Omën namp ngön kosangöt ngaarëk yeweem lup kopët nent ap öpna pöt Anutuuk piin kön wiin omën pout wa yoolëauröa ök sëen kangut mampnaat. ¹¹ Pöt epët. “Ni öngre omp wëwëet kom ëënganok,” pël ëa tapöpök, “Ni omën mëngkanok,” pöteta ëaup. Pötaanök ar öngre omp wëwëet kom naën wë omën namp mëmpunë pöt Anutuuk ngön kosangöt wa olanëët. ¹² Pël ëen Anutuuk akun kaöaöök ngön kosang ngolöptak kom elniipnaat. Ngön kosang ngolöp pötak utpetetakaan ent ë nuulëa. Pötaanök ngön kosang pöten kön wieë ompyaö wesak ngön aöre wëwë wë pël ëëë. ¹³ Omën namp muntaröaan yaköm naalmëen yaaö pöp Anutuuk tiar kom elniipna pötak yaköm naalmëen ëëpnaap. Ën namp muntaröaan

yaköm yaalmëa pöp Anutuuk kom elniipnaatak yaköm yaalmëen kas köpël tauaapnaap.

Tiar omën ompyaut naën, kön wi kosang pëen wasëpena pöt mos ëëpnaat

¹⁴ Nem karurö, omën namp këmtak, “Ne Kristoon kön wi kosang yewesauap,” pël yeem muntarö kaamök elmëere ompyaö elmë pël naën ëëpna pöp, pötak kaamök elmëëpën ma won? Pangk naëpan. Kön wi kosang yewesa ke piptaan Anutuuk utpetetakaan kama nemoöpan. ¹⁵ Kar namp ulpëenre kaömpötëen ap yewasën pöt ¹⁶ arëkaan nampök, “Ompyaö öm. Ëp önganëen ulpëenëp mëak kaömp nak kep ëëm,” pël yamëem koröpöök kaamök naalmëen ëen pangk ëëpën ma won? Pangk naëpan. ¹⁷ Tiarim kön wi kosang yewesa pöt pi tapël yaaut. Tiarim pël yaaö pötakëer wiaan pöt këet oröön ompyaö naalmëen ëëpena pöt kön wi kosang yewesaut mos ëëpnaat.

¹⁸ Pël ëëpnaatak arim naëaan nampök epël apën koröp. “Omën namp kön wi kosang yewesautaring wëen namp omën ompyaut yaaup.” Pël apnaatak ne piin kangiir epël memaap. Ni omën ompyaut naën ëëmë pöt tol ëak Kristoon kön wi kosang yewesautaring wëen pöt pet ëëm? Pël naëngan. Pël ëëmëetak nem ompyaö yaaö pötak ne Kristoon kön wi kosang yewesautaring wë pöt pet elniipnaat. ¹⁹ Ni Anutuun kön wiin kopëtap wë pël yewasën. Pöt ompyaö. Pël yaëetak pöt pëen pangk naëpan. Pöt urmeraröeta tapël Anutuun kön wi kosang wesak wë piin kas ëak reireë yaur. ²⁰ Ni ëwatët wonöp. Ni kön wi kosang yewesautaring wëen pöta këet omën ompyaut naën yaaup. Pötaanök nim kön wi kosang yewesa pipot mos sëpnaan pet elniimaap.

²¹ Kat wieë. Tiarim ëap Apram pi tol yaëënak Anutuuk piin, “Omën wotpilëp,” pël mëëa? Pöt epët. Pi ngaan Anutuun ngönte ngaarëk wak pim ruup Aisak kiri elmëëpënëak ëa. Pim omnant yaaö pötaan Anutuuk piin, “Wotpilëp,” pël mëëa. ²² Ar kön nawiin ma? Apram pi kön wi kosang wesak wë omën ompyaut ëa. Pi kön wi kosang yewesautaring wëen këet oröön omën ompyaut ëa pötaan pim kön

wi kosang yewesa pöt kë ëa. ²³ Pël ëën, “Apram Anutuun kön wi kosang wasën pim pël ëa pötaan Anutuuk kön wiin wotpilëp pël sa,” ngönëntak ngön wia pipët kë oröa. Yaap, Anutuuk piin, “Wotpilëp,” pël mëak piin ngönt kip mëëa. ²⁴ Pötaanök ar pourö kat wieë. Anutuuk omën namp pim kön wi kosang yewesautaan pëen won, omën ompyaut yaautaanta, “Wotpilëp,” pël mapnaat. ²⁵ Apramë ëa pöl öng omp nga yaaö namp Reap piita tapël omën ompyaut yaëen Anutuuk piin, “Wotpilëp,” pël mëëa. Pöt pi Israel omën ngaan Yosuaak yang ngaakëren ëlëëp itenak waisëpënëak wes mëen sa pöaar sant mowesak kaamök elmëak wes mëen kan muntaöökël sa. Pël ëën pim ompyaö ëa pötaan Anutuuk pël mëëa. ²⁶ Epëten kön wieë. Tiarim koröpöök könöp won ëanëen wel wian tapön. Tapta ök tiar kön wi kosang yewesautaring pëen wë omën ompyaut naën ëëpena pöt tiarim kön wi kosang yewesa pöt sokutë ök ëëpnaat.

3

Tiarim yangapöt ngarangk ëëpa

¹ Nem karurö, arëkaan selap rë yaula ya omën sënganok. Kat wieë. Anutuuk ënëmak ingre moröröaan sapsap wël yeem rë yaula ya omnarö tenimëen kaö wesak wël elniipnaat. ² Tiar pourö omnant ëëpenëak utpet ke nentere nent yaurö. Omnarö tiarim këmötök utpet nent naën yeëan talte omën ompyaö panëërök tiarim koröpöt ngarangk ëëpen. ³ Pol osopë kan yesaut ngarangk yeë pöt tiarim kentöökë ënëm ëëpënëak wii kotu pim këmtak kapul yemoulmë. Pël ëak wii pö wer yeön osöp pim kepönö pokol ëak omnampë sëpënëak kön wia pöök yesaup. ⁴ I kaö wangaöonta kön wieë. Wangaööta kësang panëëmpel. Pël ëaatak kent weëre kosangöök möak mök ëen i kaöök yesau. Ën wangaöök moröak së pëlpël yaaö pöt kot panëët. Ngarangkëpök pötak moröak lup nentakël ko wiak sëpënëak kön wiipna pöt yok tap pantak së moulmëëpnaat. ⁵ Tiar omnaröa yangapöökta tapël yaë. Yangap pö kotuuk aan omën kësangöt orööpnaat.

Ën epëten kön wieë. Omën namp es ngëpöpët il olaan pöt kaö panë sak kosangre koinöt kot won sa yaë. ⁶ Pël wiaatak tiarim yangapö esuwesi ök. Pipöök tiarim koröpöök wë kaip tiktik ëak ngön utpet ke nentere nent yeem koröp pou utpet wes yaë. Yangapöök ngön utpetat yeem es ket ëak kotak omnaröa wëwëat utpet yewas. Utpet yewas pöta weëre kosang pöt Setenök yaningk. ⁷ Tiar animaö reraö ke nampre namp kosangöökaanre i kaöökaan, imënre intre kamal pörö wak wiap wasëpenëak pöt pangk pël ëëpenaat. ⁸ Pël ëëpenaatak talëpök yangapö wiap wasën ngön ompyaut apën? Pangk pël naëngan. Kamalöp pim këmtak welakre kakamöt wiaan kant nimëngkën wel yawi pöta ök tiarim yangapöök ngön utpetat yeem omnarö utpet yewas. ⁹ Yangap Aköp tiarim Pepapön yaya aim wë tapöök kaalak omën Anutuuk pimtë ök panë wesak ket ëauröen utpet wesak yaaurö. ¹⁰ Anutuun yaya ngön yamëëautere utpet wesak yaaut yangap kopët tapöökaan yaaurö. Pötaanök nem karurö, wëwë korar pipël wëen pangk naëpan. ¹¹ Epël kön wieë. I kölok kopët nentakaan i yaapmerre kakam yaaumer yaauröa ma? Won. ¹² Karurö, ar kön wieë. Yok pangk këra kemmentök muri ulöp utöpën ma? Ma wii neweëek yok pangk kem ulöp utöpën ma? Pöta ök panë i yaapmerta kakam yaaumeriaan naarööpan. Pël wiaap ar tol ëën yangap kopët tapöökaan ngön utpetere ompyaö pout aim. Pöt pangk naëngan.

Ëwat ompyaut Anutuuk yaningk

¹³ Arim naë omën narö könre wetete ompyaut wieë omën ompyaöre utpetat kom yaëën pöt pitëm wëwë ompyautök pit kön ompyaöring wë pitëmënt wak irëak omnarö wiap yemowesa pöt tekeri wasëp. ¹⁴ Ar omnantëen war yeem omnaröaan lup utpetaring wë arimtën wak isak, “Ten kön ompyautaring wë,” pël angan. Pël anë pöt kaar anëët. ¹⁵ Pitëm kön ke pöt Anutuun naëaan won, yang omnaröa naëaan waut. Pitëmtë könöökë ënëm yeem Setenë kön yawia pöl yaaurö. ¹⁶ Omnantëen war yeem omnaröaan lup utpetaring önë pöt ngö yeem omnaröaring lup kopëtemer sak wë wiap mowasën këët oröön wotpil wëaö pöt ulöl sëpnaat.

önëët. ¹⁷ Yangerakë könöt ke pil yaë. Pël yaëetak könre wetete ompyaut Anutuun naëaan yaaröön arim wak wë pöt lup kölam önëët. Pël yeem omnaröaring lup yal ëak wë pit wiap mowesak pitëm ngönöt kat wiinëët. Pël ëak ya ngës elmëak omën ompyaut pëen elmëënëët. Pötaan kön selap naën wotpil wesak önëët. ¹⁸ Pël yeem ar omnaröaring lup kopëtemer sak wë wiap mowasën këët oröön wotpil wëaö pöt ulöl sëpnaat.

4

Tiar yangerakë omnantëen kent yeem pöt Anutuun kööre tok elmëëpenaat

¹ Arim neneraan kööre tok yeem nga yaal pöta songönte tol ëënak yeë? Ar pourö koröpöökë kentre kauratë ënëm yeem kööre tok ëak nga yaalaurö. ² Ar omnant önëak kent yeem naön yaauröak omnarö mëmpunëëten kent yeë. Ar omnantëen war yeem pangk naëngan. Pötaanök neneraan kööre tok yeem nga yaalaurö. Ën omnantëen kentre kaur yeem Anutuun kimang nemaan yeëan. Pötaanök naningkën yaë. ³ Ar Anutuun omnantëen kimang yamëem pöteta naön yaaurö. Pöt tol ëën? Ar kön wotpil won, korar wiak wë omnant wak arim koröpöökë kentre kauratë ënëm ëënëak kimang yamëëan. Pötaanök naningkën yaë. ⁴ Utpetarö aë, ar öng nampë ompöp sëp wesak muntapë naë së wë pöta ök Anutu kasëng menaurö. Omën namp yangerakë omnantëen kentre kaur yeem pöt Anutuun kööre tok yaalmëaup. Ar pöten kön nawiin ma? Pötaanök yangerakë omnantëen kentre kaur ëënë pöt Anutuun kööre tok elmëënëët. ⁵ Ngön Anutuuk ngönëntak epël ëa pöt pas naën. “Anutu tiarim lupötë kön nuulëa pöröen pi kentre kaur kësang yaë.” ⁶ Pël ëak rangk komre kolap yaalni. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Anutuuk omën pitëmtën wak isak yaaurö kasëng yemangkem pitëmtën wak irëak yaauröaan komre kolap yaalmëaup.”

⁷ Pötaanök ar arimënt wak irëak Anutuun ikanöök weë. Pël ëak Seten waö ëën sëp niwesak kas sëp. ⁸ Anutuun naë rë olaë. Pël

ëen pi arim naë panë wais ngarangk elniipnaan. Utpetarö, arim utpet yaaut sêp we-seë. Kön selap yaaurö, arim könöt kopëtal wieë. ⁹ Arim utpet yaautön kön wieë yaköm äak ingre ya ilak aim weë. Omën utpetatëen sôm yaaut sêp wesak elere war eim weë. Pötëen ërëpërëp yaaut sêp wesak ya ngësring weë. ¹⁰ Pël ëëë Aköpë ëöetak arimtën wak irëak aim ön. Pël ëën puuk kaalak wak isak niapnaan.

Karurö kom elmëengan

¹¹ Karurö, ar neneren utpet wesak manganok. Ar arim karuröen utpet wesak mëak kom äak, “Pit utpet yaaurö,” pël yamëem pöt, Anutu pim neneren lup sant ëëpenëak ngön kosang wesak niia pöten utpet wesak äak, “Korar yaë,” pël manëët. Ën ar Anutuu ngön kosang pöten, “Korar,” pël manë pöt, ngön pöt ngaarëk naön arimtën kön wiin isën ngön ë pet yauröä ök sënëët. ¹² Anutu kopëtapökëër ngön kosang wesak niiaupök kom elniipnaap. Pimtok mait elniipën ma nimpën. Ar pim ök talte arim karurö kom elmëen. Pangk pël naëngan.

Tiarimtën wak isak anganok

¹³ Elei, ar narö epël yaaurö. “Peene ma ëlpamök ka kësang naöök së wë krismaki nenta öngpök ya yamëngkem mon kaö panë öpenaat.” Pël yak pöröen epël niamaan kat wieë. ¹⁴ Ëlpamök arim naë orööpnaaten köpël wë. Arim wëwëat muntönöökë ök. Muntön naöökë akun kot nent oröak is lööla äak won yes pöl ar akun kot nent wë wel wiinëët. ¹⁵ Pötaanök, “Tiar ya epot mëmpenaat,” pël anganok ngön ke epël an. “Aköpë kentöök niaan pöt wëwëetak om wë ya epot mëneim öpenaat,” pël an. ¹⁶ Ar ngön pël naënöröak arim omnant ëënë pötön kön yawiem arimtën wak isak yaaurö. Arimtën wak isak yaaö pöt ompyaö naën yaaut. ¹⁷ Pötaanök omën namp ompyaö yaauta songönten ëwat wëak pël naën ëëpna pöt utpet ëëpnaat.

5

Omën monere uröm kësang wieëauröa ngönte

¹ Omën urömere kaar es kësang wieëaurö, ar këëkë kat wieë. Arim këlangön kat wiinë pöten kön wiak ya ngës ëen. ² Arim urömere kaar es kësang pöt köt sëen poë koröpötta iwalöröak na pet irëpnaat. ³ Ën monatta polirang äak kö sëpnaat. Pël ëëpna pöt arim mon pötön keimön äak omnarö kaamök elmëak nemangkën yaaut tekeri wasëpnaat. Pël äak esuwesi koröpöt es kotak utpet yewas pöl arim monatön keimön yaaö pipotta arim lupöt utpet wasëpnaat. Pöt peene yanger pet irëpnaat temanöm yesën ar monere urömatön keimön äak kësang wa rongan äak wë pötaanök. ⁴ Këëkë kat wieë. Inëen ruurö pit arim yaak kaamök elnia. Pël äauta sumat nemangkën, om ngön kaar maim wë. Pël ëen ar keimön elmëen inëen ru pöröak monat naön äak kaaö ngön aan Aköp kutömweri wëaup kat wia. ⁵ Ar e yangerak wë kaömp kësang neimeë arim kentötë ënëm yaaurö. Pël yeem kaömp kësang nak polöröa ök kewis wiak wëen arim mën wel niwiipna akunet temanöm yes. ⁶ Ar omën wotpil yaaurö ngön yaatak moulmëak mënan. Pël ëen pit kangiiir naal-niin ëa.

Tiar këlangön kat yawiem ya wiapring Aköpë waisëpnaaten kor öpa

⁷ Karurö, pit pël ëauröak lupöt kosang sak këlangön kat wieimeë ya wiapring Aköpë kaalak waisëpnaataan kor ön. Ar ya new-eri pepapë yaë pöten kön wieë. Pi omnant ngëntak këët orööpnaataan kor eim wë. Pël yeem lup kosang sak wë këtire kopi ëen orööpnaataan kor wëaup. ⁸ Yaap, Aköpë waisëpna akunet temanöm panë sa. Pötaanök yaaweri pepapë yaë pöl ya wiapring weë.

⁹ Karurö, neneren kaaö ngön manganok. Anutu, ngön ë pet yaurö, waisëpënëak yaëen pël anë pöt ngön ë pet irak kangut nimpnaat. ¹⁰ Karurö, tektek ngön yaaö omën ngaan Aköpë yapintak pimtë ngönte aima pöröen kön wieë. Pitëm kööre toköröak utpet yaalmëen këlangön kat wieimeë ya wiapring ya mëneima. Pötaanök pitën kön wieë pitëm ëa pöl mëneë. ¹¹ Tiar omën këlangön kat yawiem lupöt kosang sak wakaima pöröen kön wiin ërëpsawi yaë. Ën Yoop pim ngönteta kat yawiaurö. Pi

këlangön kësangöt kat yawiem lupre kön kosang sak wëen ënëmak Aköpök ompyaö elmëa pöten kat wi aut. Yaap, Aköp pi ya ngës kaö elniak sant panë yaniwas.

Ngön ë kosang yewesauta ngönte

¹² Nem karurö, ngön niama epëten kaöet pël weseë ngaarëk ön. Arim ngönöt kosang wasënëak Anutuu yapintakël utak, “Anutuu ëöetak yaap yeniak,” pël aöre omën nantë yapinötëël utak aö pël ëënganok. Won, ar omën nent ëënëak pöt om, “Mak, ne pël ëëmaap,” pöt pëen an. Ën naën ëënëak pöt om, “Won, pël naëngan,” pöt pëen an. Pël anë pöt Anutuuk kangiiir nga naalniin ëëpnaat.

Omën wotpilëpök Anutuun kimang mapna pöt kaamök kësang elmëëpnaat

¹³ Arëkaan namp këlangön kat yawiem pöt Anutuun kimang map. Ën namp ërëpsawiarung wë pöt Anutuun yaya tan ap. ¹⁴ Ën namp yauman wak wë pöt ngönënë kaöaröen yas map. Pël ëën pit wais Aköp Yesu pim yapintakël i kolapët wa yemomëem Anutuuk kaamök elmëëpnaan kimang mapnaat. ¹⁵ Pit Anutuuk omën pöp ompyaö mowasëpënëak kön wi kosang wesak piin kimang mapna pöt kaalak wal ë moulmëen ompyaö sëpnaat. Ën saunat wiaaneta ent ë moolapnaat. ¹⁶ Pötaanök ar ompyaö sënëen arim utpet ëaut neneren tekeri wesak mëak arimëntëen Anutuun kimang maë. Yaap, omën wotpil wëaupök kimang mapna pöt Anutuuk kaamök kësang elmëëpnaat. ¹⁷ Elia pi omën tiarim ök tapëlëpök Anutuun kopi nepelën ëëpënëak kosang wesak kimang mëëa. Pël ëën kopi nepelën wieë krismaki nentepar nent ngoon mor nas nasiaan namp pël sa. ¹⁸ Pël ëën pi kaalak kimang maan Anutuuk kat mowiin kopi kësang pan pelën këëre kaömp oröa.

Omën ngön këët sëp wesaurö kaalak mësak waisëpa

¹⁹ Nem karurö, arëkaan namp Anutuu ngön këët sëp wasën kaalak nampök lup kaip motiin ngön këët ngaarëk öpna pöten kön epël wieë. ²⁰ Omën pim karip utpet yaauta kanöökaan lup kaip motiipna pöp pi kaamök elmëen Anutuuk saun omën pöp

pim utpet pout won mowasën könöp wel nawiin öpnaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Sems.]

1 Pita

Yesu wel wiak kutömweri sêen wê kris-maki 34 pöta ök won sêen Pitaak ingre mor saö naröaan pep epwer retêng äa. Pita pöp Yesuu ru 12 pöröakaan namp. Omên pörö omên naröak utpet mowesak pitên, “Utpet yaaurö,” pël mëä. Pël äënak Pitaak pit kön wi kosangtak taë sak öpênëak Yesu Kristoë ngön ompyaut ngölöp wes mena. Pitaak pitêm Yesuu wel wiak wal äautere kaalak waisëpnaaten kön kosang wia pötaan këlangön kat yawiem kön wi kosang yewe-saut këlok nasën äëpnaat pël weseë retêng ä mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rêaut 1:1-2

Anutuuk utpetetakaan kama niwaut 1:3-12

Wëwë kölam öpenaata ngönte 1:13-2:10

Këlangön akunetak ingre mor sauröa äëpnaat 2:11-4:19

Ingre mor sauröa irëak inëen äëpnaat 5:1-11

Ngön mëët 5:12-14

¹ O Anutuu omên arim ka songönöt sêp wesak kas sê Pontasre Kalesiaare Kap-atosiaare Esiaare Pitinia yang pötëel repak wëaurö, ne Pita, Yesu Kristo pim ngön yaaö omên saupök arimëen pep epwer retêng ä yaningk. ² Ngaan Anutu Pep pim könöök pimëen kom ä nuulëen Ngëëngk Pulöök ngëëngk wes nuulëa. Pöt Yesu Kristoë ngönte ngaarëk wak wëen pim iitak i niirak kölam niwasëpênëak pël äa.

Anutuu komre kolapre mayaap pöt arim naë ulöl sak wiaap.

Tiar wëwë ompyaö kutömweri wia pöten kor eim wë

³ Anutu tiarim Aköp Yesu Kristo pim Pepapön yaya maim öpa. Pim tiarimëen ya ngës kaö yaaö pötak Yesu Kristo wele-takaan wal ä ulmëak wëwë ngölöpët nina. Pël äen wëwë ngölöp pöt tiarim naë wia pötaan Anutuu kup niwia pöta këët öpênëak kön kosang wia. ⁴ Pël yeë pötaan tiar Anutuu mor kol yaö niia pöt öpênëak kor eim wë. Pöt kumkum äere köt sê pël naënöt kosang wiaapnaat arimëen kutömweri wia. ⁵ Ar Kristoon kön wi kosang wesak

wë pötaan Anutu pim weëre kosangöök ngarangk elnieim wë. Pël äen akun kaöaö temanöm yesën pim utpetetakaan kama niwak ompyaö elniipna pöt tekeri wesak pël elniipnaat. Pël äëpna pöt kopëta wes pet ira.

⁶ Pötaan ärepërëp yaaurö. Pël yaëen Anutuuk morök nant elniipênëak kön wiin pangk äen pöt akun kot nent arim naë këlangön nant orööpnaat. Pël yaëen ärepërëp äen. ⁷ Morök pötök arim piin kön wi kosang yewesaut yaapët pöt tekeri wasëpnaat. Kool pöt wiapöt esuwesök pim songönte war yewas. Än arim kön wi kosang yewesaö koolöt il yewas pöt morök elniin kosang wia pöt tekeri wasën Yesu Kristoë orööpnaatak Anutuuk ya kë sak yaya yeniem ä nirangiak ping wesak niap-naat. ⁸ Yesu Kristo arim itnaangkën äaupön lup sant yaalmë. Peeneeta itnaangkën tapöpön kön wi kosang wesak ärepërëp kaö yeë. Arim ärepërëp pötak yangeraköt il yewasën pöten këmötök war wesak naëngan. ⁹ Arim ärepërëp yaauta songönte epël. Piin kön wi kosang yewesautaring wë pötaan Anutuuk ar utpetetakaan kama yanu.

¹⁰ Anutuu ar utpetetakaan kama yanu pipët, pim tektek ngön yaaö omnarö pöta songönte koirëpênëak ap weseima. Pël äak Anutuu komre kolap nimpênëak äa pöt war wesak pöta songönten këëkë kön nawiin äa. ¹¹ Kristo pim Ngëëngk Pulö pitêm lupötë wë Kristo këlangön kat wiak kutömweri isak ewaatak öpênëak mëä. Pël maan pit, “Akun taltak ma ke tolëel yaëen Kristo pi pël äëpën?” pël maimëë kangkkangk äeim wakaima. ¹² Anutuuk pitên, “Arim ya yamëngk epot kaamök naalniipan, omên ënëmak orööpnaarö kaamök elmëëpnaat,” pël mëä pöta këët arim naë yaarö. Pitêm ya yamëngkem ngön war wesa pöt, Ngëëngk Pul kutömweriaan wes mëen irëa pöök omên narö kaamök elmëen ngön ompyaut ök niaan kat wiaurö. Ngön ompyaö pöta songönte enselöröakta äwat sëpênëak kent kön yawiitak pangk pël naën yaë.

Anutuuk ngëëngk öpênëak yenia

¹³ Pötaanök könöt wotpil wesak kääkë ngarangk ëeim ön. Pël ëak Yesu Kristoë tekeri sêpnaatak komre kolap war was nimpnaaten kön kosang wieim ön. ¹⁴ Ar Anutuu ruuröak pim ngönte ngaarëk weë. Ngaan ngönën köpël wë kentre kauratë ënëm ëeiman pöta ök ëënganok. ¹⁵ Anutu, ar pim ru sënëak yas niiaup, pim ngëëngk wë pöl arta ngëëngk sak wë omnant ëën. ¹⁶ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Ne ngëëngk wë. Pötaanök arta ngëëngk ön.”

Yesuu iitak utpetetakaan ent ë nuulëa

¹⁷ Anutu, arim Pep pël mëak yaya yemak pöp, pi omën isaare irëaurö, mööngkraar kangk naalmëen yaaup. Pi tiar neenem omnant yaautë ökök ngön ë pet irëpnaap. Pötaanök yangerak önëël piin kasinkasin elmëimeë ompyaö ëeim ön. ¹⁸ Ar ëwat wë. Arim ëere peparöa kanöököl wëwë utpet wakaimauröak Anutuuk pötëaan ent ë nuulëepënëak sum elnia. Pöt koolre siluwa lëngë yesa pötök won, ¹⁹ Kristoë i sum kësangringtak sum ëak ent ë nuulëaurö. Pi sêpsêp möön söëere kewil wonöpë ök wakaima. ²⁰ Pi ngaanëër yanger won wiaan pël ëëpënëak yaö mëëaupök peene akun pet irëpënëak yaëën arimëen tekeri orö rëaup. ²¹ Kristo pim pël ëa pötaan Anutuun kön wi kosang weseim wë. Pi Kristo weletakaan wal ë ulmëak ë morangia. Pël ëa pötaan Anutuun kön wi kosang wesak pim niöpnaataan ërëpsawiarang kor eim wë.

Anutuu ngöntak ngolöp wes yanuulë

²² Ar ngön këët ök niaan kat wiak ngaarëk yeö pël yaëën pötak arim lupre könöt kölam yanuwat. Pipët arim karuröen kääkë lup sant elmëënëak oröa. Pötaanök kosang wesak neneren lup sant ëeim ön. ²³ Ar ngolöp wesak wil niulëen wë pipët, kö yesauröa naëaan won, kö nasën yaaö Anutuu ngön wëwëetaring kosang wiaapna pötakëlaan oröaurö. ²⁴ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omnarö pit nönre koinötë ökörö.

Pitëm ë yerangi pöt puutë ökök.

Nönöt umön yarëaut, puut teënt kerë yesaut.

²⁵ Ën Anutuu ngön pöt kosang wiaapnaat.”

Anutuu ngön pöt ngön ompyaö pitëm ök niia pipët.

2

Kristo pi tiarim möör wap kosangët

¹ Ar ngolöp wes niulëaurö pötaanök utpet ke nentere nent moolaë. Kaar aöre morök ë, war ëere omnaröen utpet wesak aö pël yaaut sêp weseë. ² Önga ngolöp wilauröa ëlöröa kapaatön kent yaë pöl arta ngönënë kapaaten kent panë ëën. Pël ëënë pöt kosang sak wëen Anutuu utpetetakaan kama yanu pötak kaö sak ompyaö önëët. ³ Ar yaap Aköpë sant yaalni pöten kat men yeë pötaan pël ëëë.

⁴ Aköp Yesu, wëwëeta pepap, piik yal ëëë. Pi omën ka ök yarëauröa wap ompyaüt öpënëak utpetat wël ë yemoola pöl omnaröak piin kaaö elmëen Anutuuk kön wiin isën möör wap wesir ulmëaup. ⁵ Ar Anutuuk wëwëet nina pörö piik yal ëak wap pöta ök sak Ngëëngk Pulöökë tup sën. Pël ëak kiri yauröa ök sak arim lupre könöt Anutuun kiri yaalmëen Yesu Kristoë äutaan arën kön wiin ompyaö ëëpnaat. ⁶ Nem yeniak pöta songönte ngönën pepeweri epël wia.

“Kat wi.

Ne Saion rosiraöök wap nent yewesir.

Wap pöt möör wap sum kaö panëët.

Omën namp piin kön wi kosang wasëpna pöp ëö nasëpan.”

⁷ Ar piin kön wi kosang weseim wë pörö kön wiin ompyaö panë yaë. Ën omën kön wi kosang newasën pöröaan ngönëntak epël ëa.

“Wap omën ka ök yarëauröa wël ë moolëaut Anutuuk ompyaüt wesak möör wap wes yewesir.”

⁸ Ën nenteta pitëmëen epël ëa.

“Pi kël kotuukë ök sak wëen narö ing wot möak kawiap ëëpnaat.

Ën kël kësangöökë ök sak wëen pötal urak kawi ngentiipnaat.”

Omën pörö Anutuu ngönte wa yoola pötaan pim ëëpënëak mëëa pöl ing wot möak kawiap ëëpnaat.

Tiar Anutuu omën saut

⁹ Ar pöt pitëm ökörö won. Anutuuk pimëen nuwasën pim omën sak kutöm

Aköpëen kiri yaurö. Ar pim omën wotpilörö. Koutak wëen puuk yas niaan pim ëwa ompyautak ilëak wë. Pim ompyaö yaauta ngönte aim önëak yas niia. ¹⁰ Ar ngaan omën pas wakaimauröak peeneek Anutuu omën sak wë. Ar ngaan Anutuu ya ngëstak naön ëauröak peeneek pim ya ngëstak wë.

Tiar Anutuu inëen ëëpnaat

¹¹ Nemorö, ne kosang wesak niamaan kat wieë. Ar yangerak yaamre su kak wë pötaan koröpöökë kentre kaur arim lupre könötëen kööre tok yaaö pipot sëp weseë. ¹² Pël ëak ngönën köpëlöröa tekrak wotpil ön. Pël ëen pit arim songönten itenak, “Utpet yaurö,” pël yenia pöt sëp wesak Anutuu waisëpnaatak arim ompyaö yaautaan piin yaya mapnaat.

¹³ Ar Aköpön kön wieë omnaröa ngön kosangöt ngaarëk ön. Yang omp ak wotöök wëaupre ¹⁴ pim yang ngarangk utpet yauröen nga maöre ompyaö yauröen ping wesak maö pël ëëpënëak wes yamëa pöröa ngön ngaarëk ön. ¹⁵ Anutuu kentöök arim ompyaö yaautak omën köpël wë ngön kaar ya pipöröa këmöt ur mowariipnaaten kent yaë. ¹⁶ Ar utpetetakaan wil nuulëen ompyaö wë. Pël ëëë omnaröen, “Utpetetakaan wil nuulëen wë,” pël morök mëak ëlëëp utpetat ëënganok, Anutuu inëen sak wë ompyaö ëeim ön. ¹⁷ Ar omën pouröen ping wesak an. Ngönën omën arim karuröen lup sant elmëen. Anutuun kasinkasin elmëen. Yang omp aköpön ping wesak an.

Kristo tiarimëen këlangön kat wiak pim ingtak sëpenëak kanö pet elnia

¹⁸ Inëenörö ar, arim kaöaröen kasinkasin elmëak pitëm ngön ngaarëk ön. Pöt omën ëpre wiap yaalniauröaan pëen won, yaar ser yauröaanta tapël elmëen. ¹⁹ Pöt eptaanök. Pit ar saun wonrek këpök këlangön kat yaniwiin Anutuun kön wieë ya sangën naën wëen pi arën kön wiin ompyaö ëëpnaat. ²⁰ Ën ar utpet nent ëen kaöaröak pës yanimöön ya sangën naën ëënë pöt Anutuuk kön wiin ompyaö ëëpën ma? Pël naëpan. Wotpil wëen këlangön kat yaniwiin ya sangën naën ëënë pötakëer Anutuuk

kön wiin ompyaö ëëpnaat. ²¹ Anutuuk ar Kristoë ëaul wotpil wë këlangön kat wiinëak niulëa. Pi arimëen këlangön kat wiak pim ingtak sënëak kanö pet elnia. ²² Pi utpet nent naënëp, pim këmtakaan kaarre morök nent naaröönöp. ²³ Omnaröak utpet wesak yemaan kangüir nemaan ëa. Këlangön kat yemowiin kangut mampënëak nemaan, Anutu wotpil wesak ngön ë pet yairaup pimëen yaö mowesa. ²⁴ Tiarim utpetatök pim rangk isën këra yetaprak möön wel wia. Pöt tiar utpetat sëp wesak wotpil öpenëak pël ëa. Pim koröpö utpet wesa pötaan tiar ompyaö san. ²⁵ Ar ngaanëer pol sëpsëpöröa yaë pöl kanö wiaan irikor ëeimauro. Peene pöt, arim ngarangkëp Kristo, lupre könötë pepapök, yas niaan pim naë öröak wë.

3

Öngre ompöröa ngönte

¹ Öngörö ar, inëenöröa yaë pöl arim ompöröa ikanöök wë pitëm ngön ngaarëk ön. Pël ëen omp narö Anutuu ngön ngaarëk naön ëëpna pörö arën itaangkën ngön nemaan yaëen arim ompyaö yaauten itenak pim naë rë olapnaat. ² Yaap, arim ompörö ar Anutuun kasinkasin yaalmëem kölam wë pöten itenak pim naë rë olapnaat. ³ Ar koröpöt pëen ompyaö sëpnaan kepön ëpötë ë morangiire polere kal ëëre ulpëen ompyaö retëngöt më pël ëëngan. ⁴ Om ëpre wiap arim lupötë ëlëëp wia pötök arim lupre könöt ë morangiin. Pël ëënë pöt sëpar nasën kosang wiaan Anutuuk itaangkën isëpnaat. ⁵ Öng ngaan Anutuun yaö sak wakaima pörö pit tapël Anutuun kön kosang wieë pitëm ompöröa ikanöök wë ngön ngaarëk weim wakaima. ⁶ Sera pi tapël ëak pim ompöp Apramë ngön ngaarëk weimeë piin, “Kaöap,” pël maima. Pötaanök ar pim ëa pöl ompyaö yeem arim ompöröa ëëpna nenten kas naën ëënë pöt pim ök önëet.

⁷ Ompörö, arënta tapël niamaan. Ar öngöröaring wë arim Anutuun kimang ngön ök manëet il wariipanëen pit weëre kosang wonörö pël weseë ompyaö elmëen. Pitta wëwë kosangtaan yaö mëëaurö pötaanök.

Lup kopëtemer sak öpa

⁸ Epët ar pouröan niamaan. Ar lup kopëtemer sak omnaröen yaköm eën. Arim karuröen Anutuu omnarö pël weseë lup sant elmëak komre kolap elmëeimeë arim lupöt wak irëak ön. ⁹ Omnaröak utpet yaalniin kangiir elmëenganok. Utpet we-sak yeniaan kangiir manganok. Won, Anutuuk welaköt elniipënëak yas niiaurö. Pötaanök pël yaëen pöt Anutuun pitta welaköt elmëëpnaan kimang man. ¹⁰ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën erëpsawiarang ompyaö öpënëak kent yaë pöp pim këmtakaan ngön utpetere kaaröt orööpan.

¹¹ Utpetat kasëng menak omën ompyaut eëp.

Pël ëak mayaaptak öpnaan ke urak pöta yaat mëmp.

¹² Aköp pi omën wotpil yaauröen itenak pitëm kimang yamëëaut kat yemowiaup, utpet yaaurö kasëng yemengkaup.”

Ompyaö yaautaan këlangön kat wiipenaat

¹³ Karurö, ar ompyaö sënëëtaan kosang yengentiin talëpök utpet niwasëpën? ¹⁴ Ar wotpil wëen këlangön kat yaniwiin pöt erëpsawi eënëët. Ar pitën ya ngës kön wiak kas eëngan. ¹⁵ Arim könre lupöt Kristoon kasinkasin ëak kaö mowasën. Pël eën omnaröak arim omën ompyaut önëak kor yeë pöta songönten pëel yeniaan pöt ompyaö wesak ya wiaptaring ök manëel kopëta wesak ön. ¹⁶ Pël ëak arim könöt kengkën eënëen wotpil ön. Pël eënë pöt omnaröak arim Kristook yal ëak ompyaö yaautakël utak utpet wesak yeniem pitëm kaar yaauta songönte tekeri sëen eö sëpnaat. ¹⁷ Anutuuk kön wiin wotpil yaautaan këlangön kat wiipena pöt ompyaö eëpnaat. Ën utpet yaautaan pël eëpena pötaar pangk naën eëpnaat.

Kristo pi tiarim saunatëen wel wia

¹⁸ Kristo pi wotpilëpök tiarimëen wel wia. Pi wotpilëpök utpetarö tiar Anutuu naë wa nuulëepënëak akun kopët nent pël ëa. Koröpö wel yawiin könöp wel nawiin ëa. ¹⁹ Pël ëak pim könöp omën ngaan

wel wiauröa kön wii kaatak wëauröa naë së ngönën ök mëëa. ²⁰ Kön pörö omën ngaan Noa pim akunetak Anutuu ngön wa olaimauröa könörö. Noa pi wangaö ket ëeim wëen Anutu pit pim ngön ngaarëk öpënëak pimtë ya wiap yaautak om korkor elmëeima. Pël ëautak omën kopët 8 pöaar pëen pim ngönte ngaarëk wak wangaöök ilaan i ngep naën ëa. ²¹ I pipët ngönën i yanimë pöta ökre waste. Pöt epël yaë. I yanimë pöt koröpöökë kewilötëen naën, Anutuun kimang yemaan utpetat won yanuwas. I yanimëen Anutuuk Yesu Kristoë weletakaan wal ëa pötaan ompyaö yanuwas. ²² Pi weletakaan wal ëak kutömweri së Anutuu yaapkëel wëen enselöröere kutömweri yapinringre weëre kosangringörö pim iri wë.

4

Kristoë këlangön kat wia pöl yeem utpetat kasëng mempa

¹ Kristo pi yangerak këlangön kat wia. Pötaanök pim ëa pöten kön wieë kosang sën. Namp koröpöök këlangön kat wiipnaapök utpet yaaut sëp wasëpnaat. ² Pötaanök peene ngës rëak koröpöökë kentre kauratë ënëm eënganëp Anutuu këm ngönte pëen ngaarëk weim ön. ³ Ar ngaan ngönën köpël wë köpëlöröa kentöökë yaaut epël eimaurö. Öngre omp nga eëre omën utpetatön kentre kaur ë, i ngaat nak kön irikor eëre këere imën keimön nëere i ngaat keimön nak utpet ë, Anutuu urtak omp ak kaaröröaan ngëengk mowasö, pël yaaö pöt ë waiseimeë pöt kaö wesak wakaimaurö. ⁴ Peene pöt, utpet ke pilöt pitring naën yeë pötaan yaan sak utpet wesak yenia. ⁵ Pël yeniaatak wë ënëmak Anutu omën welere öpöröa ngön ë pet irëpnaap pim naë së tauak pitëm eimautë songönöt ök maan kangut mampnaat. ⁶ Pël eëpnaat pötaanök Kristo pi omën ngaan wel wiauröa naë së ngön ompyaut ök mëëa. Pit koröpööring wel wiauröak Anutuu öp wë pöl könöpring öpna kanö pitëmëen orööpënëak pël ëa.

Weëre kosang Anutuu yaningk pötring ya mëmpa

⁷ Karurö, omën ël epot poutë won sëpna akunet temanöm yes. Pötaanök ompyaö

wesak Anutuun ök manëëtaan arim könre lupöt pëen weseë. ⁸ Pël ëak lup sant yaauten kön wiin kaö sëen kosang wesak lup sant ëeim ön. Pël yeem neneraan utpet yaaut ngep ëënëët. ⁹ Ar karurö arim naë yewaisën omnant keimön elmëënganëp kaaö köpël sant mowasën. ¹⁰ Ar pourö Anutuuk ngönën ya mëmpunëak neenem weëre kosang ke nentere nent nina. Pötaanök arim karurö kaamök elmëëneak ompyaö wesak weëre kosang pötring epël mëmpun. ¹¹ Namp ngönën apënëak pöt Anutuu ngön pëenöt ap. Namp narö kaamök elmëëpënëak pöt weëre kosang Anutuuk yamangk pööring pël ëëp. Pit pël yaëen omnaröak Yesu Kristoë weëre kosangöök yaë pöten itenak Anutuun yaya mapnaan pël ëëp. Ë rangiere weëre kosang pöt pim naë wieëautök wiakaim wiaap. Yaap.

Kristoë këlangön kat wia pöl ëëpnaat

¹² Kar panëerö, morök kësang nent arim naë orööpnaan yaë. Pöten itenak omën ngolöpët pël wesak yaan sëngan. ¹³ Morök pöt yaaröön Kristoë këlangön kat wia pöl, “Tenta yeë,” pël kön wiak ërëpsawi ëën. Wë ënëmak Kristoë ë rangiet tekeri orö yarëen ërëpsawi kaö ëënëët. ¹⁴ Omnaröak arën Kristoë omnarö pël weseë utpet wesak yeniaan pöt ërëpsawi ëënëët. Pitëm pël elniipna pötak Anutuu Pul ëwaring pö aring wë pöt pet elniipnaat. ¹⁵ Arim naëaan namp mënautaan ma kain ëautaan ma utpet ëautaan ma omën muntaröa yaat wa ëp ëautaan kangut elmëën këlangön kat wiipan. ¹⁶ Ën omën namp pi Kristoë omnamp pötaan këlangön kat yawiem pöten ëö sëpanëp Kristo pimop pötaan Anutuun yoöre ërëp map.

¹⁷ Anutu pim omnaröa songönte tekeri wasëpna yaat mëmpna akunet oröak wia. Pötaanök pim omnarö tiarim naë ngës reäk ngön ya nimëmpna pötak omën pim ngön ompyaut ngaarëk naön yaaurö tol elmëëpën? Elei, pit këlangön kaö kat mowiipnaat. ¹⁸ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Anutuuk omën wotpilëp utpetetakaan kama wak ompyaö wasëpënëak ya kaö mënak ompyaö yewasën pöt,

omën pi kasëng menak utpet yaaup tol ëëpën?”

¹⁹ Pël wia pötaanök omën Anutuu kön wiaul këlangön kat yawi pörö wotpil wë pitëm wëwëet Anutu pim moresi ulmëëp. Pi ket elniaupök pimtë ök yenia pöl ompyaö wesak kaamök yaalniaup.

5

Wotöököröa ngönte

¹ Ngönënë wotöökörö, neenta wotöök arim karipök, kosang wesak niamaan. Nem itöök Kristo këlangön kat wiak wel yawiin itenaupök wë ënëmak pim ë rangiet tekeri sëen piiring pöta pep sumaap. Pötaanök niamaan kat wieë. ² Anutuu sëpsëpörö ngarangk ëënëak niiaurö këkre töötak won, ya ngëstak itenak ngarangk elmëën. Pël yeem monere uröm won, ya mëmpunëëtaan ulöp es ngaaring mëmpun. ³ Pël ëak omën omp ak sak arim ngarangk elmëëneak niulëa pörö il mowasnganëp arim ënëm ëëpnaan ngönënë kanöök wot ran. ⁴ Pël ëën Kristo, sëpsëp ngarangk kaöap, pim tekeri sëpnaatak omën ompyaö weit kangiir ningkën önëët.

Tiarimtën wak irëak ngarangk këëkë ëëpa

⁵ Ulwasörö, arënta tapël niamaan kat wieë. Ar arim kaöaröa iri ön. Pöt ngönëntak epël wia. “Anutu pi omën pitëmtën wak isak yaaurö wak yeirëaup. Ën pitëmtën wak irëak wëaurö ompyaö yaalmëaup.” Ngönëntak pël wia pötaanök ar kotre kaö pourö arimtën wak irëak neneraan inëen ëeim ön. ⁶ Tok oriak Anutu weëre kosangringëp pim iri ön. Pël ëën pimtë akun wia pötak ar wak isëpnaat. ⁷ Puuk ngarangk elnieim wë. Pötaanök arim naë könömöt oröön pöt pim moresi mowiin.

⁸ Ar könöt wotpil wesak arimtën ngarangk ëeim ön. Kent toköröa imën mëmpënëak këm nga ëak sak waiseim wë pöl arimëen nga yaaup, Seten, pi arim tekarak wë talëp mëmp ma talëp mëmp wesal yaë. ⁹ “Ingre mor sa tenim kar yang ëlötë wëaurö morök ke tapël elmëeim wë,” pël weseë kön wi kosang yewesautak kosang sak wë pi ke ur momëen. ¹⁰ Pël ëak akun kot nent këlangön kat yawiin Anutu, komre kolap yaaup, Kristook yal menak

piiring ë rangi kosang kö nasëpanëëtë pep sënëak yas niiaup, puuk ompyaö nuwesak tau nuulëak weëre kosang nimpnaat. ¹¹ Weëre kosang pöt pim naë wiakaim wiaap. Yaap.

Ngön mëët

¹² Ne ngön kot epët Sailasën maan retëng yaë. Pi nem ngönt këëp. Ne arim lupöt kosang niwesak komre kolap arim wak wë pöt Anutuu komre kolap këët pöt ök niamëak yeë. Piptak taë sak ön.

¹³ Pabilon kakaan ingre mor sa Anutuu arring yaö wesaurö yoöre ërëp yenia. Ën Maak nem ru sak wëaup puukta tapël yenia. ¹⁴ Neneren lup santak yowe mëak mor meneë.

Kristook yal menak wëaurö arim naë mayaap wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pita.]

2 PITA

Pitaak pep epwer ingre mor saõ naröaan retëng ëa. Omën naröak ngönën kaaröt ök maim wëen Pitaak wotpil wasëpënëak kent kön wiakök omën Yesuun itaampöore kat wia pöröa pitëm ngönën ök mëäut kön ngolöp wes mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-2

Anutuu yaõ niwesauta ngönte 1:3-21

Ngönën kaar yaauröa ngönte 2:1-22

Kristoë kaalak waisëpnaata ngönte 3:1-18

¹ O Yesu Kristoon kön wi kosang wesak tenim ök sak wëaurö, Saimon Pita ne ya omën pim ngönte yaaupök arimëen pep epwer retëng ë yaningk. Tiarim Anutu, Yesu Kristo, utpetetakaan kama yanu pöp, pim wotpil yaautak kaamök elniin kön wi kosang wesaurö.

² Ar Anuture tiarim Aköp Yesuun kön kosang wiak wëen piarpim komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë kaõ sak wiaap.

Anutuuk tiar pimtëen yaõ niwesaurö

³ Anutu pim ëwa ompyaõ yaautak yas niaup tiar piin ëwat wëen omnant pout koröpöökëere lupmeri wëwëeta kaamököt pim weëre kosang kësangöök war wes nin-aut. ⁴ Pël ëak pim ëwa ompyaõ tapöök omën kaõ ompyaõ kup niwiauta këet nina. Pim kup niwia pötaan koröpöökë kentre kauratëen kö yesaõ epët kasëng menak Anutuu wë pöl öpenaat.

⁵ Pël ëëpenaak pötaanök ke urak arim kön wi kosang yewesautak wotpil wëaut yal mampun. Wotpil wëautak ngönënë songön ke nentere nent kön tektek yesaut yal mampun. ⁶ Kön tektek yesautak koröpöökë ngarangk yaaut yal mangkën koröpöökë ngarangk yaaõ pötak weëre kosang wëaut yal mampun. Weëre kosang pötak Anutuu wëaul önëet yal mampun. ⁷ Anutuu wëaul önëetak ngöntre kar yaaut yal mangkën ngöntre kar yaaõ pötak lup sant yaaut yal mampun. ⁸ Omën pipot arim naë ulöl sak wiaapna pöt tiarim Aköp Yesu Kristoon ëwat yesaut mos naëpan. ⁹ Ën namp pi omën

pöt won wëen pöt piin epël apenaat. “Pi it il tëauröa ök sak kön ëngk ma e wesak wë utpetat iir moolëa pöten kat kola,” pël apenaat.

¹⁰ Karurö ar, Anutuuk yas niak pimëen yaõ wes nuulëaurö. Pötaanök kosang sak yas niaa pöt kë ëëpnaataan weë panë ngentiin. Pël ëënë pötak utpet nasëngan ompyaõ önëet. ¹¹ Pël ëaan tiarim Aköp, utpetetakaan kama yanuwaup, Yesu Kristook sant niwesak kan tē niwiin poprak naëngan pim wa ngaöök yanimë pötak ilëak wakaim önëet.

¹² Yaap, ar omën pipot rē nuulön ëwat wëen ngön kë arim wa pötak kosang niwasën wë. Pöt ne ëwat wëak om ngolöp wes nineim ömaap. ¹³ Ne kön wiin öp wë pël eim öma pöt pangk ëëpnaat. ¹⁴ Pöt epël. Ne kön wiin tiarim Aköp Yesu Kristoë neea pöl akun kot nent wë wel wiimaap. ¹⁵ Pötaanök ne wel wiin omën pipotön kön wiaanëek yak ngolöp wesak kosang wes yaningk.

Pita pi Kristoë naë wë pim ëwaöön itena

¹⁶ Tiarim Aköp Yesu Kristoë weëre kosangring kaalak waisëpnaata ngönte tenim ök niaaõ pipët ëlar ngönaak omën könöökaan rëak neniaan. Ten piiring wë Aköpë ëwaöön itenaut yak ök niaut. ¹⁷⁻¹⁸ Ten piiring rosir ngëëngköök wëen Anutu Pepapök piin ping wesak mëak ëwaõ yemangkën ten kat wiaan Anutuuk kutöm ëwaöökaan epël ya. “Epop nem ru ulöpöököp. Ne pimëen ya kë panë yes.”

¹⁹ Pël yaan ten kat wiak tektek ngön yaaõ omnaröa ngön ëa pötön kön wiin yaap pan ëaut. Pötaanök ar pitëm ngön pötön këekë kön wiaan. Pipotök koutak esuwesi ëwa yaë pöl elniaan Kristo waisëpnaat. Pim waisëpna akunet temanöm yesën pi tangewesi yaarö pöl oröak arim könre lupötë ëwa elniipnaat. ²⁰ Omën kaõ epëten wet rëak kön wieë. Tektek ngön ngönën pepeweri wia pipotë songön pipot omnaröa könötëaan pangk naëpanëet. ²¹ Tektek ngön pipot omnaröa könötëaan kön wiak naënöt. Anutuu ngönöt Ngëëngk Pulöök tekeri wes mangkën aima.

2

Ngönën kaar yaauröa ngönte

¹ Ngaan Israel omnaröa naë tektek ngön yaurö wëen kaar yauröeta wakaima pöl kaar yaaö narö arim naë orööpnaat. Pit arim naë ëlëep wë ngönën kaar arim kön wi kosang yewesaut utpet wasëpnaat niak Kristo pitëm kaöap këlangön kat wiak pimëen mowa pöpönta pi kaöap pöt ngep ëak wonwon apnaat. Pël yaëen Anutuuk kangut teënt mampnaat. ² Pël ëen ngönën omën selap pitëm yaaul öngre omp nga ëëpnaat. Pël yaëen omën muntarö pitën itenak ngönënë kanöön utpet wesak apnaat. ³ Kaar omën pörö pit monere urömatön war ëen arim naëaan öpënëak morök elniak ngön kaaröt niapnaat. Omën ke pëlöröaan Anutuuk ngaanëer ngön kosang wi aut wiap nasën kosang wiakaimaut peene pet irën kö sëpënëak yaë.

⁴ Ensel narö nganëer utpet yaëen Anutuuk mait naalmëen wii tëak es parëaöök moolëa. Pël ëen koutak së ngan i akuneten kor eim wë. ⁵ Omën ngaan pan wakaimauröeta pi mait naalmëen i ngep ëëpënëak maan Anutuu ngön wa olëaurö pourö kö sa. Pël ëen Noa wotpil wëauta ngönte yaaupring omën kopët ⁷ ëak öp sa. ⁶ Kaalak Sotomre Komora ka pöörarta tapël kö sëpënëak maan es kot won sa. Pël ëa pötak omën ënem utpet ëëpnaaröaan pepanöm ëa. ⁷ Lot pi wotpil wë omën utpetaröa öngre omp nga yaautëen ya utpetaring wëen Anutuuk mait elmëak kama wa. ⁸ Omën wotpil pöp pitëm tektrak wë ket ël epotë pitëm utpet yaautön itaampöore kat wi pël eimeë kön utpetaring wakaima. Pötaanök kö nasën ëa. ⁹ Aköp pi ompyaö ëaurö mait elmëa pötaan pim ngön kat yawiaurö morökötëaan pangk kama öpnaap. Ën utpet yaurö ngan i akunetak këlangön kat mowiipnaap. ¹⁰ Omën narö pitëm koröpöökë kentre kaur utpetatë ënem yeem Aköp ngep yaalmë pörö këlangön kaö kat mowiipnaap.

Ngönën omën kaar pörö pitëmtën wak isak aimeë pitëmtë könöök omnant yeem kutömweri ëwaatak wëauröen kas naën utpet wesak yamëëaurö. ¹¹ Pël yauröak ensel kaö weëre kosangring pit il yemowas pöröak Aköpë ëöetak kangiiir utpet wesak nemaan yaurö. ¹² Omën piporö kön

won, animaö omnant köntak yaë pöröa ökörö. Animaö pörö omnaröak mööpenëak pitëm ëlöröak yawilaurö. Pit omnantë songönötön kön nawiin utpet wesak aimeë animauröa yaë pöl kö sëpnaarö. ¹³ Pël ëak pitëm utpet yaautë kangiiir këlangön kat wiipnaarö. Pit ketëköte ëö köpël koröpöökë kentre kauratë ënem yeem utpet ke nentere nent yaautön kön wiin ompyaö ëëpnaat. Pit ëöa pipot yauröak arim kaatë wais kaömp ngawi yenem utpet niwesak pitëm pël yaaö pötaan ërëpsawi yaurö. ¹⁴ Pitëm itöt öngöröen kentre kauraring iteneimeë utpetat kep köpël yaurö. Pël ëak omën lup wiap yauröen wiap sësë mëak utpet yemowesaurö. Pit monere urömat keimön panë yaurö. Elei, omën ke pilörö pit es parëaöök së kö sëpnaarö. ¹⁵ Pit wotpil wëauta kanö kasëng menak irikor yeem tektek ngön yaaö omën kaar Pelam, Pioë ruupë kanöök yesaurö. Pi utpetatëen sumat öpënëak kent yaëen ¹⁶ pimtë pol tongki ngön wonöpök omën ngönring irikor yeem utpet ëëpanëak kan mowaria.

¹⁷ Kaar omën piporö i leep yarëautë ökörö. Kepilöt kentöök wak së waisö yaëen kopi nepelën yaë pöta ökörö. Omën ke pilörö Anutuuk koö panëetak öpënëak yaö mëea. ¹⁸ Pit pitëmtën ping wesak ëak ngön mosut yamëem köpël omnaröen koröpöökë kentre kauratë ënem yeem öngre omp nga ëëpënëak wiap sësë yamëëaurö. Köpël omën pörö utpetat sëp wesak kan ngolöpöök sëpënëak yaëen pël yaalmëaurö. ¹⁹ Pël yeem epël yema. “Omën eptak wii ket ëak nanitëen ëëpnaat,” pël yemaatak pitëmtë omnant yaautök utpet mowesak wii motëen wëaurö. Omën nent tiarök kaö wesak inëen elmëëpena pöt pötak wii ket ëak nitëëpnaat. ²⁰ Omën namp pi tiarim Aköp Yesu Kristo, utpetetakaan kama yaniwaup, piin kön wi kosang wesa pötak yangerakë utpet yaaut sëp wesak wë ënemak kaalak pötë së rë olaan wii motëëpna pöt ngaan utpet wakaima pöt kotte, ënem pöt kaö panë sëpnaat. ²¹ Omën ke pilëp pi wotpil wëauta kanöök nasënëpök yaë talte pangk ëëpën. Anutuu ngön kosang ngëëngköt rë moulaupök kan pö kasëng yemangkën pangk naën pan yaë.

²² Omën pël yaë pöp piik ngön nokoliil epël äa pöt kosang yes. “Kentöp pi köl ngës olëak kaalak yen.” Ën nent. “Polöp pi iir moulmëen kaalak kepi yeila.”

3

Aköpë waisëpnaata ngönte

¹ Nem kar panëerö, ne ngaan pep newer retëng ë ninaut. Peene epwer kaalak ningkën neweriar yes. Pouweriarë wot-pil wesak kön wiinëëtaan ngön epët ngolöp wes nimpëak retëng yeë. ² Tektek ngön yaaö omën ngëëngköröa ngaanëer ngön äa pötire tiarim Aköp utpetetakaan kama yani-waupë ngön kosang ngön yaaö omnarö tenim arën ök niia pötönta kön wiinëak äaut. ³ Ar wet réak epël kön kosang wiin. Yangera pet irëpna akunet temanöm yesën omën pitëmtë koröpöökë kentre kauratë ënëm yaaurö oröak ökre was ngön epël niapnaat. ⁴ “Yesu kaalak waisëpënëak äa pöt yaap ma? Pi tarëk wë? Tiarim ëarö wel wieimaurö. Ën omën epot pout yanger yaaröön oröautta tapël om wiaap.” ⁵ Pël yeem Anutuu ngaanëer äa pöten kön wiipnaaten kaaö yaaurö. Ngaanëer Anutuuk maan kutömre yang oröa. Yangér i kaöökaan oröak i kaö tapöökë rangk wiakaima. ⁶ Pël ëen ënëmak Anutuuk maan i kaöök yang ngaan wiakaimaur ngép äak utpet wesa. ⁷ Ën kutömre yang peene e wia epot Anutuuk tapël maan es kot won sëpënëak yaö äa. Epot om wiaan ënëmak Anutuu ngönën wonöröaan ngön ë pet irëpnaatak pitring kö sëpnaat.

⁸ Kar panëerö, ar omën epëten ëngk ma e wasngan. Aköp pi tiar omnaröa kön yawi pöl naën. Pi kët kopët nenten kön wiin krismaki 1000 pöta ök yaaup. Ën krismaki 1000 pöten kön wiin kët kopëtet pël yaaup. ⁹ Aköp pi pim ngön äa pöta këet tekeri wasëpnaaten ëngk ma e äak akun wali naön. Omën naröak kön wiin pël koröp yaë. Won, pi omnarö kö sënganëak arimëënök kor wë. Pi omën pourö lup kaip tiinëak korkor yaë.

Kutömre yang epot won sëpnaat

¹⁰ Aköp pi korkor yaëëtak pim akun kaöet këkain yaauröa yaë pöl ëlëep tapët pöt orööpnaat. Pël yaëen kutömwer rirre por

kësang äak won yesën omën pörek wieëa pöt pout es kotak won sëpnaat. Pël ëen yangere yangera rangk omën epot pout es kot won sëpnaat. ¹¹ Pël ëëpnaat pötaanök ar wotpil wë Anutuu ngönte taintaë wak ön. ¹² Pël yeem Anutuu kaalak waisëpna akuneten kor wë akun pöt teënt orööpnaan kosang wesak ya ompyaö mëmpun. Akun pötak kutömwer es kotak kö yesën omën pörek wieëa pöt pout tapël es kot won sëpnaat. ¹³ Tiar pöt, kutömre yang ngolöpötön Anutuuk kup niwiin kor wë. Pörek wotpil öpen sa.

Aköpön kor wë ngarangk këëkë ëëpa

¹⁴ Nem kar panëerö, ar omën pötëen kor wë pötaan arim lupötë kölam pëen utpetat won wiaan Anuturing lup kopëtëmer sak önëen kosang sak ön. Pël ëen pi arën itaangkën pangk ëëpnaat. ¹⁵ Aköpök pim akunet wali yewas pöten kön wiin tiar pourö utpetetakaan kama niöpënëak yaë pël wasën. Ngön pöt tiarim kar panëep Pool Anutuuk könö kaö wes mangkën puuk nant retëng ë ninaut. ¹⁶ Yaap, omën pipötön pim pep poutë tapël retëng äa. Ngön pim pepatë wia pöt, nant könömöt, pötë songönöt koirëpenaataan ya kaö mën yeë. Ngön pöt omën kön wonre lup wiapre kor yaaö narö pitök ngönën pep muntatë yaë pöl wa irikor äak ë yaë. Pël yeem kö sëpënëak yaë.

¹⁷ Nem kar panëerö, ar ngaan wa korkor ngön pöt ök niaan kat wiaurö. Pötaanök omën ngön wa yoola pipöröa utpet yaautök wer niön arim lupöt këlok sak wiap sëpanëen ngarangk këëkë ëen. ¹⁸ Pël äak tiarim Aköp Yesu Kristo utpetetakaan kama yani-waup pim komre kolapta songönte ewat sak kosang sën. Tiarim piin ping wesak yaaut kosang wiakaim wiaap. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pita.]

1 Son

Yesu wel wiin wë krismaki 60 pöta ök won sëen Sonök pep epwer ingre mor saö naröaan retëng ëa. Son pöp Yesuu ru 12 pöröakaanëp. Pi omnarö Anutuun lup sant yaalmëem karuröenta elmëepënëak mëëa. Pël mëak omën naröak, “Yang omnarö utpetarö. Pötaan Yesu yang koröpööring newaisën ëa,” pël ya pörö kaar ya pöt retëng ë mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-4

Ëwaare kaö pöteparë ngönte 1:5-2:29

Anutuu ruuröere Setenë ruurö 3:1-24

Ngön yaapötre kaaröt 4:1-6

Lup sant yaauta ngönte 4:7-21

Kön wi kosang yewesauta ngönte 5:1-21

Wëwëeta ngönte

1 Ne omën kaö nenten kön tektek niamaan. Omën kaö pöt wëwëeta ngön këëta pep pöp ngaanëër kutömre yang won wiaan wakaimaup. Ten piin kat wiak tenim itöök itenak moresring moröak pël äaut yak tekeri wesak arën ök niaim. 2 Wëwë këëta pepap tekeri orö rëen itenaut. Yakök wëwë kosangta pepapön war wesak ök niaim. Wëwë kosangta pep pöp Pepapring wakaimaupök tenim naë tekeri oröön itenaut. 3 Ten itenak kat wiak pël ëäkök arënta ök yeniak. Ar kat wiin tiar lup kopëtemer sak Pepere pim Ruup Yesu Kristooring lup kopëtemer sak öpenëak ök yeniak. 4 Pël ëën tiarim naë ërëpre sawi kësang pan oröak wiaapna yak ngön epët retëng ë yangingk.

Tiar ëwaatak öpa

5 Yesuu naëaan ten epël kat wiak ök yeniak. Anutu pi ëwa pepap yak pim naë ëwa pëënë wia. Koö nent pim naë wi naön. Won pan. 6 Tiar koutak wë Anuturing lup yal menak wë pël apena pöt kaar apenaat. Pël ëäk ngön këëteta yok pangk wak naön ëëpenaat. 7 Anutu pi ëwaatak wë. Pötaanök tiarta ëwaatak wë pöt lup kopëtemer sak wëen pim Ruup, Yesu Kristo, pim iitak tiarim utpetat kërë nuulaan kölam tëak wë. 8 Tiar tiarimtën saun wonörö pël yak pöt tiarimtë lupöt morök yaalmë. Pël ëën ngön

këët tiarim lupötë wi naön yaë. 9 Anutu pim ngön ëa pöt kë rëak wotpil yaniwesaup. Pötaanök tiar tiarim saunat war wesak yemoolak pötak pimtök tiarim utpetatë songönte ent ë nuulëak kölam yaniwas. 10 Tiar tiarimtën utpet nent naën yaurö pël yamëem pöt Anutuu ngön niaa pöt wa kaar weseim wë piin kaar yaaup pël yemak. Pël ëën pim ngönte tiarim lupötë wi naön yaë.

2

Anutuu ngönte ngaarëk yeweem pim naë

öpa

1 O nem ruurö, ar saunaring önganëak ngön epët retëng ë yangingk. Ën arim naë namp utpetat yaë pöp tiarim kaamököp, Yesu Kristo, wotpilëp, Pepapë naë tiarimëen ke urak kimang më yaë pöp wë. 2 Anutuuk tiarim saunat ent elniipna yak puuk tiarim kangiir wel wiaup. Pöt tiarimënt won, yangerakë omën pourö tiarim saunat waup. 3 Tiar Anutuu ngön kosangta ënëm ëëpena pötak piin ëwat wë pël kön këëkë wiaapenaat. 4 Ën omën namp pi, “Ne Anutuun ëwatëp,” pël aimeë pim ngönte ngaar naön öpena pöpön, “Pi kaar omnamp, ngön këët pim lupmeri wonöp,” pël apenaat. 5 Namp pi Anutuu ngönta ënëm ëëpna pöp pi Anutuun lup sant kë elmëëpnaap. Tiar Anutuu naë rë olëak wë pël kön këëkë wiipena pöt epël ëëpenaat. 6 Namp pi, “Ne Anutuu naë rë olëak wë,” pël apna pöp pi Yesuu wëaul wëen pangk ëëpnaap.

Ngöntre kar rëak ëwaatak öpa

7 Nemorö, nem ngön retëng ë yangingk epët ngolöpët won, arim ngönën ngës rëak kat wiaurek rë nuulaut. Ngön ngaan kat wieima tapët kaalak ök yeniak. 8 Pël ëäk retëng yeë epët ngön kosang ngolöp nent pël yaë. Ngön kosang ngaan wia pipët peene Yesuu naëre arim naë poutepar kë yaëen ityaangk. Pël yaëen kout won yesën ëwa këët oröak wia. Pötaanök songön pouteparëenök ngön kosang ngaan wiaut peene retëng yeë epët ngön kosang ngolöp nent pël yaë. 9 Omën namp pi pimtën, “Ne ëwaatak wë,” pël aimeë pim karipön

kööre tok yaalmë pipop pi om koutak wë.
 10 Ën namp pim karip lup sant yaalmë pipop pi ëwaatak wë. Pötaanök omën nentak elmëen nengentiipan. 11 Pël ëaap omën pim karipön kön utpet yemowi pipop pi koutak wë. Pötaanök koö pötak pim itöörar ngep elmëen pim sëpnaalën itnaangkën yaë.

12 Nem ruurö, Kristoën yak Anutuuk arim saunat ent ë nuulëaurö. Pötaanök ngön epët retëng ë yaningk. 13 Pëparö, ar Omën ngaan kutömre yang won wiaan wakaima pöp, Anutuu Ruup piin ëwat wë. Pötaanök ne ngön epët retëng ë yaningk. Ën ulwasörö, ar Seten il mowesaurö. Pötaanök ngön epët retëng ë yaningk. 14 Ruurö, ar Pepen ëwat wë. Pötaanök ne pep epwer retëng ë yaningk. Pëparö, ar Omën ngaan wakaima pöpön ëwat wë. Pötaanök epwer retëng ë yaningk. Ën ulwasörö, ar Anutuu ngönte arim lupötë wiaan weëre kosang ëak Seten il wesaurö. Pötaanök retëng ë yaningk.

Tiar yangaakë omnantëël lupre könöt wiak öngan

15 Ar yangaakë omnantëël arim lupre könöt wiak önganok. Namp pi pim lupmer yangaakë omnantëël rë olëak wë pipop pi tiarim Pëpapön lup sant naalmëen yaë. 16 Yang omnaröa yaautön tiar ëwat wë. Yangaakëlaan omnant koröpöökë kentre kaur yaautre itöök itenak kent yaautre pitëm omnant wieëautëen wak isak yaaö pipot Anutuu naëaan wonöt. Pipot yangaakëlaanöt. 17 Yang epërere omnaröa omën kentre kaur yaaö pöt seim së won sëpnaat. Ën Anutuu ngönte kat wiak ngaarëk öpna pöp pi om wakaim öpnaap.

Kristoën kööre tokörö oröak wë

18 Nem ruurö, akun kaöet temanöm yes. Ar ngaan Kristoën Ngaap orööpnaat pël aan kat wiaurö. Peene pim ngaarö selap oröak wë. Pötaanök tiar, “Akun kaöet temanöm yes,” pël yewas. 19 Nga pörö tiar sëp niwesaut. Pël ëaap pit pörö tiarimörö won. Tiarimöröak ëanëen tiarring wëan tapön. Pit tiar sëp niwesa. Pötaanök, “Pit maimarö yak tiar sëp niwesaut,” pël yewas. 20 Ar pöt Ngëengk Pulö waurö. Pötaanök ëwattaring wëaurö. 21 Ar ngön këet köpël wë pël

wesëe ne pep epwer retëng ë naningkën. Won. Ar ngön këet kat wiak kaar epot ngön këeta naëaan wonöt pël yewesaurö. Pötaanök retëng ë yaningk. 22 Talëp kaar omnamp? Omën namp pi Yesuun pi Kristo, Anutuu Yaö Mëëaup won pël yema pöp pi kaar omnamp. Omën pöp pi Pëpapre Ruup kasëng menak Kristoon kööre tok yaalmë pöp Kristoën Ngaap. 23 Omën namp pi Yesu kasëng yemangk pöp Anututa kasëng yemangk. Ën namp Ruupön ping wesak yema pipop Pëapta yeö. 24 Ngaanëer ngönën ngön ök niaim pöt olanganok. Wak ön. Pël ëënë pötak Pëpapre Ruup arring wëen önëet. 25 Pël ëen Kristoë wëwë kosang tiar nimpënëak niia pötak önëet.

Ngëengk Pulöök ngön këeten ök niaim wë

26 Lup wa irikor elniipënëak yaë pöröaan kasiinök ngön epët retëng ë yaningk. 27 Ar pöt, Kristoë naëaan Ngëengk Pulö waurö. Pël ëen pi arring wëen ar omën nampök omnant pet elniipënëak nemaan yaaurö. Pulöök omën pout pet yaalni. Pipot kaar won, yaapöt. Pötaanök pulöökë ök yenia pipël Yesu taintaë wak ön.

28 Nem ruurö, ar Kristooring ön. Pël ëen ënëmak pim tekeri sa rëepna akun pötak tiar ëö nasëngan. Pim ëöetak kosang sak tauaapenaat. 29 Ar piin wotpil wë pël wesëe itaangkën omën namp wotpil tapël wëen pöt Anutuu ruup pël wasën.

3

Tiar Anutuu ru sak wë

1 Kat wieë. Pep pi lup sant maim nal elniak pim ru niwesa. Yaap, tiar Anutuu ruurö. Omën ngönën wonörö pit Anutuun köpël wë yak tiarënta köpël yaë. 2 O nem ngöntörö, tiar yaap peene Anutuu ru sak wë epörö. Tiarim ënëm öpena pöten köpël, om epël kön yawi. Wë ënëmak Kristo orö rëepna pötakök piin itenak pim ök sëpenaat. 3 Pötaanök omën piin kor wëaurö tiar Kristoë kölam wë pöl lup koore katëp ëak kölam wakaim öpenaat.

4 Namp pi utpetat yaë pipop Anutuu ngön kosangët wa yoola. Ngön wa yoolëa pötak saun këet. 5 Ar ëwat wë. Kristo pöp saun wonöpök tiarim saunat won nuwasëpënëak oröaup. 6 Omën Kristooring

wë pöp utpetat naën yaë pipop. Ën utpetat yaaö pipop pi Yesuun itenak ewat nasën wë.

⁷ O nem ruurö, omën naröak lup irikor elniipënëak yaan kat mowiinganok. Omën wotpil yaaup pi Yesuu wëaul wotpil wëaup. ⁸ Ngaanëer Setenök utpetat ngës rëa. Pël ëaupök utpetat ë om seim wë. Pötaanök omën namp utpetat yaë pipop Setenë omnamp. Anutuu Ruup pi pöt, Setenë utpetat yaë pöt wa moolapënëak oröaup. ⁹ Pötaanök namp pi Anutuu ru sak wë pöp pi utpetat naën yaaup. Pöt pi Anutuu naëaan wëwëeta weëre kosang wak wë pötaanök. Pi Anutuu ru sak wë yak utpetat naën yaë. ¹⁰ Anutuu ru sak wëautere Setenë ru sak wëauta këët epël tekeri sëen itaampenaat. Omën wotpil naön yaë pöp pi Anutuu ruup won. Ën namp pim karurö sant nemowasën yaë pöpta Anutuu ruup won.

Tiar neneraan lup sant ëëpa

¹¹ Ar ngaanëer neneraan lup sant elmëëpena ngön epët kat wieimaurö. ¹² Tiar Keen pim kanöök sëngan. Pi Setenë ru sak pim nangap mënaup. Pöt tol ëënak wasnganok. Pim yaaut utpet, ën nangapë yaaut wotpil ëa. Pötaanök mëna. ¹³ Karurö, ar ngönën wonöröak kööre tok yaalniin yaan sënganok. ¹⁴ Tiar tiarim karurö lup sant yaalmë pötak weleta kanö kasëng menak wëwë kosangtakël el menan pöt ewat wë. Ën omën namp pi pim karipön lup sant naalmëen yaë pipop weleta kanöökël om wë. ¹⁵ Namp pi pim karip këëpöt mowasën pöt omën yamëngkaupë ököp. Omën ke pilëpë naë wëwë kosangët wi naönöp pël yewas. ¹⁶ Tiar lup sant pöta këët epël tekeri wasën ewat saut. Kristo pi pim wëwëet këëpöt wesak tiarimëen wel wia. Pötaanök tiarta tapël tiarim karuröaan wëwëat këëpöt wasëpa. ¹⁷ Omën namp pim urömat selap wiaanok kom ëak pim kar ngöntök yaaup nemangkën yaë pipop pi Anutuun lup sant naalmëen yaë. ¹⁸ O nem ruurö, tiar lup sant yaaö pöt këm pëentak anganëp, lup sant elmëëpenëak pöt könöökre moresiarökta mëmpa.

Tiar Anutuu ëöetak kosang tauaapenaat

¹⁹⁻²⁰ Pël yeemak ngön këëta ënëm yeë pël wasëpenaat. Ën tiarim lupötök tiarimtën

utpet yeë pël wasën pöt Anutuuk elniin pim ëöetak mayaap öpenaan. Pöt Anutu pi tiarim ök won. Pi tiarim könre lupötë kön yawia pöt il niwesaup yak omnant poutön ewat wë. ²¹ O ngöntörö, tiarim lupötök tiarimtën utpet naënëp pël wesak pöt Anutuu ëöetak kosang taupenaat. ²² Pël ëak omën ke nentere nentaan Anutuun kimang maan nimpnaat. Pöt pim ngön kosangët ngaarëk wak pim kentöökë ënëm yeëan. Pötaanök pël elniipnaat. ²³ Pim ngön kosangët epël wia. Tiar pim Ruup Yesu Kristoon kön wi kosang weseimeë pim ök niia pöl tiarim lupötök neneraan lup sant elmëëpa. ²⁴ Omën namp Anutuu ngön kosangta ënëm yaë pöp pi Anuturing wëen Anutu piiring wë. Anutuuk Pulö ningkën wë. Pël ëën Pul pöök Anutu tiarring wë pöt pet elniin ewat yes.

4

Ngëëngk Pulööre pul kaarö

¹ Nemorö, omën selap, “Ne Anutu ngön yaaö omnamp,” pël kaar yaurö yang poutë wë. Pötaanök, “Anutuu, Pulö neering wë,” pël yauröa ngönöt wa yaap wasnganok. Pit pul pitëm lupötë wë pö ökre was ëak Anutuu naëaanörö ma won pöten itaampun. ² Ar Anutuu Pulö epël tekeri wasën ewat sënëët. Omën namp pi, “Yesu Kristo pi omën sak yangerak oröaup,” pël aan pöt ar piin, “Pulö Anutuu naëaan waup,” pël wasënëët. ³ Ën namp, “Yesu omën sak yangerak oröaup,” pël naën ëën pöt piin, “Pulö Anutuu naëaan naönöp,” pël wasënëët. Pipop Kristoën Ngaapë pul wa tapö waup. Ngaan, “Kristoën Ngaap orööpnaat,” pël niak pöpök oröak wë.

⁴ O nem ruurö, ar Anutuu ru sak wë. Pötaanök pim Pul arring wë epöök Seten omën ngönën wonöröaring wë pipop il yemowasën yak arökta kaar omnarö il yemowas. ⁵ Kaar omnarö pit yangerakaanörö. Pötaanök yangerakë omnantëël ya. Pël ëën yangerakaan omën ngönën wonörö pit kat yawi. ⁶ Tiar pöt, Anutu ruu sak wë. Omën Anutuun ewat wë pöp tiarim ngönöt kat yawi. Ën Anutuu ru sak naön yaaö pöp pi tiarim ngönöt wa yoola pipop. Ke pil piptak Pul ngön këët tekeri yewesa

pööre pul kaarkaarö piarpim kēet tekeri yesēn ityaangk.

Anutu pi lup sant yaauta pepap

⁷ Nemorö, tiar neneraan lup sant ēeim öpa. Lup sant yaaö pöt Anutuu naēaante. Pötaanök omēn namp lup sant yaautaring wē pöp pi Anutuu ru sak piin ēwat wē. ⁸ Anutu pi lup sant pepap. Pötaanök omēn namp pim karuröen lup sant naalmēen yaē pipop pi Anutuun köpēl wē. ⁹ Anutu pim Ru kopētapök tiar wēwē koir nimpēnēak wes mēen yangaak oröa. Pötak pim lup sant elnieim wē pöt pet yaalni. ¹⁰ Anutu pim tiarēn lup sant elnieim wē pöt epēl pet yaalni. Tiar Anutuun lup sant naalmēen ēaut. Puukēer tiarēn lup sant elniak pim Ruup wes mēen yangerak oröak tiarim saunat ent elniipēnēak wel wia.

¹¹ O nem ngöntörö, Anutuuk tiarēn lup sant kēsang ke pipēl yaalni. Pötaanök tiarta neneraan lup sant tapēl ēēpa. ¹² Omēn nampök Anutuun itnaangkēn ēaut. Tiar neneraan lup sant yaalmē pötak Anutu pi tiarring wē. Pēl ēēn tiarim Anutuun lup sant yaalmē pöt kaö sēpnaat.

¹³ Pi pimtē Pulö tiar ninaup. Pötaanök, “Tiar piiring wēen pi tiarring wē,” pēl kēekē kön yawi. ¹⁴ Pep pi pim Ruup tiar yangerakē omēn pourö utpetetakaan kama niöpēnēak wes mēa. Pēl ēaup ya pöt yamēngkēn ten itenaut yakök war wesak ök yeniak. ¹⁵ Pötaanök omēn namp Yesuun, “Pi Anutuu Ruup,” pēl ya pipop pi Anuturing wēen Anutu piiring wē. ¹⁶ Anutu pim lup sant kēsangēt tiarimēen elnia pöten kön wiak kön wi kosang yewas.

Anutu pi lup sant yaauta pepap. Pötaanök omēn namp lup santtaring wē pipop pi Anuturing wēen Anutu piiring wē. ¹⁷ Tiarim Anutuun lup sant yaalmēaut epēl ēēpenēak kaö yes. Pi tiar omēn pourö akun kaöaöök ngön yaatak niulēen kas naēn ēēpenēak kent yaē. Tiar Kristo pim wē pöl yangaak eprek wē. Pötaanök Anutuu ēöetak kosang sak taupenaat. ¹⁸ Tiar nampön lup sant yaalmēem pöt piin kas naalmēen yeē. Pötaanök lup sant yaaö pöt kaö sak kas yaaut rokot ē yoola. Kas yaaö pöta songönte epēt. Omēn namp pi utpetatē kangut öpēnēak ēwat wē pöl kas yaaup.

Pötaanök omēn pim utpetatē kangutön kas yaaö pipop pim Anutuun lup sant yaaut oröak kaö nasēn wieēa pēl apenaat.

¹⁹ Anutuuk wet rēak tiar lup sant elnieēa. Pötaanök tiar lup sant pötaring wē. ²⁰ Ēn omēn namp pi, “Ne Anutuun lup sant yaalmēaup,” pēl yeemak pim karipön kaaö yaalmē pipop kaar omnamp. Pim karipön itneēak lup sant naalmēen yaē pipop pi Anutu elēöpöpön lup sant naalmēen yaē. ²¹ Yesu pim ngön kosangēt epēl wia. Omēn Anutuun lup sant yaalmēa pöp pim karipönta lup sant elmēep.

5

Yangerakē omnant il yemowas pöta songönte Anutuun kön wi kosang yewas epēt

¹ Omēn Yesuun pi Kristo Anutuu Yaö Mēēaup pöt yaap wesak wē piporö pit Anutuu ru sak wē. Pēl ēak pit Pepapön lup sant yaalmēem pim ruuröenta yaalmē. ² Tiar Anutuun lup sant elmēak pim ngön kosangta ēnēm yeemakēer Anutuu ruuröen lup sant yaalmē pēl kön wiipenaat. ³ Pöt tiar Anutuu ngön kosangta ēnēm yaalmē pöt piin lup sant yaalmē. Pim ngön kosangta ēnēm yaaö pöt könöm wonte. ⁴ Anutuu ru sak wēaurö pit kosang sak yangerakē omnant ent ē yemoola. Tiarim pēl yeē pöta songönte Anutuun kön wi kosang yewas epēt. ⁵ Talēpök yangerakē omnant ent ē moolapēn? Omēn namp Yesuun Anutuu Ruup pēl kön wi kosang yewas pipopök ent ē yemoola.

Anutuuk Yesuu ngönte war wesak niiaut

⁶ Yesu Kristo pi omēn nampök i yaaptaring momēen kēra yetaprak pim omēn iit il olapēnēak oröa. I yaaptaring pēen momēepēnēak won, omēn iiteta il olapēnēak oröa. Pulö pi ngön kēeta pepap. Pötaanök pi Yesu Kristoē ngönte war wesak ök niaim wē. ⁷ Omēn nentepar nent epteparök Yesuu ngönte war wesak ya. ⁸ Pulööre i yaapētere omēn iitere pēl ēak pit omēn nentepar nent pipotök pitēm ngönte kopētet. ⁹ Tiar omnaröak ngön ök aan kat wi yeēep. Anutu pim ngön ya epotök omnaröaat il yemowas. Anutuu ngön pötök pim Ruupön ök niaim wē.

¹⁰ Namp Anutuu Ruupön kön wi kosang yewas pipop Anutuuk pim lupmerën ök yema pötenta kat wiak kosang yewas. Ën namp Anutuun kön wi kosang newasën yaë pipop pi Anutu pim Ruupëen ngön këet ök nia pötenta kön wi kosang newasën yaë. Omën namp ke pipëlöpök Anutuun kaar omnamp pël ya. ¹¹ Wëwë kosangta ngön këet Anutu pim ök yenia epët. Pi wëwë kosangët ninaut. Ën wëwë kosangta pepöp pim Ruup. ¹² Omën Ruupë naë rë olëak wë pipop pi wëwëetak wë. Ën namp Anutuu Ruupë naë rë olëak naön yaë pipop pi wëwëetak naön yaë.

Ne arim pepap, Son.]

Tiar wëwë kosangtak wë pöten kön wiipa

¹³ Ar Anutuu Ruupön kön wi kosang yewas pöröak wëwë kosangtak wë pöten ewat sënëak ngön epët retëng ë yaningk. ¹⁴ Tiar epët ewat wë pötaan Anutuu ëöetak kas naëngan. Tiar pim kentöökë ënëm yeemak omën nentaan kimang mepena pöt pi tiarim kimangöt kat wiipnaat. ¹⁵ Pi tiarim kimangöt kat yawiaup pöt ewat wë. Pötaanök omën nentaan kimang mëëaut yaningk pötenta ewat wë. ¹⁶ Omën namp pi itaangkën pim karip utpet kot Anutuu es parëaöök wes namëëpanë sal nent yaëen pöt pi Anutuun pim karipëen kimang maan wëwë kosangta kanöök wa moulmëëpnaat. Omën utpet kot Anutuu es parëaöök wes namëëpanë salte yaë pipopön yeniaak. Utpet ke nentere nent omnarö es parëaöökël wes yamëaut wia pötëël kimang manëak neniaan. ¹⁷ Omnant utpet yeë epot saunaring pëenëët. Pël ëaap saun nant es parëaöökël nasënganëët.

¹⁸ Tiar epël ewat wë. Anutuu ru sak wëaup pi utpetat naën yaaup. Anutuu Ruupök ngarangk yaalmëen Setenök pi namööpan.

¹⁹ Tiar epël ewat wë. Tiar Anutuu ru sak wëen ngönën wonörö pit Setenë iri wë.

²⁰ Tiar epël ewat wë. Anutuu Ruup puuk irëak tiar Anutu këëpön ewat sëpenëak kön nina. Pël ëen tiar Anutu këëpre Ruup Yesu Kristo piaripring wë. Pi Anutu këëp, wëwë kosangta pepap. ²¹ O nem ruurö, ar omp ak kaarkaarörö kasëng meneë.

[Yok pi tapët.

2 Son

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē kris-
maki 60 pōta ök won sēen Sonök pep epwer
kak nerek ingre mor saurōaan retēng ēa.
Narōak kön wiin pi öng nampēēn retēng ēa.
Ēn narō selap kön wiin ingre mor saurōaan
pēl ēa. Sonök pit neneren lup sant elmēere
kaar omnarōa ngönötēēn ngarangk ē pēl
ēēpēnēak mēēa.

Pöt epēl wia.

Ngön ngēs rēaut 1-3

Lup sant yaauta ngönte 4-6

Ngönēn kaarötēēn pepanöm ngönte 7-11

Ngön mēēt 12-13

¹ O ingre mor sa, Anutu pimtēēn
wesaurō, ne ngönēnē wotōök nampök
arimēēn pep epwer retēng ē yaningk. Ne
yaap pan arēn lup sant yaalni. Pöt nemēt
won. Ngön kēēt kat yawiaurō pitta ten
pourō lup sant yaalni. ² Ngön kē tiarim naē
wia epēt om wiakaim wiaapnaat. Pōtaanök
arēn lup sant yaalni.

³ Tiar ngön kēētere lup santtaring wēēn
Anutu Pepere Ruup, Yesu Kristo, piarpim
komre kolapre yakōmre mayaap pöt tiarim
naē wiaap.

Tiar lup sant yaautaring öpa

⁴ Arim naēaan narō Pepa ngön kēēt tiarēn
ök niaō pöt kat wiak ēnēm yaē pēl aan kat
wiak ya kē saut. ⁵ Ingre mor saurō, kaalak
ök yeniak. Tiar neneraan lup sant ēēpa.
Ngön kosang epēt ngolöpēt won, ngaanēer
kat wieimaut. ⁶ Lup sant yeē pōtak Anutuu
ngön kosangta ēnēm yeē. Tiar ngaanēer
ngön kosangtak lup sant ēēpena epēt kat
wiaut. ⁷ Kaar omnarō selap pan orōak
yang poutē wē. Pit Yesu Kristoon, “Pi
omēn sak naarōönöp,” pēl yaaurō. Pōtaanök
nampök ngön ke pēlte yaan pöt pi kaar
omnamp, Kristoēn Ngaap, pēl wasēpenaat.
⁸ Ngarangk kēēkē ēēn. Pēl yaēēn arim ya
yamēngk pōta kēēt, nent kö nasēpan, pout
önēēt. ⁹ Omēn namp pi Kristoē ngönte
taintaē wak naön ilap riak ngön maimetar-
ing irikor yaē pipop Anutu piiring naön
yaē. Ēn namp Kristoē ngönte taintaē wak
wē pipop Pepapre Ruup pouwaar piiring

wē. ¹⁰ Pōtaanök namp pi arim naē wais
orōak Yesuu ngönte won, maim nent ök
yeniaan pöt omēn pöp koirak arim kaatē
sē ulmēak yoöre ērēp manganok. ¹¹ Omēn
namp kaar omēn pöpön yoöre ērēp mēak
ompyaō yaalmē pipop pi omēn pöpē ya
utpet pöt kaamök yaaup.

Ngön mēēt

¹² Ne arēn ngön kēsang ök niamaatak
pepatē retēng ēēmaaten kaaō. Nem kentōök
naē wais arring ngönngön ēak ērēpsawi kaō
ēēpenaaten kent yaē.

¹³ Ingre mor sak nem naē wēēn Anutuuk
pimēēn yaō wesaō eporō, pit niin yowe
yenia.

[Yok pi tapēt.

Ne arim pepap, Son.]

3 Son

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē kris-maki 60 pōta ök won sēen Sonök pep kot epwer omēn namp yapinte Kaias pimēen retēng ē mena. Pep epwer pōt Kaiasēn yaya mēak Taiotrepisē utpet ēautaan pepanōm mēea.

Pōt epēl wia.

Ngōn ngēs rēaut 1-4

Kaiasē ngōnte 5-8

Taiotrepisre Temitrias pōaarē ngōnte 9-12

Ngōn mēēt 13-15

¹ O Kaias nemop, ne ngōnēnē wotōök nampök pep epwer nimēen retēng ē yangk. Ne niin lup sant yaalni.

² Nemop, ne nimēen Anutuun kimang yemak. Ni könre lup ompyaō wēen pi tapēl omnant nim yaēn pipot ompyaō sēere nimēntta kēlangōnre yauman won omēeten kent yaalnē. ³ Kar narōak nim naēaan wais ni ngōn kēeta ēnēm yaēn pēl neeaut. Pēl ēen ne kat wiak ērēpērēp kēsang ēaut. Yaap, nim ngōn kēeta ēnēm yaēn pōten ne ēwat wē.

⁴ Nem ruurō pit ngōn kēeta ēnēm yaēen pōt ne ya kē yes. Omēn muntatēen ya kē yesa pōtak il newaspan.

Kaias pi ya ompyaō mēneima

⁵ Nemop, ni ingre mor saurō ompyaō yaalmēan pōt, nimtē naēaanōrō pēen won, kamaatēaanōrōeta yaalmēan pōt ompyaō.

⁶ Omēn pōrōak nim pitēmēen lup sant elmēauten ten ingre morōrōen ök niaan kat wiaut. Pōtaanök ni Anutuun kön wieē karurō kan kourakēen kaamök elmēak wes mēēmē pōt ompyaō. ⁷ Pit Yesu pim yaat mēmpō yesem ngōnēn kōpēlōrōa naēaan sum naōn yaaurō. ⁸ Omēn ke pilōrō pitring top ēak ya mēmpnaan kaamök elmēēpa. Pēl ēen ngōn kēet ulōl sēpnaan.

Taiotrepis pi utpet yaaup ēn Temitrias pi ompyaō yaaup

⁹ Ne ar ingre morōrōaan ngōn nent retēng ēaut. Pēl ēautak Taiotrepis pi arim wotōök opēnēak yaaupök nem ngōnte kat nawiin yaē. ¹⁰ Pōtaanök ne arim naē wais orōak pim wēwēeta ngōnte amaata. Pi nemēen ngōn ke nampōt paspas yaaup. Pēl ēak pōt

pēen won. Pimēntta ingre mor sa narō ka nantēaan waisēn pim kaatak wa naulmēen yaaup. Pēl ēen omnarōak pitēm kaatē wa ulmēen pōt nga mēak omēn pēl ēa pōrō ingre morōrōa naēaan waō ē yamēaup.

¹¹ O nemop, ni omnarō utpetat yaēen ēnēm elmēengan. Ni omēn ompyaut wēl ēak ēēm. Omēn ompyaō yaē pipop Anutuun omnamp. Utpetat yaē pipop Anutuun kön nawiin yaē. ¹² Omnarōak Temitrias piin ping wesak ya. Pi ngōn kēeta ēnēm yaēen wēwē ompyaō pōt tekeri yes. Pēl ēen nookta piin ping wesak yak. Ar neen ēwat wē. Nem ngōn epēt yaapēt.

Ngōn mēēt

¹³ Ne niin ngōn kēsang ök niamaatak pepatē retēng ēēmaaten kaaō. ¹⁴ Nem kentōök teentom pan naē wais niiring ngōnngōn apēaaten kent yaē.

¹⁵ Ni mayaaptaring om. Omēn ngōntre kar eporōak yowe yenia. Ēn nuuk nem yoōre ērēp epēt ngōntre karurōen mam.

[Yok pi tapēt.

Ne nim pepap, Son.]

Yut

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē kris-maki 50 pōta ök won sēen Yut, Yesure Sems piarpim nangapök ingre mor saurō kosang sak ngōnēn omēn kaarōrōa ngōnōtēēn ngarangk ēēpēnēak pep epwer retēng ē mena.

Pōt epēl wia.

Ngōn ngēs rēaut 1-2

Ngōnēn kaar yaaurōa ngōnte 3-16

Kōn wi kosang yewesauta ngōnte 17-23

Yaya mepena ngōnte 24-25

¹ O Anutuu ru sēnēak yaō niaaurō, ne Yut, Yesu Kristoē inēēn ruup, Sems pim nangap, nook pep epwer retēng ē yaningk. Tiarim Pepap Anutuuk lup sant elnieim wēēn Yesu Kristook ngarangk yaalniin ompyaō wē.

² Anutu pim ya ngēsre mayaapre lup sant pōt ningkēn arim naē ulōl sak wiaap.

Omēn ngōnēnēēn kōōre tok yaaurōa ngōnte

³ Kar panēērō, Anutuuk tiar utpetetakaan kama nuweim öpna pōta ngōnte wet rēak arimēēn retēng ēēmēak kōn wiaut. Pēl ēaupök peene pōt ar kosang wesak ngōnēn arim wak wē pōt ngarangk ēak omēn ngōn pōt kōōre tok yaalmēaurōa ngōn kaarōt ke ur olanē yak retēng ēēmēak kōn yawi. Ngōnēn pōt Anutuuk ngaan pim omnarō mangkēn arim naē orōōn wak wē pipēt.

⁴ Nem peene ngōn epēt retēng yeē pōta songōnte epēl. Omēn Anutuu ngōn wa yoolēa pōrō pitēm utpet yaaut ēlēēp wiak ingre morōrō arim öngpök ilēak arim kōnōt irikor elnieim wē. Anutuuk tiar komre kolap elniak utpetat kērē yoola ngōn yaap pōt irikor ēak epēl yeniaaurō. “Anutuu pēl yaalniaō pōtaan ar yok pangk öngre omp nga ēēnēēt. Pēl yaēēn kaalak ompyaō niwasēpnaat,” pēl yenia. Pit ngōn kaar pōt yeniem Aköp Yesu Kristo tiarim Kaöap kasēng yemengkaurō. Omēn pōrō Anutuuk ngaanēer utpetatē kangut kēsang pan mampēnēak mēēa.

⁵ Nem peene niama epēt ar ēwat sak kat wi pet iraurōen kaalak ngolöp wes niamaan yeē. Ngaanēer Israel omnarō Isēp yangerak kēlangōn kat wieim wēēn

Anutuuk ent ē moulmēak yang munterekē mēsak sa. Pēl ēēn ēnēmak narō piin kōn wi kosang newasēn yaēēn pōrō mēn wel mowia. ⁶ Ēn enselōrōenta kōn wieē. Pit narō Anutu pim ya mēmpēnēak yaō elmēa pōt mēneim naōn pitēm wēaurek sēp we-saurō. Pēl ēēn Anutuuk pit sasa wii par ēak koutak moulmēēn akun kaōaōök ngōn yaatak moulmēak kangut mampnaataan kor wē. ⁷ Sotomre Komora ka kepōn kēsang pōōrarre munt kot naē wieēa pōtē ēa pōtenta kōn wieē. Omēn pōrek wēaō pōrōeta enselōrōa utpet ēa pōl eima. Pōrō pit öngre omp nga yeem ompōrōak omp karurōaring utpet ke tapöpōt ēēima. Pēl ēēnak Anutuuk es kosangwesi wes mēēn sasa kotak won sa. Pōten tiar itenak, “Utpet ēēpena pōt, Anutuuk kangiiir tapēl elniipnaat,” pēl wasēēt.

⁸ Pēl ēēpenaatak omēn arim naē ēlēēp ilēak wē piporō utpet ke tapēl yaaurō. Pitēm wangar nentere nent mena pōtēēl utak mēak omnarōaring utpet yeem pitēmtē wēwēat utpet wesak omēn wa ngangaētē yaaurō. Pēl yeem Aköp ngep elmēak kutömweri ēwaatak wēaurōen utpet wesak yamēēaurō. ⁹ Enselōrōa wotōököp, Maikel, ngaan Setenring Mosesē sokuraan namp-nampōn ngōn kosang yamēem Setenēn utpet wesak nemaan om epēl mēēa. “Aköpök kangiiir nga niapnaat,” pēl mēēa. ¹⁰ Pēl ēautak omēn arim öngpök ilēak wē piporō omnantē songōnōt kōpēl wēak kōntak utpet wesak yamēēaurō. Pēl yeem pitēm omnant yaaut pol reraurōa kōntak yaē pōl yaēēn pitēmtē yaautök utpet yemowas. ¹¹ Yakōmpe. Pit tol ēēpēn? Pit omēn ngaan wakaima eporōa ökörō. Keen pim utpet ēa kan tapōök yes. Pelam pi monat öpēnēak omnarōen utpetat ēēpēnēak mēēa pōl yaē. Ēn Kora pimtēn wak isak ēak Mosesē ngōnte wa olaan Anutuuk mēn wel wia pōl elmēēpnaarō.

¹² Omēn piporō wais orōak kaōmpre animautōn kent ēēn ēō kōpēl arim lup kopētēmer sēnēak wa rongan yaaut utpet yewesaurō. Pitēm omnant yaaut mos ēak omnarō kaamök naalmēēn yaē. Pōtaanök kepilōt kentōök ilak yamēēn kopi nepelēn yaē pōta ökörō. Ēn nent, kēra nant ulöp

akunatë nautön yaëen omnaröak songönöt kama ti olaan umön rë yes pötë ökörö. ¹³ I maatë möön këkoot yaarö pöl pit utpet yaëen pitëkaan ëö yaaut yaaröön ityaangk. Ën nent, pit ari nantë mop teköök wa wasëpënëak moulmëautök uröt sëp wesak köntak unak wireim wë pötë ökörö. Ke pil yaaurö Anutuuk kaare yang koö utpet panë olëauren yaö elmëen pörek wakaim öpnaarö.

Utpet yaaurö kangut öpnaat

¹⁴ Omën utpet ke pëlörö Atam pim kurmentëkaan orö yewaisem wais Inok pi 7 pöpök tektek ngönöt pitëmëen epël ëa. “Kat wieë. Aköpring pim ensel ngëëngkörö kësang pan waisëpnaan yaë. ¹⁵ Pël ëak omën pourö ngön yaatak niulëak kom elniak omën pi kasëng menaurö pitëm ya utpet mëneimautre piin utpet wesak maimautaan kangut mampnaat.” ¹⁶ Omën arring irikor ëak wë puorö pit kaaö ngön aöre omën nant pitëm naë yaaröön lup mëmpö pël yeem pitëmtë kentre kauratë ënëm yaaöre pitëmtën wak isak ëak omën karuröa omnant öpnaataan wiap sësë mëak wa ëpre wer yaaurö.

Wa korkor ngönte

¹⁷ Nem kar panëërö, ar tiarim Aköp Yesu Kristoë ngön yaaö omnaröa omnant orööpnaatë ngön ök niaima pötön kön wieim ön. ¹⁸ Pöt pit epël ök niaimaut. “Ënëmak, akun kaöaö temanöm yesën omën narö oröak Anutuu ngönten ökre was ëak piin kön nawiin pitëmtë kentre kauratë ënëm ëëpnaat.” ¹⁹ Omën ke pilörö pitök ingre morörö ar komkap yaalni. Pit yangerakë omnantëen kön wieimeë Anutuu Pulö naön, won wë.

²⁰ Nemorö, ar pöt epël ëen. Anutuu ngön arim kön wi kosang yewesa pöt kön wieë arim lupöt kosang wesak Ngëëngk Pulöökë weëre kosangtak piin ök maim ön. ²¹ Anutuuk ar lup sant yaalni pötaan lup sant pöt önëëtaan pim naë ön. Pël ëëë tiarim Aköp Yesu Kristoë yaköm elniak wëwë kosangët nimpna pöten kor eim ön. ²² Omën Kristoë ngönta songönten ëngk ma e yewesauröen yaköm elmëen. ²³ Ën omën narö es parëaöökë kanöök yesën

pöt es kotpanëen kaamök elmëak kama moön. Ën narö pitëm koröpöökë kentre kauratë ënëm ëak utpet yaëen yaköm elmëak tapël kaamök elmëen. Pël yeem pitëm utpet yaautök utpet niwasën arta tapël ëënganëen ngarangk ëak utpet pötön kas ëen.

Anutuun yaya mepenaata ngönte

²⁴ Anutu pi weëre kosangringëpök ngarangk elniaan wiap sak utpet naëngan. Ëwa pepap pimtök kaamök elniaan pim ëöetak saun won, ërëpsawiarung önëët. ²⁵ Anutu pöp pimënt wëaö tapöpök tiarim Aköp Yesu Kristoë ompyautaan utpetetakaan kama yanuwaup. Pötaanök pim yapinte wak isak mepa. Pimtökëer tiarim kësang mowasën wotöök sak wë, pim weëre kosangö om wiaap. Pimënt tapöpök ngaanëer wakaimaupök, peene wë, om wakaim öpnaap. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Yut.]

Ënëma Ngönte

Yesu wel wiak kutömweri sëen wë kris-maki 60 ma 65 pöta ök won sëen Sonök ingre mor sauröaan retëng ëa. Ingre mor saö poröa Yesu Kristo pi Aköp pël wesa pötaan këlangön kat yawiem Sonök kosang sak öpënëak kent ëa. Son pi kus nent yap-inte Patmos pötak wii kaatak wëen Anutuuk wangerötë yemangk pöl elmëak omën ënëm orööpnaatön pet elmëa. Wangar pötë këlangön kësang yaaröön Yesuuk Setenre kööre tok muntarö il mowesak piin kon wi kosang yewesaurö kutömre yang ngolöpötë öpënëak pet elmëen ök niia.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut *1:1-20*

Ingre mor saö ka 7 pötëeröaan retëng ëa
2:1-3:22

Pepewer pesöm ëak wii 7 tëauta ngönte
4:1-8:1

Kuup 7 pötë ngönte *8:2-11:19*

Kamal kësangëpre animaö nga ngaawaarë
ngönte *12:1-13:18*

Wangar ke nentere nent mena *14:1-15:8*
Anutuu omnaröaan ya sangën 7 pötön
itena *16:1-21*

Papilon kaö utpet wasën Seten këlangön
kat wia *17:1-20:10*

Ngön ya kësangët orööpnaat *20:11-15*

Kutömre yang ngolöpötë Yerusalem
ngolöpö *21:1-22:5*

Ngön mëet *22:6-21*

¹ Ngön epët ngaanëer elëep wiakaimau-tak Yesu Kristook tekeri wes wia. Ngön epët Anutuuk Yesuun pim inëen ruuröen omnant akun wali nasën wiaan orööpna pötön tekeri wasëpënëak pet elmëa. Pël ëen pim ensel namp wes mëen ne Son pim inëen ruupön ök neeaut. ² Ne Sonök omën pötön itenak Anutuu ngön ök neeaöre Yesu Kristoë omnant tekeri wes nenaö pötenta poutön ök yeniak.

³ Omën namp ngön kë orööpna epët ngönënë wa toptak sangk kelëpna pöp ërëpërëp ëëpnaap. Ën namp ngön pep ep-weri retëng yeë epët sangk yekelën kat wiak ngaarëk öpna pöpta ërëpërëp ëëpnaap.

Ngön pöta këet orööpna akunet temanöm yes pötaanök.

Sonök ingre mor saö ka 7 pötë wëauröaan pep retëng ëa

⁴ Ne Son nook ngön epët ingre mor saö Esia yangerak ka 7 pötë wëaurö arimëen retëng ë yaningk. Anutu ngaan panëer wakaimaup peeneeta wë wakaim öpnaap piire Ngëengk Pul Anutuu itöök ur pim wel aisëak ngarangk yaalni pöta naë wëaö pöök komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap. ⁵ Ën Yesu Kristo puukta komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap. Pi wotpil wesak Anutuu ngönte tekeri wes yangingkaupök wet rëak wele-takaan wal ëak yang omp aköröa kaö sak wë.

Pi tapöpök tiarimëen lup sant elniak tiarim kangiiir wel wia pötak utpetatë öngpökaan ent ë nuulëa. ⁶ Pël ëak puuk niaan piiring kaö sak ngarangk eim kiri ar yaauröa ök Anutu pim Pepapë inëen sak omnaröaan kimang yamëëaurö. Tiar pourö Yesu Kristo pim yapinte wak ngaarëk isak yemaan ngarangk elnieim öp. Yaap.

⁷ Kat wieë. Yesu pi kutöm kepilötring wais oröön omën pourö itaampenaat, omën pim wel wiipënëak elmëa pöröaring. Pël ëak yangerakë omën pourö piin itenak pitëm utpet elmëautaan kangut mampnaaten ya ngës ëen ing kaö apnaat. Yaap pan.

⁸ Aköp Anutu weëre kosang pepap, ngaan wakaimaup peeneeta wë wakaim öpnaap, pi epël ya. “Ne tapöp wot rëaupök kaalak ënëm remaap.”

Son pi Kristoon itena

⁹ Ne Son, arim karip, tiar Yesuring yal menak wëen Anutuuk wa ngaöök nimëen këlangön kat wieimeë kosang sak wë. Nem Anutuu ngönte ök neeaöre Yesu Kristoë omnant tekeri wes nenaütön ök yaautaan kööre toköröak Patmos kustak neulëaut. ¹⁰ Pël ëen Sante, Aköpë akun pötak Anutuu Ngëengk Pulö pim weëre kosangöök nem naë oröön ne kat wiin nem kasngaëlaan kuup nga ngön naöökë ya pöl ngön ëak ¹¹ epël ya. “Omnant nim itaampë epot pout pepeweri retëng ëak ka 7, Epesasre Simenaare Pekamamre Tiatiraare Satisre

Pilatepiaare ën Leotisia ka potë ingre mor sauröaan wes momëem.”

¹² Pël yaan ne talëpök nem kasngaëlaan ngönaak yenëa pöten itaampa yak kaip ti itaangkën es rampe koolötök ket ëa 7 ëak wieëa. ¹³ Pël ëen ne itaangkën namp es rampe pötë tekarak wëa. Pöp omnampë ök sak ulpëen wali el wesak së ingesiarë il menaö namp mëak yepat koolötök ket ëa naö pim riperak rëëwarök ëak wëa. ¹⁴ Pim kepön ëpöt kölam panëep, int awang ëpre uröam lup kölamötë ök. Ën itöörar pöt es wëlëngöökë ök panëöörar, omnant omnaröa lupötë wieëautön ityaangkaup. ¹⁵ Ën pim ing pöwesiarta aini ke nal nent yapinte paras pël yema pöt es kësangwesi ar ëak ompyaö wasën simpelang yera pöta ök yeëa. Ën pim këm ngön pömpel iitë nga yaurem kuk ya pöl yeëa. ¹⁶ Pim mor yaapkëewesi ari 7 ëak wali weëa. Öp newerta nalaan nal nga panëewer pim këmtakaan oröak irëëëa. Ën pim këere wot kante ketëpë nga panë yema pöl ëëëa.

¹⁷ Ne piin itenak yaan sak imën kön sak kawi ngentiak së pim ingesiarë naë ilëaut. Pël ëënak pim mor yaapkëewes nem rangk nowiak epël yenëa. “Ni kas ëëngan. Ne wot rëaupök kaalak ënëm remaap. ¹⁸ Kat wi. Ne wëwë pepapök wel wiak wal ëaup, peene om öp wë wakaim ömaap. Pël ëëë welere wel kakë kaö sak wë. Pötaanök nook kan pöwer tëak omnarö wal ë moulmëëmëak pöt pangk pël ëëmaap. ¹⁹ Pötaanök nim omën ityaangkën epot retëng ëëm. Omnant peene epotre ënëmak orööpna pout pël ëëm. ²⁰ Nim itaangkën ari 7 ëak nem mor yaapkëewesi wak wëan pötre ën es rampe 7 ëak wieëa pöt ngön kepön nent. Pöta songönte epët. Ari 7 pipot ingre mor saö ka 7 pötë wë pöröa ngarangköröen ya. Ën es rampe koolötök ket ëa 7 pöt ingre mor saö ka 7 pötë wëauröen ya.”

2

Epesas kakë ingre mor sauröa ngönte

¹ Aköp es rampeetë tekarak wëaö pöpök epël yenëa. “Ni Epesas kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Ngön epët omën mor yaapkëewesi ari 7 ëak wali wak es rampe koolötök ket ëa

7 pötë tekarak kan ing yaaup nem ngönte. ² Ne arim omnant yaautön ëwat wë. Ar ya kosang mëmpööre këlangön kat yawiem kosang sak wë pël yaaö pöten ëwat wë. Ën pël yeem ar utpet omnaröa yaautön kaaö ëen omën pitëmtën, ‘Ten Kristoë ngön yaaö omnarö,’ pël kaar yaauröen wël ëak itenak pit kaar yaaurö pël kön wian pötenta ëwat wë. ³ Ën omën narö pit itaangkën ar nemorö pël sëen utpet yaniwasënak kaaö ëen sëp nenaswën këlangön kat yawiem kosang sak wëaö pötenta ne ëwat wë. ⁴ Pël yaautak omën eptaan arën kön wiin pangk naën yaë. Ngaantak ngës rëak kön wi kosang wesan pötak arim lup sant ëan pöt won së yes. ⁵ Ngaan ar wëwë ompyaut wakaimauröak wiap sak sëp wesan. Pötaanök arim wëwë ngaan pöten kaalak kön wiak ön. Pël ëak lup kaip tiak wëwë wet rëak wakaiman pöl ön. Ën lup kaip natiin ëënë pöt ne arim naë oröak arim es rampewes kama wëen ingre mor saurö won sënëët. ⁶ Arim wëwë ompyaut wakaiman pöt sëp wesautak omën eptaan kön wiin ompyaö yaë. Nem Nikolasre pim ingre moröröa wëwë utpetatëen kaaö yaalmë pöl arta yaalmë.

⁷ “Katrëngöröak Ngëëngk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin. Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöpön nook, ‘Ni wëwë kosangta këraamentëkaan ulöpörö neim ömëep,’ pël ök memaap. Këra pöment Anutuu ya lupöök wë.”

Simena kakë ingre mor sauröa ngönte

⁸ Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. “Ni Simena kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Ngön epët omën wot rëaupök ënëm remaap, wel wiak kaalak wal ëak öp wëaup nem ngönte. ⁹ Arim këlangön kat yawi pöten ne ëwat wë. Ën omnantëen elek panë yeë pötenta. Pël yeëetak kutömweri arimëen omnant kësang wia. Ën omën narö pitëmtën, ‘Ten Yuta omnarö,’ pël ya pöröak utpet wesak yenia pötenta ne ëwat wë. Pit, ‘Ten Yuta omnarö,’ pël yaatak Yuta omën yaapörö won, Setenë ingre mor panë saurö. ¹⁰ Arim omën këlangön kat wiinëak yeë epten kas

ëënganok kat wieë. Seten pi ar narö morök elniipënëak omën naröen maan wii kaatak nuulëëpnaat. Pipët ar këlangön wak imeë kët moresiar pël sënëët. Pël ëënëëtak Anutuun kön wi kosang weseim wë wel wiinë pöt nook wëwë kosangët ningkën neering wakaim öpenaat.

¹¹ “Katringöröak Ngëëngk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin. Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöp es parëaöök së këlangön kat nawiipan.”

Pekamam kakë ingre mor sauröa ngönte

¹² Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. “Ni Pekamam kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Ngön epët omën öp nalaan nal nga panëëwer weëaup nem ngönte. ¹³ Ne arim kakën ewat wë. Seten pi ka pipöökë kaö sak wëen omnarö utpet kaö panë yaaurö. Pël yaauröak kön wi kosang yewesaut taë wak wë. Ën ngaan arim karip Antipas wotpil wesak nem ngönte omnaröen ök maö ima pöp omën utpet naröak arim kak Setenë ngarangk yaalmëa pörek pi mën wel wia akun pötak kasëng nenemangkën kön wi kosang neweseimaurö. ¹⁴ Pël ëauröak arim wëwë utpet epël yeë epötön ne kön wiin pangk naën yaë. Ar Pekamam kakaan ingre mor sauröa naëaan narö Pelam pim ngön kaarta ënëm yaaurö. Pelam pöp ngaan Pelakën wetete ök maan puuk Israel omnaröen morök maan animaö kön Anutuun ökre was kaaröröaan kiri ar ëaut yenem öngre omp nga ëaurö. ¹⁵ Ën arim naëaan naröeta tapël Nikolasre pim ingre moröröa ngön utpetatë ënëm yaaurö. ¹⁶ Pötaanök ar lup kaip tiin. Ën won ëënë pöt akun kot panë nentak arim naë wais oröömaat. Pël ëak öp nga nem këmtak wia epwerring omën piporöaring nimëmpaat.

¹⁷ “Katringöröak Ngëëngk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin. Omën pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöp kutömweri kaömp yapin mana pël ya pöt nem naë ëlëëp wia epot mempaat. Pël ëak kël kölam naööta mempaat. Kël pöök yapin ngolöp nent retëng ëulmëëmaat. Yapin pöt omën

muntarö köpël wëen omën kël pö waapna pöpökëër ewat öpnaat.”

Tiatira kakë ingre mor sauröa ngönte

¹⁸ Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. “Ni Tiatira kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Anutuu Ruup pim itöörar es wëlëngöökë ök panëöörar, omnant omnaröa lupötë wieëa pötön ityaangkaup. Ën pim ing pöwesiar aini ke nal nent yapinte paras pël yema pöta simpelang yera pöl yeëa. Ngön epët Anutuu Ru ulöpöököp nem ngönte.

¹⁹ Ne arim omnant yaautön ewat wë. Arim lup sant yaaöre kön wi kosang wesak ya wotpil mëmpö, nemëen yak ya ompyaö mëmpööre këlangön kat yawiem kosang sak wë pël yaaö pötön ne ewat wë. Arim wet rëak omnant eiman pöt peene il wesak ompyaö panë yaaurö. ²⁰ Pël yaauröak arim utpet epël yeë pöten ne kön wiin pangk naën yaë. Öng utpet yaaö namp ngaan wakaima yapinte Sesepele pöpë ök yaë pöpönta aaring öpënëak mëëaurö. Öng pöpök pimtën, ‘Ne Anutuu tektek ngön yaaö omën namp,’ pël kaar mëak ngönën kaaröt nem ënëm yaalnëauröen öngre omp nga ëëre animaö kön Anutuu ökre was kaaröröaan kiri ar yaaö pöt në pël ëëpënëak morök yaalmëaup. ²¹ Nook pim omp nga yaaö pöt sëp wasëpënëak akun mangkën pi lup kaip natiin kaaö ëaup. ²² Kat wi. Ne öng pöpön maan yauman ëëpnaat. Ën omp öng pöpöng utpet yaaö pöröeta lup kaip natiin yaëen pöt nook maan këlangön munt nant pitëm naë orö morëëpnaat. ²³ Pël ëak öng pöpë wëwëeta ënëm yaaurö mën wel mowimaat. Pël ëen ka nantë ingre mor saurö pöten itenak ne omën pouröa könre lup wël yaaup pöten ewat sëpnaat. Ne tapöpök ar omnarö neenem omnant yaautë kangut nimpaap. ²⁴ Omën munt Tiatira kak wëaurö ar ngön utpet pöta ënëm naën yaaurö. Pël yeem ngön utpet pöten omën naröak, ‘Setenë ngön öngpököt,’ pël ya pöt ar ewat nasën yaaurö. Pël yaaö pöröen epël ök yeniak. Ne këlangön munt nant naningan, om epët pëen nimpaan. ²⁵ Arim wëwë ompyaö yaaö pöt kosang panë wesak ön. Pël ëen nemënt kaalak akun nen-

tak wais oröömaap. ²⁶ Namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak wë nem ngönte ngaarëk weimeë wel wiipna pöp nook weëre kosang menak köpël omnaröa kaö wes moulmëëmaap. ²⁷ Pël ëën pi ngarangk ëë aini sungkör naö wak wë omnarö yang kaput mööna kelak unön yaë pöl köpël omën pörö elmëëpnaap. Weëre kosang nem mampa pöt nem Pepapök ne-naut. ²⁸ Ne omën pöt menak tangewesta mempaat.

²⁹ “Katringöröak Ngëëngk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin.”

3

Satis kakë ingre mor sauröa ngönte

¹ Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. “Ni Satis kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Ngön epët omën Anutuu Ngëëngk Pulö wak ari 7 ëak wali wak wëaup nem ngönte. Ne arim omnant yaautön ëwat wë. Omnant yaaö pöt omnaröak arimëën, ‘Pit wëwëetaring wëak yaë,’ pël yenia. Ën nook arim lupötön itaangkën wel wiauröa ök wë. ² Pötaanök wal ëak it nganga seë. Arim kön wi kosang yewesaö kot wieëaut sasa won sëpanok taë weseë. Arim omnant yaautön itaangkën Anutuu ëöetak wotpil naënörö. ³ Pötaanök ngön rë nuulön kat wiak wan pöten kön wiin. Pël ëak ngön pöt ngaarëk wak lup kaip tiin. Ar wal ëak it nganga nasën ëënë pöt nga omën nampë yaë pöl nem akuneten köpël wëën tapët pöt oröak kangut nimpaat. ⁴ Pël ëëmaatak ar Satis kakaan omën narö utpetat naën yaaurö. Omën naröa ulpëën kölamöt pëën ë yerangia pöl ar wëwë kölam wë. Ne arën kön wiin wotpilörö. Pötaanök arim ulpëën kölamöt ë yerangian pöl wëwë kölamtaring neering wakaim önëët. ⁵ Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöpökëër ulpëën kölamöp më moulmëëmaap. Pël ëak pim yapinte wëwë kosangta pepeweriaan kërë nemoolanganëëp. Anutu nem Pepapre pim enselöröa ëöetak pi nemop pöt tekeri wesak amaap.

⁶ “Katringöröak Ngëëngk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin.”

Pilatepia kakë ingre mor sauröa ngönte

⁷ Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. “Ni Pilatepia kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Aköp ne omën ngëëngkëp. Ne tapöp omën kë panëëp. Ngaanëër Tewit pim yang omp ak sak weëre kosangring omnarö ngarangk elmëëima pöl nook kutömweri omp ak sak weëre kosangring ngarangk ëë kanwer të wiin omën nampök newari-ipan. Ën kanwer wariin nampök pangk natëëpan, won pan. Ngön epët ne tapöpë ngönte. ⁸ Ne arim omnant yaautön ëwat wë. Ar weëre kosang kësang won wë nem ngönte ngaarëk weiman. Pël yeem nem yapinte ëlëëp nenowasën tekeri wesak aiman pöten ne ëwat wë. Pötaanök nook kanwer të nuwiin wiaan omën nampök yok pangk newariipan. ⁹ Kat wieë. Setenë ingre mor arim naë wëaurö pit pitëmtën, ‘Ten Yuta omnarö,’ pël kaar yenilaurö. Pit Setenë utpetatë ënëm yaaurö, Yuta omën yaapörö won. Omën pöröen nook maan arim ikanöök rar rë nuwesirak nemtok arimëën lup sant yaalnian pöten ëwat sëpnaarö. ¹⁰ Ar këlangön kat yawiem kosang sak önëak nem arën ök yeniak pöt ngaarëk weiman. Pötaanök omën utpet nant yangerak wëauröaan morök elmëëmëak yangerakë wes mëëma pöt nook ar ngarangk yaalniin arim naë naarööpan. ¹¹ Ne akun kot nent won sëën arim ngësë waisumaap. Pötaanök omën nampök irikor elniin arim ompyaö yaauta kangut naön ëënganëën ompyaut arim naë wia pöt kosang wes wak ön. ¹² Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöp nook Anutuu ngönën tupta möör wapta ök wesak wesir moulmëëmaap. Pël ëën pi Anutuu naë kosang sak öpnaap. Pël ëën nem yapin ngolöpëtere Anutuu yapintere pim ka kaöaöökëët piik retëng ë ulmëëmaap. Ka pöökë yapinte Yerusalem ngolöpö, kutömweri nem Pepapë naëaan irapnaö.

13 “Katringöröak Ngëengk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këékë kat wiin.”

Leotisia kakë ingre mor sauröa ngönte

14 Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. “Ni Leotisia kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Aköp nemënt ngön yaapta pepapök wotpil wesak Anutuu ngönte tekeri wesak yaaup. Ne Anutuu omnant pout ket ëa pötë pepap. Ngön epët Aköp nemtë ngönte.

15 Ne arim yaauta songönte ëwat wë. Ar nemëen kaaö panë elnëere lup sant panë elnë pël naën yaaurö. Poutepar arim naë irikor ëak wia. Pötaanök arimtok kaaö panë elnëenëak kön wiak pöt pël elnëenëët. Ën lup sant panë elnëenëak kön wiak pöt pël elnëenëët. Pël ëenëëtak poutepar irikor ëak wi naöpan.

16 Ar pöt nemëen kaaö panë elnëere lup sant panë elnë pël naën yaaö poutepar irikor ëak yeëan. Pötaanök ne arimëen kaaö elniak wa niolamaat.

17 Ar arimtën epël yaaurö. “Ten monere uröm omën nant kësang wieëaurö. Omën kësang panë pöt tenimtokëer wak ompyaö wë omën nentaan ngöntök naën yaauröep, pël yak. Pël yaketak arim lupre könöt utpetatring wëen omnaröak yaköm elni-ipna salöröak yak. Arim lupötë omën nantëen ngöntök yeem it il tëak yool wë pöten arimënt itnaangkën wëan.

18 Pötaanök ne arën ök niamaan kat wieë. Ar nem naëaan songre sar ngolöp weë panëët wak ön. Pël ëak arim koröp yool wë pipot ngep ëenëen ulpëen kölam ompyautta nem naëaan ön. Pöt arim koröp yool wë pipot omnaröak it ningankën ëö sënganëen. Pël ëak i kolap nenteta arim itötë wa mëen omën nantön itaampunëen nem naëaan ön.

19 Ne omën nem lup sant yaalmëa pörö pit utpet yaëen pöt ngön kosang mëak wotpil yemowesaup. Pötaanök ar kosang ngentiak lup kaip tiin.

20 Kat wieë. Ne ka kanrak taueë kontkont yaaup. Omën namp ne kontkont yemaan kat wiak kan të newiin pöt kakaati së piiring kaömp ngawi nak tenip önaat.

21 Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöpön nook, ‘Ni nem naë wais nem omp ak urtak wel aisëak neering omnarö ngarangk ëëpa,’ pël ök memaap. Pöt ne utpetat kasëng menak

nem Pepapë naë pim omp ak urtak wel aisëak omnarö ngarangk eim wë pöl arta ëenëët.

22 “Katringöröak Ngëengk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këékë kat wiin.”

4

Kutömweri omnarö Anutuun yaya maim wë

1 Aköp ngön ök neë pet irën ne wanger yemangk wesak itaangkën kutömweri kan newer të wieëa. Pël ëen omën këm ngön naö yaan kat wiin nem wet reak kuup ngönöökë ök ngönaak neea tapöpök kaalak epël yenëa. “Ni eprek apër. Pël ëen omën ënëm orööpnaatön pet elniimaan,”

pël yenëa. 2 Pël yenëaan taptakëer Anutuu Ngëengk Pulö pim weëre kosangöök nem naë oröön itaangkën kutömweri Aköpë ur nent wiaan Anutu pötak wel aisëëa.

3 Pim këere wot kante kël köp möaö naöörarën yapintepar saspaare konilian pël yema pöörarë ök pengpeng yeëa. Pël ëen iere kasir naö pim urtak wirö kaörok elmëëa. Iere kasir pö kël këra ëp koröp oröa naöön yapin emeral pël yema pöökë ök yeëa.

4 Pël ëaan ur nant 24 ëak omp ak urtak wa taap elmëak wieëa. Pël ëaan ngarangk naröeta 24 tapël ëak ur pötë wel aisëëa. Pit ulpëen wali kölamörö mëak ul koolötök ket ëaut omp aköröa yewaëa pötë ököp pitëm kepönötë waëak wëa.

5 Pël ëen Anutu pim ur wel aisëëa pötakaan kent tangar mënak tangre kaö kësang yera. Pël yaëen pim urta itëkéel es wëlëng 7 ëak yokota. Es wëlëng pöt Anutuu Ngëengk Pulö.

6 Ën ur pöta itëkéel omën nent i kaöre könitötë ök pan nent wieëa.

Pël ëaan kutöm omën mor kong nent wëwëetaring narö tekarak wëa. Pörö omp ak urtak wirö kaörok ëak taueëa. Pitëm it ulöpöt kësang pan, koëlaan kasngaël pangk ëak oröëa.

7 Kutöm omën wëwëetaring pörö, namp kent nga laionöröa ököp, namp pol purmakaö ompöröa ököp, namp pi it omën këere wot kan waup, ën namp int tuparöa ököp.

8 Kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pörö pit wer 6 ëak uteëa. Ën pitëm it ulöpöt kësang panë oröëa. Pöt weratë tomökölaan ikanöököl poutë pangk

ëëëa. Pit pël äak wë Anutuun yaya yaaut leng naën, röökre kët poutë epël maim wë. “Aköp Anutu ni weëre kosang pout weëaup. Ni wakaimaupök wëen om wakaim ömëep. Ni ngëëngkëp, ni ngëëngkëp, ngëëngkë panëep.”

⁹ Kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pörö pit Anutu omp ak urtak wel aisëëaup wë wakaim om öpnaap piin yaya maimëë ping wesak mëak yoöre ërëp maim wëaurö. Pit pël yaëën ¹⁰ ngarangk 24 pörö pit Anutu omp ak urtak wel aisëëa pöpë naë rar rë mowesirak yanggerakël tok oriak wë omën wakaim öpna pöpön, “Puukëer weëre kosang pepap,” pël weseë pitëm omp ak ul koolötök ket ëa pöt perak urta ikanöök wiak yaya ngön epël maim wëauro.

¹¹ “O Aköp, ni tenim Anutu.

Nuukëer kaö panëep.

Ten pourö yaya niaimeë ping wesak niak nimtë naë weëre kosang wia pël yeniaan kë yes.

Nimtok omnant ël epot pout ket ëaup.

Nuuk wiaapënëak kön wiak ket ëën om wia.

Pötaanök yaya yeniaan kë yes.”

5

Sonök pep newer pesöm äak wii tëak wiaan itena

¹ Ne kaalak itaangkën Anutu pi omp ak urtak wel aisëëe pim mor yaapkëewesi pep newer weëa. Pep pöweri retëng nant koëlaan kasngaël ëëë. Pël ëaan omnaröak wilak sangk kelpänëak pep pöwer tep möak wii 7 äak të ulmëëëa. ² Pël ëaan ne itaangkën ensel weëre kosangring nemorök ngön ë olëak epël ya. “Omën wotpil talëpök pep epweri wii 7 äak tëa epot pangk ilak pepewer wilëpën?” ³ Pël yaan omën nampök o kutömweriaan ma e yangerakaan ma yang epra ikanöökëlaan wotpil nampök pep pöwer wilak itaampnaataan kengkën nasën äaut. ⁴ Pël ëën ne itaangkën wotpil nampök pep pöwer wilak itaangkën ëën ing kësang panë äaut. ⁵ Pël ëën omën ngarangk nampök epël yenëa. “Ni ing anganëp kat wi. Yutaë kurmentëkaan kent laionöpë ök weëre kosang panë namp oröak wë, Tewitë ru ëap. Pim wëwë ompyautak

utpetat il wesaupök yok pangk wii 7 pöt pout ilak pep pöwer wilëpnaap.”

Son pi Sëpsëp Ruupön itena

⁶ Pël neaan ne itaangkën Sëpsëp Ru namp taueëa. Pöp omën mënauröa ök pim koröpöök ëmpöl ëëëa. Pi Anutuu omp ak urötere kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröere ngarangköröa tektrak taueëa. Pim kepönöök watöt 7 äak oröëëa. Ën itötta 7 tapël äak wëa. It 7 pöt Anutu pim Ngëëngk Pulö, kaare yang poutë wes mëen pangk äak wë pö. ⁷ Pël ëën ne itaangkën Sëpsëp Ru pöpök së Anutu pi pim omp ak urtak wel aisëak wë pep pöwer pim mor yaapkëewesiil wali wak wëen kama yeön itenaut. ⁸ Pël yaëën kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröere ngarangk 24 pörö Sëpsëp Ru pöpë naë së rar rë mowesirak yanggerakël tok oria. Pit omën intöatë ök nant neenemot wak, ën söwar koolötök ket ëa nantta neenemot wak wëa. Söwar pötë öngpök omën nant Anutuun kiri ar ëën es koulöp köp nga kampöt ngaarëk yawisa pöt wieëa. Ës koulöp kamp ompyaö omnaröa Anutuun yayaare kimang yamëëaut. ⁹ Pit pël äak tan ngolöp nent epël yema.

“Ni omën wotpil kaö panëep, pepeweri wii tëa pöt yok pangk wa ilumëep.

Omën naröak ni nimëngkën wel wian.

Pël ëën wel wian pötak omnarö kaalak Anutu pimëën kama waup.

Yaap, ni omën möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutëerö waup.

¹⁰ Nuuk maan pit niiring kaö sak wë kiri ar yaauröa ök sak tenim Anutu pim inëën sak omnaröaan kimang yamëem wëaurö.

Pël äak pit yangerakë omnaröaan ngarangk elmëepnaarö.”

Omën pourö Sëpsëp Ruupön yaya maim öpenaat

¹¹ Pël yemaan ne kaalak itaangkën ensel selap pan këm top äak yaan kat wiaut. Ensel pöröen sangk kelën pöt selap pan tausenre milion pöta ök yes. Pit omp ak urötere kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröere ngarangkörö wa taap äak taueë ¹² ngön äak epël ya.

“Sëpsëp Ru omnaröa mën wel wia pöp pi
omnant poutë kaö saup,
poutë pepap, ëwaare weëre kosangre ewat
wieëaup pël yamëem

yaya maimëë ping wesak yemaan kë yes.”

¹³ Pël yaan ne kat wiin omnant pout Anutu
pim mor ket ëa, kutömweriaan yangerakë, i
kaöökaan yangra ikanöökë, pötök ngönaak
aö yesën ne kat wiin epël ya.

“Anutu pim omp ak urtak wel aisëeaupre
Sëpsëp Ruup piaripön
yöore ërëpre yaya maimëë ping wesak mëak
weëre kosangöt piarpim naë wia
kët ëlötë pël maim öpa.”

¹⁴ Pël yaan kutöm omën mor kong nent
wëwëetaring pöröak, “Yaap,” pël yemaan
omën ngarangk pörök wëa pörö piarpim
ikanöök rar rë mowesirak yangerakël tok
oriak yaya yema.

6

Sëpsëp Ruupök wii 6 ëak tëa pöt pepeweri- aan il olëa

¹ Ne kaalak itaangkën Sëpsëp Ru pöpök
pepeweri wii 7 ëak tëëa pötëaan wan pö il
yoola. Pël ëën ne kat wiin kutöm omën mor
kong nent wëwëetaring pöröakaan nampök
ngön ëak yaan kat wiin pim këm ngön
pömpel tangre kaö ket ëak yarëem epël
yema. “Ni wais.” ² Pël yemaan ne kaalak
itaangkën pol os kölam namp wëa. Pöpë
rangk omën namp raëëp wak wel aisëak
wëa. Pël ëën omën pörök wëauröak pi
ul nent waë yemoulmë. Pöt omën nga
wotöök yesauröa ulötë ököt. Pël ëën pi
omën nga ëak il yewesauröa ök nga ëak il
mowasëpënëak sa.

³ Sëpsëp Ru pöpök kaalak pepeweri wii
tëëa munt 2 pö il yoolaan ne kat wiin
kutöm omën wëwëetaring pöröakaan munt
nampök, “Ni wais,” pël yema. ⁴ Pël
yemaan pol os munt köp möaö namp
yaarö. Pöpë rangk omën namp wel aisëëa
pöp pitök weëre kosang yemangk. Pöt puuk
maan yangerak mayaap won sëën omnarö
nener mëmpënëak weëre kosang yemangk.
Pötaanök omën pöp pi ya pöt mëmpëna yak
öp nga panë newer yemangk.

⁵ Sëpsëp Ruupök kaalak pepeweri wii
tëëa munt 3 pö il yoolaan ne kat wiaan

kutöm omën wëwëetaring pöröakaan munt
nampök, “Ni wais,” pël yema. Pël yemaan
ne itaangkën pol os köo namp wëa. Pöpë
rangk omën namp wel aisëëa pöp pi omën
könömöt wël yaaö nent sikel pël yema pöt
wali wak wëa. ⁶ Pël ëën ne kat wiin kutöm
omën mor kong nent wëwëetaring pöröa
tekrakaan nampök epël yema. “Omnaröa
ya lupötë kaömp nant utpet mowasën
umön rë sëën ngöntök ëëp. Pël yeem kaömp
öpënëak yaëën kaömp ompyaut kap kot
nentak wesirak mon kësang 3 kina pöta
ngönt wesak mangkën sum ëëpnaat. Ën
tapël kaömp utpetat kap kot nentepar nent
pötë wesirën mon 3 kina tapël sum ëëpnaat.
Pël ëëpnaatak ni kaömp utpet yewasën pit
olip kolapring nant ar ëëre wain i në pël
ëëpnaat ngöntök ëëpanëën olipre wain yaat
utpet mowasngan.”

⁷ Pol Sëpsëp Ruupök kaalak pepeweri wii
tëëa munt 4 pö il yoolaan ne kat wiaan
kutöm omën mor kong nent wëwëetaring
pöröakaan munt ënëm nampök, “Ni wais,”
pël yema. ⁸ Pël ëën ne itaangkën pol os
koröpöök kaplak ilëa namp wëa. Pöpë
rangk omën namp wel aisëëa pöp pim
yapinte Wel pël yema pöp wëa. Pël ëën
omën pim ënëm waisa namp pim yapinte
Wel Kak pël yema pöpta oröak wëa. Pël
ëën omën kutömweri wëa pöröak yanger
kom ëak lup 4 wesak piarip yang lup ner
menak omën yang pörök wëaurö mën wel
wiipënëak weëre kosang yemangk. Pit epël
ëëpnaarö. Pitëmënt nener mën wel wiire ën
narö këënëën ya sak ilak wel wi, narö yau-
man ke nentere nent wak wel wiire narö
animaö ngaaröak mën wel wi pël ëëpnaarö.

⁹ Sëpsëp Ruupök kaalak pepeweri wii
tëëa munt 5 pö il yoolaan ne itaangkën
omën wel wia naröa könörö Anutuun kiri
ar yaaurekë ikanöök wëa. Pörö pit ngaan-
tak Anutuu ngönte taë wes wak wë tekeri
weseima pötaanök kööre toköröak mëngkën
pitëm könörö Anutuu naë wëa. ¹⁰ Omën kön
pöröak ngön ë olëak maap epël yema. “O
Aköp weëre kosang pepap, ni këëkë wesak
wotpil yewesaup. Ni akun taltak yanger-
akë omnaröaan ngön ya mënak pitëm ten
nimëna pöta kangut mamp?” ¹¹ Pël yemaan
Aköpök omën kön pörö ulpëën kölam waliit
neenemot menak epël ök yema. “Ar kaalak

akun kot nent kë seim wëen arim kar aring ya ngawi yamëngka narö mën wel wiipënëak yaö mëea pörö pitta mën wel wiinak ne kangut arim kööre tokörö mempaat.”

¹² Pël yemaan ne itaangkën Sëpsëp Ruupök kaalak pepeweri wii téeëa munt 6 pö il yoolaan moup kësang panë nempel yamö. Pël ëen këtëp kaip tiak maan ne itaangkën poë koröp kouukë ök sak koö olaan ngoonöpta tapël kaip tiak maan omën iitë ök köp möak wëa. ¹³ Ën ariatta kutömweraan ti yanggerak ngentiin itaangkën këra nantë ulöpörö köp namöön wiaan kent möak tö olaan wia pötë ök yaë. ¹⁴ Ën kutömwerta këra ëpötë pesöm mö yawi pöl ëen won yesën kaö kusre rosiratta tiak nerekaan nereké yaë. ¹⁵ Pël yaëen yang omp aköröere ngarangkörö, nga omnaröa wotöököröere monere uröm omnarö, omën weëre kosangringöröere omën pourö, inëen ya yamëngk pöröere omën yaap wëa pörö pit pourö yang öngöpre rosiratë kël öngöp kësangötë ëlëëp ilëak wëa. ¹⁶ Pël ëak pit ngön ë olëak epël ya. “Këlre rosirat pelak ngep elniip, Anutu pim omp ak urtak wel aisëëe itningampanëen ëlëëp ilepanaan, Sëpsëp Ruupökta ya sangën elniipanëen. ¹⁷ Akun kaöaö yaaröön kangut nimpa pöt peene yok oröak wia. Pël ëen Anutüre Sëpsëp Ruup piarip ya sangën elniipnaan yaë. Pötaanök omën talëpökëer nga pöt il wasëpën?”

7

Israel omën 144,000 pörö Anutuun yaö elmëa

¹ Ngön pöt pet irën ne itaangkën ensel 4 ëak yang kaö 4 pötë taueëa. Yang kaö 4 pötëaan kent 4 tapël ëak wais i kaöre yang, wiire këra pöt möak utpet waspanëak ensel pöröak il warieëa. ² Pël ëen ne itaangkën ensel munt namp këtëpë yengampiaulaan oröak yawisën itenaut. Pi Anutu, wëwë pepapë, omën nent omnarö pimëen yaö wesak yapin mowiiipna pöt wali wak is ensel 4 ëak Anutuuk yangerere i kaö utpet wasëpënëak weëre kosang mena pöröen ngön ë olëak ngön kosang yamëem ³ epël yema. “Ar peenëer teëntom i kaöre yang,

wiire këra pöt utpet wasnganok. Kot nent kor wëen wet rëak omën tiarim Anutu pim inëen yaaurö pimëen yaö wesak yapinte pitëm ë kosatë mowiinak ënëmak yok pangk utpet wasënëet.” ⁴ Pël yemaan ne kat wiin öngre omp Anutuuk pimëen wesak yapin mowia pörö sangk kelën 144,000 pipël Israel omnaröa kurötë saulaan yaarö. ⁵ Pit epël ëa.

Yuta pim kurmentëkaan 12,000,
Rupen pim kurmentëkaan 12,000,
Kat pim kurmentëkaan 12,000,
⁶ Asa pim kurmentëkaan 12,000,
Naptalai pim kurmentëkaan 12,000,
Manasa pim kurmentëkaan 12,000,
⁷ Simion pim kurmentëkaan 12,000,
Liwai pim kurmentëkaan 12,000,
Isaka pim kurmentëkaan 12,000,
⁸ Sepulan pim kurmentëkaan 12,000,
Yosep pim kurmentëkaan 12,000,
ën Pensamin pim kurmentëkaan 12,000.
Omën piporö Anutuuk pimëen wesak pitëm ë kosatë yapin mowia.

Omën kësang panë Anutuun yaya mëea

⁹ Ne omën pöt itenak kaalak itaangkën omën kësang panë wa top ëak wëa. Pöröen omën nampök yok pangk sangk naalpan. Omën pörö möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutëerö wais erën ëa. Pit Anutu, pim omp ak urtak wel aisëëëaupre Sëpsëp Ruup piarpim itëkëël taueëa. Pitëm wëwë ompyautak utpetat il wesautaan ulpëen kölam waliirö mëak kewis komöt wali wak wëa. ¹⁰ Pël ëëë ngön ëak epël ya. “Tiarim Anutu, pim omp ak urtak wel aisëëëaupre Sëpsëp Ruup piaripök tiar utpetetakaan kama nuun ompyaö wë.” ¹¹ Pël yaan ensel pouröak Anutu, pim omp ak urtak wel aisëëëaupre ngarangk 24 pöröere kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pörö wirö wa taap elmëak taueëa. Pël ëak pit omp ak urta itëkëël rar rë wesirak tok oriak Anutuun yaya mëak ¹² epël yema. “Yaap, tenim Anutu, ten nimëen ërëpërëp ëak ping wesak yeniak.

Ëwat pout nimtë naë wiaan yayaare yoöre ërëp yeniak.
Nuukëer weëre kosangring wëaupök omnant pout pangk ngarangk yeëaup.

Omën pipot pout nim naë wiakaim wiaap-naat.
Yaap.”

Omën eporöa këlangön kat yawia pöt pet ira

¹³ Pël yemaan ngarangk 24 pöröa naëaan nampök neen epël pëel yenëa. “Omën ulpëen kölam waliit mëa eporö talörö? Tarëkaan waisa?” ¹⁴ Pël neaan ngön kangit epël yemak. “O kaöap, ne köpël. Nimtökëer ëwat wëen.” Pël maan puuk epël ök yenëa. “Omën eporö pitëm kööre toköröa këlangönë öngpökaan waurö. Pitëm ulpëenöt Sëpsëp Ruupë iitak iirak kölam wesaurö. ¹⁵ Pötaanök pit Anutu pim omp ak urta itëkëel taueë këtire röök poutë pim ngëengki tuptak pimëen inëen yaalmëem yaya maim wëaurö. Pël ëen Anutu pimënt pim omp ak urtak wel aisëeë ngarangk yaalmëaup. ¹⁶ Pit kaalak këenëen ëere iiten ë pël naëpan. Ën këtëpökta nga elmëere omën nantë es nga naöök pitëk isö pël naëpan. ¹⁷ Sëpsëp Ruup omp ak urta luptak wëa pöpök pit ngarangk elmëak mës wak së i kölokta yoolëaurek së wëwë kosangta iit kol mangkën nëmpnaat. Pël ëen Anutuuk pitëm ing telapöt tum mokorak won mowasëpnaat.”

8

Sëpsëp Ruupök pepeweri wii téeëa 7 pö il olëa

¹ Sëpsëp Ruupök kaalak pepeweri wii téeëa munt 7 pö il yoola. Pël ëen kutömweriaan ngön nent naën wieë akun kot nent ap aöa pöta ök won yes. ² Pël ëen ne itaangkën ensel 7 ëak Anutuu ëöetak taueë kuup 7 tapël ëak yeön itenaut. ³ Pël ëen ensel munt namp wais Anutuun ur kiri yaalmëauta naë taö yeö. Pöp pi söwar koolötök ket ëa neweri omën nant köp nga kamp ompyaut wiipënëak wak wais taö yeö. Pël ëen pi omën es koulöp köp nga kamp ëëpna pöt kësang panë mangkën yeö. Omën köp nga kamp pöt Anutuun kiri yaalmëaurek ur koolötök ket ëa pötak kiri ar ëen es koulöp köp nga kamp ompyaut ngaarëk yawisem Anutuu omnaröa pimëen yayaare kimang yamëea pötring erën ëëpënëak mangkën

yeö. ⁴ Pël ëen ensel Anutuu ëöetak taueëa pöp pi omën köp nga kamp pöt moresi wak wë ar ëen es koulöpö ngaarëk yawisem Anutuu omnaröa pimëen yayaare kimang yamëea pötring erën ëak yawis. ⁵ Pël yaëen enselëp pi söwar pöwer omën köp nga kampöt wiaan wak Anutuun ur kiri yaalmëautakaan es newes korak söwarweri wiak yangerak yoola. Pël ëen kent tangar mënak tangre kaö kësang yeraan moup yamö.

Ensel 4 ëak kuup mëna

⁶ Ne pöt itenak kaalak itaangkën ensel 7 pörö pitëm kuup 7 ëak wak wëa pöt mëmpënëak yaë.

⁷ Ensel wet kaal rëa nampök pim kuupö wet rëak mëngkën kopi kësangpel ëp ulöpötring yepelën esre omën iitring ngentiak yang lup ner pour es kot won yes. Ën yang lup neraar om wia. Lup es kota pörek omnant wieëa pöt wiire këraare nön pout es kot won panë yes.

⁸ Ën ensel 2 pöpök pim kuupö yamëngk. Pël ëen tomönötë ök nempel es yokotön olaan i kaöök yengenti. Pël ëen i kaö ë naö kaip tiin omën i sëen naöörar om wieëa. ⁹ I kaö ë omën i sa pöök animaö wëa pörö pourö wel wiin wangat pout utpet yaë.

¹⁰ Ën ensel 3 pöpök pim kuupö yamëngk. Pël ëen ari naö es kalaö newesi yokot pipël pan kotak kutömweriaan ti yangerak yengenti. Pël yaëen iitre i rëepöt pout kom ëak 3 yes. Pël ëen ari pöök ngentia yang nera iit ngep ëen munteraarëet om wieëa. ¹¹ Ari ti ngentia pöökë yapinte welakre kakam pël ya. Pötaanök i we naöökël wieëa pöt welakre kakam sëen we naöörarë wieëaut om ompyaö wieëa. Pël ëen omën narö kësang i welak yaaö pöt nak wel yawi.

¹² Pël yaëen ensel 4 pöpök pim kuupö yamëngkën këtëp kom ëak rongan 3 yesën ngoonöpre ariatta tapël yaë. Pël ëen këtire ngoonre ari rongan 3 pötëaan nent mëngkën lup nent ëwa naën nenteparökëer ëwa yaë. Pël ëen këtëkre rö kanötë lup nentak ëwa naën wiaan lup nenteparökëer ëwa yaë.

¹³ Pël ëen ne itaangkën int tup kësang panë nemor wal ëak mopöök yesën kat wiaan int pöpök ngön ëak epël ya. “O

yaköm, yaköm, yaköm pan. Ensel munt 3 pöröak pitëm kuupöt mëmpna pötak yangerakë omnaröa naé utpet kësang panë nempelëar nempel ëak orööpnaan yaë. Yang omnarö tol ëëpën?”

9

Ensel 5 pöpök kuup mëna

¹ Ensel 5 pöpök kuup mëngkën ne itaangkën ari naö kutömweriaan tiak wais yangerak ngentiak wieëa. Ari pö ensel nampönök ya. Ën ne itaangkën yang öngöp wali panë naö wieëa. Pöökë leng ëa pörökën ne köpël. Yang öngöp pöökë kiet ensel pöp mangkën yeö. ² Pël ëak puuk öngöp pöökë kanwer të wiin es koulöp naö öngöpöökaan oröak yawis. Es koulöp pö es kësangöte koulöpöökë ökö. Pël ëën es koulöp pöök këtëpre mop epö ka wariin köö yoola. ³ Pël ëën es koulöpöökaan mop narö oröak yangerak yeira. Pöröa kant yamëngka nga pöt körngapöröa yaë pöl yaaurö. ⁴ Pël ëën kutömweri wëauröak pitën epël ök yema. “Ar nönre këra, wiire omnant ke nampre nampöt e yangerak oröak wë epot pout utpet wasnganok om mait elmëën. Ën omën Anutuun yaö ëak pitëm ë kosatë pim yapinte nawiin piporöakëer utpet mowasën. ⁵ Ar ngoon 5 pöröa öngpök omën piporö utpet moweseim ön. Pël ëënëetak mën wel mowiinganok.” Pël yemaan mop pörö omën narö kant mënak këlangön yemongawis. Pöt körngap nampë omën namp kant momkëna këëm kat yawi pita ök yeëa. ⁶ Ne omën pipot poutön itenaup. Pipot ngoon 5 pöröa öngpök orööpna pötak wel wiipna kanten ap kësang panë wasëpnaatak pangk kangk nokoirpan. Pit wel wiipën kön wiak pël ëëpnaatak pangk pël naëpan.

⁷ Ne itaangkën mop pörö pol osöröa ngaöök sëpënëak kopëta wes ulmëën wë pöl ëak wë. Mop pöröa kepönötë omp ak ul koolötök ket ëautë ökö waëak wëa. Këere wot kan pöt omnaröa ökö. ⁸ Ën pitëm kepön epöt, öngöröaatë ök wali panëet oröeëa. Kë pöt kent nga laionöröaatë ök panëet oröak wëa. ⁹ Pitëm ripatë aini ngilöatë ökö ngep ëëëa. Ën wer pöt pol osöröa teënt ngaöök sëpënëak kaaratë nga ë

raare wisangöt wa wiin wak weruak yesën u kësang ya pöl ya. ¹⁰ Pitëm suut körngap pöröaatë ökö. Wap nantta omnarö wesirën këëm kat wiipnaat suutë oröeëa. Pitëm nga ëëpna pöt suutë wëa pötök omnarö ngoon 5 pöröa öngpök utpet yemowas. ¹¹ Pit pouröa kepönöök omën omp ak namp wëa. Omp ak pöp ensel yang öngöp wali panëöökë ngarangk wëa pöp. Pim yapinte Yuta ngöntak Apaton, Krik ngöntak Apolion, ën tiarim ngöntak, “Omën omnant pout utpet yewesaup,” pël apenaap.

¹² Këlangön kësang wet kaalte, kuup 5 pöökë mëngkën oröa pöt peene pet yair. Këlangön munt nentepar om wia, ënëmak orööpnaatepar.

Ensel 6 pöpök kuup mëna

¹³ Ensel 6 pöpök kuup mëngkën ne kat wiin ngön nent yeem ya. Ngön pöt ur Anutuun kiri yaalmëaö koolötök ket ëa pim itëkëël wieëa pöta tepön ⁴ pötëëlaan oröak ¹⁴ ensel 6 kuupö wak wëa pöpön epël ök yema. “Ensel utpet 4 ëak i kësang Yupretis pël yema pömeri pouuk wii kaatak wë piporö kan wes mëën sëp,” pël yema. ¹⁵ Pël yemaan ensel 4 pörö kama wël ë yemoulmë. Ensel utpet pörö, yangerakë omën pourö kom ëak rongan 3 wesak nentakörö mën wel mowiin nenteparëerö om öpnaat pël maan pitök ya pöt mëmpënëak kor wakaima. Pitëm pël ëëpna pöt ngantakëer krismakiire ngoon, këtë aöa akun pöt mowia. ¹⁶ Pit pël ëëpënëak kan yesën pitëm nga omën pol osöröa rangk wel aisëak wëa pörö pitring yes. Pitëm sareet pöt kësang pan, 200 milion pël aan kat yawi. ¹⁷ Ën pol osöröere pitëm rangk omën wëa pöröen wangartak epël itenaut. Omnaröa ripatë aini ngilöat ngep ëëëa. Ën pötë retëngretëng ëëëa pöt epot. Köp möaare kunöm ka uraare kop retëng ka ura pöt pitëk pangk ëëëa. Pol osöröa kepönöt kent laionöröa kepönötë ök seëa. Pël ëën pitëm këmötëaan kël kop retëng ka ura es yokota nantring koulöpre wëlëngöt yaaröa. ¹⁸ Pël ëën pitëm këmötëaan kël kop retëng ka ura es yokota pötring koulöpre wëlëngöt yaaröa ³ pötök yang omnaröa naëaan rongan nentak wëa pörö pourö mën wel yawiin nenteparë wëaurö om wë. ¹⁹ Pol os pöröa weëre

kosang pöt këm kanre suutë wieëa. Pitëm suut pöt kamalöröa ökö, kepönötta wëa. Su pötökta omnarö möak utpet wasëpnaat.

²⁰ Pol osöröa këmötëaan omën utpet 3 ëak oröa pötök yanggerak omën rongan nentak wëa pörö mën wel wiipënëak nentepar pël naalmëen yaë. Pël yaëen omën wel nawiin pörö lup kaip tiak utpet yaaut sëp newasën yaë. Pël ëak pitëm omp ak kaar aini koolre siluwaare parasötök ket ëere këraare këlotök omën kön ket ëaut sëp newasën yaë. Omën kön pöt itaampööre kat wiire kan ing ë pël naën yaëetak pötëen yaya yamëëa pöt sëp newasën yaë. ²¹ Pël yeem nga ëere kemp ë, wëwë utpet öngre omp nga ëere omën köntak këkain ë pël yaaö pötta sëp newasën yaë.

10

Enselöpök Son pep newer mangkën na

¹ Ne omën pöt yaaröön itenak kaalak itaangkën kutömweriaan ensel weëre kosangring munt namp yeira. Pöp pim koröpök kepilöt pe ëen kepönök iere kasirö wesirak wëa. Këere wot kante pöt kët ket ëak mëak ëwa ëëëa. Ën ingesiar pöt es wëlëngöökë ököp. ² Pi pep kot newer wilak wali weëa. Pim ing yaapkëewes i kaöökë rangk mësäak katnëewes yanggerak mësäak wëa. ³ Pël ëëëaupök kent laionöpë ya pöl maap ngön ë olëak aan tangre kaö akun 7 ëak yera. ⁴ Pël yaëen ne ngön pöt retëng ëëmëak yeem kat wiin kutömweriaan ngön nent epël yenëa. “Tangre kaö akun 7 ëak yeraan ngön aan kat wian pöt ni retëng ëënganëp könök wa wi,” pël yenëa.

⁵ Pël yeneaan ensel nem wet rëak itaangkën pim ingesiar nas i kaöökre nas yanggerak pël ëak wëen nem itena pöpök kaalak o kutömweriil pim mor yaapkëewes ngaarëk wesak wë ⁶ Anutu wakaim öpnaapök, kutömre yang, i kaöre omnant pötë wieëa pöt pout ket ëa pöpë yapintak ngön kosang wesak epël ya. “Anutu pi omnaröaan kor wakaimaup, kaalak naöpanëëp. ⁷ Ensel 7 pöpök pim kuupö mëngkën Anutuu ngön ëlëëp ngaanëër pim inëen ru tektek ngön yaauröen ök mëëa pöt kë orööpnaat.”

⁸ Pël yaan ngön nem wet rëak kutömweriaan ök neaan kat wian taptak kaalak epël yenëa. “Ni së ensel i kaöökre yangera rangk taueëa pöpë pep wilak wali wak öpna pöwer kama öm.” ⁹ Pël neaan ne enselëpë naë së pep kot pöwer nampënëak maan pi epël yenëa. “Ni pöt num. Nim këmtak kapulak kant mënak numë pöt ngëntötë ök misëng pan ëëpnaat. Pël ëëpnaatak yaatak së wieë welakre kakam ëak nga ëëpnaat.” ¹⁰ Pël neaan ne pep kot pöwer pim moresiaan wak naut. Pël ëen nem këmtak kapulak nëen ngëntötë yaë pöl misëng pan ëaut. Ën yaatak së wieëak kaalak welakre kakam ëak nga ëaut. ¹¹ Pël ëen ne epël kat yawi. “Ni kaalak omën yang kaö nantë neenem ngönöt yaaöre pitëm omën omp aköröa naë orööpna pöt tekeri wesak maim öm.”

11

Omën naarök Anutuu ngönte ök apnaat

¹ Ne ngön pöt kat wiaan nampök sungkör ök naö nenak epël ök yenëa. “Ni wal ëak ök epö wak së Anutuu ngönën tup kaöetere ur pimëen kiri yaalmëautak epööring ök wiak omën pörek piin yaya yamëëa pöröen sangk kelum. ² Pël ëëmëetak tup ka ngëëngkta ëm pipö ök wiinganëp, mosëp. Pipöökë öngpök Anutuuk omën ngönën köpëlöröaan yaö maan pit Yerusalem ka ngëëngk pipö krismaki nentepar nent ngoon 6 pöröa öngpök ka pö utpet wasëpnaat. Pötaanök ök wiingan. ³ Pël ëen omën naar nem songönte tekeri wasëpnaan wes mëëmaat. Ne piarip wes mëen nem ngönte tekeri wesak apnaataan kaplak ilaim wëen krismaki nentepar nent ngoon 6 pörö pet irëpnaat.”

⁴ Omën pöaar këra olip rikötre rampeetë rangina yaë pöl yangera pepap, Aköp, pim ëöetak ëwa yaauwaar. ⁵ Omën namp piarip utpet mowasëpën wesak elmëëpna pöt es wëlëngöörar piarpim këmtëparëaan oröak mokotöpnaat. Yaap, omën piarip utpet mowasëpna pörö akun tapëtakëër wel wiipnaarö. ⁶ Piarip kutömweriaan weëre kosang wak akun piarpim Anutuu ngönte aö sëpna pötë piaripök kopi nepelën ëëpënëak maan nepelën ëëpnaat. Weëre kosang tapööring i epot pout kaip tiak omën i sëere yanggerak

omnant kēere ngaat orö pël eëpēnēak maan pël eëpnaat. Piaripök ya pöt mëmpēnēak kön wiipna pöt pangk eëpnaat.

⁷ Piarpim Anutuu ngönte ök aö seimee sē pet irēpna pötak animaö utpet nga namp yang öngöp wali panē pöökaan oröak piaripring nga elak puuk piarip mēn wel mowiipnaawaar. ⁸ Pël eēn omēn pōaarē sokuraar ka kēsang piarpim Aköp kēra yetaprak möön wel wia pöökē kamtaöök mowiin wiaapnaat. Ngön nokoliitak ka pöön Sotomre Isēp pël ya. ⁹ Pël eēn omēn möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutēaan narö wais erēn ēak piarpim sokuraarön iteneimee sē kēt 3re ēn kēt kaö nent pël sēpnaat. Pël eëpnaatak omēn nampökta itenak wak sē welaaröa yangaöök moweerēpnaaten kuure mak nemaan eëpnaat. ¹⁰ Pël ēak yangerakē omēn pourö piarpim wel wia pōtaan yak ērēpērēp ēak kēere kaömp ngawi nak nener omnant yowe mampnaat. Pöt yangerakē omēn pörö utpet yaēēn Anutuu tektek ngön yaaö omēn pōaarök pit kēemre kēlangön menak utpet moweseima pōtaanök.

¹¹ Ēn kēt 3re kaö nent won sēēn Anutuuk pim omēn wel wia pōaar wēwēeta emö mangkēn kaalak öp sak tauaan omēn pourö piaripön itenak kas kēsang pan yaē. ¹² Pël eēn piarip kat wiaan kutömweriaan ngön naö ngön ēak epēl yema. “Arip e ngaarēkēl apreē.” Pël maan piarip kan aprö is kutöm kepilötē öngpök ilēak yesēn kööre tokörö itenaut. ¹³ Pël eēn akun tapētakēer moup nempel möak ka kaöaöökē lup ner utpet wes yoolaan lup 9 ēak om wia. Moup yamöön omēn 7,000 ka kaöaöökē lup nerak wēaurö wel wiin, lup 9 pötē wēaurö om wē omēn pōrek oröa pōten itenak kas kēsang panē yeem Anutu kutöm pepapē yapinte wak isak yema.

¹⁴ Kēlangön kēsang 2 kuup 6 pöökē mēngkēn oröa pöt peene pet yair. Kēlangön 3 enēm panē pöt, peene tapēt orööpnaan yaē.

Ensel 7 pöpök pim kuupö mēna

¹⁵ Ensel 7 pöpök pim kuupö mēngkēn kutömweriaan omēn naröak ngön ē olēak epēl ya. “Tiarim Aköp Anutu pi Kristo pim Yaö Mēēaupring omnaröa kaö sak wē

om wakaim öpnaap.” ¹⁶ Pël yaan ngarangk 24 Anutuu eöetak pitēm omp ak urötē wel aisēēa pörö pit rar rē mowesirak tok oriak Anutuun yaya yamēm ¹⁷ epēl yema.

“O Aköp Anutu, weēre kosang pout wieēaup,

ni ngaanēer wakaimaupök peeneeta wēen. Ni nimtē weēre kosang kēsangö wak omp ak sak ngarangk yaalniin.

Pōtaanök ten niin yoöre ērēp yeniak.

¹⁸ Yangerakē omēn niin köpēlörö ya sangēn elnieim wē,

ēn nim pitēmēēn ya sangēn elmēēmē pöt yok peene yaarö.

Nim omēn wel wiauröa wēl ēak kangut mampē pöteta yok yaarö.

Peene nim inēēn ru tektek ngön yaaö omēn pöröere ēn nim omēn pourö, kotre kaö,

niin kasinkasin yaalnia pörö pit ompyaö kangut mampēep.

Pël ēak omēn yang omnarö utpet yewe-sauröeta utpet mowasumēep.”

¹⁹ Pit ngön pöt ök mē pet yairēn Anutuu tup ngēēngk kaöet kutömweri wia pöt kan tēēn ne itaangkēn Anutu pim umkek Mosesē ngön kosangöt wieēa pöt tup pōta kakaati wia. Pël eēn ne itenaan kent tangar mēnak tangre kaö rēak moup möak kopi kēsangpel ep ulöpötring yepel.

12

Öng nampre kamal kēsangēpē ngönte

¹ Ne itaangkēn kutömweri retēng kēsang nent yaarö. Pöt öng nampök pim koröpöök kētēpök ulpēēn ket ēak mēak wēa. Ngoonöp pöt pim ingesiarē iri wēa. Ēn keponöök pöt ari 12 pötök ul ket ēak waēak wēa.

² Pöp ru yak wē wilēpēnēak lel yailēn kēlangön kēsang kat yawiem merek ya.

³ Ēn omēn munt nantta kutömweri taprek yaarö. Omēn pöt kamal kēsang panē nemorē ök sak wēa. Pömor köp möaumorök pim keponöt 7 ēak wēēn watöt 10 ēak pötēaan oröeēa. Ēn omēn omp aköpē ulöt 7 ēak pim kepon 7 pötē waēēa.

⁴ Pim su pömentök kutömweri möak ari tit nent ti olaan tit nentepar pēēn om wē. Pël ēaan kamal pöp öng ru wilēpēnēak yaaö pöpē itēkēel sē nga kor taö yeö. Öng pöp rungaap

wilën pi wa nëmpënëak pël yaë. ⁵ Pël èen öng pöpë yokot ënëmak yanggerakë omën pourö weëre kosangring ngarangk elmëëpna pöp yawil. Pël èen akun tapëtakëër pit rungaap teëntom panë wak yes, Anutu pim omp ak urtak wel aisëëëa pöpë ngësë. ⁶ Pël èen öng pöp kan kas së yang lup omën won ner, Anutuuk mangkën krismaki nentepar nent ngoon 6 ëak wëen ngarangk ëak kaömpre omnant mampënëak yema.

⁷ Ne kaalak itaangkën kutömweri nga kësang panë nempel yaarö. Nga pöt Maikelre pim enselöröak kamal kësang pömorre enselöröaan nga yaalmë. Pël yaëen pit kangiir yaalmë. ⁸ Pël yaëen Maikelre pim enselöröak pit il mowesak, “Ar e kutömweri yok pangk naöngan,” pël yema. ⁹ Pël mëak kamal pömor wa yanggerak yemoola. Pöp kamal wet ngaanëër pan wakaimaupök yanggerakë omën pourö morök yaalmëaup, Seten pöp. Piire pim enselörö wa yemoola.

¹⁰ Ën ne kat wiin kutömweriaan ngön naö ngön ë olëak epël ya.

“Peene Anutuuk tiar utpetetakaan kama yanu.

Peene pim weëre kosangöök omnant pout il mowesak pi Aköp pël sak wë pöt pet yaalni.

Ën pim Ruup Kristo puukta pi kaö sak wë pöt pet yaalni. Pöta songönte epët.

Seten pi tiarim Anutu pim ëöetak tiarim karuröaan röökre kët poutë ngön utpet wesak yamëëa pöp piaripök kutömweriaan wa yemoola.

¹¹ Tiarim karurö Yesu Kristo, Sëpsëp Ruupë i il olëa pötak weëre kosang wak pim ngönte ök aimeë Seten il mowesa.

Pit pitëm wëwëat keimön naën Anutuu ngönte taë wes wak wëen pitëm kööre toköröak mënaurö.

¹² Pötaanök kutömweri wëaurö ar ërëpërëp ëë.

Ën yangerakre i kaöök wëauröaan yaköm pan.

Seten pi pim akunet ëwat wë yak ya sangën èen arim naë oröak nga kaö elniipnaan yaë.”

¹³ Kamal kësang pöp pi yanggerak wa moolëa pöten kön wieë öng yokotup wila pöp utpet mowasëpënëak nga yes. ¹⁴ Pël

yaëen Anutuuk öng pöp int tup wereweriarë ök neweriar yemangk. Pöt pi kamalöpë naëaan kas wal ëak yang lup omën won panë nerek së wëen Anutu ngarangk elmëak këere kaömp meneim wëen krismaki 3 ën ngoon 6 pël sëpënëak yemangk. ¹⁵ Pël èen kamal pöpök öng pöp i wak sëpën pël kön wiak köm ngës olaan i kësang nemer nga urak ënëm yes. ¹⁶ Pël èen yanggerak öng pöp kaamök elmëak këm nga èen i kamalöpë köm ngës olëa pömer ngemë ilëak won yes. ¹⁷ Pël èen kamal kësangëp pi öngöpön ya sangën èen pim ru wet rëak wilaö muntarö Anutuu ngön kosangöt ngaarëk weëre Yesu pim omnant tekeri wes mena pöt taë wes wak wëaurö nga elmëëpënëak yes. ¹⁸ Pël ëak kamal kësang pöp i kaöökë pisöök tauak kor wë.

13

Animaö nga naar oröa

¹ Ne omën pötön itenaan animaö nga namp i kaöökaan yaarö. Pöp pim kepönöt 7 ëak wëen watöt 10 ëak pötëaan oröëëa. Omën omp ak ulöt 10 tapël ëak wat 10 pötë waëak wëa. Pim kepönötë yapin Anutuun utpet wesak yaaö nant wieëa.

² Animaö nga nem itena pöp pi pusi kësang nga namp lepat pël ya pöpë ököp. Ingesiar pöt imën nga namp pea pël ya pöpë ök. Ën këm pöt kent nga laionöpë ök. Animaö nga pöp kamal kësangëpök pim weëre kosangö menak pim omp ak urtak wel aisëëë yanggerakë omnarö ngarangk ëëpënëak yema. ³ Pël yaëen ne itaangkën animaö nga pöpë kepön naö omnaröak wisang ëak mënaupë kepönöökë ök seëa. Pël ëautak ëmpölö yok pu wariin yaap sak wëen omën pourö pöten itenak yaan sak ëak pim ënëm yes. ⁴ Pël ëak omnarö kamal kësang pöpök pim weëre kosangö animaö ngaap mena pötaan kamalöpön yaya mëak animaö ngaapönta yaya mëak epël ya. “Talëp animaö ngaapë ök weëre kosangring wë? Ma talëpök pi il mowasëpën? Won pan.”

⁵ Kamal kësangëpök animaö nga pöpön, “Ni Anutuu yapinte wa ngep elmëak utpet wesak mam,” pël ök maan Anutu kure mak yema. Pël ëak pi krismaki 3 ën ngoon 6 pöröa öngpök yang omnarö

ngarangk elmëepënëak animaö ngaapön tapël yema. ⁶ Pël maan pi Anutuun utpet wesak mëak yapinte wa ngep elmëak pim wëautere kutömweri wëauröenta utpet wesak yema. ⁷ Pël ëak animaö nga pöpön Anutuuk pim omnaröen kööre tok elmëak puuk il mowesak omën möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutëerö ngarangk elmëepënëak kuure mak yema. ⁸ Pël maan yangerakë omën pitëm yapinöt wëwë kosangta pepeweri retëng naën ëa pöröak animaö nga pöpön yaya yema. Pep pöwer yang epër naaröön wiaan Sëpsëp Ru ënëmak mën wel wia pöpök omën wëwë kosangtak öpnaaröa yapinöt retëng ëauwer.

⁹ Katringöröak ngön epët këekë kat wiin. ¹⁰ Anutuuk omën namp wii kaatakën yaö ëëpna pöp yok sëpnaap. Ën nampön kööre toköröak mëmpënëak yaö ëëpna pöp mëmpnaap. Ngön pöt ngönëntak wia. Pötaanök omën ke pilöt Anutuu omnaröa naë yaaröön pöt kosang sak wë piin kön wi kosang yewesaut taë wes wak öp.

¹¹ Ne kaalak itaangkën animaö nga munt namp yangera öngpökaan yaarö. Pöp wat naöörar wëa pöörar sëpsëp ruuröaatë ök. Ën pim ngönaak yaaö pöt kamal kësangöröa ngönötë ök kaö yaaup. ¹² Animaö nga 2 pöpök munt wet kaal pöpë weëre kosang pout wak wëa. Pël ëak pi wet kaal pöp kaamök ëak yangerakë omën pourö animaö wet kaal pim kepön naö mëngkën wel wiin ëmpölö pu wariaö pöpön yaya mapënëak yamëëaup. ¹³ Animaö nga 2 pöpök ya it ngölöp ke nentere nent mëneim wë. Pël yeem kutömweriaan esuwes wes mëen yangerakël yeiraan omnarö iteneim wë. ¹⁴ Pël ëen Anutuu kuure mak mëëaul animaö nga wet kaalëpë itöök ya it ngölöpöt yamëngka pötök yang omnaröen morök epël maim wë. “Ar animaö nga ngaantak öp wesirën wel wiak kaalak öp wëaupë könöp ket ëak kön pöpön yaya maim ön.” ¹⁵ Pël yaëen Anutuuk kat mowiin puuk animaö kön ket ëa pöp wak këm muntön momöön ngönaak yaan omën animaö kön pöpön yaya nemaan yaë pörö mëneim wë. ¹⁶ Pël ëak animaö nga 2 pöpök omën pourö kotre kaö, monere urömaringre il ngentingenti yaaö, omën yaap wëaöre ën

inëen yaaö pouröen maan animaö wet kaalëpë yapinte pitëm mor yaapkëetëere ë kosatë wi pet yair. ¹⁷ Namp animaö pöpë yapintere saareet piik nawiin ëen pöt animaö pöpök omën pöp omnant sum ëere omnaröakta pim naëaan sum ë pël naëpan pël yema.

¹⁸ Animaö nga pöpë yapinta songön pöt epël këekë kön wiipa. Yapin pöt saareet 666 pël wia. Pötaanök omën namp kön wetete wë pöt saare epët sangk kelak pöta songönte ëwat sëp.

14

Omën 144,000 pörö tan ngölöp nent ëa

¹ Ne kaalak itaangkën Sëpsëp Ruup Yerusalem kak Saion rosiraöök taueëa. Pël ëen omën 144,000 Sëpsëp Ruupre Pepap Anutu piarpim yapintepar pitëm ë kosatë wieëa pöröeta piiring wëa. ² Pël ëen ne kat wiin këm ngön nempel i kësang nant nga yaurem kuk aöre tangre kaö kësang rë pël yaë pöta ök kutömweriaan yaarö. Ngön nem kat wian pöt omën selap intö tang yamööna ya pöl ëaut. ³ Omën 144,000 pörö Anutu pim omp ak urtak wel aiseëa pöpre kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröere ngarangk 24 pöröa ëöetak taueë tan ngölöp nent aim wë. Tan ngölöp pöt omën muntaröak ëwat nasëpan. Omën 144,000 Anutuuk yang omnaröa naëaan pimëen kama wa pörökëer pangk ëwat sëpnaat. ⁴ Omën pörö pit öngörö mësël naën wonörö. Pit yaap wëwë wotpil wakaima. Pël ëëë Sëpsëp Ruupë ngönte ngaarëk wak kaatë ya mëmpö seima. Omën pörö Anutuuk pöta kangiir pit yang omnaröa teköökään kama waurö. Pël ëen Anutüre Sëpsëp Ruupë ingre moröröa wotöökörö pël sak wëa. ⁵ Pit ngön kaar aöre utpet nent ë pël naën, won.

Ensel 3 pöröak ngön nant ök mëëa

⁶ Ne kaalak itaangkën ensel munt namp mopöök wal ëak yesën itenaut. Pöp möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutëeröen Anutuu ngön ompyaö wiakaim wiaapna pöt ök mapënëak yes. ⁷ Pël ëak pi ngön ë olëak epël ya. “Anutu pim omën pourö kom ëak ngön yaatak niulëepna akunet yok yaarö. Pötaanök piin kas yeem

ping wesak maë. Pi kutömre yangre i kaöre kölok pout ket ëa pöpön yaya maë.”

⁸ Pël aö yesën ensel munt namp pim ënëm yesem epël ya. “Kat wieë. Papilon ka kaöaö omën naröak yok utpet yewas. Yaap, pit utpet panë wesak tööl yoola. Omën ka pöök wëa pörö öng omp nga yaaö nampë wain iit omnarö mangkën nak piiring utpet yaë pol pitëm utpet yaaö pöt yang omën pouröen rë moulön ulöl sa. Pötaanök pitëm ka kaöaö töölön pitta kö yes.”

⁹ Pël aö yesën ensel munt 3 pöp wet kaal pöaarë ënëm yesem ngön ëak epël ya. “Omën narö animaö nga pöpre pim omën kön ket ëaupön yaya mëak pim yapinte pitëm moresiire ë kosaöök wiaapëna pörö ¹⁰ omën nampë wain iit mangkën nak kön irikor yaë pöl Anutuuk pitën ya sangën elmëen këlangön kat wiipnaarö. Kot nent wiap naalmëëpan, ya sangën kaö elmëak kël kop retëng ka urauuk es yokota pörek wes mëen ensel ngëëngköröere Sëpsëp Rupë ëöetak këlangön kaö pan kat wiipnaarö. ¹¹ Es pitëm këlangön kat mowiipna pöwes nariin om yokotön koulöpö kët ëlötë o ngaarëk aprö seim öpnaat. Omën animaö ngaapre pim omën kön ket ëaupönta yaya yamëem pim yapinte pitëk wiaapna pörö röökre kët poutë këlangön kat wieim öpnaarö.”

¹² Pël ëëpnaat pötaanök utpet ke nentere nent Anutuu omën pim ngön kosangöt ngaarëk wëere Yesuun kön wi kosang wasö pël eim wëaurö arim naë yaaröön pöt kosang sak ön.

¹³ Ne kaalak kat wiin ngön nent kutömweriaan epël yenëa. “Ni ngön epël retëng ë. Omën Aköpë naë rë olëak wë akun eptak ngës rëak wel wiipna pörö ërëpërëp ëëpnaarö.” Pël yaan Ngëëngk Pulöök epël yenëa. “Yaap pan. Pit wel wiin pitëm ya mëmpnaatë kangut Anutuuk mampnaarö. Pötaanök yok pangk pitëm ya kaö mëmpna pöt pet irak kë yesem ërëpërëp eim öpnaarö.”

Enselöröa omnarö koirëpnaata ngönte

¹⁴ Ne ngön pöt kat wiak kutömweriil itaangkën kutöm kepil kölam kësang ner wiaan itenaut. Pël ëën kepil pöra rangk namp wel aisëëa. Pöp omnaröa ököp,

pim kepönöök omp ak ul koolötök ket ëa nent waëak moresi öp nga panë newer wak wëa. ¹⁵ Pël ëën ensel munt nampök Anutuu ngëëngk tup kaöeta kakaatiaan oröak ensel kutöm kepilta rangk wel aisëëa pöpön maap ngön ëak epël yema. “Yangerakë kaömpöt köp sëen tiak kama ömë akunet yok yaarö. Pötaanök ni së öpwerring ti.” ¹⁶ Pël maan ensel kutöm kepilta rangk wel aisëëa pöp së pim öpwer yangerak wesirak kaömp köp saut yati.

¹⁷ Pël yaëen ne itaangkën ensel munt namp kutömweri ngëëngk tup kaöeta kakaatiaan öp nga panë newer wali wak yaarö.

¹⁸ Pël ëën ensel munt Anutuun kiri ar yaaö urtak esuwesi ngarangk yaaupök pötakaan oröak ensel öp nga panëëwer wali wak wëa pöpön maap ngön ë olëak epël yema. “Yangerak wii wain ulöpörö köp sak wë. Pötaanök së öpwerring tö.” ¹⁹ Pël maan ensel pöp së pim öpwerring yangerakaan wain ulöprö töak rongan yaë. Pël ëak wain ulöp pörö ing mësaan iit oröak sëpënëak wa kap kësang këlötök ket ëa nenta öngpök yewesir. Wain ulöpöröa ing mësaan iit oröak sëpna pöt Anutu pim omnaröen ya sangën elmëëpnaata ök ëëpnaat. ²⁰ Pit Yerusalem kaöökë ka tomök wii wain ulöp pörö kap kësang pötak wesirak ing mësaan pötakaan omën iit oröak i yaapötë ök yaë. I pöt oröak kaö wetak omnaröa kepönöt il yewas. Rëëptakaan opetakë waliit 300 kilomita pöta ök.

15

Ensel 7 pöröak omën utpet panë nant 7 tapël ëak wali wak wëa

¹ Ne itaangkën kutömweri retëng kësang munt nent oröak wëen itenak yaan saut. Ne itaangkën ensel 7 pörö omën utpet panë nant 7 tapël ëak omnarö utpet mowasëpnaat wak wëa. Omën utpet pöt oröön ënëmak kaalak munt nant naaröön ëëpnaat. Anutu pim ya sangënte pörekök pet panë irëpnaat.

² Pël ëën ne omën kësang i kaöökë ök nenten itenaut. Omën pöt könitweri öktak esuwesi köp möak wë pöl ëëëa. Ën omën animaö nga pöpring nga elak piire pim omën kön ket ëaupre pim yapinta saareet il wesa

pörö Anutuuk pim intöat mangkën wali wak i kaö könitweri ök pöökë ëöök taueëa. ³ Pël ëë Sëpsëp Ruupëën tan nent Moses Anutuu inëën ruupë tan pöta ök epël aim wë.

“O Aköp Anutu, ni weëre kosang pout wieëaup.

Nim ya pout kosang kaö panëët, pölöpringöt.

O omën pouröa Omp Aköp, nim wëwë pötakëer wotpil ompyaö panëët.

⁴ Aköp, nimënt tapöpökëer ngëëngk panëëp. Pötaanök ten omën pourö niin kasinkasin elniak nim yapinte wak isak ninaat.

Nim wotpil yewesa yaat tekeri panë oröak wia.

Pötaanök yang kaö poutëaan narö nim naë wais yaya niapnaat.”

⁵ Tan pöt pet irën ne kaalak itaangkën kutömweri ngëëngk tup kaöet poë koröpötök ök rëa pöta kakaati ngëëngk tup panë pöt kan të wieëa. ⁶ Pël ëën ensel 7 pörö omën nant omnarö utpet mowasëpnaat 7 tapël ëak wak tup ngëëngk panë pöta kakaatiaan yaarö. Pit ulpëen wali ompyaö kewil won, ëwaëwa yaaö nant mëak wëa. Pël ëak yepat koolötök ket ëa nant pitëm ripatë wirö rëwarök rëak wëa. ⁷ Pël ëën kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröak söwar koolötök ket ëa 7 ëak ensel 7 pörö yemangk. Söwar pötë Anutu wëwë kosangtaringëp pim ya sangënöt peö ëëëa. ⁸ En Anutuu ëwaare weëre kosang pö es koulöpöökë ök sak tup ngëëngk panëëtak wiaan es koulöp pö kakaati peö ëaan omnarö pörek ilapnaat pangk naën. Enëmak utpet 7 enselöröak wak yewais pöt pet irëpna pötakëer ilapnaat.

16

Anutu pim omnaröaan ya sangënöt söwar 7 pötë wieëa

¹ Ne kat wiaan tup ngëëngk panëëta kakaatiaan ngön nent ensel 7 poröen epël ök yamëem ya. “Ar söwar 7 pötë öngpök Anutuu ya sangënöt wia pipot kömen yangerak olaë,” pël yema.

² Pël maan ensel kopët pöpök pim söwarweri wieëaut wak së kömen yangerak yoola. Pël ëën omën animaö ngaapë

yapinte pitëk wiak pim omën kön ket ëaupön yaya maima pöröa naë ëmpöl utpet kësang panë nant orö morëën këlangön kaö kat yawi.

³ En ensel 2 pöpök pim söwarweri wieëaut i kaöök kömen yoola. Pël ëën i kaö pö kaip tiin omën wel wiauröa iitë ök koröp oröön omën i kaöök wëa pörö wel wi won yes.

⁴ Pël yaëën ensel 3 pöpök pim söwarweri wieëaut i kësangötëëre kölokötë kömen yoola. Pël ëën pötta kaip tiin omën i koröp yaarö. ⁵ Pël ëën ne kat wiaan ensel i pout ngarangk yaaö pöpök Anutuun epël yema. “O Ngëëngkëp, ni wakaimaupök wëën.

Nim kangut yemengka yaat wotpil yamëngkaup.

⁶ Omnaröak tektek ngön yaaö omënere nim omën muntarö mën wel wiin pitëm iit oröak ngentieimaut.

Pötaanök omën utpet pöt eima pörö nuuk omën i epot mangkën yen.

Nim wotpil yewesa yaat yamëngkën pitëm utpetatë kangut yeö.”

⁷ Pël yemaan ne kat wiaan kaalak ur Anutuun kiri yaalmëautakaan ngön nent ngön ëak epël ya.

“Yaap, Aköp Anutu weëre kosang pepap, nim ya yamëngkaut wotpilre ompyaö yamëngkaup.”

⁸ En ensel 4 pöpök pim söwarweri wieëaut këtëpë rangk kömen yoola. Pël ëën Anutuuk këtëp nga panë wesak maan omnarö es kotöpënëak yema. ⁹ Pël ëën këtëp nga panë wesak maan omnaröa koröpötë es mokotön Anutu utpet pöten maan pit utpet mowasëpënëak oröa pöpön utpet wesak yema. Pit lup kaip tiak piin ping wesak nemaan yaë.

¹⁰ En ensel 5 pöpök pim söwarweri wieëaut animaö ngaapë omp ak urtak kömen yoola. Pël ëën animaö pöpë ikanöök omën wëën ngarangk elmëeima pöröa naë koö yoola. Pël ëën omën pörö këemre këlangön kat yawiem kë kant mënak wë. ¹¹ Pël ëak pitëm ëmpölre këemre këlangön yaaö pötëën Anutu kutömweri wëaupön utpet wesak yema. Pitëm utpet yaaut kasëng menak lup kaip natiin yaë.

¹² En ensel 6 pöpök pim söwarweri wieëaut i kësang nemerën Yupretis pël yema pömeri

kömen yoola. Pël ëen i pömer leep raan omën omp ak këtëpë yengampiaul wëauröa wais nga elëpna kanö yaarö. ¹³ Pël yaëen itenaan urmer ömöröa ök narö 3 ëak yaarö. Namp kamal kësangëpë këmatakaan, namp animaö ngaapë këmatakaan, namp animaö nga munt 2 pöpön tektek ngön yaaö kaar omnamp pël yema pöpë këmatakaan pël ëak yaarö. ¹⁴ Urmer pörö Setenëëröak omën it ngolöp ke nentere nent yaurö. Pit yang ël epotë omp aköröa ngësë yes. Pitök omën omp ak pörö Anutu weëre kosang pepapë akun kaöaöök nga elëpnaan wa rongan elmëëpënëak yes. ¹⁵⁻¹⁶ Pël ëak së koirak yang lup nentak wa rongan yaalmë. Yang lup pöta yapinte Yuta ngöntak Amaketon pël ya.

Pël yaëetak Kristook epël ya. “Kat wieë. Ne kékain omnaröa yaë pöl ëlëëp waisumaap. Pötaanök namp pi ka uraan kékainëpök wais pim poë koröpö wilak sëen yool wë omnaröa ëöetak ëö ëëpanëen itit ngarangk ëëpna pöp ërëpërëp ëëpnaap.”

¹⁷ Ën ensel 7 pöpök pim söwarweri wieëaut mopöök kömen yoola. Pël yaëen tup ngëëngk panëetak omp ak urtakaan ngön kosang nent epël ya. “Nem omën utpet pipotring omnarö yamëngk pöt peene pet yair.” ¹⁸ Pël yaan kent tangar mënak tangre kaö yeraan moup yamö. Moup pömpel kësang panëëmpel ngaan ke pël nent möön itnaangkën ëautak peenök yamö. ¹⁹ Pël ëen Pabilon ka kësang pö luptak weerak 3 wasën omnaröa kaat tööl ngentiak utpet yes. Pöt Anutuuk Pabilon omnaröa utpet yaautön kön wiak omën nampë muntap wain i ngaat mangkën nak këlängön kat yawi pöl pitën ya sangën kaö elmëen utpet yes. ²⁰ Yanger moup kësang yamöön i kaö kusöt mop wiak sëen rosiratta won yes. ²¹ Pël ëen kutömwëriaan kopi kësang yepelën ëp ulöp kësangöt omnaröa rangk ngentiin këlängön kaö kat yawi. Ëp ulöp kopët nemesi könömët omnaröa könömta ök. Pël ëen pötök utpet panë mowesa pötaanök omnaröak Anutuun utpet wesak yema.

17

Öng omp nga yaaup pi sum utpet wa

¹ Ne omën pöten itenaan ensel 7 ëak söwar nant 7 tapël ëak wali wak wëa pöröakaan nampök wais neen epël ök yenëa. “Ni wais. Pël ëen öng omp nga ë yaë pöp pim utpetatë kangut Anutuuk mangkën öpnaatön pet elniimaan. Öng pöp pi ka kaö i kësangötë ëöök wieëa pö. ² Yang omp akörö pit öng pöpring utpet yaurö. Ën omën yaapöröeta sëen öng pöpök wain iit mangkën nak kön irikor ëak piiring utpet tapël yaurö. Pötaanök Anutuuk utpet kangut mampnaat.”

³ Pël neaan Ngëëngk Pulö pim weëre kosangöoring nem naë oröön ensel pöpök ne mësak së yang lup omën won nentak yeneulë. Pël ëen ne pörek wë itaangkën öng namp animaö nga köp möaö nampë rangk wel aisëëa. Animaö pöpë koröpöök yapin Anutuun utpet wesak yaaö nant kësang retëng ëëëa. Ën pim kepönöt 7 ëak wëen pötë watöt 10 ëak oröreëa. ⁴ Öng pöp ulpëen köp nentepar möa namp mëak polre kal ëak ë rangi ompyaut pim koröpöök pangk ëak wëa. Pël ëak kelön koolötök ket ëa nent wali weëa. Pöta öngpök pimtë omp nga yaauta utpet kamp yaaö kömkëënringöt peö ëëëa. ⁵ Pël ëak pim yapin ëlëëpët ë kosaöök retëng ëëëa. Pöt epët. “Pabilon ka kaöaö, öngre omp nga yaaöre utpet kömkëënringöt yaaö pötë ël panëëp.” ⁶ Ne itaangkën öng pöpök Anutuu omnarö mënak pitëm iit nak kön irikor ëak wë. Omën pörö Yesuu yapinte wak kaö wesak aima. Pötaanök pit mënak pitëm iit nak wë.

Ne öng pöpön itenak yaan panë saut. ⁷ Pël yaëen enselëpök epël yenëa. “Ni oröpmoreën yaan panë yesën? Nook niin öng pipopre animaö kepönöt 7 ëak wëen pötë watöt 10 ëak oröaupök öngöp köka ëak wëa pöp piarpim songöntepar ök niamaan kat wi. ⁸ Animaö nim itenaö pöp ngaantak wëaupök peene won wia epop ënëmak kaalak yang öngöp wali panë pöökaan oröak apër sasa kö sëpnaap. Pël ëen omën yangerak öpna pöröa yapinöt wëwë kosangta pepeweri yang epër naaröön wiaan retëng naën ëa pöröak animaö pöpön itenak yaan sëpnaat. Animaö pöp ngaantak wakaimaupök peene won wia ënëmak orööpnaap.

⁹ “Pöta songönte këëkë ewat sëpa. Pöt

epēt. Kepōn 7 ēak wēa pēl ya pipot rosir 7 pōtōnōk ya. Ōng pōp rosir 7 pōtē rangk wel aisēēaup. ¹⁰ Ēn kepōn 7 ēak wēa pēl ya tapōtōk omēn omp ak 7 pōrō pēl ya. Pitēm naēaan 5 pōrō wel wiin kopēt nampōkēer peene yangerakē omp ak sak om wē. Ēn munt namp pi omp ak nasēn won wē. Ēnēmak pōp orōak akun kot panē nent ōpnaap. ¹¹ Animaō nga pōp ngaanēer wakaimaupōk peene won wia, pōp piita omp ak namp munt 7 pōrōak erēn ēēn 8 ēak wē kō sēpnaap.

¹² “Ēn watōt 10 ēak nim itenaō pōt omēn omp ak 10 pōrōenōk ya. Pōrō pit peene omp ak nasēn wē. Akun kot panē 1 aōa ke pil pōtak weēre kosang wak animaō nga pōpring omēn omp sak ōpēnaarō. ¹³ Pēl ēak omēn omp ak 10 pōrō pit kōn kopēt nent wieē pitēm weēre kosangre omnarōen ngarangk elmēēpna pōt animaō nga pōp kōn wes mampnaat. ¹⁴ Pēl ēak pit Sēpsēp Ruupring nga elak pōpōk pit il mowasēpnaarō. Pi omēn isaō pourōa Kaōap, omēn omp ak pourōa Omp Akōp. Pōtaanōk omēn piiring ōpna pōrō, pim yas mēak pimtēēn yaō ēēn pim ngōnte kēēkē wesak ōpna pōrō pourō, piiring erēn ēak yang omp ak pōrōaring nga elak il mowasēpnaarō.”

¹⁵ Pēl neak kaalak epēl ōk yenēa. “I kēsangōt ōng omp nga yaaupē ēōōk wel aisēēea pōt omēn mōōnre korōp naōre naō, ngōn nerere ner, yang poutēerōenōk ya. ¹⁶ Ēn watōt 10 ēak orōaan nim itenan pipot yang omp ak 10 ēak nem ōk niaā pōrōere animaō nga pōpre ēak pitōk ōng omp nga yaaō pōpēēn kōōre tok elmēēpnaarō. Pēl ēak pitōk pi utpet mowesak ulpēēnre poē korōp pim ē rangiēea pōt wa ilak keli moolēak yool moulmēēpnaat. Pēl ēak pim korōpre mēsēp kaō nant nak nant es momarēpnaat. ¹⁷ Yaap, Anutuuk pimtē ngaantakēer kōn wia pōl pitēm lupōtē kōn pout mangkēn pit ya pōt mēmpnaat. Ya pōt pit kōn kopēt naō wieē omēn omp ak sak ōpēna weēre kosang pitēm pōt animaō pōp mampnaat. Pēl ē seim Anutuu akun menautak pet irēpnaat. ¹⁸ Ēn ōng nim itenan pipop ka kēsang yang omp akōrō ngarangk elmēēpna pō.”

18

Papilon ka kēsang pō utpet ēa

¹ Omēn pōt pet irēn ne kaalak itaangkēn ensel munt namp kutōmweriaan yangerakēl yeiraan itenaut. Pōp Anutuuk weēre kosang kēsang mangkēn pim ēwaōōk yangerak ēwa ē pet yair. ² Pēl ēēn pi ngōn ē olēak epēl ya.

“Papilon yok utpet yaē.

Papilon ka kēsangō utpet ēak kō yes.

Pēl ēēn peene urmer ke nampre nampre int utpetarō pitēmēt pēēn wē.

³ Ka kēsang pō utpet yes pōta songōnte epēl.

Ōng pōpōk omēn nampē muntap wain iit mangkēn nak kōn irikor yaē pōta ōk omp nga ēēre utpetat kēsang ē pēl yaaō pōt pet elmēēn yang omēn pourō tapēl ēeim wēaurō.

Pēl ēak yang omp akōrō pit ōng pōpring utpetat ēeimaurō.

Pēl yaēēn ōng pōpē omēn nant kēsang ōpnaataan kentre kaur yaaō pōtaan yangerakē omēn monere urōmatēēn ya yamēngkaurōak omnant menak pim naēaan sum kēsang weima.

Pōtaanōk kō yes.”

⁴ Pēl yaan ne kat wiaan ngōn munt nent kutōmweriaan epēl ya.

“Nem omnarō, ar ōng utpet pipop sēp wesak kas seē,

ōng pipopring wē saun koirak pōtē kangut ōnganēēn.

⁵ Ōng pōpē utpet yaaō pōt kēsang panē sēēn Anutu kutōmweri wē pōp itenak utpet kangut mampēnēak kōn wieim wē

⁶ Ar omēn utpet kangut pi mampunē pōrō pim kēlangōn omēn muntarō yemengka pōtōn kōn wiak kangut mampun.

Ar pēl ēēnēak pōt pi omnarō utpet mena ēēn pōt kangiir il wesak mampun.

Omēn nampē muntap i ngaat mangkēn nak utpet yes pōl ōng pōpōk omnarō utpet wesak kēlangōn kat mowieima.

Pōtaanōk i nga kosang panēēt yemangk pōl il wesak kēlangōn kēsang kat mowiin.

⁷ Pi pimtēn wak isak yeem pim utpet yaautēēn ērēpsawi eima pōta ōk arōk kangiir kēlangōn kat mowiin ing ap. Pim lupmeri kōn korar epēl wieēaup.

'Ne öng ak kësangëp yak omp ak urtak wel
aisëeë omnarö ngarangk yaalmëaup.
Ne öng kapiröa ök omnantëen il ngentin-
genti naënëp.

Könöm nant nem naë oröön ingre ya ilak
naënganëëp.'

⁸ Pimtök kön korar pöt wieëa pötaanök kët
kopët nentak utpet epot pim naë
orööpnaat.

Anutuuk maan yaumanre ngöntök yaaöre
ën ingre ya ilak yaaö pöt orööpnaat.

Aköp Anutu utpet kangut yemengka pöp
weëre kosang kësang yaaup yak
puuk maan es kotöpnaat."

Pël yaan kat wiaut.

⁹ Yangerakë omp ak piiring ya utpet
yamëngkem pötëen ërëpsawi eimaurö öng
pöp, ka kaö pö, es yokotön koulöpö ngaarëk
yawisën itenak pimëen ingre ya ilak ap-
naarö. ¹⁰ Pit Pabilon ka kaö pöökë omnaröa
këlangön kat yawia pöten itenak pitta tapël
ëëpanëak kas ëen om kamaarek taueë epël
apnaat.

"O yakom, ka kaöaöön yaköm pan.

Pabilon ka kaöaö, 1 aöa akun kot pita
öngpök

nim saunatë kangiiir utpet yaën."

Pël yaan kat wiaut.

¹¹ Ën yangerakë omën monere urömatëen
ya yamëngkauröeta omnaröak pitëm naëaan
urömat kaalak sum naëpan pël wesak
pimëen ingre ya ilak apnaarö. ¹² Pitëm
uröm pöt epot. Koolre siluwa, kël ompyaut,
polere kal, songre sar, poë koröp ke naöre
naö ompyaö retëngretëng äaut, këra köp
nga kamp ke nampre namp yaautre omën
nant këra sum kësangötök ket äaut, aini
parasre yaap, kël retëngretëng äautök ket
äaut, ¹³ omën kamp ompyaö këra koröp
neweriaan yewaut yapinte sinamon pël
yema pötre ëwamöt, këra ëpre kömau nga
kamp ompyaut, wainre i kolap kaömp ar
ëëpnaat, korupaë lölopöt, pol purmakaöre
sëpsëpörö, pol osöröere ën kaar pitëm wii
ngan ëak wak weruak yaautre, ën omën
inëen yaauröere, pitëm sum yaaö pöt pipot.

¹⁴ Omën monere urömatëen ya
yamëngkauröak öng pöpön epël ya.

"Omën nant nim ömëak kent kön yawian
pöt sasa won yes.

Monere këere kaömpre omën ompyaö ë
rangi pötta won yes.

Pötaan omën pipot pout kaalak naöngan,
won pan."

¹⁵ Pël ëak omën monere urömatëen ya
yamëngka pörö omën ke pilöt pim naë sum
yeëa pörö Pabilon ka kaö pöökë omnaröa
këlangön kat yawia pöten itenak pitta tapël
ëëpanëak kas ëen om kamaarek taueë ingre
ya ilak ëak epël apnaat.

¹⁶ "O yaköm, ka kësangöön yaköm pan.

Ka kësang epö öng nampë ök.

Pi ulpëen ompyaö retëngretëng köp nen-
tepar möa namp mëak

pim koröpöök koolre songre sar ë rangiak
wëaup.

¹⁷ Akun kot 1 aöa pöta öngpök pim monere
uröm pout kö yes."

Ën i kaö wangatë ngarangk pöröere omën
narö wangat wak ka muntatë yes piporö,
wangatë inëen yaauröere omën i kaö pöök
mon ya yamëngka pörö pourö pit Papi-
lon kak pëlëer wiaan kamaarek taueë

¹⁸ itaangkën ka pö es yokotem koulöpöt
oröak yesën itenak ngön ëak epël yema.

"Elei, ka kësang epöökë ök naö e nerek wi
naön, won pan." ¹⁹ Pit pël mëak kaplak
ilaimeë ingre ya ilak ëak epël aim wë.

"O yaköm, ka kësang epöön yaköm pan.

Wangatë ngarangk yaaurö tiar ka kësang
epöökë urömat wak yesem monere
uröm kësang weimaurö.

Akun kot 1 aöa pöta öngpök ka epö kö yes.

²⁰ Kutömweri ngëëngköröere Anutuun ngön
yaaöre tektek ngön yaaö omënere
pim omën muntarö ar ka pö won yes
pötaan ërëpërep ëen.

Ka pöök utpet elnieima pötaan Anutuuk
kangut yamangk."

Pël yaan kat wiaut.

²¹ Ën ne kaalak itenaan ensel weëre
kosangring nampök kël kësang panë naö
wak wal ëak i kaöök yoolëem epël ya.

"Nem këlö i kaöök yoolak epël

Anutuuk ka kësang Pabilon pö utpet
wasën sasa kö sëen kaalak itnaangkan.

²² Pël ëen intöere iraö ngön aöre pëep
mëmpö,

polere kuup ngön aö pöt ka pöökaan kaalak
yaan kat nawiiingan.

En omnaröakta ka pöök ya ke nentere nent yamëngkën itnaangkan.

Korupaëta kas yamöem yaan kat nawiingan.

²³ Ka pöökaan es rampe newes kaalak ëwa naën ëëpnaat.

Öngre omp yaëen ipre kër yemangka pötenta itnaangkan.

Ngaantak ka pöökë omën monere urömatëen ya yamëngkaurö yangerakë kaö sak wakaimaurö.

En ka pöökaan naröak kempre tëptëp wak yeem omën muntaröen morök elmëimaurö.

²⁴ Papilon ka kësang pöökë omnaröak Anutuu tektek ngön yaaö omënere pim omën muntarö mëneima.

En yang omën naröeta kööre toköröak mëneima pël äautë saunat Papilon ka kësang tapöök wieëa.

Pötaanök Anutuuk kangut yaalmë.”

19

Omnarö Papilon kaö utpet yesën ërëpërëp ëa

¹ Ne omën pötön itenak kat wiaan kutömweriaan omën kësang pan ngön ë olëak epël ya.

“Tiar Anutuun yaya mepa.

Tiarim Anutu tapöpök tiar utpetetakaan kama nuwa.

Ë rangiere weëre kosang pipot pim naë wia.

² Pi tapöpök pim ngön yaatak omnaröa wëwëat wotpil wesak wël yaaup.

Öng omp nga yaaö pöpë utpet pömpelök yangerakë omnarö utpet moweseima.

Pël ëen Anutuuk pi utpet kangut mena.

Öng pöpök Anutuu inëen ru narö mëneimaup. Pötaanök kangüir elmëa.”

³ Pël ëak pit kaalak ngön ë olëak epël ya.

“Anutuun yaya mepa.

Ka kësang pö es yokotem koulöpö kët ël epotë aprö seim wë.”

⁴ Pël yaan ngarangk 24 pöröre kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pörö pit rar rë mowesirak tok oriak Anutu pim omp ak urtak wel aisëëa pöpön yaya mëak epël ya. “Yaap, Anutuun yaya mepa.”

⁵ Pël yaan kat wiaan Anutuu omp ak urta naëaan ngön ëak epël yeem ya.

“Anutuu inëen ruurö, ar pourö tiarim Anutuun yaya maë.

Piin kasinkasin yaaö kotre kaö pourö pël ëëë.”

Sëpsëp Ruup öng koirën pim ipre kër mampna akun kësangët oröa

⁶ Ngön pöt ë pet yairën ne kaalak kat wiaan ngön munt nempelök omën kësang pan rongan ëak wë ngön kaëp aöre i kësang nant nga yaurem kuk aö, tangre kaö kësang yeraan nga ngön aö pël yaë pöl ngön ë olëak epël yeem ya.

“Anutu tiarim Aköp weëre kosang pout wieëaupök peene kësang panë sak wë omnant pout ngarangk yaalni.

Pötaanök piin yaya mepa.

⁷ Sëpsëp Ruupë öng koirëpna akunet yok yaaröön öngöp piin korkor yaë.

Pötaanök tiar kön ompyaö wieë ërëpërëp kësang panë yeem,

pim yapin pingetakëer wak isak aim öpa.

⁸ Anutuuk öng pöp ulpëen ompyaö ëwaëwa yaaö kewil won panë namp mëëpënëak mena.”

Ulpëen ompyaö pöp Anutuu omnaröa wëwë ompyaö wotpilten ya.

⁹ Enselëpök neen epël ök yenëa. “Ni ngön epël retëng ë. Omën Anutuuk Sëpsëp Ruupë öng koirëpna akunetak kaömp ngawi nëmpënëak yas mëëaö pörö ërëpërëp ëëpnaarö.” Pël neak kaalak epël yenëa. “Ngön epët Anutuu ngön kë panëët,” pël neeaut. ¹⁰ Pël neaan ne piin yaya mamëak pim ingesiarë ikanöök rar rë mowesirak tok yariin epël yenëa. “Neen pil elnëëngan. Anutu pimtënëkëer yaya mam. Niire nim kar Yesuu ngönte ök yak pörö tiar ya kopët nent ngawi yamëngkaurö.” Yesuu ngönte ten kaamök elmëen tektek ngöntak aöre songönte tekeri wesak aö pël yeë pöt Pulöökë yaat.

Omën pol os kölamöpë rangk wel aisëëa pöpë ngönte

¹¹ Ngön pöt ök neë pet irën ne itenaan kutömwer kan tëen pol os kölam namp wëen itenaut. Omën namp pöpë rangk wel aisëëa pöpë yapintepar nent, “Yaap wotpil yamëngkaup,” ën nent “Ngön yaap

yaaup,” pël ya. Omën pöp pi omnarö ngön yaatak ulmäak kangut mampöore nga elö pël yeem wotpil yaaup. ¹² Pöpë itöörar pöt, es wëlëngöökë ököörar. Ën kepönöök pöt, omp ak ul nant selap waëëa. Pim koröpöök pimtë yapinte wieëa. Pöt pimtökëer ewat, omën muntarö köpël wë. ¹³ Pim ulpëenëpök omën iitök petak urak wëa. Ën pim yapinte pöt, omnaröak piin, “Anutuu ngönte,” pël yamëëaup. ¹⁴ Pël ëen kutömweri nga omnarö ulpëen ompyaö kölam panë kewil won narö mäak pol os kölam naröa rangk wel aisëak omën pöpë ënëm yes. ¹⁵ Omën pöpë këmtakaan öp nga panë newer oröak irëëa. Öp pöwerring yang omën pim kööre tokörö mënak weëre kosangring ngarangk elmëëpnaap. Puuk wii wain ulöpörö kël kap kësang nentakaan ing mësaan iit yaarö pöl omnaröen Anutuuk ya sangën elmëak mëngkën pitëm iit orööpnaat. ¹⁶ Pöpë ulpëenëpökre kopirak pim yapinte epël retëng ëëëa. “Omën omp aköröa Omp Aköp, isauröa Kaöap.”

¹⁷ Ne kaalak itaangkën ensel namp këtëpök taueëa. Pël ëëë ngön ë olëak int ngaarëk wal ëak yauröen epël yema. “Ar pourö Anutuu këere imën nënëen wais rongan ëëë. ¹⁸ Ar omën omp aköröere nga omnaröere pitëm wotöököröere pol osöröere pitëm rangk wel aisëak wë pörö pourö, inëen yauröere yaap wëaurö, kotre kaö, pit pouröa mësepöt nënëen wais rongan ëëë.”

¹⁹ Pël yemaan ne itaangkën animaö nga pöpë ën yangerakë omp aköröere pitëm nga omnarö pit Yesu pol osöpë rangk wel aisëëëaupre pim nga omnaröaring nga elëpënëak rongan ëak wëa. ²⁰ Pël ëen puuk animaö pöpë ën tektek ngön yaaö kaar omën pöp wali yeö. Tektek ngön yaaö omën pöp pi wet rëak ya it ngolöpöt animaö pöpë ëöetak mëneimautak omën animaö pöpë yapinte pitëk mowiak animaö kön pimtë ket ëa pöpönta yaya maima pörö morök elmëëima. Pël ëen omën utpet pöaar wak öngöp kësang i kaöökë ököök kël kop retëng ka urauuk es yokota pöwesi yemoola. ²¹ Pël ëak omën pol osöpë rangk wel aisëëëa pöpök nga omën utpet pöaarë naë wëaö pörö pim öp nga panë këmtakaan

oröëëa pöwerring mën wel yemowi. Pël ëen intöröak wais omën mëna pöröa mësepöt wa neim olëak kep panë yaë.

20

Seten pi wii kaatak moulmëëpnaap

¹ Ne kaalak itaangkën ensel namp yang öngöp waliöökë kietaring wii seen naö wali wak kutömweriaan yeirëa. ² Pël ëak ensel pöpök kamal kësang ngaan panëer wë Anutuu ëöetak omnaröaan utpet wesak aim wëaup, Seten, pöp enselëpök wak krismaki 1000 pötë öngpök öpënëak wii seen pööring të yemowi. ³ Pël ëak enselëpök wa yang öngöp wali pöökë öngpök moolëak kaalak kan wariak taë panë wes yemoulmë. Krismaki 1000 pöt won nasën wiaan yang omnarö kaalak morök elmëëpanëak pël yaalmë. Ënëmak krismaki 1000 pël won sëënak orö moulmëen akun kot panë nent öpnaap.

⁴ Ne kaalak itaangkën omp ak ur nant wiaan pötë omën narö wel aisëëëa. Anutuuk pit omën muntarö ngön yaatak moulmëak kangut mampna ya pöt mangkën wak wëa. Pël ëen ne itaangkën omën naröa könörö Yesuun kön wi kosang wesak pim yapinte tekeri wes ök aö yeem Anutuu ngönte kosang wes moröak wëa. Pitëm pël yaaö pötaan kööre toköröak ngernger il moolaan wel wia. Omën pörö animaö nga pöpë pim kön ket ëa pöpëen yaya maöre pim yapinte pitëm ë kosatëere morötë mowi pël naën ëa. Pitökëer Anutuuk weletakaan wal ë moulmëen wë Kristooring omp ak sak ngarangk wakaimëë së krismaki 1000 ke pipël won yes. ⁵ Pitëm weletakaan wal ë moulmëa pöt wet rëaut. Ën omën munt wel wia pörö wal naën wia. Pit krismaki 1000 pöt won sëënak wal ëëpënëak kor wë. ⁶ Omën Anutuuk wet rëak weletakaan wal ë moulmëa pörö ngëëngk mowasën ërëpërëp eim öpnaarö. Omën pörö kaalak wel wiak es parëaöök nasën ëëpnaarö. Pit kiri ar yauröa ök sak Anuture Kristoon yaya yamëem Kristooring omp ak sak ngarangk yaat mëneim wëen krismaki 1000 ke pël won sëpnaat.

Seten pim këlangön kaö panë kat wiip-naata ngönte

⁷ Krismaki 1000 pöt won sëenak Seten wii kaatakaan kan tē mowiin orööpnaap. ⁸ Pël ëäk yang kaö nantëaan nantë wëa pörö pouröa naë sē morök elmëen rongan nentepar ëen Kokre Mekok pël sëen nga wa top ëëpnaat. Pël ëëpna pörö pangk sangk nekelngan, i pisötë ök kësang panë ëëpnaat. ⁹ Omën pörö yang kaö poutëaan wais Anutu omnaröere Yerusalem ka kësang pim kent kön wia pö wa taap ëäk mëmpënëak yaëen Anutuuk es newes kutömweriaan wes mëen irë omën pörö es kot won wasëpnaat. ¹⁰ Pël ëen Seten pit morök elmëa pöp puuk wak öngöp kësang i kaöökë ököök kël kop retëng ka urauuk es yokota pörek animaö ngaapre tektek ngön yaaö kaar omnamp wet rëak wa moolaan wëa pöwesi moolapnaat. Pël ëen pit omën naar namp pörö rökre kët poutë es yokotön këlangön kësang kat wieim öpnaarö.

Ngön ya kësang mëmpnaata ngönte

¹¹ Ne kaalak itaangkën omp ak ur kölam kësangëtere pötak wel aisëëä pöpön itenaut. Pël ëen kutömre yanger pim naë mop wiak won yes. ¹² Pël yaëen itaangkën omën wel wiaurö kotre kaö omp ak urtak wel aisëëä pöpë ëöetak taueä. Pël ëen pep nant yawil. Pël ëäk newer yawil. Pöwer wëwë kosangta pepewer. Pël ëäk puuk omën wel wiaurö pitëm wëwëatë songönöt pep pötë iteneë wël yaalmë. ¹³ Pël ëëpënëak omën i kaöök wel wiaurö i kaöökaan wal yaë. Yaap, omën wel wia pourö weletekaan wal ëen neenem wëwëatë kangut yemangk. ¹⁴ Pël ëäk welere wel kaö wak öngöp kësang i kaöökë ököök es yokota pöwesi moolaan kö yes. Omën pörek sëpna pörö wel 2 kosang pöt wiak sasa kö sëpnaarö. ¹⁵ Anutuuk itaangkën omën namp pim yapinte wëwë kosangta pepeweri won ëen pöt wak öngöp kësang i kaöökë ököök es yokota pöwesi yemoola.

21

Kutömre yang ngolöpöt yaarö

¹ Ne omën pötön itenak kaalak kutöm ngolöpwerre yang ngolöpren itenaut.

Kutömre yang wet rëak oröak wiakaima pöt kö sak sëen i kaööta won wieëa. ² Pël ëen ka kësang ngëengk Yerusalem ngolöpöön itenaut. Ka ngolöp pö Anutuu naë kutömweriaan yeiraan itenaut. Pö ë rangi ompyaö panë nant ëäk wëa. Pöt öng namp pim omp yaö ëäk wëaup öpënëak ë rangiak wë pöl ëäk yeira. ³ Pël ëen ne kat wiaan omp ak urta naëaan ngön ëäk epël ya. “Kat wieë. Anutu pi pim omnaröa tektrak wë. Pi pitring wëen pit pim omën sak öpnaarö. Ën Anutu pimtök pitëm naë wë pitëm Aköp pël sak wakaim öpnaat. ⁴ Pël ëäk puuk pitëm ing telapöt tum mokorön ërëpërëp ëëpnaat. Pöt pit kaalak wel wiire ën kön utpetaring wë, ingre ya ilak aöre këlangön kat wi pël naën ëëpnaat. Omnant ngaan wiakaima pöt pout won sa pötaanök.”

⁵ Pël yaan omën omp ak urtak wel aisëëä pöpök epël ya. “Kat wieë. Ne peene omnant pout ngolöp wesak orö yaulmë.” Pël ök ëäk neen epël yenëa. “Ngön epot yaap panëet, omnaröa kön wi kosang wasëpnaat. Pötaanök retëng ë.” ⁶ Pël neak kaalak epël ök yenëa. “Omën epot pout yok oröak wë. Ne tapöp wot rëaupök kaalak ënem remaap. Omnant ngës rë ulmëaupök kaalak pet irumaap. Omën namp iiten yaëen pöt nook i omnaröa kol mangkën nak wëwë kosangta yaö sëpnaat sum won mangkën nëmpnaap. ⁷ Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wasëpna pöp omnant ompyaö epot poutë pep sëpnaap. Pël ëen ne pim Anutu pël sak wëen pi kangiir nem ruup pël sak öpnaap. ⁸ Pël ëëpnaatak omën toköröen kas ëäk neen kasëng nampöore kön wi kosang nenewasën ë, ya utpet ke nentere nent mëmpöore omën muntarö mën wel wi, öngre omp nga ëëre kipre këar nga ë, Anutuu urtak omp ak kaaröore kön ket ëauröaan ngëengk wesak yaya aöre ngön kaar aö, omën ke pil yaaö piporö pourö öngöp kësang i kaöökë ököök kël kop retëng ka urauuk es yokota pöwesi së es koteim öpnaarö. Pël yeem wel akun 2 kosang pöt wiak sasa kö sëpnaarö.”

Yerusalem ka ngolöpö

⁹ Pël neaan ensel 7 pöröakaan namp nem ngësë waisa. Ensel 7 pörö pit söwar 7 ëäk

omën utpetatta 7 tapël äak wiak wak wëa. Pöt ënëmak akun pet irëpënëak yaëen omnarö utpet mowasëpnaat. Pöröakaan namp nem naë wais epël yenëa. “Ni wais. Pël ëen Sëpsëp Ruupë öng koirëpnaapön pet elniimaan,” pël yenëa. ¹⁰ Pël neaan Pulöökë weëre kosangö nem naë oröön ensel pöpök ne wa newak së tomön wali panë naöök neulëak Yerusalem ka ngëengkö Anutuu naë kutömweriaan yeiraan pet elnëen itenaut. ¹¹ Ka kësang pöök Anutuu ëwaö elën ëwa ke maim nal panë tëak wieëa. Pöt yaap kël ompyaö saspaare ën könitweri yaë pöl pan ëwaëwa yeem wëa. ¹² Yerusalem ka pöök ëm kësang wali panë naö ök rëëëa. Ëm pöök kan 12 äak rë wieëa. Pël ëen ensel narö 12 tapël äak kan ëëtë ngarangk taueëa. Kan pötë Israel omën kur 12 piporöa yapinöt retëng ëëëa. ¹³ Ëm këtëpë yengampiaul pöök kan neraar ner äak rë wieëa. Këtëpë yeilëaul we pöökël kan neraar ner tapël äak rë wieëa. Ën we naöökaan naöökta om tapël ëëëa. ¹⁴ Ëm pöökë ingöök kël 12 äak kosang wesak wieëa. Kël pötë Sëpsëp Ruupë ngön yaaö omën 12 pöröa yapinöt retëng ëëëa.

¹⁵ Ensel neen ngönaak neea pöp pi këkalëp ök yawia koolötök ket ëa naö wali wak wëa. Pö ka kësang pööre ëmööre ëm kanöt ök wiipnaö. ¹⁶ Ka pöökë ë mor kong nent pötë waliit ke kopëtal pan. Ën ensel pöpök ka pö pim këkalëpööring ök wiin waliire mëntere tingk pöt ke kopëtal yaë. 2400 kilomita pël yaë. ¹⁷ Pël ëen enselëpök ökööring ëmööökë tingkët ök wiin 70 mita pël yaë. ¹⁸ Ka kësang pöökë ëm pö, kël ompyaö saspa pööring ök rëëëa. Ën ka pö kool pëënëëtök ök raan könitweri ök pengpeng yeëa. ¹⁹ Ën ëm pöökë ingöök kël sum kësang yaaö ke naöre naöring ë rangi ulmëëëa. Kël ompyaö wet kaal panë rëak wia 1 pöökë yapinte saspa, ën munt kunöm ka ura 2 pöökë yapinte sapaia, ën munt kölam 3 pöökë yapinte aket, ën munt këra ëp koröp oröa 4 pöökë yapinte emeral, ²⁰ ën munt köp möaare kölam koröp oröa 5 pöökë yapinte satonikis, ën munt köp möaö 6 pöökë yapinte konilian, ën munt kop retëng ka ura 7 pöökë yapinte krisolait, ën munt këra ëp koröp oröömaap kangk ëa

8 pöökë yapinte peril, ën munt kop retëng ka urömaap kangk ëa 9 pöökë yapinte topas, ën munt kop retëngre këra ëp koröp ka urömaap kangk ëa 10 pöökë yapinte krisopres, ën munt kunöm ka urömaap kangk ëa 11 pöökë yapinte aiasin, ën munt köp karkar möa panë 12 pöökë yapinte ametis. Kël ompyaö 12 epotring ëm ingöök wiak ë rangi ulmëëëa. ²¹ Ën ka kan 12 pöt kal kölam sum kësangring nant 12 pötiring ket ëëëa. Kal naöök kan newer naöök newer pël ëëëa. Ka kësangöökë kamënt pötta koolötök lë mëen könitweri ök pengpeng yeëa.

²² Ne ka kësang pöök ngëengkö tup nent ök rëan itnaangkën, won. Aköp Anutu weëre kosang pout wieëaupre Sëpsëp Ruup piarpimtok ngëengkö tup ket äak wëa. ²³ Ka pöök këtëre ngoon ëwa naö naëpan, won. Anutuu ëwaöök së elën Sëpsëp Ruup es rampewesi ök ket äak ëwa ëen ka pöök ëwa tëak wia. ²⁴ Yangerakë omën pourö ka pöökë ëwaöök kan ing yaaurö. Ën yangerakë omp akörö pitëm ë rangiat ka pöökë wak sëpnaarö. ²⁵ Ka pöök köo noolapan. Pötaanök kët poutë ka pöökë ëm kanöt të wiakaim öpnaat. ²⁶ Pël ëen omën pourö pitëm monere urömere ë rangiat pout ka pöökël wak sëpnaat. ²⁷ Pël ëëpnaatak omën wëwë utpet ke nentere nent yaautre kömkëënringöt yaautre kaar yaaut pangk wak ka pöökë öngpök nasëpan, won. Om Sëpsëp Ruupë yapinöt wëwë kosangta pepeweri retëng ëa pörökëër ka kësang pöökë öngpök sëpnaarö.

22

Wëwë kosangta iitere këraament

¹ Ensel pöpök kaalak ka pöök i omnaröa kol mangkën nak wëwë kosangta yaö yesa pömerën pet elnëen itenaut. I pömer könit ket äak ëwaëwa yaaumer Anuturu Sëpsëp Ruupë omp ak urtakaan orök yesaumer. ² I pömer ka pöökë kamtaöökë luptak yesaumer. Ën i pömeri pö naöökaan naöök këra nant wëwë kosangët yemengka pöt tau seëa. Pöt krismaki kopët nenta öngpök akun 12 äak ulöpörö ngoon nampnampë öngpök utö aprö yesa. Këra pötë ëpötök omnaröa këlangönre yaumanöt

ompyaö yemowesa. ³ Omnant pout Anutuuk won wiaapënëak kön wiaut ka pöök wi naöpan. Om Anuture Sëpsëp Ruupë omp ak uröt ka kësang pöök wiaan Anutuu inëen ruurö piin yaya maim öpnaat. ⁴ Omën pörö pim kēere wot kanten itaampnaat. Pël yaëen pim yapinte pitëm ë kosatë wiaapnaat. ⁵ Ka pöök koö olaan es rampeere këtëpök ëwa naëpan, won. Aköp Anutu pimtë ëwa kësang pömpelök ëwa elmëaan pit omp ak sak akun ëlötë om omnant poutë ngarangak wakaim öpnaarö.

Yesu pi teënt kaalak waisëpnaap

⁶ Ne pötön itenaan enselëpök epël ök yenëa. “Ngön epot pout yaap panëet, omnaröa pangk kön wi kosang wasëpnaat. Aköp Anutu pim Pulö tektek ngön yaaö omnarö kaamök yaalmë pöpök pim inëen ruurö omën peene orööpnaatön ewat sëpënëak pim ensel namp pitëm naë wes mëa.”

⁷ Pël yenëaan Yesuuk epël ök ya. “Kat wieë. Ne teëntom waisumaap. Omën namp nem tektek ngön pep epweri wia epot ngaarëk weim öpna pöp pi ërëpërëp ëëpnaap.”

⁸ Ne Sonok ngön epot kat wiak omën epotön itenaut. Ne epotön kat wiire itaampö pël ëak ensel ök neeaöre pet elnë pël ëaö pöpë ingesiarë ikanöök rar rë mowesirak tok oriak piin yaya mamëak yaëen ⁹ epël yenëa. “Ni neen pil elnëengan. Anutu pimëntenökëer yaya mam. Niire nim kar tektek ngön yaaöre omën pourö ngön pep epweri wia pöt ngaarëk yeö pörö tiar ya kopët nent ngawi yamëngkaurö pötaanök.” ¹⁰ Pël neak pi kaalak epël ök yenëa. “Anutuu ngön pep epweri wia epot ngep ëak önganok. Ngön pötë kēet orööpna akunet temanöm yes. ¹¹ Omën wëwë utpet wëa pöp piita om yal menak pël ë seim öp. Kewilring wëa pöp piita om yal menak pël ë seim öp. Wotpil wëa pöp piita om yal menak pël ë seim öp. Ën lup kölam wëa pöp piita om yal menak pël ë seim öp.”

¹² Pël yenëaan Yesuuk kaalak epël ök ya. “Kat wi. Ne teëntom pan waisumaap. Ne omën pouröa sumat wak wais pitëm omnant yaautë kangut neenemot mempaap. ¹³ Ne tapöp wot rëaupök kaalak ënëm

remaap. Ne omnant ngës rë ulmëaupök kaalak pet irumaap.

¹⁴ “Omën pitëm ulpëenöt iirak lup kölam wë pörö pit ërëpërëp ëëpnaarö. Pël ëak këra wëwë kosangët yemengka pömentëkaan yok pangk ulöp tö nak ka kësangöökë ëm kanöt të wiaan öngpök ilapnaarö. ¹⁵ Pël ëëpnaatak omën ke epëlörö ka pöökë öngpök neilapan, om ka tomök öpnaarö. Kentre pol ket ëak wëwë kewilring wëere kipre këar nga ë, öngre omp nga ëere mën wel wi, Anutuu urtak omp ak kaaröröere kön ket ëauröaan ngëengk wesak yaya maö, ngön kaar aöre pötë ënëm ë, omën ke pil yaaö pörö ka tomök öpnaarö.

¹⁶ “Ne Yesu nook nem ensel namp wes mëen wais ar ingre mor sauröen ngön ök niia. Ne Tewit pim kurmentëkaan oröaup. Ne tapöpök tangewesi ök ëwaaringëp.”

¹⁷ Pulööre Sëpsëp Ruupë öng yaup piaripök, “Ni wais,” pël ya. Pël ëen omën namp ngön pipët kat wiak pöt puukta, “Ni wais,” pël ap. Yaap omën namp iiten yaëen pöt waisëp. Pi i omnarö kol mangkën nak wëwë kosangta yaö yesa pöt nëmpënëak kent yaëen pöt nëmp. I pöt sum won, yaap nëmpnaat.

¹⁸ Ar Anutuu tektek ngön pep epweri wia epot sangk kelak kat wiinëeröaan pepanöm ngön epët ök yeniak. Omën namp Anutuu ngönte wak pim könöökaan ngön munt nantring yal menak irikor ëëpna pöp Anutuuk maan omën utpet nant omnarö utpet mowasëpna pep epweri retëng ëa pöt pim naë orööpnaat. ¹⁹ Ën omën nampök pep epweriaan Anutuu ngön nent kërë olëak irikor ëëpna pöp Anutuuk kangiir piin epël mapnaap. “Këra wëwë kosangët yemengka pömentëkaan ulöp tö nëere ka kësang ngëengk epöök wë nem omnaröa ëëpënëak pep epweri ngön ëa pöl naëngan.”

²⁰ Ngön epot tekeri wesa pöpök epël ya. “Yaap, ne teënt waisumaap.” Yaap. Aköp Yesu, ni wais.

²¹ Aköp Yesu pim komre kolap pöt Anutuu omnarö arim naë wiaap. Yaap.

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matiu 1:1-2:12
2	Matiu 2:13-3:6
3	Matiu 3:7-4:11
4	Matiu 4:12-25
5	Matiu 5:1-26
6	Matiu 5:27-48
7	Matiu 6:1-24
8	Matiu 6:25-7:14
9	Matiu 7:15-29
10	Matiu 8:1-17
11	Matiu 8:18-34
12	Matiu 9:1-17
13	Matiu 9:18-38
14	Matiu 10:1-23
15	Matiu 10:24-11:6
16	Matiu 11:7-30
17	Matiu 12:1-21
18	Matiu 12:22-45
19	Matiu 12:46-13:23
20	Matiu 13:24-46
21	Matiu 13:47-14:12
22	Matiu 14:13-36
23	Matiu 15:1-28
24	Matiu 15:29-16:12
25	Matiu 16:13-17:9
26	Matiu 17:10-27
27	Matiu 18:1-22
28	Matiu 18:23-19:12
29	Matiu 19:13-30
30	Matiu 20:1-28
31	Matiu 20:29-21:22

date	Scripture
1	Matiu 21:23-46
2	Matiu 22:1-33
3	Matiu 22:34-23:12
4	Matiu 23:13-39
5	Matiu 24:1-28
6	Matiu 24:29-51
7	Matiu 25:1-30
8	Matiu 25:31-26:13
9	Matiu 26:14-46
10	Matiu 26:47-68
11	Matiu 26:69-27:14
12	Matiu 27:15-31
13	Matiu 27:32-66
14	Matiu 28:1-20
15	Maak 1:1-28
16	Maak 1:29-2:12
17	Maak 2:13-3:6
18	Maak 3:7-30
19	Maak 3:31-4:25
20	Maak 4:26-5:20
21	Maak 5:21-43
22	Maak 6:1-29
23	Maak 6:30-56
24	Maak 7:1-23
25	Maak 7:24-8:10
26	Maak 8:11-9:1
27	Maak 9:2-29
28	Maak 9:30-10:12

February

March

date	Scripture
1	Maak 10:13-31
2	Maak 10:32-52
3	Maak 11:1-26
4	Maak 11:27-12:17
5	Maak 12:18-37
6	Maak 12:38-13:13
7	Maak 13:14-37
8	Maak 14:1-21
9	Maak 14:22-52
10	Maak 14:53-72
11	Maak 15:1-47
12	Maak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Son 1:1-28

date	Scripture
1	Son 1:29-51
2	Son 2:1-25
3	Son 3:1-21
4	Son 3:22-4:3
5	Son 4:4-42
6	Son 4:43-54
7	Son 5:1-23
8	Son 5:24-47
9	Son 6:1-21
10	Son 6:22-40
11	Son 6:41-71
12	Son 7:1-29
13	Son 7:30-52
14	Son 7:53-8:20
15	Son 8:21-30
16	Son 8:31-59
17	Son 9:1-41
18	Son 10:1-21
19	Son 10:22-42
20	Son 11:1-53
21	Son 11:54-12:19
22	Son 12:20-50
23	Son 13:1-30
24	Son 13:31-14:14
25	Son 14:15-31
26	Son 15:1-27
27	Son 16:1-33
28	Son 17:1-26
29	Son 18:1-24
30	Son 18:25-19:22
31	Son 19:23-42

date	Scripture
1	Son 20:1-31
2	Son 21:1-25
3	Ngön 1:1-26
4	Ngön 2:1-47
5	Ngön 3:1-26
6	Ngön 4:1-37
7	Ngön 5:1-42
8	Ngön 6:1-15
9	Ngön 7:1-29
10	Ngön 7:30-50
11	Ngön 7:51-8:13
12	Ngön 8:14-40
13	Ngön 9:1-25
14	Ngön 9:26-43
15	Ngön 10:1-33
16	Ngön 10:34-48
17	Ngön 11:1-30
18	Ngön 12:1-23
19	Ngön 12:24-13:12
20	Ngön 13:13-41
21	Ngön 13:42-14:7
22	Ngön 14:8-28
23	Ngön 15:1-35
24	Ngön 15:36-16:15
25	Ngön 16:16-40
26	Ngön 17:1-34
27	Ngön 18:1-21
28	Ngön 18:22-19:12
29	Ngön 19:13-41
30	Ngön 20:1-38

date	Scripture
1	Ngön 21:1-16
2	Ngön 21:17-36
3	Ngön 21:37-22:16
4	Ngön 22:17-23:10
5	Ngön 23:11-35
6	Ngön 24:1-27
7	Ngön 25:1-27
8	Ngön 26:1-32
9	Ngön 27:1-20
10	Ngön 27:21-44
11	Ngön 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18-2:5
6	1 Korin 2:6-3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19-10:13
16	1 Korin 10:14-11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27-13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12-2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14-7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Kalesia 1:1-24
15	Kalesia 2:1-16
16	Kalesia 2:17-3:9
17	Kalesia 3:10-22
18	Kalesia 3:23-4:20
19	Kalesia 4:21-5:12
20	Kalesia 5:13-26
21	Kalesia 6:1-18
22	Epesas 1:1-23
23	Epesas 2:1-22
24	Epesas 3:1-21
25	Epesas 4:1-16
26	Epesas 4:17-5:2
27	Epesas 5:3-33
28	Epesas 6:1-24
29	Pilipai 1:1-26
30	Pilipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipai 2:19-3:6
2	Pilipai 3:7-4:1
3	Pilipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Tesalonaika 1:1-2:9
10	1 Tesalonaika 2:10-3:13
11	1 Tesalonaika 4:1-5:3
12	1 Tesalonaika 5:4-28
13	2 Tesalonaika 1:1-12
14	2 Tesalonaika 2:1-17
15	2 Tesalonaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22-3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitas 1:1-16
27	Taitas 2:1-14
28	Taitas 2:15-3:15
29	Pailimon 1:1-25
30	Ipru 1:1-14
31	Ipru 2:1-18

date	Scripture
1	Ipru 3:1-19
2	Ipru 4:1-13
3	Ipru 4:14-5:14
4	Ipru 6:1-20
5	Ipru 7:1-19
6	Ipru 7:20-28
7	Ipru 8:1-13
8	Ipru 9:1-10
9	Ipru 9:11-28
10	Ipru 10:1-18
11	Ipru 10:19-39
12	Ipru 11:1-16
13	Ipru 11:17-31
14	Ipru 11:32-12:13
15	Ipru 12:14-29
16	Ipru 13:1-25
17	Sems 1:1-18
18	Sems 1:19-2:17
19	Sems 2:18-3:18
20	Sems 4:1-17
21	Sems 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13-2:10
24	1 Pita 2:11-3:7
25	1 Pita 3:8-4:6
26	1 Pita 4:7-5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Son 1:1-10

date	Scripture
1	1 Son 2:1-17
2	1 Son 2:18-3:2
3	1 Son 3:3-24
4	1 Son 4:1-21
5	1 Son 5:1-21
6	2 Son 1:1-13
7	3 Son 1:1-14
8	Yut 1:1-25
9	Ēnēma Ngönte 1:1-20
10	Ēnēma Ngönte 2:1-17
11	Ēnēma Ngönte 2:18-3:6
12	Ēnēma Ngönte 3:7-22
13	Ēnēma Ngönte 4:1-11
14	Ēnēma Ngönte 5:1-14
15	Ēnēma Ngönte 6:1-17
16	Ēnēma Ngönte 7:1-17
17	Ēnēma Ngönte 8:1-13
18	Ēnēma Ngönte 9:1-21
19	Ēnēma Ngönte 10:1-11
20	Ēnēma Ngönte 11:1-19
21	Ēnēma Ngönte 12:1-18
22	Ēnēma Ngönte 13:1-18
23	Ēnēma Ngönte 14:1-20
24	Ēnēma Ngönte 15:1-8
25	Ēnēma Ngönte 16:1-21
26	Ēnēma Ngönte 17:1-18
27	Ēnēma Ngönte 18:1-24
28	Ēnēma Ngönte 19:1-21
29	Ēnēma Ngönte 20:1-15
30	Ēnēma Ngönte 21:1-27
31	Ēnēma Ngönte 22:1-21

December